

MARC SAXER

IN THE VERTIGO OF CHANGE

How to resolve Thailand's
transformation crisis

สังคมไทยในวิวัฒนาการแห่ง
วิกฤตเปลี่ยนแปลง

สังคมไทยในวังวนแห่งวิกฤตเปลี่ยนผ่าน • มาร์ค คักซาร์
จากเรื่อง In the vertigo of change: How to resolve Thailand's transformation crisis
โดย Marc Saxer
คณะผู้แปล: ภัทวดี วีระภาสพงษ์, สฤณี อาชวานันทกุล, ชร ปิติติล
ภูมิ น้าวล, รุณฐ จินดานนท์

พิมพ์ครั้งแรก: มูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท (FES) / สำนักพิมพ์ openworlds, ธันวาคม 2557

คณะบรรณาธิการอำนวยการ

ภิญโญ ไตรสุริยธรรมา, สฤณี อาชวานันทกุล
แอลสิทธิ์ เวอร์การา, กรมัยพล สิริมงคลจุกุล, พลอยแสง เอกญาติ
วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง, ปกป้อง จันวิทย์, กฤติกร เสดิมเกื้อกุลพงศ์

บรรณาธิการบริหาร

วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง
กรมัยพล สิริมงคลจุกุล

บรรณาธิการสำนักพิมพ์

วิรพา อังกูรทัตนียรัตน์, ภูมิ น้าวล
รุณฐ จินดานนท์, บุญชัย แซ่เจี๊ยว

เลขานุการกองบรรณาธิการ

ภรณ์ทิพย์ ปิยฤทธิพงศ์

บรรณาธิการศิลปกรรม

กรมัยพล สิริมงคลจุกุล

•

บรรณาธิการ

ปกป้อง จันวิทย์

บรรณาธิการเล่ม

วิรพา อังกูรทัตนียรัตน์, บุญชัย แซ่เจี๊ยว

ออกแบบปก

wrongdesign

•

จัดทำโดย

บริษัท โอเพนเวิลด์ส์ พับลิชซิ่ง เฮาส์ จำกัด
604/157 ถนนสาทรประดิษฐ์ แขวงบางโพงพาง
เขตยานนาวา กรุงเทพฯ 10120
โทรศัพท์ 0-2618-4730

email: openworldsthailand@gmail.com

facebook: www.facebook.com/openworlds

twitter: www.twitter.com/openworlds_th

website: www.openworlds.in.th

•

มูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท

Friedrich-Ebert-Stiftung (FES)

สำนักงานประเทศไทย

1550 อาคารธนภูมิ ชั้น 23 ถนนเพชรบุรีตัดใหม่
แขวงมักกะสัน เขตราชเทวี กรุงเทพฯ 10400

โทรศัพท์ 0-2652-7178

โทรสาร 0-2652-7180

email: info@fes-thailand.org

website: www.fes-thailand.org

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

ดักซาร์, มาร์ค.

สังคมไทยในวังวนแห่งวิกฤตเปลี่ยนผ่าน. -- กรุงเทพฯ : โอเพ่นเวิลด์ส พับลิชชิง เฮาส์, 2557.

304 หน้า.

1. การเปลี่ยนแปลงทางสังคม-ไทย. 2. ความขัดแย้งทางสังคม-ไทย.

I. กัควดี วีระภาสพงษ์, II. สฤณี อาชวานันทกุล, III. ชร ปีติติล, IV. ภูมิ นัवाल, V. รุณฐ จินดานนท์, ผู้แปล.

VI. ชื่อเรื่อง.

303.4

ISBN 978-616-7885-09-4

.

Copyright for In the vertigo of change: How to resolve Thailand's transformation crisis

Copyright © 2014 by Marc Saxer

First published in the English language by FES

Thai language translation copyright © 2014 by FES Thailand

ALL RIGHTS RESERVED.

สารบัญ
•
Contents

1. บทนำ: ความขัดแย้งระยะเปลี่ยนผ่านของประเทศไทย 8
Introduction: Thailand's transformation conflict
2. ในวังวนแห่งการเปลี่ยนแปลง: 34
เราจะคลี่คลายวิกฤตการเมืองได้อย่างไร
In the vertigo of change: How to resolve
the political crisis
3. ประเทศไทยจะก้าวข้ามวิกฤตการเปลี่ยนผ่านได้อย่างไร?: 58
ยุทธศาสตร์เพื่อการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นประชาธิปไตย
How can Thailand overcome its transformation crisis?:
A strategy for democratic change
4. เศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้: 110
หนทางสร้างการเติบโตที่เป็นธรรมทางสังคม ยั่งยืน
และเป็นพลวัตเขียว เพื่อสังคมที่ดี
The Economy of Tomorrow: How to produce socially just,
resilient and green dynamic growth for a Good Society
5. โทสะชนชั้นกลางคุกคามประชาธิปไตย 162
Middle class rage threatens democracy

6. วาทกรรมการเมืองเชิงศีลธรรม ในฐานะอุปสรรค ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม The moralist political discourse as an obstacle to political and social development	174
7. การต่อสู้กับคอร์รัปชันในสังคมเปลี่ยนผ่าน Fighting corruption in transformation societies	184
8. ความฝันของสยามยามคณะรัฐประหารครองเมือง Siamese dreams in the time of the junta	262
9. บทส่งท้าย: การสร้างสังคมที่ดีในประเทศไทย Epilogue: Building a Good Society in Thailand	276
รู้จักผู้เขียน	302
รู้จักผู้แปล	303

สังคมไทยในวังวน แห่งวิกฤตเปลี่ยนผ่าน

In the vertigo of change:
How to resolve Thailand's
transformation crisis

มาร์ค คักซาร์

Marc Saxer

คณะผู้แปล

ภัคดี วีระภาสพงษ์ สฤณี อาชวานันทกุล
ธรรพ์ ปิติดล ภูมิ น้าवल รุณรัฐ จินดานนท์

Chapter

**บทนำ: ความขัดแย้งระยะเปลี่ยนผ่าน
ของประเทศไทย**

•

*Introduction: Thailand's
transformation conflict*

ภัคดี วีระภาสพงษ์ **แปปา**

•

พิมพ์ครั้งแรก: บทที่ 1-3 ใน Building the Good Society in Thailand: Resolving transformation conflict through inclusive compromise. FES. ตุลาคม 2557

1. ความน่า: ความขัดแย้งระยะเปลี่ยนผ่านทั่วโลก

ไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้นได้เอง และมีเพียงไม่กี่สิ่งที่คงทนถาวร

วิลลี บรันดต์ (Willy Brandt)

ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา สังคมหลายแห่งทั่วโลกมีความรู้หน้า ด้านการพัฒนาอย่างมาก ในขณะที่บางประเทศประสบความสำเร็จในการสร้าง ปาฏิหาริย์ทางเศรษฐกิจ บางประเทศก็ต้องเผชิญเส้นทางขรุขระ ไม่ว่าเส้นทางเป็น เช่นไร การผนวกรวมเข้าสู่การแข่งขันกันทำระดับโลกในระบบทุนนิยม รวมทั้งการ เปลี่ยนแปลงเชิงคุณค่าและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ควบคู่มา ก็ได้เปลี่ยนโฉมหน้า สังคมเหล่านี้ไปแล้ว อย่างไรก็ตาม ในขณะที่หลายสังคมกำลังเปลี่ยนแปลงถึงรากฐาน ทว่าระเบียบการเมืองของมันกลับไม่ปรับตัวให้ทันต่อความเป็นจริงทางสังคมใหม่ๆ ผลที่ตามมาก็คือ สังคมเปลี่ยนผ่านต้องสันคลอนด้วยวิกฤตการณ์ความชอบธรรม และความขัดแย้งทางสังคม

ความขัดแย้งในยามเปลี่ยนผ่านที่ยืดเยื้อยาวนานเป็นทศวรรษอาจนำไปสู่ จุดวิกฤต (ที่รุนแรง) ดังเห็นได้จากความขัดแย้งที่ปะทุขึ้นในฟิลิปปินส์ (2000/01) เวเนซุเอลา (2001/02) ใต้หวัน (2004, 2006) บังกลาเทศ (2006/07) เคนยา (2007/08) โบลิเวีย (2008) คีร์กีซสถาน (2005, 2010) จอร์เจีย (2003, 2007) ยูเครน (2004, 2013/14) ตูนิเซีย (2011) อียิปต์ (2011, 2013) ตุรกี (2013) ไทย (2006, 2008, 2013/14) บราซิล (2014) ฯลฯ ถึงแม้ประเทศเหล่านี้จะมีบริบททางการเมือง สังคม และวัฒนธรรมแตกต่างกันมาก แต่หลายวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นก็แสดงให้เห็นแบบแผน คล้ายกันอย่างน่าสังเกต

ในคลื่นระลอกที่สามของการสร้างประชาธิปไตย หลายสังคมก้าวสู่การ ยุติระบอบการปกครองที่ใช้อำนาจตามอำเภอใจ ผลักดันกองทัพกลับคืนกรมกอง และสถาปนาระบอบประชาธิปไตยจากการเลือกตั้ง¹ ในขณะที่บางประเทศมีความ ก้าวหน้าอย่างยิ่งในการสร้างสถาบันประชาธิปไตยและสร้างความเข้มแข็งให้แก่ หลักนิติธรรม แต่บางประเทศก็เริ่มต้นช้าและติดอยู่ใน “วังวนแห่งการเปลี่ยนแปลง”² ไม่ว่าจะก้าวหน้าหรือล่าหลัง สังคมเปลี่ยนผ่านทุกแห่งหนต่างต้องต่อสู้กับอุปสรรค ทำทายเป็นยิ่งใหญ ประเด็นสำคัญที่สุดคือ การพัฒนาเศรษฐกิจไม่ได้ช่วยบรรเทาและ

บางครั้งกลับยิ่งซ้ำเติมวิกฤตการณ์ของความยุติธรรมทางสังคมให้เลวร้ายลงอีก หลังจากเอาตัวรอดจากปัญหาปากท้องได้แล้ว บรรดา “ไพร่การเมือง”² “ชาวบ้าน ที่กลายเป็นคนเมือง”³ หลายล้านคน และชนชั้นกลางเกิดใหม่ตามต่างจังหวัดเริ่มเรียกร้องการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมในชีวิตทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเมือง

บรรดานักการเมืองเจ้าเล่ห์ตระหนักดีว่า วิกฤตการณ์ของความยุติธรรมทางสังคมครั้งนี้เปิดโอกาสให้ตนสร้างฐานอำนาจใหม่นอกเหนือเครือข่ายอุปถัมภ์ของชนชั้นนำดั้งเดิม⁴ โดยอาศัยการเสนอช่องทางการพัฒนาเศรษฐกิจและการเลื่อนชั้นทางสังคมออกสู่ต่างจังหวัด นักการเมืองเหล่านี้มอบสิ่งที่ชนชั้นเกิดใหม่ปรารถนาจะได้มากที่สุด นั่นคือ ความหวัง ศักดิ์ศรี การเลื่อนชั้นทางสังคม และโอกาสในการกำหนดชีวิตตัวเอง ด้วยการสนองตอบต่อความคับแค้นและความต้องการของกลุ่มคนชายขอบทางการเมือง นักการเมืองสามารถเปลี่ยนประชาชนหลายล้านคนให้กลายเป็นฐานเสียงที่จงรักภักดี

เมื่อได้อำนาจแล้ว บรรดาผู้นำจากการเลือกตั้งก็เปลี่ยนโฉมหน้าไปเป็น “ทราชจากการเลือกตั้ง”⁵ อย่างรวดเร็ว ตามตรรกะของระบบอุปถัมภ์ที่ “ผู้ชนะกินรวบ” คนเหล่านี้เริ่มให้รางวัลผู้สนับสนุน ปกป้องผู้รับการอุปถัมภ์ แจกจ่ายทรัพย์สินที่โก่งกินมา เอื้อประโยชน์ต่อเครือข่าย กีดกันกลุ่มผู้ไม่สนับสนุนตน และบดขยี้ฝ่ายตรงข้าม ทราชจากการเลือกตั้งไม่เคยสนใจการเจรจาต่อรอง การประนีประนอม และการมีขันติธรรมต่อฝ่ายตรงข้าม พวกเขาไม่แยแสการตรวจสอบถ่วงดุลและคอยบ่อนทำลายหลักนิติธรรม เนื่องจากยังไม่แข็งแรงเพียงพอที่จะกำกับควบคุม “ผู้นำบ้าอำนาจ” พวกนี้ สถาบันอันเปราะบางของระบอบประชาธิปไตยเกิดใหม่จึงมักได้รับความเสียหายอย่างสาหัส

จากมุมมองของชนชั้นกลางในเมืองหลวง การใช้อำนาจโดยมิชอบ การไม่แยแสสนใจหลักนิติธรรม การมุ่งทำลายฝ่ายตรงข้าม และการละเมิดสิทธิมนุษยชนถือเป็นภัยคุกคามอย่างหนึ่ง⁶ การสืบทอดอำนาจกันในตระกูลและการขาดไว้คุณสมบัติความสามารถของผู้แทนราษฎรจากต่างจังหวัดจึงถูกชนชั้นกลางในเมืองประณามอย่างกราดเกรี้ยวว่านี่คือการคอร์รัปชันอย่างสามัญ การเล่นพรรคเล่นพวก และประชานิยม

อย่างไรก็ตาม ใ่วว่าทุกคนนโยบายจะเป็น “ประชานิยม” ในความหมายของการปล่อยถ่ายเงินออกไปเพื่อเอาใจฐานเสียง อันที่จริงนโยบายด้านสังคมและการพัฒนา

บางอย่างสะท้อนให้เห็นการเคลื่อนย้ายกรอบกระบวนทัศน์จากระบบฟอปกครองลูกไปเป็นการเพิ่มพลังอำนาจให้ประชาชนจริงๆ มีประชาชนจำนวนมากไม่น้อยที่เพิ่งได้รับประโยชน์จากบริการสาธารณะเป็นครั้งแรก ประชาชนเสียช้ำมากจึงลงคะแนนให้ “พระราชจากการเลือกตั้ง” กลับมาดำรงตำแหน่งครั้งแล้วครั้งเล่า

พอเอาชนะ “พระราชจากการเลือกตั้ง” ที่คู่แข่งลงคะแนนไม่ได้ ชนชั้นนำและชนชั้นกลางในเมืองจึงสั่งสมความท้อใจและความโกรธแค้นยิ่งมากขึ้นเรื่อยๆ เรื่องที่น่าสังเกตก็คือ ในกลุ่มนักกิจกรรมด้านประชาธิปไตยที่เคยต่อสู้กับระบอบอำนาจนิยมในยุคก่อนมาอย่างโชกโชน ตอนนี้พวกเขากลับหันไปหาวิธีการนอกรัฐธรรมนูญเพื่อโค่นล้มระบอบประชาธิปไตยเสรีนิยมที่ตนเองเคยช่วยสถาปนามากับมือ⁷ ชายหญิงชนชั้นกลางหลายแสนคนออกมาเดินขบวนตามท้องถนน แม้บางครั้งต้องปะทะกับตำรวจ เพื่อเรียกร้องให้ศาลและกองทัพเข้ามาแทรกแซงการเมือง⁸

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้กองทัพออกมารัฐประหาร ศาลออกมาแทรกแซง และรัฐธรรมนูญถูกฉีกแล้วเขียนใหม่ แต่ “พระราชจากการเลือกตั้ง” บางคนก็ยังอุทิศสัจจะกลับมาครองอำนาจด้วยความช่วยเหลือของเสียงช้ำมากที่ภักดี ตราบใดที่วิกฤตการณ์ขึ้นรากฐานของความยุติธรรมทางสังคมยังไม่ได้รับการคลี่คลาย การต่อสู้เพื่อครองความเป็นใหญ่เหนือระเบียบการเมืองและระเบียบสังคมย่อมดำเนินต่อไป

เียน เบรมเมอร์ (Ian Bremmer) จำลองแบบแผนของการเปลี่ยนผ่านนี้ด้วย “เส้นโค้ง J” อันโด่งดัง⁹ ตามโมเดลนี้ ทันทีที่ประเทศหนึ่งๆ เริ่มเปิดกว้างในด้านระบบการเมือง ความมีเสถียรภาพจะถดถอยลงอย่างรวดเร็ว จวบจนกระทั่งความขัดแย้งแตกแยกหลักๆ ได้รับการคลี่คลายด้วยการประนีประนอมทางสังคมแล้วเท่านั้น ความมีเสถียรภาพก็จะค่อยๆ เพิ่มขึ้นอีกครั้ง กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การเปลี่ยนผ่านเป็นเส้นทางที่เต็มไปด้วยขวากหนามที่อาจเกิดความยุ่งเหยิงได้สารพัดอย่าง ความท้าทายของสังคมในระยะเปลี่ยนผ่านทุกสังคมก็คือการบุกบั่นฟันฝ่าผ่านช่วงทุรกันดารนี้อย่างรวดเร็วและปลอดภัยที่สุดเท่าที่ทำได้

แน่นอน บางคนอาจคิดว่าถ้าเช่นนั้นก็ไม่จำเป็นต้องเปิดกว้างระบบการเมืองเสียเลย ยิ่งในเวลาที่ทุกอย่างกำลังยุ่งเหยิง พวกเขาก็จะพยายามวิ่งหนีกลับไปหาปากฝั่งอันปลอดภัยของระบอบอำนาจนิยม การรัฐประหารอาจเป็นทางลัดที่ช่วยอำนวยความสะดวกให้เกิดความมีเสถียรภาพในระยะสั้น ทว่าในระยะยาวแล้ว การถอยหลังแบบนี้ไม่เคยได้ผล การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างที่ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนผ่านจะยังคง

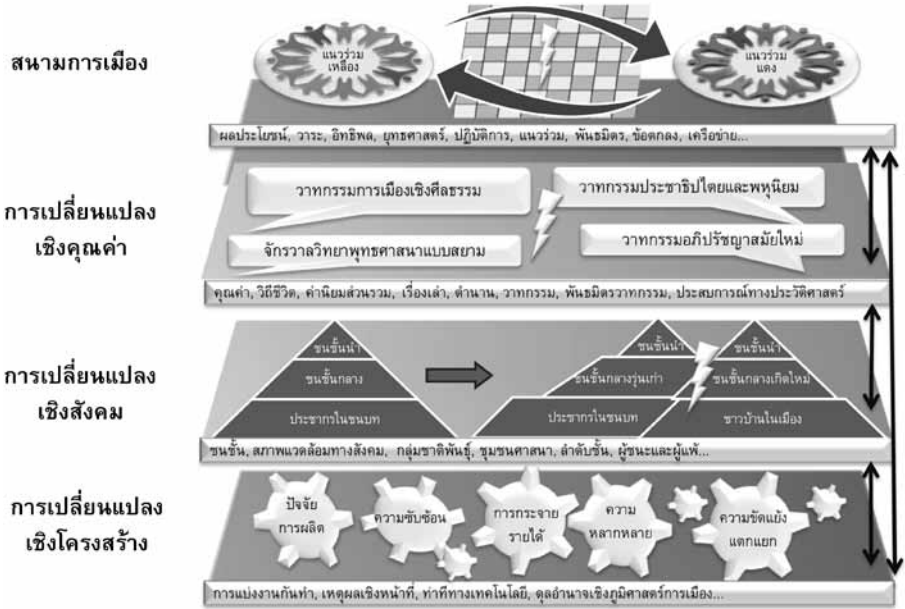
ลึกรอนระบบการเมืองและขีดขวางการพัฒนาต่อไป จนกว่าสังคมจะตัดสินใจเปิดกว้างระบบการเมืองอีกครั้ง

ผู้อ่านในประเทศไทยอาจรู้สึกสบายใจขึ้นมาบ้างเมื่อทราบข้อเท็จจริงว่า “ความขัดแย้งแดง-เหลือง” ที่ทำให้ประเทศแทบเป็นอัมพาตมาเกือบทศวรรษ มิใช่ลักษณะเฉพาะที่มีแต่ในประเทศไทยดังที่มักเชื่อกันทั่วไป อันที่จริงประเทศพัฒนาแล้วส่วนใหญ่เคยผ่าน “ยุควังวน” ก่อนที่จะปรับระเบียบการเมืองให้เข้ากับความเป็นจริงใหม่ทางสังคมได้สำเร็จ¹⁰ กระนั้นก็ตาม นี่ไม่ใช่เหตุผลที่ควรนิ่งนอนใจ หากไม่มีการแก้ไขคลี่คลาย ความขัดแย้งระยะเปลี่ยนผ่านอาจลุกลามไปอีกหลายทศวรรษ แต่การแก้ไขคลี่คลายขั้นสุดทำจะเป็นเช่นไรนั้นยังไม่มีคำตอบชัดเจน การพัฒนาทางการเมืองไม่ได้เดินตามเส้นทางที่ลิขิตไว้ล่วงหน้า¹¹ แต่มันถูกกำหนดจากการต่อสู้ทางการเมือง¹² ระเบียบการเมืองที่เป็นผลลงเอยอาจเป็นระบอบประชาธิปไตยที่มั่นคงมากขึ้นหรือกลายเป็นระบบอำนาจนิยมก็ได้ ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับผลลัพธ์ของการต่อสู้นั่นเอง

หนังสือเล่มนี้สรุปรวมผลลัพธ์จากการวิเคราะห์อย่างต่อเนื่องชุดหนึ่ง^b เกี่ยวกับความขัดแย้งระยะเปลี่ยนผ่านในประเทศไทย โดยจะนำเสนอยุทธศาสตร์เพื่อก้าวข้ามวิกฤตการเปลี่ยนผ่านด้วยจุดยืนของการเพิ่มพลังอำนาจให้แก่ประชาชนที่ต่อสู้เพื่อสังคมที่มีความเป็นธรรมและมีความเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

2. ระเบียบวิธี: สীมิติของการเปลี่ยนผ่าน

ความขัดแย้งในประเทศไทยมีหลายมิติ และดำเนินไปในระดับต่างๆ ที่พัวพันกันอย่างน้อยสี่ระดับ *ระดับแรก* ในระดับของตัวผู้เล่นนั้น มันเป็นการต่อสู้ช่วงชิงอำนาจระหว่างเครือข่ายชนชั้นนำกับพันธมิตรสองฝ่ายเพื่อกุมอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจในประเทศไทย *ระดับที่สอง* ในระดับของการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง มันสะท้อนถึงความซับซ้อนที่ทวีขึ้นอันเป็นผลมาจากระบบเศรษฐกิจทุนนิยมที่กำลังพุ่งทะยาน รวมถึงความหลากหลายและภาวะขัดแย้งถาวรของสังคมมวลชนพหุนิยม *ระดับที่สาม* ในระดับของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม มันสะท้อนถึงการต่อสู้ระหว่างฝ่ายที่พยายามรักษาสถานภาพเดิมกับฝ่ายที่แสวงหาการเปลี่ยนแปลง *ระดับสุดท้าย* ในระดับของการเปลี่ยนแปลงเชิงคุณค่า มันคือการปะทะกันระหว่างวาทกรรมการเมืองเชิงศีลธรรมที่มีรากเหง้าจากจักรวาลวิทยาแบบพุทธ กับวาทกรรมการเมืองแบบประชาธิปไตยที่มีรากเหง้าจากอภิปรัชญาสมัยใหม่

ภาพประกอบ 1.1 สี่มิติแห่งการเปลี่ยนแปลง

เพื่อสร้างยุทธศาสตร์ที่มีประสิทธิภาพต่อการสร้างประชาธิปไตย การวิเคราะห์โครงสร้าง ตัวแสดง กลุ่มสังคม และวาทกรรมอย่างลึกซึ้งเป็นสิ่งจำเป็น กระนั้นก็ไม่เพียงพอ สิ่งที่ขาดไม่ได้คือความเข้าใจอย่างเป็นองค์รวมต่อผลกระทบซึ่งกันและกันระหว่างระดับทั้งสี่ระดับข้างต้น ตลอดจนระดับทั้งสี่ระดับนี้ทำงานร่วมกันอย่างไรในการจัดรูปแบบสนามสำหรับการต่อสู้เพื่อสร้างประชาธิปไตย ยกตัวอย่างเช่น การพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจกำลังเปลี่ยนแปลงโครงสร้างที่เป็นแก่นแกนของสังคม ดังนั้น โครงสร้างแห่งโอกาสของตัวแสดงกลุ่มต่างๆ จึงค่อยๆ แปรเปลี่ยนไปช้าๆ ในทางกลับกัน การกระทำของปัจเจกบุคคล พันธมิตร และสถาบันต่างๆ ย่อมกำหนดว่าการพัฒนาเชิงโครงสร้างจะหันเหไปสู่เส้นทางไหน ส่วนตัวแสดงทั้งหลายก็มิได้นิยามผลประโยชน์ ตั้งเป้าหมาย และวางแผนปฏิบัติการบนการประเมินความจริงอย่างเป็นภววิสัย ทว่ากระทำไปบนพื้นฐานของทัศนคติอัตวิสัยว่า “กำลังเกิดอะไรขึ้น” และแนวคิดเชิงคุณค่าว่า “ควรทำอะไร” ในที่นี้ ประเด็นสำคัญคือการทำทำความเข้าใจว่าค่านิยมทางสังคมทำหน้าที่เป็นตัวกรองที่กำหนดว่า “อะไรที่พูดได้และทำได้” อย่างไรบ้าง การพูดและการใช้ภาษาที่เป็นผลตามมาก็เป็นพฤติกรรมทางการเมือง

ที่ย้อนไปส่งอิทธิพล จัดรูปแบบ และกำหนดค่านิยมทางสังคมอีกทีหนึ่ง กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การวิเคราะห์ความขัดแย้งในประเทศไทยอย่างครบถ้วนรอบด้านนั้นต้องไม่จำกัด อยู่แค่ข้อเท็จจริงกับตัวเลข แต่จำเป็นต้องเข้าใจว่าตัวแสดงทั้งหลายตีความ พูดถึง และมีปฏิกริยาต่อข้อเท็จจริงกับตัวเลขเหล่านั้นอย่างไร นี่ยังไม่ต้องพูดถึงการแสวงหา ยุทธศาสตร์ที่เป็นไปได้ในการแก้ไขความขัดแย้งให้ลุล่วง

การวิเคราะห์ต่อไปนี้มีเป้าหมายเพื่อสำรวจดูว่า ความขัดแย้งระยะ เปลี่ยนผ่านของประเทศไทยดำเนินไปอย่างไรในทั้งสี่ระดับนี้ อย่างไรก็ตาม ทั้งหมดนี้ มิได้ชี้ชวนให้คิดถึงแนวคิดประวัติศาสตร์กำหนด (historical determinism) แบบใด ทั้งสิ้น ตรงกันข้าม เราพึงทำความเข้าใจสมัยของการเปลี่ยนผ่านในฐานะโครงสร้าง แห่งโอกาสเพื่อการต่อสู้ไปสู่ระเบียบการเมืองและระเบียบสังคมใหม่

3. บทวิเคราะห์: ความขัดแย้งระยะเปลี่ยนผ่านของประเทศไทย

*วิกฤตการณ์ย่อมก่อตัวขึ้นเมื่อสิ่งเก่ากำลังจะตาย และสิ่งใหม่
ยังไม่สามารถถือกำเนิด ในช่องว่างนี้จะมีอาการวิปริต
ผิดเพี้ยนมากมายหลากหลายแบบปรากฏออกมา*

อันโตนิโอ กรัมสกี (Antonio Gramsci)

3.1 ความขัดแย้งระยะเปลี่ยนผ่านคืออะไร?

ความขัดแย้งระยะเปลี่ยนผ่านคืออะไรและแก้ไขได้อย่างไร? ความขัดแย้ง ระยะเปลี่ยนผ่านอาจเกิดขึ้นเมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วโดยไม่ปรับระบบ การเมืองให้สอดคล้องกับความเป็นจริงใหม่ทางสังคม^๑ ในแง่หนึ่ง ความขัดแย้งระยะ เปลี่ยนผ่านคือความทุกข์ที่เกิดจากความสำเร็จของตัวมันเอง การเติบโตทางเศรษฐกิจ ต่อเนื่องหลายทศวรรษได้สร้างระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ขึ้นมา ซึ่งไม่เพียงแคใหญ่ขึ้น แต่ยังซับซ้อนกว่าระบบเศรษฐกิจเกษตรกรรมมาก การจัดหาโครงสร้างพื้นฐานและ สินค้าและบริการสาธารณะที่จำเป็นต่อระบบเศรษฐกิจที่ซับซ้อนขนาดนี้ต้องอาศัย ระบบการเมืองที่มีประสิทธิภาพสูง ระบบการเมืองดั้งเดิมถูกสร้างขึ้นมาจากยุคสมัย ที่แตกต่างออกไปด้วยความจำเป็นที่แตกต่างออกไป มันจึงต้องผืนตัวเองจนสุดล้า

เพื่อตอบสนองความต้องการของระบบเศรษฐกิจที่ซับซ้อน ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างประการแรกที่บ่อนเซาะระเบียบดั้งเดิมก็คือความซับซ้อนที่เพิ่มขึ้น

ระบบเศรษฐกิจที่ซับซ้อนทำให้สังคมเกิดความหลากหลาย¹³ ระบบเศรษฐกิจเกษตรกรรมมีทางเลือกด้านวิชาชีพค่อนข้างจำกัด ส่วนในระบบเศรษฐกิจอุตสาหกรรมที่ซับซ้อนก็มีวิชาชีพใหม่ๆ หลายพันอาชีพเกิดขึ้น วิถีชีวิตที่แตกต่างสร้างโลกทัศน์ที่แตกต่าง อัตลักษณ์ที่แตกต่าง และคุณค่าที่แตกต่าง ดังนั้น ในสังคมพหุนิยม เสี่ยงอีกทีที่กู่หน่วยของการวิวาทะจึงไม่ใช่สภาวะยกเว้น แต่เป็นค่านิยมส่วนรวมอันแสนปกติ วัฒนธรรมการเมืองดั้งเดิมที่วนเวียนอยู่รอบแนวคิดความเป็นเอกฉันท์และความสมานฉันท์ มองการวิวาทะเป็นความแตกแยก และมองว่า “การขาดความเป็นเอกภาพ” คือความเสื่อมถอย¹⁴ ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างประการที่สองที่เกินขีดความสามารถรับมือของระเบียบดั้งเดิมก็คือความหลากหลาย

การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมสร้างทั้งผู้ชนะและผู้แพ้ ชนชั้นกลางใหม่เกิดขึ้นตามต่างจังหวัดและเรียกร้องการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมในชีวิตการเมืองและสังคม ชนชั้นกลางรุ่นเก่าในเมืองหลวงอาจมองข้อเรียกร้องเหล่านี้เป็นภัยคุกคามเช่นเดียวกับชนชั้นนำดั้งเดิม พวกเขาไม่พร้อมที่จะยอมรับว่าพลเมืองเหล่านี้มีความเท่าเทียมกับตน¹⁵ ผลลัพธ์ก็คือความขัดแย้งทางสังคมที่ยืดเยื้อเพื่อช่วงชิงการเป็นผู้กำหนดระเบียบการเมือง นอกเหนือจากความขัดแย้งทางสังคมระหว่างชนชั้นบนกับชนชั้นล่างของสังคมแล้ว ยังมีความขัดแย้งระหว่างศูนย์กลางกับชายขอบด้วยท่ามกลางความแตกแยกนี้ ประชาชนต่อสู้กันในเรื่องการกระจายอำนาจและทรัพยากรระหว่างรัฐบาลกลางกับท้องถิ่น ตลอดจนโอกาสและความมั่งคั่งระหว่างผู้อาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ กับต่างจังหวัด¹⁶ ความขัดแย้งแตกแยกประการสุดท้ายเกิดขึ้นในการช่วงชิงการอ้างความเป็นเจ้าของ “ความจริงหนึ่งเดียว” ในการเมืองเรื่องความจริงนั้น กลุ่มที่อ้างตัวว่าส่งเสริม “ความจริงหนึ่งเดียว” นั้นมองว่าตัวเองมีความชอบธรรม ส่วนกลุ่มอื่นที่ไม่เห็นพ้องกับตน ไม่เพียงถูกมองว่าผิดเท่านั้น แต่ยังไร้ศีลธรรมด้วย สืบเนื่องจากดุลอำนาจที่เปลี่ยนแปลงไป การพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจมักซ้ำเติมความขัดแย้งแตกแยกทั้งสามประการนี้ ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างประการที่สามที่เกินขีดความสามารถรับมือของระเบียบดั้งเดิมก็คือความขัดแย้งถาวร

การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างในด้าน “ความซับซ้อน ความหลากหลาย และความขัดแย้ง” ต่างก็มีส่วนบ่อนเซาะสังคมเก่าที่มีลักษณะแนวตั้งและสร้างสังคมที่มีลักษณะแนวระนาบมากขึ้นขึ้นมา การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และ

สังคมทำให้ระบบการเมืองดั้งเดิมต้องผืนตัวจนเกินขีดความสามารถที่จะรับได้¹⁷

โดยแก่นแท้แล้ว ความขัดแย้งระยะเปลี่ยนผ่านคือวิกฤตการณ์ความชอบธรรมของระบอบการเมือง สังคม และเศรษฐกิจนั่นเอง ในขณะที่แนวคิดดั้งเดิมเกี่ยวกับความชอบธรรม (เช่น คุณงามความดี บารมี สมมติเทพ) กำลังถูกท้าทายรูปแบบสมัยใหม่อย่างการปกครองด้วยเสียงข้างมากจากการเลือกตั้งก็ยังไม่ได้รับการยอมรับโดยทั่วกัน¹⁸ ในขณะเดียวกันความบิดเบี้ยวทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมซึ่งเป็นเรื่องปกติธรรมดาในห้วงเปลี่ยนผ่านก็ยิ่งทำลายความชอบธรรมเชิงผลงานของรัฐบาลในสายตาประชาชน อย่างไรก็ตาม เพื่อความมีเสถียรภาพทางการเมือง ระบบการเมืองใดๆ ก็ตามจำเป็นต้องสร้างความชอบธรรมทั้งในด้านกระบวนการเข้าสู่อำนาจและความชอบธรรมเชิงผลงานออกมอย่างต่อเนื่อง ด้วยเหตุผลนี้เอง ในการแก้วิกฤตความชอบธรรมนั้น ระบอบการเมืองจำเป็นต้องมีการปฏิรูปในชั้นรากฐาน

กล่าวในเชิงการเมืองแล้ว การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของความซับซ้อน ความหลากหลาย และความขัดแย้ง คือตัวแปรที่เปลี่ยนเกมทั้งกระดาน กลไกแบบผูกขาดการตัดสินใจที่สั่งการจากบนลงล่างของระบอบเก่าใช้ไม่ได้ผลอีกต่อไปในสังคมแนวระนาบ นี่หมายความว่าปัญหาภาคปฏิบัติเร่งด่วนไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยเครื่องมือเก่าๆ อาทิเช่น จะตอบสนองอุปสงค์ด้านสินค้าและบริการสาธารณะที่เพิ่มมากขึ้นอย่างไรหากชนชั้นกลางไม่ยอมจ่ายภาษี? จะรับมือกับการเรียกร้องการมีส่วนร่วมมากขึ้นอย่างไรหากชนชั้นนำดั้งเดิมไม่ยอมรับว่าพลเมืองทุกคนเท่ากัน? จะประมวลข้อมูลจำนวนมากมหาศาลที่จำเป็นต่อการกระตุ้นเศรษฐกิจที่ซับซ้อนอย่างไรในเมื่อมีกลุ่มคนแค่หยิบมือเดียวที่มีอำนาจในการตัดสินใจ?

เพื่อจัดการกับปัญหาเหล่านี้และความท้าทายอื่นๆ อีกจำนวนมาก “ระบบปฏิบัติการ” ทางการเมืองจำเป็นต้องได้รับการยกระดับ ในเอเชีย มีระบอบการปกครองสมัยใหม่สองรูปแบบที่ซึ่งดีซึ่งเด่นกันในการรับมือกับปัญหาท้าทายมากมายทั้งด้านการเมือง สังคม และเศรษฐกิจในระยะเปลี่ยนผ่าน รูปแบบแรกคือโมเดลทุนนิยมที่มีรัฐอำนาจนิยมเป็นหัวจักรขับเคลื่อน รูปแบบนี้สร้างความชอบธรรมด้านกระบวนการเข้าสู่อำนาจด้วยการคัดสรรผู้กำหนดนโยบายตามผลงานและความสามารถ ส่วนความชอบธรรมเชิงผลงานคือการเพิ่มความมั่งคั่งให้พลเมืองทุกคน เนื่องจากต้องอาศัยผลสัมฤทธิ์ทางเศรษฐกิจอย่างสูง ระบอบแบบนี้จึงเปราะบางอย่างยิ่งต่อช็อกยิ่งกว่านั้น ระบบเศรษฐกิจแบบรีดเค้นทรัพยากร (extractive economy) บวกกับรัฐที่ใช้อำนาจโดยมิชอบ มักสร้างความไม่พอใจในหมู่ประชาชนที่ถูกกดขี่และได้รับ

การปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม ส่วนอีกรูปแบบหนึ่งคือระบบทุนนิยมประชาธิปไตย รูปแบบนี้มีความชอบธรรมของกระบวนการเข้าสู่อำนาจจากการเลือกตั้ง แต่ก็อาจประสบความสำเร็จได้เช่นกันหากไม่สามารถ “ทำตามสัญญา” ในด้านผลงาน ระบบทั้งสองรูปแบบต่างต้องเผชิญกับความคาดหวังที่เพิ่มมากขึ้นจากข้อเรียกร้องเรื่องธรรมาภิบาล มาตรฐานการครองชีพ และการมีส่วนร่วมมากขึ้นของพลเมือง

ระบบการเมืองที่มีประสิทธิภาพเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการตอบสนองความต้องการและอุปสงค์ของระบบเศรษฐกิจที่ซับซ้อนและสังคมพหุนิยม เพื่อประมวลข้อมูลปริมาณมหาศาลที่เพิ่มขึ้นตลอดเวลาซึ่งจำเป็นต่อการกระตุ้นระบบเศรษฐกิจที่ซับซ้อน กระบวนการกำหนดนโยบายจึงต้องดึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมให้มากขึ้น จำเป็นต้องมีกลไกพื้นฐานในการกำหนดว่าใครมีคุณสมบัติเหมาะสมในการตัดสินใจ ต้องมีการวางระบบตรวจสอบและถ่วงดุลเพื่อคานการใช้อำนาจโดยมิชอบ ไม่ว่าจะเป็ระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยหรือเสียงข้างมากจากการเลือกตั้งก็ตาม มีเพียงสถาบันที่มีประสิทธิภาพเท่านั้นจึงจะสามารถบังคับใช้กฎกติกาได้ ถ้าดูจากบันทึกสถิติที่ผ่านมาของกลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว ดูเหมือนชี้ไปในทิศทางว่าระบบประชาธิปไตยมีกลไกการแบ่งสรรอำนาจ การไกล่เกลี่ย และการกำกับดูแลที่ดีกว่าสำหรับรับมือกับความท้าทายทั้งหมดข้างต้น ระบบใดจะครองความเป็นใหญ่ในเอเชีย ส่วนหนึ่งคงขึ้นอยู่กับความสามารถในการสร้างเสถียรภาพทางการเมืองและการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องท่ามกลางวังวนแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างไรก็ตาม สิ่งที่เป็นไปได้มากกว่าก็คือ สุดท้ายแล้วรูปแบบของระบบการปกครองย่อมเป็นผลลัพธ์ของความขัดแย้งระยะเปลี่ยนผ่านทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับระเบียบการเมืองและสังคม

3.2 อุปสรรคในการคลี่คลายความขัดแย้งระยะเปลี่ยนผ่าน

ในการข้ามพ้นวิกฤตการเปลี่ยนผ่าน ประเทศไทยจำเป็นต้องปรับระบบการเมืองให้สอดคล้องกับเงื่อนไขของระบบเศรษฐกิจที่ซับซ้อนและสังคมที่เป็นพหุนิยม กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ สังคมไทยจำเป็นต้องรื้อสัญญาประชาคมเดิมมาเจรจาต่อรองกันใหม่ โดยอุดมคติแล้ว การเจรจาต่อรองสัญญาประชาคมใหม่ควรกระทำในลักษณะเปิดกว้าง มีการปรึกษาหารือ และมีส่วนร่วม กระนั้นก็ตาม ในความเป็นจริงแล้วมีอุปสรรคมากมายที่ขวางกั้นมิให้มันเกิดขึ้น จนกระทั่งบัดนี้ยังมีความท้าทาย

ทั้งทางการเมือง สังคม อุดมการณ์ และองค์กรในหลายๆ เรื่องที่ต้องจัดการเพื่อแก้ไขความขัดแย้งระยะเปลี่ยนผ่านให้ลุล่วง^๑ ประเด็นสำคัญที่สุดคือ ณ แกนกลางของความขัดแย้งระยะเปลี่ยนผ่านคือการต่อสู้ทางการเมืองระหว่างสองฝ่ายที่สนับสนุนระเบียบการเมืองต่างกัน มันเป็นความขัดแย้งทางการเมืองอย่างรุนแรงระหว่างฝ่ายที่พยายามรักษาสถานภาพเดิมไว้กับฝ่ายที่ต้องการการเปลี่ยนแปลง ในการต่อสู้นี้ความคิดดั้งเดิมยังคงให้อำนาจเชิงวาทกรรมแก่แนวร่วมฝ่ายรักษาสถานภาพเดิม ทั้งระบบเศรษฐกิจการเมือง ไปจนถึงระบบอุปถัมภ์เบื้องหลังฉากหน้าเชิงสถาบัน ล้วนแล้วแต่เป็นไปเพื่อผลิตซ้ำสถานภาพเดิมให้คงอยู่ ในอีกด้านหนึ่ง การแบ่งขั้วแยกข้างแดง-เหลืองที่ถูกสร้างขึ้นคอยขัดขวางการก่อตัวอย่างกว้างขวางในสังคมของแนวร่วมเพื่อการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นประชาธิปไตย เพื่อประเมินอย่างเป็นจริงถึงโครงสร้างของโอกาสที่จะมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบอบประชาธิปไตย มันจะมีประโยชน์อย่างยิ่งหากพิเคราะห์ลึกลงไปถึงสาเหตุรากเหง้าที่ก่อให้เกิดโทษและความหวาดกลัวในหมู่ชนชั้นกลาง

การต่อสู้ระหว่างฝ่ายที่พยายามรักษาสถานภาพเดิมกับฝ่ายที่ต้องการการเปลี่ยนแปลง

ในบางประเทศ ระบอบประชาธิปไตยที่มั่นคงสร้างขึ้นโดยชนชั้นนำที่มีปัญญา ซึ่งเล็งเห็นว่ามันเป็นผลประโยชน์ที่ดีที่สุดของตนเองหากคลี่คลายความขัดแย้งทางสังคมได้ด้วยการประนีประนอมในสังคม น่าเสียดายที่ในประเทศไทยนั้น ดูเหมือนชนชั้นนำส่วนใหญ่ขาดวิสัยทัศน์และสายตามองการณ์ไกล ตรงกันข้าม ชนชั้นนำบางกลุ่มกลับฝันแน่วแน่มุ่งของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ อีกทั้งพยายามหมุ่ก่อดำรงประวัติศาสตร์ถอยหลัง กระนั้นก็ตาม ดังที่การต่อสู้ยืดเยื้อยาวนานถึงเจ็ดเดือนเพื่อโค่นล้มรัฐบาลจากการเลือกตั้งแสดงให้เห็น คุลอำนาจในตอนนี้ได้เคลื่อนย้ายจากชนชั้นนำดั้งเดิมไปแล้ว สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ ชนชั้นนำดั้งเดิมสูญเสียความสามารถในการอธิบายว่า “กำลังเกิดอะไรขึ้น” และ “ควรทำอะไร” เมื่อขาดไว้ความชอบธรรมในระบอบประชาธิปไตย ชนชั้นนำดั้งเดิมจึงรักษาการยึดกุมอำนาจไว้ได้ด้วยกำลังบังคับเท่านั้น เรื่องน่าขันก็คือ การสูญเสียความชอบธรรมนี้ยังถูกตอกย้ำให้เด่นชัดขึ้นด้วยความพยายามอันสิ้นหวังที่จะฟื้นฟูระเบียบเก่าขึ้นมาด้วย “การศึกษาเพื่อรักษาดี” “การปรับทัศนคติ” การใช้กฎหมายหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ

ที่มีบทบาทของทุนแรงเกินกว่าเหตุ และแคมเปญ “คืนความสุข” อันไร้สาระ กิจกรรมเผยแพร่อุดมการณ์ที่ล้นเกินเช่นนี้คือสัญญาณบ่งบอกอาการใกล้สิ้นใจของระบอบการปกครองไม่ว่าระบอบใด

คนบางกลุ่มเข้าใจดีว่าประเทศไทยต้องการการเปลี่ยนแปลง แต่หัวนักรงว่า “ประชาธิปไตยไม่เหมาะกับสังคมไทย” นักปฏิรูปฝ่ายปฏิกริยาเหล่านี้กำลังผลักดันวาระการปฏิรูปที่วาดหวังไว้สูงยิ่ง มีตั้งแต่การปฏิรูปการศึกษาไปจนถึง “ล้างคอร์รัปชันให้สิ้นซาก” และ “ยุติประชานิยม” อย่างไรก็ตาม ดังที่เห็นจากความพยายามครั้งล่าสุดที่จะฟื้นรัฐราชการแบบเก่าที่บริหารงานโดย “เครือข่ายสถาบันกษัตริย์”¹⁹ ขึ้นมาอีกครั้ง ดูเหมือนนักปฏิรูปฝ่ายปฏิกริยาของไทยยังยึดมั่นอยู่กับมายาคติว่า พวกเขาสามารถอัดฉีดการเติบโตทางเศรษฐกิจได้ด้วยสูตรสำเร็จเดิมๆ โดยไม่ต้องระบียบบดดั้งเดิม กระนั้นก็ตาม หากการปฏิรูประบียบการเมืองและระบียบสังคมให้ทันสมัยประสบความสำเร็จ ความล้มเหลว สุดท้ายก็ย่อมลงเอยด้วยการปลุกระบบอุปถัมภ์ที่มีการคอร์รัปชันและความไร้ประสิทธิภาพเป็นของคู่กันให้ฟื้นขึ้นมาอีกเท่านั้นเอง

ฝ่ายที่ต้องการรื้อระบียบการเมืองและระบียบสังคมแบ่งออกเป็นสองค่าย กลุ่มหนึ่งมุ่งเป้าไปที่การปรับปรุงรัฐไทยให้ทันสมัยเพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของระบบเศรษฐกิจ บางครั้งนักปฏิรูปกลุ่มนี้ก็ถูกแะป้ายว่า “เสรีนิยมใหม่” แต่คำนี้อาจทำให้เข้าใจไขว้เขว จะถูกต้องกว่าถ้าบอกว่าพวกเขามองสิงคโปร์เป็นแรงบันดาลใจ โมเดลทุนนิยมที่มีรัฐอำนาจนิยมเป็นหัวจักรขับเคลื่อนแบบสิงคโปร์ มีข้อแม้ว่า การจะมีผลสัมฤทธิ์ทางเศรษฐกิจในระดับสูงได้ ระบบการเมืองจำเป็นต้องมีประสิทธิภาพ ส่วนความยินยอมและการมีส่วนร่วมของพลเมืองไม่ใช่เรื่องจำเป็น อย่างไรก็ตาม การขาดความชอบธรรมของกระบวนการเข้าสู่อำนาจเช่นนี้มักนำไปสู่ความไร้เสถียรภาพทางการเมืองในช่วงเวลาสี่บทอดตำแหน่งผู้นำ นอกจากนี้ ในขณะที่ระบบทุนนิยมอำนาจนิยมมักประสบความสำเร็จอย่างสูงในการก่อเกิดการเติบโตแบบรีดเค้นทรัพยากร แต่ก็ยังต้องพิสูจน์ว่ามีมันจะสามารถสร้างนวัตกรรมทางการเมืองและเศรษฐกิจอย่างสม่ำเสมอซึ่งจำเป็นต่อการแข่งขันในระบบเศรษฐกิจโลกยุคสารสนเทศ

ส่วนปีกปฏิรูปของภาคประชาสังคมมุ่งเป้าไปที่การสร้างระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริงโดยถือเป็นเป้าหมายในตัวเอง กลุ่มนี้ประกอบด้วยนักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน รวมทั้งนักกิจกรรมรากหญ้าและนักศึกษา พวกเขาแยกกันทำงานอย่างกระจัดกระจาย ต่างคนต่างทำ ซึ่งสะท้อนภาพของสังคมไทยที่มีโครงสร้างแบบ

ไซโล ทั้งยังแบ่งแยกเป็นฝั่งเหลือง-แดงอีกด้วย เป้าหมายตามลำดับความสำคัญของ พวกเขามีตั้งแต่สิทธิพลเมืองไปจนถึงความยุติธรรมทางสังคมและการปกป้อง สิ่งแวดล้อม แต่ละกลุ่มให้ความสำคัญกับการเฝ้าระวังประเด็นหลักประเด็นหนึ่ง แต่ละกลุ่มคอยต่อสู้กับการปฏิบัติมิชอบในประเด็นต่างๆ (แรงงานข้ามชาติ การ เปิดโปงข้อมูลความผิด การแย่งชิงที่ดิน การค้ามนุษย์ ฯลฯ) และความป่วยไข้ของ สังคม (โรคที่เกิดจากเพศสัมพันธ์ การค้าประเวณี ความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม ฯลฯ) ถึงแม้ประเทศไทยมีวัฒนธรรมทางการเมืองที่จำกัดเสรีภาพอย่างเข้มงวด ความตั้งใจของคนเหล่านี้ที่จะ “พูดความจริงต่อผู้มีอำนาจ” กลับเพิ่มมากขึ้นอย่าง น่าสะอิดใจในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ทั้งในโลกเสมือนและโลกจริง นักกิจกรรมรุ่นใหม่ ได้พัฒนาการสื่อสารและการประท้วงรูปแบบใหม่ๆ ขึ้น อย่างไรก็ตาม นักกิจกรรม ภาคประชาสังคมจำนวนมากดูเหมือนไม่ตระหนักถึงธรรมชาติพื้นฐานของการเมือง นั่นคือการต่อสู้ พวกเขายังมักตั้งความหวังไปที่ “การสร้างตระหนักรู้” และ “สร้าง ความเข้าใจ” ในขณะที่ความพยายามปฏิรูปก็มักเดินตามวิธีการแบบเทคโนโลยี แครต กล่าวคือ “วิศวกรรมเชิงสถาบัน” หรือ “การเลือกสรรสถาบันที่มีอยู่แล้วในโลกมาใช้” มีความเชื่อกันแพร่หลายว่า “นักการเมืองเป็นผู้กำหนดนโยบาย” ในขณะที่บทบาท ของภาคประชาสังคมคือนั่งชมอยู่ด้านข้างเพื่อตรวจสอบและวิพากษ์วิจารณ์ จึงมี ความพยายามน้อยเกินไปที่จะผลักดันกระบวนการทางการเมืองด้วยยุทธศาสตร์และ การรณรงค์ที่ครอบคลุมรอบด้าน

ประชากรเสียงข้างมากสามารถยกระดับอิทธิพลทางการเมืองของตนเอง ในช่วงสิบปีที่ผ่านมา บทเรียนสำคัญหลายประการช่วยเปลี่ยนทัศนคติทางการเมือง ของประชาชนต่างจังหวัด *ประการแรก* นโยบายรัฐที่ตอบสนองต่อประชาชนสามารถ ขับเคลื่อนการพัฒนาได้ *ประการที่สอง* เจตจำนงรวมหมู่ของประชาชนหลายแสน คนบนท้องถนนและหลายล้านคนที่ค้นหาเลือกตั้งไม่อาจถูกละเลยได้ *ประการที่สาม* สำหรับเสียงข้างมากในการเลือกตั้ง การตั้งรัฐมาเป็นเครื่องมือเสริมสร้างอำนาจคือ ยุทธศาสตร์ที่มีความหวัง *ประการที่สี่* การฟังฟังผู้อุปถัมภ์มาพร้อมกับความเสี่ยง ว่าจะถูกหักหลัง *ประการที่ห้า* ใครก็ตามที่ต้องการการเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบอบ ประชาธิปไตยจำเป็นต้องส่งสมพละกำลังทางการเมืองของตนเองด้วยการจัดตั้ง การให้การศึกษา และการระดมมวลชน ด้วยความหวังและข้อเรียกร้องที่เพิ่มมากขึ้น ของชนชั้นกลางเกิดใหม่และการที่ชาวบ้านเริ่มตระหนักถึงอิทธิพลทางการเมืองของ ตนมากขึ้น จิตวิญญาณประชาธิปไตยจึงหลุดออกมาจากขวดขังแล้ว การเปลี่ยนแปลง

ทางสังคมและเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องจะยิ่งเร่งการเปลี่ยนย้ายดุลอำนาจโดยรวม

ในอีกด้านหนึ่ง เหตุการณ์เมื่อเร็วๆ นี้ก็แสดงให้เห็นถึงข้อจำกัดของยุทธศาสตร์ที่จะผลักดันการเปลี่ยนแปลงด้วยการปกครองโดยเสียงข้างมาก การปกครองด้วยเสียงข้างมากโดยไร้การควบคุมมักก่อให้เกิดความหวาดกลัวและการต่อต้าน ทั้งอาจกระตุ้นให้เกิดปฏิกิริยาตอบโต้อย่างรุนแรงด้วยวิธีการอำนาจนิยมจากชนชั้นนำที่ก้าวร้าวและชนชั้นกลางรุ่นเก่า ทั้งนี้ยังไม่ต้องคำนึงถึงคำถามเชิงยุทธวิธีเกี่ยวกับการผูกพันมิตรทางการเมืองอีกต่างหาก

ถ้าเช่นนั้น ทำไมชนชั้นกลางรุ่นเก่าในกรุงเทพฯ จึงพากันเดินขบวนต่อต้านระบอบประชาธิปไตยจากการเลือกตั้ง?° ที่ผ่านมามีได้เป็นเช่นนี้ทุกครั้ง ในช่วงทศวรรษ 1990 ชนชั้นกลางต่อสู้เพื่อสร้างระบอบประชาธิปไตยเสรีนิยม ถึงแม้ชนชั้นนำดำเนินเพทุบายหลังจากเพื่อขัดขวางระบอบประชาธิปไตยที่ตอบสนองประชาชนอย่างแท้จริงขนาดไหน แต่ “รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน” พ.ศ. 2540 ก็ได้วางรากฐานระบอบการเมืองที่เป็นเสรีนิยมมากที่สุด ในประวัติศาสตร์ประเทศไทย²⁰

ทว่าหลังจากสถาปนาระบอบประชาธิปไตยจากการเลือกตั้งได้แล้ว ไม่ช้าไม่นานชนชั้นกลางก็พบว่าตัวเองตกอยู่ในสถานะเสียงข้างน้อยตลอดกาล การผูกพันมิตรเพื่อชี้ยชนะระหว่างนักธุรกิจนายทุนใหญ่กับชาวต่างจังหวัดสามารถครอบงำการปกครองด้วยเสียงข้างมาก ละเลยหลักนิติธรรม และบ่อนทำลายระบบตรวจสอบและถ่วงดุล²¹ การกดขี่กำราบฝ่ายตรงข้าม สื่อเสรี และภาคประชาสังคม กลายเป็นภัยคุกคามต่อชนชั้นกลาง ผู้ปกครองชุดใหม่ นำพาตรรกะของระบบอุปถัมภ์จากต่างจังหวัดเข้ามาสู่เมืองหลวง ชนชั้นกลางเริ่มหวั่นเกรงว่า “จะถูกนักการเมืองฉ้อฉลปล้นเอาเงินของเราไปทำโครงการประชานิยมเพื่อซื้อเสียงจากคนจนโลกมาก” เนื่องจากพรรคการเมืองเก่าแก่ในฟากฝ่ายพวกเขาไม่มีทางชนะการเลือกตั้ง ชนชั้นกลางชาวกรุงเทพฯ ผู้สิ้นหวังจึงหันไปหาชนชั้นนำดั้งเดิมและพันธมิตรในกองทัพมาโค่นล้มรัฐบาลจากการเลือกตั้งด้วยวิธีการนอกรัฐธรรมนูญ

การต่อสู้ระหว่างชุมชนชาวนากรรมเชิงศีลธรรมกับชุมชนชาวนากรรมประชาธิปไตย

ถึงแม้ความขัดแย้งระยะเปลี่ยนผ่านของไทยมีความคล้ายคลึงหลายประการกับวิกฤตการณ์เปลี่ยนผ่านในบริบททางวัฒนธรรมอื่นๆ แต่ประเทศไทยก็มีลักษณะพิเศษเฉพาะจริงๆ ในบางแง่มุม โดยพื้นฐานแล้ว นับตั้งแต่อาณาจักรอยุธยาล่มสลาย

ประเทศไทยไม่เคยประสบความทุกข์ร้อนจากภาวะแตกสลาย จากการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ขาวยิวถึงการทิ้งระเบิดปรมาณูที่ฮิโรชิมา จากยุคล่าอาณานิคมถึงยุคต่อสู้เพื่อเอกราช จากสงครามโลกสองครั้งจนถึงสงครามกลางเมือง สังคมส่วนใหญ่เคยประสบความพินาศที่หลังจากนั้นไม่มีอะไรเหมือนเดิมอีกต่อไป ในระดับของภาววิทยา “ชั่วโมงนับศูนย์” (Hour Zero) คือหมุดหมายบ่งบอกการล่มสลายของจักรวรรดิอาณานิคมและการกำเนิดของระเบียบใหม่ ข้อเท็จจริงที่ประเทศไทยไม่เคยผ่านภาวะแตกสลายเช่นนี้มาก่อนช่วยอธิบายว่าทำไมจักรวรรดิอาณานิคมที่ก่อตั้งเดิมยังสามารถสืบทอดต่อมาด้วยอิทธิพลแข็งแกร่งดังเช่นที่เป็นอยู่ วาทกรรมทางการเมืองที่มีรากเหง้าในจักรวรรดิอาณานิคมของพุทธศาสนาคือบ่อเกิดสำคัญของอำนาจทางอุดมการณ์ที่สนับสนุนและค้ำจุนสถานภาพเดิมเอาไว้ ในการอวตารครั้งล่าสุด วาทกรรมเชิงศีลธรรมนี้คือเรื่องเล่าทางอภิปรัชญาที่เป็นรากเหง้าให้แก่กระบวนการทัศน์นุรักษ์นิยมเกือบทั้งหมด

วาทกรรมการเมืองเชิงศีลธรรมมีรากเหง้ามาจากการตีความพุทธศาสนานิกายเถรวาทแบบสยามเกี่ยวกับแนวคิดของผู้ปกครองที่ดี²² ความชอบธรรมของอำนาจการปกครองเกิดมาจากการอ้างสิทธิ์ของผู้ปกครองว่าตนเองคือร่างทรงของคฤณงามความดีและบารมี นี่คือเหตุผลที่จนกระทั่งทุกวันนี้การอ้างสิทธิ์ทางการเมืองก็ยังอยู่ในกรอบของความมีศีลธรรม ระเบียบที่ดีในวาทกรรมเชิงศีลธรรมไม่ใช่การเมืองในความหมายของการแข่งขันด้านความคิดหรือโครงการ แต่หมายถึงระเบียบสังคมที่หยุดนิ่งซึ่งมี “คนดี” เป็นผู้กำกับดูแล ในระเบียบสังคมเช่นนี้ บทบาทของประชาชนเสี่ยงข้างมากก็คือการอยู่อย่างพอกพูนเพียง กล่าวคือ การยอมรับสถานะและบทบาทของตนในลำดับชั้นทางสังคม

จักรวรรดิอาณานิคมที่หยุดนิ่งเช่นนี้กำลังถูกท้าทายจากประสบการณ์ชีวิตของคนไทยหลายล้านที่เกี่ยวโยงประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจ บนพื้นฐานของประสบการณ์จากการเลื่อนชั้นทางสังคม ชุมชนวาทกรรมใหม่อำเภอรับแนวคิดของการกำหนดชะตากรรมตัวเองและสิทธิตามหลักสากล และเริ่มเรียกร้องการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมในชีวิตทางการเมืองและสังคม

ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่า วิฤตการเปลี่ยนผ่านมีแง่มุมมากกว่าการต่อสู้ช่วงชิงอำนาจ มันเป็นการชิงดีชิงเด่นกันระหว่างโลกทัศน์สองแบบ การปะทะกันระหว่างหลักศีลธรรมที่แตกต่างกัน การแข่งขันว่าอะไรคือ “ความจริง” ความขัดแย้งระยะเปลี่ยนผ่านสันถลอนรากฐานเชิงคุณค่าของสังคม ตั้งคำถามเกี่ยวกับอัตลักษณ์และก่อวนจารีตประเพณีดั้งเดิม วิฤตการเปลี่ยนผ่านคือความขัดแย้งเกี่ยวกับ

คำถามพื้นฐานว่าประชาชนต้องการอยู่ร่วมกันอย่างไรในสังคมซึ่งมีการแบ่งขั้ว แยกข้าง สร้างอารมณ์ความรู้สึกร่วม และบางครั้งก็กลายเป็นความขัดแย้งที่ระเบิด ความรุนแรงออกมา

การต่อสู้ระหว่างผู้ชนะกับผู้แพ้ในระบบเศรษฐกิจการเมืองเกิดใหม่

ในระหว่างนั้น โลกรอบประเทศไทยมิได้หยุดหมุน ความท้าทายทาง เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และสังคมมากมายมหาศาลได้บ่อนเซาะโมเดลการเติบโต แบบบริดเค้นทรัพยากรซึ่งเคยขับเคลื่อนให้ประเทศไทยผุดผ่องขึ้นจากสภาวะล้าหลังของ สังคมเกษตรกรรมและเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจรายได้ปานกลางระดับบนที่ผนวกตัวเอง กับการแข่งขันกันทำในระดับโลกอย่างแนบแน่น²³ นำเสียดายที่เมื่อถึงเวลาที่ สังคมไทยจำเป็นต้องจัดการกับภาระยิ่งใหญ่ในการสร้างระเบียบการเมืองและระเบียบ สังคมใหม่ เครื่องจักรเศรษฐกิจก็บังเอิญหมดเชื้อเพลิงขับเคลื่อนพอดี

โมเดลการเติบโตแบบบริดเค้นทรัพยากรมักชนเพดานกระจุกเข้าสักวัน ในระบบเศรษฐกิจการเมืองแบบซูดริต คนจำนวนน้อยซูดริตทรัพยากรจากคนจำนวนมาก²⁴ เนื่องจากได้รับประโยชน์จากการคงอยู่ของสถานภาพเดิม ชนชั้นนำคนธิปไตย เหล่านี้จึงมีแรงจูงใจน้อยนิดที่จะอำแขนรับความเปลี่ยนแปลง อย่างไรก็ตาม หากปราศจากการสร้างนวัตกรรมอย่างสม่ำเสมอ ระบบเศรษฐกิจย่อมไม่อาจก้าวเข้าสู่ การพัฒนาในขั้นถัดไปและต้องติดกับอยู่ที่ชั้นล่างสุดของห่วงโซ่คุณค่าระดับโลก กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เส้นทางพัฒนาจำเป็นต้องเปลี่ยนย้ายจากการซูดริตแรงงาน ราคาถูกและทรัพยากรธรรมชาติไปสู่ทิศทางการเติบโตที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมและ ผลิตภาพ สิ่งที่สำคัญคือโมเดลการพัฒนาใหม่ที่จะช่วยให้หนีพ้นจากกับดักประเทศ รายได้ปานกลาง

ทว่าฝ่ายที่ได้รับประโยชน์จากระบบเศรษฐกิจการเมืองในปัจจุบันย่อมต่อต้าน การเปลี่ยนแปลงนโยบายขั้นรากฐานเช่นนี้ การเปลี่ยนเส้นทางพัฒนาจะเกิดขึ้นได้ ก็ต้องอาศัยแนวร่วมวงกว้างที่สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงเท่านั้น

การต่อสู้ระหว่างระบบศักดินาอุปถัมภ์กับรัฐภายใต้หลักกฎหมายและเหตุผล

หากก้าวข้ามลำเส้นหนึ่งไปแล้ว การคอร์รัปชันและการเล่นพรรคเล่นพวก

ที่ระบาดไปทั่วสามารถสกัดขัดขวางการพัฒนาทางการเมืองและเศรษฐกิจอย่างร้ายแรง²⁵ ดังนั้น สัญชาตญาณที่เชื่อมกันทั่วไปว่า “คอร์รัปชันคือปัญหาใหญ่ที่สุดของประเทศไทย” ก็เชื่อว่าจะผิดทั้งหมด แต่ในอีกแง่หนึ่ง สมการหลงผิดที่ว่าคอร์รัปชันเท่ากับประชาธิปไตยก็กลายเป็นอุปสรรคขัดขวางการพัฒนาการเมืองเช่นกัน ข้ออ้างว่าประชาธิปไตยจากการเลือกตั้งช่วยส่งเสริมการคอร์รัปชันนั้นเป็นความเข้าใจผิดทั้งในเชิงข้อเท็จจริงและแนวคิด²⁶ แต่ด้วยสมการหลงผิดเช่นนี้เอง ชนชั้นนำดั้งเดิมจึงยกย่องแอบอ้างเอาการต่อสู้กับคอร์รัปชันไปใช้คุ้มครองสถานะและอภิสิทธิ์ของตนได้โดยง่าย นี่คือเหตุผลที่ความสัมพันธ์ของผู้อุปถัมภ์และผู้รับการอุปถัมภ์กลับถูกนิยามเป็น “วิถีแบบไทย” ระบบอุปถัมภ์กลายเป็น “ประชาธิปไตยแบบไทยๆ”²⁷ และวัฒนธรรมแบบศักดินาราชาอุปถัมภ์จึงกลายเป็น “ความเป็นไทย”²⁸

การต่อสู้กับคอร์รัปชันให้ได้ผลมากกว่านี้จำต้องถอดเปลือกอุดมการณ์ที่ห่อหุ้มมันไว้ทิ้งให้หมด โดยแก่นแท้แล้ว การคอร์รัปชันคือการใช้อำนาจโดยมิชอบ กระนั้นก็ตาม คอร์รัปชันเป็นอะไรที่มากกว่าความล้มเหลวทางศีลธรรมของปัจเจกบุคคล คอร์รัปชัน การเล่นเกมเล่นพวก และระบบพวกพ้อง คือกลไกการทำงานของระบบอุปถัมภ์เบื้องหลังฉากหน้าเชิงสถาบัน ผู้อุปถัมภ์ขับเคลื่อนเครือข่ายด้วยการให้รางวัลพันมิตร คุ้มครองผู้รับการอุปถัมภ์ เอื้อประโยชน์เครือข่าย แจกจ่ายทรัพย์สินที่โกงกินมา กีดกันกลุ่มผู้ไม่สนับสนุนตนเองออกไป และบดขยี้ฝ่ายตรงข้าม ในความเข้าใจสมัยใหม่ พฤติกรรมเหล่านี้ก็คือการคอร์รัปชัน ระบบอุปถัมภ์และระบบพวกพ้องนั่นเอง

ในประเทศไทย ทั้งในช่วงการปกครองระบอบทหารและระบอบพลเรือน โครงสร้าง วัฒนธรรม และปฏิบัติการของระบบอุปถัมภ์คือกระดูกสันหลังของระเบียบสังคม ตราบที่ผู้อุปถัมภ์สามารถใช้อำนาจโดยมิชอบของตนบริหารเครือข่ายได้ การคอร์รัปชันและการเล่นเกมเล่นพวกก็ระบาดเรื้อรังต่อไป หนทางเดียวที่จะก้าวพ้นระบบอุปถัมภ์ที่เป็นทายาทของระบอบศักดินาก็คือ การสร้างรัฐสมัยใหม่ที่ตั้งอยู่บนสถาบันบนฐานของกฎหมายและเหตุผลและไม่คำนึงถึงตัวตน²⁹ นี่หมายความว่าหนทางเดียวที่จะสกัดยั้งการคอร์รัปชันได้อย่างมีประสิทธิภาพก็คือสร้างความเป็นสมัยใหม่ให้แก่ระเบียบการเมืองและระเบียบสังคม

การแบ่งขั้วแยกข้างที่ถูกสร้างขึ้น: พันธมิตรวาทกรรมเสื่อแดงกับพันธมิตรวาทกรรมเสื่อเหลือง

ตลอดช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ขบวนการเสื่อเหลืองขบวนแล้วขบวนเล่า ออกมาเดินขบวนต่อต้านคอร์รัปชันและการใช้อำนาจโดยมิชอบ เรื่องน่าขันก็คือ การแทนที่ประชาธิปไตยจากการเลือกตั้งด้วย “ประชาธิปไตยแบบไทยๆ” แบบรัฐราชการ หมายความว่าผู้ประท้วงกำลังช่วยฟื้นฟูระบบอุปถัมภ์ที่ก่อให้เกิดการคอร์รัปชันที่พวกเขาต้องการกำจัดทิ้งนั่นเอง ความไม่เชื่อมโยงกันระหว่างปรากฏการณ์ทางสังคมของการคอร์รัปชันกับวิธีการที่ประชาชนคิดและพูดถึงมันมาจากไหน?

นี่ชี้ให้เห็นว่า วาทกรรมคอร์รัปชันเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการรื้อสร้างความแบ่งขั้วแยกข้างระหว่างแดงกับเหลือง อะไรคือสิ่งที่เกาะเกี่ยวกลุ่มนิยมเจ้ากับอดีตคอมมิวนิสต์ นักธุรกิจกับแรงงาน กองทัพกับภาคประชาสังคมเข้าด้วยกันในฝ่ายเหลือง และสิ่งที่เกาะเกี่ยวนายทุนนักธุรกิจเสรีนิยมใหม่ คนจน นักวิชาการหัวก้าวหน้า ตำรวจ และเจ้าพ่อท้องถิ่นในฝ่ายแดงคืออะไร? แนวร่วมอันแปลกประหลาดนี้ส่วนหนึ่งเกิดขึ้นจากกลุ่มผู้อุปถัมภ์ที่พยายามรักษาผลประโยชน์เดิมของตนไว้ แต่การพิจารณาในเชิงยุทธวิธีเพียงอย่างเดียวไม่สามารถอธิบายความยืดหยุ่นของการรวมตัวกันที่ไม่ปกติธรรมดาครั้งนี้ได้อย่างรอบด้าน ในแง่โครงสร้างของโอกาสที่มีลักษณะชั่วคราว เช่นนี้ แนวร่วมผลประโยชน์มักเปราะบางและไม่ยั่งยืน นี่คือเหตุผลว่าทำไมเราจึงต้องพิจารณาให้ลึกกลงไปว่า ความแบ่งขั้วแยกข้างระหว่างแดงกับเหลืองถูกสร้างขึ้นโดยพันธมิตรวาทกรรมที่คัดค้านกันอย่างไร

จากทัศนคติแบบอนุรักษนิยม ระเบียบที่พวกเขาพยายามอนุรักษ์ไว้ไม่มีอะไรผิด ดังนั้นปัญหาจึงเกิดมาจากปัจเจกบุคคลที่บกพร่อง ด้วยเหตุนี้วาทกรรมฝั่งเสื่อเหลืองจึงอธิบายการคอร์รัปชันว่าเป็นความล้มเหลวทางศีลธรรมของปัจเจกบุคคล³⁰ วาทกรรมการเมืองเชิงศีลธรรมมีรากเหง้ามาจากจักรวาลวิทยาของพุทธศาสนานิกายเถรวาท ซึ่งเชื่อว่าความชอบธรรมในการปกครองมาจากศีลธรรมในตัวผู้ปกครอง ในจักรวาลวิทยาของพุทธศาสนา การขาดศีลธรรมในตัวผู้ปกครองจะนำความทุกข์มาสู่โลก ดังนั้นวาทกรรมเชิงศีลธรรมจึงมีเรื่องเล่าว่า วิกฤตแห่งการเปลี่ยนผ่านเกิดมาจาก “ความฉ้อฉลทางศีลธรรมที่จะนำสังคมไปสู่ความเสื่อมทราม” ด้วยการอธิบายว่า “กำลังเกิดอะไรขึ้น” วาทกรรมเชิงศีลธรรมออกคำสั่งเด็ดขาด

	พันธมิตรวาทกรรมเสียเหลี่ยม	พันธมิตรวาทกรรมเสียแดง
คำขวัญในสนามรบ (วาทกรรมการเมือง)	ปฏิรูปก่อนเลือกตั้ง!	เลือกตั้งก่อนปฏิรูป!
แก้ไขปัญหอย่างไร (วาทกรรมกระบวนการ)	คอร์รัปชันเกิดจากความล้มเหลวทางจริยธรรมของปัจเจกบุคคล => แทนที่คนเลวด้วยคนดี	คอร์รัปชันคืออาการของระบบที่กำลังล้มเหลว => แทนที่ระบบ
กำลังเกิดอะไรขึ้นและต้องทำอะไร (วาทกรรมเรื่องเล่า)	ความฉ้อฉลทางศีลธรรมคือสาเหตุของความเสื่อมทางสังคม => ฟันฟูศีลธรรมเพื่อรักษาระเบียบดั้งเดิม	ความเสื่อมทางสังคมคือสาเหตุของความฉ้อฉลทางศีลธรรม => ขำขันระบบที่ไม่ยุติธรรม สร้างระบอบประชาธิปไตย
จักรวาลวิทยา (วาทกรรมอภิปราย)	พุทธศาสนิกายเถรวาท: ความชอบธรรมในการปกครองมาจากศีลธรรมของผู้นำ	ยุคสมัยใหม่: ความชอบธรรมในการปกครองมาจากความยินยอมของประชาชน

ภาพประกอบ 1.2 การแบ่งขั้วแยกข้างระหว่างพันธมิตรวาทกรรมเสียเหลี่ยมกับพันธมิตรวาทกรรมเสียแดง

พร้อมกันด้วยว่า “ต้องทำอะไร” นั่นคือ ด้วยการฟันฟูศีลธรรมเท่านั้น ระเบียบสังคมที่เป็นธรรมจึงจะได้รับการกอบกู้กลับคืนมา

หากความชอบธรรมเท่ากับศีลธรรม ถ้าเช่นนั้นข้อกล่าวหาว่าคอร์รัปชันในฐานะรหัสบงบอกความไร้ศีลธรรมย่อมเป็นอาวุธเหมาะที่สุดในการโค่นล้มรัฐบาลเนื่องจากศีลธรรมเป็นคุณสมบัติภายในตัวบุคคล การฟันฟูศีลธรรมจึงหมายถึงการแทนที่ “คนเลว” ไร้ศีลธรรม ด้วย “คนดี” ที่มีคุณธรรมศีลธรรมขั้นสูง แนวคิดนี้อธิบายได้ว่าทำไมผู้ประท้วงจึงไม่มีข้อเสนอแผนการปฏิรูปที่ชัดเจน การแทนที่ “คนเลว” ด้วย “คนดี” ศีลธรรมจะได้รับการฟันฟูและความป่วยไข้ทั้งหมดของสังคมย่อมหายเป็นปลิดทิ้ง ทั้งหมดนี้อธิบายด้วยว่าทำไมขบวนการที่อ้างว่าตัวเองต่อสู้เพื่อ “รักษาประชาธิปไตย” จึงให้ความสำคัญน้อยมากกับการเลือกตั้ง ถ้าศีลธรรมสามารถฟันฟูได้โดย “แทนที่คนเลวด้วยคนดี” การเลือกตั้งที่มีแนวโน้มอย่างมากกว่าน่าจะลงเอยด้วยการได้รัฐบาลชุดเดิมจึงเป็นเพียงการตอกย้ำสภาวะไร้ศีลธรรมเท่านั้น ด้วยเหตุนี้คำขวัญในสนามรบของฝ่ายเหลืองที่ใช้เกาะเกี่ยวมวลชนหลายแสนคนที่เต็มไปด้วยความแตกต่างไม่เข้ากันเลยก็คือ “ปฏิรูปก่อนเลือกตั้ง!”

ผู้ประท้วงบางคนไปไกลกว่านั้นและเรียกร้องให้ล้มล้างระบอบประชาธิปไตย

จากการเลือกตั้งเสียเลย ลัทธิบูชาสื่อเหล่านี้มีรากเหง้ามาจากการตีความแบบสยามเกี่ยวกับรูปแบบการปกครองในอุดมคติของพุทธศาสนา ซึ่งเชื่อว่าลำดับชั้นในสังคมคือสิ่งที่สะท้อนถึงผลกรรมและความมีศีลธรรมของปัจเจกบุคคล ในจักรวาลวิทยาแบบนี้ ระเบียบสังคมที่ปล่อยให้คนไร้ศีลธรรมขึ้นไปอยู่ในสถานะบนสุดย่อมเป็นระเบียบที่บิดเบี้ยวอย่างร้ายแรง ดังนั้น ทางลัดตามตรรกะนี้ก็คือต้องโยนกลไกที่ดูเหมือนเป็นเครื่องนำพา “คนเลว” ขึ้นสู่สถานะบนสุดทิ้งไป นั่นก็คือการเลือกตั้ง

ตรงสุดปลายของพันธมิตรวาทกรรมสื่อเหล่านี้ มีกลุ่มฟาสซิสต์ที่เรียกร้องให้ “กำจัดขยะมนุษย์ที่สร้างปัญหาให้ประเทศไทย” ลัทธิฟาสซิสต์เป็นปฏิบัติการที่มักเกิดขึ้นในวังวนแห่งการเปลี่ยนแปลง เมื่อไม่สามารถอธิบายความปั่นป่วนที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม พวกฟาสซิสต์ก็จะโยนความผิดให้แพะรับบาป ฟาสซิสต์มีเป้าหมายที่จะแก้ไขความเสื่อมโทรมของสังคมในจินตนาการของตนด้วยการเสริมสร้างอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่ม ด้วยการสร้างมโนทัศน์ตามเชื้อชาติและศาสนาว่าด้วย “ความเป็นไทย” ผู้ที่คัดค้านไม่เห็นด้วยจะถูกปะป้ายว่า “ไม่ใช่คนไทย” และถูกไล่ไปอยู่ที่อื่น

หลังการรัฐประหาร รัฐบาลทหารฉวยใช้วาทกรรมการเมืองเชิงศีลธรรมมาอ้างความชอบธรรมให้การปกครองของตน ด้วยการใช้มาตรการเฉียบขาดต่อความชั่วและอาชญากรรม รัฐบาลทหารอ้างว่าจะคืนความสุขให้ด้วยการฟื้นฟูศีลธรรมการ (ปฏิรูป) การศึกษาเพื่อสร้างความรักชาติ การปรับทัศนคติ และการจำกัดเสรีภาพทางวิชาการ ทำไปโดยอาศัยข้ออ้างว่า “การโต้เถียงอาจทำให้เกิดความแตกแยกในสังคม” ความพยายามที่จะบังคับ “การปรองดอง” ด้วยการยึดเยียดความสามัคคีจอมปลอม เป็นสิ่งที่ขัดแย้งกับข้ออ้างว่าตนเองมีความเป็นกลางทางการเมือง และเปิดโปงให้เห็นว่ารัฐบาลทหารคือส่วนหนึ่งของพันธมิตรวาทกรรมสื่อเหล่านี้

พันธมิตรวาทกรรมสื่อแดงเต็มไปด้วยความแตกต่างหลากหลายยิ่งกว่าด้วยความที่คนไทยยังห่างไกลจากการยอมรับความสัมพัทธ์ของการอ้างความจริงตามแนวคิดโพสต์โมเดิร์น ชุมชนนักวิชาการสื่อแดงจึงสนับสนุนค่านิยมส่วนรวมสมัยใหม่ เช่น สิทธิมนุษยชนและการปกครองด้วยเสียงข้างมากจากการเลือกตั้ง โดยถือเป็นความจริงสากล ด้วยเหตุนี้เอง ใครก็ตามที่สนับสนุนแนวคิดตามจารีตดั้งเดิมจึงถูกกล่าวหาว่าอยู่ “ผิดข้างของประวัติศาสตร์” ตามแนวคิดนี้ เรื่องเล่าของฝ่ายสื่อแดงมองว่าความยุติธรรมทางศีลธรรม เช่น “สองมาตรฐาน” คืออาการที่แสดงถึงความเสื่อมของ “ระบอบโบราณ” ในขณะที่วาทกรรมสื่อเหล่านี้มีสมมติฐาน

ว่า “ความฉ้อฉลทางศีลธรรมคือต้นเหตุที่ทำให้สังคมเสื่อมทราม” ส่วนวาทกรรมเสื้อแดงอ้างว่า “ความเสื่อมทรามของสังคมเป็นต้นเหตุของความฉ้อฉลทางศีลธรรม” วาทกรรมของกระบวนทัศน์เสื้อแดงอ้างว่า เราไม่สามารถสกัดยั้งการคอร์รัปชันภายในระเบียบการเมืองและสังคมเก่า เพราะมันเป็นแค่อาการของระบบที่กำลังล่มสลาย ดังนั้น ทางออกก็คือต้องสร้างระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริง ซึ่งความชอบธรรมมาจากความยินยอมของผู้อยู่ใต้การปกครอง ด้วยหวังเกรงว่าข้อเรียกร้องการปฏิรูปของฝ่ายเสื้อเหลืองเป็นแค่การอำพรางความพยายามที่จะทำลายระบอบประชาธิปไตยจากการเลือกตั้ง คำขวัญในสนามรบของฝ่ายเสื้อแดงจึงเป็น “เลือกตั้งก่อนปฏิรูป!”

ชุมชนวาทกรรมเสื้อแดงในชนบทยังคงมีรากเหง้าอยู่ในแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจและความจริงสากลยุคก่อนสมัยใหม่ วาทกรรม “การสมคบคิดของอำมาตย์” ของคนชนบทมุ่งหวังว่าความป่วยไข้ของสังคมอย่างการคอร์รัปชันจะได้รับการแก้ไขทันทีที่ “ระบอบศักดินา” พ่ายแพ้ต่อระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริง อย่างไรก็ตาม ข้อเรียกร้องต้องการปลดแอกก็ยังเจือด้วยความหวังว่าจะได้ผู้นำที่เข้มแข็งและเมตตา จุดนี้อาจอธิบายการแสดงออกอย่างไม่ค่อยสะทกสะท้านใส่ใจของชุมชนวาทกรรมเสื้อแดงในชนบทต่อการคอร์รัปชันของผู้นำฝ่ายตนเอง

“ความหวังว่าจะมีอัศวินขี่ม้าขาว” คล้ายๆ กันก็มีให้เห็นในชุมชนวาทกรรมเสรีนิยมใหม่⁹ ด้วยการลดขนาดของรัฐที่ไร้ประสิทธิภาพและฉ้อฉลให้เล็กลง นักเสรีนิยมใหม่หวังว่าตลาดจะปลดปล่อยศักยภาพของระบบเศรษฐกิจไทยออกมาเต็มที่

ดังนั้น ในขณะที่พันธมิตรวาทกรรมเสื้อเหลืองดูเหมือนหยั่งรากลึกลงในจักรวาลวิทยาของพุทธศาสนายุคก่อนสมัยใหม่ พันธมิตรวาทกรรมเสื้อแดงมีความซับซ้อนกว่ามาก กระนั้นก็ตาม พันธมิตรวาทกรรมเสื้อแดงยืนอยู่บนฐานคิดเดียวกันในเรื่องเล่าชุดเดียวกันว่า ระเบียบเก่ากำลังเสื่อมโทรมและจำเป็นต้องแทนที่ด้วยระบบประชาธิปไตยที่แท้จริง

เนื่องจากการไม่มีการเลือกตั้งและการสำรวจความคิดเห็นที่เชื่อถือได้ การวิเคราะห์วาทกรรมอาจมีประโยชน์ในการประเมินสนามการเมืองในวันนี้ ภายหลังจากการรัฐประหารโดยกองทัพเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 ชุมชนวาทกรรมสามชุมชน (“เสื้อแดงคือภัยคุกคาม” “คอร์รัปชันเสื้อแดง” และ “คนกลางไกลเกลี่ย”) สนับสนุนการรัฐประหาร ในขณะที่ชุมชนวาทกรรมสองชุมชน (“อำมาตย์สมคบคิด” และ “ประชาธิปไตยถอยหลัง”) ต่อต้านรัฐบาลทหาร¹⁰ จนถึงทุกวันนี้ ชุมชนวาทกรรมเหล่านี้

ส่วนใหญ่ยังตั้งมั่นตามเส้นแบ่งแยกแดง-เหลือง ในเกือบทุกกรณีผู้แสดงความคิดเห็นนำเสนอการสนับสนุนหรือการวิพากษ์วิจารณ์ต่อ “ผู้ที่เชื่อเหมือนกันอยู่แล้ว” ภายในชุมชนวาทกรรมของตนเอง อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งภายในพันธมิตรวาทกรรมสนับสนุนรัฐประหารอาจทำให้รัฐบาลทหารรักษาฐานเสียงสนับสนุนของตัวเองไว้ได้ยาก เมื่อความกลัวว่าจะมีการปะทะกันด้วยความรุนแรงค่อยๆ จางหายไป ย่อมต้องมีการส่งเสียงตั้งคำถามเชิงวิพากษ์วิจารณ์ว่ารัฐบาลจะใช้สถานะของ “อำนาจเบ็ดเสร็จ” อย่างไร ความสำเร็จหรือล้มเหลวของชุดข้อเสนอการปฏิรูปอาจเหวี่ยงประชาชนบางกลุ่มให้เปลี่ยนค่าย แต่เนื่องจากมีความเชื่อเชิงอภิปรายที่หยั่งรากลึก เส้นแบ่งแดง-เหลืองได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่ามีความยืดหยุ่นพอสมควรทีเดียว นี่แสดงให้เห็นอีกเช่นกันถึงความสำคัญของความคิดและเรื่องเล่าในฐานะบ่อเกิดของอำนาจวาทกรรม トラบที่ยังไม่มีการใช้ความรุนแรง ชะตากรรมของรัฐบาลทหารอาจตัดสินกันบนสนามวาทกรรมก็ได้

ขอย้ำอีกครั้ง ย้ำอีกก็ครั้งก็คงไม่พอว่า การแบ่งขั้วแยกข้างแดง-เหลืองเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น トラบใดที่การแบ่งขั้วแยกข้างแดง-เหลืองยังกีดกร่อนความสามารถของสังคมในการจัดระเบียบตัวเองจนง่อยเปลี้ย トラบนั้นชนชั้นนำก็ยังสามารถปลุกปั่นชักใยเพื่อผลประโยชน์ของตนเองอยู่ร่ำไป เพื่อก้าวพ้นการแบ่งขั้วแยกข้างแดง-เหลือง สังคมไทยจำต้องหัดเรียนรู้ที่จะสื่อสาร “ข้ามฟาก” โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างเรื่องเล่าร่วมกัน

กล่าวโดยสรุป สังคมไทยกำลังประสบความเจ็บปวดที่ทวีมากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งเกิดจากความสำเร็จของตัวเอง ระยะเวลาสามสิบปีของการเติบโตทางเศรษฐกิจได้สร้างระบบเศรษฐกิจทุนนิยมที่ซับซ้อนขึ้นมา สังคมไทยทุกวันนี้มีความเป็นพหุนิยมยิ่งกว่ายุคไหนๆ ทั้งในแง่วิถีชีวิต คุณค่า อัตลักษณ์ และความสนใจ แรงขับเคลื่อนเชิงโครงสร้าง ทั้งความซับซ้อน ความหลากหลาย และความขัดแย้งถาวร กำลังบ่อนเซาะรากฐานเชิงคุณค่าตามจารีตดั้งเดิมและสร้างความตึงเครียดให้ระบบการเมืองจนเกินขีดความสามารถที่จะรับได้ ถึงแม้มีความพยายามทุกอย่างที่จะชำระรักษาสถานภาพเดิมไว้ แต่ระเบียบสังคมและระเบียบการเมืองเก่าก็จะพังทลายลงในที่สุด กระนั้นก็ตาม ระเบียบการเมืองใหม่ย่อมไม่อุบัติขึ้นโดยอัตโนมัติ แต่จำเป็นต้องต่อสู้ให้ได้มาอย่างยากลำบากด้วยวิธีการไม่ใช้ความรุนแรง トラบที่ระเบียบการเมืองไม่ปรับตัวให้ตอบสนองความต้องการของระบบเศรษฐกิจที่ซับซ้อนและสังคมที่เป็นพหุนิยม ความขัดแย้งระยะเปลี่ยนผ่านก็จะดำรงอยู่ต่อไป เพื่อแก้ไขคลี่คลายความขัดแย้งระยะเปลี่ยนผ่าน สังคมไทยจำเป็นต้องตกลงกันเพื่อสร้างสัญญาประชาคมใหม่

หมายเหตุ

- ^a Saxer, Marc. "The Middle Classes in the Vertigo of Change." *Social Europe Journal*. 20.8.2014. <http://www.social-europe.eu/2014/08/vertigo-of-change/>.
- ^b ในแง่ของความครอบคลุม มันเป็นไปได้ที่จะแจกแจงข้ออ้างเหตุผลทั้งหมดอย่างเต็มที่ในที่นี้ สำหรับการอ่านเพิ่มเติมนั้น โปรดดูบทวิเคราะห์ที่ระบุไว้ในหัวข้ออ้างอิงด้านล่าง
- ^c Saxer, Marc. "In the Vertigo of Change: How to Resolve the Political Crisis" Friedrich-Ebert-Stiftung, Bangkok/Berlin, 2011. <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/thailand/08259.pdf>.
- ^d Saxer, Marc. "How Can Thailand Overcome Its Transformation Crisis?: A Strategy for Democratic Change." Friedrich-Ebert-Stiftung, Bangkok/Berlin, 2012. <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/thailand/09496-20121217.pdf>.
- ^e Saxer, Marc. "Middle Class Rage Threatens Democracy." *New Mandala*. 21.1.2014. <http://asiapacific.anu.edu.au/newmandala/2014/01/21/middle-class-rage-threatens-democracy/>.
- ^f Hour Zero คำนี้มาจากภาษาเยอรมันคือ Stunde Null เดิมที่เป็นศัพท์ทางการทหารหมายถึงจุดเริ่มต้นของปฏิบัติการหรือเหตุการณ์ ในทางประวัติศาสตร์ คำนี้ยังมีความหมายถึงการยอมแพ้ของรัฐบาลนาซี เมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม 1945 ซึ่งถือเป็นจุดสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่สอง - ผู้แปล
- ^g Saxer, Marc. "A Democratic Anti-Corruption Discourse for Thailand." *New Mandala*. 17.5.2014. <http://asiapacific.anu.edu.au/newmandala/2014/05/17/a-democratic-anti-corruption-discourse-for-thailand/>.
- ^h Saxer, Marc. "Siamese Dreams in the Time of the Junta." *New Mandala*. 3.7.2014. <http://asiapacific.anu.edu.au/newmandala/2014/07/03/siamese-dreams-in-the-time-of-the-junta/>.

อ้างอิง

- ¹ Huntington, Samuel P. *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century*. University of Oklahoma Press, 1991.
- ² Walker, Andrew. *Thailand's Political Peasants: Power in the Modern Rural Economy*. Madison, Wisconsin: University of Wisconsin Press, 2012.
- ³ Mishra, Pankaj. *From the Ruins of Empire: The Revolt against the West and the Remaking of Asia*. Picador, 2013.
- ⁴ Winichakul, Thongchai. "The Last Gasp of Royalist Democracy." *Fieldsights - Hot Spots, Cultural Anthropology Online*. 23.9.2014. <http://www.culanth.org/fieldsights/570-thai-royalist-democracy-from-nineteen-eighty-four-to-the-great-dictator>.
- ⁵ Kurlantzick, Joshua. *Democracy in Retreat: The Revolt of the Middle Class and the Worldwide Decline of Representative Government*. Yale University Press, 2013.
- ⁶ Phatharathanunth, Somchai. *Civil Society and Democratization: Social Movements in Northeast Thailand*. Denmark: NIAS, 2006.

- ⁷ Phatharathananunth, Somchai. "Civil Society against Democracy." *Fieldsights - Hot Spots, Cultural Anthropology Online*. 23.9.2014. <http://www.culanth.org/fieldsights/575-civil-society-against-democracy>.
- ⁸ Chambers, Paul and Aurel Croissant. *Democracy under Stress: Civil-Military Relations in South and Southeast Asia*. ISIS and Friedrich-Ebert-Stiftung, 2010. http://www.fes-asia.org/media/publication/2010_Democracy%20under%20Stress_ISIS.pdf.
- ⁹ Bremmer, Ian. *The J Curve: A New Way to Understand Why Nations Rise and Fall*. New York: Simon & Schuster, 2006.
- ¹⁰ Blom, Philipp. *The Vertigo Years: Europe, 1900-1914*. Basic Books, 2010.
- ¹¹ Carothers, Thomas. "The End of the Transition Paradigm." *Journal of Democracy*. Vol. 13, No. 1, 2002, pp. 5-21; Dauderstädt, Michael and Arne Schildberg (eds.). *Dead Ends of Transition: Rentier Economies and Protectorates*. Frankfurt am Main: Campus, 2006.
- ¹² Mouffe, Chantal. *On the Political*. London: Routledge, 2005.
- ¹³ Inglehart, Ronald and Christian Welzel. *Modernization, Cultural Change and Democracy: The Human Development Sequence*. New York: Cambridge University Press, 2005.
- ¹⁴ Rosanvallon, Pierre. *Democratic Legitimacy: Impartiality, Reflexivity, Proximity*. Arthur Goldhammer (trans.). Princeton, NJ: Princeton University Press, 2011.
- ¹⁵ Mills, Mary Beth. "Questioning Thailand's Rural-Urban Divide." *Fieldsights - Hot Spots, Cultural Anthropology Online*. 23.9.2014. <http://www.culanth.org/fieldsights/571-questioning-thailand-s-rural-urban-divide>; Elinoff, Eli. "Like Everyone Else." *Fieldsights - Hot Spots, Cultural Anthropology Online*. 23.9.2014. <http://www.culanth.org/fieldsights/572-like-everyone-else>.
- ¹⁶ Laothamatas, Anek. "A Tale of Two Democracies: Conflicting Perceptions of Elections and Democracy in Thailand." In *The Politics of Elections in Southeast Asia*. R. H. Taylor (ed.). Cambridge University Press, 1996.
- ¹⁷ Askew, Marc (ed.). *Legitimacy Crisis in Thailand*. King Prajadhipok's Institute Yearbook No. 5. Chiang Mai: Silkworm Books, 2010.
- ¹⁸ Dressel, Björn. "When Notions of Legitimacy Conflict: The Case of Thailand." *Politics and Policy*. Vol. 38, No. 3, 2010, pp. 445-469.
- ¹⁹ McCargo, Duncan. "Network Monarchy and Legitimacy Crises in Thailand." *The Pacific Review*. Vol. 18, No. 4, 2005, pp. 499-519.
- ²⁰ Tamada, Yoshifumi. *Myths and Realities: The Democratization of Thai Politics*. Trans Pacific Press, 2008.
- ²¹ พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์. "เส้นทางประชาธิปไตยและการปรับตัวของรัฐไทยในระบอบทักษิณ." *ฟ้าเดียวกัน*. ปีที่ 2, ฉบับที่ 1, 2547, น. 64-91.
- ²² Aphornsuvan, Thanet. "Buddhist Cosmology and the Genesis of Thai Political Discourse." In *Religion and Democracy in Thailand*. Imtiaz Yusuf and Canan Atilgan (eds.). Bangkok: Konrad-Adenauer-Stiftung, 2008.

- ²³ Phongpaichit, Pasuk and Chris Baker. *Thailand: Economy and Politics*. Oxford University Press, 2002.
- ²⁴ Acemoglu, Daron, James A. Robinson and Dan Woren. *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity and Poverty, Vol. 4*. New York: Crown Business, 2012.
- ²⁵ Sindzingre, Alice N. and Christian Milelli. "The Uncertain Relationship between Corruption and Growth in Developing Countries: Threshold Effects and State Effectiveness." University of Paris West Nanterre la Défense, EconomiX Working Papers, 2010, p. 10.
- ²⁶ Sung, Hung-En. "Democracy and Political Corruption: A Cross-National Comparison". *Crime, Law & Social Change*. Vol. 41, No. 2, 2004, pp. 179-194; Johnston, Michael. *Corruption, Contention and Reform: The Power of Deep Democratization*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014.
- ²⁷ Hewison, Kevin and Kengkij Kitirianglarp. "'Thai-Style Democracy': The Royalist Struggle for Thailand's Politics." In *Saying the Unsayable: Monarchy and Democracy in Thailand*. Soren Ivarsson and Lotte Isager (eds.). Copenhagen: Nordic Institute of Asian Studies Press, 2010, pp. 179-202; Hewison, Kevin. "Crafting Thailand's New Social Contract." *The Pacific Review*. Vol. 17, No. 4, 2004, pp. 503-522.
- ²⁸ Connors, Michael Kelly. *Democracy and National Identity in Thailand*. Copenhagen: Nordic Institute of Asian Studies Press, 2007. originally published by Routledge, 2003.
- ²⁹ Weber, Max. *Parlament und Regierung im neugeordneten Deutschland: Zur politischen Kritik des Beamtentums und Parteiwesens*. München: Duncker and Humblot, 1918.
- ³⁰ Satha-Anand, Suwanna. "Reconstructing Karma and Moral Justice in Thai Buddhism." In *Inter-Regional Philosophical Dialogues: Democracy and Social Justice in Asia and the Arab World*. Inwon Choue, Samuel Lee and Pierre Sané (eds.). Korean National Commission for UNESCO, 2006.

Chapter

2

**ในวิจวนแห่งการเปลี่ยนแปลง:
เราจะคลี่คลายวิกฤตการเมืองได้อย่างไร**

•

*In the vertigo of change:
How to resolve the political
crisis*

ภูมิ น้าวล **ปา**

•

พิมพ์ครั้งแรก: FES, มิถุนายน 2554.

- ผลพวงหลังจากวิกฤตเศรษฐกิจเอเชียคือสัญญาประชาคมของไทยถูกยกเลิก ในช่วงหนึ่ง ดูเหมือนสังคมไทยจะตกลงสัญญาประชาคมใหม่ได้อีกครั้งภายใต้ “ทักษิณอมิกส์” แต่แล้วแนวร่วมวงกว้างนี้ก็มึนต้องพังทลายลงเนื่องจากความขัดแย้งภายใน นับแต่นั้นมาประเทศไทยก็แบ่งออกเป็นสองกลุ่ม ซึ่งต่างเป็นปฏิปักษ์และขับเคี่ยวกันเพื่อสถาปนาลำดับชั้นทางการเมืองและทางสังคมใหม่
- นับตั้งแต่เกิดภาวะชะงักงันดังกล่าว ทั้งสองฝ่ายต่างตระหนักมากขึ้นว่าพวกตนไม่อาจชนะได้โดยลำพัง การเลือกตั้งคือหน้าตาแห่งโอกาสในการหาข้อตกลงร่วมกัน อย่างไรก็ตาม “การต่อรองครั้งใหญ่” เพื่อคลี่คลายความขัดแย้งจำเป็นต้องให้ตัวแสดงหลักทั้งหมดมีส่วนร่วม ดังนั้นความขัดแย้งรอบใหม่อาจก่อประโยชน์แก่ผู้เล่นบางรายในสนามการเมืองแห่งนี้
- วิกฤตครั้งนี้เกิดขึ้นในระดับที่ลึกยิ่งกว่าความขัดแย้งทางการเมือง การพัฒนาทางสังคมและเศรษฐกิจก่อให้เกิดผลในทางตรงกันข้าม นั่นคือทำให้ระเบียบทางการเมือง สังคม และวัฒนธรรมของไทยหมดสิ้นความชอบธรรม เนื่องจากระบบการเมืองถูกกดดันมากเกินไป ตลอดจนความคิด คุณค่า อัตลักษณ์ และวาทกรรมต่างๆ ที่เป็นรากฐานของระบียบดังกล่าวก็ถูกบ่อนทำลายลงด้วย ประเทศไทยจะก้าวข้ามวิกฤตฝังลึกครั้งนี้ได้ก็ด้วยการปรับเปลี่ยนระเบียบของประเทศให้สอดคล้องกับสังคมที่นับวันจะซับซ้อน และเป็นพหุนิยมขึ้นเรื่อยๆ
- ด้วยเหตุที่แกนกลางความขัดแย้งทางการเมืองครั้งนี้คือวิกฤตความชอบธรรมของระบียบแนวดิ่ง ความชอบธรรมจึงมีอาจถูกฟื้นคืนมาได้หากชนชั้นนำบังคับให้สังคมแก้ปัญหาตามแนวทางของตน ดังนั้นทางออกคือการเจรจาต่อรองเพื่อสร้างสัญญาประชาคมใหม่ ผ่านกระบวนการแบบมีส่วนร่วม ถ้าวินัย มีความเสมอภาคกัน และอยู่บนฐานของกฎกติกา

1. บทนำ

การเลือกตั้งเปิดหน้าต่างแห่งโอกาสในการหาข้อตกลงร่วมกันให้แก่ชนชั้นนำสองกลุ่มที่กำลังขับเคี่ยวกัน อย่างไรก็ตาม ราคแห่งของความขัดแย้งทางการเมืองนั้นไปไกลเกินกว่าความล้มเหลวของปัจเจกบุคคลหรือสถาบัน เพื่อที่จะสำรวจหาวิธีคลี่คลายความขัดแย้ง เราจำเป็นต้องมองลงไปยังวิกฤตความชอบธรรมของระเบียบทางการเมือง สังคม และวัฒนธรรมที่ซ่อนอยู่ข้างใต้ บทความนี้เสนอว่า ระบบการเมืองแบบรวมศูนย์และมีลักษณะกึ่งเผด็จการอำนาจนิยม ลำดับชั้นทางสังคม แนวตั้ง และวัฒนธรรมการเมืองแบบหนึ่งเดียว ไม่สามารถจัดการกับความขัดแย้งของเศรษฐกิจไทยและสังคมไทยที่มีลักษณะซับซ้อน เป็นพหุนิยม และดำเนินไปอย่างต่อเนื่องยาวนาน

ด้วยเหตุนี้ หนทางเดียวที่จะคลี่คลายวิกฤตฝังลึกของประเทศไทยจึงมีเพียงการปรับเปลี่ยนระเบียบทางการเมือง สังคม และวัฒนธรรม ให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมที่กำลังเดินหน้าเข้าสู่ยุคสมัยใหม่อย่างรวดเร็ว ประเทศไทยจะบังเกิดสันติภาพก็ต่อเมื่อระบบการเมืองสามารถพัฒนากลไกจัดการเศรษฐกิจที่สลบซับซ้อนและไกลเกลี่ยความขัดแย้งที่มีอยู่ตลอดเวลาและเป็นเรื่องปกติของสังคมพหุนิยมได้อย่างทรงประสิทธิภาพ การจัดรูปแบบของการปรับเปลี่ยนระเบียบทางการเมือง สังคม และวัฒนธรรม มีความสำคัญพอๆ กับการจัดตั้งโครงสร้างเชิงสถาบันที่เป็นผลพวงจากกระบวนการดังกล่าว สัญญาประชาคมใหม่หาใช้สิ่งที่บังคับใช้มาจากเบื้องบนไม่ ทว่าจำเป็นต้องมาจากกระบวนการเจรจาต่อรองแบบมีส่วนร่วมถ้วนหน้าและอยู่บนฐานของกฎกติกา

2. ความขัดแย้งทางการเมือง:

การต่อสู้เพื่อกำหนดลำดับชั้นทางการเมืองและสังคมใหม่

การพัฒนาทางการเมืองของราชอาณาจักรไทยหาได้ขึ้นอยู่กับผลเลือกตั้งครั้งนี้เพียงอย่างเดียวไม่ การเลือกตั้งกลับเป็นจุดพลิกผันอีกจุดหนึ่งในความขัดแย้งทางการเมืองที่ทำให้ประเทศไทยเป็นอัมพาตไปนานหลายปี บทความนี้จะไม่อธิบายความขัดแย้งทางการเมืองครั้งนี้ในเชิงลึก นักวิชาการหลายคนที่ปรารถนาจะดีกว่าผู้เขียนเคยนำเสนออย่างแหลมคมไว้แล้วในโอกาสต่างๆ อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนจะ

พยายามชี้ประเด็นสำคัญบางประการว่าด้วยธรรมชาติและลักษณะของความขัดแย้งทางการเมืองของไทย เพื่อปูพื้นแนวทางการวิเคราะห์และพัฒนาไปสู่ข้อเสนอของผู้เขียน

สัญญาประชาคมฉบับดั้งเดิมเสื่อมสภาพ

การย้อนทวนอดีตพอสังเขปจะช่วยทำให้เราเข้าใจสถานการณ์ปัจจุบันได้ดีขึ้น วิฤตเศรษฐกิจเอเชียทำให้ความหวังอันทะเยอทะยานเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจและการสร้างประชาธิปไตยให้เข้มแข็งของหลายคนต้องพังทลายลง ธนาคารและบริษัทหลายสิบแห่งล้มละลาย การว่างงานและความยากจนระบอบไปทั่วชนชั้นนำทางธุรกิจในประเทศซึ่งเกือบสูญพันธุ์ ถูกจำกัดบทบาทเป็นแค่ผู้ชมข้างสนามจากนโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่ซึ่งรัฐบาลชวน หลีกภัย ประกาศใช้ภายใต้คำแนะนำของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ หลังจากประเมินสถานการณ์แล้ว บรรดาผู้นำธุรกิจยักษ์ใหญ่มองเห็นว่าการเข้ายึดครองอำนาจรัฐเป็นหนทางเดียวที่จะช่วยให้พวกตนอยู่รอดต่อไปได้อย่างแท้จริง¹ แน่หนอนว่าไม่มีใครความขัดแย้งทางอุดมการณ์ แต่นำขึ้นตรงที่มันเป็นการดำเนินนโยบายเสรีนิยมใหม่อย่างต่อเนื่อง จนท้ายที่สุดก็สร้างความแตกแยกในกลุ่มชนชั้นนำทางเศรษฐกิจด้วยตัวเอง ถ้าจะพูดให้ถูก มันคือแนวร่วมระหว่าง “กลุ่มทุนเก่าของไทย” กับ “กลุ่มทุนใหม่ของไทย” เพื่อเอาตัวรอดจากการโจมตีของทุนนิยมโลก ธุรกิจภายในประเทศต้องการรัฐบาลที่สามารถปกป้องตนจากคู่แข่งนานาชาติซึ่งมีกำลังเหนือกว่าได้นานพอ จนกว่าบริษัทในประเทศจะสามารถปรับโครงสร้างธุรกิจและฟื้นฟูขีดความสามารถในการแข่งขันกับนานาชาติได้อีกครั้ง

สังคมห้อมล้อมทักษิณชั่วขณะหนึ่ง

ท่ามกลางวิฤตเศรษฐกิจซึ่งส่งผลกระทบต่อสังคม รัฐบาลโดยคนรวบ-เพื่อคนรวบจะบริหารประเทศได้สำเร็จก็ต่อเมื่อให้ความช่วยเหลือและความคุ้มครองแก่คนยากจนเท่านั้น การที่เหล่าคนยากจนสนับสนุนอภิมาเศรษฐกิจอย่างทักษิณอย่างมั่นคงมาจนถึงทุกวันนี้ก็เนื่องมาจากนโยบายเชิงสังคมเหล่านั้น ทักษิณตั้งตนเป็นผู้อุปถัมภ์รายใหม่ของคนส่วนใหญ่ในประเทศซึ่งอยู่ตามแนว

ชายขอบทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม นอกจากนั้นรัฐบาลทักษิณสมัยแรกยังพยายามตอบสนองความวิตกกังวลเชิงสังคม-วัฒนธรรมของกลุ่มชนชั้นนำอนุรักษ์นิยมและชนชั้นกลางอีกด้วย ด้วยเหตุนี้ “ทักษิโนมิคส์” จึงถือกำเนิดขึ้น สูตรสำเร็จดังกล่าวทำให้กลุ่มพันธมิตรเศรษฐกิจผู้มั่งคั่ง ซึ่งมีอภิมหาเศรษฐีอย่าง ทักษิณ ชินวัตร เป็นผู้นำ ชนะการเลือกตั้งเสรีทุกครั้งนับตั้งแต่ พ.ศ. 2544 แม้ว่าฝ่ายตรงข้ามจะพยายามใช้อำนาจทุกวิถีทางเพื่อทำลายเส้นหนึ่งดังคูดของมันก็ตาม

แนวร่วมวงกว้างต้องพังทลายลงจากความขัดแย้งภายใน

แนวร่วมวงกว้างมีอาจดำรงอยู่ได้นานนัก การแยกตัวออกครั้งแรกเกิดขึ้นจากนโยบายแปรรูปรัฐวิสาหกิจและนโยบายการค้าระหว่างประเทศ กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนหัวก้าวหน้าและสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจออกมาต่อต้านนโยบายเสรีนิยมใหม่ของพรรคไทยรักไทยอย่างรุนแรง ในขณะที่ทักษิณและเหล่าเศรษฐีได้ประโยชน์จากข้อตกลงการค้าเสรีในภาคธุรกิจที่มีการแข่งขันสูง “กลุ่มทุนเก่า” กลับเห็นว่าผลประโยชน์ของพวกตนโดนการแข่งขันระหว่างประเทศเข้าคุกคาม ส่วนชนชั้นกลางอนุรักษ์นิยมก็เกรงภัยนโยบายประชานิยมที่ใช้งบประมาณซึ่งมาจากเงินภาษีของพวกตน และดำเนินการโดยอภิมหาเศรษฐีผู้ขายอาณาจักรทางธุรกิจของตนโดยไม่เสียภาษีให้รัฐสักแดงเดียว หากมองจากมุมมองนี้จะอธิบายได้อย่างเดียวว่าพรรคไทยรักไทยชนะเลือกตั้งเพราะ “นโยบายประชานิยมที่หลอกคนยากจนไว้การศึกษา บวกกับการซื้อเสียงของนักการเมืองชนบทผู้ฉ้อฉล”² การที่คนในเมืองดูถูกคนชนบทเช่นนี้โดยเนื้อแท้แล้วก็คือแหล่งเพาะพันธุ์ “การเมืองใหม่” ซึ่งชนชั้นกลางอนุรักษ์นิยมปรารถนาจะนำมาระงับยับยั้งประชาธิปไตยจากการเลือกตั้ง ส่วนชนชั้นกลางหัวก้าวหน้าก็เป็นกังวลมากขึ้นเรื่อยๆ ที่ทักษิณพยายามขยายฐานอำนาจ การที่รัฐบาลทักษิณมีแนวโน้มจะเป็นเผด็จการอำนาจนิยมมากขึ้นทุกทีสร้างความตื่นตระหนกแก่ประชาสังคมไทย ด้วยกลัวว่ารัฐธรรมนูญประชาธิปไตยที่ต่อสู้ได้มาอย่างยากลำบากจะเสื่อมทรมอลง อย่างไรก็ตาม มวลชนที่ออกมาชุมนุมประท้วงบนท้องถนนนั้นออกมาเพื่อต่อต้านการหาประโยชน์เข้าตัวเองอย่างไร้จรรยาบรรณของทักษิณมากกว่า

พฤติกรรมโอหังของทักษิณทำให้ชนชั้นนำไม่พอใจ แต่แน่ชัดว่าความขัดแย้งเกี่ยวกับธรรมเนียมปฏิบัติมิใช่สาเหตุหลักที่แยกชนชั้นนำดั้งเดิมออกจาก

ทักษิณ โดยเนื้อแท้แล้วทักษิณเองก็เป็นหนึ่งในชนชั้นนำกลุ่มนั้น เพื่อจะกุมอำนาจรัฐ ทักษิณจึงสร้างฐานอำนาจใหม่ คือแนวร่วมระหว่างธุรกิจยักษ์ใหญ่ ชนชั้นนำท้องถิ่น และประชากรส่วนใหญ่ที่เป็นคนยากจน การตั้งพันธมิตรดังกล่าวขึ้นมาเป็นความพยายามที่จะจัดวางอำนาจใหม่ระหว่างกลุ่มอำนาจหลักต่างๆ เพื่อสร้างระเบียบ สร้างความชอบธรรมให้แก่อำนาจ ตลอดจนแจกจ่ายทรัพยากร การจัดวางอำนาจใหม่ดังกล่าวเป็นสิ่งจำเป็นหลังจากสัญญาประชาคมฉบับดั้งเดิมของไทย ที่แม้ไม่ได้มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรแต่ก็ช่วยให้ประเทศเป็นหนึ่งในเดียวมาหลายทศวรรษ (ตัวอย่างเช่น กองทัพเป็นผู้ค้ำประกันเสถียรภาพทางการเมือง รัฐบาลคอยดูแลอุ้มชูเศรษฐกิจ ธุรกิจขนาดใหญ่สร้างการเติบโตและความเจริญรุ่งเรือง ซึ่งจะส่งทอดต่อไปยังชนชั้นนำท้องถิ่นตลอดจนประชากรวงกว้างผ่านทางเครือข่ายอุปถัมภ์) ได้หมดสภาพลงในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจเอเชีย และต่อมาก็ถูกรัฐบาลเสรีนิยมใหม่ของชวน หลีกภัย ยกเลิก³ ชัดเจนว่าทักษิณมิได้ใช้การเลือกตั้งแบบประชาธิปไตยสร้างความชอบธรรมแก่อำนาจของตนและธำรงรักษาเสถียรภาพสนับสนุนจากสาธารณะผ่านนโยบายทางสังคมต่างๆ ชนชั้นนำในท้องถิ่นซึ่งควบคุมสภาผู้แทนราษฎรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งยังมีความสามารถในการระดมมวลชน ได้รับรางวัลตอบแทนจากการสนับสนุนรัฐบาลด้วยการถูกผนวกรวมเข้าสู่กระบวนการแจกจ่ายทรัพยากรสาธารณะ แม้จะมีการต่อรองกันระหว่างกลุ่มต่างๆ ในหมู่ชนชั้นนำเพื่อตอบสนองผลประโยชน์ของพวกเขา และแม้ลักษณะการบริหารปกครองของทักษิณจะเป็นแบบกึ่งเผด็จการอำนาจนิยม แต่กระนั้นการปกครองสูตรใหม่นี้ก็ทำให้ผู้คนทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมและทั่วถึงมากกว่าสัญญาประชาคมชุดเก่า

การปกครองสูตรใหม่ทำให้ชนชั้นนำดั้งเดิมหมดสิ้นความสำคัญไปโดยสิ้นเชิง ในช่วงหนึ่ง ดูเหมือนว่าทักษิณมิได้ยึดกุมอำนาจรัฐได้โดยไม่ต้องอาศัยการสนับสนุนจากชนชั้นนำดั้งเดิม หรือกระทั่งสามารถดำเนินการขัดกับผลประโยชน์ของชนชั้นนำดั้งเดิมด้วยซ้ำ สำหรับกลุ่ม “เจ้าของประเทศ” ดั้งเดิมแล้ว การทำเช่นนี้ไม่ต่างอะไรจากการประกาศสงคราม

ความขัดแย้งบานปลาย: ประเทศไทยแบ่งแยกออกเป็นแนวร่วมเหลืองและแดง

ไม่นานความขัดแย้งก็ยกระดับ นำไปสู่การปะทะกันอย่างรุนแรงบนท้องถนน การเผชิญหน้ากันทางการเมืองในชั้นศาล รัฐประหารที่ร้อนแรงกว่าเงิบเงียบ

ตลอดจนการปิดเบือนทางการเมือง เศรษฐกิจ และจิตวิทยาอีกมากมาย ชนชั้นนำทั้งสองฝ่ายต่างพยายามแสวงหาแนวร่วมทางสังคมวงกว้างเพื่อสนับสนุนฝ่ายตน

ในแนวร่วมต่อต้านทักษิณส์ “เหลือง” ชนชั้นนำผู้ฝักใฝ่เผด็จการอำนาจนิยม ทั้งที่มาจากกลุ่มอภิสิทธิ์ชน ข้าราชการ และกองทัพ จับมือรวมกำลังกับกลุ่มประชาสังคม นักวิชาการ และสหภาพแรงงาน พวกเขาอ้างว่าต่อสู้เพื่อหวังรักษาประชาธิปไตย วาทกรรมของกลุ่มเสื้อเหลืองเน้นย้ำว่าระเบียบทางการเมืองและสังคมต้องสะท้อนระเบียบทางศีลธรรมแนวตั้ง เช่น การที่สถานภาพทางสังคมของบุคคลหนึ่ง ๆ ถูกกำหนด (ล่วงหน้า) จากคุณธรรมของบุคคลนั้น ซึ่งเป็นผลของกรรมที่สั่งสมมาแต่ชาติปางก่อน ระเบียบเชิงคุณค่าเช่นนี้ถูกทำลายจากการเลื่อนชั้นทางสังคมที่นับวันมีแต่จะมากขึ้นเรื่อย ๆ และการใช้การเลือกตั้งเป็น “ทางลัด” ในการไต่ลำดับชั้นทางสังคมแบบดั้งเดิม ด้วยเหตุนี้โทษะของกลุ่มเสื้อเหลืองที่มีต่อประชาธิปไตยจากการเลือกตั้งจึงได้รับแรงหนุนจากความหวาดกลัวที่ว่า “คนยากจนผู้ไร้การศึกษา” จะขายสิทธิขายเสียงแล้วส่งนักการเมืองผู้ฉ้อฉลและไร้ศีลธรรมขึ้นเป็นผู้นำสูงสุด กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยจึงมองว่ากลไกที่เลือกคนไร้ศีลธรรมขึ้นเป็นผู้นำขัดแย้งกับระเบียบศีลธรรมแนวตั้ง ดังนั้นจึงเรียกร้องให้ระงับกลไกการเลือกตั้ง แล้วหันมาใช้กลไกการสรรหาโดยผู้ทรงอำนาจซึ่งเปี่ยมล้นด้วยศีลธรรมแทน

ส่วนแนวร่วม “แดง” เป็นการรวมตัวกันของชนชั้นนำทางธุรกิจ ทหารและตำรวจบางส่วน ชนชั้นนำในท้องถิ่น และชนชั้นกลางในท้องถิ่น แนวร่วมชนชั้นนำกลุ่มนี้สร้างความชอบธรรมด้วยการผนวกรวมคนยากจนทั้งในเมืองและในชนบท ซึ่งมีจำนวนมหาศาลเข้าเป็นพวก อย่างไรก็ตาม เราต้องเข้าใจความแตกต่างระหว่างวาทกรรมเสื้อแดงกับทักษิณมิกส์ในฐานะแผนการทางการเมือง โดยเนื้อแท้แล้ววาทกรรมเสื้อแดงค่อนข้างมีลักษณะเป็นพหุนิยมและก้าวหน้า เรียกร้องให้มีกระบวนการทางการเมืองที่ประชาชนมีส่วนร่วมและระเบียบทางสังคมที่สร้างการมีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง ในขณะที่ทักษิณไม่มีเจตนาจะแก้ไขระเบียบแนวตั้งแม้แต่น้อย ทว่าแค่ต้องการตั้งตนเป็นผู้อุปถัมภ์รายใหม่เท่านั้น แต่ถึงกระนั้นทักษิณมิกส์ก็ส่งผลในการสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างตามมา (แม้ไม่ได้ตั้งใจ) นั่นคือทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศที่อยู่ตามแนวชายขอบเกิดการตื่นตัวทางการเมืองจนส่งผลให้เศรษฐศาสตร์การเมืองของประเทศไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญ

ขบวนการประชาชนทั้งเหลืองและแดงที่นับวันจะเป็นอิสระจากผู้อุปถัมภ์ทางการเมืองของกลุ่มตนมากขึ้นทุกที ประสบความสำเร็จในการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจการเมืองของประเทศไทย ไม่ว่าเราจะเรียกว่านี่คือสำนึกทางชนชั้นของมวลชนที่เติบโตใหญ่มากขึ้นเรื่อยๆ หรือเป็นการปลดปล่อยพลเมืองที่แผ่ขยายเป็นวงกว้าง แต่สิ่งที่เกิดขึ้นคือประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศซึ่งเดิมเคยอยู่แค่แนวชายขอบ กลับมีอิทธิพลทางการเมือง⁴ จนไม่อาจมองข้ามได้อีกต่อไป กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เสียงสนับสนุนจากประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ หรืออย่างน้อย การเห็นชอบโดยไม่ส่งเสียงคัดค้าน มิใช่สิ่งที่จะได้มาเปล่าๆ อีกต่อไป บัดนี้แม้กระทั่งรัฐบาลของชนชั้นนำที่ดำเนินการเพื่อผลประโยชน์ของชนชั้นนำก็ยังคงจ่ายค่าตอบแทนเพื่อสร้างความชอบธรรมของตน ด้วยการสร้างความมั่นคงให้แก่ชนชั้นกลางและการให้ความช่วยเหลือคนยากจน

วิธีหลุดออกจากภาวะชะงักงัน: ข้อตกลง? หรือไร้ซึ่งข้อตกลง?

แม้การต่อสู้อย่างดุเดือดจะล่วงมาแล้วถึงห้าปี ก็ไม่มีฝ่ายใดได้รับชัยชนะเด็ดขาดจากความขัดแย้งครั้งนี้ เพราะตัวแสดงหลักทั้งหมดล้วนอยู่ในสถานะที่อ่อนแอ และความขัดแย้งก็ดำเนินมาถึงภาวะชะงักงันโดยแท้จริง เมื่อไม่นานมานี้ มีข้อบ่งชี้บางประการที่สื่อว่าทั้งสองฝ่ายเริ่มทบทวนสถานการณ์ของพวกเขาใหม่

ในสถานการณ์ที่ไร้ทางออกเช่นนี้ อย่างน้อยการเลือกตั้งอาจช่วยเปิดหน้าต่างแห่งโอกาสให้กลุ่มชนชั้นนำที่ต่อสู้ขับเคี่ยวกันพื้นสัมพันธมิตรกันได้ ที่แน่ชัดคือข้อตกลงเช่นนั้นต้องมาจากผู้เล่นตัวจริง มิใช่ตัวแทนที่เจ็ดฉายอยู่ในสายตาของสาธารณชน อย่างไรก็ตาม “การต่อรองครั้งใหญ่” จะสำเร็จได้จำเป็นต้องเป็นข้อตกลงที่ “ชนะทุกฝ่าย” หากผู้เล่นบางคนถูกกีดกันออกไป ความขัดแย้งก็ยังคงดำเนินต่อ กระทั่งอาจเกิดการยกระดับความขัดแย้งเพื่อนำมาเป็นเครื่องมือเสริมสร้างอำนาจต่อรองของตน

กลุ่มต่าง ๆ ในสังคมต่อสู้กันเพื่อสถาปนาลำดับชั้นทางการเมืองและสังคมใหม่

ปรากฏการณ์นี้บ่งชี้ว่าวิกฤตซึ่งเห็นยวรัฐประเทศไทยเอาไว้ฝั่งตัวอยู่ลึกกว่าความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างชนชั้นนำกับไพร่พลของแต่ละฝ่ายที่ขับเคี่ยวกันอยู่

ในระดับโครงสร้าง ความขัดแย้งทางการเมืองคือการต่อสู้ระหว่างขั้วอำนาจต่างๆ ในสังคมเพื่อกำหนดดุลอำนาจใหม่ การต่อสู้ปลุกปล้ำเพื่อสถาปนาลำดับชั้นทางการเมืองและสังคมชุดใหม่กำลังดำเนินอยู่ โดยมีการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางอำนาจซึ่งถูกขับเคลื่อนจากการพัฒนาทางสังคมและเศรษฐกิจเป็นฉากหลัง ชนชั้นนำทางเศรษฐกิจกลุ่มใหม่และชนชั้นกลางใหม่พึ่งพิงการอุปถัมภ์จากชนชั้นนำดั้งเดิมน้อยลงมาก ทำให้สถานะทางอำนาจของชนชั้นนำดั้งเดิมอ่อนแอลง ดังนั้น ในการคลี่คลายความขัดแย้งทางการเมือง ตัวแสดงหลักกลุ่มต่างๆ จึงต้องหาดุลอำนาจใหม่ให้สำเร็จให้ได้

3. วิฤตการเปลี่ยนผ่าน: ประเทศไทยจำเป็นต้องมี ระเบียบทางการเมือง สังคม และวัฒนธรรมชุดใหม่

ความขัดแย้งทางการเมืองเรื่องดุลอำนาจใหม่เกิดขึ้นโดยมีฉากหลังเป็นการเปลี่ยนผ่านในระดับที่ลึกลงไป การพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจทำลายความชอบธรรมของระเบียบทางการเมือง สังคม และวัฒนธรรมดั้งเดิมของประเทศไทย เนื่องจากระบบการเมืองถูกกดดันมากเกินไป ตลอดจนความคิด คุณค่า อัตลักษณ์ และวาทกรรมต่างๆ ที่เป็นรากฐานของระเบียบดังกล่าวก็ถูกบ่อนทำลายลงด้วย ดังนั้น การสถาปนาลำดับชั้นทางการเมืองและสังคมชุดใหม่จึงไม่อาจคลี่คลายวิฤตของประเทศไทยได้ สถานการณ์ในอนาคตนั้นขึ้นอยู่กับทางเลือกที่ออกให้กับวิฤตความชอบธรรมของระเบียบทางการเมือง สังคม และวัฒนธรรม เช่นเดียวกับอีกหลายประเทศที่เป็นระบบลูกผสม ประเทศไทยมีภูมิทัศน์ทางสถาบันประชาธิปไตยที่ผ่านการขัดเกลามาอย่างประณีต ทว่าสภาพความเป็นจริงทางการเมืองส่วนใหญ่ยังถูกกำหนดจากโครงสร้างอำนาจดั้งเดิมซึ่งซ่อนอยู่หลังฉากหน้าอันงามดั่งกล่าว ขณะที่โครงสร้างดั้งเดิมเหล่านี้บ่อนทำลายการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจมากขึ้นทุกที กลไกทางประชาธิปไตยกลับยังไม่แข็งแกร่งพอที่จะตอบสนองความคาดหวังที่เพิ่มขึ้นของสังคม ประเทศไทยกำลังเผชิญสถานะที่ระเบียบดั้งเดิมสูญเสียความชอบธรรม อีกทั้งกำลังต่อสู้อย่างดุเดือดเพื่อเจรจาต่อรองสัญญาประชาคมกันใหม่

3.1 วิกฤตของระเบียบทางการเมืองและเศรษฐกิจ: ความซับซ้อนและการปลดปล่อยสร้างความตึงเครียดให้ระบบมากเกินไป

ความซับซ้อนทางเศรษฐกิจและสังคมเรียกร้องให้บริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ตลอดหลายทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศไทยมีการพัฒนาเศรษฐกิจที่โดดเด่น สัดส่วนของการส่งออกต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (จีดีพี) ที่สูงยิ่ง (ร้อยละ 72 ในปี 2552) บ่งบอกว่าที่จริงแล้วประเทศไทยกลายเป็นส่วนหนึ่งของการแบ่งงานกันทำระดับโลกอย่างลึกซึ้งทีเดียว การพัฒนาเศรษฐกิจให้ทันสมัยส่งผลให้กระบวนการทางเศรษฐกิจสลับซับซ้อนขึ้นหลายเท่าตัว การพึ่งพิงกันและกันและผลประโยชน์ที่แตกต่างกันของเศรษฐกิจสาขาต่างๆ ตลอดจนความขัดแย้งเรื่องการจัดลำดับความสำคัญและทรัพยากร กลายเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นเป็นปกติ

ความขัดแย้งถาวรจำเป็นต้องมีกลไกการไกล่เกลี่ย

การพัฒนาเศรษฐกิจให้ทันสมัยเปลี่ยนแปลงชีวิตการทำงานของคนหลายล้านคนจนถึงระดับรากฐาน ไม่เฉพาะประชาชนในมหานครอย่างกรุงเทพฯ แต่ยักรวมถึงเมืองศูนย์กลางการท่องเที่ยวและพื้นที่อุตสาหกรรมต่างๆ เหล่านี้ล้วนมีแม่แบบ วิถีชีวิต และอัตลักษณ์แตกต่างหลากหลายกันไป เราไม่อาจบรรยายถึงสังคมไทยอย่างครอบคลุมด้วยการปะป้ายแบบเดิมๆ อย่างเช่น “อำมาตย์” (ชนชั้นสูง) และ “ไพร่” (ชนชั้นล่าง) ได้อีกต่อไป อันที่จริงสังคมไทยแตกกระจัดกระจายออกเป็นชนชั้น กลุ่มอาชีพ วัฒนธรรมย่อย กลุ่มชาติพันธุ์ และชุมชนทางศาสนาจำนวนมาก สภาพเงื่อนไขชีวิตที่แตกต่างหลากหลายทำให้ผลประโยชน์และค่านิยมของแต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกัน บางครั้งถึงกับขัดแย้งกัน ระบบการปกครองแบบรวมศูนย์จัดการความซับซ้อนของเศรษฐกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพน้อยลงทุกที และผู้คนก็ปฏิเสธวิถีจัดการกับความขัดแย้งแบบก่อนสมัยใหม่ (อาทิ การปราบปรามผู้เห็นต่างทางการเมือง หรือการเจรจาต่อรองแบบปิดลับเฉพาะกลุ่มผู้มีอำนาจ) มากขึ้นเรื่อยๆ กล่าวโดยสรุปคือระบบปกครองแนวตั้งและกึ่งเผด็จการอำนาจนิยม⁵ ขาดกลไกที่เหมาะสมในการไกล่เกลี่ยความขัดแย้งถาวรซึ่งเป็นสิ่งที่มีอยู่โดยทั่วไปในสังคม

พหุนิยม นอกจากนี้ยังขาดความสามารถในการเจรจาต่อรองเพื่อหาทางออกที่
ตัวแสดงจากหลายฝ่ายให้การยอมรับ⁶

รัฐจำเป็นต้องสนองตอบความคาดหวังของประชาชนต่อผลงานของรัฐที่สูงขึ้น

ตามหลักแล้ว ความเจริญรุ่งเรืองที่เพิ่มมากขึ้นคือสิ่งท้าทายการปกครอง
แบบก่อนสมัยใหม่ของระบบอุปถัมภ์ เพราะเมื่อทรัพยากรขาดแคลน จึงต้องจำกัด
การแจกจ่ายทรัพยากรเฉพาะในกลุ่มผู้มีอำนาจจนแคบ ขณะที่ประชากรส่วนใหญ่
ซึ่งมีจำนวนมากมายมหาศาลถูกละเลย ในสังคมที่เศรษฐกิจเจริญรุ่งเรือง ระบบ
อุปถัมภ์เผชิญการทำหายจากสองทาง ได้แก่ จากผู้อุปถัมภ์รายใหม่ที่เป็นชนชั้นนำ
ทางธุรกิจรุ่นใหม่ และจากการกระจายทรัพยากรโดยรัฐ ปราบปรามการฉ้อโกงสามารถ
อธิบายการที่เหล่านักยากจนให้การสนับสนุนแนวร่วมเสื้อแดงอย่างแข็งแรงแรงมั่นคง
ในขณะที่ทักษิณนำเสนอดตนเองอย่างแยบคายว่าเป็นผู้อุปถัมภ์รายใหม่ นโยบาย
“ให้ความช่วยเหลือเพื่อให้ประชาชนสามารถช่วยเหลือตนเอง” ของรัฐบาลทักษิณ
ก็ช่วยตอกย้ำว่ารัฐไทยหมายมั่นปั้นมือที่จะปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชากร
ส่วนใหญ่ตามแนวชายขอบ เรื่องนี้ชี้ให้เห็นความเปลี่ยนแปลงในความคาดหวังของ
ประชาชนต่อรัฐอย่างลึกซึ้ง นั่นคือรัฐต้องตอบสนองความต้องการของประชาชน
มากขึ้นและควรเอาใจจริงเอาใจในการสร้างชีวิตที่ดีให้แก่ประชาชนถ้วนทุกคน แต่การฉ้อ
โกงกลับกลายเป็นว่าขณะที่ชนชั้นนำและชนชั้นกลางบางส่วนยังร่ำรวย กระบวนทัศน์การ
พัฒนาของรัฐไทยกลับล้มเหลวอย่างสิ้นเชิงในการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชากร
ส่วนใหญ่ ดังนั้น เศรษฐศาสตร์การเมืองแบบก่อนสมัยใหม่จึงบ่อนทำลายความชอบ
ธรรมเชิงผลงานของระบียบางทางการเมืองและเศรษฐกิจแบบดั้งเดิม

การปลดปล่อยพลเมืองผลักดันให้ผู้คนคาดหวังกระบวนการทางการเมืองสูงขึ้น

ความคาดหวังใหม่ๆ ที่มีต่อผลงานของรัฐเป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลง
แปลงในความคาดหวังของประชาชนต่อกระบวนการทางการเมือง แรกสุด ความ
เปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะกำหนดนิยามใหม่ให้แก่บทบาททางการเมืองของประชาชน
รวมถึงกระบวนการทางการเมืองทั้งหมดด้วย

ถ้อยแถลงซึ่งกลุ่มเสื้อแดงประกาศในการสู้รบว่า “ภูมิใจที่เป็นไพร่” อาจ

เป็นวิธีอันชาญฉลาดในการขับเคลื่อนประชาชนผู้รู้สึกว่าคุณโดนัลด์ทรัมป์ แต่ วาทกรรมดังกล่าวยังสะท้อนถึงสำนึกของกลุ่มคนชายขอบในฐานะชนชั้นการเมืองที่เติบโตขึ้นเรื่อยๆ ถ้อยแถลงดังกล่าวมีสถานะเสมือนการปลดปล่อยพลเมืองทุกคนให้มีสิทธิเท่าเทียมกัน ดังนั้นความโกรธแค้นที่กลุ่มเสื้อแดงมีต่อกรณีสองมาตรฐานจึงพุ่งเป้าไปยังธรรมเนียมปฏิบัติของระบบตุลาการและระบบข้าราชการที่ประพฤติปฏิบัติต่อประชาชนต่างสถานะทางสังคมไม่เท่าเทียมกัน ข้อเรียกร้องของกลุ่มผู้ประท้วงเสื้อแดงที่ว่า การเลือกตั้งเป็นหนทางเดียวในการสร้างความชอบธรรมแก่อำนาจ แสดงให้เห็นว่าคนกลุ่มนี้สนับสนุนหลักการพื้นฐานของประชาธิปไตยจากการเลือกตั้งอย่างหลัก “หนึ่งคนหนึ่งเสียง” ทว่าชนชั้นนำดั้งเดิมมองว่าการยืนยันสิทธิทางการเมืองของประชากรส่วนใหญ่เช่นนี้เป็นภัยคุกคามสถานภาพอภิสิทธิ์ชนของพวกเขา ดังนั้นจึงต้องตอบโต้เพื่อธำรงรักษาลำดับชั้นทางสังคมแบบดั้งเดิม

ในอีกด้านหนึ่ง แม้ว่ากลุ่มเสื้อเหลืองจะยึดมั่นในคุณค่าดั้งเดิมของสังคม ทว่าความโกรธแค้นที่คนกลุ่มนี้มีต่อพฤติกรรมคอร์รัปชันแบบเรื้อรังของชนชั้นนำก็ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงคุณค่าในทางลึก กล่าวคือ ประชาชนไม่ยินยอมพร้อมใจยก “ดอกผลจากแผ่นดิน” ให้แก่ผู้มีอำนาจอีกต่อไป ถึงแม้การที่กลุ่มเสื้อเหลืองยื่นกรานให้ยึดมั่นในหลักนิติธรรมจะมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อควบคุมกลุ่มเสื้อแดงซึ่งลุกขึ้นมาท้าทายระเบียบดั้งเดิม แต่พฤติกรรมนี้ก็สะท้อนความไม่พอใจเบื้องต้นที่ชนชั้นกลางในเมืองมีต่อธนาภิบาลเมือง เราอาจสืบสาวรากเหง้าของการเมืองใหม่กลับไปได้ถึงความรู้สึกที่ถูกดูแคลนที่ประชาสังคมมีต่อชนชั้นการเมืองซึ่งไร้ความสามารถหรือไม่เฝ้าทีที่จะปฏิรูป^๖ แม้ความคิดที่จะทำความสะอาดกระบวนการทางการเมืองให้ปลอดคอร์รัปชันและระบบพวกพ้องโดยระงับยับยั้งประชาธิปไตยจากการเลือกตั้งจะเป็นหนทางที่ผิดแต่มันก็แสดงให้เห็นว่าพลเมืองคาดหวังให้ผู้แทนปวงชนซึ่งเคารพเส้นแบ่งระหว่างผลประโยชน์สาธารณะกับผลประโยชน์ส่วนตนบริหารจัดการรัฐอย่างมีประสิทธิภาพ

ภาคประชาสังคม นักวิชาการ และสื่อทางเลือก ต่างติดตามตรวจสอบกระบวนการทางการเมืองอย่างใกล้ชิดและใช้อำนาจควบคุมทางสังคมขั้นพื้นฐานสำนึกพลเมืองในฐานะตัวแสดงทางการเมืองที่เพิ่มสูงขึ้นนำไปสู่ข้อเรียกร้องให้ตนมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้นในกระบวนการปรึกษาหารือและกระบวนการตัดสินใจ นอกจากนี้พลเมืองผู้มีความมั่นใจมากขึ้นยังเรียกร้องให้ผู้มีอำนาจต้องใส่ใจในมุมมอง ผลประโยชน์ และคุณค่าของพวกเขา การตัดสินใจของชนชั้นนำที่สั่งการจากบนลงล่างไม่เป็นที่ยอมรับมากขึ้นทุกที ความต้องการจัดตั้งกลไกการปรึกษาหารือ

ในแนวราบมีเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนถึงขนาดทำให้ระเบียบแนวตั้งเริ่มพังทลาย แต่กระนั้นสังคมไทยก็ยังคงต้องพัฒนาวัฒนธรรมการถกเถียงภายใต้กฎกติกาการสื่อสารซึ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป

วิธีสร้างความชอบธรรมแก่อำนาจในแบบดั้งเดิมและการตัดสินใจแบบปิดลับเฉพาะในกลุ่มผู้มีอำนาจจวบจนไม่สามารถเติมเต็มความคาดหวังที่สูงขึ้นเหล่านั้นได้อีกต่อไป ประชาชนจะไม่อดทนต่อกระบวนการทางการเมืองที่บกพร่องเรื้อรังอีกต่อไป การปลดปล่อยตนเองเพื่อความเสมอภาคของพลเมืองเข้ามาท้าทายระเบียบแนวตั้ง ความไม่สอดคล้องกันระหว่างความคาดหวังกับสภาพความเป็นจริงส่งผลให้ระเบียบทางสังคมและการเมืองเกิดวิกฤตความชอบธรรม

3.2 วิกฤตของระเบียบทางสังคมและวัฒนธรรม: ความคิดใหม่และความหลากหลายบ่อนทำลายรากฐานเชิงคุณค่า

ความคิดใหม่ท้าทายภูมิปัญญาเก่า ทั้งยังท้าทายความคิดใหม่ด้วยตนเอง

ความคาดหวังใหม่ต่อบทบาทของรัฐและกระบวนการทางการเมืองที่มีคุณภาพเป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางคุณค่า ความคิด และอัตลักษณ์ในสังคมไทย คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นส่งผลให้ข้อเรียกร้องและเป้าหมายรวมถึงมุมมองและทัศนคติของผู้คนเปลี่ยนแปลงไป การที่เศรษฐกิจไทยผนวกรวมเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจโลกซึ่งสูงขึ้นและการที่ชนชั้นนำและชนชั้นกลางมีวิถีชีวิตแบบพลเมืองโลกมากขึ้น ผลักดันให้เกิดการแพร่กระจายความคิดใหม่ๆ ในวงกว้าง ชาวต่างชาติเข้ามาพักอาศัยอยู่ในไทยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ต่างคนต่างนำอิทธิพลและความคิดจากภูมิหลังทางวัฒนธรรมและการเมืองที่แตกต่างหลากหลายเข้ามา อิทธิพลจากตะวันตกกับเอเชียตะวันออกต่างขบเคี้ยวกันเพื่อแย่งชิงความสนใจจากคนหนุ่มสาว นอกเหนือจากมุมมองใหม่ คุณค่าใหม่ และวาทกรรมใหม่เหล่านี้ แนวคิดใหม่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างพลเมืองกับรัฐ รวมทั้งความชอบธรรมของอำนาจและวิธีการปกครองที่เหมาะสม ก็ถูกดึงเข้าสู่ประเทศไทยเช่นกัน ความคาดหวังเกี่ยวกับวิถีทางที่สังคมพหุนิยมใช้จัดการความขัดแย้งและหาทางออกก็กำลังเปลี่ยนแปลงไป ค่านิยมดั้งเดิมของไทยอย่าง *สามัคคี* หรือ *สงบ* กำลังถูกตั้งคำถามว่าขัดต่อหลักเสรีภาพในการแสดงออก และหลักการปรึกษาหารือ

และตัดสินใจบนวิถีทางประชาธิปไตยหรือไม่⁹ การปลดปล่อยพลเมืองไม่เพียงทำให้ความชอบธรรมแบบดั้งเดิมเป็นที่กังขา แต่ยังเรียกร้องให้อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนด้วย เป็นธรรมดาที่สภาพการณ์เช่นนี้จะก่อให้เกิดความตึงเครียดระหว่างแนวคิดเรื่องอำนาจอธิปไตยสองแบบที่แตกต่างกัน และทางเดียวที่จะคลี่คลายความตึงเครียดดังกล่าวได้คือการประนีประนอมในระบอบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญเท่านั้น ความคิดและค่านิยมส่วนรวมใหม่เหล่านี้ล้วนแต่ทำทลายรากฐานเชิงคุณค่าของระเบียบดั้งเดิมทั้งสิ้น

ความขัดแย้งเชิงคุณค่าและเชิงอุดมการณ์คือเรื่องบ่มเพาะโอกาสสู่ความขัดแย้งครั้งใหม่

อย่างไรก็ตาม ความคาดหวังและทิศทางใหม่เหล่านี้ไม่มีทางหลอมรวมกันจนเกิดเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ที่ผู้คนยอมรับโดยทั่วไป อันที่จริงการเผยแพร่ความคิดใหม่ โลกทัศน์ใหม่ และวาทกรรมใหม่ ช่วยเกื้อหนุนให้เกิดชุมชนที่ยึดมั่นในคุณค่าใหม่ ขบวนการทางสังคม และแผนการทางการเมืองมากมาย คำอธิบายที่ขัดแย้งกันของกลุ่มเชื้อเหลืองกับกลุ่มสีแดงในเรื่องรากเหง้าและทางออกของวิกฤตครั้งนี้สะท้อนถึงมุมมองที่ขัดแย้งกันระหว่าง “ระเบียบที่ดี” กับ “ความชอบธรรมของรัฐบาล” มุมมองของกลุ่มเชื้อเหลืองที่ต้องการเห็นสังคมยึดโยงเป็นหนึ่งเดียวด้วยค่านิยมดั้งเดิมโดนกลุ่มสีแดงทำลายด้วยโครงการปลดปล่อยพลเมืองซึ่งยอมรับความหลากหลายทางอัตลักษณ์ ความคิดเห็น และคุณค่า ดังนั้นกลุ่มหัวรุนแรงในพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยจึงปฏิเสธประชาธิปไตยแบบรัฐสภา และเรียกร้องให้มีการแต่งตั้งกลุ่มผู้นำที่มีคุณธรรมโดยผู้ทรงอำนาจซึ่งเปี่ยมล้นด้วยศีลธรรมสูงสุด นั่นคือพระมหากษัตริย์ ในทางกลับกัน ขบวนการแดงยอมรับว่าความขัดแย้งถาวรระหว่างผลประโยชน์กับคุณค่าที่สวนทางกันย่อมเกิดขึ้นเป็นธรรมดา จึงตั้งเป้าที่จะเสริมความแข็งแกร่งของกลไกซึ่งสามารถไกล่เกลี่ยความขัดแย้งเหล่านี้ รวมทั้งเอื้ออำนวยให้เกิดกระบวนการปรึกษาหารือและการตัดสินใจบนวิถีทางประชาธิปไตย ความตึงเครียดระหว่างคุณค่ากับวิสัยทัศน์ที่แตกต่างกันเหล่านี้จึงสร้างโอกาสที่จะเกิดความขัดแย้งอย่างใหญ่หลวง

โอกาสที่ว่านี้จะยิ่งรุนแรงขึ้นเมื่อมีการตั้งสัญลักษณ์ประจำชาติลงมาเกี่ยวพันด้วย สภาพความเป็นอยู่ วิถีชีวิต และแม่แบบที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

บ่อยครั้งมักนำไปสู่วิกฤตอัตลักษณ์ ท่ามกลางวังวนนี้ ประชาชนจะยิ่งต้องการสัญลักษณ์ประจำชาติและธรรมเนียมประเพณีแห่งชาติเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจมากกว่าครั้งใดๆ ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องบังเอิญเลยที่วิกฤตการเปลี่ยนผ่านต่างๆ มีแนวโน้มว่าจะมาตกผลึกอยู่รอบๆ ประเด็นเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งช่วยทำให้ประชาชนเข้าใจ (ด้วยอารมณ์ความรู้สึก) ถึงความขัดแย้งต่างๆ นานาของกระบวนการอันซับซ้อนยิ่งนี้ และโดยส่วนใหญ่ก็มีไม่ใช่สิ่งที่มองเห็นได้ด้วยตาเปล่า ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องน่าประหลาดใจที่ผู้คนต่อสู้ในประเด็นเชิงสัญลักษณ์อย่างเช่นบทบาทของสถาบันกษัตริย์หรือความหมายของชาติด้วยอารมณ์ท่วมท้นและพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรง ความขัดแย้งทางการเมืองซึ่งแบ่งขั้วแยกข้างสมาชิกในครอบครัวและมิตรสหาย เป็นมากกว่าการต่อสู้แย่งชิงอำนาจระหว่างชนชั้นหน้าที่ซับซ้อนเกี่ยวกัน แต่มันเป็นการต่อสู้ปะทะกันทางวัฒนธรรมด้วย

วัฒนธรรมทางการเมืองไม่สามารถยอมรับความหลากหลาย

สิ่งที่ทำทนายระเบียบดั้งเดิมมิได้มีเพียงความตึงเครียดระหว่างความคิด คุณค่า และอัตลักษณ์ที่แตกต่างกัน อันที่จริงความหลากหลายโดยตัวมันเองก็ทำทนายระเบียบแบบหนึ่งเดียวด้วย

แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าประเทศไทยเคยรวมเป็นหนึ่งเดียวหรือมีลักษณะแบบเดียวกันหมดตั้งวาทกรรม *ความสามัคคี* ชนกลุ่มน้อยทางชาติพันธุ์ ศาสนา และวัฒนธรรมซึ่งอยู่ชายขอบ ล้วนต่อต้านอัตลักษณ์ตามหลักกฎหมายอย่าง “ไทยพุทธ” การล่าอาณานิคมภายในราชอาณาจักรอย่างแข็งกร้าวดุตัน¹⁰ เป็นเชื้อเพลิงให้แก่สงครามกลางเมืองที่ยาวนานยืดเยื้อและคร่าชีวิตผู้คนหลายพันคนในจังหวัดภาคใต้ ซึ่งมีประชากรเป็นชาวมลายูมุสลิม ทุกวันนี้ความไม่พอใจที่ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีต่อกรุงเทพฯ ก็สะท้อนให้เห็นผ่านทางขบวนการเสื้อแดง มินนาซ้ากระทั่งใจกลางประเทศ วิถีชีวิตที่แตกต่างหลากหลายยังก่อให้เกิดชุมชนที่ยึดถืออัตลักษณ์และคุณค่าอันหลากหลาย วัฒนธรรมย่อยต่างๆ นานาดำรงอยู่ร่วมกันในกรุงเทพฯ ความสัมพันธ์ทางเพศสภาพเริ่มเปลี่ยนไป อีกทั้งมีการยอมรับและเปิดเผยอัตลักษณ์ทางเพศที่แตกต่างหลากหลาย ลัทธิบริโภคนิยมและศีลธรรมของทุนนิยมโลกาภิวัตน์สวนทางกับธรรมเนียมประเพณีและวิถีชีวิตแบบพุทธที่ได้รับการฟื้นฟูในรูปแบบใหม่และเผยแพร่ไปทั่วทั้งสังคม

ความแตกต่างหลากหลายดังที่ว่ามานี้ทำลายวัฒนธรรมการเมืองของไทย ความคิดเรื่องสังคมจัดการตนเองซึ่งมีกลไกการเจรจาต่อรองทางออกจากความขัดกันของผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นแบบถาวร ขัดแย้งกับรูปแบบการตัดสินใจแบบบนลงล่างซึ่งอยู่คู่สังคมไทยมาแต่ดั้งเดิม ความไม่ลงรอยกัน การโต้เถียง หรือกระทั่งความขัดแย้งอย่างเปิดเผย ล้วนเป็นสิ่งน่ารังเกียจสำหรับอุดมคติ “เอกภาพในความสมานฉันท์” และโดยส่วนใหญ่แล้วมักถูกนำไปเชื่อมโยงกับความเสื่อมทรามของสังคม ในทำนองเดียวกัน ความขัดแย้งทางการเมืองดูเหมือนจะก่อให้เกิดความรู้สึกรู้สึกว่าเป็นชะตากรรมที่หลีกเลี่ยงมิได้ แม้กระทั่งกลุ่มปัญญาชนผู้เข้าใจสถานการณ์ดีก็ยังไม่วายคิดเช่นนั้น ทว่ากลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยกลับทำตัวแหกคอกจากสถานการณ์ละเอียดอ่อนข้างต้นโดยสิ้นเชิงด้วยการปฏิเสธพหุนิยม จากมุมมองของผู้สนับสนุนกลุ่มเสื้อเหลือง สังคมมิได้เปลี่ยนแปลง หากแต่เป็นชนชั้นนำทางการเมืองที่ศีลธรรมบกพร่อง ฉะนั้นแนวทางแก้ไขวิกฤตของกลุ่มเสื้อเหลืองจึงเป็นการปลุกผีคุณค่าดั้งเดิมเพื่อทำให้สังคมกลับมามีเอกภาพ การปฏิเสธอัตลักษณ์ใหม่และค่านิยมใหม่ที่แตกต่างอย่างสุดโต่งเช่นนี้ยิ่งทำให้เกิดความขัดแย้งทางวัฒนธรรมซึ่งลุกลามเกินกว่าความขัดแย้งทางการเมืองเสียอีก

ความขัดแย้งทางวัฒนธรรมชี้ให้เห็นถึงวิกฤตซึ่งฝังรากลึกอยู่ในวัฒนธรรมทางการเมือง วัฒนธรรมทางการเมืองของไทยซึ่งมุ่งธำรงรักษาเอกภาพและความสมานฉันท์ โดยรากฐานแล้วไม่สามารถยอมรับคุณค่า วิธีชีวิต อัตลักษณ์ และเรื่องเล่าที่แตกต่างหลากหลายของสังคมสมัยใหม่ได้ ด้วยเหตุนี้ระเบียบทางการเมืองจึงไม่สามารถพัฒนาโลกที่เหมาะสมเพื่อมารับมือกับความหลากหลาย ในการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อส่งเสริมความเป็นเอกภาพ บางครั้งผู้มีอำนาจก็กระทำการเกินกว่าเหตุ และพยายามบังคับให้ทุกคนประพฤติปฏิบัติแบบเดียวกันหมดหรือมีความคิดเห็นเหมือนกันหมด ถึงแม้คนไทยหลายคนจะยังนิยมชมชอบอุดมคติเรื่องเอกภาพและความสมานฉันท์ แต่คนเหล่านั้นก็ไม่ไว้ว่างใจรัฐซึ่งดูเหมือนจะปฏิเสธอัตลักษณ์ของพวกเขา ละทิ้งวิถีชีวิตของพวกเขา รวมถึงบอกลบคุณค่าที่พวกเขายึดถือ หากความหลากหลายคือเงื่อนไขสำคัญสู่สังคมแบบหลังสมัยใหม่ ฉะนั้นจึงต้องลดทอนความชอบธรรมของระเบียบทางการเมืองและวัฒนธรรมซึ่งคอยธำรงรักษาความเป็นเอกภาพหรือความเป็นเอกฉันท์เสียก่อน

3.3 บทสรุป: การปรับเปลี่ยนระเบียบให้สอดคล้องกับระบบการเมืองสมัยใหม่ เป็นสิ่งจำเป็น

เราจะทำความเข้าใจความขัดแย้งทางการเมืองครั้งนี้ได้ต่อเมื่อยอมรับว่ามีวิกฤตความชอบธรรมของระเบียบทางการเมือง สังคม และวัฒนธรรมซ่อนอยู่ลึกลงไป วิกฤตดังกล่าวลุกลามไปไกลเกินกว่าความล้มเหลวของปัจเจกบุคคลหรือสถาบัน ระบบการปกครองแบบรวมศูนย์ กึ่งเผด็จการอำนาจนิยม ลำดับชั้นทางสังคมแนวดิ่ง และวัฒนธรรมทางการเมืองแบบหนึ่งเดียว ไม่สามารถจัดการกับความซับซ้อน ความหลากหลาย และความขัดแย้งของเศรษฐกิจและสังคมไทยได้อีกต่อไป ในขณะที่เดียวกันพลเมืองผู้ได้รับการปลดปล่อยก็มุ่งมั่นเรียกร้องให้รัฐตอบสนองความต้องการของประชาชนมากขึ้น ให้มีผู้นำทางการเมืองที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น และให้พวกตนมีสิทธิมีเสียงในการออกความเห็นในประเด็นสาธารณะมากขึ้น การคลี่คลายความขัดแย้งทางการเมืองต้องไ้มากกว่าแค่การต่อรองครั้งใหญ่ระหว่างชนชั้นนำของทั้งสองฝ่าย เราจะก้าวข้ามวิกฤตครั้งนี้ได้ก็ต่อเมื่อประสบความสำเร็จในการปรับเปลี่ยนระเบียบทางการเมือง สังคม และวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมไทยซึ่งกำลังเปลี่ยนแปลงไปรวดเร็วเท่านั้น

4. เราจะจัดการกระบวนการเจรจาต่อรอง เพื่อสร้างสัญญาประชาคมใหม่อย่างไร?

สังคมสมัยใหม่ส่วนใหญ่ต้องผ่านวิกฤตการเปลี่ยนผ่านที่คล้ายคลึงกันก่อนจะพัฒนาไปเป็นสังคมประชาธิปไตยที่เจริญรุ่งเรือง¹¹ ด้วยเหตุนี้ หนทางเดียวที่จะแก้ไขวิกฤตในประเทศไทยได้ก็คือการปรับเปลี่ยนระเบียบดั้งเดิมให้เข้ากับสภาพของกรอบโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมซึ่งกำลังเปลี่ยนแปลงไปเท่านั้น วิกฤตครั้งนี้ตีกรอบความขัดแย้งทางการเมืองในวงที่แคบลงมา ซึ่งจะนำไปสู่การเรียกร้องให้ปรับสมดุลลำดับชั้นทางสังคมและการเมืองเสียใหม่

แนวทางต่าง ๆ ในการเข้าใจวิกฤตการเปลี่ยนผ่านของไทย

ไม่ใช่ตัวแสดงทุกตัวที่เชื่อว่าประเทศไทยจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงด้วยการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพใหม่ ๆ ชนชั้นนำผู้มีอำนาจดั้งเดิมรวมถึงไพร่พลในกลุ่มเชื้อเผ่าต่างต่อสู้ดิ้นรนรักษาระเบียบแนวตั้ง คนเหล่านี้มองว่าวิกฤตที่เกิดขึ้นเป็นเพียงการเผชิญหน้าทางการเมืองระหว่างแนวร่วมของบรรดาตัวแสดงซึ่งซับซ้อนกันไปมา ดังนั้นทัพพันธมิตรแบบหลวม ๆ จึงพร้อมต่อสู้เพื่อขจัดภัยทำลายโดยไม่เกี่ยงวิธีการ

กลุ่มที่สองก็ตั้งเป้าที่จะสร้างและออกแบบกระบวนการเปลี่ยนผ่าน แต่เห็นต่างกันว่าวิธีการใดมีประสิทธิภาพมากที่สุด เหล่า “วิศวกรเชิงสถาบัน” (institutional engineer) พยายามคลี่คลายวิกฤตด้วยการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ (ซึ่งจะเป็นฉบับที่ 20 นับตั้งแต่สิ้นสุดการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์) และปฏิรูปกรอบโครงสร้างเชิงสถาบัน ด้วยเหตุนี้จึงเกิดคณะกรรมการ คณะกรรมาธิการ คณะอนุกรรมการ ตลอดจนร่างกฎหมายจำนวนมากเพื่อมุ่งแสวงหาร่างกฎหมายที่ดีที่สุด สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายเลือกตั้ง กฎหมายพรรคการเมือง ฯลฯ แนวทางแบบเทคโนโลยีและแบบชนชั้นนำ (ในบางครั้ง) นี้มองข้ามข้อเท็จจริงพื้นฐานที่ว่าระเบียบทางกฎหมายก็คือผลลัพธ์ที่เกิดจากการต่อสู้แย่งชิงอำนาจเสมอ กล่าวง่าย ๆ คือเราไม่สามารถถอยถอยคำสั่งให้มีประชาธิปไตยที่แท้จริง แต่ต้องต่อสู้อย่างยากลำบากจึงจะได้มันมาต่างหาก

กลุ่มที่สาม หรือกลุ่ม “นักเหตุผลนิยมเชิงคุณค่า” (normative rationalist) อุทิศตนให้กับการสานสนทนาและการปรองดอง กลุ่มนี้ประกอบด้วยนักเคลื่อนไหวภาคประชาสังคม รัฐบุรุษอาวุโส นักวิชาการ และสื่อมวลชน ซึ่งต่างต่อสู้อย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อยและเอาตัวเข้าแลกเพื่อสิทธิมนุษยชน แต่กระนั้นก็มีกโจนก็ติดกันออกจากเวทีในช่วงที่ความขัดแย้งทางการเมืองเต็มไปด้วยความสับสนอลหม่าน การพยายามสร้างความปรองดองได้ผลที่น่ายินดีในระดับท้องถิ่น แต่ตราบดีที่ผู้นำของทั้งสองฝ่ายเชื่อว่าในท้ายที่สุดพวกตนจะกำชัยเหนืออีกฝ่าย ข้อเสนอเพื่อสร้างความปรองดองจะไม่มีวันประสบผลสำเร็จได้จริง เช่นเดียวกับกลุ่มวิศวกรเชิงสถาบัน กลุ่มนักเหตุผลนิยมเชิงคุณค่าเชื่อในความเป็นสากลของสิทธิมนุษยชน รวมถึงเชื่อว่าทุกฝ่ายที่ขัดแย้งกันมีเหตุมีผลเพียงพอปัญญา ทว่าบางครั้งกลุ่มนี้ก็มองข้ามโครงสร้างอำนาจของระเบียบแนวตั้งและผลประโยชน์ส่วนตนของตัวแสดงแต่ละตัว นอกจากนั้น

การที่สังคมแตกออกเป็นกลุ่มเล็กกลุ่มน้อยและแบ่งขั้วทำให้ศักยภาพในการจัดการปัญหาและพลังอำนาจทางการเมืองของภาคประชาสังคมถูกบั่นทอนลง

การเจรจาต่อรองเพื่อสร้างสัญญาประชาคมใหม่เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับประเทศไทย

วิกฤตการเปลี่ยนผ่านครั้งนี้จะคลี่คลายได้ก็ต่อเมื่อมีการปรับเปลี่ยนระเบียบที่ไปไกลเกินกว่าการปฏิรูปกรอบโครงสร้างเชิงสถาบัน รวมถึงต้องมีการปรับเปลี่ยนระเบียบทางสังคมและวัฒนธรรมควบคู่ไปด้วย ระเบียบใหม่ต้องไม่เกิดจากคำสั่งของชนชั้นนำกลุ่มเล็กเพียงหยิบมือเดียว และต้องไม่บีบบังคับให้ชนชั้นนายอมรับ เพราะจะทำให้เกิดการต่อต้าน (ด้วยความรุนแรง) ถ้าบรรดาผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก รู้สึกว่าตนถูกกีดกันออกนอกวง ความขัดแย้งทางการเมืองก็จะยิ่งยกระดับขึ้น ดังนั้นจำเป็นต้องมีกระบวนการปรึกษาหารือในสังคมอย่างกว้างขวาง เพื่อร่วมกันกำหนดหลักการพื้นฐานที่ทำให้ประชาชนอยู่ร่วมกันได้ บรรดาตัวแสดงหลักต้องตกลงกันได้ในเรื่องบทบาทของแต่ละกลุ่มในกระบวนการสร้างระเบียบใหม่ ความชอบธรรมของอำนาจ และการกระจายทรัพยากร กล่าวอีกนัยหนึ่งคือประเทศไทยจำเป็นต้องเจรจาสัญญาประชาคมใหม่

จะจัดกระบวนการปรึกษาหารือภายใต้ความตึงเครียดได้อย่างไร?

ความยากลำบากอยู่ที่การจัดกระบวนการปรึกษาหารือท่ามกลางวิกฤตการเปลี่ยนผ่าน ความล้มเหลวในการร่วมมือกันและปัจจัยทางจิตวิทยาหลายประการ เป็นสิ่งที่ขัดขวางกระบวนการปรึกษาหารือในสังคมอย่างกว้างขวางเกี่ยวกับรากเหง้าของวิกฤตและวิธีการคลี่คลายความขัดแย้ง

- วิกฤตการเปลี่ยนผ่านมักเต็มไปด้วยสภาพขัดแย้งทางสังคมหลายประการ ในความขัดแย้งทางสังคมอาจเกิดสถานการณ์ซึ่งทั้งสองกลุ่มไม่ร่วมมือกัน แม้ว่าหากร่วมมือกันแล้วทั้งคู่จะได้ประโยชน์สูงสุดก็ตาม ในประเทศไทยเราสามารถพบปัญหาสภาพขัดแย้งของนักโทษ (prisoner's dilemma) เช่นนี้ในภาคความมั่นคง หน่วยงานความมั่นคงและองค์กรกำกับดูแล

สายพลเรือนออกมาให้เหตุผลอธิบายการที่พวกตนไม่ปฏิบัติตามค่านิยมประชาธิปไตยด้วยการชี้แจงไปยังพฤติกรรมแบบเดียวกันของอีกฝ่ายในช่วงก่อนการเลือกตั้ง เหล่าปฏิบัติของทักษิณก็ต้องเผชิญสภาพขัดแย้งเมื่อถูกอดีตนายกรัฐมนตรีนัดนี้ข่มขู่อย่างโกรธกริ้ว ทำให้ตัดสินใจลำบากว่าควรจะเข้าหาผู้มีโอกาสสูงที่จะชนะการเลือกตั้ง หรือควรไปเข้ากลุ่มกับศัตรูของเขาดี เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่าการต่อรองครั้งใหญ่ซึ่งหลายฝ่ายหวังไว้ อาจไม่สามารถเกิดขึ้นได้จริงเพราะเหล่าตัวแสดงหลักไม่ไว้วางใจกัน และความไว้วางใจนั้นมักถูกทำลายจากความขัดแย้งที่ส่งผลกระทบต่อพนักงานและบางครั้งก่อให้เกิดความรุนแรง ด้วยเหตุนี้จึงต้องเพิ่มกระบวนการปรึกษาหารืออย่างกว้างขวางโดยต้องแฝงฝังเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการปรองดองซึ่งอาจช่วยฟื้นฟูความไว้วางใจให้กลับคืนมาในฐานะพื้นฐานของปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน

- สำหรับสังคมที่ให้คุณค่ากับการสร้างเอกภาพ ซึ่งเคยชินกับการตัดสินใจแบบบนลงล่าง การปรึกษาหารือแบบพหุนิยมอาจสร้างความตื่นตระหนกขนานใหญ่ได้ในระยะเบียดแวดิ่ง หากเกิดปัญหาขึ้น ผู้มีอำนาจสูงสุดจะเป็นผู้ตัดสินใจหาทางออกขั้นสุดท้ายอยู่เสมอ ความไว้วางใจขั้นพื้นฐานที่ว่าพลังเสรีในสังคมสามารถหาทางออกที่เหมาะสมให้กับสังคมส่วนรวมได้ คงต้องใช้เวลาสร้างมันขึ้นมา

กระบวนการเจรจาต่อรองแบบมีส่วนร่วมถ้วนหน้าและเสมอภาคกัน นับเป็นความท้าทายสำหรับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบเบียดแวดิ่งและแบบหนึ่งเดียวของไทย ดังนั้นจึงแทบไม่น่าแปลกใจที่กระบวนการปรึกษาหารือในสังคมถูกขัดขวางในปัจจุบัน หากต้องการจัดให้มีกระบวนการเจรจาต่อรองสัญญาประชาคมใหม่ เราจำเป็นต้องใคร่ครวญอุปสรรคต่างๆ ที่ผู้เขียนกล่าวถึงข้างต้นเสียก่อน โดยกระบวนการปรึกษาหารือควรดำเนินการตามหลักการดังต่อไปนี้

ควรเป็นกระบวนการปรึกษาหารือแบบมีส่วนร่วมถ้วนหน้าและเสมอภาคกัน

วิกฤตความชอบธรรมของระเบียดแวดิ่งคือใจกลางของความขัดแย้งทางการเมืองไทย ฉะนั้นจึงเป็นไปได้เลยที่จะสร้างความชอบธรรมขึ้นมาใหม่หาก

ชนชั้นนำใช้วิธีตกลงกันแบบปิดลับเฉพาะในกลุ่มผู้มีอำนาจวงแคบ แล้วจึงค่อยนำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่มาบังคับใช้กับสังคม โดยทั่วไปความคิดที่นิยมนำมาใช้จัดการกับปัญหาการเผชิญหน้าระหว่างคู่ขัดแย้งเรื่องความชอบธรรมทางการเมือง คือการใช้วิถีทางรัฐสภาในการแก้ปัญหา¹² แต่กระนั้นก็อาจมีผู้ไม่ยอมรับคณะกรรมการรัฐสภาหรือคณะกรรมการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเอาได้ง่ายๆ โดยให้เหตุผลว่าเป็นการทำงานกันในวงแคบหรือกระทั่งเป็นพวกชนชั้นนำ ความท้าทายในเรื่องนี้อยู่ที่การจัดให้มีกระบวนการที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมถ่วงน้ำหนักและมีความเสมอภาคกัน ซึ่งจะเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมดสามารถนำเสนอผลประโยชน์ คุณค่า และมุมมองของพวกเขา

การปรึกษาหารือจำเป็นต้องมีกฎกติกา

ในประเทศไทย ความเห็นต่างถูกสยบอยู่ใต้วัฒนธรรมแบบหนึ่งเดียว ลำดับชั้นทางสังคมที่สูงชัน และการปราบปรามผู้เห็นต่างทางการเมืองมาเป็นเวลานานแล้ว ทุกวันนี้ตัวแสดงจากทุกเจตสีต่างรู้สึกว่าการแสดงออกแบบเหมารวมที่เต็มไปด้วยการเปรียบเทียบอย่างแปลกแปร่ง การกล่าวหาจนเกินกว่าเหตุ และการใช้ถ้อยคำรุนแรงล้วนเป็นการกระทำที่ถูกต้องเหมาะสม ในบรรยากาศความขัดแย้งทางการเมืองที่ร้อนระอุ ดูเหมือนแต่ละฝ่ายจะนิยมวิธีเจรจาด้วยไม้แข็งมากกว่า ในทางกลับกัน บางกลุ่มก็ไม่สามารถยอมรับแม้กระทั่งคำวิพากษ์วิจารณ์ที่สมเหตุสมผลและรักษาใจด้วยซ้ำ และท้ายสุดเจ้าหน้าที่รัฐกลับนำการล่วงละเมิดทางวาจามาเป็นข้ออ้างให้พวกตนปิดกั้นเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ถึงแม้จะเห็นได้ชัดว่ามาตรการเหล่านี้ถูกนำมาใช้เพื่อปิดปากผู้วิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุมีผลด้วยซ้ำ ทิศทางของกระบวนการปรึกษาหารือควรมุ่งไปสู่สถานการณ์อุดมคติของการแสดงความคิดเห็นตามแนวทางของ เยอร์เกน ฮาเบอร์มาส (Jürgen Habermas) อีกทั้งควรมีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อให้ทุกฝ่ายเข้าใจกัน กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ประเทศไทยจำเป็นต้องปรับปรุงวัฒนธรรมการถกเถียงเพื่อให้กลายเป็นกฎกติกาการสื่อสารชุดหนึ่งซึ่งสามารถรักษาชื่อเสียงและให้ความสำคัญกับการต่อสู้ทางการเมืองในประเด็นที่อยู่ตรงหน้า ประเทศไทยต้องพัฒนาวัฒนธรรมการถกเถียงซึ่งยอมรับความเห็นต่างได้แต่ขณะเดียวกันก็มุ่งสู่เป้าหมาย เมื่อระเบียบแนวตั้งกำลังพังทลายลง สังคมต้องหาทางที่จะสร้างการประนีประนอมตามแนวราบ ซึ่งให้ผลสัมฤทธิ์โดยไม่ต้องหันไปพึ่งผู้นำหน้าไหน

สนใจภาพใหญ่เป็นหลัก

กลุ่มวิศวกรเชิงสถาบันพยายามหาทางคลี่คลายวิกฤตด้วยการออกแบบกรอบโครงสร้างเชิงสถาบันที่เหมาะสมที่สุด อย่างไรก็ตามก็ดี กลุ่มดังกล่าวควรถือเอาประสบการณ์จากการปฏิรูปรัฐธรรมนูญเป็นข้อเตือนใจมิให้ประเมินปฏิสัมพันธ์ของการเปลี่ยนแปลงเชิงสถาบันต่างๆ ในระบบสังคมที่ซับซ้อนต่ำเกินไป มันเป็นไปได้ที่จะจัดให้มีกระบวนการปรึกษาหารือในสังคมแบบมีส่วนร่วมถ้วนหน้าและเสมอภาคกันในทุกข้อถกเถียงในรายละเอียดปลีกย่อยของการออกแบบเชิงสถาบัน กระบวนการปรึกษาหารือจึงควรมุ่งเน้นไปที่การถกเถียงในระดับภาพใหญ่และการถกเถียงเชิงคุณค่า เพื่อหาข้อตกลงเรื่องชุดวัตถุประสงค์และหลักการสำหรับการให้ทิศทางในการออกแบบภูมิทัศน์เชิงสถาบัน สังคมควรสร้างเข็มทิศขึ้นมาเพื่อชี้แนะกระบวนการเปลี่ยนผ่านโดยคำนึงถึงการรักษาแรงเหวี่ยงของการสร้างประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นให้ได้

วิถีทางการเมืองเพื่อการเปลี่ยนผ่าน

ท้ายที่สุด ระเบียบทางสังคมและการเมืองที่มีเสถียรภาพใดๆ จะเป็นได้แค่กระจุกสะท้อนดุลอำนาจระหว่างขั้วต่างๆ ในสังคมเท่านั้น ผลลัพธ์จากการต่อสู้แย่งชิงอำนาจมิได้มีแค่เพียงรูปแบบการแบ่งหน้าที่ระหว่างขั้วต่างๆ ทว่ายังรวมถึงกรอบโครงสร้างทางกฎหมายด้วย ดังนั้นการเจรจาต่อรองเพื่อสร้างสัญญาประชาคมใหม่จึงถูกตีขึ้นบนทั้งแห่งอำนาจ เพื่อเพิ่มอำนาจในการต่อรองรวมหมู่ เหล่าตัวแสดงหัวก้ำวหน้าที่กระจัดกระจายกันเป็นกลุ่มเล็กกลุ่มน้อยและมีโครงสร้างที่อ่อนแอจำเป็นต้องรวมพลังกัน แนวร่วมพลังก้ำวหน้าควรสร้างจุดคานงัดที่จะทำลายสถานภาพเดิมตลอดจนขับเคลื่อนรวมพลังประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศเพื่อสร้างระเบียบที่เปิดกว้าง มีส่วนร่วมถ้วนหน้า และเป็นธรรม

กล่าวโดยสรุป การจัดการกระบวนการปรึกษาหารือในประเด็นที่อ่อนไหวอย่างเช่นการปรับเปลี่ยนระเบียบทางการเมือง สังคม และวัฒนธรรม เป็นความท้าทายอย่างมีพิกัดสูงสลับ ภายใต้อันตรายการแบ่งขั้วแยกข้างในความขัดแย้งทางการเมืองและการบิดเบือนสารพัดในวิกฤตการเปลี่ยนผ่าน ยิ่งทำให้กระบวนการปรึกษาหารือเป็นไปด้วยความยากลำบาก แต่ถึงกระนั้นก็ไม่มีความเสียหายใดๆ ที่จะปล่อย

ให้เป็นเรื่องของโชคชะตา พลังใจของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและสื่อทางเลือก ความกล้าหาญของภาคประชาสังคม ตลอดจนความรู้ของแวดวงวิชาการ แสดงให้เห็นชัดเจนว่าประเทศไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างลึกซึ้งเกินกว่าที่ชนชั้นนำหลายคนอยากจะยอมรับ ในแง่หนึ่ง การบิดเบือนต่างๆ ในปัจจุบันเป็นเพียงด้านมืดของการพัฒนาสังคมเศรษฐกิจอันน่าประทับใจที่เกิดขึ้นตลอดหลายทศวรรษที่ผ่านมาเท่านั้น บัดนี้ถึงเวลาแล้วที่ราชอาณาจักรไทยจะต้องก้าวกระโดดทางการเมืองไปข้างหน้า ครั้งใหญ่ให้ทัดเทียมสอดคล้องกับพัฒนาการทางเศรษฐกิจและสังคม

อ้างอิง

- ¹ Hewison, Kevin. "Neo-Liberalism and Domestic Capital: The Political Outcomes of the Economic Crisis in Thailand." *The Journal of Development Studies*. Vol. 41, No. 2, 2005, pp. 310-330.
- ² พิทยา ว่องกุล. *หลักคิดและบทเรียน ยุทธศาสตร์ประชาชน*. กรุงเทพฯ, 2551. อ้างใน Askew, Marc (ed.). *Legitimacy Crisis in Thailand*. Chiang Mai: Silkworm Books, 2010.
- ³ Hewison. "Neo-Liberalism and Domestic Capital."
- ⁴ Phongpaichit, Pasuk and Chris Baker. *Thaksin*. 2nd expanded edition. Chiang Mai: Silkworm Books, 2009; ศิโรตม์ คล้ามไพบูลย์. "ชนชั้นนำทางการเมือง: พลังต้านประชาธิปไตยและปัญหาประชาธิปไตยไทยร่วมสมัย." *ฟ้าเดียวกัน*. ปีที่ 7, ฉบับที่ 1, 2552, น. 22-34.
- ⁵ Chambers, Paul, Aurel Croissant and Thitinan Pongsudhirak. "Introduction." In *Democracy under Stress: Civil-Military Relations in South and Southeast Asia*. Paul Chambers and Aurel Croissant (eds.). ISIS and Friedrich-Ebert-Stiftung, 2010, pp. 1-19.
- ⁶ Askew (ed.). *Legitimacy Crisis in Thailand*. p. 18.
- ⁷ Ibid., p. 8f.
- ⁸ Ibid.
- ⁹ Ibid., p. 16.
- ¹⁰ McCargo, Duncan. *Tearing Apart the Land: Islam and Legitimacy in Southern Thailand*. Cornell University Press, 2008.
- ¹¹ Blom, Phillipp. *The Vertigo Years: Europe, 1990-1914*. New York: Basic Books, 2008.
- ¹² Pasuk and Baker. *Thaksin*. p. 36. อ้างถึงใน Askew (ed.). *Legitimacy Crisis in Thailand*. p. 19.

Chapter

3

**ประเทศไทยจะก้าวข้ามวิกฤต
การเปลี่ยนผ่านได้อย่างไร?:
ยุทธศาสตร์เพื่อการเปลี่ยนแปลง
อย่างเป็นประชาธิปไตย**

•

*How can Thailand overcome
its transformation crisis?:
A strategy for democratic change*

ณัฐ นีวลา **เนปจ**

•

พิมพ์ครั้งแรก: FES, พฤศจิกายน 2555.

- ถึงแม้กลุ่มชนชั้นนำจะยุติความขัดแย้งทางการเมืองได้ด้วยการต่อรองครั้งใหญ่ แต่เท่านี้ยังไม่เพียงพอที่จะก้าวข้ามวิกฤตการณ์เปลี่ยนผ่านในระดับลึกกว่านั้น ระเบียบดั้งเดิมทั้งในทางการเมือง สังคม และวัฒนธรรมของไทยไม่อาจตอบสนองความต้องการของเศรษฐกิจโลกาภิวัตน์และสังคมพหุนิยมได้อีกต่อไป
- ประเทศไทยจำเป็นต้องเจรจาต่อรองเพื่อสร้างสัญญาประชาคมใหม่ สัญญาประชาคมใหม่นี้ต้องกำหนดการแบ่งหน้าที่ระหว่างภาคส่วนต่างๆ ให้สะท้อนดุลอำนาจที่เปลี่ยนไป ระบบการเมืองบนวิถีประชาธิปไตยคือสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะสามารถเป็นตัวกลางไกล่เกลี่ยความขัดแย้งถาวรระหว่างคนต่างกลุ่มที่มีวิถีชีวิต ผลประโยชน์ และอัตลักษณ์แตกต่างกัน เศรษฐศาสตร์การเมืองต้องสร้างการเติบโตที่มีความเป็นธรรมทางสังคมและยั่งยืน เพื่อเสริมสร้างพลังความสามารถของทุกคนให้บรรลุถึงศักยภาพสูงสุดตามเส้นทางที่แต่ละคนเลือกได้
- อย่างไรก็ตาม กระบวนการปรึกษาหารือทางสังคมในวงกว้างเช่นนี้ยังไม่เกิดขึ้น เพราะมีอุปสรรคจำนวนหนึ่งคอยกั้นขวางการสร้างประชาธิปไตยให้เข้มแข็ง *ประการแรก* กลุ่มต่างๆ ที่ยึดติดอยู่กับสถานภาพเดิมอย่างเหนียวแน่นยังคงตั้งรกรากต่อสู้เพื่อรักษาระเบียบแบบดั้งเดิมต่อไป *ประการที่สอง* แนวคิดแบบดั้งเดิมนั้นยังคงให้อำนาจทางวาทกรรมแก่แนวร่วมที่ต้องการธำรงสถานภาพเดิมดังกล่าว และ *ประการที่สาม* ปัญหาความล้มเหลวในการร่วมมือกัน ชัดขวางการก่อตัวของแนวร่วมเพื่อการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นประชาธิปไตยที่มีพลัง
- กลุ่มพลังก้าวหน้าชายขอบจำเป็นต้องผนึกกำลังกับกลุ่มนักปฏิรูปเสรีนิยมและกลุ่มอนุรักษ์นิยมตาสว่าง เพื่อสร้างพันธมิตรหลากหลายเพื่อการเปลี่ยนแปลง แต่เนื่องจากตัวแสดงหลักจากแต่ละขั้วการเมืองและแต่ละภาคส่วนของสังคมมีผลประโยชน์แตกต่างกัน จึงมีโอกาสสูงที่จะเกิดความขัดแย้งระหว่างกัน ดังนั้นจึงควรมีชุดนโยบายร่วมที่เปิดให้ทุกฝ่ายทำงานร่วมกันได้ นั่นคือการสร้างสนาประชาธิปไตยในวันนี้สำหรับใช้แข่งขันกันต่อไปในวันหน้า
- เพื่อยกระดับสนามแข่งขันให้เท่าเทียมขึ้น วาทกรรมการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นประชาธิปไตยจึงจำเป็นต้องถูกสร้างขึ้นโดยอธิบายให้เห็นว่าทำไมการเปลี่ยนแปลงถึงมีความจำเป็น รวมถึงการกำหนดวิสัยทัศน์สำหรับสังคมที่ดี เรืองเล่าว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นประชาธิปไตยที่ควรรวมแนวคิดแบบก้าวหน้าและแบบดั้งเดิมเอาไว้ด้วยกัน อาจมีประโยชน์ในการชักจูงพันธมิตรกลุ่มใหม่ที่มีศักยภาพให้เข้าเป็นแนวร่วม

1. บทนำ

เป็นเวลาเกือบทศวรรษที่ประเทศไทยตกอยู่ในความขัดแย้งทางการเมือง คนในสังคมแบ่งขั้วแยกข้าง ระบบการเมืองเป็นอัมพาต ในระดับผิวหน้า พันธมิตรสองกลุ่ม^๑ ที่เป็นปฏิปักษ์กัน นั่นคือกลุ่ม “เสื้อเหลือง” และกลุ่ม “เสื้อแดง” กำลังต่อสู้กันเพื่อให้ได้ควบคุมรัฐไทย บทวิเคราะห์ชั้นดีหลายชิ้นมักกล่าวถึงลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แจกแจงตัวแสดงแต่ละตัวพร้อมทั้งแรงจูงใจ และระบุมูลเหตุเชิงโครงสร้าง และเชิงคุณค่าของความขัดแย้งระหว่างสี งานศึกษาชิ้นนี้จะอาศัยขุมคลังความรู้จากบทวิเคราะห์เหล่านั้น แต่ทั้งนี้มิได้มีเป้าหมายเพื่อนำเสนอข้อค้นพบเดิมซ้ำสอง ในบทความชิ้นก่อนหน้า¹ ผู้เขียนเสนอว่าความขัดแย้งทางการเมืองเป็นเพียงส่วนยอดภูเขาน้ำแข็งของวิกฤตการเปลี่ยนผ่านซึ่งอยู่ลึกกว่านั้น และการก้าวข้ามวิกฤตเปลี่ยนผ่านจะสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อมีการเจรจาต่อรองสร้างสัญญาประชาคมใหม่เท่านั้น

ในบทความชิ้นนี้ ผู้เขียนจะสำรวจหาสาเหตุที่ทำให้ไทยต้องดิ้นรนต่อสู้ อย่างหนักเพื่อปรับเปลี่ยนระบบการเมืองในประเทศให้สอดคล้องกับความต้องการ และสภาพความเป็นจริงของสังคมที่กำลังเป็นพหุนิยม ชั้นแรก ผู้เขียนจะแสดงให้เห็นว่าเหตุใดยุทธศาสตร์หลักที่ตัวแสดงหลักนำไปใช้ถึงไม่เพียงพอที่จะช่วยให้ประเทศก้าวข้ามวิกฤตการเปลี่ยนผ่านที่อยู่ลึกกว่านั้น ชั้นที่สอง ผู้เขียนจะชี้ถึงความแตกแยกเชิงคุณค่า ปัญหาความล้มเหลวในการร่วมมือกัน และปัญหาด้านเศรษฐศาสตร์การเมืองซึ่งกั้นขวางการเจรจาต่อรองสร้างสัญญาประชาคม (ใหม่) และชั้นสุดท้าย ผู้เขียนจะนำเสนอยุทธศาสตร์เพื่อการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นประชาธิปไตย

2. แค่อลีคลายความขัดแย้งทางการเมืองยังไม่พอ

หลังจากประเทศไทยผ่านเหตุการณ์ความขัดแย้งพลิกผันขึ้น ๆ ลง ๆ ทั้งหลาย ทั้งปวง แนวโน้มสภาพการณ์ของไทยยังคงเหมือนคราวครั้งความขัดแย้งทางการเมืองระดับชาติเริ่มต้นขึ้นเมื่อ 8 ปีก่อน โดยพื้นฐานแล้ว ภาพสถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตมีความเป็นไปได้ 3 แบบ ได้แก่ “ชัยชนะข้างเดียว” “การต่อรองครั้งใหญ่” และ “สภาวะชะงักงันดำเนินต่อเนื่อง”

ภาพสถานการณ์ที่หนึ่ง: “ชัยชนะข้างเดียว”

พันธมิตรฝั่ง “แดง” และ “เหลือง” ดำเนินยุทธวิธีคนละแนวทางเพื่อยึดรัฐไทย แต่ถึงกระนั้นทั้งสองฝ่ายก็ดำเนินการตามยุทธศาสตร์ “ผู้ชนะกินรวบ” เหมือนกัน นั่นคือหาทางให้ฝ่ายตนได้ชัยชนะเหนืออีกฝ่ายแบบเบ็ดเสร็จ เพื่อนำระเบียบตามอุดมคติของพวกเขา (กลับ) มาใช้กับสังคม

ชัยชนะข้างเดียวเป็นไปได้ในความขัดแย้งทางการเมืองครั้งนี้จริงหรือ?

แนวทางแบบ “ผู้ชนะกินรวบ” ทำให้ชัยชนะข้างเดียวมีความเป็นไปได้ แม้จะเกิดขึ้นได้ยาก เพราะสำหรับชนชั้นนำ เดิมพันจากการต่อสู้มีมากกว่าจะยอมปล่อยอำนาจในการควบคุมรัฐให้หลุดมือ และสำหรับไพร่พลทั้งฝ่าย “แดง” และ “เหลือง” ระเบียบที่จะเกิดขึ้นตามมานั้นจะส่งผลกระทบต่ออย่างมีนัยสำคัญต่อโอกาสในชีวิตของพวกเขา เดิมพันที่สูงเช่นนี้ทำให้ไม่มีฝ่ายใดเต็มใจยอมรับความพ่ายแพ้ ดังนั้นทั้งสองฝ่ายจึงต้องสู้กันต่อไป

ชัยชนะข้างเดียวมีความหมายอย่างไรต่อระบบการเมืองเกิดใหม่?

ทั้งสองฝ่ายต่างมีประวัติที่พิสูจน์แล้วว่าเคยเข้าแทรกแซงระบบตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจ ทั้งยังเคยละเมิดสิทธิมนุษยชน ทั้งสองฝ่ายแทบไม่เคารพหลักนิติธรรม ใช้วิธีการที่ไม่เป็นประชาธิปไตยและผิดกฎหมาย ทั้งสองฝ่ายอาศัยการเมืองบนท้องถนนและก่อความรุนแรงโดยมีเจตนาแฝงคือเพื่อยุ่ยให้รัฐใช้ความรุนแรงด้วยมองว่าจะเพิ่มแรงกดดันจนล้มรัฐบาลได้³ ขณะที่เป็นรัฐบาล ทั้งสองฝ่ายเคยใช้กำลังเกินกว่าเหตุเพื่อบรรลุเป้าหมายทางการเมือง ทั้งยังเคยปราบปรามผู้ชุมนุมประท้วงบนท้องถนนจนทำให้มีผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บ ทั้งสองฝ่ายเคยฟ้องร้องผู้เห็นต่างที่วิพากษ์วิจารณ์ฝ่ายตนแถมยังเซ็นเซอร์สื่อ ทั้งสองฝ่ายเคยเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับปัญหาความขัดแย้งรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งสองฝ่ายเข้าไปเกี่ยวข้องกับชนกิจการเมือง การเล่นพรรคเล่นพวก และคอร์รัปชัน ทั้งสองฝ่ายยังชี้นิ้วกล่าวโทษการกระทำผิดของฝ่ายตรงข้าม แต่ขณะเดียวกันกลับเชื่อว่าการบรรลุเป้าหมายสำคัญกว่าวิธีการที่เลือกใช้

เมื่อภัยคุกคามเฉพาะหน้าในเหตุการณ์ความขัดแย้งหายไป ผู้นำทั้งสองฝ่ายจะหมดสิ้นแรงจูงใจในการทำเพื่อมวลชนและกลับมาคิดถึงผลประโยชน์ของพวกเขาอีกครั้งปราศจากฝ่ายตรงข้ามที่ทรงพลัง เราก็คงไม่อาจมองข้ามโอกาสเสี่ยงที่ฝ่ายกำลังจะสถาปนาระบบเผด็จการอำนาจนิยมขึ้นมา ไม่ว่าจะระบอบที่เกิดขึ้นภายหลังนี้จะเป็นประชาธิปไตยหรือไม่ก็ตาม มันจะมีตำหนิในฐานะระบอบซึ่งมีการบีบบังคับใช้กับฝ่ายตรงข้าม หากจะมีสิ่งใดที่ความขัดแย้งนี้แสดงให้เห็นให้ประจักษ์ สิ่งนั้นคือการที่พลเมืองไทยไม่เต็มใจยอมรับการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ต่างๆ โดยไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจอย่างเหมาะสม ระเบียบใดๆ ก็ตามที่บีบบังคับใช้กับสังคมโดยไร้ซึ่งกระบวนการปรึกษาหารือที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมถ่วงหน้า จะกลายเป็นระเบียบที่ขาดความชอบธรรม

ภาพสถานการณ์ที่สอง: การต่อรองครั้งใหญ่

หลายฝ่ายต่างหวังว่าจะเกิด “การต่อรองครั้งใหญ่” (Grand Bargain)⁴ ระหว่างชนชั้นนำดั้งเดิมกับชนชั้นนำนายทุนที่กำลังซบเซาอยู่

การต่อรองครั้งใหญ่มีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นจริงหรือไม่?

ดูเหมือนทั้งสองฝ่ายจะตระหนักดีว่าพวกเขาบรรลุเป้าหมายไม่ได้หากไร้ซึ่งอีกฝ่าย ดังนั้นจึงปรากฏหลักฐานมากขึ้นเรื่อยๆ ว่าแนวร่วมทั้งสองฝ่ายตกลงผลประโยชน์บางอย่างกันในที่ลับ และสิ่งที่เริ่มขึ้นอย่างลับๆ เมื่อ 1 ปีก่อนในรูปแบบ “ปฏิญญาบรูไน” อันจาวโฉ่ก็ดูเหมือนจะเป็นที่ยอมรับร่วมกัน จนนำพาประเทศไทยผ่านเหตุการณ์สำคัญๆ ตั้งแต่การเลือกตั้งในเดือนกรกฎาคม 2554 การเปลี่ยนรัฐบาลและการบริหารจัดการอุทกภัย⁵ นับแต่นั้นผู้นำฝ่ายทหารก็แสดงความอดกลั้นทางการเมืองอย่างดีเยี่ยมมาโดยตลอด⁶ ในทางกลับกัน อีกด้านหนึ่งรัฐบาลยิ่งลักษณ์ก็พลิกกลับมาแสดงบทบาทผู้พิทักษ์สถาบันกษัตริย์⁶ หลักฐานที่พบดูจะชี้ว่า “การต่อรองครั้งใหญ่” ด้วยวิธีการแบบดั้งเดิม นั่นคือผู้อุปถัมภ์หลักของทั้งสองฝ่ายตกลงหลังจากกันอย่างลับๆ

อย่างไรก็ดี การโต้เถียงกันระหว่างรัฐสภากับศาลรัฐธรรมนูญเรื่องการแก้ไขรัฐธรรมนูญในเดือนมิถุนายน 2555 ตลอดจนการชุมนุมประท้วงของกลุ่มองค์กร

พิทักษ์สยามในเดือนพฤศจิกายน 2555 ทำให้ทุกฝ่ายมีเหตุผลที่จะระมัดระวังไม่ด่วนตัดสินใจเรื่องใดๆ แม้เหตุขัดแย้งยับยั้งเหล่านี้อาจเป็นสัญญาณบ่งบอกว่าเหล่าตัวแสดงผู้มีอิทธิพลไม่เห็นด้วยกับการต่อรองดังกล่าว แต่อาจมองได้เช่นกันว่าการที่บรรดาผู้ท้าทายถอยกลับไปเป็นเพราะบรรลุข้อตกลงกันได้แล้ว ไม่ว่าจะผ่านทางใด เรายังบอกไม่ได้ว่าข้อตกลงดังกล่าวจะช่วยให้ประเทศผ่านพ้นการบิดเบือนต่างๆ ที่กำลังจะเกิดขึ้นได้หรือไม่

การตกลงครั้งใหญ่มีความหมายอย่างไรต่อระเบียบการเมืองในอนาคต?

ข้อตกลงบางอย่างระหว่างชนชั้นนำในเรื่องกฎกติกาพื้นฐานของเกมการเมืองครั้งนี้ เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อคลี่คลายความขัดแย้งทางการเมืองเฉพาะหน้าและสร้างเสถียรภาพที่จำเป็นต่อการแก้ไขวิกฤตการณ์เปลี่ยนผ่านที่อยู่ลึกลงไป อย่างไรก็ตาม ไม่มีใครรับประกันได้ว่าชนชั้นนำจะตกลงยุติความขัดแย้งได้ด้วยกฎกติกาที่เป็นประชาธิปไตย ในทางตรงกันข้าม หากชนชั้นนำทั้งฝ่ายแดงและเหลืองรวมตัวกันเป็นมหาพันธมิตรก็จะขึ้นมาอยู่ในตำแหน่งไร้เทียมทาน สามารถร่วมกันปราบปรามการเรียกร้องการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นทางการได้เบ็ดเสร็จพูดง่าย ๆ คือหากชนชั้นนำไม่เต็มใจยอมให้มีการสถาปนาระบอบประชาธิปไตยผลลัพธ์จากการตกลงครั้งใหญ่อาจออกมาในรูประบอบเผด็จการอำนาจนิยม

ภาพสถานการณ์ที่สาม: สภาวะชะงักงันดำเนินต่อเนื่อง

ดูเหมือนดุลอำนาจระหว่างฝ่ายแดงกับฝ่ายเหลืองจะเข้าสู่ภาวะชะงักงันในช่วง 8 ปีที่ผ่านมาไม่มีฝ่ายใดได้ชัยชนะเบ็ดเสร็จ ทั้งสองฝ่ายต่างเผชิญความท้าทายสำคัญหลายครั้งซึ่งล้วนแต่ทำให้สถานะทางการเมืองของพวกตนอ่อนแอลง

รัฐบาลยิ่งลักษณ์จะถูกฐานเสียงกดดันมากขึ้นให้ดำเนินงานตามนโยบายที่เคยสัญญาไว้ พร้อมกันนั้น เมื่อเศรษฐกิจไทยได้รับผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจโลก งบประมาณรัฐที่ร่อยหรอลงอาจทำให้ความสามารถของรัฐบาลในการปฏิบัติงานตามที่สัญญาไว้ลดลงไปด้วย การต่อสู้เพื่อแก้ไขรัฐธรรมนูญและผลักดันร่างพระราชบัญญัติปรองดองมีแนวโน้มที่จะจุดชนวนความขัดแย้งรอบใหม่ รอยร้าวทางการเมืองระหว่างฐานเสียงเสื้อแดงกับแกนนำพรรคเพื่อไทยปริแตกมากขึ้น ดังจะเห็นได้

จากข้อกังขาเรื่องการประกันตัวนักโทษการเมืองเสื้อแดงและความขัดแย้งเรื่อง การแก้ไขรัฐธรรมนูญ ยังคงต้องรอดูกันต่อไปว่าการรวมตัวเป็นพันธมิตร “แดง” ระหว่างอภิชนาเศรษฐีกับคนยากคนจน ระหว่างกลุ่มนายทุนเสรีนิยมใหม่กับกลุ่ม มาร์กซิสต์เก่า และระหว่างกลุ่มนักวิชาการในกรุงเทพฯ กับกลุ่มนักบรรพชาญ์จาก หลังเขา ในระยะยาวจะเติบโตไปในทิศทางใด

รอยร้าวในกลุ่มพันธมิตรเสื้อเหลืองเริ่มบาดลึกยิ่งขึ้นในช่วงรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ทั้งนี้เพราะผลประโยชน์ของเครือข่ายสถาบันกษัตริย์⁷ พรรคประชาธิปัตย์ และกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยเริ่มไม่เป็นเนื้อเดียวกัน เมื่อกลไก การเลือกตั้งมีความสำคัญมากขึ้นเรื่อยๆ สถานะของพรรคประชาธิปัตย์จึงสั่นคลอน เนื่องจากไร้ความสามารถไม่อาจชนะศึกเลือกตั้งติดต่อกันมาแล้วหลายครั้ง ส่วน พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยกับกลุ่ม “เสื้อหลากสี” ก็เริ่มระดมมวลชนมาชุมนุม ประท้วงตามท้องถนนในระยะหลังๆ ได้น้อยลง อย่างไรก็ตาม กลุ่มสุดโต่งอย่างองค์การ พิทักษ์สยามที่เรียกร้องให้เกิดรัฐประหารโค่นล้มรัฐบาลกลับดึงมวลชนไปเข้าร่วมได้ พอประมาณ⁸ เหตุการณ์นี้อาจแสดงให้เห็นว่าแม้พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย จะอยู่ในภาวะย่ำแย่ แต่ยังเป็นไปได้ที่จะเกิดการชุมนุมประท้วงตามท้องถนนเพื่อ ต่อต้านทักษิณ ส่วนกองทัพก็เฝ้าระวังการเคลื่อนไหวของขบวนการเสื้อแดง และ ดูจะสนใจแต่การปกป้องผลประโยชน์แคบๆ ของตนเท่านั้น⁹ ขณะนี้ดูเหมือนว่า ผู้มีอิทธิพลที่อยู่หลังจากจะรวมขอมกับรัฐบาลตระกูลชินวัตรด้วยความระมัดระวัง ส่งผลให้ศาลและผู้มีอิทธิพลกลุ่มอื่นๆ ไม่มีกำลังมากพอจะทำชนกับฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายบริหารอีกครั้ง ไฟชีชะตาใบสำคัญที่สุดสำหรับทุกฝ่ายจึงอยู่ที่การสืบ ราชบัลลังก์ กล่าวโดยสรุปคือ ฝ่ายเสื้อแดงยังไม่แข็งแกร่งพอที่จะนำระเบียบของ พวกตนมาบังคับใช้กับสังคม ส่วนฝ่ายเสื้อเหลืองก็ดูจะขาดกำลังในการดำเนินการ ครั้งใหม่เพื่อให้ประเทศถอยกลับสู่ภาวะที่ไม่เป็นประชาธิปไตย¹⁰

ความขัดแย้งที่ยืดเยื้อจะส่งผลกระทบต่อการพัฒนาทางการเมืองอย่างไร?

ปัจจัยซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการประเมินภาพสถานการณ์นี้คือระดับ ความรุนแรงของความขัดแย้ง กล่าวให้ชัดคือหากความขัดแย้งบานปลายเกินควบคุม จนเกิดสงครามกลางเมือง สังคมไทยจะจบลงด้วยโศกนาฏกรรม ทว่าแนวโน้มที่ดู เป็นไปได้มากกว่าคือความขัดแย้งจะดำเนินรอยตามแบบแผนที่เกิดขึ้นตลอด 8 ปี

ที่ผ่านมา นั่นคือมีช่วงที่ความรุนแรงยกระดับ ซึ่งรวมถึงการปะทะกันอย่างดุเดือด จากนั้นจะเข้าสู่ช่วงที่สถานการณ์ค่อนข้างสงบ แต่ที่ผ่านมามีความขัดแย้งทางการเมืองยังไม่เคยทวีความรุนแรงจนถึงขั้นทำให้สายใยทางสังคมฉีกขาดอย่างร้ายแรง ตรงกันข้ามกับความกลัวที่แพร่หลายไปทั่วว่าสังคมไทยอาจถึงแก่กาลล่มสลายในบางแง่ ความขัดแย้งเป็นเสมือนตัวเร่งปฏิกิริยาให้สังคมไทยเกิดการสร้างประชาธิปไตยทางโครงสร้างด้วยซ้ำ แม้รัฐจะพยายามทุกวิถีทางเพื่อปราบปรามผู้วิพากษ์วิจารณ์ระบอบ แต่ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชนชั้นนำกลับเป็นตัวเปิดพื้นที่ให้ผู้เห็นต่างเสียเอง ส่งผลให้ผู้คนได้เถียงปัญหาการเมืองกันมากขึ้น ลุ่มลึกขึ้น และเข้มข้นขึ้น การเผยแพร่ความคิดและแนวคิดประชาธิปไตยสู่สังคมวงกว้างเป็นการนำวาทกรรมประชาธิปไตยเข้าสู่สังคมกระแสหลัก ส่วนการเลือกตั้งซึ่งส่วนใหญ่มีความเป็นอิสระและเป็นธรรมนั้นก็ช่วยให้กลไกการเลือกตั้งลงหลักปักฐาน ณ ใจกลางระบบการเมือง¹¹ การเรียนรู้ว่าจะแนบเสียงของตนมีความสำคัญทั้งต่อการจัดตั้งรัฐบาลและการตอบสนองของรัฐบาลต่อประชาชน¹² ทำให้ประชากรส่วนใหญ่ในประเทศตื่นตัวทางการเมือง ทั้งยังอาจช่วยยับยั้ง “การซื้อเสียง” ที่มีมาแต่ไหนแต่ไร การต่อสู้แข่งขันอย่างหนักเพื่อให้ได้รับการสนับสนุนจากบรรดาผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่เรียกรังสีสิทธิของตน ประกอบกับเกิดความแตกแยกทางอุดมการณ์ อาจช่วยปูทางให้เกิดระบบพรรคการเมืองที่เข้มแข็ง ซึ่งอาจนำเสนอทางเลือกใหม่เกี่ยวกับทิศทางของสังคมอย่างแท้จริง เราอาจตีความพัฒนาการทั้งหลายทั้งปวงนี้ได้ว่าเป็นการสร้างประชาธิปไตยเชิงโครงสร้างของสังคมไทย

ในทางกลับกัน ระบบการเมืองที่เป็นอัมพาตจะไม่สามารถขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างอันจำเป็นต่อการดำเนินตามเส้นทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ ยิ่งเมื่อต้องเผชิญความท้าทายจากวิกฤตเศรษฐกิจและวิกฤตนิเวศในระดับโลก รวมทั้งการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในอนาคตด้วยแล้ว จึงเสี่ยงอย่างมากที่พลังขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงของไทยซึ่งก็คือภาคเอกชนที่มีพลวัตจะเริ่มสะดุด กล่าวอีกนัยหนึ่งคือโลกภายนอกซึ่งเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอาจไม่ยินยอมให้ไทยติดหล่มความขัดแย้งทางการเมืองมากไปกว่านี้

กล่าวโดยสรุป แม้ภาพสถานการณ์ทั้งสามรูปแบบนี้อาจมีข้อดีอยู่บ้าง แต่ก็ไม่มีภาพสถานการณ์ใดที่ช่วยให้สังคมไทยก้าวข้ามปัญหาทั้งหมดที่กำลังเผชิญไปได้ ต่อให้ชนชั้นนำหาทางคลี่คลายความขัดแย้งทางการเมืองเฉพาะหน้าในหมู่

พวกตนได้ ก็ยังน่ากังขาว่าชนชั้นนำจะเต็มใจให้ตั้งระบบซึ่งเป็นประชาธิปไตย โดยแท้จริงหรือไม่ ไม่ว่าภาพสถานการณ์ใดก็หาได้เป็นหนทางอันเหมาะสมในการก้าวข้ามวิกฤตการเปลี่ยนผ่านที่อยู่ลึกลงไปไม่

3. การเจรจาต่อรองสัญญาประชาคมใหม่ เพื่อก้าวข้ามวิกฤตการเปลี่ยนผ่าน¹³

ใต้ผิวหน้าความขัดแย้งทางการเมืองคือวิกฤตการเปลี่ยนผ่านที่อยู่ลึกลงไป วิกฤตการเปลี่ยนผ่านคือผลสืบเนื่องโดยตรงจากกระบวนการเปลี่ยนแปลงระดับรากฐานที่กำลังเกิดขึ้นในสังคมไทย การเติบโตอย่างรวดเร็วเป็นเวลาหลายทศวรรษส่งผลให้เศรษฐกิจไทยซับซ้อนและฝังรากลึกเป็นส่วนหนึ่งของการแบ่งงานกันทำในระดับโลก อุตสาหกรรมและบริการประเภทใหม่ๆ ช่วยให้ผู้คนเลื่อนชั้นทางสังคมกันได้มากขึ้น ทั้งยังสร้างโอกาสใหม่และวิถีชีวิตแบบใหม่ สังคมไทยทุกวันนี้เป็นพหุนิยมในด้านคุณค่า อัตลักษณ์ และวิถีชีวิต มากกว่าที่เคยเป็นมาในอดีตทั้งหมด¹⁴ ระเบียบสัญลักษณ์ดั้งเดิมซึ่งประกอบด้วย “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” และหลักพื้นฐานเชิงคุณค่าเรื่อง *สามัคคีธรรม* (“เอกภาพบนหลักศีลธรรม”)¹⁵ สูญเสียอำนาจยึดเหนี่ยวจิตใจและอำนาจความชอบธรรมไปมาก ในสังคมพหุนิยม ความขัดแย้งถาวรระหว่างผลประโยชน์ คุณค่า และวิถีชีวิตซึ่งแตกต่างกัน เป็นเรื่องปกติ ไม่ใช่เรื่องแปลก ระเบียบสังคมแบบดั้งเดิมกำหนดตำแหน่งแห่งที่และบทบาทของปัจเจกบุคคลในลำดับชั้นทางสังคมไว้แคบๆ ทำให้มีโอกาสน้อยนิดหรือไม่มีเลยในการเลื่อนชั้นทางสังคม¹⁶ การเลื่อนชั้นทางสังคมซึ่งเกิดจากการพัฒนาแบบพหุนิยมคือปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประชาชนเป็นผู้กำหนดทิศทางชีวิตตนเอง ตัวแสดงทางสังคมใหม่ๆ ผนึกพลังรวมตัวกันต่อสู้เพื่อรักษาผลประโยชน์ของตนที่แตกต่างจากกลุ่มอื่น ส่วนในชนบทก็ปรากฏชนชั้นกลางผู้เริ่มสำแดงอิทธิพลให้เป็นที่ประจักษ์ไปทั่ว¹⁷ ความคาดหวังทางการเมืองเปลี่ยนไป ผู้คนเรียกร้องให้รัฐตอบสนองความต้องการของพวกตนมากขึ้น¹⁸ รวมทั้งให้ดำเนินการอย่างแข็งขันในการขจัดอุปสรรคซึ่งขัดขวางมิให้พวกตนดำเนินชีวิตได้เต็มศักยภาพ ประชาชนเริ่มเข้าใจมากขึ้นว่าการที่รัฐจัดหาสินค้าและบริการสาธารณะมาให้ นั่น เป็นสิทธิทางสังคมที่พวกตนพึงมี มิใช่ความใจบุญสุนทานจากผู้มีอำนาจ¹⁹

ผลที่ตามมาคือระบบการปกครองแบบดั้งเดิมซึ่งให้ความสำคัญกับกฎ

นามธรรมและการบังคับใช้แบบเดียวกัน ไม่อาจตอบสนองความต้องการของเศรษฐกิจที่ซับซ้อนและสังคมพหุนิยมได้อีกต่อไป ในขณะที่พลเมืองต่างเรียกร้องให้ทุกคนใช้ชีวิตได้อย่างเต็มศักยภาพ²⁰ ระบบการเมืองกลับทำได้แค่จัดหาสินค้าและบริการสาธารณะขั้นพื้นฐานให้คนเพียงหยิบมือเดียว สังคมยังขาดกลไกเจรจาประนีประนอมอันทรงประสิทธิภาพในสถานการณ์ที่มีความขัดแย้งอยู่ตลอดเวลา ที่สำคัญยิ่งกว่านั้นคือกระบวนการทางการเมืองแบบบนลงล่างนั้นไม่เป็นที่ยอมรับกันอีกต่อไปแล้ว เหล่าผู้มีอำนาจไม่สามารถนำผลจากการเจรจาแบบปิดลับมาบังคับใช้กับพลเมืองผู้เชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองและเรียกร้องการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจได้อีกต่อไป

ผลก็คือเกิดวิกฤตความชอบธรรมในระดับรากฐานของระเบียบทางการเมือง²¹ สังคม และวัฒนธรรม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือสัญญาประชาคมดั้งเดิมของไทยใช้ไม่ได้อีกต่อไป หน้าที่การงานแบบดั้งเดิม (เช่น กองทัพเป็นผู้นำประกันเสถียรภาพทางการเมือง รัฐบาลคอยทำนุบำรุงเศรษฐกิจ ธุรกิจขนาดใหญ่สร้างการเติบโตและความเจริญรุ่งเรือง ซึ่งต่อมาจะไหลรินลงสู่เครือข่ายระบบอุปถัมภ์มายังชนชั้นนำในท้องถิ่น ขณะที่ประชากรส่วนมากถูกจำกัดให้อยู่อย่างพอเพียงตามชนบท²²) ไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของเศรษฐกิจซึ่งถูกผนวกรวมเข้ากับเศรษฐกิจโลกอย่างแนบแน่นอีกต่อไป ดุลอำนาจที่มีอยู่แต่เดิมถูกชนชั้นนำนายทุนฝ่าย “แดง” ทำหาย ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ยอมรับระเบียบการเมืองแนวตั้ง ซึ่งมีลักษณะปิดลับและบีบบังคับแบบบนลงล่างอีกต่อไป แต่ยืนยันว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน

ตราบิตที่ยังไม่ปรับเปลี่ยนระเบียบทางการเมืองและสังคมให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมที่กำลังกลายเป็นพหุนิยม วิกฤตความชอบธรรมจะยังคงทำให้ระบบการปกครองเป็นอัมพาตอยู่ต่อไป เพื่อที่จะก้าวข้ามวิกฤตการเปลี่ยนผ่านให้ได้ ประเทศไทยจำเป็นต้องมีการเจรจาสัญญาประชาคมกันใหม่

มีการถกเถียงกันว่าทักษิณเคยนำเสนอสัญญาประชาคมใหม่แก่ประเทศไทยแล้ว²³ อันที่จริงนโยบายเศรษฐกิจแบบ “ทักษิณโมเดล”²⁴ ทำหายระเบียบแนวตั้งแบบดั้งเดิม อาทิ ระบอบที่เรียกกันว่า “ประชาธิปไตยแบบไทยๆ”²⁵ ถึงรากฐานเลยทีเดียว การนำกลไกการเลือกตั้งเข้ามาอยู่ ณ ใจกลางระบบการปกครอง ทำให้ประเทศไทยรู้จักกับการปกครองด้วยเสียงข้างมาก ส่วนโมเดลการพัฒนาที่เป็นทุนนิยมอย่างชัดเจนก็นำการพัฒนาอุตสาหกรรมและการเลื่อนชั้นทางสังคมเข้าสู่พื้นที่ชนบท²⁶

ระบบสวัสดิการขั้นพื้นฐานทำให้ประชาชนมีสิทธิทางสังคมแทนที่จะต้องคอยรับแต่ความเมตตาจากผู้มีอำนาจ ทั้งยังทำให้ผู้มีสิทธิออกเสียงรู้จักแนวคิดเรื่องรัฐรับใช้ประชาชน²⁷ อดีตไพร่ผู้เคยแต่ถูกปกครองโดยมีอาจหืออีกกลายเป็นพลเมืองผู้ตื่นตัวและมีสิทธิมีเสียงทางการเมือง ในขณะที่เดียวกัน ทักษิณกลับแทบไม่เคารพหลักนิติธรรมแถมยังบ่อนทำลายระบบตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจตามรัฐธรรมนูญ และที่สำคัญเหนืออื่นใด ทักษิณมิได้เจรจาต่อรองสัญญาประชาคมใหม่ แต่พยายามบังคับใช้ระบบการปกครองตามแบบของตนกับสังคม ไม่ว่าจะอย่างไรผู้คนในสังคมไทยกลุ่มใหญ่อีกกลุ่มหนึ่งก็ปฏิเสธ “ทักษิณโมมิทส์”²⁸ เราอาจตีความการชุมนุมประท้วงของมวลชนและการออกมาต่อต้านอย่างดุเดือดของชนชั้นนำดั้งเดิมว่าเป็นการลงคะแนนไม่ไว้วางใจ “ทักษิณโมมิทส์”

เราไม่อาจแยกความขัดแย้งระหว่างสี่ออกจากวิกฤตการเปลี่ยนผ่านที่อยู่ลึกลงไปได้ โดยธรรมชาติวิกฤตการเปลี่ยนผ่านจะพยายามทุกวิถีทางเพื่อยุติความขัดแย้งทางการเมือง ไม่ว่าจะด้วยการนำระเบียบใหม่มาบังคับใช้หรือด้วยการดำเนิน “การต่อรองครั้งใหญ่ระหว่างชนชั้นนำ” แบบปิดลับ โดยที่ประชากรส่วนมากไม่มีส่วนร่วม สิ่งที่สำคัญไม่แพ้ผลลัพธ์ของการเจรจาต่อรองสัญญาประชาคมใหม่คือวิธีการของมัน เพื่อให้ประเทศก้าวข้ามวิกฤตความชอบธรรมไปได้ กระบวนการปรึกษาหารือที่ใช้ต้องออกแบบมาในทิศทางที่สามารถสร้างความชอบธรรมแก่ระเบียบใหม่ ก่อนหน้านี้ผู้เขียนเคยเสนอว่ากระบวนการเจรจาต่อรองเพื่อสร้างสัญญาประชาคมใหม่ต้องมีลักษณะแบบมีส่วนร่วมถ้วนหน้า เสมอภาค อยู่บนฐานของกฎกติกา สนใจภาพใหญ่เป็นหลัก และมีความเป็นการเมืองโดยแท้²⁹ กล่าวโดยย่อคือคนไทยทุกหมู่เหล่าต้องตัดสินใจว่าพวกตนอยากอยู่ร่วมกันอย่างไรในอนาคต

เพื่อก้าวข้ามวิกฤตการเปลี่ยนผ่าน จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนระเบียบทางการเมือง สังคม และสัญลักษณ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมไทยในปัจจุบันที่ซับซ้อนและเป็นพหุนิยม การเจรจาต่อรองสัญญาประชาคมใหม่จำเป็นต้องจัดการกับประเด็นต่อไปนี้ให้ได้

ระเบียบทางการเมืองที่เป็นประชาธิปไตย

ชนชั้นนำจำเป็นต้องตกลงหาข้อสรุปเกี่ยวกับกติกาการเล่นเกมที่ขั้นพื้นฐานให้ได้หากต้องการคลี่คลายความขัดแย้ง ขจัดอุปสรรคที่ขัดขวางการทำงานของ

ระบบการเมือง และสร้างเสถียรภาพสำหรับการปฏิรูปเชิงโครงสร้าง แต่ที่ลึกซึ้งกว่านั้นคือชนชั้นนำดั้งเดิมและชนชั้นนำนายทุนจำเป็นต้องจัดสรรหน้าที่รับผิดชอบกันใหม่ให้สะท้อนถึงดุลอำนาจที่เปลี่ยนไปแล้ว ทั้งนี้อาจจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงกรอบรัฐธรรมนูญและกฎหมายบางประการเพื่อสร้างระบอบประชาธิปไตยที่ทำงานได้จริง นอกจากนี้จำเป็นต้องมีช่องทางในระดับสถาบันเพิ่มขึ้น เพื่อให้พลเมืองทุกคนมีส่วนร่วมได้เต็มที่ในกระบวนการสร้างความชอบธรรม การปรึกษาหารือ การตัดสินใจ และการกำกับควบคุมอย่างเป็นประชาธิปไตย อย่างไรก็ตาม สิ่งที่สำคัญที่สุดไม่อาจเกิดขึ้นได้จริงเพียงแต่การออกแบบเชิงสถาบันอย่างเดียวเท่านั้น แต่ต้องเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในวัฒนธรรมการเมือง การเปลี่ยนแปลงชั้นลึกซึ้งที่สุดคือการสร้างฉันทมติระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายในเรื่องหลักการขั้นพื้นฐานที่สุดของประชาธิปไตย นั่นคือการแบ่งแยกอำนาจในเชิงสถาบัน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือวัฒนธรรมการเมืองจำเป็นต้องสอดคล้องกับจิตวิญญาณแห่ง “การปกครองโดยเสียงข้างมากภายใต้หลักนิติธรรม”

ระเบียบทางสังคมและเศรษฐกิจที่เป็นธรรม

รากเหง้าของวิกฤตการเปลี่ยนผ่านคือความขัดแย้งเรื่องความเป็นธรรมทางสังคม³⁰ ผู้คนไม่ยอมโดนบีบบังคับให้ต้องอยู่อย่างพอเพียงอีกต่อไปและออกมาเรียกร้องสิทธิกับโอกาสที่เท่าเทียม พลเมืองผู้ตื่นตัวปรารถนาจะมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในชีวิตทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม พร้อมกันนั้นผู้คนก็คาดหวังให้รัฐดำเนินการแข่งขัน ขจัดอุปสรรคซึ่งกันขวางมิให้ปัจเจกบุคคลสามารถบรรลุศักยภาพเพิ่มขึ้นด้วยการจัดหาสินค้าและบริการสาธารณะ เช่น บริการสุขภาพ การศึกษา ความมั่นคง ตลอดจนโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยี เศรษฐศาสตร์การเมืองจำเป็นต้องมีโมเดลการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจรูปแบบใหม่ชี้ทาง เพื่อสร้างสภาวะที่เอื้อให้ทุกฝ่ายพัฒนาศักยภาพของตนได้อย่างเต็มที่และเท่าเทียมกัน

ระเบียบทางสัญลักษณ์ที่เป็นพหุนิยม

ระเบียบทางสัญลักษณ์แบบดั้งเดิมกำลังสูญเสียความสามารถในการกำหนดอัตลักษณ์และสร้างความสมานฉันท์ทางสังคม เรื่องเล่าแบบดั้งเดิมที่กล่าวถึง

ระเบียบทางสัญลักษณ์ “หนึ่งชาติ หนึ่งศาสนา หนึ่งกษัตริย์” เริ่มไม่สอดคล้องเข้ากับทุกที่กับสังคมซึ่งประกอบขึ้นจากศาสนา วัฒนธรรมย่อย วิถีชีวิต อัตลักษณ์ทางเพศและชาติพันธุ์ คุณค่า และค่านิยมส่วนรวมที่มากมายและแตกต่างหลากหลาย คำถามที่ว่า “เราคือใครในฐานะชาติชาติหนึ่ง” ต้องการคำตอบที่สอดคล้องประสานกับสภาพความเป็นจริงทางสังคมของสังคมแบบพหุนิยม ดังนั้นจึงจำเป็นต้องประกอบสร้างเรื่องเล่าแบบใหม่ที่ยอมรับความหลากหลายและเข้าถึงพลเมืองทุกผู้ทุกนาม นอกจากนั้นอาจส่งเสริมให้เกิดความสมานฉันท์ทางสังคมด้วยการเปิดช่องทางให้พลเมืองมีส่วนร่วมในชีวิตทางการเมือง สังคม และวัฒนธรรมมากขึ้น

4. เหตุใดการเจรจาต่อรองสัญญาประชาคมใหม่จึงช่างยากลำบาก?

อย่างไรก็ดี ในปีที่ผ่านมากระบวนการปรึกษาหารือในสังคมวงกว้างดังว่ายังมีเกิดขึ้น ในทางกลับกัน การโต้เถียงกันทางสาธารณะในด้านหนึ่งกลับแปรเปลี่ยนไปด้วยการแบ่งขั้ว การพูดโจมตีด้วยความเกลียดชัง การมุ่งโจมตีตัวบุคคล และการระดมมวลชนในโลกโซเชียล ส่วนอีกด้านหนึ่งก็เต็มไปด้วยการเซ็นเซอร์และการดำเนินคดี เมื่อนักวิชาการด้านกฎหมายกลุ่มหนึ่ง³¹ เสนอให้ปฏิรูปประมวลกฎหมายอาญามาตรา 112 (“กฎหมายหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ”) แนวร่วมโดยพฤตินัยระหว่างรัฐบาล “สีแดง” กับฝ่ายค้าน “สีเหลือง” ก็แสดงจุดยืนชัดเจนว่าจะไม่ยอมเปลี่ยนแปลงระเบียบดั้งเดิมที่ดำรงอยู่นี้ และเมื่อไม่นานมานี้ การโต้เถียงเรื่องการแก้ไขรัฐธรรมนูญและร่างพระราชบัญญัติ “ปรองดอง” ก็เป็นอีกหนึ่งตัวอย่างอันน่าเศร้าของการขาดกระบวนการปรึกษาหารือบนฐานของกฎกติกาและมุ่งหวังผลสัมฤทธิ์

การไร้ความสามารถที่จะรับมือกับประเด็นทางการเมืองที่อ่อนไหวอย่างยิ่งและไม่สามารถจัดให้มีกระบวนการปรึกษาหารือตามคำเรียกร้องของประชาชน อาจไม่ใช่เรื่องน่าประหลาดใจแต่อย่างใด ทั้งนี้เพราะมีอุปสรรคนานัปการคอยบ่อนทำลายความสามารถของสังคมไทยในการสร้างความเปลี่ยนแปลง และทำให้ประเทศติดอยู่ในวัฏจักรแห่งความขัดแย้งเรื่อยมา จากนี้ ผู้เขียนจะกล่าวถึงชุดอุปสรรคสำคัญ 3 ประการ ซึ่งคอยบ่อนทำลายความสามารถของสังคมไทยในการเจรจาต่อรองสัญญาประชาคมใหม่ อันได้แก่

1. สมรรถภาพของวาทกรรมอนุรักษ์นิยมและการหลงทิศท่ามกลางวังวนแห่งการเปลี่ยนแปลง
2. อำนาจของแนวร่วมที่สนับสนุนการชำระรักษาระเบียบดั้งเดิม
3. ปัญหาความล้มเหลวในการร่วมมือกันภายใต้ระบบศักดินาราชาอุปถัมภ์ ขัดขวางมิให้เกิดผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีพลัง

4.1 สนามแข่งขันทางอุดมการณ์: วาทกรรม ความคิด ค่านิยมส่วนรวม และอัตลักษณ์ที่ขัดแย้งกัน เป็นตัวกำหนดกรอบของวิกฤตการเปลี่ยนผ่าน

ในกระบวนการเปลี่ยนผ่านโดยทั่วไป ค่านิยมส่วนรวมและแนวปฏิบัติแบบดั้งเดิมจะยังคงดำรงอยู่เหมือนที่เป็นมา ขณะที่ค่านิยมส่วนรวมและแนวปฏิบัติชุดใหม่จะถือกำเนิดขึ้นมา ความเชื่อ บทบาท อัตลักษณ์ และจุดอ้างอิงต่างๆ จะถูกการเปลี่ยนผ่านทางเศรษฐกิจและสังคมกดดัน ทว่าสิ่งเก่าๆ จะมีได้หายไปทันทีทันใดเพื่อหลีกเลี่ยงให้ระเบียบทางสัญลักษณ์แบบใหม่ที่สากลยอมรับ³² เพราะในขณะที่บางคนพร้อมรับวิถีชีวิตใหม่และค่านิยมส่วนรวมใหม่ แต่ก็ยังมีบางคนยึดเอาความเชื่อที่มีมาตลอดทั้งชีวิตและอัตลักษณ์แบบดั้งเดิมเป็นที่มั่นยามเผชิญวังวนแห่งการเปลี่ยนแปลง³³ ในวัฒนธรรมการเมืองไทย อุดมคติและคุณค่าแบบเผด็จการอำนาจนิยมดำรงอยู่ร่วมกับอุดมคติและคุณค่าแบบประชาธิปไตย³⁴ สิ่งเหล่านี้มีส่วนอย่างมากในการกำหนดท่าทีของคนในสังคมต่อนโยบายและสถาบันสำคัญๆ ภาพที่สะท้อนให้เห็นถึงการต่อสู้ที่ใหญ่โตกว่าระเบียบสองแบบซึ่งเป็นปฏิปักษ์กันคือการโต้เถียงในประเด็นเชิงสัญลักษณ์ผ่านสงครามตัวแทน ซึ่งเป็นการปิดบังปัญหาแท้จริงหลายประการที่สังคมกำลังเผชิญอยู่

ฉะนั้นการแย่งชิงอำนาจสูงสุดในการตีความกระบวนการที่ศึกล้ำสำคัญ จึงเป็นหนึ่งในสมรภูมิล้ำคัญของความขัดแย้งระหว่างสี ความที่วาทกรรมมีอิทธิพลต่อมุมมองและความเชื่อของผู้คน ทั้งยังสามารถถูกใช้ในการสร้างความชอบธรรม เราจึงต้องทำความเข้าใจวาทกรรมในฐานะแหล่งที่มาของอำนาจ วาทกรรมกระแสหลักต่างๆ เป็นตัวกำหนดเจตสีทางการเมืองและก่อร่างทัศนคติที่เหล่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีต่อแผนการทางการเมือง อำนาจนำทางวาทกรรมจะจัดระบบสนามการเมืองด้วยการกำหนดจุดอ้างอิงขึ้นมาให้ตัวแสดงทุกตัวใช้กำหนดผลประโยชน์ของตนหาข้อแก้ต่างให้การกระทำของตน และหาเหตุผลสนับสนุนจุดยืนของตน

วาทกรรมอนุรักษ์นิยมทำหน้าที่เป็นรากฐานทางอุดมการณ์ให้แก่ระเบียบแบบดั้งเดิม ด้วยการยืนยันความชอบธรรมและเบี่ยงเบนคำวิพากษ์วิจารณ์ไปยังเรื่องอื่น แหล่งอำนาจสำคัญของผู้ต่อต้านเพื่อธำรงรักษาสถานภาพเดิมอยู่ที่ความสามารถในการอาศัยวาทกรรมดังกล่าวเพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่ข้ออ้างทางการเมืองของพวกเขา และแม้ว่าวาทกรรมอนุรักษ์นิยมจะไม่ได้เป็นวาทกรรมหลักในสังคม ทว่ามันยังคงมีอิทธิพลต่อคุณค่าและอัตลักษณ์แบบดั้งเดิมอยู่มากพอสมควร

ในช่วงสี่ทศวรรษที่ผ่านมา วาทกรรมเสรีนิยมและวาทกรรมก้าวหน้ากำลังกลายเป็นวาทกรรมกระแสหลัก การเผยแพร่คตินิยมและอุดมคติแบบประชาธิปไตยไปสู่ชนกลุ่มอื่นนอกเหนือจากชนชั้นนำกับชนชั้นกลางผู้มีการศึกษาจะช่วยให้สนามแข่งขันเชิงอุดมการณ์มีความเท่าเทียมมากขึ้น การอ้างอิงตนเข้ากับคุณค่าสากลและมาตรฐานสากลช่วยสร้างความชอบธรรมให้แก่ข้ออ้างของเหล่าผู้ต่อต้านเพื่อสร้างระเบียบแบบประชาธิปไตย

อย่างไรก็ดี การต่อสู้ทางวาทกรรมเพื่อกำหนดทิศทางหลักของสังคมมิได้เกิดขึ้นผ่านกระบวนการปรึกษาหารือที่ให้ข้อมูลแก่ทุกฝ่ายอย่างครบถ้วนสมบูรณ์อยู่บนฐานของกฎกติกา และมุ่งหวังผลสัมฤทธิ์ แต่กลับเป็นการแข่งกันตะโกนราวกับ “คนหูหนวกคุยกัน” ซึ่งทำให้การโต้เถียงสาธารณะถูกทำให้เป็นการแบ่งขั้วแยกขั้วทางการเมือง การที่สังคมไม่สามารถถกเถียงเรื่องความท้าทายระดับรากฐานกันด้วยเหตุผล ส่งผลให้กระบวนการทางการเมืองเป็นอัมพาต ทั้งยังบ่อนเซาะความพยายามทุกวิถีทางที่จะคลี่คลายความขัดแย้งทางการเมือง

การที่สังคมโดยรวมหลงทิศอันเนื่องมาจากการต่อสู้ทางวาทกรรมดังกล่าว อาจกลายเป็นเครื่องมือให้ผู้ประกอบการทางการเมืองนำไปแสวงผลประโยชน์ส่วนตัว บรรดาตัวแสดงทางการเมืองใช้วาทศิลป์แบบออร์เวลล์ (George Orwell) ด้วยการนำแนวคิดประชาธิปไตย อย่างเช่น “หลักนิติธรรม” “วิชาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง” หรือ “การปรองดอง” มาใช้เพื่อซ่อนเร้นวาระทางการเมืองที่ไม่เป็นประชาธิปไตย ประชาชนซึ่งขาดความเข้าใจที่ชัดเจนต่อบรรดาแนวคิดและสำนักคิดที่ซ่อนอยู่เบื้องหลัง อาจตกเป็นเหยื่อข้ออ้างของฝ่ายตรงข้ามที่ว่าพวกเขาคือตัวแทนของความจริงและความดีงาม ในอีกด้านหนึ่ง ผู้ต่อสู้เพื่อรักษาสถานภาพเดิมก็ชอบกล่าวอ้างเกินจริงว่าคนทั่วไปขาดความรู้ ผลลัพธ์ของการต่อสู้ทางวาทกรรมครั้งนี้จะเป็นปัจจัยกำหนดส่วนหนึ่งว่าความขัดแย้งทางการเมืองจะลงเอยเช่นไร

จากนี้ ผู้เขียนจะสำรวจประเด็นเชิงสัญลักษณ์ที่สำคัญบางประเด็นใน ความขัดแย้งระหว่างสี่ครั้งนี้ ผู้เขียนจะแสดงให้เห็นวิธีที่ประเด็นเหล่านั้นถูกใช้ ในการสร้างความชอบธรรมให้แก่ข้ออ้างทางการเมืองและกำหนดวาระทางการเมือง ด้วยการนำเสนอวาทกรรมแวดล้อมซึ่งขัดแย้งกับประเด็นเหล่านั้น ต่อมาผู้เขียนจะ วิเคราะห์ว่าการเปลี่ยนผ่านทางเศรษฐกิจสังคมผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทาง ความคิด อุดมการณ์ และวาทกรรม มากน้อยเพียงใด อีกทั้งแรงกดดันเชิงโครงสร้าง เหล่านี้กระตุ้นให้เกิดยุทธศาสตร์การโต้กลับในรูปการยืนยันตัวตนของตนเองอย่างไร ท้ายที่สุด ผู้เขียนจะแสดงให้เห็นว่ารอยร้าวหลักของความขัดแย้งทางการเมืองครั้งนี้ สะท้อนธาตุแท้เบื้องหลังวิกฤตการณ์เปลี่ยนผ่าน นั่นคือการปะทะกันระหว่างระเบียบ ตั้งเดิมกับระเบียบใหม่ที่กำลังก่อตัว

4.1.1 เราจะตัดสินใจและแน่ใจได้อย่างไรว่าจะเกิดความสมานฉันท์ทางสังคม? เอกภาพในความสมานฉันท์ ปะทะ จากหลากหลายกลายเป็นหนึ่ง

(1) *ปรากฏการณ์: วาระซ่อนเร้น โทกฮกสีขาว การพูดโจมตีด้วยความเกลียดชัง และ กฎหมายหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ*

ความที่การโต้เถียงสาธารณะเต็มไปด้วยข้อกล่าวหาที่ไม่มีมูล ข้อสงสัย (“วาระซ่อนเร้น”) ทฤษฎีสมรู้ร่วมคิด เรื่องโทกฮก (สีขาว) และแทบไม่ยอมรับ คำวิพากษ์วิจารณ์ที่เป็นข้อเท็จจริง ทำให้การเมืองไทยดูเหมือนจะเป็นมหรสพโรงใหญ่ การประชันหน้า และเรื่องลบลมคมใน ซึ่งดำเนินต่อไปไม่รู้จบ ทั้งรัฐบาล “เหลือง” และ “แดง” ล้วนเคยเซ็นเซอร์สื่อ ปิดสื่อ และปราบปรามผู้คิดต่างด้วยกฎหมายหมิ่น พระบรมเดชานุภาพกับพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ ซึ่งต่างก็มีบทลงโทษที่รุนแรง บรรดาพลเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสื่อสังคมออนไลน์ มักใช้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นไปในทางที่ผิด ด้วยการมีส่วนร่วมกับการพูด โจมตีด้วยความเกลียดชัง การระดมมวลชนในโลกโซเชียล และการมุ่งโจมตีตัวบุคคล การโต้เถียงเรื่อง “ร่างพระราชบัญญัติปรองดอง” ที่เกิดขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ตกต่ำ จนกลายเป็นการแข่งกันตะโกนโหวกเหวกโวยวายระหว่างกลุ่มสนับสนุนกับกลุ่ม ต่อต้านนิรโทษกรรม

ปรากฏการณ์เหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าโดยพื้นฐานแล้วต่างฝ่ายต่างตีความบทบาท

ของ “ความขัดแย้ง” ไปคนละทิศคนละทาง โดยเฉพาะในเรื่องทิศทางหลักที่คนในสังคมต้องตัดสินใจว่าจะไปทางไหน นั้นทำให้ต่างฝ่ายต่างวิเคราะห์ความขัดแย้งทางการเมืองครั้งนี้ไม่เหมือนกัน และส่งผลให้แนวทางสำหรับนำพาสังคมไทยก้าวข้ามวิกฤตครั้งนี้แตกต่างกัน

(2) วาทกรรมอนุรักษ์นิยม: เอกภาพในความสมานฉันท์

ฝ่ายอนุรักษ์นิยมให้คุณค่าอย่างมากกับความเป็นเอกฉันท์ ฉะนั้นจึงจำกัดการโต้เถียงเชิงนโยบายไว้เฉพาะในการตกลงลับหลังฉากระหว่าง “ผู้มีอำนาจ” หรืออย่างน้อยก็ในการประชุมระหว่าง “ผู้ที่รู้จักจริง” ซึ่งไม่เปิดเผยต่อสาธารณะ เมื่ออยู่ในสายตาของสาธารณชน สถาบันต่างๆ จำต้องแสดงให้เห็นความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างสุดความสามารถ ส่วนบรรดาสมาชิกของสถาบันเหล่านั้นพึงสงบปากสงบคำไม่วิพากษ์วิจารณ์เพื่อเห็นแก่ “ความรับผิดชอบร่วมกัน”³⁵ ฝ่ายอนุรักษ์นิยมสายเหยี่ยวมองว่าต้องปิดปากบุคคลผู้เห็นต่าง ส่วนฝ่ายที่ต่อต้านพวกตนก็จำกัดโดนบดขยี้ ฝ่ายอนุรักษ์นิยมมักมองว่าความเอะอะมะเทิงของการเมืองแบบตัวแทนคือความเสื่อมทรามของสังคม³⁶ “ถ้าเรายอมให้เกิดการต่อสู้ทางการเมืองอย่างไร้ขีดจำกัด มันจะกลายเป็นการต่อสู้ที่ไร้ระเบียบวินัย และเมื่อเกิดสภาวะอนาธิปไตยขึ้น จอมเผด็จการทั้งหลายเหล่านี้จะสบโอกาสยึดอำนาจ”³⁷ ดังนั้นสำหรับพวกอนุรักษ์นิยมวิธีการรักษาโรคร้ายแห่งความขัดแย้งระหว่างสี่จึงเป็นการ “รวมชาติเป็นหนึ่งเดียวภายใต้ความสมานฉันท์”³⁸

ฝ่ายอนุรักษ์นิยมมองว่าความต้องการเอกภาพคือสาเหตุสำคัญที่ประเทศไทยต้องการระบบการเมืองแบบมีลักษณะเฉพาะตัว หรือ “ประชาธิปไตยแบบไทยๆ” ซึ่งปฏิเสธสถาบันประชาธิปไตยของตะวันตกเนื่องจากมองว่าเป็นสิ่งที่แปลกแยกต่างจาก “สภาพความเป็นจริงแบบไทยๆ”³⁹ “ประเทศไทยขับเคลื่อนด้วยดีและเจริญรุ่งเรืองเมื่อมีอำนาจคอยสั่งการ ไม่ใช่อำนาจแบบทรราช แต่เป็นอำนาจซึ่งรวมทุกคนเป็นหนึ่ง”⁴⁰ “ประชาธิปไตยแบบไทยๆ คือระบบที่รักษาผลประโยชน์ของประชาชนและตอบสนองความต้องการของประชาชน ทั้งยังสามารถรวบรวมและใช้ความคิดเห็นของประชาชนซึ่งเป็นสารัตถะแท้จริงของ ‘การปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน’”⁴¹ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือประชาธิปไตย “แบบตะวันตก” นั้นไม่จำเป็นสำหรับประเทศไทย เพราะไทยเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริงมาโดยตลอดอยู่แล้ว⁴²

(3) *วาทกรรมเสรีนิยม: สร้างความขัดแย้งให้มีความเป็นสถาบัน*

เพื่อป้องกันไม่ให้ความขัดแย้งพัฒนาไปเป็นความรุนแรง ฝ่ายเสรีนิยมจึงวางเป้าหมายที่จะสร้างความขัดแย้งให้มีความเป็นสถาบัน ระบบประชาธิปไตยมีกลไกทรงประสิทธิภาพที่เปิดให้เสนอความเห็นต่าง ประสานผลประโยชน์ และเจรจาต่อรองทางออกระหว่างกลุ่มต่างๆ ที่ทับซ้อนกัน การปราบปรามผู้เห็นต่าง การซ่อนผลประโยชน์ที่ทับซ้อน ตลอดจนการตกลงแบบปิดลับ ล้วนเป็นการบ่อนทำลายกลไกเหล่านี้และขัดขวางมิให้เกิดวัฒนธรรมการเมืองซึ่งมุ่งคลี่คลายความขัดแย้งโดยอาศัยสถาบันต่างๆ ที่ไม่ใช้การชุมนุมประท้วงบนท้องถนน เพื่อให้ผลการตัดสินใจได้รับการยอมรับ ประชาชนจำเป็นต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการทางประชาธิปไตยทั้งสี่ขั้นตอน ได้แก่ การสร้างความชอบธรรม การปรึกษาหารือ การตัดสินใจ และการกำกับควบคุม

(4) *วาทกรรมพลังก้าวหน้า: จากหลากหลายกลายเป็นหนึ่ง*

กลุ่มพลังก้าวหน้ามีมุมมองแบบวิภาษวิธีต่อความขัดแย้ง นั่นคือเห็นว่าการโต้เถียงสาธารณะเกี่ยวกับคำถามเจ้าปัญหาจะนำไปสู่ทางออกที่ดีกว่าสำหรับสังคมโดยรวม การไตร่ตรองถึงผลประโยชน์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมดจะยิ่งเสริมสร้างความชอบธรรมแก่ผลการตัดสินใจ รวมถึงรับประกันว่าเมื่อนำมันไปปฏิบัติ จะได้รับการยอมรับมากยิ่งขึ้น กลุ่มพลังก้าวหน้าซึ่งไม่หวั่นเกรงความขัดแย้งใดๆ ตีความความขัดแย้งระหว่างสีครั้งนี้ว่าเป็นโอกาสที่รอคอยมานานเพื่อทำลายไซ้ตรวนแห่งระเบียบดั้งเดิมและวางรากฐานให้สังคมที่เป็นประชาธิปไตย ด้วยเหตุนี้กลุ่มพลังก้าวหน้าจึงมีได้มองว่าการปรองดองเป็นจุดหมายปลายทางในตัวเอง ทว่าเป็นเงื่อนไขตั้งต้นที่จะนำไปสู่กระบวนการสร้างประชาธิปไตยให้หยั่งรากลึกในสังคม การปรองดองจะช่วยให้เกิดเสถียรภาพซึ่งจำเป็นสำหรับการเจรจาต่อรองสัญญาประชาคมใหม่ที่มีความอ่อนนไหวทางการเมือง

นอกจากนี้กลุ่มพลังก้าวหน้ายังสนับสนุนแนวคิดความสมานฉันท์ทางสังคมแบบใหม่ ในสังคมพหุนิยม การกำหนดให้คนในสังคมมี “เอกภาพ” อาจถูกตีความง่าย ๆ ว่าเป็นการยกคุณค่าชุดหนึ่งขึ้นมาอยู่เหนือคุณค่าชุดอื่น หรือกระทั่งเป็นความพยายามที่จะปฏิเสธอัตลักษณ์ใดๆ ที่ผิดแผกแตกต่าง การเน้นย้ำเรื่องเล่า

อันเป็นสากลสูงสุดของชาติรัฐแต่จะบ่อนทำลายความสมานฉันท์ทางสังคม สังคม ซึ่งเต็มไปด้วยวิถีชีวิตและวัฒนธรรมย่อยที่แตกต่างกันหลากหลายไม่อาจสร้างความสมานฉันท์ทางสังคมและอัตลักษณ์ของชาติด้วยชุดคุณค่าแบบเดียวอีกต่อไป ในทางตรงกันข้าม ปัจเจกบุคคลจะรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของชาติเมื่อได้มีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมในชีวิตทางการเมือง สังคม และวัฒนธรรม⁴³ การมีส่วนร่วมของพลเมืองจะนำผลประโยชน์ของเสียงข้างมากและเสียงข้างน้อยตามแนวชายขอบเข้าสู่กระบวนการทางการเมือง ลดช่องว่างระหว่างชาวกรุงเทพฯ ที่เหมือนอยู่แต่ในโลกของตนเอง กับความต้องการของประชาชนทั้งหมด การสามารถแสดงความเห็นต่างและการได้รับความสนใจอย่างจริงจังจากผู้มีอำนาจทำให้ประชาชนยิ่งรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของชาติ ทำให้ความสมานฉันท์ทางสังคมและความชอบธรรมของระบบการเมืองเพิ่มขึ้นตามไปด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่งคือการสร้างเอกภาพจากความหลากหลาย (จากหลากหลายกลายเป็นหนึ่ง) ต้องการการมีส่วนร่วมจากประชาชนมากขึ้น ไม่ใช่เพียง

(5) ปัญหาพื้นฐาน: การบริหารหรือเรื่องวังวนแห่งการเปลี่ยนแปลงต้องอาศัยเงื่อนไขที่สร้างขึ้นมาจากตัวมันเอง

เมื่อระเบียบสังคมการเมืองแนวตั้งเริ่มผุกร่อน ผู้คนจะเริ่มต่อต้านกลไกการตัดสินใจแบบบนลงล่างกันมากขึ้น พลเมืองไม่ยอมรับนโยบายที่ยัดเยียดมาให้ อีกต่อไป แต่เรียกร้องที่จะมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การสร้างความชอบธรรมจากการเลือกตั้งนั้นเกิดขึ้นเพียงทุกๆ 2-3 ปี และการติดตามตรวจสอบผู้มีอำนาจก็มักจำกัดอยู่ในวงนักเคลื่อนไหวด้านประชาสังคมที่มีความทุ่มเทอย่างมากและสื่อบางกลุ่มเท่านั้น ดังนั้น กระบวนการบริหารหรือจึงกลายเป็นเวทีหลักของการมีส่วนร่วม

ประชาธิปไตยแบบบริหารหรือกำหนดให้การตัดสินใจเรื่องสำคัญทุกครั้งต้องผ่านกระบวนการใช้เหตุผลสาธารณะที่มีลักษณะมีส่วนร่วมถ่วงหน้า อยู่บนฐานของกฎกติกา และมุ่งหวังผลสัมฤทธิ์ โดยเรียกร้องให้พลเมืองทุกคนมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันและรับผิดชอบต่อกระบวนการประชาธิปไตย อย่างไรก็ตาม กติกามีส่วนร่วมแนวราบโดยประชาชนยังเพิงอยู่ในขั้นตั้งไข่หรือผลอๆ อาจไม่เคยมีเลยด้วยซ้ำ ฉะนั้นจึงยังไม่มีกระบวนการใช้เหตุผลสาธารณะอย่างมีความหมายเพื่อกำหนดทิศทางหลักของสังคม อีกทั้งยังไม่มีวิวัฒนาการ “กติกาการเล่นเกม” ซึ่งได้รับการยอมรับ

ร่วมกันเป็นเอกฉันท์ในวงกว้างจะเกิดขึ้นแต่อย่างใดทั้งที่เป็นรากฐานของกรอบคุณค่าสำหรับกระบวนการปรึกษาหารือ ในทางตรงกันข้าม การปราบปรามผู้เห็นต่างจะยิ่งขัดขวางมิให้เกิดวัฒนธรรมการเมืองประเภทที่ยอมรับว่าการถกเถียงคือกลไกหลักในการไกล่เกลี่ยผลประโยชน์ที่แตกต่างกันและสร้างทางออกที่ดีขึ้นสำหรับสังคมโดยรวม หากปราศจากวัฒนธรรมการถกเถียงอย่างเป็นทางการซึ่งเป็นประชาธิปไตยซึ่งอาจนำไปสู่กระบวนการปรึกษาหารือที่อยู่บนฐานของกฎกติกาและมุ่งหวังผลสัมฤทธิ์ กระบวนการเจรจาต่อรองสัญญาประชาคมใหม่ซึ่งมีความละเอียดอ่อนทางการเมืองอย่างยิ่ง ก็ดูจะล้มเหลวโดยสิ้นเชิง

วิกฤตอัตลักษณ์ในวังวนแห่งการเปลี่ยนแปลง

“โรคการเปลี่ยนผ่าน” มีมิติทางจิตวิทยาอยู่ด้วย เศรษฐกิจ สังคม วิถีชีวิต ค่านิยมส่วนรวม และคุณค่าที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ล้วนบั่นทอน “ความแน่นอน” ซึ่งเป็นรากฐานของอัตลักษณ์⁴⁴ ทุกสิ่งซึ่งในอดีตเคยดูเป็นธรรมชาติและชัดเจนในตัวกลับแลดูน่ากังขาในปัจจุบัน เมื่อปัจเจกบุคคลรู้สึกไม่แน่นอนต่อโลกภายนอก และตำแหน่งแห่งที่ของตนในโลกดังกล่าว เขาก็จะประกอบพิธียืนยันตัวตนของตนเอง การแสดงความภักดีต่อสัญลักษณ์ของยุคทองในอดีต (ซึ่งถูกประดิษฐ์ขึ้น) คือหนทางหนึ่งในการกลับมาเย็นหยดอย่างมั่นคงเมื่อเผชิญ “วังวนแห่งการเปลี่ยนแปลง” นอกจากนั้นความรู้สึกไม่แน่นอนดังกล่าวยังก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นปฏิปักษ์ต่อเหล่าผู้ถูกกล่าวหาว่า “ซูดหลุมศพ” จากการพยายามซูดคู้ยทุกสิ่งทุกอย่างที่ศักดิ์สิทธิ์และดั่งามในกาลก่อน ทั้งผู้ไม่รู้ฮือไหนเอั้นก็อาจโดนทำร้าย ความตึงเครียดจากความขัดแย้งระหว่างสี ซึ่งดูน่ากังขาและเร้าอารมณ์ อาจมีรากฐานทางจิตวิทยาจากวิกฤตอัตลักษณ์ครั้งนี้ก็เป็นได้ นอกจากนั้นความไม่มั่นคงและความไม่แน่นอนในอัตลักษณ์ อาจส่งผลให้เกิดการหลบเลี่ยงการโต้เถียงสาธารณะในประเด็นต่าง ๆ ตลอดจนวิตกกังวลว่าอาจ “เสียหน้า” เมื่ออภิปรายอย่างเปิดเผยและโปร่งใสในที่สาธารณะ

4.1.2 เราจะทำความสะอาดระบบการเมืองอย่างไร? ผู้นำทรงคุณธรรม ปะทะ การตรวจสอบจากภาคประชาชน

(1) *ปรากฏการณ์: คอร์รัปชัน ระบบพวกพ้อง การเล่นพรรคเล่นพวก ชนกิจการเมือง*

คอร์รัปชัน ชนกิจการเมือง และระบบพวกพ้อง เป็นโรคเรื้อรังของการเมืองไทย การซื้อเสียง การโกงการเลือกตั้ง การก่อดรามารุนแรงที่รัฐเป็นผู้สนับสนุน กระทั่งการฆาตกรรมโดยมีเหตุจูงใจจากการเมือง ล้วนเกิดขึ้นบ่อยครั้งในระบบการเมืองไทย ในสายตาของหลายคน จุดต่างพร้อยเหล่านี้ของ “ประชาธิปไตยแบบไทยๆ” มีความหมายเดียวกันกับ “ประชาธิปไตย” ด้วยเหตุนี้คนไทยหลายต่อหลายคน โดยเฉพาะชนชั้นกลางในกรุงเทพฯ จึงมองประชาธิปไตยในแง่ลบ⁴

การวิเคราะห์รากเหง้าของปัญหาเหล่านี้คนละมุมมอง นำไปสู่วิธีเยียวยาที่แตกต่างกันโดยพื้นฐาน นั่นคือเรื่องเสื่อมเสียต่างๆ ข้างต้นเป็นผลจากความล้มเหลวทางศีลธรรมของปัจเจกบุคคล และรักษาได้ด้วยการเลือกผู้นำที่มีคุณธรรม? หรือว่าเป็นส่วนประกอบที่ติดแน่นเป็นเนื้อเดียวกับระบบ และรักษาได้ด้วยการยกเครื่องระเบียบทางสังคมและการเมืองเท่านั้น? การโต้เถียงสาธารณะทำให้คำถามเหล่านี้ถูกจำกัดวงแคบลงอย่างมากจนเหลือเพียงประเด็นเชิงสัญลักษณ์ว่าผู้กำหนดนโยบายควรมาจากการแต่งตั้งหรือการเลือกตั้ง

(2) *วาทกรรมอนุรักษ์นิยม: ปัจเจกบุคคลผู้ทรงคุณธรรม ปะทะ ความเสื่อมทรามทางศีลธรรม*

ฝ่ายอนุรักษ์นิยมอ้างเหตุผลว่าการปกครองที่ล้มเหลวเป็นผลจากผู้นำขาดความเที่ยงธรรมและผู้ que เลือกตั้งผู้นำเข้ามาไว้ซึ่งวุฒิภาวะ ความโกรธแค้นต่อ “การซื้อเสียง” และ “การก่อดรามารุนแรงบนท้องถนน” สะท้อนแนวคิดเชิงดูแคลน แต่โบราณที่ว่า “มวลชนด้อยการศึกษา” ยังไม่พร้อมสำหรับประชาธิปไตย⁴⁵ วาทกรรมอนุรักษ์นิยมระบุว่ารากเหง้าของวิกฤตการเมืองคือความไม่พร้อมของคนไทยทั่วไป ผู้เอาแต่เรียกร้องที่จะมีสิทธิมีเสียงทว่าไม่ยอมปฏิบัติตามหน้าที่ของตน วาทกรรมอนุรักษ์นิยมยังแย้งอีกว่าหากประชาชนใช้สิทธิพลเมืองในทางที่ผิด โดยขายเสียงและชุมนุมประท้วงบนท้องถนน พวกเขาก็ต้องถูกระงับสิทธิทางการเมืองจนกว่าจะได้รับ

การศึกษาที่มากพอที่จะเป็นพลเมืองผู้มีความรับผิดชอบ ด้วยเหตุนี้จึงไม่น่าแปลกใจที่หลักสูตรการศึกษาแบบอนุรักษนิยมละเลยการเสริมสร้างพลังอำนาจแก่พลเมือง แต่มุ่งเน้นอบรมสั่งสอนด้านลักษณะนิสัย

แต่ถึงกระนั้นความโกรธแค้นทางศีลธรรมซึ่งเป็นตัวขับเคลื่อนมวลชน “เสือเหลือง” หลายแสนคนก็ไปไกลเกินกว่าความไม่พอใจของชนชั้นกลางมาก⁴⁶ โทสะของฝ่าย “เหลือง” ที่มีต่อคอร์รัปชัน การเล่นพรรคเล่นพวก และชนกิจการเมืองฝังรากอยู่ในวัฒนธรรมแบบพุทธศาสนานิกายเถรวาท ในวัฒนธรรมไทย สถานภาพทางวัฒนธรรม สังคม และการเมืองของปัจเจกบุคคลเป็นเครื่องสะท้อนคุณค่าทางศีลธรรมของคนผู้นั้น⁴⁷ ด้วยเหตุนี้ผู้ที่ดำรงอยู่บนจุดสูงสุดของระบียบแนวตั้งทางสังคมและการเมืองจึงต้องเป็นผู้มีอำนาจทางศีลธรรมสูงสุด ทว่าความเชื่อนี้ถูกยับยั้งครั้งแล้วครั้งเล่าจากพฤติกรรมน่าอึดใจของนักการเมืองที่ได้รับเลือกตั้งบางคน การกระทำผิดเหล่านี้ถูกมองว่าเป็นโรคร้ายแทรกซึมอยู่ในเรือนร่างทางศีลธรรมของสังคมไทย ดังนั้นพุทธศาสนิกชนผู้ตื่นตัวทางการเมืองจึงเรียกร้องให้มีการ “ชำระล้าง” ระบบการเมือง⁴⁸ วาทกรรมดังกล่าวเสนอว่าเราจะก้าวข้ามวิกฤตการเมืองได้ก็ต่อเมื่อปัจเจกบุคคลหวนกลับมาดำเนินชีวิตในหนทางแห่งคุณธรรมเท่านั้น ส่วนฝ่ายอนุรักษนิยมสายบ้านก็เห็นด้วยว่าการกระทำผิดของนักการเมืองเป็นหลักฐานยืนยันว่านักการเมืองจากการเลือกตั้งล้วนแต่ไร้คุณธรรม

อย่างไรก็ดี วิธีแก้ปัญหของฝ่ายอนุรักษนิยมมุ่งเน้นไปยังกลไกที่นำนักการเมืองเหล่านั้นขึ้นสู่อำนาจ นั่นก็คือการเลือกตั้ง มีข้อเสนอว่าถ้าการเลือกตั้งนำมาซึ่งผลลัพธ์เลวร้ายเช่นนั้น แสดงว่าระบอบประชาธิปไตยจากการเลือกตั้งมีข้อบกพร่อง ดังนั้นจึงควรถูกระงับ และผู้นิยมเจ้าก็แนะนำให้ “แซ่แข็ง”⁴⁹ ราชอาณาจักรไทยพร้อมทั้งเรียกร้องให้สถาบัน (ซึ่งมีศีลธรรม) สูงสุดแต่งตั้งผู้นำทรงคุณธรรมขึ้นมาดูแลบ้านเมืองแทน⁵⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ตอบสนองต่อข้อเรียกร้องนี้โดยกำหนดให้สมาชิกวุฒิสภาจำนวนครึ่งหนึ่ง ผู้พิพากษาอาวุโส ตลอดจนคณะกรรมการขององค์กรอิสระต่างๆ มาจากการแต่งตั้ง

(3) *แนวทางเสรีนิยมและพลังก้าวหน้า: การตรวจสอบจากภาคพลเมือง ปะทะชนกิจการเมือง*

กลุ่มพลังก้าวหน้าให้ความสำคัญกับเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น

มุ่งเป้าไปที่การคิดใหม่เรื่องบทบาทของพลเมืองในกระบวนการทางการเมือง พลเมืองผู้ตื่นตัวสามารถแสดงจุดยืนและเรียกร้องผลประโยชน์ของตน กลุ่มพลังก้าวหน้ามองว่าเราควรไว้วางใจพลเมืองว่าจะใช้เสรีภาพของตนอย่างรับผิดชอบเมื่อเข้าร่วมในการโต้เถียงสาธารณะ ด้วยเหตุนี้วิชาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองจึงต้องเป็นเครื่องมือสำหรับการปลดปล่อย มิใช่เป็นเงื่อนไขเบื้องต้นของการมีสิทธิทางการเมืองเต็มขั้นหรือกระทั่งเป็นเครื่องมือยึดเยียดความคิดความเชื่อ หลักสูตรการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองแบบก้าวหน้ามุ่งเน้นให้พลเมืองผู้ตื่นตัวมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาธิปไตย พลเมืองผู้ตื่นตัวจะคอยติดตามและตรวจสอบผู้กำหนดนโยบายรวมทั้งกำหนดบทลงโทษทางสังคมในกรณีที่ผู้กำหนดนโยบายประพฤติผิดและใช้อำนาจในทางมิชอบ การมีส่วนร่วมของพลเมืองในวงกว้างภายใต้กระบวนการประชาธิปไตยช่วยจำกัดพื้นที่การทำงานของผู้กำหนดนโยบายที่ทุจริต อีกทั้งเป็นหนทางอันทรงประสิทธิภาพที่สุดในการปราบปรามระบบพวกพ้องและชนกิจการเมือง

(4) ปัญหาพื้นฐาน: จะสร้างประชาธิปไตยภายใต้ระบบศักดินาราชูปถัมภ์อย่างไร?

ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ครอบงำสังคมไทยทุกหย่อมหญ้า ทั้งยังบ่อนเซาะสถาบันประชาธิปไตยและวัฒนธรรมการเมือง แม้ฉากหน้าจะดูเป็นประชาธิปไตย แต่การตัดสินใจครั้งสำคัญๆ ล้วนเป็นฝีมือของเครือข่ายผู้อุปถัมภ์ที่อยู่หลังจาก ส่วนที่เห็นชัดสุดของระบบศักดินาราชูปถัมภ์ก็คือคอร์รัปชันแบบเรื้อรัง อันเป็นเพียงน้ำมึนหล่อลื่นของระบบความสัมพันธ์ส่วนบุคคลซึ่งนำความจงรักภักดีไปแลกเปลี่ยนกับการอุปถัมภ์ค้ำชู ระบบศักดินาราชูปถัมภ์บ่อนทำลายระบบตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจมาโดยตลอด ทั้งยังแฝงตัวเข้าไปยึดกุมสถาบันประชาธิปไตยจำนวนมาก ชนชั้นนำทั้งสองฝ่ายสามารถใช้สถาบันต่างๆ เพื่อแสวงหาผลประโยชน์เข้าตัวอย่างง่ายดาย ด้วยการจัดส่งตัวแทนของฝ่ายตนเข้าไปอยู่ในศาลและองค์กรอิสระต่างๆ ตลอดจนวิ่งเต้นให้ผู้ดำรงตำแหน่งต่างๆ ยอมทำตามความต้องการของพวกเขา ดังนั้นแม้ว่าศาลและองค์กรอิสระจะเป็นตัวอย่างตามตำราเรียนเมื่อก้าวถึงสถาบันซึ่งออกแบบมาให้ผูกพันกับนิติธรรมและส่งเสริมประโยชน์สาธารณะ⁵¹ ทว่าในความเป็นจริงนโยบายของสถาบันเหล่านี้มักเป็นไปในทางบ่อนทำลายประชาธิปไตย⁵² กลุ่ม “ผู้ออกแบบสถาบัน” มีแนวโน้มจะมองข้ามว่าสถาบันทางการเมืองต่างๆ หากได้มีตัวตนอยู่นอกสังคมที่

พวกมันดำรงอยู่ไม่ แต่เป็นสิ่งที่ฝังลึกอยู่ในความสัมพันธ์ส่วนบุคคล ขนบธรรมเนียมทางวัฒนธรรม และแรงกดดันทางการเมือง วัฒนธรรมไทยและความเคารพอย่างสูงต่อลำดับชั้นทางสังคมคือสิ่งที่เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับประสิทธิภาพของความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์

การแทนที่ระบบศักดินาราชาธิปไตยด้วยระบบการปกครองที่ไม่ขึ้นกับสายสัมพันธ์ส่วนบุคคลและตั้งอยู่บนฐานของการให้ผลตอบแทนตามผลงานและความสามารถ ซึ่งเป็นระบบที่ทำงานเพื่อประโยชน์สาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องอาศัยความพยายามร่วมกันครั้งใหญ่จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายอย่างไรก็ดี ด้วยความที่มนุษย์มีพฤติกรรมพื้นฐานตั้งต้นให้ความสำคัญกับเครือญาติมากกว่าคนแปลกหน้า ระบบศักดินาราชาธิปไตยจึงมักกลับฟื้นคืนชีพได้เสมอ⁵³ กลไกการชำระล้างตัวเองที่ทำงานได้ดีและมีเจตจำนงทางการเมืองในการบังคับใช้หลักนิติธรรมคอยหนุนหลัง เป็นหนทางเดียวที่จะรักษาประสิทธิภาพของระบบการปกครอง ความท้าทายหลักของกระบวนการสร้างประชาธิปไตยก็คือการเปลี่ยนวงจรรอบาภิวัตน์ของระบบศักดินาราชาธิปไตยให้เป็นวงจรสะอาด ซึ่งกลไกการชำระล้างตนเองอย่างมีประสิทธิภาพจะช่วยยกระดับสมรรถนะของระบบการปกครอง จนสร้างผลงานและได้รับความไว้วางใจจากสาธารณชน

4.1.3 ใครเป็นคนตัดสินใจ ใครได้ประโยชน์? เสียงข้างมาก ปะทะ ธรรมภิบาล

(1) *ปรากฏการณ์: เผด็จการรัฐสภา วาระซ่อนเร้น ประชานิยม สองมาตรฐาน*

การเมืองไทยเต็มไปด้วยข้อกล่าวหาตู่เดือดเผด็จการเรื่อง “วาระซ่อนเร้น” ทฤษฎีสมรู้ร่วมคิดเรื่องการรัฐประหารที่สื่อเค้าว่าจะเกิดขึ้นและการเตรียมตัวรับมือสงครามกลางเมืองแพร่หลายไปทั่ว ฝ่ายเสื้อเหลืองกล่าวหาอีกฝ่ายว่ากำลังทำตัวเป็น “เผด็จการรัฐสภา” หรือ “อำนาจนิยมแบบสิงคโปร์”⁵⁴ ส่วนหัวข้อหนึ่งซึ่งปรากฏซ้ำแล้วซ้ำเล่าใน “วาทกรรมแดง” คือข้อเรียกร้องให้โค่นล้ม “อำมาตยาธิปไตย” รวมทั้งให้ประชาชนมีอำนาจอธิปไตยเต็มขั้น⁵⁵ การสำรวจความคิดเห็นของสาธารณชนเผยว่าแนวปฏิบัติแบบเผด็จการอำนาจนิยม ตั้งแต่การก่อรัฐประหารไปจนถึงการฉีกรัฐธรรมนูญ เป็นที่ยอมรับอย่างแพร่หลาย⁵⁶ ความพยายามลบล้างอำนาจของเสียงข้างมากจากการเลือกตั้งโดยศาลซึ่งถูกวิจารณ์ว่าเลือกข้างทาง

การเมือง เกิดขึ้นบ่อยเสียจนได้รับการขนานนามว่า “ตุลาการภิวัตน์”⁵⁷ การจำคุกผู้ถูกกล่าวหาว่าจะเมิดกฎหมายหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ การปิดสื่อ และการดำเนินคดีกับผู้ชุมนุมประท้วงเสื้อแดงภายใต้ข้อหาก่อการร้าย ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็น “การปกครองโดยใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือ”⁵⁸ การตัดสินใจของศาลในปี 2549 และปี 2551 ให้รัฐบาล “แดง” หดสิ้นอำนาจ นำไปสู่การยุบพรรคการเมืองและเพิกถอนสิทธิทางการเมืองหลายร้อยคน ถูกเรียกว่าเป็น “รัฐประหารโดยตุลาการ”⁵⁹ ด้วยเหตุนี้คำสั่งของศาลรัฐธรรมนูญเมื่อเดือนมิถุนายน 2545 ให้ยุติกระบวนการนิติบัญญัติเกี่ยวกับการแก้ไขรัฐธรรมนูญจึงถูกมองว่าเป็น “การพยายามก่อรัฐประหารโดยตุลาการ”⁶⁰ ขบวนการ “เสื้อแดง” ปฏิญาณว่าจะตอบโต้หากมีการแทรกแซงกระบวนการประชาธิปไตยในหนทางใดก็ตามที่อยู่นอกเหนือรัฐธรรมนูญ

ทั้งหมดนี้ดูเหมือนจะบ่งบอกว่าแม้กระทั่งหลักการขั้นพื้นฐานที่สุดของประชาธิปไตย นั่นคือการปกครองของเสียงข้างมากซึ่งถูกจำกัดอำนาจด้วยหลักนิติธรรม และอธิปไตยเป็นของปวงชน (ตามที่บัญญัติไว้ในหมวด 1 มาตรา 3 ของรัฐธรรมนูญ) หาได้เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปไม่

(2) วาทกรรมอนุรักษ์นิยม: หลักการอันสูงส่งกว่าและความล้าเลิศของชนชั้นนำ

เป้าหมายสูงสุดของกลุ่มนิยมเจ้าคือการธำรงระเบียบทางการเมืองและสังคมแบบดั้งเดิม มีการให้เหตุผลรองรับการแทรกแซงกระบวนการประชาธิปไตยโดยขัดกับรัฐธรรมนูญ ดังเช่น รัฐประหารโดยกองทัพในปี 2549 และรัฐประหารโดยตุลาการในปี 2551 โดยอ้างแหล่งที่มาของความชอบธรรมจากต้นแบบประชาธิปไตย กล่าวคือสถาบันกษัตริย์ไทยอ้างว่าได้รับ “อภิอาณัติ” (super mandate) จากประชาชนซึ่งเหนือกว่าอาณัติจากการเลือกตั้งที่บรรดาผู้นำทางการเมืองได้รับ⁶¹ เรื่องเล่า “รัฐประหารที่ดี”⁶² มีที่มาจากความคิดเรื่อง “หลักการอันสูงส่งกว่า” ซึ่งมีรากฐานอยู่ในกฎหมายชาติ เช่น “ชาติ” “สถาบันกษัตริย์” “เอกภาพ” และกระทั่ง “ประชาธิปไตย” ที่มีมาก่อนกฎหมายซึ่งมนุษย์บัญญัติขึ้น ความจำเป็นในการ “รักษาความสงบสุขและเสถียรภาพ” ถูกนำมาใช้เป็นข้อแก้ต่างให้การแทรกแซงแบบเผด็จการอำนาจนิยมครั้งแล้วครั้งเล่า

เมื่อไม่นานมานี้ปรากฏวาทกรรมใหม่ที่เตือนเรื่องผลกระทบทางการเมืองคลังในระยะยาวของนโยบาย “ประชานิยม” จากบทเรียนวิกฤตเงินยูโร นักวิชาการไทย

กังวลว่าเสียงเรียกร้องของประชาชนที่ต้องการความสุขแบบทันสมัย พร้อมกับ การที่รัฐบาลจากการเลือกตั้งใช้นโยบายประชานิยมเพื่อตอบแทนผู้สนับสนุนทาง การเมือง จะทำให้รัฐไทยล้มละลายในระยะยาว⁶³ วาทกรรมอนุรักษ์นิยมนำข้อกังวล ที่ชอบธรรมเหล่านี้ไปใช้โดยมิได้ยกย่องซึ่งชนนโยบายที่ทำประโยชน์แก่ประชากร ส่วนใหญ่แม้แต่น้อย การใช้คำว่า “ประชานิยม” ในความหมายเดียวกันกับ “ความเป็น ที่นิยม” เผยให้เห็นความไม่สบายใจที่ฝ่ายอนุรักษ์นิยมมีต่อการปกครองของเสียง ข้างมากและกระทั่งแสดงความรังเกียจต่อ “มวลชนผู้ไร้อารยธรรม”⁶⁴ และเมื่อไม่นาน มานี้กลุ่มองค์กรพิทักษ์สยามก็สะท้อนความกลัวของฝ่ายเสื้อเหลืองที่ว่าประเทศ อาจล่มสลาย” ด้วยการนำเรื่องเล่า “ประชานิยมนำประเทศล้มละลาย” มาใช้สร้างความชอบธรรมให้กับการรัฐประหารอีกครั้ง⁶⁴

(3) แนวทางเสรีนิยม: การลดความเสี่ยงไม่ให้เกิดทรราชของเสียงข้างมาก

ชนชั้นกลางทั่วโลกหวาดกลัวอยู่สองสิ่ง นั่นคือกลัวชนชั้นนำผู้ยึดกุมรัฐ กลั่นแกล้ง กับกลัวชาวบ้านเสียงข้างมากมีจำนวนเหนือกว่า ระบอบเสรีประชาธิปไตย ป้องกันความเสี่ยงมิให้กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งสามารถครอบงำสังคมด้วยการสร้าง สถาปัตยกรรมเชิงสถาบันขึ้นมาป้องกันเรื่องนี้โดยเฉพาะ เสียงต่อต้าน “เผด็จการ รัฐสภา” แสดงนัยถึงความวิตกกังวลของเสียงข้างน้อยต่อทรราชของเสียงข้างมาก⁶⁵ ด้วยอารามตกใจกับวิธีบริหารประเทศแบบไม่เป็นประชาธิปไตยของทักษิณ ประกอบกับความแข็งแกร่งไม่เสื่อมคลายในสนามเลือกตั้งของ “พันธมิตรแดง” ฝ่าย เสรีนิยมจึงหาทางจำกัดอำนาจการปกครองของเสียงข้างมาก เช่น การใช้นโยบาย ประชานิยมของรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยอาศัย สถาบันกำกับตรวจสอบที่มาจากการแต่งตั้งจำนวนมากและระบบตุลาการที่เอียงข้าง ทางการเมือง⁶⁶ ในทางทฤษฎี องค์กรอิสระต่างๆ ตั้งขึ้นเพื่อรับประกันการแข่งขัน อย่างเสรีและเป็นธรรมในการเลือกตั้ง ซึ่งสะท้อนคุณภาพของการเลือกตั้งตาม วิธีทางประชาธิปไตย (คณะกรรมการการเลือกตั้ง) ธรรมนูญศาล (คณะกรรมการป้องกัน และปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ) ตลอดจนสิทธิทางการเมืองของประชาชน (คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ) ส่วนภาคเศรษฐกิจที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ (เช่น ภาคการสื่อสารและโทรคมนาคม ซึ่งมีคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการ โทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติกำกับดูแล และภาคตลาดการเงิน ซึ่งมี

คณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์กำกับดูแล) ก็ถูกกันออกไปจนพื้นมือของสถาบันเสียงข้างมาก

ศาลและองค์กรอิสระซึ่งมีอำนาจในการยับยั้งเสียงข้างมาก ช่วยอธิบายให้เราเข้าใจว่าการต่อสู้เรื่องการแก้ไขรัฐธรรมนูญมีการวางเดิมพันไว้สูงทีเดียว ข้อเรียกร้องไม่ให้งบเกี่ยวกับองค์กรอิสระมักเป็นการยื่นข้อเสนอถึงแผนการสถาปนา “ทักษิณาริปไตย” แบบสิงคโปร์⁶⁷ ดังนั้นฝ่ายเสรีนิยมจึงเรียกร้องให้ศาลรัฐธรรมนูญ (ที่มาจากการแต่งตั้ง) ตรวจสอบสภาผู้แทนราษฎร (ที่มาจากการเลือกตั้ง) อย่างเคร่งครัด⁶⁸ นอกจากนี้ยังมีการออกแบบเชิงสถาบันเพื่อป้องกันไม่ให้องค์กรตรวจสอบฝ่ายพลเรือนเข้า “แทรกแซง” กองทัพ นั่นคือออกพระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหมซึ่งยิ่งเสริมอำนาจของกองทัพในการเลื่อนชั้นและโยกย้ายบุคคล⁶⁹

ตรงกันข้ามกับฝ่ายเสรีนิยมในโลกตะวันตกซึ่งถือกำเนิดจากการต่อสู้ที่ยาวนานร่วมศตวรรษ (และมีการนองเลือดอยู่บ่อยครั้ง) เพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิทางการเมือง ฝ่ายเสรีนิยมของไทยมักเข้าใจว่า “สิทธิมนุษยชนสากล” เป็น “กฎธรรมชาติ” รูปแบบหนึ่ง เช่น เป็นสิ่งที่มีอยู่แล้วแต่ต้องมีผู้ “ค้นพบ” เสียก่อน เพราะฉะนั้นยุทธศาสตร์พื้นฐานตั้งต้นของภาคประชาสังคมจึงมุ่งเน้น “การสร้างความตระหนัก” และ “การสร้างความเข้าใจ” เป็นสำคัญ

(4) แนวทางแบบพลังก้าวหน้า: สร้างสังคมที่ดี

เป้าหมายของกลุ่มพลังก้าวหน้าคือแก้ไขความอยุติธรรมในอดีตและปัจจุบัน (อาทิ “สองมาตรฐาน”) และฟื้นฟูความเป็นธรรมทางสังคม รัฐมีบทบาทหลักในภารกิจวิศวกรรมสังคมนี้ กลุ่มพลังก้าวหน้าอาศัยความช่วยเหลือจากรัฐในการเสริมสร้างพลังอำนาจแก่พลเมืองส่วนใหญ่ของประเทศผ่านกลไกการเลือกตั้ง ฉะนั้นวาทกรรมพลังก้าวหน้าว่าด้วย “การมีส่วนร่วมของประชาชน” จึงถือการเลือกตั้งเป็นสิ่งสำคัญลำดับแรกสุดและเป็นศูนย์กลางของวาทกรรม กลุ่มพลังก้าวหน้าประสบความสำเร็จในการสร้างความตื่นตัวทางการเมืองแก่มวลชนด้วยเรื่องเล่า “ประชาชนต้องมีสิทธิมีเสียง” ทำให้ความเข้าใจของสาธารณชนในเรื่องสิทธิทางการเมืองเปลี่ยนไปทีละน้อยๆ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มพลังก้าวหน้าเป็นกลุ่มที่ออกมาวิพากษ์วิจารณ์ตุลาการภิวัตน์ทางการเมือง (“การปกครองโดยใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือ”) อย่างรุนแรง

ภายใต้แนวทางเช่นนี้ กระบวนการปฏิรูปทางการเมืองในช่วงกลางทศวรรษ 2530 ถึงกลางทศวรรษ 2540⁷⁰ และความขัดแย้งระหว่างสีทำให้ใครต่อใครเริ่มไม่ยอมรับ “อภิอาณัติ” ที่ไม่ได้ยึดโยงกับประชาชน⁷¹

(5) ปัญหาพื้นฐาน: การเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่มีความเสี่ยง

เพื่อหาทางชำระระเบียบดั้งเดิม แนวนร่วมฝ่ายรักษาสถานภาพเดิมจึงตั้งเป้าทำลายทุกคนที่ออกมาต่อต้านให้สิ้นซากรวมทั้งปราบปรามทุกฝ่ายที่เรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลง อย่างไรก็ตาม แรงผลักดันเชิงโครงสร้างของกระบวนการเปลี่ยนผ่านอันทรงพลังทำให้ไม่อาจหลีกเลี่ยงการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในระยะยาว⁷² ในขณะที่ประชาชนคาดหวังผลงานของรัฐบาลเพิ่มขึ้น ศักยภาพทางการปกครองของระบบการเมืองดั้งเดิมกลับลดน้อยลง การที่ประชาชนมั่งคั่งมากขึ้นทำให้พวกเขาขอความช่วยเหลือจากผู้มีอำนาจหยิบยื่นให้น้อยลง ขณะเดียวกันชนชั้นนำกลุ่มใหม่ที่เพิ่งถือกำเนิดขึ้นก็เป็นแหล่งอุปถัมภ์รายใหม่สำหรับประชาชน เครือข่ายสถาบันกษัตริย์เชื่อมอำนาจในการผูกขาดการตัดสินใจชั้นนำทิศทางหลักของสังคมเพียงฝ่ายเดียว การที่ประชาชนออกมาต่อต้านการตัดสินใจแบบบนลงล่างทำให้ผู้มีอำนาจไม่อาจบังคับใช้นโยบายได้สะดวกเหมือนแต่ก่อน ความขัดแย้งที่มีมาโดยตลอดระหว่างกลุ่มสังคมต่างๆ ทำให้ระบอบการเมืองแบบดั้งเดิมเป็นอัมพาต กล่าวโดยย่อคือระบบการปกครองแนวตั้งไม่มีความสามารถพอที่จะรับมือกับกระบวนการเปลี่ยนผ่านซึ่งทำลายความชอบธรรมของระเบียบดั้งเดิม

ในบริบทนี้ การปฏิเสธรูปปฏิรูปเพื่อปรับเปลี่ยนระบบการเมืองให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงใหม่ของสังคมที่กำลังเปลี่ยนเป็นพหุนิยมเป็นการมองสั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การบอกรัดข้อเรียกร้องต่างๆ นานาให้ปฏิรูปกฎหมายหมิ่นพระบรมเดชานุภาพที่มีบทลงโทษรุนแรงดูเหมือนจะก่อให้เกิดผลในทางตรงกันข้าม การนำประมวลกฎหมายอาญามาตรา 112 ไปใช้ในทางที่ผิดอาจเป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลร้ายแรงสุดในการบั่นทอนระเบียบดั้งเดิมซึ่งแนวนร่วมฝ่ายรักษาสถานภาพเดิม ดังนั้นสิ่งที่ต้องระวัง

แหล่งที่มาของความชอบธรรม อำนาจอธิปไตย และกฎหมาย

ปรากฏการณ์ “ตุลาการภิวัตน์” สะท้อนให้เห็นวิกฤตของระเบียบทางการเมืองที่อยู่ลึกลงไป นั่นคือไม่มีฉันทมติเกี่ยวกับแหล่งที่มาของความชอบธรรมที่ถูกต้องเหมาะสมหนึ่งเดียว เพราะไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้งหรือ “คุณสมบัติทางศีลธรรมของผู้นำ” ก็ล้วนไม่ใช่สิ่งที่ได้รับการยอมรับจากทุกกลุ่ม เมื่อความชอบธรรมของผู้มีอำนาจตัดสินใจถูกตั้งข้อสงสัย การตัดสินใจก็ย่อมไม่เป็นที่ยอมรับจากทุกกลุ่ม แม้กระทั่งอาจถูกปฏิเสธจากบางกลุ่มด้วยซ้ำ แนวโน้มว่าจะมีการท้าทายการตัดสินใจของสถาบันจากการเลือกตั้งในทุกเรื่องผ่านกระบวนการตุลาการคือเครื่องสะท้อนวิกฤตความชอบธรรมครั้งนี้

ส่วนข้อวิพากษ์อีกฟากหนึ่งอย่าง “พันธมิตรแดง” ก็ดูมีแนวโน้มจะหวาดระแวงทุกครั้งที่มีผู้ออกมาต่อต้านวาระทางการเมืองของพวกเขา⁷³ “โทสะแดง” ที่มีต่อ “ตุลาการภิวัตน์” ผลักดันให้เกิดข้อเรียกร้องให้ยุบศาลและองค์กรอิสระ⁷⁴ ประเด็นนี้นำไปสู่ทัศนคติ “เป้าหมายสำคัญกว่าวิธีการ” ซึ่งช่วยแก้ต่างการกระทำที่รุนแรงและขัดต่อกฎหมายว่าทำไปเพื่อประโยชน์สุขของคนส่วนใหญ่ ความเชื่อมั่นว่าพวกตนคือความถูกต้องของไพร่พลเสื้อแดงสะท้อนผ่านวลี “กำปั้นเหล็กและถุงมือกำมะหยี่”⁷⁵ อันฉาวโฉ่ที่ทักษิณใช้สร้างความชอบธรรมในการบิดเบือนรัฐธรรมนูญเพื่อกำจัด การตรวจสอบและถ่วงดุลการใช้อำนาจของตน แต่การถ่วงดุลก็ระเบียบทางรัฐธรรมนูญอาจขัดขวางมิให้เกิดระบอบประชาธิปไตยที่เป็นปีกแผ่นได้ ดังที่ จอห์น รอลส์ (John Rawls) กล่าวว่าไว้ว่าการตรวจสอบและถ่วงดุลเป็นทางเลือกเชิงสถาบันที่ชาญฉลาด เพราะเสียงข้างมากในวันนี้อาจกลายเป็นเสียงข้างน้อยในวันหน้าได้⁷⁶

ความแตกแยกในเรื่องแหล่งที่มาของความชอบธรรมและอำนาจอธิปไตยของประชาธิปไตยนั้นเก่าแก่พอๆ กับเมื่อแรกมีการเมืองเลยทีเดียว⁷⁷ เพลโตวิพากษ์วิจารณ์ประชาธิปไตยว่าไม่มีพื้นฐานอยู่บนความจริงอันเป็นนิรันดร์ อีกทั้งอ้างว่าประชาธิปไตยไม่สามารถนำเสนอแหล่งที่มาของความชอบธรรมของตัวเอง แต่ในทางกลับกัน เมื่อไม่สามารถสถาปนาอำนาจอธิปไตยจากความเชื่อหรือเหตุผล อำนาจอธิปไตยของปวงชนจึงเป็นทางเลือกเดียวที่เหลืออยู่

ความแตกแยกในเรื่องอำนาจอธิปไตยสะท้อนอยู่ในปรัชญาสัญญาประชาคม โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) คิดว่าปัจเจกบุคคลต้องสละเสรีภาพของตนเองแก่ผู้นำอำนาจนิยมเพื่อแลกกับการได้รับการปกป้องจากสงครามกลางเมืองที่

เกิดขึ้นอย่างไม่มีวันสิ้นสุด การให้อิสระแก่ผู้ปกครอง ซึ่งเชื่อกันว่าจำเป็นต่อการทำให้ผู้ปกครองทำตามสัญญาที่เคยให้ไว้ ทำให้ผู้ปกครองอยู่เหนือกฎหมาย ส่วนฌอง-ฌากส์ รูสโซ (Jean-Jacques Rousseau) มองว่าสัญญาประชาคมเป็นเสมือนข้อตกลงระหว่างพลเมืองผู้เป็นไทและเท่าเทียมกัน ถ้าว่ากันตามมุมมองนี้ กำปั้นเหล็กของผู้ปกครองก็หาได้จำเป็นอีกต่อไปไม่ เพราะมีกลไกประชาธิปไตยเป็นตัวกลาง 'ไกลเกลี่ยความขัดแย้ง (ที่นำไปสู่ความรุนแรง) อย่างมีประสิทธิภาพอยู่แล้ว' เมื่อไม่จำเป็นต้องมีผู้ใดอยู่เหนือกฎหมายอีกต่อไป จุดประสงค์หลักของหลักนิติธรรมก็จะกลายเป็นการปกป้องพลเมืองให้พ้นจากผู้ปกครอง (รัฐ) ที่ใช้อำนาจอย่างฉ้อฉลแทน

ความจำเป็นที่ต้องตรากฎหมายเพราะขาดแหล่งที่มาของความชอบธรรม อันเป็นนิรันดร์ก่อให้เกิดความไม่สบายใจตลอดศตวรรษที่ผ่านมา มีความพยายามครั้งแล้วครั้งเล่าที่จะวางรากฐานของอำนาจอธิปไตยบนหลักการสูงส่งต่างๆ อาทิ กฎเทวะ กฎธรรมชาติ เหตุผลแห่งรัฐ ตำนานประชาชาติ ฯลฯ⁷⁸ บ่อยครั้งที่การยกย่องเชิดชูสิ่งเหล่านี้นำไปสู่การปราบปรามผู้อื่นในนามของหลักการเหล่านั้น ด้วยเหตุนี้สำนักคิดปฏิฐานนิยมจึงปฏิเสธความคิดเรื่อง "กฎธรรมชาติ" และยึดมั่นในกฎที่มนุษย์บัญญัติขึ้นเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ตั้งแต่ฝรั่งเศสภายใต้การนำของกลุ่มจาโคแบงไปจนถึงเยอรมนีภายใต้การปกครองของพรรคนาซี อำนาจเคยก่อให้เกิดบทบัญญัติกฎหมาย (ที่ชนมาประชาชน) ผ่านวิถีทางที่ถูกต้องตามกฎหมายอย่างเป็นทางการมาแล้ว ความพยายามซึ่งกินเวลาร่วมศตวรรษเพื่อค้นหาค่านิยมส่วนรวมทางสังคมหรือศาสนาที่จะจำกัดอำนาจดิบจึงต้องเริ่มต้นใหม่อีกครั้ง เช่นเดียวกับหลักสิทธิมนุษยชนสากล รัฐธรรมนูญเยอรมนีได้สร้างหลักประนีประนอมขึ้นมา นั่นคือหลักการอันเป็นนิรันดร์ที่มนุษย์สร้างขึ้น' ซึ่งมีอาจเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้อีกโดยมนุษย์

ในสภาวะหลังสมัยใหม่ซึ่งความแน่นอนทั้งหมดล้วนถูกรื้อสร้าง ประชาธิปไตยคือระเบียบทางสังคมที่ประชาชนตกลงว่าจะยอมรับความท้าทายของความไม่แน่นอน⁷⁹ ในยุคสมัยแห่งความไม่แน่นอนนี้ ไม่ว่าโครงการทางการเมืองหรือระเบียบทางสังคมใดๆ ก็ไม่อาจรอดอ้างว่าตนมีรากฐานอันเป็นนิรันดร์เพื่อสร้างความชอบธรรมได้ ดังนั้นสำหรับ ฌากส์ รังซีแยร์ (Jacques Rancière)⁸⁰ ประชาธิปไตยจึงเป็น (เพียงวิธีเดียวที่เป็นไปได้ใน) การทำการเมืองให้เป็นสถาบัน

“การปกครองของเสียงข้างมาก” ปะทะ “การกำกับควบคุมที่ปฏิเสธเสียงข้างมาก”

อย่างไรก็ดี การที่ไทยมีรัฐธรรมนูญมาแล้วหลายฉบับแสดงให้เห็นว่า จันทมตต่อการออกแบบเชิงสถาบันของกระบวนการทางการเมืองยังไม่ถือกำเนิดขึ้น ในประเทศนี้ ความขัดแย้งทางการเมืองสะท้อนออกมาในรูปการต่อสู้ระหว่างสถาบันเสียงข้างมาก (ฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ) กับสถาบันต่อต้านเสียงข้างมาก (ฝ่ายตุลาการและองค์กรอิสระ) จึงแทบไม่น่าแปลกใจเลยที่ “พันธมิตรแดง” นิยมชมชอบการปกครองของเสียงข้างมากแบบไร้ข้อจำกัด ในขณะที่ “เสียงข้างน้อยฝ่ายเหลือง” กลับมุ่งสร้างความแข็งแกร่งให้กับการกำกับควบคุมที่ปฏิเสธเสียงข้างมาก トラบใดที่ดุลอำนาจยังคงเคลื่อนไหวไม่หยุดนิ่ง การสร้างสถาบันยุติธรรมเชิงสถาบันขั้นสุดท้ายก็เป็นไปได้ยาก แต่ถึงกระนั้น สังคมไทยก็จำเป็นต้องสร้างสมดุลที่เหมาะสมระหว่างสถาบันเสียงข้างมากกับสถาบันต่อต้านเสียงข้างมากให้ได้ หากต้องการสร้างระบอบประชาธิปไตยที่มีเสถียรภาพและเข้มแข็ง

4.2 ปัญหาความล้มเหลวในการร่วมมือกันในระบบศักดินาราชาอุปถัมภ์

การเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นประชาธิปไตยไม่เพียงถูกขัดขวางจากสนามวาทกรรมที่ซับซ้อนอยู่ ทว่ายังประสบปัญหาจากความล้มเหลวในการร่วมมือกันที่ลดทอนความเต็มใจและความสามารถของปัจเจกบุคคลในการทำงานร่วมกันเพื่อสร้างประชาธิปไตย

ปัญหาความล้มเหลวในการร่วมมือกันชุดแรกฝังรากอยู่ในการจัดองค์กรของสังคมไทย สังคมไทยแบ่งออกเป็นภาคส่วนต่างๆ ในแนวราบ (เช่น กองทัพ ระบบราชการ พรรคการเมือง ประชาสังคม ภาคเอกชน ฯลฯ) โดยแต่ละส่วนมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันอย่างชัดเจนและมีตรรกะเฉพาะตัว ในขณะที่เดียวกันลำดับชั้นที่สูงชันก็แบ่งสังคมไทยในแนวตั้งออกเป็นช่วงชั้นทางสังคมซึ่งล้วนมีรหัส ภาษา และอัตลักษณ์ต่างกันอย่างเห็นได้ชัด ภาคส่วนและช่วงชั้นเหล่านี้สื่อสารและปะทะสังสรรค์โดยตรงกันน้อย ทำให้ความร่วมมือระหว่างกันเกิดขึ้นได้ยาก ปัญหาความล้มเหลวในการร่วมมือกันจะแก้ได้ง่ายขึ้นหากสังคมมีกลไกแบ่งปันข้อมูลข่าวสารและกลไกการสื่อสารที่ทรงประสิทธิภาพ⁸¹ การขาดวัฒนธรรมปรีกษาหรือและเวทีสาธารณะสำหรับ

การถกเถียงเชิงนโยบาย ทำให้คนไทยขาดความเข้าใจต่อกันและยากที่จะสร้างความไว้วางใจระหว่างกัน อันเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการสร้างความร่วมมือ

ปัญหาความล้มเหลวในการร่วมมือกันชุดที่สองเกี่ยวข้องกับกรอบโครงสร้างเชิงสถาบัน กรอบโครงสร้างเชิงสถาบันในปัจจุบันออกแบบมาเพื่อธำรงรักษาระเบียบดั้งเดิม ที่เด่นชัดสุดคือกฎหมายหมิ่นพระบรมเดชานุภาพซึ่งถูกใช้เป็นเครื่องมือในการโจมตีผู้สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นทางการโดยโดยตรง รวมถึงดำเนินการอย่างเป็นระบบเพื่อปราบปรามการเรียกร้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ผลคือเกิดบรรยากาศแห่งความหวาดกลัวและขัดขวางมิให้เกิดการถกเถียงเรื่องทิศทางหลักของสังคมอย่างมีความหมาย การใช้อำนาจตามพระราชกำหนดสถานการณ์ฉุกเฉิน พระราชบัญญัติความมั่นคงภายใน⁸² และกฎอัยการศึก ทำให้ผู้ควบคุมอำนาจรัฐมีอำนาจล้นเหลือ โดยเฉพาะกองทัพ ที่ผ่านมามีการใช้อำนาจเหล่านี้อย่างฉ้อฉลด้วยการลงโทษผู้วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล คุณค่านักเคลื่อนไหวเพื่อประชาธิปไตย และขัดขวางแนวร่วมเพื่อความปลอดภัย

ปัญหาความล้มเหลวในการร่วมมือกันชุดที่สามมักเกิดขึ้นในช่วงวิกฤต การเปลี่ยนผ่าน ตัวแสดงทั้งที่เป็นพลเรือนและทหารดูเหมือนจะติดอยู่ในปัญหาสภาพขัดแย้งของนักโทษ (prisoner's dilemma) นั่นคือฝ่ายหนึ่งจะยินยอมให้ความร่วมมือต่อเมื่ออีกฝ่ายเริ่มลงมือกระทำก่อน สำหรับฝ่ายสนับสนุนประชาธิปไตยหลายคน การเป็นผู้ลงมือก่อนมีความเสี่ยงสูงเกินไป พวกเขาจึงเลือกยุทธศาสตร์ตีตัวพรี รอรับผลประโยชน์โดยไม่ยอมลงทุนลงแรงใดๆ สภาวะดังกล่าวเน้นย้ำปัจจัยพื้นฐานที่ว่าความขัดแย้งระหว่างสีทำลายองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของความไว้วางใจ นั่นคือความไว้วางใจ การที่ต่างฝ่ายต่างสงสัยอยู่ตลอดเวลาว่าอีกฝ่ายอาจมี “วาระซ่อนเร้น” และ “เป้าหมายแอบแฝง” บ่งชี้ว่าสังคมไทยขาดความไว้วางใจกันยิ่งไปกว่านั้น ถ้าสถาบันประชาธิปไตยเป็นเพียงเวทีในโรงละครการเมือง เพราะการตัดสินใจเรื่องต่างๆ เกิดขึ้นมาก่อนแล้วในที่แห่งอื่น ประชาชนย่อมมองสถาบันเหล่านั้นว่าเป็นแค่ฉากบังหน้า อย่างไรก็ตาม ไรก็ดี ไม่มีสังคมใดเดินหน้าต่อไปได้โดยปราศจากตัวเชื่อมประสานขั้นพื้นฐานอย่างความไว้วางใจ ซึ่งมีความจำเป็นต่อการทำธุรกรรมง่าย ๆ ในชีวิตประจำวันไปจนถึงการเจรจาต่อรองสัญญาประชาคมใหม่ที่มีความอ่อนไหวทางการเมืองอย่างยิ่ง ดังนั้นการสร้างความไว้วางใจระหว่างกันในสังคมจึงเป็นก้าวแรกที่สำคัญสำหรับเส้นทางแสนยาวไกลในการก้าวข้ามวิกฤตการเปลี่ยนผ่าน

4.3 สนามแข่งขันทางการเมือง: สถานภาพเดิมที่แข็งแกร่ง ปะทะ ผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่อ่อนแอ

หากก้าวข้ามวิกฤตการเปลี่ยนผ่านไปได้จะทำให้คนไทยส่วนใหญ่ได้ประโยชน์ ระเบียบประชาธิปไตยจะช่วยไถ่เกลียดความขัดแย้ง ระบอบประชาธิปไตยมีแรงจูงใจแรงกล้าที่จะจัดหาบริการสาธารณะให้แก่ประชาชน ระบบประชาธิปไตยที่ทำงานได้ดีจะช่วยให้สังคมหันไปใส่ใจความท้าทายเร่งด่วนด้านเศรษฐกิจและสังคม แต่คำถามมีอยู่ว่าหากคนไทยส่วนมากได้รับประโยชน์จากประชาธิปไตยที่แท้จริงแล้วเหตุใดระเบียบประชาธิปไตยจึงยังไม่เกิดขึ้นในสังคมไทยเสีย?

4.3.1 แนวร่วมฝ่ายรักษาสถานภาพเดิมธำรงระเบียบแบบดั้งเดิม

คนไทยส่วนมากอาจได้ประโยชน์จากระเบียบประชาธิปไตย แต่กระนั้นก็มีคนหลายกลุ่มที่ได้ประโยชน์โดยตรงจากสถานภาพเดิมหรือไม่ก็มีความรู้สึกผูกพันกับระเบียบดั้งเดิม ประการแรก ชนชั้นนำดั้งเดิมในเครือข่ายสถาบันกษัตริย์เป็นผู้นำแนวร่วมฝ่ายรักษาสถานภาพเดิม ซึ่งกำลังต่อสู้เพื่อธำรงระเบียบแบบดั้งเดิมภายใต้ระบอบประชาธิปไตย ชนชั้นนำเหล่านี้เสี่ยงที่จะสูญเสียอภิสิทธิ์ทางการเมือง ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ และสถานภาพทางสังคม เช่นเดียวกับกับชนชั้นกลางในกรุงเทพฯ ที่ได้ประโยชน์จากความมั่งคั่งผ่านทาง การเติบโตทางเศรษฐกิจนานหลายทศวรรษ และที่สำคัญกว่านั้น ชนชั้นกลางในกรุงเทพฯ สร้างอัตลักษณ์ร่วมบนฐานระเบียบทางสัญลักษณ์แบบดั้งเดิมเช่นเดียวกับคนไทยอีกหลายล้านคน กล่าวอีกนัยหนึ่งคือโดยทั่วไปแล้ว “ความหมายของความเป็นคนไทย” เชื่อมโยงกับ “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” หากอัตลักษณ์ถูกทำลาย ผู้คนก็มีแนวโน้มจะตอบโต้อย่างก้าวร้าวและมักกล่าวโทษใครสักคนเป็นแพะรับบาปที่ทำให้อดีตอันเรืองรอง (ซึ่งถูกประดิษฐ์ขึ้น) เสื่อมทรมาน สำหรับหลายคน อัตลักษณ์สำคัญกว่าผลประโยชน์ส่วนตัวทางเศรษฐกิจในยามที่ต้องเลือกข้างทางการเมือง ข้อนี้อาจอธิบายได้ว่าเหตุใดคนยากจนในชนบทจำนวนมากจึงเข้าร่วมต่อสู้กับฝ่าย “เสือเหลือง” เพื่อปกป้องระเบียบดั้งเดิม หรือกระทั่งสนับสนุนข้อเรียกร้องให้เพิกถอนสิทธิทางการเมืองของประชาชนที่อยู่ในชนชั้นทางสังคมเดียวกับตน

แนวร่วมฝ่ายรักษาสถานภาพเดิมอันประกอบด้วยกลุ่มผู้มีทรัพย์สินมหาศาลในครอบครัว ยึดที่มั่นอยู่หลังประเพณีและอุดมการณ์ สู้กับสถานภาพทางสังคม

อันสูงส่งและมีอิทธิพลมากมาย ทั้งยังควบคุมกลไกส่วนใหญ่ของรัฐ ดังนั้นหากมีเรื่องใดที่ประวัติศาสตร์พอจะชี้แนะเราได้ เรื่องนั้นคือประชาธิปไตยไม่ได้เกิดขึ้นเองโดยอัตโนมัติ แต่เกิดขึ้นจากการต่อสู้ดิ้นรนทางการเมืองระหว่างกลุ่มที่ได้ประโยชน์จากสถานภาพเดิมกับกลุ่มที่ผลักดันให้สร้างระเบียบใหม่ที่สอดคล้องกับคูลอำนาจใหม่เท่านั้น ในระยะสั้นคงทำนายยากว่าการต่อสู้ทางการเมืองครั้งนี้จะดำเนินไปในทิศทางใด เพราะมีหลายปัจจัยเหลือเกินที่ส่งผลกระทบต่อพลวัตและผลลัพธ์ของมัน ทว่าในระยะยาว การเปลี่ยนแปลงดูเป็นสิ่งที่มีโอกาสหลีกเลี่ยงได้ และผู้ที่ได้รับประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลง โครงสร้างเศรษฐกิจสังคมมีแนวโน้มจะกำชัยชนะในท้ายที่สุด

ด้วยเหตุนี้ แนวร่วมฝ่ายรักษาสถานภาพเดิมจึงเผชิญทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์ นั่นคือต้องเลือกว่าจะยอมรับการเปลี่ยนแปลงแม้จะต้องสูญเสียบางสิ่งบางอย่างไปในระยะสั้น หรือจะยืนหยัดต้านทานการเปลี่ยนแปลงแล้วไปเสี่ยงโดนกวาดล้างอย่างรุนแรงในภายหลัง อย่างไรก็ตาม ทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์นี้เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขต่าง ๆ ของเศรษฐกิจการเมืองในตอนนั้น ฉะนั้นต่อให้กลุ่มที่อยู่ ณ ตำแหน่งสูงสุดของลำดับชั้นทางสังคมหันมายอมรับอย่างมีสติปัญญาว่า ระบบเก่าจนเจียนจะล่มสลายเต็มทีและจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงในระดับรากฐาน คนเหล่านั้นก็ไร้อำนาจไม่อาจคว้าดุลยภาพซึ่งบรรดาผู้แสวงส่วนเกินทางเศรษฐกิจสร้างขึ้น⁸³ ประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นครั้งแล้วครั้งเล่าว่าแนวร่วมฝ่ายรักษาสถานภาพเดิมจะยังคงยับยั้งไม่ให้นำเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเข้ากับเงื่อนไขที่เปลี่ยนไป จากนั้นจึงเริ่มเกิดกระบวนการเสื่อมถอยทางการเมือง ซึ่งท้ายที่สุดก็ทำให้พวกตนต้องพบบจุดจบเสียเอง⁸⁴

4.3.2 ผู้นำที่จะสร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นประชาธิปไตยมีอยู่จริงหรือไม่?

นักเคลื่อนไหว นักวิชาการ บล็อกเกอร์ และผู้นำสหภาพจำนวนหลายพันคนต่อสู้เพื่อสร้างสังคมประชาธิปไตยอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน โดยแบกรับความเสี่ยงส่วนบุคคลอย่างไรก็ตาม นักประชาธิปไตยผู้กล้าหาญเหล่านี้มักมีกำลังพล กำลังอาวุธ และกลอุบาย ด้อยกว่าแนวร่วมฝ่ายรักษาสถานภาพเดิมที่ยึดฐานที่มั่นไว้อย่างเหนียวแน่น ฉะนั้นประชาธิปไตยจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อบรรดาตัวแสดงผู้มีใจรักประชาธิปไตยรวมกำลังกันเป็นแนวร่วมทางสังคมในวงกว้างมาต่อสู้เพื่อให้เกิดระเบียบประชาธิปไตยว่าแต่แนวร่วมเพื่อการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นประชาธิปไตยดังว่านี้มีอยู่ในประเทศไทยหรือไม่?

การพัฒนาทางการเมืองไทยส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากการต่อสู้ระหว่างฝ่ายปฏิวัติผู้นิยมเจ้ากับฝ่ายนักปฏิรูปเสรีนิยม⁸⁵ ฝ่ายเสรีนิยมเข้าใจความจำเป็นที่ต้องทลายวงจรรูปาร্থของการเมืองไทย (การซื้อเสียงในชนบททำให้นักการเมืองโกงกินได้รับเลือกตั้ง ชนชั้นกลางในกรุงเทพฯ จึงออกมาชุมนุมประท้วงต่อต้านชนกิจการเมือง จากนั้นกองทัพก็ล้มรัฐบาล)⁸⁶ ส่วน “ฝ่ายเสรีนิยมเจ้า” ซึ่งมองโมเดลการปกครองของประเทศอังกฤษในฐานะต้นแบบของระบอบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ ก็หาทางจัดโครงสร้างระบบรัฐสภาเสียใหม่ให้มีการตรวจสอบและถ่วงดุลอย่างเข้มงวด เพื่อป้องกันมิให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งขึ้นมาใช้อำนาจนำ ในอดีต “ฝ่ายเสรีนิยมเจ้า”⁸⁷ เคยร่วมมือกับสถาบันกษัตริย์ทรงภูมิเพื่อหยุดยั้งการปกครองแบบเผด็จการ⁸⁸ และเร็ว ๆ นี้ก็เริ่มให้ความสนใจว่าทรมลสภาว่าด้วย “ธรรมนูญการปกครองแบบกษัตริย์”⁸⁹ ขบวนการปฏิรูปซึ่งทำให้เกิดรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 พยายามส่งเสริมหลักธรรมาภิบาลด้วยการเพิ่มอำนาจฝ่ายตุลาการและ “องค์กรอิสระด้านธรรมาภิบาลทางการเมือง” ที่อยู่รอบๆ ราวๆ ไรก็ตาม นักปฏิรูปเสรีนิยมมักมองข้ามความไม่สมมาตรระหว่างอำนาจกับขีดความสามารถในสังคมไทย โดยให้ความสำคัญแต่สถาปัตยกรรมเชิงสถาบัน ด้วยเหตุนี้ยุทธศาสตร์ “การออกแบบเชิงสถาบัน” ที่ผ่านๆ มาจึงไม่อาจนำมาซึ่งประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง เพราะยุทธศาสตร์เหล่านั้นหาได้แต่ต้องประเด็นทางด้านเศรษฐศาสตร์การเมืองไม่ แนวทางแบบไม่สนใจการเมืองเช่นนี้สร้างความเสียหายต่อแนวทาง “การสร้างวัฒนธรรม” และ “การสร้างใจ” ของภาคประชาสังคม กล่าวคือ ตัวแสดงในกลุ่มผู้รักษาสถานภาพเดิมมิได้ “ไม่ตระหนัก” แต่พวกเขาตระหนักดีว่าการธำรงรักษาระเบียบดั้งเดิมซึ่งเอื้อให้พวกตนมั่งคั่งและมีสถานภาพเช่นนี้ตั้งแต่แรกเริ่มนั้นเป็นประโยชน์ต่อพวกตน

ส่วนกลุ่มพลังก้าวหน้าในไทยดูจะมองข้ามตุลาการในสังคมไทย แทนที่จะร่วมมือกัน หลายคนกลับชอบ “ฉายเดี่ยว” บางคนหลบเลี่ยงไม่เข้าร่วมองค์กรทางการเมืองที่อยู่ศูนย์กลางและไปทุ่มเทความหวังกับกลุ่มรากหญ้า ความแตกต่างทางอุดมการณ์และความไม่ชอบหน้ากันเป็นการส่วนตัวทำให้กลุ่มพลังก้าวหน้าล้มเหลวในการร่วมมือกัน มิพักต้องเอ่ยถึงการพยายามเข้าถึงนักปฏิรูปเสรีนิยมหรือกลุ่มอนุรักษ์นิยมตาสว่าง ผลคือตัวแสดงในกลุ่มพลังก้าวหน้าตกไปอยู่ตามแนวชายขอบเป็นส่วนใหญ่ แต่ถึงกระนั้น ต่อให้กลุ่มพลังก้าวหน้ารวมกำลังกันก็ยิ่งเทียบไม่ได้กับแนวร่วมฝ่ายรักษาสถานภาพเดิมที่ทรงอำนาจและยึดฐานที่มั่นไว้อย่างเหนียวแน่น

คนจำนวนมากฝากความหวังไว้กับขบวนการ “เสื้อเหลือง” และ “เสื้อแดง” คนเหล่านี้จะสร้างระเบียบประชาธิปไตยขึ้นได้หรือไม่? ไม่ต้องสงสัยเลยว่าทั้งสองฝ่ายมีตัวแสดงผู้มีใจรักประชาธิปไตยอยู่เหลือล้น ทั้งยังดึงดูดผู้สนับสนุนหลายพันคนให้มาร่วมต่อสู้เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นประชาธิปไตย อย่างไรก็ตาม ยังมีคำถามสำคัญอยู่ว่าแกนนำหลักกับกลุ่มหลักของพันธมิตรทั้ง “เสื้อแดง” และ “เสื้อเหลือง” ต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยจริงหรือไม่? เท่าที่ผ่านมามีส่วนใหญ่นำแนวร่วม “เสื้อเหลือง” และ “เสื้อแดง” เคลื่อนไหวในฐานะขบวนการประท้วงต่อต้านสิ่งที่พวกตนมองว่าเป็นความเจ็บป่วยทางการเมืองและสังคม แต่กลับไม่ค่อยได้แสดงวิสัยทัศน์ของตนต่อระเบียบประชาธิปไตยเท่าไรนัก

ดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น ทั้งสองฝ่ายนำวิธีการที่ไม่เป็นประชาธิปไตย ซึ่งรวมถึงการใช้ความรุนแรง มาใช้ครั้งแล้วครั้งเล่าเพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางการเมืองตามที่พวกตนต้องการ ทั้งวาทกรรม “แดง” และ “เหลือง” ต่างส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยแบบที่บกพร่อง ในขณะที่ฝ่าย “เสื้อแดง” ต้องการกำจัดการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจทั้งหมดเพื่อให้เกิดการปกครองโดยเสียงข้างมาก ฝ่าย “เสื้อเหลือง” ก็มุ่งหาทางกีดกันประชากรส่วนใหญ่ออกจากชีวิตทางการเมือง หรืออย่างน้อยก็จำกัดพื้นที่ของสถาบันเสียงข้างมากจากการเลือกตั้งให้เหลือน้อยที่สุด ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นการกระทำของแกนนำหลักและกลุ่มหลัก หรือวาทกรรมชวนเชื่อของแต่ละฝ่าย ก็ไม่ช่วยให้พันธมิตร “เสื้อแดง” และ “เสื้อเหลือง” มีคุณสมบัติที่จะเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นประชาธิปไตยโดยแท้จริง แน่หนอว่าหากความคิดประชาธิปไตยซึ่มลึก มีการเปลี่ยนแปลงยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหว ตลอดจนเกิดแกนนำรายใหม่ ๆ ทั้งสองกลุ่มก็มีศักยภาพที่จะพัฒนาไปเป็นแนวร่วมเพื่อการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นประชาธิปไตยโดยแท้จริงได้ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาผลงานของแกนนำฝ่าย “เสื้อแดง” และ “เสื้อเหลือง” ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา พัฒนาการเช่นว่าดูจะเป็นไปได้ยาก หรือต่อให้เราไม่สนใจความเป็นประชาธิปไตยของทั้งสองฝ่าย และถึงแม้มวลชน “เสื้อแดง” “เสื้อเหลือง” แยกตัวออกจากแกนนำผู้อุปถัมภ์ ก็ดูไม่น่าเป็นไปได้ที่ทั้งสองฝ่ายจะระดมกำลังพลทางการเมืองได้มากพอจนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นประชาธิปไตยด้วยตัวของพวกเขาเอง

กล่าวโดยสรุปคือ ยังไม่ปรากฏผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่จริงจังและทรงพลังมากพอจนนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นประชาธิปไตยแต่อย่างใด

5. ยุทธศาสตร์เพื่อการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นประชาธิปไตย

5.1 จุดเริ่มต้นเชิงยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์การสร้างประชาธิปไตยทุกยุทธศาสตร์ต้องเริ่มต้นจากการตระหนักถึงความสมมาตรทางโครงสร้างของตุลอำนาจระหว่างกลุ่มต่อสู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นประชาธิปไตยกับกลุ่มที่ต้องการรักษาสถานภาพเดิม อันที่จริงไม่ว่าจะเป็นชนชั้นทางสังคม ขบวนการ เครือข่าย หรือสถาบันใดๆ ก็ตาม หากปล่อยไว้ให้ทำอะไรตามใจชอบก็จะไม่อาจชนะแนวร่วมฝ่ายรักษาสถานภาพเดิมได้โดยตรงกันข้ามกับแนวทางการออกแบบสถาบันของเทคโนโลยี เราจำเป็นต้องมีแนวทางที่เป็นการเมืองอย่างแท้จริงในการระดมกำลังทางการเมืองไปต่อสู้เพื่อกำหนดระเบียบทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม การเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นประชาธิปไตยจะเกิดขึ้นจากการต่อสู้ทางการเมืองระหว่าง “แนวร่วมเพื่อการเปลี่ยนแปลง” กับพันธมิตรฝ่ายธำรงรักษาสถานภาพเดิมนั้น

5.2 แนวร่วมเพื่อการเปลี่ยนแปลงกับการสร้างจุดคานงัดเพื่อหลายสถานภาพเดิม

มีเพียงแนวร่วมเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในวงกว้างที่สามารถขับเคลื่อนกำลังพลทางการเมืองได้มากพอ⁹⁰ จนนำพาประเทศออกจากทางตันและสร้างระเบียบประชาธิปไตยได้ ประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นว่าส่วนใหญ่แล้วกระบวนการสร้างประชาธิปไตยที่ประสบผลสำเร็จ จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืนได้ต่อเมื่ออาศัยแนวร่วมทางสังคมในวงกว้างที่ประกอบด้วยกลุ่มคนจากหลายชนชั้นทางสังคม ขบวนการ เครือข่าย และสถาบัน⁹¹

ทว่าการนำผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากทุกภาคส่วนและทุกเจตสีการเมืองมาอยู่ด้วยกันไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะแต่ละกลุ่มต่างมีผลประโยชน์ วาระ และการจัดลำดับความสำคัญต่างกัน คุณค่าและวิถีชีวิตที่แตกต่างกันอาจทำให้ตัวแสดงที่มีใจรักประชาธิปไตยรู้สึกแปลกแยกต่อกัน อีกทั้งประสบการณ์ส่วนตัวจากการต่อสู้ในอดีตก็ทำให้ตัวแสดงที่มีใจรักประชาธิปไตยต้องผัดพ้องหมองใจกันมาแต่เก่าก่อน เพื่อให้สามารถจัดตั้งแนวร่วมเพื่อการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นประชาธิปไตย บรรดาตัวแสดง

ผู้ปรารถนาการปฏิรูปจำเป็นต้องปล่อยวางความแตกต่างด้านผลประโยชน์กับความ
ความเป็นปรีภักษ์ส่วนตัว และหันมาร่วมมือกันเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมของทุกคน

การรณรงค์ระยะสั้นในขอบเขตจำกัดและมุ่งเน้นเพียงประเด็นเดียวนั้น
บรรลุเป้าหมายได้ง่ายกว่าอย่างมีนัยสำคัญ ตัวอย่างแนวร่วมทางสังคมในวงกว้างซึ่ง
ต่อต้านนโยบายที่ประชาชนไม่เห็นชอบได้เป็นผลสำเร็จ มีให้เห็นมากมายหลายกรณี
ทั่วโลก ทว่าตัวอย่างแนวร่วมที่ประกอบด้วยตัวแสดงผู้มีมุมมองทางการเมืองต่างกัน
และบางครั้งมีผลประโยชน์ขัดแย้งกันแต่กระนั้นก็ยังรณรงค์ให้ออกนโยบายใหม่ ๆ
ร่วมกันได้เป็นผลสำเร็จกลับมีน้อยกว่า

เพื่อให้เกิดระเบียบประชาธิปไตย จำเป็นต้องมีแนวร่วมเพื่อการเปลี่ยนแปลง
อย่างเป็นประชาธิปไตยที่ประกอบด้วยตัวแสดงผู้มีใจรักประชาธิปไตยจากทุก
ภาคส่วนของสังคม ผลลัพธ์จากการต่อสู้เพื่อกำหนดระเบียบในอนาคตขึ้นอยู่กับ
บทบาทของรัฐบาล รัฐสภา องค์กรตุลาการ และกองทัพ ดังนั้นแนวร่วมเพื่อการ
เปลี่ยนแปลงใดๆ ที่หวังประสบผลสำเร็จ จำเป็นต้องมีบุคคลสำคัญอยู่ในทุกสถาบัน
ที่ว่ามานี้หรืออย่างน้อยก็บางสถาบัน บรรดาตัวแสดงผู้มีใจรักประชาธิปไตยทั้งหลาย
ต้องปรับเปลี่ยนพันธสัญญาที่ตนยึดถือเสียใหม่และอาจต้องเปลี่ยนแปลงทัศนคติด้วย
นักเคลื่อนไหวชนชั้นกลางและนักวิชาการชนชั้นกลางในภาคประชาสังคมต้อง
เตรียมพร้อมร่วมมือกับคนยากจนทั้งในเมืองและในชนบท สหภาพแรงงานจำเป็นต้อง
เข้าร่วมการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยในระดับที่ใหญ่กว่าการร้องทุกข์ปัญหาเฉพาะหน้า
ของเหล่าผู้ใช้แรงงาน ส่วนนักการเมืองก็ต้องหยุดพักเรื่องธนกิจการเมืองเอาไว้ก่อน
และปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์การปฏิรูปเชิงโครงสร้าง นอกจากนี้ นักศึกษา
นักกฎหมาย เจ้าหน้าที่รัฐ ตลอดจนเจ้าของธุรกิจขนาดย่อม ก็จำเป็นต้องเข้าร่วมต่อสู้
เพื่อระเบียบประชาธิปไตยครั้งนี้ด้วย

แนวร่วมเพื่อการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นประชาธิปไตยควรนำตัวแสดง
ผู้มีใจรักประชาธิปไตยจากทุกเจดสีการเมืองมาอยู่รวมกัน นักปฏิรูปเสรีนิยม
นักเคลื่อนไหวกลุ่มพลังก้าวหน้า ภาคประชาสังคม ตลอดจนชนวนการทางสังคม
ต่างๆ จำเป็นต้องออกมาทำทนายแนวร่วมฝ่ายธรรมาภิบาลภาคเดิมร่วมกัน
นักวิชาการทั้งฝ่ายเสรีนิยมและกลุ่มพลังก้าวหน้ากับนักเคลื่อนไหวจากภาค
ประชาสังคมควรแสวงหาจุดร่วมที่ทั้งสองฝ่ายพึงปรารถนา เพื่อใช้เป็นฐานในการสร้าง
ระเบียบประชาธิปไตย⁹² ทั้งชนชั้นกลางและประชากรส่วนใหญ่ในประเทศต่างต้องการ
สถาบันประชาธิปไตยเสรีที่ทำงานได้ดี กลุ่มพลังก้าวหน้าและฝ่ายเสรีนิยมมีจุดร่วม

อยู่ที่การส่งเสริมหลักธรรมาภิบาล อย่างเช่น ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และ ความมีประสิทธิภาพ กลุ่มสื่อแดงจำเป็นต้องร่วมมือกับกลุ่มนักปฏิรูปเสรีนิยม ส่วนกลุ่มสื่อเหลืองจำเป็นต้องพักความรู้สึกส่วนตัวเอาไว้ก่อนและสนับสนุนว่าการปกครองของเสียงข้างมากคือรากฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตย การจัดตั้ง *แนวร่วมเพื่อการเปลี่ยนแปลงแบบเสรีนิยมก้าวหน้า* เป็นทางออกของยุทธศาสตร์ การเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นทางการประชาธิปไตย แนวร่วมดังกล่าวต้องอยู่บนชุดข้อเสนอร่วมกัน ประกอบด้วย ประชาธิปไตยเสรี หลักนิติธรรม หลักสิทธิมนุษยชน และการเสริมสร้างพลังอำนาจให้แก่พลเมือง

อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาจากดุลอำนาจแล้วจะเห็นว่าแนวร่วมเพื่อการเปลี่ยนแปลงแบบเสรีนิยมก้าวหน้าอาจยังไม่เพียงพอที่จะเอาชนะแนวร่วมฝ่ายธำรงรักษาสถานภาพเดิม เหล่าตัวแสดงฝ่ายเสรีนิยมและกลุ่มพลังก้าวหน้าอาจไม่มีทางเลือกอื่นนอกจากพยายามเข้าถึงฝ่ายอนุรักษ์นิยมตาสว่างที่เข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้น ฝ่ายอนุรักษ์นิยมตาสว่างเริ่มเข้าใจแล้วว่าการปรับเปลี่ยนระบอบการเมืองอย่างสันติ เพื่อให้เข้ากับสภาพความเป็นจริงแบบใหม่ของสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนั้น ส่งผลดีต่อผลประโยชน์ในระยะยาวของพวกเขา แม้จะสนับสนุนวาระทางสังคมและเศรษฐกิจแบบอนุรักษ์นิยม แต่คนกลุ่มนี้อาจยินดีเข้าร่วมเป็นพันธมิตรเพื่อปรับระบบการเมืองให้เป็นสมัยใหม่

วิธีรับมือความท้าทายของสังคมสมัยใหม่ที่ดีที่สุดคือสร้างแนวร่วมทางสังคมวงกว้างเพื่อการเปลี่ยนแปลง ตัวอย่างหนึ่งได้แก่ ภัยร้ายที่คุกคามความมั่นคงของมนุษย์ เช่น การก่อความไม่สงบ อาชญากรรมที่เป็นระบบ และการก่อการร้าย ทำให้เราไม่อาจมองกรณีเหล่านี้ผ่านกระบวนการวนทัศน์แบบเก่าว่าเป็นการต่อสู้ระหว่างทหารกับพลเรือนได้อีกต่อไป เราจำเป็นต้องมีแนวนโยบายที่ส่งเสริมให้หน่วยงานภาคความมั่นคงทั้งหมดร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดเพื่อรับมือกับความท้าทายใหม่ เพราะฉะนั้นเหล่าตัวแสดงผู้ปรารถนาการปฏิรูป ทั้งที่เป็นคนในกองทัพ หน่วยงานพลเรือน และภาคประชาสังคม จึงจำเป็นต้องรวมพลังกัน ในภาคส่วนอื่นๆ ก็มีการรวมกลุ่มลักษณะนี้เกิดขึ้นเช่นกัน ตัวแสดงทั้งหมดจำเป็นต้องเปลี่ยนทัศนคติกันเสียใหม่ เพื่อให้สามารถรวมตัวกันเป็นแนวร่วมเพื่อการเปลี่ยนแปลง สิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งคือต้องนำภาคประชาสังคมเข้ามาร่วมหารือ ไม่ใช่พากันไป “เขวี้ยงหินใส่ตีกรรมบ้านช่อง” การเปลี่ยนยุทธศาสตร์จากการวิพากษ์วิจารณ์อย่างทื่อ มาเป็นการร่วมมือกันอย่างสร้างสรรค์ได้รับการพิสูจน์แล้วจากภาคประชาสังคมที่เผชิญสถานการณ์และปัจจัย

แวดล้อมใกล้เคียงกันว่าช่วยแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่ง

การหาชุดนโยบายร่วมเพื่อสร้าง *พันธมิตรหลากหลายเพื่อการเปลี่ยนแปลง (Grand Rainbow Change Coalition)* ซึ่งแต่ละกลุ่มล้วนมีความคิดและเป้าประสงค์ทางการเมืองแตกต่างกันไม่ใช่เรื่องง่าย ทั้งนี้เพราะกลุ่มพลังก้าวหน้าเรียกร้องให้ทุกคนสามารถมีส่วนร่วมในชีวิตการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมอย่างเต็มศักยภาพ ในขณะที่ฝ่ายเสรีนิยมยืนยันในหลักประกันตามรัฐธรรมนูญ และการมีสถาบันคานอำนาจเสียงข้างมากที่เข้มแข็ง ส่วนฝ่ายอนุรักษนิยมก็จะไม่ยอมประนีประนอมเรื่องอัตลักษณ์ร่วมของพวกเขาที่ผูกอยู่กับรากเหง้าของวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับสถาบันกษัตริย์

เมื่อพิจารณาว่าประชาธิปไตยจะเป็นปีกแผ่นใดต่อเมื่อประชาชนส่วนใหญ่รวมทั้งเหล่าผู้มีอำนาจที่ใช้อำนาจของตนเป็นว่าเล่น ยอมรับประชาธิปไตย ประชาธิปไตยไทยจึงจำเป็นต้องหยั่งรากฐานมั่นคงลงในวัฒนธรรมไทย เมื่อคำนึงถึงความภักดีอย่างลึกซึ้งของคนไทยนับล้านต่อระเบียบทางสัญลักษณ์ดั้งเดิม *พันธมิตรหลากหลายเพื่อการเปลี่ยนแปลง* อาจต้องหาวิธีสร้างประชาธิปไตยที่แท้จริงในขณะที่ยังยึดมั่นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ชุดนโยบายร่วมสำหรับพันธมิตรหลากหลายเพื่อการเปลี่ยนแปลงไม่น่าจะไปไกลเกินกว่ากติกาการเล่นเกมที่พื้นฐานสำหรับระบบการเมืองไทย การเปลี่ยนแปลงเชิงสถาบันที่จะเกิดขึ้นกับระเบียบรัฐธรรมนูญต้องสร้างสมดุลระหว่างการปกครองของเสียงข้างมากกับหลักประกันคัดค้านเสียงข้างมาก ดังนั้น หลักธรรมาภิบาล เช่น ความรับผิดชอบ ความโปร่งใส ความมีประสิทธิภาพ และหลักนิติธรรม น่าจะเป็นจุดร่วมขั้นต่ำที่สุด ซึ่งกลุ่มนักเคลื่อนไหวพลังก้าวหน้า นักปฏิรูปเสรีนิยม และฝ่ายอนุรักษนิยมตาสว่าง เห็นพ้องต้องกัน *พันธมิตรหลากหลายเพื่อการเปลี่ยนแปลง* อาจตกลงร่วมกันส่งเสริมวัฒนธรรมประชาธิปไตย⁹³ ซึ่งช่วยยกระดับการมีส่วนร่วมของพลเมืองผู้ตื่นตัวและมีความรับผิดชอบในชีวิตทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม กล่าวโดยสังเขปคือ *พันธมิตรหลากหลายเพื่อการเปลี่ยนแปลง* ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มพลังก้าวหน้า ฝ่ายเสรีนิยม และฝ่ายอนุรักษนิยม อาจร่วมมือกันสร้างสนามประชาธิปไตยในวันนี้สำหรับใช้แข่งขันกันต่อไปในวันหน้า

5.3 การสร้างวาทกรรมเพื่อการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นประชาธิปไตย

เพื่อยกระดับสนามแข่งขันให้เท่าเทียมสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นประชาธิปไตย วาทกรรมการเปลี่ยนแปลงประชาธิปไตยจึงจำเป็นต้องถูกสร้างขึ้น โดยอธิบายให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงที่มีลักษณะเช่นไรควรถูกส่งเสริม ทำไมการเปลี่ยนแปลงถึงมีความจำเป็นและเป็นสิ่งที่พึงปรารถนา เรื่องเล่าว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงจะทำหน้าที่สำคัญหลายประการ ประการแรกคือการกำหนดชุดนโยบายร่วมระหว่างกลุ่มต่างๆ โดยใช้ภาษาไม่ซับซ้อน เข้าใจง่าย ซึ่งอาจช่วยดึงดูดผู้สนใจมาเข้าร่วมเป็นพันธมิตร ประการที่สองคือการนำเสนอ “สารร่วม” สำหรับให้ทุกกลุ่มในแนวร่วมใช้สื่อสารต่อสาธารณะ เพื่อชี้แจงเหตุผลในการเปลี่ยนแปลงต่อสาธารณชนวงกว้าง และประการสุดท้าย การสร้างการยอมรับในหมู่ประชาชน หากผู้คนจำนวนมากยอมรับว่าวาทกรรมการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็น “จุดยืนที่มีเหตุผล” ตั้งอยู่บนพื้นฐานของ “ข้อโต้แย้งที่สมเหตุสมผล” และส่งเสริม “เป้าหมายที่เป็นธรรม” บรรดาผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะเปิดใจยอมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นประชาธิปไตยยิ่งขึ้น

เป้าหมายสูงสุดคือการทำให้เรื่องเล่าว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นประชาธิปไตยกลายเป็นอำนาจทางวาทกรรมในสังคม สิ่งที่ครอบงำทัศนคติและปฏิบัติการต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นประชาธิปไตยของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด มิได้มีแค่การคิดคำนวณผลประโยชน์อย่างมีเหตุมีผลเท่านั้น อันที่จริง นิยามของผลประโยชน์และการตัดสินใจกระทำกิจกรรมใดๆ ของบุคคลขึ้นอยู่กับสิ่งที่เขาเชื่อว่าเป็นความจริง มีเหตุผล และถูกต้อง ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดว่าสิ่งใด “พูดได้และทำได้” อีกต่อหนึ่ง ทั้งหมดนี้ล้วนแล้วแต่ถูกกำหนดจากวาทกรรมอำนาจนำทั้งสิ้น หากวาทกรรมใดขึ้นมาเป็นอำนาจนำ วาทกรรมนั้นจะไม่มีผู้กังขาหรือท้าทายอีกต่อไป อันที่จริงคนส่วนใหญ่ไม่ได้ตระหนักถึงลักษณะเชิงอุดมการณ์ของวาทกรรมอำนาจนำด้วยซ้ำ แต่มักเชื่ออย่างง่าย ๆ ว่ามันเป็นความจริงอย่างชัดเจนโดยไม่ต้องพิสูจน์ ดังนั้น หากวาทกรรมว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นประชาธิปไตยกลายเป็นวาทกรรมกระแสหลักได้ มันก็จะกลายเป็นแหล่งที่มาแห่งอำนาจเพื่อการเปลี่ยนแปลง

เรื่องเล่าว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นประชาธิปไตยมีลักษณะเป็นเช่นไร? เพื่อนำเสนอชุดนโยบายร่วมของพันธมิตรหลากสีเพื่อการเปลี่ยนแปลงจำเป็นต้องผนวกรวมแก่นความคิดของฝ่ายอนุรักษ์นิยม ฝ่ายเสรีนิยม และกลุ่มพลังก้าวหน้าเข้าด้วยกันเป็น “สารร่วม” หนึ่งเดียว ยิ่งไปกว่านั้นเรายังสามารถสร้างเรื่องเล่า

อันทรงพลังที่อาจกระหึ่มกังวานในวาทกรรมกระแสหลักด้วยการผสมผสานศัพท์เฉพาะทางดั้งเดิมเข้ากับความคิดแบบก้าวหน้า หรือการประสานโมเดลสากลเข้ากับรากวัฒนธรรมไทย นอกเหนือจากแนวคิดผสมผสานคู่ตรงข้ามเข้าด้วยกันดังที่นำเสนอข้างต้น ยังมีแนวคิดดั้งเดิมอีกมากมายที่โดยหลักการแล้วสอดคล้องกับความคิดแบบประชาธิปไตย นั่นไม่ได้หมายความว่าเราสามารถนำแนวคิดดั้งเดิมเหล่านี้ ซึ่งพัฒนาขึ้นในเวลาและสภาวะแวดล้อมที่ต่างจากปัจจุบัน มาประยุกต์ใช้ โดยคงความหมายเดิมเอาไว้ แต่เราควรนำแนวคิดดั้งเดิมเหล่านี้มาปรับให้เข้ากับสภาพการณ์และความต้องการของสังคมพหุนิยมที่มีความซับซ้อน อันที่จริงสังคมหลายแห่งก็นำรากฐานเชิงอุดมการณ์และเชิงคุณค่าของตนมา “ปรับเปลี่ยนให้ทันสมัย” อยู่เป็นประจำ เพื่อธำรงรักษาความชอบธรรมเอาไว้ภายใต้สภาวะแวดล้อมที่กำลังเปลี่ยนแปลง⁹⁴

ผู้เขียนจะแสดงวิธีนำแก่นความคิดดั้งเดิมมาผสมผสานกับความคิดแบบก้าวหน้าผ่านตัวอย่างสองแบบ และหากพันธมิตรหลากสีเพื่อการเปลี่ยนแปลงเห็นว่าเรื่องเล่าร่วมเหล่านี้มีประโยชน์ก็อาจนำวิธีการเดียวกันนี้ไปใช้กับประเด็นอื่นๆต่อไป

สะพานเชื่อมวาทกรรมแบบที่หนึ่ง: สัมมวาจาตามหลักพุทธศาสนากับการปรึกษาหารือ

คนไทยจำเป็นต้องเข้าร่วมการถกเถียงสาธารณะด้วยเหตุด้วยผลว่าเราจะอยู่ร่วมกันต่อไปอย่างไร ทว่าการโต้เถียงสาธารณะในปัจจุบันนั้น ในด้านหนึ่งกลับเต็มไปด้วยการพูดโจมตีด้วยความเกลียดชัง การโจมตีตัวบุคคล และการปลุกระดมทางอินเทอร์เน็ต ขณะที่อีกด้านถูกรอบงำด้วยการเซ็นเซอร์ การปราบปราม และการควบคุมอย่างลับๆ สิ่งที่สังคมไทยต้องการคือวัฒนธรรมการถกเถียงแบบประชาธิปไตย ทั้ง จอห์น รอลส์⁹⁵ และ เยอร์เกน ฮาเบอร์มาส (Jürgen Habermas)⁹⁶ ต่างระบุว่าการศึกษาหารือจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อผู้ร่วมถกเถียงสื่อสารกันโดยมุ่งหวังผลสัมฤทธิ์ อยู่บนฐานของกฎกติกาข้อสัตย์ และมีประสิทธิภาพ เพื่อคลี่คลายความตึงเครียดระหว่าง “เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น” กับ “ความรับผิดชอบต่อสังคม” การศึกษาหารือจะช่วยส่งเสริมให้เกิดแนวทางการสื่อสารสองระดับ นั่นคือแม้เราจะได้รับอนุญาตตาม

กฎหมายให้สามารถพูดในสิ่งที่อยากพูด แต่กระนั้นพลเมืองผู้มีความรับผิดชอบ ก็ควรยับยั้งตนเองไม่พูดเรื่องบางเรื่องโดยสมัครใจ เห็นได้ชัดว่าแนวคิดเรื่อง “การปรึกษาหารือ” เหล่านี้ดำเนินคู่ขนานไปกับคำสอนตามหลักพุทธศาสนาเรื่อง “สัมมาวาจา” ซึ่งสอนว่ามนุษย์พึงพูดความจริงและพูดโดยสุจริตเพื่อให้คำพูดมีส่วน ในการเสริมสร้างความตั้งใจที่ดีและผ่อนคลายความตึงเครียด ดังนั้น เรื่องเล่าว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นทางการปีโดยควรเชื่อมโยงกลับไปยังแนวคิดดั้งเดิม ที่ฝังรากลึกอยู่ในสังคมไทยอย่างเช่น “สัมมาวาจา” อันจะช่วยให้วัฒนธรรมการถกเถียงแบบประชาธิปไตยแพร่หลายในสังคมมากขึ้น

สะพานเชื่อมวาทกรรมแบบที่สอง: เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาที่เป็นธรรมทางสังคม สมดุล และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

เพื่อสร้างเงื่อนไขที่เอื้อให้เกิด “สังคมดีเพื่อชีวิตดีถ้วนหน้า” ประเทศไทย จำเป็นต้องมีโมเดลการพัฒนาแบบใหม่ที่ไม่เพียงสามารถรับมือกับความท้าทายด้านเศรษฐกิจและด้านสิ่งแวดล้อมในระดับโลก แต่ยังจัดการกับปัญหาสังคมและการเมืองภายในประเทศได้ควบคู่กันด้วย แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งมีรากฐานจากหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาของไทยที่สืบทอดมาแต่โบราณ⁹⁷ มุ่งเสนอทางเลือก มาประชันกับโมเดลการพัฒนาแบบทุนนิยมเสรีนิยมใหม่

เศรษฐกิจพอเพียง “เสนอให้ยึดหลัก ‘ทางสายกลาง’ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ประเทศก้าวทันโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึงการกระทำอย่างพอประมาณและสมเหตุสมผล ซึ่งรวมถึงความจำเป็น ที่จะต้องสร้างระบบภูมิคุ้มกันอันควรเพื่อป้องกันเหตุไม่คาดคิดที่อาจเกิดขึ้นไม่ว่า ภายนอกหรือภายใน [...] ด้วยวิธีนี้เราอาจรักษาสมดุลไว้ได้และพร้อมรับมือกับ ความเปลี่ยนแปลงอันรวดเร็วจากโลกภายนอก ทั้งทางกายภาพ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม”⁹⁸ ในการแสวงหาโมเดลการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน “เศรษฐกิจพอเพียง” มีเป้าหมายบางประการเหมือนกับโมเดลการพัฒนาของกลุ่มพลังก้าวหน้า “เราอาจมองเศรษฐกิจพอเพียงว่าประกอบด้วยสองกรอบคิด กรอบแรกคือการเผชิญหน้าอย่างไม้อาจหลีกเลี่ยงกับโลกโลกาภิวัตน์ ซึ่งยึดถือประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ และการแข่งขันเป็นกติกาการเล่นเกมส์ อีกกรอบคือความจำเป็นที่จะต้องมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและขีดความสามารถที่จะปกป้องตนเองจากเหตุไม่คาดคิดและความ

ไร้เสถียรภาพจากโลกภายนอก⁹⁹ อย่างไรก็ตาม การที่เศรษฐกิจพอเพียงเรียกร้องให้ประมาณตนเป็นสิ่งที่กลุ่มพลังก้าวหน้าปฏิเสธ ด้วยมองว่าไม่ต่างจากการอุปถัมภ์คนจนอยู่ร่ำไป แต่ทั้งนี้ต้องไม่ลืมว่าการชี้ให้เห็นความสอดคล้องกันระหว่างแนวคิดของกลุ่มพลังก้าวหน้า เช่น การเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างเป็นทางการเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจพอเพียง อาจช่วยให้ชนชั้นนำฝ่ายอนุรักษ์นิยมหันมาสนับสนุนโมเดลการพัฒนาทางเลือกรูปแบบนี้

6. บทสรุป

เพื่อให้สังคมไทยผ่านพ้นวิกฤตการเปลี่ยนผ่านที่ซ่อนอยู่ลึกลงไปประเทศไทยจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนระเบียบทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และสัญลักษณ์ให้สอดคล้องกับความจำเป็นของสังคมพหุนิยมที่มีความซับซ้อนเท่าที่ผ่านมา ความพยายามที่จะเจรจาต่อรองเพื่อสร้างสัญญาประชาคมใหม่ล้วนประสบความสำเร็จล้มเหลว ในยุคสมัยแห่งการเปลี่ยนผ่าน การดำรงอยู่ร่วมกันของค่านิยมส่วนรวมและความคิดที่ขัดแย้งกัน ปัญหาความล้มเหลวในการร่วมมือกัน และความขัดแย้งทางการเมืองเกี่ยวกับทิศทางหลักของประเทศ ล้วนบ่อนทำลายความสามารถของสังคมในการตกลงเกี่ยวกับกฎกติกาพื้นฐานชุดใหม่และการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบกันใหม่ ด้วยเหตุนี้แนวทางการจัดการวิกฤตแบบเทคโนโลยีจึงล้มเหลว สิ่งที่สังคมไทยต้องการคือแนวทางการจัดการวิกฤตด้วยวิถีทางการเมือง

เพื่อเอาชนะการต่อสู้กับแนวร่วมฝ่ายข้าราชการรักษาสถานภาพเดิมที่ป้องกันตนเองอย่างแน่นหนา ทั้งกลุ่มพลังก้าวหน้า ฝ่ายเสรีนิยม และฝ่ายอนุรักษ์นิยม ตาสว่างต้องรวมพลังกันเป็นพันธมิตรหลากหลายเพื่อการเปลี่ยนแปลง แต่เนื่องจากตัวแสดงหลักจากแต่ละขั้วการเมืองและแต่ละภาคส่วนของสังคมมีผลประโยชน์แตกต่างกัน จึงมีโอกาสสูงที่จะเกิดความขัดแย้งระหว่างกัน ดังนั้น ชุดนโยบายร่วมซึ่งน่าจะเป็นจุดร่วมขั้นต่ำที่สุดที่ทุกกลุ่มยอมรับได้ก็คือ “การสร้างสนามประชาธิปไตยในวันนี้สำหรับใช้แข่งขันกันต่อไปในวันหน้า” ทั้งนี้เพื่อยกระดับสนามแข่งขันให้เท่าเทียมขึ้น วาทกรรมว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นทางการเป็นประชาธิปไตยจึงจำเป็นต้องถูกสร้างขึ้น โดยผสมผสานความคิดประชาธิปไตยเข้ากับรากเหง้าของคุณค่าและแนวคิดแบบดั้งเดิม

หมายเหตุ

- a ในช่วง 8 ปีที่ผ่านมา พันธมิตร “เสื้อแดง” และ “เสื้อเหลือง” มีการเปลี่ยนแปลงมาโดยตลอด มีตัวแสดงและกลุ่มต่างๆ มากมายเข้าร่วมต่อสู้หยุดเคลื่อนไหว และกระทั่งเปลี่ยนไปอยู่ฝ่ายตรงข้าม ในขณะที่ความขัดแย้งทางการเมืองก่อให้เกิดความแตกแยกในกลุ่มชนชั้นทางสังคม องค์กร และครอบครัว ก็ยังพบเห็นผู้สนับสนุนทั้งสองฝ่ายได้จากทุกสถาบัน ทั้งสองฝ่ายต่างต่อสู้อย่างหนักที่จะเข้าสู่อำนาจและควบคุมสถาบันสำคัญๆ อาทิ สื่อสารมวลชน องค์กรอิสระ ตำรวจ ตลอดจนองค์กรด้านความมั่นคงอื่นๆ “แนวร่วมแดง” ประกอบด้วยพันธมิตรที่รวมตัวกันอย่างหลวมๆ ระหว่างนายทุน เศรษฐีผู้มั่งคั่ง นักวิชาการและนักเคลื่อนไหวหัวก้าวหน้า และขบวนการเสื้อแดง โดยมีผู้สนับสนุนหลักคือชนชั้นกลางและชาวไร่ชาวนาคอการเมืองจากจังหวัดต่างๆ ในภาคเหนือและภาคอีสาน หลังจากนักการเมืองในสังกัดโดนตัดสิทธิ์ แยกย้าย และกลับมารวมตัวกันหลายต่อหลายครั้ง พรรคเพื่อไทยก็เกิดขึ้นมาในฐานะพรรคการเมืองหัวหอกของฝ่ายแดง ส่วน “พันธมิตรเหลือง” ประกอบด้วยชนชั้นนำดั้งเดิมจากเครือข่ายสถาบันกษัตริย์ ผู้นำทางธุรกิจ นักวิชาการ และนักเคลื่อนไหวในภาคประชาสังคม ร่วมกับขบวนการเสื้อเหลือง โดยได้รับการสนับสนุนจากชนชั้นกลางในกรุงเทพมหานครเป็นหลัก พรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งเป็นพรรคการเมืองฝ่ายค้านพรรคหลัก มีฐานเสียงเข้มแข็งในจังหวัดภาคใต้และในกรุงเทพมหานคร
- b แม้จะมีข่าวลือว่าอาจเกิดรัฐประหารในช่วงอุทกภัยเดือนพฤศจิกายน 2554 ความขัดแย้งทางการเมืองเรื่องการแก้ไขรัฐธรรมนูญในเดือนมิถุนายน 2555 และการชุมนุมประท้วงของกลุ่มองค์กรพิทักษ์สยามในเดือนพฤศจิกายน 2555 ผู้บัญชาการกองทัพบกก็ยืนยันครั้งแล้วครั้งเล่าว่ากองทัพจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง นอกจากนี้การถอนกำลังทหารไทยจากชายแดนที่ติดกับกัมพูชาในพื้นที่เขาพระวิหารซึ่งทำให้กองทัพกับรัฐบาลอภิสิทธิ์เกิดความขัดแย้งกัน ก็ดำเนินไปอย่างราบรื่นจนน่าประหลาดใจ
- c ในความเป็นจริง “รัฐบาลเสื้อแดง” ยังคงปราบปรามผู้ต้องหาที่กระทำผิดตามกฎหมายหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ แม้แต่ทักษิณก็ยังเรียกร้องให้มีการเสียสละเพื่อความปรองดอง ดูเอกสารอ้างอิงในข้อ 6
- d เราต้องมองการต่อสู้ของชาวไทยเชื้อสายจีนกลุ่ม “ทักษิณิสตา” (Thaksinista) ภายใต้บริบททางประวัติศาสตร์ที่รัฐไทยใช้อำนาจควบคุมชนชั้นนายทุนไทยเชื้อสายจีน เรื่องย้อนแย้งอย่างหนึ่งของความขัดแย้งระหว่างสี่คือเหล่านายทุนมหาเศรษฐีกลับถูกกล่าวหาว่าใช้ “ประชานิยม” ในการจัดหาบริการทางสังคมขั้นพื้นฐานให้แก่คนยากคนจน ดูเอกสารอ้างอิงในข้อ 16
- e วลีนี้แปลจากสำนวนภาษาละตินว่า “*E pluribus unum*” (out of many, one) และเป็นคติพจน์อย่างไม่เป็นทางการของสหรัฐอเมริกา ด้วยความที่เป็นชาติที่เกิดจากผู้อพยพมาตั้งรกราก สหรัฐอเมริกาจึงเผชิญความท้าทายก่อนรัฐชาติอื่นๆ ในการสร้างอัตลักษณ์ของชาติและความสมานฉันท์ทางสังคมขึ้นจากสังคมที่เป็นพหุนิยมและแบ่งแยกเป็นส่วนๆ
- f จุดยืนทางการเมืองของชนชั้นกลางในกรุงเทพฯ ดูเหมือนจะขัดแย้งกับแนวคิดที่เชื่อกันทั่วไปว่าการเติบโตของชนชั้นกลางคือแรงผลักดันสำคัญในการสร้างประชาธิปไตย
- g ในช่วงที่ความขัดแย้งทวีความรุนแรง แนวคิดเรื่องความล้าเลิศของชนชั้นนำประกอบกับความเกลียดชังของชนชั้นกลางกระตุ้นให้เกิดถ้อยคำโจมตีด้วยความเกลียดชัง อย่างเช่น “เชื้อโรคแดงเข้ายึดศูนย์กลางอันศักดิ์สิทธิ์ของกรุงเทพฯ” ดู Thongchai Winichakul เอกสารอ้างอิงในข้อ 47

- ^h กลุ่มสื่อเหลืองเป็นเตี๊อดเป็นแค้นเรื่องที่ทักษิณขายบริษัทชินคอร์ปและเรื่องความขัดแย้งกับกัมพูชากรณีปราสาทเขาพระวิหาร
- ⁱ สำหรับ เรย์มอนด์ อารอน (Raymond Aaron) ประชาธิปไตยคือการจัดให้มีการแข่งขันเพื่อใช้อำนาจอย่างสันติ
- ^j มาตรา 79 III ของรัฐธรรมนูญเยอรมนี บัญญัติว่า “หลักการพื้นฐานอันเป็นนิรันดร์” ที่ผู้บัญญัติกฎหมายมีอาจเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้ ประกอบด้วย ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิมนุษยชน หลักนิติธรรม ประชาธิปไตย รัฐสังคม ระบอบสหพันธรัฐ อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน การเลือกตั้ง และสิทธิในการจัดขึ้น

อ้างอิง

- ¹ Saxer, Marc. “In the Vertigo of Change: How to Resolve the Political Crisis” Friedrich-Ebert-Stiftung, Thailand, Bangkok, 2011.
- ² Vanijaka, Voranai. “Ready to Topple a Govt, or Not.” *Bangkok Post*. 25.11.2012. <http://www.bangkokpost.com/opinion/opinion/322949/ready-to-topple-a-govt-or-not>. accessed 25.11.2012
- ³ Vanijaka, Voranai. “A Political Game Played with Fear, Hatred and Anger.” *Bangkok Post*. 11.11.2012. <http://www.bangkokpost.com/opinion/opinion/320614/a-politicalgame-played-with-fear-hatred-and-anger>.
- ⁴ Ferrara, Federico. “The Grand Bargain: Making ‘Reconciliation’ Mean Something.” In *Bangkok, May 2010: Perspectives on a Divided Thailand*. Michael J. Montesano, Pavin Chachavalpongpun and Aekapol Chongvilaivan (eds.). Institute of Southeast Asian Studies, 2012.
- ⁵ Crispin, Shawn W. “The Deal Behind Thailand’s Polls.” *Asia Times Online*. 30.6.2011. http://www.atimes.com/atimes/Southeast_Asia/MF30Ae01.html. accessed 24.11.2012
- ⁶ Vanijaka, Voranai. “The Strange Saga of ‘Uncle SMS.’” *Bangkok Post*. 27.11.2012. <http://www.bangkokpost.com/opinion/opinion/268071/the-strange-saga-of-uncle-sms>; “A Very Dangerous Game They Play.” *Bangkok Post*. 11.12.2012. <http://www.bangkokpost.com/print/270236/>. accessed 26.11.2012.
- ⁷ McCargo, Duncan. “Network Monarchy and the Legitimacy Crises in Thailand.” *The Pacific Review*. Vol. 18, No. 4, 2005, pp. 499-519.
- ⁸ “Pitak Siam Rally Hopes to Oust Govt. Organizer Boonlert Wants to See a Coup.” *Bangkok Post*. 24.10.2012. <http://www.bangkokpost.com/news/local/318002/pitak-siam-rallyhopes-to-oust-govt>; “Big Rally Turn-Out Surprises Govt. Siam Pitak Group Plans to Escalate Protest Action.” *Bangkok Post*. 29.10.2012. <http://www.bangkokpost.com/news/local/318547/big-rally-turn-out-surprises-govt>; “Rally Fizzles Out Amid Safety Fears.” *Bangkok Post*. 24.11.2012. <http://www.bangkokpost.com/news/politics/322811/rally-fizzlesout-amid-safety-fears>. accessed 24.11.2012.

- ⁹ Nanuam, Wassana. "Red Shirts Power Makes Generals Wary of Mounting Coup." *Bangkok Post*. 14.06.2012. accessed at factiva.com on 27.6.2012; Nanuam, Wassana and Wassayos Ngamkham. "Boonlert Denies Taking Thaksin Pay-Off to End Pitak Siam Rally." *Bangkok Post*. 27.11.2012. <http://www.bangkokpost.com/news/politics/323209/boonlertdenies-taking-thaksin-pay-off-to-end-pitak-siam-rally>.
- ¹⁰ Pongsudhirak, Thitinan. "Thailand's Uneasy Passage." *Journal of Democracy*. Vol. 23, No. 2, 2012, pp. 47-61; ว่าด้วยกลุ่มองค์กรพิทักษ์สยาม Vanijaka, Voranai. "Ready to Topple a Govt, or Not."
- ¹¹ Achakulwisut, Atiya. "End of Mission Impossible but No Time to Gloat." *Bangkok Post*. 27.11.2012. <http://www.bangkokpost.com/opinion/opinion/323217/end-ofmission-impossible-but-no-time-to-gloat>.
- ¹² Hewison, Kevin. 2005; Hewison, Kevin and Kengkij Kitirianglarp. "'Thai-Style Democracy': The Royalist Struggle for Thailand's Politics." In *Saying the Unsayable: Monarchy and Democracy in Thailand*. Soren Ivarsson and Lotte Isager (eds.). Copenhagen: Nordic Institute of Asian Studies Press, 2010, p. 196.
- ¹³ เปรียบเทียบกับ Saxer, Marc. "In the Vertigo of Change."
- ¹⁴ สำหรับข้อมูลที่ใหม่กว่าเกี่ยวกับทฤษฎีการพัฒนาสู่ความเป็นสมัยใหม่ ให้เปรียบเทียบกับ Inglehart, Ronald and Christian Welzel. *Modernization, Cultural Change and Democracy: The Human Development Sequence*. New York: Cambridge University Press, 2005.
- ¹⁵ Hewison and Kengkij. "'Thai-Style Democracy.'" In *Saying the Unsayable*. Ivarsson and Isager (eds.). p. 187.
- ¹⁶ Ibid.; Thitinan. "Thailand's Uneasy Passage." p. 58.
- ¹⁷ Walker, Andrew. *Thailand's Political Peasants: Power in the Modern Rural Economy*. University of Wisconsin Press, 2012.
- ¹⁸ Saxer, Marc. "In the Vertigo of Change." p. 6.
- ¹⁹ Baker, Chris. "Reconciliation Games." Talk at FCCT. 9.8.2012. http://www.youtube.com/watch?v=j1kidcOJ0M4&feature=player_embedded.
- ²⁰ Sen, Amartya. *Development as Freedom*. Oxford University Press, 1999.
- ²¹ Askew, Marc. "Introduction: Contested Legitimacy in Thailand." In *Legitimacy Crisis in Thailand*. King Prajadhipok's Institute Year Book No. 5. Marc Askew (ed.). Chiang Mai: Silkworm Books, 2010, p. 3.
- ²² Hewison, Kevin. 2005; Hewison and Kengkij. "'Thai-Style Democracy.'" In *Saying the Unsayable*. Ivarsson and Isager (eds.).
- ²³ Ibid., p. 196.
- ²⁴ Connors, Michael Kelly. *Democracy and National Identity in Thailand*. London, 2003, 2007, p. 183; Samudavanija, Chai-Anan. "Old Soldiers Never Die, They Are Just Bypassed: The Military, Bureaucracy and Globalization." In *Political Change in Thailand: Democracy and Participation*. Kevin Hewison (ed.). London, 1997, p. 42ff.

- ²⁵ คำว่า “ประชาธิปไตยแบบไทย” เกิดขึ้นในสมัยประชาธิปไตยถูกฉีกรัฐธรรมนูญชั่วคราว โดยคอนนอร์สอ้างอิงจาก *ประชาธิปไตยแบบไทยและข้อคิดเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ*. กรุงเทพฯ, 2508. และ ชาญวุฒิ วัชรพุกต์. “วิวัฒนาการลักษณะของประชาธิปไตยแบบไทย.” ใน *50 ปี บนเส้นทางประชาธิปไตยไทย (2475-2525)*. กองบรรณาธิการวารสารเศรษฐศาสตร์การเมือง (จัดพิมพ์). กรุงเทพฯ, 2526. อ้างถึงใน Connors. *Democracy and National Identity in Thailand*. p. 49ff; ดูเพิ่มเติม Hewison and Kengkij. “Thai-Style Democracy.” In *Saying the Unsayable*. Ivarsson and Isager (eds.).
- ²⁶ Hewison and Kengkij. “Thai-Style Democracy.” In *Saying the Unsayable*. Ivarsson and Isager (eds.).
- ²⁷ Baker. “Reconciliation Games.”
- ²⁸ Pongsudhirak. “Thailand’s Uneasy Passage.”
- ²⁹ Saxer. “In the Vertigo of Change.”
- ³⁰ Croissant, Aurel. Keynote at FES public forum on “How to Build a New Social Contract?: Ways Forward from the Transitional Conflict.” 30.7.2012; ดูเพิ่มเติม Montesano, Michael J. “Four Thai Pathologies, Late 2009.” In *Legitimacy Crisis in Thailand*. Askew (ed.). p. 279f.
- ³¹ “Nitirat’s Proposed Amendments to Article 112 (Updated Version).” *Prachatai*. 15.1.2012. <http://prachatai.com/english/node/2997>. accessed 7.9.2012.
- ³² Inglehart and Welzel. *Modernization, Cultural Change and Democracy*.
- ³³ Blom, Philipp. *The Vertigo Years: Europe, 1900-1914*. New York: Basic Books, 2008; Saxer. “In the Vertigo of Change”; “Interview with a Social Critic - Kaewmala.” *Chiang Mai City News*. 5.8.2012. <http://www.chiangmaicitynews.com/news.php?id=661>. accessed 25.8.2012
- ³⁴ Phongpaichit, Pasuk and Chris Baker. “Power in Transition.” In *Political Change in Thailand*. Hewison (ed.). p. 21ff; ดูเพิ่มเติม Askew. *Legitimacy Crisis in Thailand*. p. 6.
- ³⁵ ดู “National Broadcasting and Telecommunication Commission Code of Conduct.” NBTC. 10.10.2012. accessed 27.10.2012.
- ³⁶ Connors. *Democracy and National Identity in Thailand*. pp. 46, 186; Hewison and Kengkij. “Thai-Style Democracy.” In *Saying the Unsayable*. Ivarsson and Isager (eds.). p. 190; Rosanvallon, Pierre. *Democratic Legitimacy: Impartiality, Reflexivity, Proximity*. Arthur Goldhammer (trans.). Princeton, NJ: Princeton University Press, 2011, pp. 26f, 51. ในการให้สัมภาษณ์พิเศษกับหนังสือพิมพ์ *บางกอกโพสต์* พล.อ. สนธิ บุญยรัตกลิน หัวหน้าพรรคมาตุภูมิ ซึ่งเป็นประธานคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษาแนวทางการสร้างความปรองดองแห่งชาติ ขอให้สาธารณชนเข้าใจว่าตนเป็นหัวหน้าผู้ผลักดันให้เกิดการปรองดองเพราะต้องการเห็นคนไทยอยู่กันอย่างสงบสุข และรักใคร่กลมเกลียว ใน “Sonthi Slams Critics over Rumours He wants PM Job.” *Bangkok Post*. 15.4.2012. <http://www.bangkokpost.com/lite/news/288884/sonthi-slamscritics-over-rumours-he-wants-pm-job>. accessed 25.8.2012.
- ³⁷ คอนนอร์สอ้างอิงจาก *ประชาธิปไตยแบบไทยและข้อคิดเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ*. ใน Connors. *Democracy and National Identity in Thailand*. p. 50.
- ³⁸ คำอธิบายเช่นเดียวกับอ้างอิงข้อ 36 ใน “Sonthi Slams Critics over Rumours He Wants PM Job.” *Bangkok Post*.

- ³⁹ คอนนอร์สอ้างข้อความจาก “วิวัฒนาการประชาธิปไตยของไทย.” ใน *ประชาธิปไตยแบบไทยและข้อคิดเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ*. อ้างถึงใน Connors. *Democracy and National Identity in Thailand*. p. 50.
- ⁴⁰ คอนนอร์สอ้างข้อความจาก ถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศสมัยรัฐบาลสฤษดิ์ ซึ่งปรากฏอยู่ใน Chaloeintarana, Thak. *The Sarit Regime, 1957-1963: The Formative Years of Modern Thai Politics*. Unpublished PhD dissertation, Cornell University, 1974, p. 206f.
- ⁴¹ คอนนอร์สอ้างข้อความจาก *ประชาธิปไตยแบบไทยและข้อคิดเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ*. น. 30. ใน Connors. *Democracy and National Identity in Thailand*. p. 50.
- ⁴² คอนนอร์สอ้างข้อความจากจากอดีตนายกรัฐมนตรื เสนีย์ ปราโมช “หากอังกฤษคือมารดาแห่งประชาธิปไตย ไทยก็เป็นยายแห่งประชาธิปไตย เพราะเราได้ประชาธิปไตยมาก่อน” Ibid., p. 185; Rosanvallon. *Democratic Legitimacy*. p. 203ff.
- ⁴³ Rosanvallon. *Democratic Legitimacy*. p. 203ff.
- ⁴⁴ Montesano. “Four Thai Pathologies, Late 2009.” In *Legitimacy Crisis in Thailand*. Askew (ed.). p. 287f; ดูเพิ่มเติม Blom. *The Vertigo Years*.
- ⁴⁵ Hewison and Kengkij. “‘Thai-Style Democracy’”; Connors. *Democracy and National Identity in Thailand*. p. 182.
- ⁴⁶ Voranai. “Ready to Topple a Govt, or Not.”
- ⁴⁷ Winichakul, Thongchai. “The ‘Germs’: The Reds’ Infection of the Thai Political Body.” *New Mandala*. 3.5.2010. <http://asiapacific.anu.edu.au/newmandala/2010/05/03/thongchai-winichakul-on-the-red-germs>. accessed 29.8.2012.
- ⁴⁸ เป็นความคิดที่เสนอโดยนายจำลอง ศรีเมือง ผู้นำคนหนึ่งของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ทั้งยังเป็นสมาชิกกลุ่มสันติอโศกและผู้ก่อตั้งพรรคพลังธรรม
- ⁴⁹ Pravit Rojanaphruk ว่าด้วยเรื่องที่ พล.อ. บุญเลิศ พุดหลดปาก ใน “Seductive Dangers of a Coup Mentality.” *The Nation*. 21.11.2012. <http://www.nationmultimedia.com/politics/Seductivedangers-of-a-coup-mentality-30194727.html>. accessed 26.11.2012.
- ⁵⁰ Nelson, Michael H. “PAD Tries a Political Party.” *New Mandala*. 28.5.2009. <http://asiapacific.anu.edu.au/newmandala/2009/05/28/pad-tries-a-political-party>. accessed 5.9.2012.
- ⁵¹ Rosanvallon. *Democratic Legitimacy*.
- ⁵² Pongsudhirak, Thitinan. “Many More Checks but Far Fewer Balances.” *Bangkok Post*. 20.7.2012. accessed at factiva.com on 30.7.12.
- ⁵³ Fukuyama, Francis. *The Origins of Political Order: From Prehuman Times to the French Revolution*. London: Profile Books, 2011.
- ⁵⁴ Chaisukkosol, Chanchai. “A New Social Contract: The Way Out for Thailand’s Political Transformation Crisis.” Friedrich-Ebert-Stiftung, Thailand, Bangkok, 2012, p. 11.
- ⁵⁵ Ibid.; Nufer and Siripan. “Red and Yellow.” unpublished manuscript, 2010.
- ⁵⁶ Shin, Doh Chull and Cho Youngho. “Contours and Barriers to Democratization in Southeast Asia: A Comparative Analysis of How Southeast Asians View Democracy.” In *The Crisis of Democratic Governance in Southeast Asia*. Aurel Croissant and Marco Bünte (eds.).

- Palgrave, 2011, pp. 16-38.
- ⁵⁷ Dressel, Björn. "The Judicialization of Politics or Politicization of the Judiciary." In *The Judicialization of Politics in Asia*. Björn Dressel (ed.). Routledge, 2012; Thitinan. "Thailand's Uneasy Passage."
- ⁵⁸ Klein, James R. "The Battle for Rule of Law in Thailand: The Constitutional Court of Thailand." http://www.cdi.anu.edu.au/CDIwebsite_1998-2004/thailand/thailand_downloads/ThaiUpdate_Klien_ConCourt%20Apr03.pdf. accessed 29.8.2012.
- ⁵⁹ Crispin, Shawn W. "Judicial Coup Murmurs in Thailand." *Asia Times*. 22.11.2008. http://www.atimes.com/atimes/Southeast_Asia/JK22Ae02.html. accessed 29.8.2012; Nardi, Dominic J. "Thai Institutions: Judiciary." *New Mandala*. 12.7.2010. <http://asiapacific.anu.edu.au/newmandala/2010/07/12/thai-institutions-judiciary/>. accessed 29.8.2012.
- ⁶⁰ Kaewmala. "How the Meaning of 'and' Starts a Constitutional Crisis in Thailand." blog entry. 8.6.2012. <http://thaiwomantalks.com/2012/06/08/how-the-meaning-of-and-starts-a-constitutional-crisis-in-thailand/>; งานเขียนที่รัดกุมขึ้น Bangkok Pundit. "Is a Judicial Coup in Thailand Imminent?" *Asian Correspondent*. 20.6.2012. <http://asiancorrespondent.com/83824/is-a-judicial-coup-in-thailand-imminent/>.
- ⁶¹ McCargo. "Network Monarchy and the Legitimacy Crises in Thailand." p. 505.
- ⁶² Seth Mydans อ้างข้อความจาก Veernat Laohapakul ผู้เขียนบทวิจารณ์ในหนังสือพิมพ์ *The Nation* ความว่า "หากกองทัพปฏิญาณตนว่าจะกักตื้อต่อประชาธิปไตย แล้วรัฐประหารที่เกิดขึ้นคืออะไร?" ใน "Coup Turns Democracy on Its Head." *International Herald Tribune*. 24.9.2006. <http://www.nationmultimedia.com/specials/thefall/herald.php>. accessed 31.8.2012.
- ⁶³ "TDRI Chief Warns the Country Faces a Debt Disaster." *Bangkok Post*. 27.10.2012. <http://www.bangkokpost.com/news/local/318411/t dri-chief-warns-the-country-faces-a-debt-disaster>. accessed 29.10.2012.
- ⁶⁴ ดูเอกสารอ้างอิงข้อ 8
- ⁶⁵ Connors. *Democracy and National Identity in Thailand*. p. 186.
- ⁶⁶ Thitinan. "Thailand's Uneasy Passage." p. 53ff.
- ⁶⁷ อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ อ้างถึงใน Ruangdit, Pradit. "Suthep to Drive Anti-Govt Attack." *Bangkok Post*. 29.10.2012. <http://www.bangkokpost.com/news/politics/318552/suthep-todrive-anti-govt-attack>. accessed 29.10.2012.
- ⁶⁸ Robinson, Gwen. "Thai Amnesty Bills Stoke Fears of Upheaval." *Financial Times*. 7.6.2012. <http://www.ft.com/cms/s/0/9ccb6aae-b095-11e1-a79b-00144feabdc0.html#axzz2DFhVISyY>. accessed 26.11.2012.
- ⁶⁹ ดูเพิ่มเติม "Sukumpol Targets Coup Law Changes." *Bangkok Post*. 20.1.2012. <http://www.bangkokpost.com/lite/topstories/275910/sukumpoltargets-coup-law-changes>. accessed 12.9.2012.
- ⁷⁰ McCargo. "Network Monarchy and the Legitimacy Crises in Thailand." p. 505ff.
- ⁷¹ Ibid., p. 505ff.

- ⁷² Saxer. "In the Vertigo of Change."
- ⁷³ *The Nation* ว่าด้วยข่าวลือเรื่องรัฐประหาร "Stop Talking about Coup: Jatuporn Told." 9.2.2012. <http://www.nationmultimedia.com/politics/Stop-talking-about-coup-Jatuporn-told-30175503.html>. accessed 24.8.2012.
- ⁷⁴ "Court Acted Outside Its Powers, Says Nitirat." *The Nation*. 16.7.2012. <http://www.nationmultimedia.com/politics/Court-acted-outside-its-powers-says-Nitirat-30186239.html>. accessed 12.9.2012.
- ⁷⁵ Reuters. accessed 24.8.2012.
- ⁷⁶ Rawls, John. *A Theory of Justice*. 3rd edition. Belknap Press 1999.
- ⁷⁷ Nancy, Jean-Luc. "Begrenzte und unendliche Demokratie." In *Demokratie?* Suhrkamp, 2012: ตันฉบับภาษาฝรั่งเศส *Démocratie, dans quel état?* La fabrique editions, 2009.
- ⁷⁸ Nancy. "Begrenzte und unendliche Demokratie." p. 77.
- ⁷⁹ Claude Lefort อ้างถึงใน Bensaïd, Daniel. "Der Permanente Skandal." In *Demokratie?* p. 41.
- ⁸⁰ Rancière, Jacques. *La haine de la démocratie*. La Fabrique editions, 2005.
- ⁸¹ Ostrom, Elinor. *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action*. Cambridge University Press, 1990.
- ⁸² International Commission of Jurists. "Thailand's Internal Security Act: Risking the Rule of Law?" 2010. <http://www.icj.org/thailands-internal-security-act-risking-the-rule-of-law/>.
- ⁸³ Fukuyama. *The Origins of Political Order*. pp. 348f, 455f.
- ⁸⁴ Ibid. ฟุกุยามาไม่เชื่อว่าระบบศักดินาราชูปถัมภ์จะสามารถก่อให้เกิดการปฏิรูป และคาดการณ์ว่าการปรับเปลี่ยนโดยใช้ความรุนแรงเป็นรูปแบบการปรับเปลี่ยนที่จะถูกนำมาใช้โดยปริยาย
- ⁸⁵ ทั้งการก่อความไม่สงบของคอมมิวนิสต์และการริเริ่มปฏิรูปของกลุ่มพลังก้าวหน้าไม่มีผลกระทบที่ยั่งยืนต่อระเบียบทางการเมือง
- ⁸⁶ Connors. *Democracy and National Identity in Thailand*. p. 198.
- ⁸⁷ Ibid., p. 184.
- ⁸⁸ Ibid., p. 183.
- ⁸⁹ Ibid., p. 189.
- ⁹⁰ Arya, Gotham. "The NESAC, Civil Society, Good Governance and the Coup." In *Divided over Thaksin*. John Funston (ed.). ISEAS Singapore, 2009, p. 44.
- ⁹¹ Croissant, Aurel, David Kuehn, Philip Lorenz and Paul Chambers. *Civilian Control of the Military and Democracy in Asia*. Basingstoke/New York: Palgrave MacMillan, forthcoming February 2013.
- ⁹² Gotham. "The NESAC, Civil Society, Good Governance and the Coup." In *Divided over Thaksin*. Funston (ed.). p. 39ff.
- ⁹³ คณะอนุกรรมการวางแผนพัฒนาการเมือง, คณะกรรมการปฏิรูปการเมือง. *แผนพัฒนาการเมืองไทย*. 2539, น. 25; เอนก เหล่าธรรมทัศน์. "ปฏิรูปการเมืองเศรษฐกิจ: สร้างพันธมิตรประชาธิปไตย." ใน *วิพากษ์สังคมไทย*. ฉลอง สุนทราวาณิชย์ (บก.). กรุงเทพฯ, 2538.
- ⁹⁴ Rosanvallon. *Democratic Legitimacy*.

⁹⁵ Rawls. *A Theory of Justice*.

⁹⁶ Habermas, Jürgen. *Theorie des kommunikativen Handelns*. Frankfurt, 1981.

⁹⁷ "The Philosophy of Sufficiency Economy." *Reflected Knowledge*. <http://www.reflectedknowledge.com/clients/GSB/sufficiency/sufficiency.htm>. last accessed 14.8.2012.

⁹⁸ ตามที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 แปลและอ้างอิงโดย Krongkaew, Medhi. "The Philosophy of Sufficiency Economy." *Kyoto Review of Southeast Asia*. Issue 4, October 2003.

⁹⁹ Medhi Krongkaew อ้างถึงใน "The Philosophy of Sufficiency Economy." *Reflected Knowledge*.

Chapter

4

**เศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้:
หนทางสร้างการเติบโตที่เป็นธรรมทางสังคม ยั่งยืน
และเป็นพลวัตเขียว เพื่อสังคมที่ดี**

*The Economy of Tomorrow:
How to produce socially just,
resilient and green dynamic
growth for a Good Society*

สุวิมล จินดาพันธ์ **แปล**

พิมพ์ครั้งแรก: FES. พฤษภาคม 2556
พิมพ์ครั้งที่ 3 แก้ไขปรับปรุง: FES. ตุลาคม 2557

- ในการเผชิญกับความท้าทายทางเศรษฐกิจ สังคม และนิเวศ นักคิดจากเอเชียและยุโรปต่างก็ได้ข้อสรุปว่าพวกเขาต้องการโมเดลใหม่ เพื่อขับเคลื่อนสังคมไปสู่วิถีการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน
- โครงการเศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้ (Economy of Tomorrow Project – EoT) ระดมนักคิดด้านเศรษฐกิจชาวเอเชียมาพบกับเพื่อนร่วมคิดจากยุโรปเพื่อสำรวจคำถามที่เป็นกุญแจสำคัญ 3 ประการ ได้แก่
 1. โมเดลการพัฒนาเศรษฐกิจต้องมีลักษณะเช่นไร จึงจะทำหน้าที่เป็นเข็มทิศในการเอาชนะวิกฤตเศรษฐกิจ วิกฤตสังคม และวิกฤตด้านนิเวศได้?
 2. วาทกรรมแบบใดจะช่วยสร้างความเท่าเทียมในสนามการเมืองเพื่อผลักดันนโยบายก้าวหน้า?
 3. พื้นที่กลางแบบใดที่จะดึงดูดให้นักปฏิรูปกลุ่มต่างๆ สามารถรวมพลังกันเป็นพันธมิตรหลากหลายสำหรับการต่อสู้ทางการเมืองเพื่อผลักดันวิถีการพัฒนาแบบใหม่นี้ได้?
- การเติบโตที่เป็นธรรมทางสังคม ยั่งยืน และเป็นพลวัตเขียวนั้น มีความจำเป็นเพื่อสร้างเงื่อนไขไปสู่ “สังคมดีเพื่อชีวิตดีถ้วนหน้า”
 - การเติบโตที่เป็นธรรมทางสังคมขับเคลื่อนด้วยรายได้ที่เป็นธรรมและทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมถ้วนหน้า
 - การเติบโตที่ยั่งยืนขับเคลื่อนด้วยเสถียรภาพในภาคการเงิน ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงการสร้างสมดุลในด้านการค้าและงบประมาณ
 - การเติบโตแบบพลวัตเขียวขับเคลื่อนด้วยการสร้างเศรษฐกิจสีเขียวนวัตกรรมเขียว

1. บทนำ

ความล่มสลายของเศรษฐกิจซึ่งเป็นผลมาจากการพังทลายของตลาดการเงินในปี ค.ศ. 2008 จุดชนวนให้เกิดวิกฤตเป็นระลอกอย่างต่อเนื่องจนอาจเปลี่ยนโฉมโลกที่เรารู้จัก ผู้คนนับล้านคนทั่วโลกต้องตกงาน สูญเสียบ้านและเงินออมทั้งชีวิต ระดับความน่าเชื่อถือของประเทศแกนกลางของระเบียบเศรษฐกิจหลังสงครามอย่างสหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส สหราชอาณาจักร และญี่ปุ่น ล้วนถูกตั้งข้อกังขา สังคมยุโรปใต้กำลังหมดลมด้วยนโยบายรัดเข็มขัด กรุงเอเธนส์และกรุงโรมแหล่งพุ่มพักประชาธิปไตยกลับอยู่ใต้การบริหารของเหล่าเทคโนโลยีแคครตที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งอเมริกา ยุโรป และตะวันออกกลางตกอยู่ในความโกลาหล จะมีก็แต่เอเชียเท่านั้นที่ดูเหมือนได้รับบทเรียนจากวิกฤตก่อนหน้านี้และฟื้นกลับมาที่มีการเติบโตที่แข็งแกร่งอีกครั้งภายหลังภาวะเศรษฐกิจฝืดเคืองช่วงสั้นๆ

ปัญหาทั้งหลายแหล่ที่ทำให้ตะวันตกพิกลพิการนั้นไปไกลกว่าวิกฤตการเงินและมูลเหตุของปัญหาก็ยังรำลึกกันว่าปัญหาเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม ยารักษาหลายขนานที่สั่งจ่ายมาก็เป็นเพียงแค่การรักษาขั้นต้นที่ปลายเหตุ ส่วนยาขนานอื่นๆ ก็ชวนให้นึกถึงการรักษาแบบยุคกลางที่วิธีเจาะเลือดดำเพื่อขับเลือดเสียออกมาซึ่งในที่สุดก็พิสูจน์แล้วว่าเป็นอันตรายต่อชีวิตคนไข้ในการหาหนทางเยียวยา ก่อนอื่นเราจำเป็นต้องวินิจฉัยเหตุแห่งความผิดปกติที่แท้จริง แล้วหาทางบำบัดที่มุ่งแก้ต้นเหตุนั้น

ประเทศตลาดเกิดใหม่ในเอเชียกำลังเผชิญความท้าทายทางเศรษฐกิจและสังคมไม่ต่างกัน และยังคงติดอยู่กับข้อจำกัดทางสังคมและนิเวศแบบเดียวกันอีกด้วย อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ในประเทศตลาดเกิดใหม่ในเอเชียก็แตกต่างกันไปในหลายแง่มุม ดังนั้นผู้เขียนจะเริ่มการวิเคราะห์ที่ต้นกำเนิดของวิกฤตซึ่งกำลังเกิดขึ้นในตะวันตกแล้วจึงอธิบายถึงความท้าทายที่ตะวันออกต้องเผชิญ จากนั้นผู้เขียนจะแย้งว่าทั้งการวิจัยและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่มีอยู่ตามปกตินั้นไม่สามารถจะเอาชนะแรงต้านจากกลุ่มพันธมิตรผู้มุ่งสร้างรักษาสถานภาพเดิมที่ทรงอำนาจและมีเดิมพันฝังรากอยู่ในโครงสร้างเศรษฐกิจการเมืองที่เป็นอยู่ได้ เพราะฉะนั้นโครงการเศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้จึงเสนอยุทธศาสตร์ 3 มิติ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างโมเดลการเติบโตทางเลือก สร้างความเท่าเทียมในสนามการเมืองสำหรับทุกคนด้วยการเปลี่ยนทิศทางกรรม และเสนอพื้นที่ทางการเมืองที่พันธมิตรหลากหลายสามารถรวมพลังกันต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งวิถีการพัฒนาที่ สุดท้ายผู้เขียนจะรายงานข้อค้นพบจากวงเสวนาเศรษฐกิจ

แห่งวันพรุ่งนี้ของเอเชีย-ยุโรป (EoT Asia-Europe Dialogues) และพยายามร่าง
เค้าโครงโมเดลการเติบโตที่เป็นธรรมทางสังคม ยั่งยืน และเป็นพลวัตเขียว

2. สถานการณ์ในตะวันตกและเอเชีย: ต่างจุดเริ่ม อนาคตบรรจบกัน

2.1 มหาวิทยาลัยแห่งตะวันตก¹

ต่อจากนี้ผู้เขียนจะแกะปะทะเปลือกหลายชั้นที่ห่อหุ้มมหาวิทยาลัยและพยายาม
ระบอบที่เกิดขึ้นอยู่ใจกลางมหาวิทยาลัยดังกล่าว อย่างไรก็ตาม เนื้อหาของส่วนนี้เขียนขึ้น
โดยเฟื่องพินิจไปที่ตะวันตก แต่ความท้าทายบางเรื่องก็อาจเกี่ยวพันกับส่วนอื่นๆ ของ
โลกด้วยเช่นกัน

ชั้นพื้นผิว: วิกฤตค่าเงินยูโร

รัฐในยุโรปสะสมหนี้สาธารณะในระดับที่มิโหฬารเสียจนสร้างข้อจำกัดใน
การกำหนดนโยบายอย่างร้ายแรง อันที่จริงขณะนี้การเมืองยุโรปก็ดูแทบจะไม่เกี่ยว
อะไรกับประเด็นอื่นเลยนอกจากการก่อหนี้ใหม่เพื่อชดใช้หนี้เดิม อย่างไรก็ตาม ศึก
การเมืองยุโรปอันดุเดือดว่าด้วยสาเหตุและวิธีแก้ไขวิกฤตครั้งนี้กำลังฉีกทำลายการ
รวมกลุ่มของยุโรปออกเป็นชิ้นๆ ไม่ใช่หรือหรือที่ว่าวิกฤตหนี้สาธารณะในไอร์แลนด์
สเปน และที่อื่นๆ เป็นผลโดยตรงจากการที่รัฐเองจ่ายเงินช่วยเหลือธนาคารเพื่อไม่
ให้ล้มละลาย? ไม่ใช่หรือที่ว่าการตัดลดการใช้จ่ายสาธารณะอย่างฮวบฮาบท่ามกลาง
ภาวะเศรษฐกิจถดถอยได้กลายเป็นอัตวินิบาตกรรมของชาวกรีก ชาวอิตาลี ชาวสเปน
และชาวโปรตุเกส? และไม่ใช่หรือหรือว่าความพยายามรักษาเสถียรภาพทางการเงิน
เท่ากับเป็นการยึดอายุของวิกฤตหนี้สาธารณะ ขณะเดียวกันยังคุกคามเสถียรภาพ
ของค่าเงินยูโรที่มีนพยายามประคองไว้ด้วย?² สิ่งที่เราเรียกกันว่า “วิกฤตค่าเงินยูโร”
นั้นส่วนใหญ่แล้วขับเคลื่อนไปด้วยการวิเคราะห์ที่ผิดพลาดว่าปัญหาหนี้สาธารณะคือ
เหตุแห่งวิกฤตนี้มากกว่าจะเป็นผลลัพธ์ของปัญหาเชิงโครงสร้างที่ยังรากลึกกว่านั้น³
อันที่จริงกลุ่มประเทศยุโรปชายขอบกำลังตกอยู่ในสถานการณ์กลืนไม่เข้าคายไม่ออก
ในช่วงเศรษฐกิจดี สินเชื่อราคาถูกลงที่ดูเหมือนจะมีไม่จำกัดได้บั่นทอนแรงจูงใจในการ

ปฏิรูปเชิงโครงสร้างเพื่อเสริมสร้างผลิตภาพ ต่อมาเมื่อวิกฤตเข้าโจมตี เศรษฐกิจของประเทศเหล่านั้นก็ไม่อาจกู้ความสามารถในการแข่งขันคืนมาได้ด้วยการปรับลดค่าเงิน ในขณะที่เดียวกันนี้ สาธารณะซึ่งอยู่ในรูปเงินตราต่างประเทศก็พุ่งถึงจุดระเบิดอย่างไรก็ตาม จุดบกพร่องเชิงโครงสร้างของค่าเงินยูโรยังคงถูกละเลยต่อไป เพราะเยอรมนีและประเทศอื่นๆ ไม่อาจหาเจตจำนงทางการเมืองที่จะทำให้การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจและการคลังหยั่งรากลึกกลงกว่าที่เป็นได้ จึงยื่นกรรณไช้มาตรการรัดเข็มขัดต่อไปทั้งที่สามารถออกพันธบัตรยูโรเพื่อบรรเทาวิกฤตหนี้สาธารณะได้ก็ตาม⁴

การตีความและการตอบสนองต่อวิกฤตครั้งนี้เป็นเครื่องย้ำเตือนเราถึงความสัมพันธ์อันสลับซับซ้อนระหว่างเศรษฐศาสตร์การเมืองกับอำนาจนำทางวาทกรรม⁵ มีเพียงมุมมองของนักลงทุนผู้ตกอยู่ในหายนะจากการสูญเสียสินทรัพย์เท่านั้นที่คำเทศน์แห่งเสถียรภาพทางการเงินพอจะฟังขึ้นอยู่บ้าง กลุ่มประเทศ P.I.G.S. (โปรตุเกส อิตาลี กรีซ และสเปน - ผู้แปล) ต้องแสดงให้เห็นว่าพวกตนกำลังจะล้มละลาย หาใช่จะหยุดการชำระหนี้และทำให้เสถียรภาพของค่าเงินยูโรในฐานะมาตรฐานทองคำใหม่ตกอยู่ในความเสี่ยงไม่

แม้จะมีความสับสนอลหม่านในวิวาทะเกี่ยวกับวิกฤตแห่งทุนนิยมการเงินโดยทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งรากเหง้าแห่งวิกฤตการเงิน กลุ่มพันธมิตรผู้มุ่งธำรงรักษาสถานภาพเดิมก็ยังประสบความสำเร็จในการให้ความหมายต่อวิกฤตดังกล่าวโดยเป็นเจ้าของชุดคำอธิบายกระแสหลัก ทำให้วิกฤตครั้งนี้กลายเป็นเรื่องของตัวบุคคลผู้ไร้ศีลธรรมและรัฐสวัสดิการที่ใช้จ่ายเกินตัว แทนที่จะเป็นเรื่องของความล้มเหลวของตลาดที่ไร้การกำกับดูแล ความล้มเหลวในเชิงระบบ

การตอบสนองเชิงนโยบายก็เป็นแต่เพียงผลที่ตามมา นั่นคือการชำระบาปโดยมาตรการรัดเข็มขัด ซึ่งต้องทำเพื่อผลักสังคมที่เสื่อมทรามให้กลับไปอยู่ในวิถีแห่งคุณธรรม⁶ ในการรักษาอาการเสพติดการก่อก่อนอื่นไร้ศีลธรรมนี้ให้หายขาด เบอร์ลินจอมหมกมุ่นเรื่องเงินเพื่อ บรัสเซลส์ เจ้าเทคโนแครต และกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund - IMF) นักเสรีนิยมใหม่ ต่างสั่งจ่ายยาสูตรโบราณอย่างนโยบายเศรษฐกิจแบบหดตัวเหมือนๆ กันหมด แม้ว่ายาสูตรนี้จะเคยผลักเศรษฐกิจโลกเข้าสู่ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ (The Great Depression) ในปี 1929⁷ แท้ที่จริงแล้ว การตัดลดงบประมาณ การลดบทบาทการกำกับดูแลของรัฐ และการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ก็เหมือนกับการบังคับใช้นโยบาย “ฉันทมติวชิงตัน” กับกลุ่มประเทศยุโรปชายขอบนั่นเอง ทั้งที่เคยมีข้อพิสูจน์จากประวัติศาสตร์แล้ว

ว่าเป็นนโยบายที่ไร้ประสิทธิผลในการรักษาโรควิกฤตเศรษฐกิจทั่วโลกก่อนหน้านี้ ความจริงแล้วข้อบกพร่องต่างๆ ของฉันทมติวอชิงตันนี้เองที่มีส่วนก่อให้เกิดความไม่สมดุลตั้งแต่แรกจนทำให้เกิดวิกฤตขึ้นมา การทำลายล้างระบบสวัสดิการรอบใหม่ในสหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร ฝรั่งเศส และยุโรปใต้กำลังจะเริ่มต้นขึ้น

ขั้นที่ 2: วิกฤตของทุนนิยมกาสิโน^๑

ถึงแม้ว่าคำอธิบายกระแสหลักจะปฏิเสธความจริงข้อนี้ แต่โดยแท้แล้วรากเหง้าของวิกฤตหนี้สาธารณะมาจากวิกฤตการเงิน อันที่จริงมันคือความฉ้อฉลในหมู่เฮดจ์ฟันด์และวาณิชธนกิจที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจโลกไปสุดหน้าผา ท่ามกลางความคลุ้มคลั่งของฟองสบู่สังหาริมทรัพย์ในสหรัฐฯ ธนาคารและนักลงทุนก็ยิ่งมากเกินไปจนถึงระดับที่การหลุดตัวของเศรษฐกิจเพียงเล็กน้อยก็อาจทำให้พวกเขาหมดตัวได้ เนื่องจากไม่สามารถประเมินความเสี่ยงได้อย่างเหมาะสม พอมดการเงินแห่งวอลล์สตรีตจึงวางแผนการลงทุนภายใต้ข้อสมมติไม่สมจริงที่ว่า อัตราดอกเบี้ยจะไม่มีวันสูงขึ้น และราคาอสังหาริมทรัพย์จะไม่วันลดลง แต่เมื่อมันเกิดขึ้นจริงๆ กาสิโนแห่งนี้ก็ถึงเวลาพังครืน และหัวใจของระบบการเงินก็หยุดเต้น

ในวันนี้ ฐานะที่ยังคงเปราะบางของธนาคารต่างๆ ซึ่งมีหนี้สินล้นตัว ทำให้ตลาดการเงินเป็นกังวอลอย่างมากเกี่ยวกับเสถียรภาพของพันธบัตรยุโรปในพอร์ตการลงทุนของพวกเขา อย่างไรก็ตาม ความเสี่ยงว่าจะเกิดวิกฤตการเงินซ้ำอีกครั้งยังคงมีอยู่ ค่ายืนยันของเหล่าประมุขแห่งรัฐในกลุ่มจี 20 (G20) ที่จะกำกับดูแลตลาดการเงินยังคงห่างไกลความสำเร็จในการจัดการความไร้เสถียรภาพอันเกิดจากการเก็งกำไรในภาคเศรษฐกิจจริง ด้วยเหตุนี้ อำนาจของเฮดจ์ฟันด์ ตลาดพันธบัตร และสถาบันจัดอันดับความน่าเชื่อถือจึงยังไม่พังทลาย ธนาคารอเมริกันทั้งหลายก็ควมรวมกิจการกันจน “ใหญ่เกินกว่าจะปล่อยให้ล้ม” ยิ่งกว่าครั้งไหนในอดีต อัตราดอกเบี้ยต่ำถาวรส่งผลในการสร้างฟองสบู่ลูกใหม่ และมีความเสี่ยงที่ฟองสบู่จะแตกอีกครั้ง เพียงแต่ว่าครั้งหน้าจะไม่เหลือเงินเข้าไปช่วยเหลืออีกแล้ว พัฒนาการเหล่านี้ช่วยเน้นให้เห็นดุลอำนาจระหว่างรัฐกับตัวแสดงในตลาดโลก เศรษฐศาสตร์การเมืองแห่งทุนนิยมการเงิน

ไม่ว่าในทางใด วิกฤตการเงินย่อมไม่ใช่อุบัติเหตุอย่างแน่นอน หากแต่เป็นผลพวงจากทุนนิยมกาสิโน^๑ ระบบบริหารจัดการและกำกับดูแลประกอบกับโครงสร้างแรงจูงใจของทุนนิยมกาสิโนก่อให้เกิดปัญหาแรงจูงใจบิดเบือน (moral hazard) และ

ส่งเสริมการเสี่ยงโชคโดยปราศจากความโปร่งใส ระบบธนาคารเงาที่ไร้การกำกับดูแล ทำให้ระบบการเงินโลกเปราะบางอย่างร้ายแรงและมีแนวโน้มจะล่มสลาย¹⁰ เงินที่ได้มาโดยง่ายจากนโยบายการเงินของธนาคารกลางและจากตลาดเกิดใหม่ได้สร้างปัญหาหนี้สินใหญ่โตท่วมหัว¹¹ ทุกวันนี้หนี้สินส่วนตัวของทั้งรัฐ ครัวเรือน รวมถึงภาคการเงินและบริษัทล้วนขาดช่วงการฟื้นตัวของเศรษฐกิจทั้งสิ้น

ขั้นที่ 3: วิกฤตของทุนนิยมผู้ถือหุ้น

วิกฤตเศรษฐกิจนั้นเกิดขึ้นลึกลงไปกว่าความโลภของปัจเจกชนและ “หอเจงกา” (Jenga-tower) แห่งวอลล์สตรีตมากนัก ซ้ำร้ายแรงกดดันยังสั่งสมมาแล้วหลายปีไม่ต่างกับการเกิดแผ่นดินไหว¹² หากมองไปไกลกว่าระบบการเงิน กฎเหล็กแห่งการบริหารจัดการเพื่อสร้าง “คุณค่าผู้ถือหุ้น” (ผลประโยชน์ด้านกำไรของนักลงทุน) ได้เปลี่ยนแปลงกติกาการเล่นเกมนิคมในภาคธุรกิจ บริษัทต่างๆ ต้องแข่งขันกันอย่างดุเดือดด้วยยอดรายได้ประจำไตรมาสสูงๆ เพื่อความอยู่รอดและความเป็นอิสระ ทุนนิยมเพื่อผู้ถือหุ้นนั้นไม่ยั่งยืน เนื่องจากการเพ่งความสนใจไปที่ผลได้ระยะสั้นนั้นเป็นภัยอันตรายต่อการลงทุนในนวัตกรรมและผลิตภาพ กฎเหล็กทางเศรษฐศาสตร์ว่าด้วยทุนนิยมเพื่อผู้ถือหุ้นซึ่งก็คือเศรษฐศาสตร์ฝั่งอุปทาน (supply-side economics) นั้นไม่ยั่งยืนทางนิเวศและทางสังคม เพราะมันไม่ใส่ใจต้นทุนภายนอกทั้งทางสังคมและสิ่งแวดล้อมซึ่งส่งผลกระทบต่อสวัสดิการที่ดีของสมาชิกในสังคม

ที่สำคัญที่สุด เศรษฐศาสตร์ฝั่งอุปทานไม่สามารถสร้างอุปสงค์มวลรวมได้อย่างเพียงพอ หากรัฐและผู้บริโภคถูกบีบด้วยรายได้ที่หดตัวลง พวกเขา ก็ไม่สามารถบริโภคและลงทุนเพื่อให้เครื่องยนต์ขับเคลื่อนเศรษฐกิจทำงานต่อไปได้ ในระบบทุนนิยมเพื่อผู้ถือหุ้น สังคมมีแต่ทางเลือกอันย่ำแย่ นั่นคือพวกเขาอาจหวังพึ่งหนี้สินเพื่อให้การใช้จ่ายยังคงดำเนินต่อไปได้ หรืออาจพึ่งพาการส่งออกด้วยการบีบรัดผู้คนจนไร้แห่ง

ประเทศแถบแองโกล-แซกซอนและประเทศอื่นๆ เลือกวิธีการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคจากการก่อหนี้ และกลายเป็นผู้ซื้อระดับโลกตั้งแต่แหล่งแรกยันแหล่งสุดท้าย ในขณะที่วิธีการนี้สร้างการเติบโตแบบบริดเค้นทรัพยากรอยู่หลายปี แต่ปัญหาก็คือทุกเมื่ออัตราดอกเบี้ยเริ่มสูงขึ้น และอากาศที่โหมกระพือการจับจ่ายให้ลูกเป็นไฟนั้นถูกตัด ส่วนเยอรมนีและประเทศอื่นๆ เลือกวิธีการขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยการส่งออก

ภาพประกอบ 4.1 ความไว้เนื้อเชื่อใจของทุนนิยมการเงิน

โดยสร้างการเกินดุลด้วยการลดค่าเงินที่แท้จริงจากภายใน (ต้นทุนแรงงานต่อหน่วยต่ำ)¹³ เยอรมนีร่วมกับมหาอำนาจอุตสาหกรรมการผลิตแห่งเอเชียหน้าใหม่ กลายเป็นผู้ผลิตของโลกตั้งแต่แหล่งแรกยันแหล่งสุดท้าย วิธีการนี้สร้างต้นทุนทางสังคมมหาศาลภายในประเทศ¹⁴ และทำให้เศรษฐกิจที่นำโดยการส่งออกเปราะบางต่อการทรุดตัวของอุปสงค์โลกอย่างมากในทุกครั้ง ในระดับโลกแล้ว ยุทธศาสตร์ทั้งสองแบบที่ทำให้ดุลบัญชีเดินสะพัดมีทั้งเกินดุลและขาดดุลสร้างความไม่สมดุลอย่างมหาศาลอันเป็นแกนกลางของความล่มสลายทางเศรษฐกิจ

กล่าวอีกอย่างก็คือ กระบวนทัศน์ทุนนิยมเพื่อผู้ถือหุ้นนี้เองได้สร้างพลวัตซึ่งในท้ายที่สุดนำไปสู่วิกฤตเศรษฐกิจ ความไร้เสถียรภาพที่แฝงอยู่ในระบบทุนนิยมการเงินโลกาภิวัตน์นั้นเห็นได้จากวิกฤตที่เกิดขึ้นต่อเนื่องในญี่ปุ่นหลังปี 1990 เม็กซิโกในปี 1994 เอเชียและรัสเซียในปี 1997 และ 1998 อาร์เจนตินาในปี 1999 และฟองสบู่ดอทคอมแตกในปี 2000¹⁵ วิกฤตแห่งความรุ่งโรจน์และร่วงโรยล้วนเป็นผลจากเงินราคาถูก ฟองสบู่ และทุนนิยมกาสิโนที่มีหนี้สินส่วนตัว รวมไปถึงทุนนิยมเพื่อผู้ถือหุ้นที่ไร้ความสามารถในการสร้างอุปสงค์มวลรวม เจ็อนไซ่ทั้งหลายเหล่านี้ล้วนได้รับการปลดปล่อยจากการปฏิวัติเสรีนิยมใหม่¹⁶

ขั้นที่ 4: ความล้มเหลวของการปฏิวัติเสรีนิยมใหม่

โดยเนื้อแท้แล้ว เสรีนิยมใหม่เป็นรูปแบบรากฐานของเสรีนิยม เสรีนิยมคลาสสิกมองว่าการบีบบังคับของรัฐเป็นสิ่งคุกคามอิสรภาพ และเชื่อมั่นให้ “มือที่มองไม่เห็น” แห่งตลาดเสรีเปลี่ยน “การไขว่คว้าหาความสุข” อันเห็นแก่ตัวของปัจเจกชนให้เป็น “ความมั่งคั่งของชาติ” ที่จริงแล้วเสรีนิยมใหม่ลดทอนคุณค่าแห่งอิสรภาพลงให้เหลือเพียงเสรีภาพเชิงลบ (negative liberty)¹⁷ เมื่อต้องเผชิญกับความเฉื่อยอันเกิดจากอวสานของโมเดลการผลิตแบบฟอร์ด นักคิดเสรีนิยมใหม่จึงเปลี่ยนตลาดเสรีให้กลายเป็นยาแก้สรรพโรคสำหรับเศรษฐกิจตะวันตกที่กำลังจมดิ่งจากวิกฤตน้ำมัน เงินเฟ้อ และการนัดหยุดงานในวงกว้าง จะว่าไปแล้วในสายตาเสรีนิยมใหม่ สินค้าและบริการสาธารณะ ค่าจ้าง และการปกป้องสิ่งแวดล้อมเป็นแต่เพียงต้นทุนและความเสียหายเปรียบเทียบการแข่งขัน รัฐที่ถูกมองเป็นปีศาจแห่งระบบราชการที่รัดคอวิสาหกิจเสรีต้อง “ถอยให้ห่าง” จากผู้ประกอบการที่ขยันขันแข็งและนักนวัตกรรมผู้สร้างสรรค์

อย่างไรเสีย สิ่งที่เกิดขึ้นก็ตรงกันข้ามกับภาพลักษณ์ยอดนิยม เสรีนิยมใหม่ไม่ได้เกี่ยวกับการที่ตลาดเสรีต่อต้านรัฐที่บังคับขู่เข็ญมากนัก หากแต่มันเกี่ยวกับการหวนคืนสู่ทุนนิยมไร้ขีดจำกัด พวกเสรีนิยมใหม่ระบุว่ามูลเหตุรากเหง้าแห่งวิกฤตทุนนิยมคือการใช้ทุนอย่างไร้ผลิตภาพ ในความเข้าใจแบบนี้ ทุนถูกตรวนอยู่กับบริษัทแบบระบบราชการ รัฐวิสาหกิจที่แข็งขัน หรือไม่ก็ถูกล่ามโซ่ด้วยกฎข้อบังคับต่างๆ ของรัฐ ดังนั้นการปลดปล่อยทุนด้วยปรัชญาการบริหารจัดการแบบใหม่ (คุณค่าผู้ถือหุ้น) ระบบกรรมสิทธิ์ที่ทรงประสิทธิภาพกว่า (การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ) และการตัดลดเทปสีแดงของระบบราชการทั้ง (การลดบทบาทการกำกับดูแลของรัฐ) จะปลดปล่อยพลังแห่งการทำลายล้างอันสร้างสรรค์ (creative destruction) ที่จำเป็นต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งประโยชน์ที่ได้จะไหลรินลงสู่ทุกคน

นักปฏิรูปเสรีนิยมใหม่ผู้ถืออาวุธแห่งเรื่องเล่าอันทรงพลังนี้ใช้ตุ้มเหล็กทำลายกฎข้อบังคับของรัฐ และลดขนาดภาครัฐเมื่อใดก็ตามที่ทำได้ การแข่งขันด้านแรงงานครั้งใหม่กับยุโรปตะวันออก เม็กซิโก และเอเชีย เป็นภัยคุกคามที่เพิ่มขึ้นมา ดังนั้นข้อโต้แย้งจึงเป็นว่า “หากเราไม่ปลดเปลื้องภาระรับผิดชอบให้แก่บริษัททั้งหลาย พวกเขาก็จะตีจากเราไป ไม่ก็ถูกครอบงำกิจการ หรือไม่ก็ล้มครืน!” ดังนั้น การลดบทบาทการกำกับดูแลของรัฐและการแปรรูปรัฐวิสาหกิจที่ตามมาอย่างเป็นน้ำเป็นหลัง จึงเป็นสัญญาณเริ่มต้นของการเปิดตัวทุนนิยมการเงินโลก¹⁸

การปฏิวัติเสรีนิยมใหม่ก่อให้เกิดหายนะทางสังคมและเศรษฐกิจ การปล่อยให้ชนชั้นนำจำนวนน้อยนิดตูดกินส่วนแบ่งมูลค่าเพิ่มจากภาคเศรษฐกิจที่แท้จริงและผลาญมันในการบริโภคหรือการเก็งกำไร ส่งเสริมให้เกิดภาวะตื่นทองในหมู่นักลงทุนและนายธนาคาร ภาคส่วนที่เหลือในสังคมจึงต้องตกอยู่ในความถดถอยทางเศรษฐกิจและสังคม

ขั้นที่ 5: ข้อบกพร่องในทฤษฎีเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกว่าด้วยตลาดที่มีประสิทธิภาพ

ข้อบกพร่องในความเชื่อเรื่องตลาดของพวกเขาเสรีนิยมใหม่ยังปรากฏอยู่ในทฤษฎีเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิก ทฤษฎีดังกล่าวตั้งอยู่บนชุดความเชื่อรากฐานที่ว่ามนุษย์เป็น *สัตว์เศรษฐกิจ* ที่มีเหตุมีผล สามารถตัดสินใจบนฐานของข้อมูลที่ดีที่สุดที่พึงมี สถาบันที่มีประสิทธิภาพที่สุดเท่าที่มีอยู่ในการประมวลผลข้อมูลทั้งหมดนี้ก็คือตลาด เพราะฉะนั้นตลาดจึงเป็นกลไกอันมีประสิทธิภาพสูงสุดในการจัดสรรทุนเพื่อการใช้ที่ยังประโยชน์สูงสุดแก่สังคมวงกว้าง

ความเชื่อรากฐานทั้งหมดนี้ล้วนแต่บกพร่อง¹⁹ มนุษย์ทั้งในแง่ปัจเจกและชุมชนยังห่างไกลจากความมีเหตุมีผลอยู่มาก ยิ่งกว่านั้นยังคงอยู่ภายใต้ความกลัวสมัยนิยม ไสยศาสตร์ และความตื่นตระหนก ตัวแสดงในตลาดไม่ได้มีข้อมูลจริงตามอุดมคติ แต่มีแนวโน้มจะกระทำเกินพอดีหรือควบคุมทิศทางมากเกินไป อันเป็นเหตุให้เกิดวัฏจักรแห่งความรุ่งโรจน์และร่วงโรย นั่นคือแรกที่เดวิดกรีนสร้างทุนสะสมหลายพันล้านดอลลาร์ และจากนั้นทำให้มันเหือดหายไปจนก่อความหายนะต่อสังคมวงกว้าง ด้วยเหตุนี้เศรษฐศาสตร์จึงต้องผนวกเข้ากับจิตวิทยาและรัฐศาสตร์เพื่อทำความเข้าใจวัฏจักรเศรษฐกิจอย่างถ่องแท้²⁰

ขั้นที่ 6: ข้อจำกัดของการเติบโตแบบรีดเค้นทรัพยากร

แม้จะมีข้อบกพร่องที่ฝังอยู่ในฐานราก การปลดปล่อยภาคเอกชนจากเทปสีแดงของระบบราชการได้สร้างโอกาสให้ภาคอุตสาหกรรมสามารถปรับโครงสร้างใหม่และเติบโตหลุดพ้นจากวิกฤตของระบบการผลิตแบบฟอร์ด ที่สำคัญที่สุด คลื่นลูกล่าสุดของการผ่อนคลายกฎเกณฑ์การค้าระหว่างประเทศได้สร้างหน้าต่างแห่งโอกาสทาง

ประวัติศาสตร์สำหรับเศรษฐกิจเกิดใหม่ในการพัฒนาอุตสาหกรรมและยกเครื่องการ
แบ่งงานกันทำระดับโลก

อย่างไรก็ดี เมื่อผลจากความยืดหยุ่นหมดลง ธรรมชาติของการเติบโตทั้งใน
เศรษฐกิจที่พัฒนาแล้วและเศรษฐกิจเกิดใหม่ก็จะเป็นแบบบริดเค้นทรัพยากร การเติบโต
แบบบริดเค้นทรัพยากรนั้นไม่ยั่งยืน ทั้งยังเผชิญกับข้อจำกัดทางเศรษฐกิจ นิเวศ สังคม
และการเมืองซึ่งจะทำให้การเติบโตหยุดชะงักลงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้²¹

ข้อจำกัดทางเศรษฐกิจ

การเติบโตแบบบริดเค้นทรัพยากรถูกขับเคลื่อนด้วยการขูดรีดทรัพยากรราคา
ถูกหรือการกักขังจากรุ่นหนึ่ง ระบบทุนนิยมเพื่อผู้ถือหุ้นซึ่งให้ความสำคัญกับการ
แสวงหาผลได้ในระยะสั้นนั้นสร้างความปั่นป่วนแก่เครื่องยนต์ขับเคลื่อนที่แท้จริงของ
ทุนนิยม นั่นคือการสะสมทุนเพื่อสร้างมูลค่าส่วนเกิน ทุนจากภาคบริษัทซึ่งบริดเค้น
ทรัพยากรอย่างต่อเนื่องมาพร้อมกับความสูญเสียที่เกิดขึ้นกับการลงทุนระยะยาวใน
การวิจัยและพัฒนา การลงทุนในเครื่องจักร และการสร้างแรงงานที่มีฝีมือซึ่งจำเป็นต่อ
การแข่งขันในตลาดโลก

การขูดรีดแรงงานราคาถูกก็นำไปสู่การเติบโตแบบบริดเค้นทรัพยากรที่ไม่
ยั่งยืนเช่นเดียวกัน ค่าจ้างแท้จริงที่ลดลงเป็นผลลัพธ์ของแรงกดดันจากการรับจ้าง
ผลิตในต่างประเทศที่ทำให้อำนาจต่อรองของแรงงานลดลง และยังซ้ำเติมปัญหาการ
ขาดแคลนอุปสงค์มวลรวมซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของวิกฤตการเงิน

ข้อจำกัดทางการคลัง

วิกฤตหนี้สาธารณะในยุโรปและวิกฤตซับไพร์มแสดงให้เห็นถึงความหายนะ
ในระยะยาวของยุทธศาสตร์การกักขังจากรุ่นหนึ่งเหล่านี้ แม้เราอาจหลีกเลี่ยงความ
ล่มสลายทางเศรษฐกิจได้ในวันนี้ หากแต่ผู้กำหนดนโยบายในอนาคตจะต้องเผชิญกับ
พื้นที่ทางนโยบายที่มีข้อจำกัดถึงขีดสุด ไม่ก็เลือกจะก่อเงินเพื่อเพื่อขจัดภาระหนี้ที่
กองพะเนินเป็นภูเขาเลากา นโยบาย “ผ่อนคลายเชิงปริมาณ” (quantitative easing)
ของธนาคารกลางทั้งหมดอาจชี้ให้เห็นถึงหนทางเบี่ยงหน้าสู่ภาวะเงินเฟ้อแล้ว ด้วย
เงินเฟ้อที่กัดกินรายได้จากราคาจ้างและเงินออมของชนชั้นกลาง วิกฤตหนี้จะกลายเป็น
วิกฤตการเมืองและวิกฤตสังคมในที่สุด

ข้อจำกัดทางนิเวศ

วิธีการผลิต การอยู่อาศัย และการเคลื่อนย้ายของเราในปัจจุบัน ดำเนินไปด้วยการขุดรื้อทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ซึ่งรวมไปถึงพลังงานจากเชื้อเพลิงฟอสซิล และขีดความสามารถในการกักเก็บคาร์บอนของชั้นบรรยากาศโลก ในขณะที่อุปสงค์ของโลกต่อทรัพยากรที่มีจำกัดยังเติบโตต่อไปเรื่อยๆ ราคาของทรัพยากรเหล่านี้ก็เริ่มจะสูงขึ้นเมื่ออุปทานเริ่มไม่เพียงพอ วิกฤตน้ำมันในทศวรรษ 1970 คอยย้ำเตือนเราถึงความเปราะบางของอุปทานพลังงาน การแย่งชิงทรัพยากรผืนดิน แหล่งน้ำ และปะศุสัตว์ที่ร่อยหรอนี้จึงนำไปสู่คอขวดที่คล้ายคลึงกัน

แต่ที่อันตรายกว่านั้นก็คือ การผลิตและการบริโภคแบบบริดแดนทรัพยากร ได้สร้างความปั่นป่วนแก่ระบบนิเวศของดาวเคราะห์ดวงนี้ อันเป็นระบบซับซ้อนของดุลยภาพอันเปราะบางที่ก่อตัวขึ้นหลังยุคน้ำแข็งยุคสุดท้ายและทำให้มนุษยชาติสามารถสร้างอารยธรรมขึ้นมาได้ ภาวะน้ำท่วม ภัยแล้ง พายุ และระดับน้ำทะเลที่สูงขึ้นอันมีขนาดมหึมาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ จะสร้างความเสียหายที่มีแนวโน้มว่าจะร้ายแรงกว่าครั้งใดในประวัติศาสตร์มนุษยชาติ อีกทั้งผู้คนก็ยังไม่ได้รู้ลึกซึ้งอย่างเต็มที่เกี่ยวกับภัยอันเกิดจากดินเสื่อมคุณภาพ ผืนดินกลายเป็นทะเลทราย และการขุดรื้อทรัพยากรเกินพอดีแต่อย่างใด

ข้อจำกัดทางสังคม

ในสังคมตะวันตก ระดับความเหลื่อมล้ำที่วัดได้ในช่วงก่อนวิกฤตซับไพรม์ปี 2008 มีตัวอย่างในประวัติศาสตร์เพียงหนึ่งเดียวเท่านั้น นั่นคือระดับความเหลื่อมล้ำในปี 1929 ค่าจ้างที่ลดลงและความต้องการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคที่หดหายไปคือผลกระทบทางเศรษฐกิจอย่างฉับพลันของความเหลื่อมล้ำ²² การแบ่งแยกชนชั้นทางสังคมจากระดับรายได้และความมั่งคั่งเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในเกือบทุกสังคม มาตรฐานการครองชีพที่ต่ำลงยังผลให้เกิดคลื่นการนัดหยุดงานประท้วงและการจลาจลซึ่งสั่นคลอนรากฐานสังคม ในระยะยาวแล้ว การไร้ซึ่งความยุติธรรมทางสังคมคุกคามสันติภาพของสังคมเอง และบั่นทอนความสามารถของสังคมในการสนองตอบการเปลี่ยนแปลงด้วยการจัดรูปแบบการแบ่งงานกันทำเสียใหม่²³

ข้อจำกัดทางการเมือง

หากผู้คนไม่มีปากมีเสียงเกี่ยวกับทิศทางหลักของสังคม และรู้สึกว่าจะตนไร้

อำนาจในยามเผชิญกับสภาพความเป็นอยู่ที่เสื่อมถอยลง ความชอบธรรมของระบอบการเมืองก็จะพินาศ และความรู้เสถียรภาพทางการเมืองก็จะยิ่งสูงขึ้น ขบวนการประชานิยมปีกขวาดวยโอกาสจากความกลัว โทสะ และความขุ่นเคืองที่เกิดจากความยากเข็ญทางเศรษฐกิจและการไร้ซึ่งความยุติธรรมทางสังคม ในขณะเดียวกันก็สนับสนุนแนวทางของลัทธิที่คัดค้านทางการค้า ชาตินิยม และโรคหวาดกลัวต่างชาติ ส่วนขบวนการปีกซ้ายหัวรุนแรงก็ผ่นักกำลังกันจากการต่อสู้กับนโยบายรัดเข็มขัดและทุนนิยมกาสิโน แต่ก็ไม่สามารถเสนอวิธีเอาชนะวิกฤตของผลิตภาพและนวัตกรรมซึ่งก่อให้เกิดวิกฤตนี้ตั้งแต่แรกเท่าใดนัก ข้อจำกัดทางการเมืองของการเติบโตแบบรัดเค้นทรัพยากรยังจำกัดด้วยวิกฤตที่ใหญ่หลวงกว่านั้น นั่นคือวิกฤตของรูปแบบการปกครอง (รัฐชาติ) และระบอบการเมือง (ประชาธิปไตย)

ชั้นที่ 7: วิกฤตรัฐชาติ

ในห้วงเวลาแห่งพายุร้ายระดับโลกที่ยากจะอธิบาย ผู้คนพากันมองหาความคุ้มครองจากรัฐและความอุ่นสบายจากชาติ นักประชานิยมที่ต่างพยายามเสนอทางเลือกอื่นนอกเหนือจากอำนาจนำแบบเสรีนิยมใหม่ได้ชุบชีวิตเรื่องเล่าของชาติในฐานะ “บ้านของเรา คฤหาสน์ของเรา ที่หลบภัยของเรา” อย่างไรก็ตามก็ดี รัฐชาตินั้นอ่อนแอเกินกว่าจะปราบพยศทุนนิยมการเงิน แก้ปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ หรืออำนวยความสะดวกในยุคก่อการร้ายได้ อย่างไรก็ตามแต่จะปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของพลเมืองเลย เมื่อไม่อาจหลีกเลี่ยงภัยอันตรายเหล่านี้ได้อีก รัฐชาติต้องรวมพลังกับส่วนอื่นๆ เพื่อประมือกับความท้าทายระดับโลก อย่างไรก็ตามเสีย หากคำนึงถึงความสำเร็จของการเลือกตั้งและอิทธิพลทางวาทกรรมของขบวนการชาตินิยมใหม่แล้ว ความสามารถของผู้กำหนดนโยบายในการถ่ายโอนอำนาจอธิปไตยให้องค์การระดับเหนือชาติ (supra-national level) เพื่อสร้างระบบบริหารจัดการและการกำกับดูแลระดับภูมิภาคและโลกให้มีประสิทธิผลนั้นจึงยังจำกัดอยู่

ชั้นที่ 8: วิกฤตประชาธิปไตยตัวแทน

พื้นที่ทางนโยบายที่หดเล็กลงยิ่งทรุดหนักลงอีกจากวิกฤตประชาธิปไตยตัวแทน วิกฤตการเงินทำให้เรามองเห็นเส้นสายที่ชักใยหุ่นเชิดด้วยความเจ็บช้า

โดยแก่นแท้แล้ววิกฤตหนี้สาธารณะก็เป็นวิกฤตการเมือง นั่นคือเมื่อไม่สามารถสร้าง
 แรงบันดาลใจและอ่อนแอเกินกว่าจะนำทาง ผู้นำในระบอบประชาธิปไตยก็ไม่สามารถ
 ร้องหาการเสียสละในวันนี้เพื่อสร้างวันพรุ่งนี้ที่ดีกว่าได้อีกต่อไป เมื่อไม่สามารถกระตุ้น
 การสนับสนุนจากประชาชน ผู้นำจากการเลือกตั้งก็ประมาทต่อแรงกดดันของกลุ่ม
 ผลประโยชน์แอบแฝง ผู้นำในระบอบประชาธิปไตยซึ่งติดกับระหว่างกลางข้อเรียกร้อง
 ของตลาดการเงินและประชชนข้ามชาติที่ให้ลดภาระหนี้สินกับความคาดหวังของ
 พลเมืองวาร์จัวะบันดาลชีวิตที่ดีกว่าให้ได้ จึงมีทางเลือกน้อยนินอกเสียจากการผัด
 ปัญหาทางการเงินไปในอนาคต ผู้นำในระบอบประชาธิปไตยที่ขาดวิสัยทัศน์ทางเลือก
 รวมถึงจนแต้มทางการเมืองจึงหลบอยู่หลังคำว่า “ไม่มีทางเลือกอื่นใดแล้ว!” ในขณะที่
 เดียวกัน วิกฤตสาธารณะเกี่ยวกับทิศทางหลักของสังคมก็เสื่อมลงไปเป็นละครสัตว์
 หน้าสื่อ หรืออีกนัยหนึ่ง ผู้นำจากการเลือกตั้งไม่มีความเข้มแข็งในการนำประชาชน
 ตาสว่างไปสู่วิถีใหม่ เทคโนโลยีที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งกลับเป็นตัวแทนในการ
 ตัดสินใจ²⁴ อย่างไรก็ตาม ผู้เชี่ยวชาญในคณะกรรมการ คณะกรรมการ และคณะ
 ที่ปรึกษาเหล่านี้ตกเป็นเหยื่อของนักล็อบบี้และผู้รู้ในช่วงวิกฤต ประชาธิปไตยตัวแทน
 ถูกกันออกไปอย่างโจ่งแจ้งเสียยิ่งกว่าเดิม ไม่ว่าจะโดยการมัดมือชกสมาชิกรัฐสภาผู้
 ดื้อรั้น หรือการตั้งเทคโนโลยีที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าคณะ
 รัฐบาลเพื่อดำเนินนโยบายที่ไม่เอาใจประชาชนภายใต้การบีบบังคับจากตลาดการเงิน

วิกฤตประชาธิปไตยตัวแทนไม่ได้มีเหตุมาจากการไร้ซึ่งฉันทะทางการเมือง
 หรือการมีส่วนร่วมของพลเมือง ในทางตรงกันข้าม พลเมืองเปล่งเสียงของตนให้
 ได้ยินในระดับท้องถิ่นและในสื่อสังคมออนไลน์ อย่างไรก็ตาม พลเมืองกลับดูแคลน
 ประชาธิปไตยตัวแทนและหันเข้าหาการเคลื่อนไหวประท้วง ลัทธิแยกตัวโดดเดี่ยว
 ระดับท้องถิ่น (local isolationism) (“ที่ไหนก็ได้ที่ไม่ใช่หลังบ้านของฉัน”) และการ
 รณรงค์ทางการเมืองแบบประเด็นเดียวแทน ทั้งหมดนี้ชี้ให้เห็นถึงความล้มเหลว
 ของโครงสร้างทางสถาบันของระบอบประชาธิปไตยในการปรับตัวให้เข้ากับความ
 ต้องการของสังคมหลังอุตสาหกรรม ในทางตรงข้ามกับวิถีการผลิตจำนวนมาก
 แบบอุตสาหกรรมที่มีลักษณะแบบเดียวกันหมดและไร้อัตลักษณ์ เศรษฐกิจยุคหลัง
 อุตสาหกรรมซึ่งมีลักษณะ “เฉพาะบุคคล” ขับเคลื่อนโดยการสร้างสรรค์ของปัจเจกที่
 จัดตั้งเป็นทีมขนาดเล็กและมีความยืดหยุ่นมากขึ้นเรื่อยๆ ในสังคมหลังอุตสาหกรรมที่
 มีความแตกต่างกันอย่างยิ่ง ด้วยวิถีชีวิต คุณค่า และความสนใจแบบพหุนิยม สถาบัน
 แบบบรรษัทเพื่อการกระทำรวมหมู่ก็สูญเสียความน่าดึงดูดไป แม้จะมีความอลหม่าน

ในการทดลองกลไกใหม่ๆ สำหรับการมีส่วนร่วมในระบบประชาธิปไตย แต่เราก็กังต้องรอคอยให้การยกระดับเป็นประชาธิปไตย 3.0 เกิดขึ้นอยู่²⁵

ใจกลางของปัญหา: หลุมดำทางอภิปรัชญา

ทำไมชนชั้นนำทางการเมืองถึงยอมจำนนต่อตลาด? ทำไมสังคมถึงยอมรับการทรูณกรรมของการปฏิรูปเสรีนิยมใหม่โดยไม่ปริปากบ่น? เหตุใดผู้คนจึงหยุดต่อสู้เพื่ออนาคตที่ดีกว่า?

ความผิดหวังในความล้มเหลวของภาพฝันของสังคมอุดมคติเพื่อสังคมที่ดีกว่า ทั้งหมดนี้เปิดประตูให้แก่แนวทางตลาดสุดโต่งแบบ “มือใครยาวสาวได้สาวเอา”²⁶ สงครามและความอ้ามหิตทั้งหลายในศตวรรษที่ 20 ได้พิสูจน์แล้วว่าสังคมอุดมคติทั้งทางศาสนาและทางโลกเป็นเพียงความเขลาที่บังเกิดเป็นเผด็จการอำนาจนิยมเบ็ดเสร็จ เทคโนโลยีใหม่ๆ ไม่ได้เป็นแต่เพียงการอำนวยความสะดวก ความมั่งคั่งที่เพิ่มทวีไม่จำเป็นต้องนำไปสู่ชีวิตที่สุขสบายขึ้น²⁷ เมื่อความเพ้อฝันทั้งหมดถูกผลาญเผา ความหวังทั้งหมดสิ้นความน่าพิสมัย และความแน่นอนทั้งหมดพลันสลาย โครงการใหญ่แห่งความเป็นสมัยใหม่ซึ่งเป็นความก้าวหน้าอันเรื่องปัญญาสู่ออนาคตที่ดีกว่านั้นจึงถูกรายสุมการยอมจำนนครั้งใหญ่ เมื่อปราศจากมหากาพย์การต่อสู้กับศัตรูภายนอก ผู้สร้างจากความมั่งคั่งและความเขลาของตัวเอง ตะวันตกจึงสูญเสียดวงจันทร์เกี่ยวกับการปฏิบัติของตนไป พระเจ้าถูกประกาศว่าตายแล้ว แดนสุขาวดีแห่งคอมมิวนิสต์หมดความน่าพิสมัย และรัฐก็ไร้ศักยภาพ ความหวังทั้งหมดจึงฝากไว้กับตลาด อันที่จริงแล้วไม่เคยมีการปกปิดว่า “มือที่มองไม่เห็น” ของ อัดัม สมิท (Adam Smith) นั้นลอยลงมาจากสวรรค์ ความหวังกึ่งศาสนาในเวทมนตร์ว่า “ระเบียบจากความโกลาหล” จะวิวัฒน์ขึ้นนี้ทำให้ตลาดกลายเป็นความลุ่มหลงในห้วงเวลาของเราทั้งหลาย หากการปฏิบัติทางการเมืองล้มเหลว ข้อเสนอจึงดำเนินต่อไปว่า ความหวังจึงต้องฝากไว้กับวิวัฒนาการทางสังคมที่ขับเคลื่อนโดยการปฏิสัมพันธ์กันอย่างอิสระระหว่างปัจเจกชน เมื่อความศรัทธาในอำนาจไสยเวทของตลาดสิ้นคลอน สิ่งที่เหลืออยู่คือความจริงซึ่งทำให้ได้สติ นั่นคือ หน้าที่ท่วมทับ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และภาวะเศรษฐกิจถดถอยในระดับโลก เมื่อผิดหวังจากความฝันอันสูญสิ้นทั้งหลาย การบริหารแบบเทคโนโลยีแคร์ที่บรรลุผลสำเร็จในอดีตจึงดูราวกับเป็นทางเลือกเดียวที่เหลืออยู่

อย่างไรเสีย หากไร้โครงสร้างส่วนบน (*Überbau*-superstructure) เชิง

อภิปราย เราก็ไม่อาจรับมือกับวิกฤตการณ์ วิกฤตเศรษฐกิจ วิกฤตการเมือง วิกฤต ประชาธิปไตย และวิกฤตสังคมได้ หากปราศจากคำมั่นแบบสังคมอุดมคติถึงอนาคต ที่ดีกว่า แนวคิดเรื่องความก้าวหน้าเพียงอย่างเดียวก็พล้นหมดความหมาย เมื่อไม่มี วิทยาศาสตร์ถึงสังคมที่ดี ผู้คนจะไม่ร่วมกันก่อรูปชุมชนแบบใหม่ หากปราศจากความ ผันในสังคมอุดมคติถึงพรุ่งนี้ที่ดีกว่า ผู้คนจะไม่ต่อสู้เพื่อมีชัยเหนือความท้าทาย ณ ปัจจุบัน นี่เป็นเหตุที่แท้ว่าทำไมคำกล่าว “ใช่ เราทำได้” ของโอบามาจึงปลุกใจทำนอง ปลุกความรู้สึกของมวลชนผู้สิ้นศรัทธา “ความกล้าดีที่จะหวัง” เป็นก้าวแรกที่จำเป็น ต่อการทำให้สิ่งเหล่านี้กลับมามีบทบาทสำคัญและการระดมกำลังผู้คนสำหรับ “การ เปลี่ยนแปลง” พอถึงจุดหนึ่งที่ความมุ่งมั่นปรารถนาแบบโลกสวยของโอบามาเริ่มไร้ น้ำยา ความจริงอันสิ้นหวังของสิ่งที่ตามมาก็ส่งผลร้ายเสมอกัน เมื่อไร้ซึ่งการต่อต้าน จากมวลชน ชนชั้นนำที่มุ่งธำรงรักษาสถานภาพเดิมจนยากจะเปลี่ยนจึงเริ่มฟื้นฟู ระเบียบทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองแบบอภิสิทธิ์ หากไม่มีโมเดลทางเศรษฐกิจ ชนิดใหม่ การจัดการวิกฤตก็จะขาดทิศทาง หากปราศจากวิทยาศาสตร์สำหรับระเบียบ ใหม่ การจัดทำนโยบายก็จะไร้เข็มทิศ

2.2 ความท้าทายใหม่สำหรับเศรษฐกิจเกิดใหม่ในเอเชีย

เรื่องราวความสำเร็จของเอเชียนั้นช่างตรงข้ามกันอย่างเหลือประมาณ ทศวรรษแห่งการเติบโตแบบเลขสองหลักยกระดับสังคมเอเซียส่วนใหญ่ออกจาก ความยากจน และสร้างชนชั้นกลางที่เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว เศรษฐกิจของเอเซีย ได้รับการบูรณาการเข้ากับการแข่งขันกันท่าระดับโลกอย่างลึกซึ้ง โดยมี “เสือ เศรษฐกิจแห่งเอเซีย” ก้าวกระโดดไปสู่ระดับบนของโลกพัฒนาแล้ว บรรษัทข้ามชาติ ของเกาหลี จีน รวมถึงอินเดียเป็นผู้นำด้านเทคโนโลยีและครอบงำตลาด ประเทศไทย มาเลเซีย อินโดนีเซีย และเวียดนามเองก็กำลังพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็ว

ที่น่าสนใจคือเรื่องราวความสำเร็จทั้งหมดนี้บรรลุได้ด้วยโมเดลการพัฒนา ที่แตกต่างจากข้อเสนอแนะของ “ฉันทมติวอชิงตัน” อย่างมีนัยสำคัญ²⁸ ความศรัทธา แบบเสรีนิยมใหม่ต่อ “มือที่มองไม่เห็น” ของตลาดเสรีไม่อาจกลายเป็นอำนาจนำ เหนือประเทศในเอเซียที่มีรัฐเป็นศูนย์กลางได้เลย การดำเนินรอยตามโมเดลญี่ปุ่น (ส่วนผสมของนโยบายอุตสาหกรรมที่สอดประสานโดยรัฐ การส่งเสริมการส่งออกเชิง พาณิชยกรรม และแรงงานราคาถูกซึ่งถูกแปะฉลากในนาม “ฉันทมติปักกิ่ง” เมื่อไม่

นานมานี้) ทำให้เกิดรุ่งอรุณอันน่าตื่นตาของไต้หวัน สิงคโปร์ ฮองกง เกาหลีใต้ รวมถึงไทย และหลังจากนั้นระยะหนึ่งก็มาถึงจีนและเวียดนาม อินโดนีเซียได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติมหาศาลซึ่งเป็นที่ต้องการของเศรษฐกิจอันรุ่งโรจน์แห่งเอเชียเป็นอย่างมาก การปลดแอกภาคเอกชนจากเงื้อมมือของระบบราชการอันฉ้อฉลและไร้ความสามารถมีบทบาทสำคัญต่อการพุ่งทะยานทางเศรษฐกิจของอินโดนีเซีย ไทย และอินโดนีเซีย แม้ในขณะที่อินเดียและประเทศอื่นๆ หันหน้าเข้าหาการลงทุนเพื่อเก็งกำไรและการลดบทบาทการกำกับดูแลของรัฐในภาคการเงิน²⁹ แต่การตั้งข้อกังขาอย่างแข็งขันต่อ “ฉันทมติของซิงตัน” ที่เป็นเสรีนิยมใหม่ก็ยังคงมีอิทธิพล³⁰

และอันที่จริง เอเชียเองก็ได้รับบทเรียนที่ถูกต้องจากวิกฤตในปี 1997 และ 1998 แม้จะได้รับคำแนะนำที่ผิดพลาดจากไอเอ็มเอฟ ตลาดการเงินก็ยังไม่ได้ผ่อนคลายกฎเกณฑ์โดยสมบูรณ์ ถึงจะมีการใส่ร้ายป้ายสีมาเลเซีย³¹ รัฐบาลทุกวันนี้ปกป้องเศรษฐกิจของตนด้วยมาตรการควบคุมเงินทุนเคลื่อนย้ายระหว่างประเทศ ผลก็คือความล่มสลายของวอลล์สตรีตไม่ลุกลามมายังตลาดเกิดใหม่ ความไม่ไว้วางใจไอเอ็มเอฟนำไปสู่การสะสมทุนสำรองขนาดมหึมา³² ในทางหนึ่ง สิ่งนี้เสริมสร้างให้เกิดความไม่สมดุลในระดับโลกและการขาดแคลนอุปสงค์มวลรวมในระดับโลกอันเป็นพื้นฐานสำหรับวิกฤตการเงิน³³ ส่วนอีกทางหนึ่ง ประเทศต่างๆ ในเอเชียก็ยังห่างไกลจากการเผชิญวิกฤตหนี้สาธารณะแบบเดียวกับยุโรปและอเมริกา ในขณะที่ความหวังสำหรับ “การแยกตัวจากเศรษฐกิจส่วนอื่นของโลก” ก็ไม่สมจริงเลยหากพิจารณาถึงการแบ่งงานกันทำระดับโลกที่บูรณาการกันอย่างลึกซึ้งและการพึ่งพาอุปสงค์การส่งออก เศรษฐกิจในเอเชียฟื้นตัวอย่างรวดเร็วและกำลังเติบโตอย่างแข็งแกร่งอีกครั้ง

อย่างไรก็ดี เมื่อเผชิญหน้ากับความท้าทายครั้งใหม่ มันก็ยังชัดเจนมากขึ้นเรื่อยๆ ว่ากระทั่งวิถีการพัฒนาที่ประสบความสำเร็จยังมาถึงจุดจบ เป็นเวลาหลายปีแล้วที่ผู้สังเกตการณ์อภิปรายถึงโอกาสระหว่างการ “ลงจอดอย่างนุ่มนวล” กับ “การลงจอดอย่างรุนแรง” สำหรับประเทศจีน เมื่อเร็วๆ นี้ คำเตือนเกี่ยวกับวิกฤตการเงินที่กำลังตั้งเค้าก็หนาขึ้นเรื่อยๆ การก่อหนี้ที่เพิ่มพูนขึ้นอย่างรวดเร็ว ความเสื่อมลงของการเติบโตที่มีศักยภาพ และราคาทรัพย์สินที่ทะยานขึ้นล้วนชี้ไปยังสัญญาณเตือนที่คุ้นเคยกันดีซึ่งเกิดขึ้นก่อนวิกฤตจะโจมตีญี่ปุ่น สหรัฐฯ และยุโรป³⁴ ด้วยการบูรณาการอันลึกซึ้งของเศรษฐกิจเอเชียและเศรษฐกิจโลก วิกฤตในจีนก็จะส่งผลต่อเศรษฐกิจอื่นๆ อย่างลึกซึ้งเช่นเดียวกัน

แม้สามารถป้องกันการลงทุนอย่างรุนแรงได้ เศรษฐกิจเอเชียเองก็เริ่มรู้สึก

ได้ถึงขีดจำกัดของการเติบโตแบบบริดเค้นทรัพยากร การบูรณาการคนงานหลายล้านคนจากพื้นที่ชนบทที่มีผลิตภาพต่ำ (ซึ่งรวมถึงคนงานที่อพยพมาจากประเทศเพื่อนบ้าน) เข้ามาในภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการที่มีผลิตภาพสูงกว่า ขับเคลื่อนการเติบโตแบบบริดเค้นทรัพยากร อย่างไรก็ดี อุปทานแรงงานราคาถูกก็เป็นทรัพยากรที่มีจำกัดและหายที่สุดก็จะชนกับขีดจำกัดด้านประชากร จีน เกาหลีใต้ และไทยเป็นสังคมผู้สูงอายุไปแล้ว พื้นที่รับจ้างทำของในต่างประเทศที่มีขนาดเล็กก็เผชิญกับปัญหาคล้ายคลึงกันกับประเทศยุโรปตะวันออก³⁵ เวียดนาม ไทย อินเดีย และอินโดนีเซียซึ่งเคยอ้าแขนรับการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศเพื่อมุ่งเน้นการส่งออกพบว่าตนเองประสบกับความผันผวนและเผชิญความเสี่ยงจากภาวะเศรษฐกิจขาลงระดับนานาชาติ³⁶ รวมถึงค้นพบว่าการลงทุนเหล่านั้นมีแนวโน้มจะเป็นการลงทุนระยะสั้นตามธรรมชาติ ทั้งยังสร้างประโยชน์แก่สังคมได้เพียงน้อยนิด เงินในคลังสูญเปล่าไปกับการให้เงินอุดหนุนเพื่อดึงดูดเงินต่างชาติชั่วคราวช่วยยาม แทนที่จะได้นำไปใช้กับการลงทุนระยะยาวที่จำเป็นยิ่งในโครงสร้างพื้นฐาน รวมถึงการวิจัยและพัฒนา ในไทยและประเทศอื่นๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ความกังวลเกี่ยวกับฟองสบู่อสังหาริมทรัพย์ระลอกใหม่กำลังก่อตัวขึ้น เมื่อความได้เปรียบเชิงการแข่งขันของแรงงานราคาถูกหมดสิ้น อุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานเข้มข้นจะย้ายฐานที่ตั้งไปยังแหล่งแรงงานราคาถูกกว่า และการเติบโตจากการขูดรีดแรงงานก็จะเหือดแห้งไป สังคมหลายแห่งต้องจ่ายค่าเสียหายราคาแพงจากการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างประมาท การพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างสุดลิ่มทิ่มประตูส่งผลให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมอย่างรุนแรง การแบ่งแยกชนชั้นทางสังคมที่ต่างกว้างขึ้นเป็นภัยคุกคามต่อเสถียรภาพและกำลังทำให้ระบบการเมืองเกิดความตึงเครียดมหึมา การลู่ลือที่ใช้ความรุนแรงและการต่อต้านจากรากหญ้ากำลังแพร่ไปทุกหย่อมหญ้า

ผู้มีอำนาจตัดสินใจทางการเมืองและเศรษฐกิจชาวเอเชียตระหนักรู้แล้วว่า โมเดลเก่าๆ ไม่สามารถรับมือกับวิกฤตทางสังคม เศรษฐกิจ และนิเวศได้อีกต่อไป³⁷ นักคิดชาวเอเชียต่างได้ข้อสรุปว่าต้องพัฒนาโมเดลใหม่ๆ ที่จะช่วยเคลื่อนสังคมให้ออกเดินทางวิถีแห่งการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม การเติบโตทางเลือกที่ว่าจะมีหน้าตาแบบไหนก็เป็นประเด็นถกเถียงเผ็ดร้อน “ผู้บุกเบิก” แห่งเอเชียกำลังให้ความสนใจโมเดลสังคมนิยมประชาธิปไตย โดยเฉพาะจีนซึ่งใช้องค์ประกอบต่างๆ ของโมเดลเยอรมันสมัยบิสมาร์คได้เป็นอย่างดี ปักกิ่งเริ่มสร้างระบบประกันสังคมมานานแล้วด้วยการเชื่อมโยงกับสวัสดิการตามจารีต

เก่าแก่ที่มีมานานหลายศตวรรษ ชุดนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจขนาดมหึมาเพื่อบรรเทาผลกระทบจากวิกฤตการเงินโลกแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจแบบเคนส์ให้เป็นที่ประจักษ์ การเปลี่ยนแปลงนโยบายค่าจ้างเมื่อเร็วๆ นี้ ถูกออกแบบมาเพื่อลดความเสี่ยงจากอุปสงค์การส่งออกที่เฉื่อยชาด้วยการผลักดันการบริโภคภายในประเทศให้สูงขึ้น ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และได้หวันได้แสดงให้เห็นว่าทำอย่างไรจึงจะใช้นโยบายอุตสาหกรรมเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์จากอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานเข้มข้นไปเป็นอุตสาหกรรมไฮเทคได้ ซึ่งประเทศอื่นๆ ก็ยินดีดำเนินรอยตาม เกาหลีใต้ อินเดีย อินโดนีเซีย ไทย และเวียดนามเริ่มตระหนักถึงศักยภาพของตัวเองสำหรับการเติบโตสีเขียว (แม้จะพบบ้างในบางครั้ง)³⁸ นโยบายอุตสาหกรรมเชิงนิเวศของจีนดูจะแกร่งกล้านำนันเสียอีก³⁹ เมื่อรวมทั้งหมดนี้เข้าด้วยกัน นโยบายด้านสังคมและเศรษฐกิจที่ก้าวหน้าเริ่มจะเปลี่ยนแปลงการแบ่งงานกันทำในเอเชียแล้ว

ในอีกด้านหนึ่ง ผู้สังเกตการณ์ชาวเอเชียต่างเผ่าระว่างวิกฤตในยุโรปหลายคนดูเหมือนจะก้าวร่งเสียงประสานตามแบบเสรีนิยมใหม่ว่าชาวยุโรปกำลังใช้ชีวิตแบบเกินตัว เมื่อเป็นดังนี้การวางระบบสวัสดิการแบบยุโรปจึงอยู่นอกวาระตามไปด้วย วิวาทะว่าด้วยประกันสังคมเองก็แสดงให้เห็นว่าผู้กำหนดนโยบายชาวเอเชียปฏิบัติงานในสนามวาทกรรมที่ต่างออกไป ขณะที่ชาวยุโรปคิดถึงประกันสังคมในรูปของสิทธิทางสังคม แต่ชาวเอเชีย (อินโดนีเซียเป็นข้อยกเว้นโด่งดังเมื่อไม่นานนี้) มีแนวโน้มจะพิจารณาผลประโยชน์จากประกันสังคมในแง่ของสมรรถนะทางเศรษฐกิจ (เช่น ผลผลิตที่สูงขึ้นของทุนมนุษย์ อุปสงค์การบริโภคภายในประเทศ ความยืดหยุ่นของตลาดแรงงาน) หรือเสถียรภาพทางการเมือง (เช่น ระหว่างความกลมเกลียวทางสังคมกับความวุ่นวายทางสังคม)

3. เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยการเปลี่ยนแปลง:

การเปลี่ยนวิธีการพัฒนาต้องการมากกว่าข้อเท็จจริงและตัวเลข

นักวิเคราะห์ทั่วโลกเข้าใจมหากวิกฤตนี้ในหลายมิติมากขึ้นเรื่อยๆ และกระแสวิวาทะว่าด้วยการจัดการวิกฤตระยะสั้นกับระบบทางเลือกระยะยาวก็เริ่มก่อตัวขึ้นแล้ว

อย่างไรก็ดี ชนชั้นนำทางการเมืองและธุรกิจยังคงยึดติดอยู่กับโมเดลที่มีข้อบกพร่องพร้อมทั้งสิ่งจ่ายยาวนานเดิมๆ ที่สร้างวิกฤตนี้มาตั้งแต่แรกเริ่ม ดังที่การตอบสนองต่อวิกฤตของสหรัฐฯ และยุโรปแสดงให้เห็น อำนาจของตัวแสดงภาคการ

เงินที่ “ใหญ่เกินกว่าจะปล่อยให้ล้ม” เพิ่มขึ้นอย่างยิ่งยวด ผลลัพธ์ที่ชวนกระอักกระอ่วนจากการจ่ายเงินช่วยเหลือโดยรัฐคือ ผู้คนกังวลความสามารถของผู้แทนที่มาจากการเลือกตั้งมากขึ้นเรื่อยๆ เพราะแทนที่จะส่งเสริมประโยชน์ส่วนรวมกลับให้ความสำคัญสำคัญกับผลประโยชน์แอบแฝงของตัวเองแสดงออกชนในตลาดมากกว่า ในเอเชีย ความพยายามเพื่อสร้างโลกาภิวัตน์ด้านสภาพภูมิอากาศหรือเพื่อบังคับใช้มาตรฐานแรงงานระหว่างประเทศก็ถูกตีตกด้วยเหตุผลเดียวกันนี้ นั่นคือความกลัวว่าจะกลายเป็นฝ่ายแพ้ในเกมการแข่งขันระหว่างประเทศที่เชือดเฉือนกันถึงตาย พุดสั้นๆ ก็คือ แม้การตระหนักรู้ถึงข้อบกพร่องทั้งหลายในระบบเศรษฐกิจของเราจะเพิ่มทวีขึ้น แต่ชนชั้นนำก็ยังยึดติดกับนโยบายเดิมๆ อยู่ดี

คำตอบของปริศนานี้อยู่ที่เศรษฐศาสตร์การเมือง ชนชั้นนำทางธุรกิจการเมือง และวิชาการต่างเหมือนกันตรงที่เป็นผู้รับผลประโยชน์หลักจากการชำระรักษาสถานภาพเดิมของระบอบ พวกเขาไม่เพียงเป็นหนี้ระบอบนี้ในเรื่องตำแหน่งแห่งที่เท่านั้น แต่พวกเขายังคงเกาะกินผลประโยชน์จากมันด้วย สถานภาพเดิมที่เป็นอยู่ในตะวันตกมีเสถียรภาพมากขึ้นด้วยวาทกรรมแบบเสรีนิยมใหม่ที่ยังคงครอบงำต่อเนื่อง ขณะที่กระแสถกเถียงวิพากษ์วิจารณ์อันเป็นผลจากวิกฤตการเงินอาจทำให้ผู้คนสัมผัสถึงเนื้อหาเชิงอุดมการณ์ของระเบียบเศรษฐกิจการเมืองในปัจจุบันมากขึ้นและทำให้ทางเลือกอื่นๆ ดูเป็นไปได้ขึ้นมาอีกครั้ง แต่เรื่องเล่าแบบเสรีนิยมใหม่ก็ยังทรงอิทธิพลทางวาทกรรมอยู่ นโยบายต่างๆ อาจถูกปฏิเสธเพียงเพราะเสนอมามาก “ฝังที่ฝัง” ข้อเสนอต่างๆ อาจถูกเมินเพราะขัดแย้งกับสิ่งที่ยึดมั่นกันในกระแสหลัก มุมมองที่ก้าวหน้าก็ถูกเหยียดหยันเพราะพวกมันหมายมาดจะขยายขีดจำกัดทางอุดมการณ์ของสิ่งที่ “สามารถพูดถึงได้และทำได้” เมื่อกระบวนทัศน์ปัจจุบันถูกทำให้มีอำนาจนำในสังคม หลายคนก็ยังคงเชื่อในความสมเหตุสมผลของมันต่อไป หรือกระทั่งไม่สามารถจินตนาการถึงโมเดลทางเลือกอื่นๆ ได้เลย กล่าวโดยย่อก็คือ มันไม่ใช่อุบัติเหตุที่ทำให้ผู้กำหนดนโยบายจากทุกภาคส่วนไม่สามารถตัดสินใจได้เด็ดขาดในทางกลับกัน พันธมิตรที่ทรงพลังกัดฟันสู้เพื่อชำระรักษาสถานภาพที่เป็นอยู่แต่เดิมไว้ และต่อต้านความพยายามใดๆ ที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างอย่างแท้จริง

เมื่อมีความเหมาะสมมาตรฐานของอำนาจและอิทธิพลเชิงอุดมการณ์ รวมถึงอำนาจควบคุมเหนือทรัพยากรและการใช้กำลังบังคับ ก็ไม่น่าแปลกใจที่ตัวแสดงฝ่ายก้าวหน้าในตะวันตกไม่ได้สร้างความระคายแค้นร่วมฝ่ายชำระรักษาสถานภาพเดิมเลย

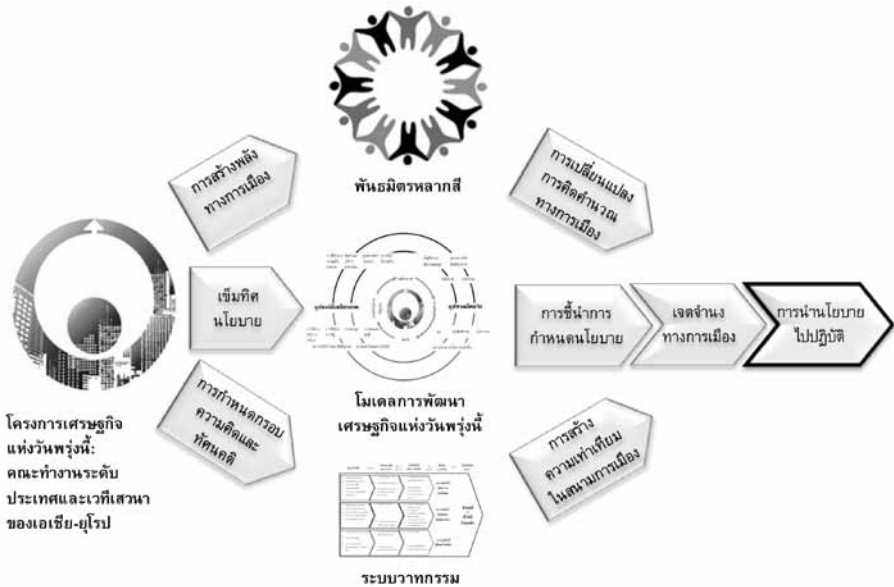
พรรคการเมืองหัวก้าวหน้า สหภาพ และภาคประชาสังคมในเอเชียมักจะอ่อนแอกว่านั้นด้วยซ้ำ หากไม่นับรวมอินโดนีเซียแล้ว ตัวแสดงฝ่ายก้าวหน้าก็แทบไม่อยู่ในตำแหน่งที่จะส่งเสริมผลประโยชน์ของผู้สนับสนุนได้เลย อย่างไรก็ตามแต่ละผลักดันให้เกิดความเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างในระดับรากฐานด้วยซ้ำ สิ่งนี้ส่งผลทันทีต่อโอกาสในการนำนโยบายมาปฏิบัติจริง เมื่อแนวคิดกระแสหลักอยู่ในภาวะปฏิเสธความจริงเกี่ยวกับสาเหตุรากเหง้าของวิกฤตนี้ การไม่เปิดรับความคิดใหม่และทัศนคติเชิงลบต่อแนวปฏิบัติทางเลือก ข้อเสนอเชิงนโยบายที่ก้าวหน้าจึงไม่ถูกนำไปปฏิบัติจริงซ้ำแล้วซ้ำเล่า

กล่าวโดยสรุป ความท้าทายในการเอาชนะมหาวิกฤตนี้แบ่งเป็น 3 ชั้น ได้แก่ (1) การสร้างสรรค์โมเดลการพัฒนาที่สามารถรับมือกับความท้าทายทางเศรษฐกิจ นิเวศ การเมือง และสังคมได้ (2) การสร้างเรื่องเล่าที่น่าดึงดูดซึ่งช่วยสร้างความเท่าเทียมในสนามการเมือง เพื่อให้ข้อเสนอเชิงนโยบายจากโมเดลใหม่นี้ถูกนำไปปฏิบัติจริง ท้ายที่สุดคือ (3) การเสริมสร้างพลังทางการเมืองเพื่อกุมชัยในการต่อสู้ทางการเมืองกับแนวร่วมฝ่ายข้าราชการรักษาสถานภาพเดิม

4. โครงการเศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้

มูลนิธิฟรีดริค เอเบิร์ต หรือเอฟอีเอส (Friedrich-Ebert-Stiftung - FES) ได้เริ่มโครงการ “เศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้” (Economy of Tomorrow - EoT) ขึ้น เพื่อนำเสนอวิธีการพัฒนาทางเลือกและสร้างแนวร่วมทางวาทกรรมเพื่อต่อสู้ให้เกิดการนำโมเดลการพัฒนาใหม่ไปใช้จริง การประชุมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการออกแบบโมเดลระดับประเทศในจีน อินเดีย อินโดนีเซีย เกาหลีใต้ ไทย และเวียดนาม กำลังค้นหาคำตอบให้กับคำถามสำคัญ 3 ประการคือ

1. โมเดลการพัฒนาเศรษฐกิจต้องมีลักษณะเช่นไร จึงจะทำหน้าที่เป็นเข็มทิศในการเอาชนะวิกฤตเศรษฐกิจ วิกฤตสังคม และวิกฤตด้านนิเวศได้?
2. วาทกรรมแบบใดจะช่วยสร้างความเท่าเทียมในสนามการเมืองเพื่อผลักดันนโยบายก้าวหน้า?
3. พื้นที่กลางแบบใดที่จะดึงดูดให้นักปฏิรูปกลุ่มต่างๆ สามารถรวมพลังกันเป็นพันธมิตรหลากหลายสำหรับการต่อสู้ทางการเมืองเพื่อผลักดันวิถีการพัฒนาแบบใหม่นี้ได้?

ภาพประกอบ 4.2 โมเดลการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้

จุดเริ่มต้นของการถกเถียงทุกครั้งคือ เราไม่สามารถสร้างพิมพ์เขียวหนึ่งเดียวเพื่อจะรับมือกับวิกฤตเศรษฐกิจ วิกฤตนิเวศ และสังคมที่มีความหลากหลายได้เลย ทุกสังคมจำเป็นต้องสร้างโมเดลการพัฒนาเฉพาะของตนขึ้นมาเพื่อให้เหมาะสมกับเงื่อนไขจำเพาะในท้องถิ่น เมื่อเป็นเช่นนั้น นักคิดและผู้มีอำนาจตัดสินใจจากเอเชียจึงร่วมมือกันเพื่อนร่วมคิดจากเยอรมนี สวีเดน และโปแลนด์ เพื่อแลกเปลี่ยนมุมมองการวิเคราะห์แนวคิด และประสบการณ์ครั้งแรกในการลงมือปฏิบัติ “เวทีเสวนาว่าด้วยเศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้เอเชีย-ยุโรป” (Asia-Europe Dialogue Forum on the Economy of Tomorrow) ที่จัดขึ้นที่กรุงเทพฯ (“ทุนนิยมที่มีคุณค่า”⁴⁰) สิงคโปร์ (“การสร้างงานสีเขียว”) กรุงโซล (“การเติบโตที่ขับเคลื่อนจากอุปสงค์”) กรุงเตลี (“การเติบโตสีเขียว”) และกรุงเทพฯ อีกครั้ง (“การเติบโตที่มีเสถียรภาพและสมดุล”) แสดงให้เห็นว่าความท้าทายที่นำเสนอโดยผู้เข้าร่วมเสวนาจากหลากหลายกลุ่มประเทศนั้นคล้ายคลึงกันจนน่าตกใจ แม้จะมีความแตกต่างกัน แต่นักคิดด้านเศรษฐกิจจากทั้งเอเชียและยุโรปต่างก็ยอมรับฉันทมติ “กรุงโซล กรุงเตลี และกรุงเทพฯ ครั้งที่ 1 และ 2” ในการสร้างเค้าโครงสำหรับโมเดลการพัฒนา “เศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้”

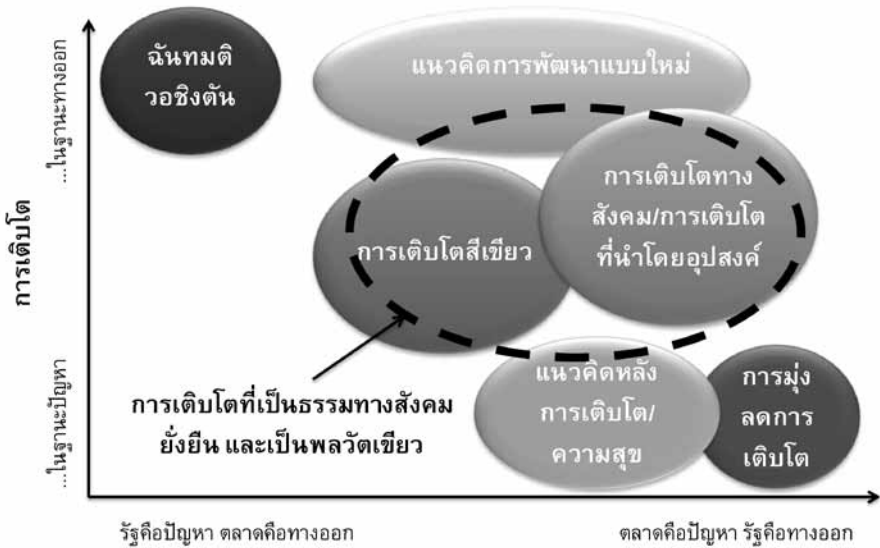
5. คำโคจรของโมเดลการพัฒนา “เศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้”

โมเดลเศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้ต้องทำให้เห็นภาพวิถัจกรเศรษฐกิจอันทรงคุณค่าและสามารถรับมือกับวิกฤตเศรษฐกิจมหภาค วิกฤตเชิงนิเวศ วิกฤตสังคม และวิกฤตการเมืองได้ ความท้าทายนั้นใหญ่หลวงยิ่ง เพื่อที่จะบรรเทาหายนภัยอันมีขบวนการเหตุจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและจุดจบของพลังงานฟอสซิล สิ่งที่เราไม่ได้คือการยกเครื่องการผลิต การบริโภค การเคลื่อนย้าย และการอยู่อาศัย โดยสมบูรณ์ในเศรษฐกิจทุกภาคส่วน กล่าวอีกอย่างก็คือ การยกเครื่องวิถีการใช้ชีวิต และการทำงานของเรานั้นเอง การจะเยียวยาการแบ่งชั้นทางสังคมที่เกิดจากทุนนิยม เพื่อผู้ถือหุ้นนั้น ระบบเศรษฐกิจการเมืองจำต้องถูกยกเครื่องใหม่เพื่อผนวกรวมทุกคน โดยถ่วงหน้าให้เข้ามาอยู่ในชีวิตทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันแก่ภาคเศรษฐกิจที่แท้จริงให้พ้นจากวิถัจกรแห่งความรุ่งโรจน์และร่วงโรย จะต้องมีการปฏิรูปใจกลางของทุนนิยมการเงิน และจะต้องแก้ปัญหาความไม่สมดุลทั้งในระดับโลกและในประเทศด้วยวิถีทางที่เป็นระบบ

ไม่น่าแปลกใจที่มีนักคิดจากหลายภาคส่วนเสนอแนวทางไว้หลากหลายเพื่อรับมือกับความท้าทายเหล่านี้ การตระหนักถึงโมเดลที่มีอยู่ก่อนแล้วจึงเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างพันธมิตรทางวาทกรรม เพราะจุดมุ่งหมายเราไม่ได้จะสร้างโมเดลหนึ่งเดียว แต่กลับกันคือเป็นการสอดประสานกันเท่าที่เป็นไปได้ สะพานเชื่อมโมเดลเหล่านี้สร้างขึ้นได้จากวิธีที่เราร่างแบบวาทกรรม (ผู้เขียนจะเสนอระบบวาทกรรมซึ่งเปิดกว้างแก่ทุกฝ่ายในหัวข้อถัดไป) ในขั้นแรกนี้ เราจะเริ่มต้นด้วยการนำเสนอแนวคิดทางวิชาการ และข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ถูกต้องและน่าเชื่อถือก่อน

5.1 เชื่อมทิศนโยบาย

โมเดลการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้ถูกนิยามโดยชุดของหลักการพื้นฐานหลายประการ ซึ่งทำให้มีความแตกต่างจากโมเดลอื่นอย่างชัดเจน เศรษฐกิจนั้นไม่ใช่จุดหมายปลายทางในตัวเอง หากแต่รับใช้เป้าหมายในการสร้างเงื่อนไขให้เกิด “สังคมดีเพื่อชีวิตดีถ้วนหน้า” (Good Society with full capabilities for all) การจะบรรลุเงื่อนไขเหล่านี้ โมเดลการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้จะต้องสร้างดุลยภาพระหว่างอุปสงค์ที่มีเสถียรภาพกับอุปทานที่มีพลวัต ในขณะเดียวกันแก่น

ภาพประกอบ 4.3 การเติบโตที่เป็นธรรมทางสังคม ยั่งยืน และเป็นพลวัตเชิงวิวัฒนาการ

ของเป้าหมายเชิงคุณค่า ซึ่งก็คือการมีส่วนร่วมถ้วนหน้าและความยั่งยืนนั้น ก็เป็น เครื่องยนต์สำหรับการขับเคลื่อนการเติบโตที่มีคุณภาพด้วยเช่นกัน

การเติบโตนะหรือ? สำคัญ แต่ต้องเป็นการเติบโตเชิงคุณภาพ

มีวิวาทะระดับโลกว่า การเติบโตทางเศรษฐกิจจะสามารถและควรเป็น เป้าหมายของการพัฒนามนุษย์ต่อไปหรือไม่ โดยพื้นฐานที่สุดแล้วมีผู้แย้งว่า การเติบโตอย่างไร้ขีดจำกัดไม่มีอยู่จริงในโลกที่มีทรัพยากรจำกัด ดังนั้นบางคนที่ร้องหา “อวสานของการเติบโต” ขณะที่บางคนต้องการแทนที่ความหมกมุ่นเรื่องการเติบโตของจีดีพีด้วยเป้าหมายที่เป็นองค์รวมและมีความเป็นมนุษย์มากขึ้น ในอีกฟากหนึ่งหลายคนหวาดกลัว “ทศวรรษที่สาบสูญ” แห่งความทรนทรายทางเศรษฐกิจ การเติบโตอย่างท่วมท้น หายนภัยด้านสิ่งแวดล้อม ความวุ่นวายในสังคมที่ขยายตัวขึ้นเรื่อยๆ และกระทั่งวิกฤตการเงินที่รุนแรงกว่านี้⁴¹ เพราะฉะนั้นหลายประเทศในเอเชียจึงต่อกรกับผลกระทบด้านลบจากการขาดอุปสงค์มวลรวมระดับโลกโดยเริ่มสร้างสมดุลให้อุปสงค์การส่งออกที่ผิดเคื่องด้วยแรงบริโภคภายในประเทศ เศรษฐกิจ

เกิดใหม่และกำลังพัฒนาต่างตั้งเป้าว่าจะลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานใหม่เป็นมูลค่า 2 ล้านล้านเหรียญสหรัฐต่อปีเพื่อรองรับอัตราการเติบโตของประชากร การขยายตัวของเมืองอย่างรวดเร็ว และการบรรเทาความยากจน⁴² ข้อคำนึงเหล่านี้ส่งผลร้ายต่อการเรียกหา “อวสานของการเติบโต” ไม่ต้องสงสัยเลยว่าสำหรับเศรษฐกิจเกิดใหม่ทั้งหลายในเอเชีย หากจะรับมือกับความท้าทายทางสังคมและการเมืองได้นั้น ประเทศเหล่านี้จำเป็นต้องเติบโตไปข้างหน้า

ถึงกระนั้นก็มีฉันทมติว่าความหมกมุ่นกับการเติบโตของจีดีพีได้นำไปสู่ความบิดเบี้ยวทางสังคมและนิเวศอย่างใหญ่หลวง และจำเป็นต้องถูกแทนที่ด้วยกระบวนการเติบโตเชิงคุณภาพ ไม่ว่าจะวัดด้วยตัวเลขจีดีพีหรือเกณฑ์อื่นใดที่เป็นองค์รวมกว่านี้ก็ตาม การเติบโตที่ไม่ใช่จุดหมายในตัวเอง แต่เป็นวิธีการจัดการกับความท้าทายต่างๆ และสร้างสังคมที่ดีกว่าเดิม ดังนั้นหน้าที่พื้นฐานของเศรษฐกิจก็คือการสร้างเงื่อนไขไปสู่สังคมดีเพื่อชีวิตที่ดีวันหน้านั่นเอง

ระบบเศรษฐกิจแบบตลาดกึ่งสังคมนิยม นำโดยรัฐที่ชาญฉลาด

โมเดลของพวกเสรีนิยมใหม่ปฏิบัติเสมือนิต้านเศรษฐกิจศาสตร์การเมืองในตัวของมันเอง และป่าวประกาศว่าพัฒนาการทางเศรษฐกิจนั้นงอกเงยขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงปัจเจกในตลาดโดยปราศจากการวางแผนควบคุม ไม่ว่าจะป็นมายาคติหรือไม่ก็ตาม “นวัตกรรมที่ขับเคลื่อนโดยตลาดเสรี” ล้มเหลวในการปรับเปลี่ยนไปสู่แนวทางการใช้พลังงาน การผลิต การอยู่อาศัย และการเคลื่อนย้ายอย่างยั่งยืน ประสบการณ์ที่ผ่านมาตลอดสามทศวรรษแสดงให้เห็นว่าตลาดที่ไร้ขีดจำกัดไม่ได้เสนอทางออกให้แก่ความท้าทายทางนิเวศ เศรษฐกิจ และสังคมใดๆ เลย แต่กลับเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาด้วยซ้ำ

เศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้ไม่ยอมรับศรัทธามืดบอดใน “เวทมนตร์ของตลาด” และส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนถกเถียงอย่างกว้างขวางในสังคมเกี่ยวกับทิศทางการพัฒนา การจะบรรลุสิ่งนี้ได้ นั้น ความสัมพันธ์ระหว่างตลาดกับรัฐประชาธิปไตยจำเป็นต้องได้รับการจัดสมดุลเสียใหม่⁴³ หากจะทลายวงจรอุบาทว์แห่งหนี้สินและการลดค่าเงินให้ได้ รัฐจะต้องวางแผนทางไปสู่การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจ การกระจายทรัพยากรและการจ้างงานที่ครอบคลุมถ้วนหน้า อย่างไรก็ตาม รัฐที่สูญเสียความน่าเชื่อถือทางอุดมการณ์และพิกลพิการทางการเงินกลับละทิ้งหน้าที่ซึ่งนานโยบายเสีย

เป็นส่วนใหญ่ รัฐเองต้องฟื้นความมั่นใจและพื้นที่เชิงนโยบายกลับมาเพื่อกำหนดวิธีการเติบโตที่ยั่งยืนอีกครั้ง ตัวเลือกในเวลานี้ไม่ใช่ “รัฐใหญ่” หรือ “รัฐเล็ก” อีกต่อไปแล้ว แต่คือเราจะสร้าง “รัฐที่ชาญฉลาด” สามารถป้องกันความเสี่ยง แก้ไขความบิดเบี้ยวต่างๆ และชี้หนโยบายได้อย่างไรต่างหาก

ถึงกระนั้น โลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจก็แข่งหน้าความสามารถในการบริหารจัดการของรัฐชาติไปแล้ว หากจะรักษาการไหลเวียนของความรู้ เงินทุน และเทคโนโลยีซึ่งรองรับการเติบโตที่ยั่งยืนในเศรษฐกิจเกิดใหม่นั้น เศรษฐกิจโลกจะต้องเปิดกว้างและอยู่บนฐานของกฎกติกา⁴⁴ ขณะเดียวกันความร่วมมือระหว่างประเทศและระบบโลกาภิบาลก็ต้องเข้มแข็งเช่นกัน

เสถียรภาพและความสมดุล

ความไม่สมดุลของโลกรวมถึงความไร้เสถียรภาพของทุนนิยมการเงินปูทางให้เกิดวิกฤตการเงิน การเติบโตที่ยั่งยืนในระยะยาวจำเป็นต้องมีรากฐานที่มีเสถียรภาพและสมดุล การพัฒนาที่มีเสถียรภาพมั่นคง ปราศจากการบิดเบือนระยะสั้นและอุปสรรคกันขวาง จะเกิดขึ้นได้ก็ต้องหลีกเลี่ยงวัฏจักรแห่งความรุ่งโรจน์และร่วงโรยอันเป็นลักษณะทั่วไปของทุนนิยมการเงิน ดังนั้นการสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อป้องกันความไร้เสถียรภาพอันเกิดจากตลาดการเงินโลกาภิวัตน์จึงสำคัญอย่างยิ่งยวด การแก้ไขปัญหาความไม่สมดุลทางการค้าและการเงินจึงจำเป็นต้องการสร้างดุลยภาพใหม่ของโลก

ท้ายที่สุด การเติบโตทางเศรษฐกิจไม่อาจยั่งยืนได้เลยหากสภาพแวดล้อมทางนิเวศและสังคมไร้ซึ่งเสถียรภาพ การรักษามาตรฐานการครองชีพและการป้องกันผลกระทบจากการปรับเปลี่ยนทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็วเป็นเป้าหมายเชิงนโยบายที่พึงปรารถนาในตัวมันเองอยู่แล้ว แต่มันก็ยังเป็นกรอบเงื่อนไขสำคัญสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจอีกด้วย

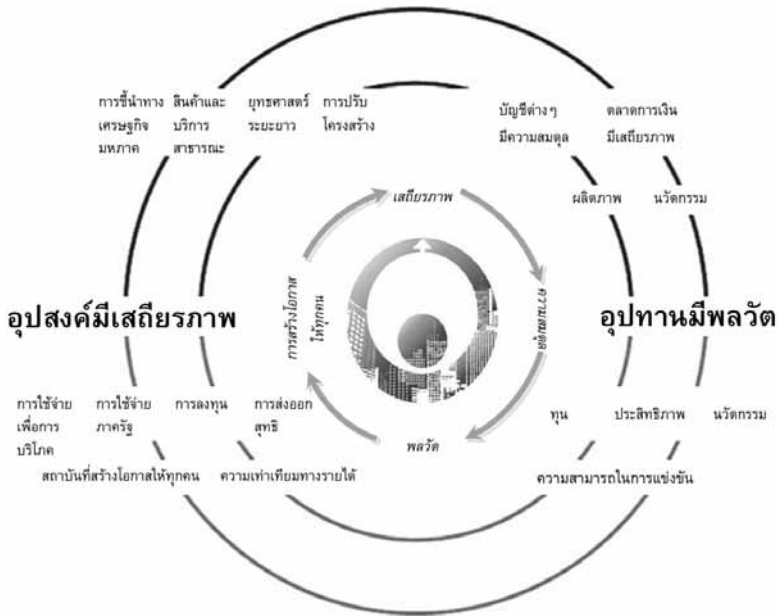
มีการแลกเปลี่ยนเกิดขึ้นระหว่างความต้องการการลงทุนสาธารณะและการบริโภคกับความยั่งยืนทางการคลัง แม้ความเชื่อมโยงระหว่างหนี้สาธารณะเงินเพื่อ และการเติบโต จะไม่ตรงไปตรงมาอย่างที่ผู้สนับสนุนนโยบายรัดเข็มขัดอ้างอย่างผิดๆ⁴⁵ แต่ผลกระทบระยะยาวต่อเสถียรภาพทางการคลังและพื้นที่ทางนโยบายจะต้องได้รับการเอาใจใส่อย่างจริงจัง ในขณะที่เดียวกันความต้องการงบประมาณสมดุล

ในเชิงโครงสร้างก็ต้องคำนึงถึงความจำเป็นของมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจระยะสั้น เพื่อแก้ไขวิกฤตเศรษฐกิจด้วย บ่อยครั้งไปที่ความยั่งยืนด้านการคลังถูกใช้เป็นข้ออ้าง เพื่อลดทอนความชอบธรรมแห่งเจตจำนงของคนส่วนใหญ่และละทิ้งหน้าที่ของรัฐในการจัดหาสินค้าและบริการสาธารณะที่มีคุณภาพให้แก่ประชาชน ถึงแม้ความยั่งยืนด้านการคลังจะเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเติบโตที่ยั่งยืน แต่มันต้องไม่ถูกใช้ไปในทางมิชอบเพื่อบั่นทอนอนาคตของรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งในการกำหนดวิธิต่างการพัฒนา

อุปสงค์ที่มีเสถียรภาพ อุปทานที่มีพลวัต

ภายใต้กระบวนทัศน์แบบคุณค่าผู้ถือหุ้น ตลาดที่หมกมุ่นอยู่กับผลประโยชน์ระยะสั้นมักล้มเหลวที่จะลงทุนในผลิตภาพและนวัตกรรม ลัทธิมองสั้นนี้กลับกลายเป็นกลยุทธ์ทางธุรกิจที่ทรงอำนาจ และนักลงทุนกับนายธนาคารก็ได้รับมอบอำนาจให้รีดเค้นทุนจากภาคธุรกิจและใช้ไปกับการเก็งกำไร หากไม่มี “สเตอรอยด์” จากการบริโภคที่ขับเคลื่อนด้วยหนี้สินและ “หोजงกาเงินกู้” แล้ว ลัทธิคลังตลาดก็ไม่สามารถสร้างอุปสงค์มวลรวมที่มีเทคโนโลยีและทรัพยากรมนุษย์เพียงพอได้ ความเหลื่อมล้ำทางรายได้และการลดบทบาทของรัฐไม่เพียงทำลายโครงสร้างพื้นฐานทางสังคม แต่ยังขัดขวางการเติบโตทางเศรษฐกิจเนื่องจากอุปสงค์เพื่อการบริโภคและการลงทุนไม่เพียงพออีกด้วย⁴⁶ ยุทธศาสตร์ในอดีตที่จะสร้างอุปสงค์มวลรวมด้วยการผลักดันการส่งออก หรือสนับสนุนการก่อกวนนี้สาธารณะหรือหนี้ครัวเรือน ได้สร้างความไม่สมดุลทั้งในระดับประเทศและระดับโลกอันนำไปสู่วิกฤตการเงิน ช็อกบัพพองในระบบเงินทุนสำรองระดับโลก เมื่อรวมกับความไม่ไว้วางใจในสถาบันการเงินระหว่างประเทศภายใต้การครอบงำของฉันทมติวอชิงตัน นำไปสู่การสะสมเงินทุนสำรองระหว่างประเทศอย่างมหาศาลในเศรษฐกิจเกิดใหม่ ซึ่งก็ยิ่งทำให้อุปสงค์มวลรวมของโลกอ่อนแอเข้าไปอีก⁴⁷

วิธีการเติบโตแบบใหม่จะต้องสร้างสมดุลระหว่างอุปทานที่มีพลวัตกับอุปสงค์ที่มีเสถียรภาพ อุปสงค์ที่ขับเคลื่อนด้วยรายได้ต้องเป็นพลังขับเคลื่อนเครื่องยนต์แห่งการเติบโตเพื่อแก้ปัญหาความไม่สมดุลระดับโลกและภายในประเทศ การกระจายรายได้ให้เท่าเทียมขึ้นจะไม่เพียงสร้างเสถียรภาพให้แก่สังคมซึ่งถูกกระหน่ำขัดจากการปรับเปลี่ยนทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็วเท่านั้น แต่ยังคงกระตุ้นการบริโภคในกลุ่มคนที่มีแนวโน้มจะใช้จ่ายอีกด้วย หากต้องการจะปลดปล่อยพลวัต “ฝั่งอุปทาน”

ภาพประกอบ 4.4 อุปสงค์มีเสถียรภาพ อุปทานมีพลวัต

แห่ง “การทำลายล้างอันสร้างสรรค์” ก็ต้องมีการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ผลิตภาพและนวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง⁴⁸ ถึงกระนั้น นวัตกรรมและผลิตภาพก็ไม่อาจเกิดขึ้นจากการรีดเค้นทรัพยากรที่มีวันหมดมาใช้ แต่จำเป็นต้องใช้ประโยชน์จากทักษะและความสามารถพิเศษทั้งหมดในสังคมอย่างทั่วถึง

การมีส่วนร่วมถ้วนหน้าสร้างพลวัต

ในโมเดลของพวกเสรีนิยมใหม่ พลวัตทางเศรษฐกิจจะออกเงยจากแรงจูงใจซึ่งเกิดขึ้นจากความเหลื่อมล้ำและการแข่งขัน (“ความโลภเป็นคุณ”) เราเชื่อกันว่าตลาดเสรีเป็นตัวขับเคลื่อนนวัตกรรมและผลิตภาพ ขณะที่การแข่งขันแย่งชิงทรัพยากรจะเสริมสร้างประสิทธิภาพ แต่อย่างไรก็ดี ตลอดสามทศวรรษของเศรษฐศาสตร์ฝั่งอุปทานนั้นสร้างผลได้เชิงผลิตภาพแค่ระดับพอใช้เท่านั้น ในขณะที่เดียวกัน “ทุนนิยมเพื่อผู้ถือหุ้น” กลับถ่วงการแบ่งชั้นทางสังคมให้กว้างขึ้นจนถึงระดับที่พบเจอครั้งสุดท้ายก่อนภาวะเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ในปี 1929

ในทางกลับกัน การเติบโตแบบเป็นพลวัตในโมเดลเศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้ขับเคลื่อนได้ด้วยการมีส่วนร่วมถ้วนหน้า สังคมจะได้รับประโยชน์จากศักยภาพเต็ม

เปี่ยมจากพลเมืองทุกคนเพื่อสร้างนวัตกรรมและผลิตภาพก็ด้วยการอำนวยให้ทุกคน
 ได้มีโอกาสพัฒนาพลังความสามารถเพื่อบรรลุศักยภาพสูงสุดของตนในทางที่ตน
 เลือกอย่างถ้วนหน้า ประชาชนทุกคนต้องสามารถมีส่วนร่วมในชีวิตทางเศรษฐกิจ
 สังคม การเมือง และวัฒนธรรมได้อย่างเต็มที่ หากพลเมืองต้องเผชิญกับปัญหา
 ไม่ว่าจะจากธรรมชาติหรือการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติ เพศสภาพ หรือศาสนา รัฐบาลต้อง
 มีบทบาทแข็งขันในการกำจัดอุปสรรคเหล่านี้ พลเมืองทุกคนต้องมีโอกาสเข้าถึงการ
 ศึกษา สาธารณสุข และสินเชื่อ รวมถึงต้องมีความสามารถในการริเริ่มกิจการของตน
 หรือใช้ความสามารถพิเศษที่ตนมีอยู่ได้อย่างเต็มที่ ตลาดต้องสร้างผลประโยชน์ให้แก่
 ผู้คนโดยถ้วนหน้า มิใช่สร้างปัญหา

5.2 ปัจจัยขับเคลื่อนการเติบโต

โมเดลเศรษฐกิจแต่ละแบบฝากความหวังไว้กับชุดของกลไกต่างๆ ซึ่งเชื่อ
 ว่าจะช่วยขับเคลื่อนการเติบโต ในโมเดลเศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้ “ปัจจัยขับเคลื่อน
 การเติบโต” มีดังนี้

อุปสงค์ที่ขับเคลื่อนด้วยรายได้

ความเท่าเทียมทางรายได้ไม่เพียงส่งเสริมนวัตกรรมและผลิตภาพเท่านั้น⁴⁹
 แต่ยังกระตุ้นอุปสงค์เพื่อการบริโภคและการลงทุนผ่านผลทวีคูณ (multiplier effect)
 ตามแนวคิดของเคนส์⁵⁰ หากจะชดเชยอุปสงค์มวลรวมที่ชะงักงัน เราก็ต้องเสริมสร้าง
 อุปสงค์การบริโภคภายในประเทศในกลุ่มผู้มีรายได้น้อย นโยบายค่าจ้างที่ก้าวหน้าต้อง
 ทำให้มั่นใจว่าผลได้จากผลิตภาพที่สูงขึ้นจะแปลงเปลี่ยนเป็นรายได้ที่สูงขึ้นและการ
 บริโภคที่สูงขึ้น การรักษาระดับค่าจ้างที่เป็นตัวเงินให้สอดคล้องกับระดับการพัฒนา
 ผลิตภาพจะช่วยลดแรงกดดันด้านเงินเฟ้อและทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจมีความยั่งยืน

ทุนมนุษย์

การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมถ้วนหน้าส่งผลต่อการสร้างนวัตกรรม เนื่องจาก
 เป็นการใช้ทักษะและความสามารถพิเศษทั้งหมดในสังคมให้เกิดประโยชน์สูงสุด

การใช้อัจฉริยภาพด้านนวัตกรรม ความคิดสร้างสรรค์ พลังของผู้ประกอบการ และผลิตภาพของคนทุกคนอย่างถ้วนหน้าจะปลดปล่อยศักยภาพในการเติบโตถ้วนหน้าของสังคมอย่างเต็มกำลังความสามารถ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนล้วนมีบทบาทในการสร้างพลังอำนาจให้แก่ประชาชนเพื่อให้พวกเขาใช้ทักษะและความสามารถพิเศษของตนให้เกิดประโยชน์สูงสุด การผลิตสินค้าและบริการสาธารณะโดยรัฐไม่เพียงเสริมสร้างอุปสงค์เพื่อการบริโภคเท่านั้น หากยังช่วยเพิ่มผลิตภาพแรงงานด้วยการยกระดับคุณภาพและสุขอนามัยของกำลังแรงงาน ความสามารถในการสร้างแรงจูงใจทำให้ระบบประกันสังคมที่สมบูรณ์สำคัญกว่าการแจกจ่ายและเงินอุดหนุน⁵¹ ระบบประกันสังคมช่วยลดความต้องการออมที่มากเกินไปเพื่อลดความเสี่ยงในชีวิต ซึ่งจะช่วยให้เพิ่มอุปสงค์มวลรวมให้เข้มแข็งขึ้น⁵² ระบบประกันสังคมได้รับการพิสูจน์แล้วว่าช่วยทุเลาผลกระทบทางสังคมของวิกฤตเศรษฐกิจ และช่วยซื้อเวลาให้การปรับโครงสร้างที่จำเป็นโดยไม่ทำร้ายกำลังแรงงาน

การจัดสรรทุนที่มีประสิทธิภาพ

การจัดสรรทุนให้เกิดผลิตภาพและนวัตกรรมเป็นสิ่งสำคัญยิ่งของการเติบโตที่เป็นพลวัตและยั่งยืน ภาคเศรษฐกิจจึงต้องการรากฐานการเงินที่แข็งแกร่งเพื่อสนับสนุนการปรับโครงสร้างอุตสาหกรรม (โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สู่การปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 3) การวิจัยและพัฒนา คุณภาพของกำลังแรงงาน และการพัฒนาตลาด ระบบการเงินโลกาภิวัตน์ล้มเหลวในการทำหน้าที่สำคัญ นั่นคือการจัดสรรทุนและการจัดการความเสี่ยง⁵³ ด้วยเหตุนี้ การธนาคารจึงต้องถูกเปลี่ยนไปทำหน้าที่ให้บริการแก่ภาคบริษัท⁵⁴ อีกครั้ง หากจะบรรเทาความไร้เสถียรภาพซึ่งฝังอยู่ในระบบทุนนิยมการเงินแล้ว ความเสี่ยงทั้งหลายที่อุบัติขึ้นจากภาคการเงินก็ต้องถูกจำกัดให้เหลือน้อยที่สุด⁵⁵

ผลิตภาพและนวัตกรรม

การเติบโตแบบเป็นพลวัตขับเคลื่อนด้วยผลิตภาพและนวัตกรรม สิ่งนี้จำเป็นต้องมีการลงทุนขนาดใหญ่ในโครงสร้างพื้นฐาน เครื่องจักร องค์กร ทุนมนุษย์ การวิจัยและพัฒนา รวมถึงประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากร ถึงกระนั้นในยุโรป อเมริกา

และญี่ปุ่น การลดภาระหนี้ การฟื้นฟูความสมดุลทางการคลัง และการวางรากฐานใหม่สำหรับการเติบโตในระยะยาวก็ต้องใช้เวลา ฉะนั้นนโยบายรัฐจำต้องกำหนดวิถีสู่การ “เพิ่มมูลค่าสินค้าและบริการ” โดยไม่ถือดีวางแผนไปเสียทุกอย่าง นโยบายด้านอุตสาหกรรม⁵⁶ สามารถกำหนดโครงสร้างแรงจูงใจเพื่อสนับสนุนการลงทุนในผลิตภาพและนวัตกรรมได้

การลงทุนเชิงยุทธศาสตร์ภายใต้ “นโยบายอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ”⁵⁷ อาจเป็นหัวหอกนำทาง และในขณะเดียวกันก็ยังเสริมสร้างอุปสงค์มวลรวมอีกด้วย นวัตกรรมสีเขียวจะเป็นพลังขับเคลื่อนหนึ่งที่สำคัญในเศรษฐกิจยุคหลังคาร์บอน งานสีเขียวที่เกิดจากคุณภาพใหม่ของกำลังแรงงาน ตลาดใหม่สำหรับผลิตภัณฑ์สีเขียว และความมั่นคงทางพลังงานผ่านโครงข่ายพลังงานย่อยและพลังงานหมุนเวียน ทั้งหมดนี้อาจปลดปล่อยพลวัตแห่ง “การปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 3” ก็เป็นไปได้⁵⁸

ประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากร

ประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากรที่สูงขึ้นช่วยลดต้นทุนการผลิต ยกระดับผลิตภาพรวม และเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันของภาคอุตสาหกรรม ในขณะที่เดียวกันยังมีส่วนช่วยธำรงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติให้มีเสถียรภาพ ในช่วงเวลาที่ท้าทายทางธรรมชาติซึ่งเชื่อมโยงกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเพิ่มมากขึ้นในเอเชีย

5.3 เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์สำหรับภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม

การเดิมเชื้อเพลิงให้เครื่องยนต์แห่งการเติบโตนี้ทำงาน ภาคเอกชน ภาครัฐ และภาคประชาสังคมจำต้องรวมพลังกันสร้างกรอบเงื่อนไขที่จำเป็น การจัดทำนโยบายต้องกำหนดความสำคัญก่อนหลังและมุ่งเป้าไปยังความท้าทายทางยุทธศาสตร์ดังต่อไปนี้

การเติบโตที่เป็นธรรมทางสังคม

1. ในสภาพแวดล้อมที่เศรษฐกิจโลกมีการเติบโตต่ำ เศรษฐกิจเกิดใหม่จำเป็นต้องลดการพึ่งพิงอุปสงค์จากประเทศอุตสาหกรรมและสร้างความเข้มแข็งให้อุปสงค์ภายใน

ประเทศเป็นตัวขับเคลื่อนการเติบโต⁵⁹ หากจะชดเชยอุปสงค์มวลรวมที่ชะงักงันแล้ว อุปสงค์เพื่อการบริโภคก็ต้องได้รับการผลักดันด้วยการกระจายรายได้ที่เท่าเทียมมากขึ้นผ่านนโยบายค่าจ้างที่ก้าวหน้าเป็นสำคัญ การคุ้มครองทางสังคมและระบบภาษีอัตราก้าวหน้าก็มีความจำเป็นในฐานะเครื่องมือสร้างเสถียรภาพอัตโนมัติของอุปสงค์มวลรวม⁶⁰ เมื่อคำนึงถึงการคาดการณ์การเติบโตที่ชะงักงันและการว่างงานที่สูงขึ้นในเศรษฐกิจอุตสาหกรรมแล้ว รัฐก็จำเป็นต้องบรรเทาความตึงเครียดทางสังคมผ่านนโยบายกระจายทรัพยากรใหม่ให้เท่าเทียมขึ้น

2. **สถาบันทางเศรษฐกิจที่สร้างโอกาสให้ทุกคน** จะต้องมีบทบาทส่งเสริมให้ทุกคนมีส่วนร่วมในชีวิตทางเศรษฐกิจ การจะระดมสรรพความสามารถทั้งหมดได้นั้นจำเป็นยิ่งที่ทุกคนจะต้องสามารถเข้าถึงตลาดได้อย่างเท่าเทียมและมีโอกาสในการทำงานที่มีคุณค่า

3. รัฐต้องจัดหาสินค้าและบริการสาธารณะที่ก่อประโยชน์ เช่นการศึกษาและบริการสาธารณสุข เพื่อเสริมสร้างผลผลิตภาพของกำลังแรงงาน ยกตัวอย่างเช่น ชุดนโยบายเยียวยาการว่างงานที่ฉลาดจะช่วยรักษาผลผลิตภาพระดับสูงของกำลังแรงงานไว้ได้ด้วยการหนุนให้เกิดการจ้างงาน (ในระยะสั้น) ในช่วงเศรษฐกิจตกต่ำอย่างฉับพลัน และยังช่วยรักษาแรงงานที่มีฝีมือและส่งเสริมการฝึกอาชีพใหม่อีกด้วย

การเติบโตที่ยั่งยืน

4. ทุกภาคส่วน (รัฐ ครัวเรือน ภาคการเงิน และบริษัท) จำต้องลดปริมาณหนี้ลง เพื่อให้เกิดการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจในประเทศอุตสาหกรรมทั้งหลาย⁶¹ หากจะลดความเสี่ยงจากความไร้เสถียรภาพและช็อกจากต่างประเทศซึ่งเกิดจากระบบการเงินโลกแล้ว ก็ต้องมีการใช้กรอบกฎเกณฑ์กำกับดูแลเศรษฐกิจมหภาคให้มีเสถียรภาพ (**macro-prudential regulatory framework**) การเฝ้าระวังระยะสั้นและระบบธนาคารเงาจะต้องถูกสั่งห้ามหรืออย่างน้อยก็ต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ควบคุมที่เข้มข้น การจะบรรลุเป้าหมายนี้ รัฐจำเป็นต้องสร้างกรอบกฎเกณฑ์และขีดความสามารถในการควบคุมภาคการเงินที่มีประสิทธิภาพ (ขึ้นใหม่อีกครั้ง)

5. ในระดับชาติและนานาชาติ นโยบายต่างๆ ที่หยุดยั้งความสามารถของนักลงทุนในการแสวงหาประโยชน์จากทุนอย่างรวดเร็วและสร้างความเสี่ยงที่จะล้มละลาย หรือกระทั่งเป็นเหตุให้เกิดการล่มสลายของเศรษฐกิจทั้งระบบ จะต้องถูกนำมาใช้ ระบบเบรคตัน วูดส์ใหม่เพื่อการบริหารจัดการและการกำกับดูแลระบบการเงิน

โลกจะต้องกำหนดกฎระเบียบสำหรับการเคลื่อนย้ายทุนการเงินและการค้า การปฏิรูประบบทุนสำรองของโลกเป็นก้าวที่จำเป็นในการแก้ปัญหาความไม่สมดุลของโลกด้วยวิธีที่ควบคุมได้ บทบาทของเงินดอลลาร์สหรัฐที่เคยเป็นใหญ่ในระบบทุนสำรองของโลกจำเป็นต้องได้รับการประเมินเสียใหม่⁶²

ความร่วมมือระดับโลกและการบริหารจัดการและการกำกับดูแลที่มีประสิทธิภาพจะต้องเกิดขึ้นเพื่อประสานการจัดสมดุลใหม่และหลีกเลี่ยงเกมได้หมด-เสียหมด (zero-sum game) ดังเช่นการกีดกันการค้า การลดความรู้สึกต้องการสะสมเงินทุนสำรองระหว่างประเทศจำนวนมากจะช่วยผลักดันอุปสงค์มวลรวมของโลก นโยบายกำกับดูแลตลาดที่สำคัญ เช่น กฎหมายล้มละลาย นโยบายการแข่งขัน และกฎเกณฑ์ทางการเงินจะต้องมีการสังคายนากันในระดับโลก⁶³

อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ที่บกพร่องและนโยบายของฉันทมติวอชิงตันก็ยังคงฝังตัวอยู่ในดีเอ็นเอของสถาบันระหว่างประเทศ รวมถึงข้อตกลงทวิภาคีต่างๆ (การค้าเสรีและการลงทุน) ทั้งยังคงบั่นทอนความสามารถของรัฐในการจัดการความเสี่ยงและตอบสนองต่อวิกฤตอย่างมีประสิทธิภาพ **ระเบียบโลกาภิบาลจำเป็นต้องได้รับการปฏิรูป** หรือไม่ก็ต้องถูกเบียดออกข้างเวทีโดยสถาบันคู่แข่งที่ตั้งโดยมหาอำนาจเกิดใหม่⁶⁴

6. เพื่อลดความไร้เสถียรภาพที่เกิดจากความไม่สมดุลทางการค้าระหว่างประเทศให้เหลือน้อยที่สุด นโยบายเศรษฐกิจมหภาคควรจะพยายาม**สร้างสมดุลในบัญชีเดินสะพัด** ขณะที่อุปสงค์การส่งออกมีบทบาทหลักในการปรับเปลี่ยนเศรษฐกิจเกิดใหม่ ความเปราะบางต่อช็อกจากต่างประเทศก็อาจลดลงด้วยอุปสงค์ภายในประเทศที่เข้มแข็งขึ้น นอกจากนี้การประสานนโยบายในระดับนานาชาติก็เป็นเรื่องจำเป็น การเปิดเสรีทางการค้าต่อจากนี้จะต้องไม่ถูกใช้เป็นยาแรง แต่ต้องดำเนินไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป ผสมกับมาตรการพัฒนาคุณภาพกำลังแรงงานใหม่ในอุตสาหกรรมที่กำลังดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด

7. หากต้องการจะได้พื้นที่ทางนโยบายกลับคืนมาอีกครั้งและหลีกเลี่ยงวิกฤตหนี้สาธารณะ **ความยั่งยืนทางการคลัง**เป็นสิ่งที่ขาดเสียไม่ได้ รัฐต่างๆ ต้องทำให้งบประมาณสมดุลในระดับโครงสร้าง เมื่อต้องรักษาสมดุลระหว่างความต้องการการลงทุนสาธารณะและการบริโภค รวมถึงการกระตุ้นเศรษฐกิจในภาวะวิกฤตฝั่งหนึ่งกับการธำรงความยั่งยืนทางการคลังอีกฝั่งหนึ่ง รัฐจำเป็นต้องขยายฐานภาษี (รวมถึงการปิดช่องโหว่ในดินแดนปลอดภาษีด้วย) นานโยบายภาษีอัตราก้าวหน้ามาใช้ และ

หลีกเลี่ยงการก่อกวนอย่างมโหฬาร โดยเฉพาะหนี้ที่อยู่ในรูปสกุลเงินต่างชาติ นอกเหนือจากการแก้ปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจแล้ว การใช้จ่ายของรัฐจะต้องถูกปรับแต่งใหม่ให้มีลักษณะด้านวัฏจักรเศรษฐกิจ

การเติบโตแบบเป็นพลวัตเขียว

8. การชำระมาตรฐานการครองชีพจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องผลักดันให้แบ่งแยกการผลิต การอยู่อาศัย และการเคลื่อนย้าย ออกจากการใช้พลังงานและการใช้ทรัพยากร รัฐจำเป็นต้องสร้างแรงจูงใจและกำหนดมาตรฐานเพื่อผลักดันการปรับเปลี่ยนไปสู่เศรษฐกิจคาร์บอนต่ำให้สำเร็จเร็วขึ้น

9. เมื่อใดที่ตลาดล้มเหลวในการเดินตามยุทธศาสตร์ระยะยาว รัฐต้อง**ชี้้นำการลงทุนในนวัตกรรมและการยกระดับผลิตภาพ**⁶⁵ การลงทุนสาธารณะในด้านโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาคุณภาพแรงงาน รวมถึงการวิจัยและพัฒนา สามารถเติมเต็มส่วนที่ขาดหายไป ทั้งยังเสริมสร้างผลิตภาพและนวัตกรรม⁶⁶ ภาคเอกชนควรสำรวจตลาดพลังงานหมุนเวียน ผลิตภัณฑ์สีเขียว และบริการสีเขียว นโยบายอุดหนุนที่ชาญฉลาดจะทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมเทคโนโลยีสีเขียวเข้ามาสู่ตลาด จนกระทั่งเกิดการประหยัดจากขนาดจนธุรกิจสีเขียวสามารถแข่งขันในตลาดได้⁶⁷ การผสมผสานระหว่างราคา กติกาการกำกับดูแล และการลงทุนที่มีเป้าหมาย อย่างเป็นองค์รวมและชาญฉลาด จะช่วยชี้้นำการวิจัยและพัฒนา รวมถึงส่งสัญญาณแก่นักลงทุนและตลาดได้

กล่าวโดยสรุป เมื่อรวมทั้งหมดนี้เข้าด้วยกัน เค้าโครงของโมเดลการพัฒนาทางเลือกก็เริ่มเผยโฉม ในขั้นต่อไปของโครงการเศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้ คณะทำงานระดับชาติจะต้องกลั่นกรองแนวคิดเหล่านี้และนำไปปรับใช้ให้เข้ากับบริบทของแต่ละประเทศ

6. ระบบวาทกรรมเศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้:

การแปลงโมเดลการพัฒนาให้เป็นเครื่องมือสื่อสารทางการเมือง

การสร้างโอกาสในการนำเสนอเชิงนโยบายของ *โมเดลการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้* มาปฏิบัติจริงต้องอาศัยอะไรที่มากกว่าคุณค่าทางวิชาการของมัน หากต้องการเอาชนะการต่อสู้กับแนวร่วมฝ่ายข้าราชการสถานภาพเดิม

พันธมิตรหลากสีจักต้องรวมพลังกันในพื้นที่กลาง หากต้องการปรับสนามการเมืองให้เท่าเทียมขึ้น พันธมิตรหลากสีก็ต้องผลักดันวาทกรรมที่มุ่งเสนอทางออกและทรงพลัง ดังนั้นการปรับเปลี่ยน *โมเดลการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้* ที่มีความเป็นเทคนิคให้เป็นเครื่องมือสื่อสารทางการเมืองจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องลงมือทำ

ระบบวาทกรรมเศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้ มุ่งหมายจะเป็นก้าวแรกในทิศทางนี้ โดยช่วยลดความซับซ้อนด้วยการจัดระเบียบองค์ความรู้ที่ท่วมท้นออกเป็นสามมิตินั้นคือ การเติบโตที่เป็นธรรมทางสังคม ยั่งยืน และเป็นพลวัตเขียว ภายใต้แนวทางการสื่อสารนี้ เส้นทางเดินจากชุดเครื่องมือเชิงนโยบายเพื่อบรรลุวิสัยทัศน์เชิงคุณค่ามีเพียงสี่ขั้น ชุดเครื่องมือเชิงนโยบายนั้นเป็นเรื่องเทคนิคที่อาจจะเข้าใจกันเฉพาะในกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเท่านั้น ส่วนวิสัยทัศน์เชิงคุณค่านั้นพยายามทำให้คนทั่วไปเข้าใจได้ง่ายและมีความรู้สึกร่วม โดยเป็นตัวกำหนดทิศทางสำหรับผู้กำหนดนโยบายภาครัฐและเอกชน และกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาที่สอดคล้องกัน ระบบวาทกรรมดังกล่าวเสนอแนวทางการให้เหตุผลที่ทำให้การสร้างเรื่องเล่ารอบๆ เส้นเหตุผลนี้ทำได้ง่ายขึ้น

วิสัยทัศน์เชิงคุณค่า ช่วยให้สาธารณชนมองเห็นเส้นทางเดินในวิวัฒนาการเมืองเกี่ยวกับทิศทางหลักของสังคม

เข็มทิศการเติบโต ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือนำทางของผู้กำหนดนโยบายภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม โดยให้ความสำคัญกับการเติบโตที่มีคุณภาพในฐานะเงื่อนไขที่ทำให้วิสัยทัศน์เชิงคุณค่าเป็นจริงได้ ขณะเดียวกันก็จัดวางให้ภาคเศรษฐกิจเป็นส่วนหนึ่งในภาพใหญ่ของความท้าทายด้านนิเวศ สังคม และการเมือง

เครื่องยนต์แห่งการเติบโต ทำให้มองเห็นปัจจัยขับเคลื่อนเศรษฐกิจอย่างชัดเจน เครื่องยนต์แห่งการเติบโตเป็นหัวใจของเรื่องเล่าว่าด้วยเศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้ โดยเป็นตัวเชื่อมระหว่างการทำหนดนโยบายที่มีความเป็นเทคนิคเข้ากับวิสัยทัศน์เชิงคุณค่าเพื่อบรรลุสังคมที่ดีขึ้น

เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ เสนอแนะการจัดลำดับความสำคัญให้แก่ผู้กำหนดนโยบายจากทุกภาคส่วน

ท้ายที่สุด *ชุดเครื่องมือบริหารจัดการและกำกับดูแล* แนะนำเครื่องมือแต่ละอย่างให้แก่ผู้กำหนดนโยบาย เนื่องจากบริบทของแต่ละประเทศมีความแตกต่างกัน การประชุมเชิงปฏิบัติการในระดับประเทศจึงต้องผสมผสานเครื่องมือต่างๆ ให้เหมาะสมกับประเทศของตนเอง วงเสวนาเศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้ของเอเชีย-ยุโรป

วิสัยทัศน์เชิง
คุณค่า

เริ่มทิศ
การเติบโต

เพื่อ
ขับเคลื่อน

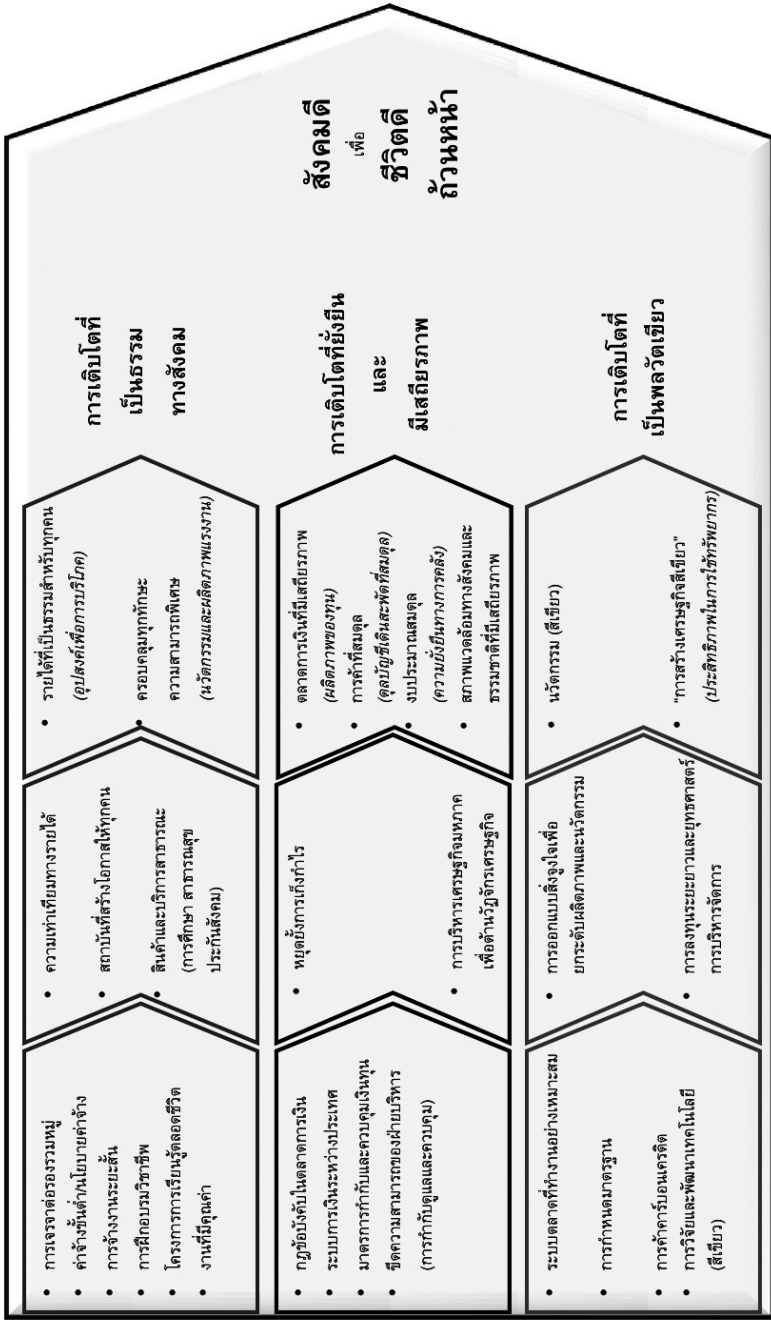
เครื่องมือ
แห่งการเติบโต

เพื่อเติม
เต็มพลัง

เป้าหมายเชิง
ยุทธศาสตร์

เพื่อบรรลุ

ชุดเครื่องมือ

ภาพประกอบ 4.5 ระบบวาทกรรมเศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้สู่สังคมดีเพื่อชีวิตดีก้าวหน้า

เป็นแต่เพียงพื้นที่แลกเปลี่ยนประสบการณ์และบทเรียนร่วมกันเกี่ยวกับเครื่องมือการบริหารจัดการและกำกับดูแล แต่สิ่งที่จะสร้างพิมพ์เขียวด้านนโยบายสำหรับแต่ละประเทศ

ระบบวาทกรรมนี้สามารถชี้้นำบริษัทในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจของนักลงทุนและผู้บริโภค นำทางพรรคการเมืองในการพัฒนาแนวนโยบาย นำทางนักวิจัยในการริเริ่มโครงการวิจัยใหม่ รวมถึงกระทรวงหน่วยงานราชการ ภาคประชาสังคม และสื่อในการวางแผนนโยบาย การนำนโยบายไปปฏิบัติจริง การควบคุมนโยบาย และการตรวจสอบนโยบาย ทั้งหมดนี้ต้องการวิสัยทัศน์ระยะยาว (“เราอยากใช้ชีวิตในสังคมแบบไหน?”) และเข็มทิศนโยบาย (“เราจะไปถึงจุดนั้นได้อย่างไร?”) ระบบวาทกรรมนี้นำเสนอหลักเกณฑ์และตัวชี้วัด (“เรากำลังเดินถูกทางไหม?”) เพื่อให้เกิดวิวัฒนาการที่มีคุณค่าความหมาย การวิเคราะห์นโยบายต่างๆ โดยคำนึงถึงภาพที่ใหญ่ขึ้น ช่วยให้เราตรวจสอบข้อดีและข้อด้อยของนโยบายได้ (เช่น “แรงจูงใจเหล่านี้จะพาเรามุ่งหน้าไปทางไหน?”) พูดย่ออย่างหนึ่งก็คือระบบวาทกรรมเศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้กระตุ้นให้เกิดวิวัฒนาการสังคมพหุนิยมเกี่ยวกับวิธีการพัฒนาที่ถูกต้อง โดยส่งสัญญาณนำทางแก่ภาคส่วนย่อยที่กระจัดกระจายเป็นส่วนๆ ให้มุ่งหน้าไปสู่เป้าหมายร่วมที่ตัวแสดงทั้งหมดเห็นพ้องร่วมกัน

ถึงกระนั้น ขณะที่การลดความซับซ้อนเป็นก้าวแรกที่จำเป็น แต่ก็ยังไม่เพียงพอต่อการครองอำนาจนำทางวาทกรรม สิ่งที่เป็นคือการแปลงศัพท์เฉพาะทางเทคนิคให้เป็นภาษาเรียบง่ายที่พูดกันบนโต๊ะอาหาร วาทกรรมเสรีนิยมใหม่ที่ถูกปลุกเสกโดยเหล่าพ่อมดแห่งถ้อยคำประสบความสำเร็จในการสร้างสารหลักในเรื่องเล่าที่มุ่งเสนอทางออกและทรงพลัง วลี “ผลประโยชน์ไหลรินสู่เบื้องล่าง” และ “ให้รัฐถอยไปให้ห่าง” เป็นคำสมัยใหม่ที่เทียบเท่ากับคำว่า “มือที่มองไม่เห็น” และ “สัญญาตลาดทุนเสรี” วลี “ปล่อยให้ตลาดจัดการแล้วกัน” และ “ปลดปล่อยวิสาหกิจจากเทปสีแดงของรัฐ” ทำหน้าที่เป็นเข็มทิศสำหรับผู้กำหนดนโยบายรุ่นนี้ อย่างไรก็ตาม ต่อให้เรื่องเล่าเหล่านี้จะฟังดูง่ายตายเกินไป แต่มันกลับไม่ได้เป็นเพียงคำขวัญ มันฝังรากลึกหนักแน่นในโลกทัศน์แบบเสรีนิยมใหม่ และมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิก กระนั้นวิธีที่พวกมันถูกสร้างขึ้นก็มีความสำคัญ เพราะมันจัดที่ทางให้วาทกรรมเสรีนิยมใหม่เป็นศูนย์กลางของสนามการเมือง

ในเอเชีย เสรีนิยมใหม่ทรงอิทธิพลแต่สถาปนาอำนาจนำไม่สำเร็จ แล้วก็ไม่มีความเป็น “อุดมการณ์แบบเอเชีย” เพราะวาทกรรมกระแสหลักในสังคมมีความ

หลากหลายอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม ฝั่งสถานภาพเดิมในแต่ละสังคมกลับถูกทำให้ แข็งแกร่งไม่แพ้กันจากอำนาจของแนวคิด ความเชื่อ และทัศนคติบางประการ ด้วยฝั่งรากลึกอยู่ในวัฒนธรรมท้องถิ่น พวกมันจึงสร้างความชอบธรรมจากเรื่องเล่า ปรัมปราคร่ำครึ อัตลักษณ์ร่วม และบาดแผลของชาติ เช่นเดียวกับในยุโรป อำนาจนำ ทางวาทกรรมเหล่านี้จำเป็นต้องถูกหักล้างและแทนที่ด้วยเรื่องเล่าใหม่เพื่อเปลี่ยนวิถีการ พัฒนา

ในส่วนต่อไป ผู้เขียนจะเปลี่ยนโมเดลการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้ที่ เป็นเชิงเทคนิคให้เป็นระบบสำหรับการสื่อสารทางการเมือง พร้อมไปกับการจัดวาง องค์ประกอบต่างๆ ไปตามแกนวาทกรรมที่กล่าวถึงข้างต้น นั่นคือ วิสัยทัศน์เชิง คุณค่า เครื่องยนต์แห่งการเติบโต เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ และเครื่องมือการบริหาร จัดการและการกำกับดูแล ผู้เขียนจะสำรวจความเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงสิ่งเหล่านี้ เข้ากับทฤษฎีที่ดำรงอยู่และพันธมิตรที่เป็นไปได้ ด้วยเจตจำนงที่จะสร้างพันธมิตร ทางวาทกรรม ตัวแปรต่างๆ ของโมเดลเศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้จำเป็นต้องถูกนำเสนอใน ทางที่สามารถทำให้เกิดการรวมกลุ่มและสร้างสะพานเชื่อมกันได้ ผู้เข้าร่วมวงเสวนา เศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้ของเอเชีย-ยุโรปเข้าใจดีว่าการสนับสนุนคำศัพท์ต่อไปนี้เป็น เพียงจุดเริ่มต้นสำหรับระยะถัดไปของโครงการเศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้ ซึ่งจะประเมิน เรื่องเล่านี้อีกครั้งและพัฒนามันให้ดีขึ้น ในกระบวนการอธิบายเหตุผลเบื้องหลังของ การเลือกใช้คำศัพท์แต่ละคำ ผู้เขียนหวังว่าจะกระตุ้นให้เกิดวิวาทะเชิงยุทธศาสตร์ เกี่ยวกับวิธีการที่ดีที่สุดในการสร้างวาทกรรมให้ทรงพลัง

6.1 วิสัยทัศน์เชิงคุณค่า: “สังคมดีเพื่อชีวิตดีถ้วนหน้า”

การสร้างสมดุลระหว่างเสรีภาพและความเท่าเทียมเป็นความท้าทายหลัก สำหรับประชาธิปไตยมาตั้งแต่สมัยเพลโต⁶⁸ เมื่อไม่นานมานี้ อิสยาห์ เบอริลิน (Isaiah Berlin) เรียกร้องให้มีการเสริมสร้างพลังอำนาจแก่พลเมือง ในฐานะที่มันเป็นเสรีภาพ เชิงบวก (positive liberty) และ จอห์น รอลส์ (John Rawls) ก็ส่งเสริมความเท่าเทียม เชิงบวก (positive equality) สำหรับผู้เสียเปรียบที่สุดในฐานะเสาหลักแห่งความ ยุติธรรม⁶⁹ การผสมผสานกันระหว่างอิสรภาพและความเท่าเทียมตามแนวคิดของ อมาตยา เซน (Amartya Sen) เป็นภารกิจของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชา สังคม ในการเสริมสร้าง “พลังความสามารถเพื่อบรรลุศักยภาพสูงสุดของตนในทางที่

ตนเลือกอย่างถ้วนหน้า” โดยการทลายอุปสรรคที่กั้นขวางคนแต่ละคนในการสำรวจศักยภาพสูงสุดของตนอย่างแข็งขัน⁷⁰ เพราะฉะนั้นเศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้จะต้องสร้างเงื่อนไขเพื่อมุ่งสู่สังคมที่ดีที่สร้างโอกาสในการพัฒนาความสามารถของคนแต่ละคนเพื่อบรรลุศักยภาพสูงสุดของตนในทางที่ตนเลือกอย่างถ้วนหน้า หรือ “สังคมดีเพื่อชีวิตดีถ้วนหน้า”

การจัดหาสินค้าและบริการสาธารณะเพื่อสร้างโอกาสในชีวิตให้เท่าเทียมนั้นสอดคล้องกับอุดมคติก้าวหน้าแบบยุโรปเกี่ยวกับ “สังคมที่ดี”⁷¹ ในบริบทของเอเชียแนวคิด “การพัฒนาคืออิสรภาพ” (Development as Freedom) ก็ฟังดูเป็นประโยชน์สำหรับประเทศประชาธิปไตยเสรีอย่างอินเดีย ขณะที่รัฐพัฒนา (developmental state) ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อาจมั่นใจเข้ากับบทบาทชั้นนำเศรษฐกิจของรัฐได้ การเน้นความสำคัญเรื่องความสมานฉันท์ทางสังคมและบทบาทอันแข็งขันของรัฐในการสร้างเงื่อนไขไปสู่สังคมที่ดีนั้นสอดคล้องกับค่านิยมแบบเอเชียตะวันออกเฉียง

6.2 เข้มทิศการเติบโต: “การเติบโตที่เป็นธรรมทางสังคม ยั่งยืน และเป็นพลวัต เชี่ยว”

วาทกรรม “ข้ามพ้นการเติบโต” หลายวาทกรรมถือกำเนิดขึ้นในเอเชีย (เช่น “เศรษฐกิจความสุข”⁷² และ “เศรษฐกิจพอเพียง”⁷³) และเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางในภูมิภาคและทั่วโลก แต่ในอีกทางหนึ่งก็มีข้อกังขาเกี่ยวกับแนวทางต่างๆ ที่พุ่งเป้าไปที่การชะลอการเติบโตของจีดีพี นอกเหนือจากเหตุผลอื่นแล้ว การที่อินเดียและจีนปฏิเสธจะเข้าร่วมระบอบโลกาภิวัตน์ด้านสภาพภูมิอากาศเรื่อยมานั้นก็ได้แรงจูงใจมาจากความระแวงเกี่ยวกับวาระซ่อนเร้นที่หมายจะบ่อนเซาะการพัฒนาเศรษฐกิจของพวกเขา เช่นนี้แล้ว การเรียกร้องให้ต่อกรกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศด้วยการลดการบริโภค หรือแก้ไขความไม่สมดุลทางการค้าระหว่างประเทศด้วยการชะลอการส่งออก ดูท่าว่าล้วนเป็นทางเลือกที่ไม่สมจริงนัก แม้จะมีการอ้างถึง “ความสุข” และ “ความพอเพียง” ก็ตาม “การมุ่งลดการเติบโต” ก็ไปกันไม่ได้กับทิศทางการแสวงหาของเอเชีย ถึงกระนั้น การที่เศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้เน้นความสำคัญของการเติบโตเชิงคุณภาพด้วยเป้าหมายเชิงคุณค่าที่สูงกว่า” (การสร้างเงื่อนไขไปสู่สังคมที่ดี) ก็เป็นการส่งเสียงตั้งคำถามต่อวาทกรรมข้ามพ้นการเติบโตในภาพรวม

เข้มทิศการเติบโตจะเป็นตัวนิยามโมเดลเศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้ได้มากกว่า

สิ่งอื่น ด้วยแนวคิดที่จะเปลี่ยนโมเดลนี้ให้เป็นเครื่องมือสื่อสารทางการเมือง การติดฉลากให้เข็มทิศการเติบโตจะต้องคำนึงถึงความจำเป็นในการสร้างสะพานเชื่อมกับโมเดลต่างๆ ที่มีอยู่ก่อนแล้วและการสร้างพันธมิตรทางวาทกรรม เพราะฉะนั้น การตั้งชื่อแกนหลัก 3 ประการว่า “การเติบโตที่เป็นธรรมทางสังคม ยั่งยืน และเป็นพลวัตเขียว” จึงมีเป้าหมายเพื่อให้โมเดลเศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้ อยู่ ณ ศูนย์กลางของ “ภูมิทัศน์ทางวาทกรรม”⁷⁴ เมื่ออยู่ที่ศูนย์กลางแล้ว การสร้างพันธมิตรกับผู้เล่นจำนวนมากก็เกิดขึ้นได้

ส่วนที่ว่าด้วย “การเติบโตที่เป็นธรรมทางสังคม” เคยเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการทัศน์แบบสังคมนิยมประชาธิปไตยในสมัยลัทธิฟอร์ดมาก่อน กระนั้นตั้งแต่การผงาดขึ้นของเสรีนิยมใหม่ วาทกรรมก้าวน้ำก็ตกเป็นฝ่ายรับมาตลอด เมื่อไม่นานมานี้ แนวทาง “การเติบโตทางสังคม” (Social Growth)⁷⁵ “ทุนนิยมที่มีคุณค่า” (Decent Capitalism)⁷⁶ และ “สำนึกรักความเท่าเทียม” (The Spirit Level)⁷⁷ พยายามยื้อแย่งอำนาจนำทางวาทกรรมกลับคืนมา สหประชาชาติและเหล่าธนาคารเพื่อการพัฒนา ก็ส่งเสริม “การเติบโตแบบมีส่วนร่วมถ้วนหน้า” (inclusive growth)⁷⁸ (เช่น “การเติบโตฐานกว้าง” “การเติบโตแบบแบ่งปัน” และ “การเติบโตที่เหมาะสม”) “การเติบโตที่เป็นธรรมทางสังคม” จึงไปได้ดีกับแนวทางที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ และยังเป็นเสียงสะท้อนชนบของขบวนการพลังก้าวน้ำทั้งหลายด้วย

ไม่ถ้านักที่จะนิยามมิติ “การเติบโตที่ยั่งยืน” เพราะองค์ประกอบของมันคาบเกี่ยวกับการเติบโตที่ “เป็นธรรมทางสังคม” และ “เป็นพลวัตเขียว” เป็นทุนเดิม กระนั้น เพื่อแสวงหาพันธมิตรทางวาทกรรม มันก็ดูเข้าท่าที่จะแยกมิติด้านความไร้เสถียรภาพและความไม่สมดุลของระบบทุนนิยมการเงินออกมาให้เด่นชัดขึ้น “การเติบโตที่ยั่งยืน” ชูชีวิตแนวนโยบายเศรษฐกิจแบบเคนส์ ขณะที่ไปด้วยกันได้ดีกับ “แนวคิดการพัฒนาแบบใหม่” (New Developmentalism)⁷⁹ ซึ่งกำลังเป็นที่นิยมในเอเชีย

หากจะสื่อสารเรื่องการเติบโตสีเขียวให้ดียิ่งขึ้นในเอเชีย เราควรมุ่งเน้นไปที่ศักยภาพของ “การเติบโตแบบเป็นพลวัต” แทนที่จะมองว่าการสร้างเศรษฐกิจสีเขียวเป็นภาระดั่งที่การเจรจาในระบบโลกาภิบาลด้านสภาพภูมิอากาศชอปกัย้า ชาวเอเชียนิยมชมชอบแนวทางปฏิบัตินิยมแบบ “ทำสิ่งหนึ่งโดยไม่ละทิ้งสิ่งอื่น” เพื่อรับมือกับวิกฤตด้านนิเวศ ความหวังคือการบรรเทาปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศผ่านส่วนผสมทางนโยบายระหว่างการตั้งเป้าลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก นวัตกรรมทางเทคโนโลยี การปรับโครงสร้างอุตสาหกรรม และการเปลี่ยนรูปแบบการบริโภค ใน

ขณะเดียวกันก็ยังรักษาอัตราการเติบโตสูงไว้ได้ เพราะฉะนั้นวาทกรรมของเศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้ก็ควรจะโยง “การเติบโตสีเขียว” เข้ากับโอกาสใน “การเติบโตแบบเป็นพลวัต” ไม่ใช่โยงเข้ากับเสถียรภาพจาก “การเติบโตที่ยั่งยืน” การเติบโต “แบบเป็นพลวัตเขียว” จึงอ้างอิงวาทกรรมว่าด้วยการเติบโตสีเขียว เช่น “นโยบายพันธสัญญาใหม่สีเขียว” (Green New Deal)⁸⁰ และ “การปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 3”⁸¹

เมื่อนำทั้งหมดมารวมกัน “การเติบโตที่เป็นธรรมทางสังคม ยั่งยืน และเป็นพลวัตเขียว” จึงทำหน้าที่เป็นตั้งพื้นที่กลางสำหรับพันธมิตรหลากสีระหว่างฝ่ายสังคมนิยมประชาธิปไตยกับขบวนการแรงงาน ผู้วิพากษ์ทุนนิยมการเงิน พวกอนุรักษ์นิยมที่ตาสว่าง นักอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และนักพัฒนา มันให้ความรู้สึกคล้ายคลึงกับ “การเติบโตอย่างรวดเร็ว ยั่งยืน และมีส่วนร่วมถ้วนหน้า”⁸² ของอินเดียอย่างยิ่ง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของไทยตั้งเป้าที่ “สังคมที่เป็นธรรม การเติบโตอย่างมีคุณภาพ รวมถึงความยั่งยืนทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม”⁸³ การเน้นความสำคัญของความสมดุลก็เป็นเสียงสะท้อนของอุดมคติแบบจีนว่าด้วย “การพัฒนาแบบสมานฉันท์” ขณะเดียวกันโมเดลเศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้ก็แตกต่างไปจาก “ฉันทมติของจีน” ของพวกเสรีนิยมใหม่และโมทัศน์สุดขั้วว่าด้วย “การมุ่งลดการเติบโต”⁸⁴ อย่างชัดเจน

6.3 เครื่องยนต์แห่งการเติบโต

ปัจจัยขับเคลื่อนการเติบโตเป็นแกนกลางของทุกเรื่องเล่า มันเป็นจุดเชื่อมระหว่างการกำหนดนโยบายเชิงเทคนิคกับเป้าหมายเชิงคุณค่า เครื่องยนต์แห่งการเติบโตจะอธิบายว่าจริงๆ แล้วสิ่งที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจคืออะไรกันแน่ ในแง่หนึ่งมันเป็น “เวทมนตร์” ที่ทั้งสามัญชนและผู้เชี่ยวชาญต่างหวังฟัง ในขณะที่เดียวกัน หลายกรณีมันก็เป็นตัวกำหนดให้เราารู้ว่าสิ่งที่จำเป็นต่อการติดเครื่องยนต์เหล่านั้นคืออะไร

“การเติบโตที่เป็นธรรมทางสังคมถูกขับเคลื่อนด้วยรายได้ที่เป็นธรรมสำหรับทุกคนและครอบคลุมทักษะและความสามารถพิเศษทั้งหมด”

การที่เศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้เน้นความสำคัญของทุนมนุษย์ในฐานะแหล่งกำเนิดผลิตภาพและนวัตกรรมที่สำคัญ ก็เพื่อจะตอบโต้การให้ร้ายแรงงานและสินค้า

และบริการสาธารณะของพวกเขาเสรีนิยมใหม่ว่าเป็นแต่เพียงต้นทุนซึ่งบั่นทอนความสามารถในการแข่งขัน การให้ความสำคัญกับ “สถาบันที่สร้างโอกาสให้ทุกคน”⁸⁵ ในฐานะปัจจัยขับเคลื่อนหลักของการเติบโต เปิดโอกาสให้สามารถประเมินโครงการผลิตสินค้าและบริการสาธารณะที่มีคุณภาพเสียใหม่ ในฐานะเครื่องมือยกระดับคุณภาพและผลิตภาพของแรงงาน การมุ่งเน้นไปที่ผลิตภาพแรงงานช่วยผสมผสานผลประโยชน์ที่ขัดกันระหว่างนายจ้างกับแรงงานเข้าด้วยกัน โดยช่วยลดความกังวลของนายจ้างเกี่ยวกับความสามารถในการแข่งขัน ในขณะที่สามารถตอบสนองข้อเรียกร้องของแรงงานในการยกระดับคุณภาพของกำลังแรงงาน

เรื่องเล่าสั้นๆ ที่อธิบายเรื่องราวข้างต้นอาจเป็นดังนี้

“การผลิตบริการการศึกษา บริการสาธารณสุข และประกันสังคม ช่วยเสริมสร้างพลังอำนาจให้ประชาชนทุกคนได้พัฒนาทักษะและความสามารถพิเศษของตนอย่างเต็มที่ สถาบันที่สร้างโอกาสให้ทุกคนขับเคลื่อนการเติบโตที่เป็นธรรมทางสังคมด้วยการเสริมสร้างพลังความสามารถของทุกคนถ้วนหน้า”

การบริโภคที่เกิดจากรายได้ทำให้เกิดสะพานเชื่อมระหว่างความกังวลถึงความเปราะบางต่อปัจจัยภายนอกกับข้อเรียกร้องของสังคมในการสร้างความเท่าเทียมทางรายได้

“ความเท่าเทียมทางรายได้กระตุ้นการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคจากประชากรส่วนใหญ่ การบริโภคที่ขับเคลื่อนโดยรายได้ขับเคลื่อนการเติบโตที่เป็นธรรมทางสังคม ด้วยการลดช่องว่างของการแข่งขันทางสังคมระหว่างคนรวยกับคนจน”

“การเติบโตที่ยั่งยืนถูกขับเคลื่อนด้วยเสถียรภาพในสภาพแวดล้อมทางการเงิน สังคม และธรรมชาติ รวมถึงสมดุลทางการค้าและงบประมาณ”

การเน้นย้ำถึง “ตลาดการเงินที่มีเสถียรภาพ” เชื่อมโยงวาทกรรมของเศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้กับผู้วิพากษ์ทุนนิยมการเงินจากหลากหลายแนวคิดตั้งแต่ฝ่ายซ้ายหลังมาร์กซิสต์ (แอดแท็กและออกคิวพาย!) ขบวนการแรงงาน พวกนี้โอ

เคนส์ จนถึงพวกเสรีนิยมที่จัดระเบียบ (ordo-liberal) และนักอนุรักษ์นิยมผู้วิพากษ์ “ความล้นเกิน” (พวกคริสเตียนเดโมแครต) ภายหลังจากวิกฤตการเงินเอเชียในปี 1997 และ 1998 แนวคิดกระแสหลักในเอเชียมีความรู้สึกหวาดเกรงต่อตลาดการเงินที่ไม่มี การกำกับดูแลและการเคลื่อนย้ายเงินทุนอย่างเสรีเสมอมา

“การกำกับดูแลในภาคการเงินและระบอบเบรตตัน วูดส์ใหม่สำหรับระบบ การเงินจะขัดขวางการเก็งกำไรระยะสั้นและหนุนเสริมการลงทุนระยะยาว ในผลิตภัณฑ์และนวัตกรรม ตลาดการเงินที่มีเสถียรภาพช่วยลดความเสี่ยง ของวัฏจักรแห่งความรุ่งโรจน์และร่วงโรย และทำให้เกิดการเติบโตที่ยั่งยืน”

การเรียกร้องการค้าที่สมดุลเป็นสะพานเชื่อมฝ่ายซ้ายผู้กัวโลกาภิวัตน์ (แอตแท็กและออกคิวพาย!) กับผู้สนับสนุน “การเข้าถึงอย่างเป็นธรรม” ในกลุ่ม ประเทศกำลังพัฒนา [เวทีสมัชชาสังคมโลก (World Social Forum) และโครงการ ศึกษาและปฏิบัติการงานพัฒนา (Focus on the Global South)]

ความยั่งยืนทางการคลังเป็นหนึ่งในประเด็นเผด็จรื้อและกล่าวหากันทางการ เมืองมากที่สุดใญุโรปและสหรัฐฯ ส่วนในไทยและอินโดนีเซีย ความหวาดเกรงต่อ วิกฤตหนี้สาธารณะแบบในยุโรปแปรเปลี่ยนเป็นการวิพากษ์วิจารณ์อย่างแข็งกร้าว ต่อ “นโยบายประชานิยม” และคำเตือนเกี่ยวกับ “หายนะทางการคลังและการล่มสลาย ของเศรษฐกิจ” ในระยะยาว ในอีกฟากหนึ่ง กลุ่มก้าวหน้าก็แสดงความกราดเกรี้ยวต่อ ผลกระทบของนโยบายรัดเข็มขัดที่ทำให้เศรษฐกิจและสังคมปั่นป่วน รวมถึงไม่สนใจเรื่อง ความยั่งยืนทางการคลังบนฐานที่มั่นเป็นข้ออ้างของชนชั้นนำในการตัดลดการใช้จ่าย ด้านสังคม เพราะฉะนั้นการช่วงชิงอำนาจในการให้ความหมายคำว่า “ความยั่งยืน ทางการคลัง” จึงเป็นเรื่องจำเป็น ในโมเดลเศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้ ความยั่งยืนทางการ คลังและงบประมาณสมดุลมีเป้าหมายเพื่อสร้างเสถียรภาพและดุลยภาพในเศรษฐกิจ มหภาค มิได้ใช้เป็นข้ออ้างให้นักการคลังสายเหยี่ยวจับกระบวนกรกำหนดนโยบาย เป็นตัวประกัน

คณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งเอเชียและแปซิฟิก หรือเอสแคป (ESCAP) แห่งสหประชาชาติ ได้ทบทวนการให้ความสำคัญกับเป้าตัวเลขภาพรวม ของเศรษฐกิจ โดยมุ่งเน้นไปที่คุณภาพและองค์ประกอบของการใช้จ่ายสาธารณะ มากยิ่งขึ้น แทนที่จะใส่ใจแค่การขาดดุลงบประมาณและหนี้สาธารณะในภาพรวม⁸⁶

“นโยบายเศรษฐกิจมหภาคที่ตั้งเป้าจะแก้ปัญหาความไม่สมดุลในระดับโลก และระดับประเทศจะอำนวยให้เกิดเสถียรภาพที่จำเป็นต่อการเติบโตที่ยั่งยืน”

ความจำเป็นของเสถียรภาพทางสังคมและสิ่งแวดล้อมนั้นชัดเจนว่าซ้อนทับกับมิติด้านความเป็นธรรมทางสังคมและเป็นพลวัตเขียว ถึงกระนั้น การเน้นย้ำหน้าที่ด้านการสร้างเสถียรภาพของสิ่งแวดล้อมที่มีเสถียรภาพก็มีประโยชน์ในการสร้างวาทกรรม

“ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีเสถียรภาพและสันติภาพในสังคมอำนวยให้เกิดเสถียรภาพที่จำเป็นต่อการเติบโตที่ยั่งยืน”

“การเติบโตแบบเป็นพลวัตเขียวถูกขับเคลื่อนด้วยการสร้างเศรษฐกิจสีเขียว และนวัตกรรมสีเขียว”

นวัตกรรมจากการลงทุนในเทคโนโลยีสีเขียวสัมพันธ์กับแนวคิดเรื่อง “นโยบายพันธสัญญาใหม่สีเขียว” “การปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 3”⁸⁷ และ “นโยบายอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ” ในเอเชีย คงจะมีประโยชน์หากเราชี้ให้เห็นถึงความสำคัญในการหลีกเลี่ยงข้อผิดพลาดของประเทศอุตสาหกรรมด้วยการ “กระโดดข้าม” มุ่งตรงไปสู่การผลิต การเคลื่อนย้าย และการอยู่อาศัยที่ใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ⁸⁸ เพื่อชี้โอกาสของนวัตกรรมสีเขียวให้เห็นเด่นชัด โมเดลเศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้จึงเน้นความสำคัญของศักยภาพด้าน “พลวัต” ของการเติบโตสีเขียว

“การลงทุนในเทคโนโลยีสีเขียวเปิดโอกาสให้แก่ตลาดใหม่สีเขียวและงานใหม่สีเขียว นวัตกรรมสีเขียวขับเคลื่อนการเติบโตแบบเป็นพลวัตเขียว”

อย่างไรก็ตาม วาทกรรมของเศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้ไม่สามารถมุ่งความสนใจไปที่โอกาสของการเติบโตสีเขียวแต่เพียงอย่างเดียวได้ หากแต่ต้องส่งเสริมพลวัตในทุกภาคส่วน ความท้าทายหลักของเศรษฐกิจเกิดใหม่ทั้งหลายในเอเชียยังคงเป็น “การเพิ่มมูลค่าสินค้าและบริการ” เพื่อหลุดพ้นจาก “กับดักประเทศรายได้ปานกลาง” การให้ความสำคัญกับการชี้นำโดยรัฐนั้นสอดคล้องต้องกันกับปรัชญาเรื่องรัฐพัฒนาแบบ

เอเชีย และยังไปกันได้กับ “ฉันทมติปักกิ่ง” ขณะที่ในยุโรป บทบาทการชั้นนำของรัฐอยู่ในขอบของโมเดลสังคมนิยมประชาธิปไตย ในสหรัฐอเมริกาภายหลังสามทศวรรษแห่งวิวาทะระหว่าง “รัฐใหญ่” กับ “รัฐเล็ก” แนวคิดที่ว่าด้วย “รัฐที่ชาญฉลาด” เริ่มแทรกตัวมา มีความสำคัญมากขึ้นในยุคที่ตลาดเต็มไปด้วยความล้มเหลว

“รัฐที่ชาญฉลาดจำต้องชี้หน้าในจุดที่ตลาดล้มเหลว เพื่อที่จะกำหนดวิถีไปสู่การเติบโตที่เป็นพลวัตนั้น รัฐจะต้องวางโครงสร้างแรงจูงใจเพื่อให้เกิดการลงทุนในการยกระดับผลิตภาพและนวัตกรรม”

การกำหนดวิถีการพัฒนาโดยรัฐไม่ได้ตั้งเป้าแค่เน้นนวัตกรรมสีเขียวเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการยกระดับผลิตภาพสีเขียวด้วย ประเด็นเรื่องประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากรเป็นสะพานเชื่อมความกังวลเรื่องความสามารถในการแข่งขันด้านต้นทุนพลังงานกับความกังวลเรื่องความมั่นคงทางพลังงานและทางสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับการปล่อยคาร์บอนเข้าด้วยกัน การแบ่งแยกการผลิต การเคลื่อนย้าย และการอยู่อาศัยออกจากการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดก็ถูกแปลความหมายให้เป็น “การสร้างเศรษฐกิจสีเขียว”⁸⁹

“การสร้างเศรษฐกิจสีเขียว หมายถึง การแบ่งแยกวิถีการผลิต การใช้ชีวิต และการเดินทาง ออกจากการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัด”

7. แลไปข้างหน้า: การระดมพลังขับเคลื่อน ทางการเมืองเพื่อการเปลี่ยนแปลง

ในขั้นต่อไป โครงการเศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้จะยังคงพัฒนาโมเดลการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้ต่อไป ในการแสวงหาคำตอบให้กับคำถามที่ใหญ่ขึ้นเกี่ยวกับความท้าทายเชิงนิเวศ สังคม และการเมือง และสร้างรากฐานสำหรับ “สังคมที่ดี” นั้น การแลกเปลี่ยนถกเถียงควรผนวกรวมนักประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ นักรัฐศาสตร์ผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และนักปรัชญาเข้ามาด้วย ที่สำคัญที่สุด คณะทำงานของแต่ละประเทศจะต้องปรับโมเดลนี้ให้เข้ากับบริบทภายในประเทศนั้น และร่างเค้าโครงของโมเดลการพัฒนาที่เป็นการผสมผสาน

นโยบายที่เหมาะสมกับความท้าทายในสังคมนั้นเป็นการเฉพาะ ในขณะที่เดียวกันการทำงานด้านเรื่องเล่าทางเลือกก็ต้องเริ่มต้นขึ้นด้วย ระบบวาทกรรมเศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้ถือเป็นก้าวแรกสู่วาทกรรมใหม่ ศัพท์เทคนิคจะต้องถูกแปลเป็นภาษาเรียบง่ายที่พูดกันบนโต๊ะอาหาร เพราะฉะนั้นโครงการเศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้จะต้องก้าวไปให้ไกลกว่าประชามณิกเศรษฐศาสตร์ และจะต้องเชื้อเชิญผู้เชี่ยวชาญด้านการสื่อสารสาธารณะเข้ามาร่วมโครงการด้วย

โมเดลเศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้เป็นมากกว่าเข็มทิศนโยบายและระบบวาทกรรม มันยังทำหน้าที่เป็นพื้นที่กลางสำหรับพันธมิตรทางสังคมในวงกว้างมารวมพลังกันแม้จะมีความแตกต่างกันอยู่ การรวมพลังกันในพันธมิตรหลากหลายสีเป็นเงื่อนไขหลักของความสำเร็จในการต่อสู้ทางการเมืองเรื่องการปรับเปลี่ยนวิถีการพัฒนา พูดอีกอย่างหนึ่งก็คือ โอกาสในการนำนโยบายที่สร้างความเป็นธรรมทางสังคมยั่งยืน และเป็นพลวัตเข้ามาปฏิบัติได้จริงนั้น ต้องอาศัยความสามารถของพันธมิตรหลากหลายสีในการระดมพลังขับเคลื่อนทางการเมืองด้วยแนวคิดที่จะส่งอิทธิพลต่อการคิดคำนวณทางการเมืองของผู้มีอำนาจ โครงการเศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้มีเป้าหมายที่จะสร้างพันธมิตรหลากหลายสีระหว่างพรรคการเมือง ฝ่ายบริหาร ชุมชนธุรกิจ หน่วยงานที่นำนโยบายมาปฏิบัติ สหพันธ์นายจ้างและสหภาพแรงงาน เอ็นจีโอ นักวิชาการ ในมหาวิทยาลัยและสถาบันวิจัย สมาคมวิชาชีพ ธนาคารกลาง นักวางแผนพัฒนา และสื่อสารมวลชน

เมื่อคำนึงถึงการเปลี่ยนทิศของเศรษฐกิจโลกมาสู่เอเชียแล้ว ก็ไม่ต้องสงสัยเลยว่าอำนาจนำใหม่ทางวาทกรรมของเอเชียจะส่งผลกระทบต่อวาทกรรมในตะวันตกแน่นอน เรื่องเล่าพลังก้าวหน้าที่เอเชีย-ยุโรปมีร่วมกันจะส่งผลต่อวิธีที่ผู้คนทั่วโลกคิดและพูดถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ สังคม และตลาด โครงการเศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้ไม่เพียงค้นหาคำตอบให้กับความท้าทายในวันนี้ หากแต่ยังมุ่งเตรียมฐานทางวาทกรรมสำหรับการต่อสู้ทางการเมืองเพื่อให้ได้มาซึ่งเศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้ด้วย

หมายเหตุ

สามารถหาอ่านงานเขียนชุดเศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้ของมูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท (FES Asia Economy of Tomorrow series) ได้จาก <http://www.fes-asia.org/pages/shaping-the-economy-of-tomorrow-in-a-sustainable-way/publications.php>

อ้างอิง

- ¹ ฉบับก่อนหน้าของบทนี้เคยได้รับการตีพิมพ์มาแล้วในบล็อกต่างๆ ดู <http://marcsaxer.blogspot.com/>
- ² Busch, Klaus. "Is the Euro Failing?: Structural Problems and Policy Failures Bringing Europe to the Brink." FES Study, 2012.
- ³ Meyer, Henning. "Analysing the Eurozone Predicament: Not One Crisis but Three." ZBW – Leibniz Information Centre for Economics. *Intereconomics*. Vol. 47, Issue 5, 2012, p. 272ff.
- ⁴ Soros, George. "How to Save the EU from the Euro Crisis: The Speech in Full." *The Guardian*. 9.4.2013. <http://www.guardian.co.uk/business/2013/apr/09/george-soros-save-eu-from-euro-crisis-speech>. accessed 29.4.2013.
- ⁵ Graeber, David. *Debt: The First 5,000 Years*. New York, 2011.
- ⁶ Beck, Ulrich. *A German Europe*. Polity, 2013.
- ⁷ Priestland, David. *Merchant, Soldier, Sage: A New History of Power*. Penguin, 2012.
- ⁸ Strange, Susan. *Casino Capitalism*. Basil Blackwell, 1986.
- ⁹ Blätter für deutsche und international Politik. *Das Ende des Kasino-Kapitalismus?: Globalisierung und Krise*. Berlin, 2009.
- ¹⁰ Roubini, Nouriel and Stephen Mihm. *Crisis Economics: A Crash Course in the Future of Finance*. New York: Penguin, 2010, p. 62.
- ¹¹ Roubini and Mihm. *Crisis Economics*. p. 82ff; Joseph E. Stiglitz and members of a UN Commission of Financial experts. *The Stiglitz Report*. New York: The New Press, 2010.
- ¹² Roubini and Mihm. *Crisis Economics*. p. 62ff.
- ¹³ Dauderstädt, Michael. "Germany's Socio-Economic Model and the Euro Crisis." *Brazilian Journal of Political Economy*. Vol. 33, No. 1, 2013, pp. 3-16.
- ¹⁴ Dauderstädt, Michael. "Germany's Economy: Domestic Laggard and Export Miracle." FES Asia Economy of Tomorrow series, 2012; Lind, Daniel and Christian Kellermann. "The Swedish Economy: Structural Fragility beneath Strong Macroeconomic Performance." FES Economy of Tomorrow series, 2012.
- ¹⁵ Goodhart, Charles and Gerhard Illing. *Financial Crises, Contagion and the Lender of Last Resort: A Reader*. Oxford University Press, 2002; *The Stiglitz Report*. Preface p. xi.
- ¹⁶ Roubini and Stephen. *Crisis Economics*.
- ¹⁷ Collignon, Stefan. "The Moral Economy and the Future of European Capitalism/Mastering the Crisis." CER Rapport on Europe, 2009.

- ¹⁸ Cerny, Philip G. "Paradoxes of the Competition State: The Dynamics of Political Globalization." *Government and Opposition*. Vol. 32, Issue 2, pp. 251-274, 1997, first published online: 22.3.2007.
- ¹⁹ Grossman, Sanford J. and Joseph E. Stiglitz. "On the Impossibility of Informationally Efficient Markets." *The American Economic Review*. Vol. 70, No. 3, 1980, pp. 393, 405; Stiglitz, Joseph E. "The Anatomy of a Murder: Who Killed America's Economy?" *Critical Review*. Vol. 21, No. 2-3, 2009, pp. 329-339; *The Stiglitz Report*. pp. 14, 21; Hodgson, Geoffrey M. et al. "Letter to Her Majesty the Queen." 10.9.2009. <http://www.feedcharity.org/user/image/queen2009b.pdf>. accessed 22.4.2013; Colander, David et al. "The Financial Crisis and the Systemic Failure of Academic Economics (Dahlem Report)." Kiel Institute for World Economy Working Paper No. 1489, Feb 2009; Collignon. "The Moral Economy and the Future of European Capitalism/Mastering the Crisis."
- ²⁰ Posner, Richard A. *The Crisis of Capitalist Democracy*. Harvard University Press, 2010, Chapters 8 and 10.
- ²¹ Acemoglu, Daron and James Robinson. *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity and Poverty*. New York: Crown Publishers, 2012.
- ²² UN ESCAP. "Economic and Social Survey of Asia and the Pacific." Bangkok, 2013.
- ²³ Wilkinson, Richard and Kate Pickett. *The Spirit Level: Why Greater Equality Makes Societies Stronger*. New York, 2009.
- ²⁴ Meyer. "Analysing the Eurozone Predicament." p. 276.
- ²⁵ Saxer, Marc. "Democracy 3.0: Zeitfür ein Systemupdate!" blog. first published 22.5.2012. <http://sagwas.net/democracy-3-0-zeit-fur-ein-systemupdate/>.
- ²⁶ Schirrmacher, Frank. *Ego: Das Spiel des Lebens*. München: Karl Blessing Verlag, 2013.
- ²⁷ Wilkinson and Pickett. *The Spirit Level*.
- ²⁸ Kurlantzick, Joshua. "Why the 'China Model' Isn't Going Away." *The Atlantic*. 21.3.2013. <http://www.theatlantic.com/china/archive/2013/03/why-the-china-model-isnt-going-away/274237>.
- ²⁹ Agarwala, Ramgopal and Le Dang Doanh. "Booms, Bubbles and Busts: How to Promote a Balanced Growth Model to Curb Economic Instability?" 4th Economy of Tomorrow Regional Forum, Bangkok, Thailand, February 2013.
- ³⁰ Agarwala, Ramgopal. "Socially Just, Sustainable and Dynamic Growth for a Good Society: A Case Study for India." FES Asia Economy of Tomorrow series. January 2012.
- ³¹ Pesek, William. "The BRICS Expose the West's Hypocrisy." *Bloomberg View*. 28.3.2013. <http://www.bloomberg.com/news/2013-03-28/the-brics-expose-the-west-s-hypocrisy.html>. accessed 31.3.2013.
- ³² *The Stiglitz Report*. Preface p. xviii.
- ³³ *Ibid.*, p. 7f.
- ³⁴ นักเศรษฐศาสตร์จากโนมูระ Zhiwei Zhang และ Wendy Chan อ้างถึงใน Kaveevivitchai, Nithi. "Cracks Appear in China." *Bangkok Post*. 1.4.2013. <http://www.bangkokpost.com/business/>

- news/343371/cracks-appear-in-china.
- ³⁵ เปรียบเทียบกับ Stolarczyk, Piotr and Aleksander Laszek. "Socially Just, Sustainable and Dynamic Growth for a Good Society: A Case Study for Poland." FES Economy of Tomorrow series. November 2012.
- ³⁶ Pham Lan Huong. "Booms, Bubbles and Busts." และ Atul Sood การประชุมวิชาการ (อินเดีย). 4th Economy of Tomorrow Regional Forum, Bangkok Thailand, February 2013.
- ³⁷ Phongpaichit, Pasuk and Pornthep Benyaapikul. "Locked in the Middle-Income Trap: Thailand's Economy between Resilience and Future Challenges." FES Asia Economy of Tomorrow series. March 2012; Lee Jeong-Woo, Kim Ky-Won, Kim Ho-Gyun and Cho Young-Tak. "Socially Just, Sustainable and Dynamic Growth for a Good Society: A Case Study for Korea." FES Economy of Tomorrow series. November 2012.
- ³⁸ Gunawan, Janti and Kym Fraser. "Green Jobs in Indonesia: Potentials and Prospects for National Strategy." FES Economy of Tomorrow series. March 2012; Anuchitworawong, Chaiyasit Prinyarat Leangcharoen and KannikaThampanishvong. "Green Growth and Green Jobs in Thailand: Comparative Analysis, Potentials, Perspectives." FES Economy of Tomorrow series. June 2012; Kim Hyun-Woo, Han Jae-Kak and Park Jun-Hee. "Green Growth and Green Jobs in Korea: Potentials and Perspectives." FES Economy of Tomorrow series. June 2012; Nguyen Chi Quoc. "Greening Đổi Mới: An Outlook on the Potential of Green Jobs in Vietnam." FES Economy of Tomorrow series. November 2012.
- ³⁹ Wu Libo. "Green Jobs in China: Comparative Analysis, Potentials and Prospects." FES Asia Economy of Tomorrow series. December 2012.
- ⁴⁰ Dullien, Sebastien, Hansjörg Herr and Christian Kellermann. *Decent Capitalism: A Blueprint for Reforming Our Economies*. Pluto Press, 2007.
- ⁴¹ Roubini and Mihm. *Crisis Economics*.
- ⁴² Stern, Nicholas, Amar Bhattacharya, Mattia Romani and Joseph E. Stiglitz. "A New World's New Development Bank." *Project Syndicate*. 1.5.2013. <http://www.project-syndicate.org/commentary/the-benefits-of-the-brics-development-bank>. accessed 3.5.2013.
- ⁴³ *The Stiglitz Report*. p. 11.
- ⁴⁴ Spence, Michael. *The Next Convergence. The Future of Economic Growth in a Multispeed World*. Picador, 2011/2012, pp. 18, 9.
- ⁴⁵ Herndon, Thomas, Michael Ash and Robert Pollin. "Does High Public Debt Consistently Stifle Economic Growth?: A Critique of Reinhart and Rogoff." Political Economy Research Institute, Amherst, Working Paper, April 2013. http://www.peri.umass.edu/fileadmin/pdf/working_papers/working_papers_301-350/WP322.pdf. accessed 2.5.2013.
- ⁴⁶ Lee Jeong-Woo, Kim Ky-Won, Kim Ho-Gyun and Cho Young-Tak. "Socially Just, Sustainable and Dynamic Growth for a Good Society: A Case Study for Korea." FES Asia Economy of Tomorrow series. November 2012.
- ⁴⁷ *The Stiglitz Report*. p. 200.

- ⁴⁸ Spence. *The Next Convergence*. pp. 58, 74.
- ⁴⁹ Wilkinson and Pickett. *The Spirit Level*.
- ⁵⁰ Keynes, John Maynard. *The General Theory of Employment, Interest and Money*. London, 1936.
- ⁵¹ Prasetyantoko, A. "Booms, Bubbles and Busts." 4th Economy of Tomorrow Regional Forum, Bangkok, Thailand, February 2013; Spence. *The Next Convergence*. p. 74, 159.
- ⁵² Spence. *The Next Convergence*. p. 155.
- ⁵³ *The Stiglitz Report*. p. 196.
- ⁵⁴ *Ibid.*, p.57ff.
- ⁵⁵ Spence. *The Next Convergence*. p. 141.
- ⁵⁶ Pfaller, Alfred and Philipp Fink. "An Industrial Policy for Social Democracy: Cornerstones of an Agenda for Germany." FES Perspektive, 2011; "Save Jobs or Drive Structural Change Forward?: Ten Theses on Industrial Policy in the Economic Crisis." FES London, July 2009; Meyer-Stamer, Jörg. "Moderne Industrie politik oder postmoderne Industrie politiken?" FES, 2009.
- ⁵⁷ Machnig, Matthias. "Ecological Industrial Policy as a Key Element of a Sustainable Economy in Europe." FES Perspective, December 2011; Mikfeld, Benjamin. "Ecological Industrial Policy: A Strategic Approach for Social Democracy." FES International Policy Analysis. October 2011.
- ⁵⁸ Rifkin, Jeremy. *The Third Industrial Revolution: How Lateral Power is Transforming Energy, the Economy and the World*. Palgrave Macmillan, 2011; Jänicke, Martin and Klaus Jacob. "A Third Industrial Revolution?: Solutions to the Crisis of Resource-Intensive Growth." FFU-Report 02-2009.
- ⁵⁹ Spence. *The Next Convergence*. p. 188f.
- ⁶⁰ *The Stiglitz Report*. p. 22.
- ⁶¹ Spence, Michael. *The Next Convergence*. pp. 141, 151.
- ⁶² Ramgopal Agarwala at the 4th Asia Europe EoT Forum in Bangkok. 25-26.2.2013; Zhou Xiaochuan. "Reform the International Monetary System." *Bank for International Settlements Review*. 2009. <http://www.bis.org/review/r090402c.pdf>; Griesse, Jörn and Christian Kellermann. "What Comes after the Dollar?" FES International Policy Analysis, April 2008. <http://library.fes.de/pdf-files/id/ipa/05257.pdf>; Jin Zhongxia. "The Future of the International Monetary Framework." Official Monetary and Financial Institutions Forum commentary. 7.2.2013. Vol.4 Ed.6.4 tinyurl.com/Jin-Zhongxia. all accessed 20.3.2013.
- ⁶³ *The Stiglitz Report*. p. 196.
- ⁶⁴ Saxer, Marc. "Multilateralism in Crisis?: Global Governance in the Twenty-First Century." In *The European Union and Emerging Powers: How Europe Can Shape a New Global Order*. Thomas Renard and Sven Biscop (eds.). Ashgate, 2012; *The Stiglitz Report*.
- ⁶⁵ Pfaller and Fink. "An Industrial Policy for Social Democracy; "Save Jobs or Drive Structural Change Forward?"; Meyer-Stamer. "Moderne Industrie politik oder."

- ⁶⁶ Sethaput Suthwart-Narueput. "Public Investment: Identify a Mix of Policy Guidelines Which Could Lead to More Balance or Unbalanced Growth." 4th Economy of Tomorrow Regional Forum, Bangkok, Thailand, February 2013; Spence. *The Next Convergence*. p. 74f.
- ⁶⁷ Machnig. "Ecological Industrial Policy as a Key Element of a Sustainable Economy in Europe"; Mikfeld. "Ecological Industrial Policy."
- ⁶⁸ Plato. *The Republic*. (385 BC).
- ⁶⁹ Rawls, John. *A Theory of Justice*. Oxford: Clarendon Press, 1972.
- ⁷⁰ Amartya Sen. *Development as Freedom*. Oxford University Press, 1999.
- ⁷¹ Cruddas, Jon and Andrea Nahles. "Building the Good Society: The Project of the Democratic Left." Compass, 2009; Meyer, Henning and Christian Kellermann. *Die Gute Gesellschaft: Soziale und demokratische Politik im 21 Jahrhundert*. Suhrkamp, 2013.
- ⁷² Frey, Bruno S. and Alois Stutzer. "What Can Economists Learn from Happiness Research?" *Journal of Economic Literature*. Vol 40, No. 2, 2002, pp. 402-435.
- ⁷³ Krongkaew, Medhi. "The Philosophy of Sufficiency Economy." *Kyoto Review of Southeast Asia*. Issue 4, October 2003.
- ⁷⁴ Mikfeld, Benjamin. "Transformation, Hegemonie und Diskurs, Aktuelle Denkmuster über Krise, Wirtschaft Wachstum und Gesellschaft." *SPW*. 4, 2012; ตารางภาพประกอบสร้างขึ้นจาก Hubert Schillinger's mapping on development discourses, 2011.
- ⁷⁵ Dauderstädt, Michael. "Social Growth: Model of a Progressive Economic Policy." FES International Policy Analysis. January 2012.
- ⁷⁶ Dullien, Sebastien, Hansjörg Herr and Christian Kellermann. *Decent Capitalism*.
- ⁷⁷ Wilkinson and Pickett. *The Spirit Level*.
- ⁷⁸ UNDP, The International Policy Centre for Inclusive Growth (IPC-IG). "What Is Inclusive Growth?" <http://www.ipc-undp.org/pages/newsite/menu/inclusive/whatisinclusivegrowth.jsp?active=1>. accessed 2.5.2013.
- ⁷⁹ São Paulo School of Economics of Getulio Vargas Foundation Structuralist Development Macroeconomics Center. "Ten Theses on New Developmentalism." 29.9.2010. <http://www.tentheseonnewdevelopmentalism.org/>. accessed 4.4.2013; Bresser-Pereira, Luiz Carlos. "From Old to New Developmentalism in Latin America." FGV EESP Textos para Discussão 193, June 2009; Shahrulkh Rafi Khan and Jens Christiansen (eds.). *Towards New Developmentalism: Market as Means Rather Than Master*. Routledge, 2010.
- ⁸⁰ The Green New Deal. <http://www.greennewdealgroup.org>. accessed on 22.03.2013.
- ⁸¹ Rifkin. *The Third Industrial Revolution*; Jänicke and Jacob. "A Third Industrial Revolution?"
- ⁸² ดั่งที่ระบุไว้ในแผนห้าปีฉบับที่ 12 ของอินเดีย อ้างถึงใน Govindan, Mini and Jaya Bhanot. "Green Jobs in India: Potentials and Perspectives." FES Asia Economy of Tomorrow series, December 2012.
- ⁸³ National Economic and Social Development Board, Office of the Prime Minister. "The Eleventh National Economic and Social Development Plan 2012 (2012-2016)." Bangkok, 2011.

- ⁸⁴ Institut d'études économiques et sociales pour la décroissance soutenable, 2003. <http://decroissance.org/>; Georgescu-Roegen, Nicholas. *From Bioeconomics to Degrowth: Georgescu-Roegen's New Economics' in Eight Essays*. Mauro Bonaiuti (ed.). Routledge, 2011; Latouche, Serge. "Degrowth Economics: Why less Should Be Much More." *Le Monde Diplomatique*. November 2004.
- ⁸⁵ Acemoglu and Robinson. *Why Nations Fail*.
- ⁸⁶ Heyzer, Noeleen. "Macroeconomics Needs Improving." *Bangkok Post*. 22.4.2013. <http://www.bangkokpost.com/opinion/opinion/346375/macroeconomics-needs-improving>.
- ⁸⁷ Rifkin. *The Third Industrial Revolution*.
- ⁸⁸ Jänicke and Jacob. "A Third Industrial Revolution?."
- ⁸⁹ Ibid.

Chapter

5

โทสะชนชั้นกลางคุกคามประชาธิปไตย

•

*Middle class rage threatens
democracy*

ณัฐ น้าว **แฉ**

•

พิมพ์ครั้งแรก: New Mandala. 21 มกราคม 2557.

ไม่ว่าการแย่งชิงอำนาจจะหว่างชนชั้นนำด้วยกันจะลงเอยเช่นไร อนาคตประชาธิปไตยไทยยังคงขึ้นอยู่กับจิตทางการเมืองของชนชั้นกลาง ผู้ประกอบการทางการเมืองจะยังระดมมวลชนไปก่อประท้วงเพื่อผลประโยชน์ของชนชั้นนำต่อไป? หรือชนชั้นกลางจะยอมรับการประนีประนอมทางสังคมเพื่อรักษาผลประโยชน์ของพวกเขา? หากต้องการนำชนชั้นกลางในกรุงเทพฯ กลับเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของพลังประชาธิปไตยอีกครั้ง เราจำเป็นต้องทำความเข้าใจรากเหง้าแห่งโทสะของพวกเขาเสียก่อน ความกลัวกับความโกรธคือแรงผลักดันให้ชนชั้นกลางเกิดโทสะ หากสังคมไทยปรารถนาความสงบสุขก็ต้องจัดการกับความกลัวและความโกรธของชนชั้นกลางเสียก่อน

สองเกมบนกระดานเดียว

ความขัดแย้งทางการเมืองที่กินเวลายืดเยื้อในไทยดำเนินไปใน 2 ระดับ สองระดับที่วันนี้แม้จะแตกต่างกันแต่ก็เกี่ยวพันกันอย่างลึกซึ้ง นั่นคือชนชั้นนำต่อสู้แย่งชิงอำนาจกันเพื่อควบคุมประเทศในยุคสมัยต่อไป ในขณะที่สังคมวงกว้างก็เรียกร้องให้มีระบบการเมืองที่สะอาด (“เหลือ”) และตอบสนองความต้องการของประชาชน (“แดง”)

ในเหตุการณ์ยกระดับการชุมนุมครั้งล่าสุด ผู้คนให้ความสนใจมีอบนทวิตที่ชุมนุมประท้วงบนท้องถนนกันมาก แต่แทบไม่มีใครเอ่ยถึงการต่อสู้แย่งชิงอำนาจซึ่งดำเนินอยู่หลังจาก หลายฝ่ายเดิมพันเรื่องนี้ไว้มาก ชนชั้นนำเฝ้ารับรู้ว่าดุลอำนาจกำลังเกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ พวกเขาจึงดิ้นรนเหือกสุดท้ายอย่างสุดแรงเกิดเพื่อปิดเบือนกฎหมายให้เอื้อประโยชน์แก่ตัวเอง และในระยะสั้น ชนชั้นนำฝ่ายที่สามารถช่วงชิงความได้เปรียบมาอยู่ในมือได้สำเร็จจะเป็นผู้ตัดสินผลลัพธ์ของความขัดแย้งทางการเมือง

แต่นี้ไม่ได้หมายความว่า การชุมนุมประท้วงบนท้องถนนไม่เกี่ยวข้องกับอะไรกับเรื่องดังกล่าวเลย ความรู้สึกคับข้องใจของผู้ชุมนุมประท้วงหลายแสนคนมีต่อคอร์รัปชันระบบอุปถัมภ์ และการเล่นพรรคเล่นพวก ล้วนมีความชอบธรรม และการที่ผู้มีอำนาจมีความรับผิดชอบต่อประชาชนก็เป็นปัจจัยสำคัญต่อการสร้างประชาธิปไตยให้เข้มแข็ง ทว่าด้วยความที่ไม่ตระหนักถึงการแข่งขันอำนาจหลังจาก จึงดูเหมือนผู้ชุมนุมส่วนใหญ่ในมีอบนทวิตจะเหือกสุดใจว่าตนกำลังเข้าร่วมสงครามศักดิ์สิทธิ์

เพื่อขจัดหายนภัยคอร์รัปชันให้หมดสิ้นไปจากประเทศไทย อย่างไรก็ตาม เมื่อมองในภาพที่ใหญ่ขึ้น การชุมนุมประท้วงดังกล่าวกลับช่วยสร้างความชอบธรรมให้แก่การแย่งชิงอำนาจที่ไม่ชอบธรรม เพราะตามแผนการของเหล่าผู้อยู่เบื้องหลัง การชุมนุมประท้วงครั้งนี้เป็นไปเพื่อกดดันรัฐบาลและกองทัพ

ประเด็นนี้นำไปสู่ผู้เล่นตัวสำคัญในวิกฤตการเปลี่ยนผ่านระดับที่ใหญ่ขึ้นไปอีก นั่นคือชนชั้นกลาง ในระยะยาว สิ่งที่จะมาตัดสินความขัดแย้งทางการเมืองคือความสามารถ (หรือการไร้ความสามารถ) ของชนชั้นนำในการระดมชนชั้นกลางให้มาปกป้องผลประโยชน์ของพวกเขาตน ณ จุดวิกฤตหัวเลี้ยวหัวต่อที่ต้องเลือกระหว่างเส้นทางสายประชาธิปไตยกับสายอำนาจนิยม อนาคตของประเทศไทยขึ้นอยู่กับชนชั้นกลางผู้ใด เพราะฉะนั้นจึงสำคัญอย่างยิ่งที่เราต้องทำความเข้าใจกันก่อนว่าอะไรคือสาเหตุซึ่งก่อให้เกิดโทสะแบบชนชั้นกลาง

โทสะชนชั้นกลาง จากกรุงเทพฯ ถึงอิสตันบูล

ชนชั้นกลางในกรุงเทพฯ อิสตันบูล ไคโร และเคียฟ ต่างหาทางโค่นล้มรัฐบาลที่มาจาก การเลือกตั้งด้วยวิธีนอกวิถีการเลือกตั้ง ชนชั้นกลางในเมืองหลวงผู้คอยเฝ้าจับตาการปกครองโดยเสียงข้างมากพร้อมร่วมเป็นพันธมิตรกับชนชั้นนำดั้งเดิม เพื่อเพิกถอนสิทธิของพลเมืองธรรมดาสามัญหรือกระทั่งล้มล้างระบอบประชาธิปไตยจากการเลือกตั้ง เช่นเดียวกับกับอียิปต์ เหล่าผู้ชุมนุมประท้วงชาวกรุงเทพฯ ที่มีฐานะดี เรียกร้องให้กองทัพแทรกแซงจัดการมวลชนผู้เคลือบมลมาจากชนบทตลอดจนเหล่านายใหญ่ “นักประชานิยม” พฤติกรรมต่อต้านประชาธิปไตยเช่นนี้จะขัดแย้งกับแนวคิดชนชั้นกลางแบบเสรีนิยม ทฤษฎีการพัฒนาสู่ความเป็นสมัยใหม่ของซีมีมัวร์ มาร์ติน ลิปเซต (Seymour Martin Lipset) มีสมการตรงไปตรงมาว่า ยังมีชนชั้นกลางมากเท่าไร ยังมีประชาธิปไตยมากเท่านั้น อย่างไรก็ตาม อเล็กซี เดอ ต็อกเกอวิลล์ (Alexis de Tocqueville) ก็ช่วยเตือนใจเราว่าชนชั้นกลางคือผู้คอยเฝ้าระวัง “ทรรราชของเสียงข้างมาก” มาโดยตลอด

แล้วความคับข้องใจอันใดเล่าที่ผลักดันชนชั้นกลางหลายแสนคนให้ออกมาชุมนุมประท้วงบนท้องถนน? อะไรที่ทำให้พวกเขาถูกรังแกจนประท้วงส่วนมากในประเทศ? อะไรที่ทำให้พวกเขาต่อต้านรัฐบาลจากการเลือกตั้งอย่างดุเดือดจนบางครั้งอาจถึงขั้นเกลียดชัง?

เอาเข้าจริง สาเหตุแรกสุดและสำคัญที่สุดเป็นเพราะรัฐบาลจากการเลือกตั้ง ตัดสินใจผิดและดำเนินงานพลาด เมื่อหลุมมัวเมาในอำนาจที่ได้มาจากการเลือกตั้ง ก็ทำให้รัฐบาลมีแนวโน้มแสดงอำนาจบาตรใหญ่ ไม่สนใจยึดถือการตรวจสอบและ ถ่วงดุลอำนาจตามรัฐธรรมนูญ การคอร์รัปชันแบบเรื้อรัง การเล่นพรรคเล่นพวก และ ระบบอุปถัมภ์ เป็นเสมือนสายล่อฟ้าให้ชนชั้นกลางบันดาลโทสะ

ว่าแต่เพราะเหตุใดผู้ชุมนุมประท้วงบางคนถึงเรียกร้องให้มีประชาธิปไตย มากขึ้น ในขณะที่บางคนเรียกร้องให้มีน้อยลง? ความคับข้องใจที่ผู้มีอำนาจไร้ความสามารถและไม่สนองตอบความต้องการของประชาชน ตลอดจนความหวาดกลัวว่า สังคมจะล่มสลาย เหล่านี้คือปัจจัยขับเคลื่อนชนชั้นกลางตั้งแต่สเปนจนถึงกรีซ ให้ออกมาประท้วงบนท้องถนน แม้กระทั่งในที่สุดการด์ที่ซีมเซา ความโกรธแค้นต่อ ความหลงลำพองในอำนาจก็เป็นชนวนให้ตำรวจปราบจลาจลปะทะกับกลุ่มแม่บ้าน แม้ จะมีการโต้เถียงอย่างเผ็ดร้อนว่าประชาธิปไตยเสื่อมถอยลงทั้งในแง่เนื้อหาสาระและ คุณภาพ ทว่าชนชั้นกลางเหล่านี้กลับเรียกร้องให้มีประชาธิปไตยมากขึ้น ไม่ใช่ลดลง

เศรษฐศาสตร์การเมืองของการพัฒนา: การถูกอัดขานข้างจนหน้าอึดอัด

นักเศรษฐศาสตร์การเมืองต่างชี้ว่าตอนนี้ชนชั้นกลางในนครหลวงถูกอัด ขานข้างอยู่ตรงกลางระหว่างสองฝั่ง ฝั่งหนึ่งคือชนชั้นนำจอมฉ้อฉล อีกฝั่งคือ ชนชั้นกลางชายขอบผู้มุ่งหวังการปลดปล่อย¹ ชาวบ้านที่กลายเป็นคนเมือง² และ คนยากจนในชนบท ชนชั้นกลางเรียกร้องให้เกิดกระบวนการสร้างประชาธิปไตย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปิดเสรีทางการเมืองของรัฐ รวมถึงสิทธิทางการเมือง เพื่อ ปกป้องตัวเองจากการใช้อำนาจอย่างฉ้อฉลของชนชั้นนำ อย่างไรก็ตาม เมื่อ ประชาธิปไตยถูกทำให้มีความเป็นสถาบันไปแล้ว ชนชั้นกลางกลับพบว่าพวกตน กลายเป็นชนกลุ่มน้อยในเชิงโครงสร้าง ส่วนพวกคนชายขอบซึ่งมีผู้ประกอบการ ทางการเมืองที่ชาญฉลาดคอยสนับสนุนก็ชนะการเลือกตั้งทุกครั้งอย่างง่ายดาย การที่พวกเขาไม่ยอมรับรู้ว่าชนชั้นกลางในชนบทก่อตัวขึ้นมาแล้วและต้องการเข้าไป มีส่วนร่วมเต็มขั้น ทั้งในชีวิตทางสังคมและชีวิตทางการเมือง ส่งผลให้ชนชั้นกลาง ในกรุงเทพฯ มีแนวโน้มตีความข้อเรียกร้องเรื่องสิทธิที่เท่าเทียมกันและการเข้าถึง สินค้าและบริการสาธารณะของชนชั้นกลางใหม่ในชนบทว่า “พวกคนจนเริ่มโลภมาก” หลังจากเกิดวิกฤตเงินยูโร หลักการปกครองโดยเสียงข้างมากก็มีความหมายเชิง

วาทกรรมเทียบเท่ากับรายจ่ายด้านสวัสดิการที่ไม่ยั่งยืน ซึ่งท้ายที่สุดอาจนำไปสู่ภาวะล้มละลายของประเทศ

แต่ในประเทศไทย ความคิดเช่นนั้นฟังดูน่าประหลาด ทั้งนี้เพราะระดับภาษีและหนี้สาธารณะของไทยนั้นจัดว่าค่อนข้างต่ำตามมาตรฐานสากล และชนชั้นกลางก็ไม่ใช่ผู้แบกรับภาระภาษีอย่างไม่เป็นธรรม ไม่ว่าจะในกรณีของภาษีทางตรงหรือทางอ้อม อันที่จริง งานวิจัยแสดงให้เห็นว่าคนยากจนต่างหากที่จ่ายภาษีไปในสัดส่วนมหาศาลเมื่อเทียบกับรายได้ทั้งหมดของรัฐ³

การรื้อสร้างประชานิยม: ความโกรธเพราะถูกปล้น

อย่างไรก็ดี มุมมองเชิงตัวเลขเช่นนี้มองข้ามรากฐานทางการเมืองของสัญญาประชาคม กล่าวคือ การประนีประนอมทางสังคมระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด ในประเทศไทย ไม่เคยมีสัญญาประชาคมฉบับใดที่ทำให้ชนชั้นกลางผู้เสียภาษีได้รับการบริการสาธารณะที่มีคุณภาพ เสถียรภาพทางการเมือง และความสงบสุขในสังคม เป็นการแลกเปลี่ยนตอบแทน ด้วยเหตุนี้ชนชั้นกลางในกรุงเทพฯ จึงรู้สึกเหมือนถูกนักการเมืองจอมฉ้อฉล “ปล้น” นำเงินภาษีของตนไป “ซื้อเสียง” จาก “พวกคนจนหิวเงิน” หรือหากกล่าวด้วยภาษาที่ฟังดูละมุนละม่อมกว่าเดิมก็คือ “มวลชนคนชนบทที่ต่ออยากศึกษานั้นง่ายที่จะตกเป็นเหยื่อของนักการเมืองที่สัญญาจะให้ทุกอย่างกับพวกเขาเพื่อจะได้เข้าสู่อำนาจ” เมื่อมองจากมุมมองนี้ นโยบายต่างๆ ที่ส่งผ่านไปยังเขตเลือกตั้งในท้องถิ่นจึงเป็นเพียง “ประชานิยม” หรือเป็นรูปแบบหนึ่งที่นักการเมืองผู้กระหายอำนาจใช้ “ซื้อเสียง” ครั้งหนึ่งคำวินิจฉัยชี้ขาดของศาลรัฐธรรมนูญไทยตัดสินให้แก่นของการเลือกตั้งเทียบเท่ากับคอร์รัปชัน ผลที่ตามมาคือพันธมิตรฝั่ง “เหลือง” ซึ่งประกอบด้วยชนชั้นนำศักดินาและชนชั้นกลางในกรุงเทพฯ ออกมาเรียกร้องครั้งแล้วครั้งเล่าให้เพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของ “พวกคนยากจนไร้การศึกษา” หรือถ้าว่ากันแบบไม่อ้อมค้อมก็คือเรียกร้องให้ระงับประชาธิปไตยจากการเลือกตั้ง

กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เราไม่อาจอธิบายโทสะของชนชั้นกลางในประเทศไทยด้วยตัวเลขเพียงอย่างเดียว เพราะสิ่งที่อยู่ตรงรากเหง้าแห่งความโกรธแค้นของชนชั้นกลาง ก็คือความหวาดกลัวว่าจะโดนชนชั้นนำกับคนยากไร้ร่วมมือกันบดขยี้จนแหลกละเอียด

ความโกรธเกรี้ยวที่โดน “นักการเมืองโกงกินปล้นเงินไปซื้อใจคนจนหิวเงิน” เป็นปัจจัยสำคัญที่จูงใจให้ผู้คนเรื้อนแสนออกมารวมตัวกันบนท้องถนน คอร์รัปชันคือเหตุแห่งความคับข้องใจอันดับหนึ่งของคนทั้งสองฝ่าย แต่กระนั้นก็มีรายละเอียดที่ต่างกันอยู่บ้าง นั่นคือฝั่ง “เหลืออง” เรียกร้องให้มีระบบการเมืองที่ใสสะอาด ส่วนฝั่ง “แดง” เรียกร้องให้มีระบบการเมืองที่ตอบสนองความต้องการของประชาชน กล่าวให้ชัดเจนที่สุด คือคอร์รัปชันแบบเรื้อรังเป็นปัญหาร้ายแรง ชัดขวางพัฒนาการด้านสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ ดังนั้นการชุมนุมประท้วงด้านคอร์รัปชัน หรือการชุมนุมประท้วงเพื่อเรียกร้องระบบการเมืองที่ดี จึงไม่เพียงเป็นเรื่องถูกต้องชอบธรรม ทว่าเป็นตัวผลักดันสำคัญให้ประชาธิปไตยเป็นปีกแผ่นมั่นคง

เศรษฐศาสตร์การเมืองของคอร์รัปชัน: ระบบทุนนิยมบ่อนทำลายระบบอุปถัมภ์

เพื่อลดปฏิบัติการทางสังคมที่เรียกกันว่า “คอร์รัปชัน” อย่างมีประสิทธิภาพ เราต้องทำความเข้าใจตรรกะเชิงหน้าที่ของมันในระเบียบทางสังคมเสียก่อน ในระบอบศักดินาซึ่งตั้งอยู่บนฐานความสัมพันธ์ส่วนบุคคลระหว่างผู้อุปถัมภ์กับผู้รับการอุปถัมภ์ การแจกจ่ายทรัพยากรและการอุปถัมภ์คนในเครือข่ายไม่เพียงเป็นเรื่องสำคัญ ทว่ายังแฝงฝังตรรกะเชิงหน้าที่ในระบบด้วย หากปราศจากการแจกจ่ายทรัพยากร ระบบอุปถัมภ์ซึ่งอยู่เบื้องหลังฉากหน้าประชาธิปไตยจะล่มสลายอย่างง่ายดาย กล่าวอีกนัยหนึ่งคือคอร์รัปชัน การเล่นพรรคเล่นพวก และการอุปถัมภ์หาประโยชน์ที่จำเป็นต้องรักษาไว้ แต่มันคือดีเอ็นเอของระบบศักดินารูปอุปถัมภ์ต่างหาก ทว่าเมื่ออยู่ในระเบียบแบบสมัยใหม่ซึ่งตั้งอยู่บนการแลกเปลี่ยนแบบไม่อิงตัวบุคคล และเป็นการแลกเปลี่ยนระหว่างกลุ่มบุคคลที่ใหญ่และอยู่ห่างไกลกันกว่าเดิม ปฏิบัติการทางสังคมที่ให้ความสำคัญกับเครือข่ายตีมากกว่าคนแปลกหน้า กลับเป็นตัวบ่อนทำลายความไว้วางใจซึ่งจำเป็นต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ชนชั้นกลางผู้มุ่งหวังให้เกิดการปลดปล่อยตั้งคำถามถึงความจำเป็นที่ต้องจ่าย “ส่วย” แก่ผู้เฝ้าประตูนิรนาม พร้อมทั้งเรียกร้องให้ชนชั้นนำผู้ปกครองประเทศยกระดับสินค้าและบริการสาธารณะให้ทัดเทียมมาตรฐานสากลเสียที ดังนั้นระบบการปกครองสมัยใหม่จึงแทนที่สถาบันประเภทที่ตั้งอยู่บนฐานของความสัมพันธ์ส่วนบุคคลด้วยสถาบันที่ตั้งอยู่บนฐานของกฎเกณฑ์และความสามารถ การเปลี่ยนแปลงในระดับฐานรากนี้จำกัดสิทธิอำนาจของเหล่าผู้มีอำนาจในสังคม นั่นคือในขณะที่

ขุนนางศักดินามีสิทธิในการครอบครอง “ดอกผลจากแผ่นดิน” มาแต่กำเนิด (แต่คนฉลาดจะเจียดแบ่งให้ผู้รับการอุปถัมภ์เพื่อซื้อความจงรักภักดี) แต่ข้าราชการในรัฐสมัยใหม่อาจถูกดำเนินคดีหากนำทรัพย์สินสาธารณะไปหาประโยชน์อื่นนอกเหนือจากประโยชน์ส่วนรวม

การก่อสร้างคอร์รัปชัน: การขูดรากถอนโคนศัตรูที่ซ่อนอยู่ภายใน

เพื่อให้เข้าใจ *การเมือง* ของคอร์รัปชัน จึงเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องก่อสร้างว่าคอร์รัปชันโดน *ใส่ร้าย* อย่างไรบ้าง

ในวาทกรรมแบบก้าวหน้า ปฏิบัติการทางสังคมในการแจกจ่ายทรัพยากรไปยังเครือข่ายส่วนบุคคลถูกมองว่าเป็นการยกยอทรัพยากรสาธารณะ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือเจ้าหน้าที่รัฐผู้ฉ้อฉลนำบางสิ่งซึ่งเป็นสมบัติสาธารณะไปใช้เพื่อผลประโยชน์ของตนเอง เรื่องนี้ฝังรากอยู่ในความรู้สึกลึกๆ ว่าด้วยความอยุติธรรมทางสังคม เพราะผู้คนคิดว่าเจ้าหน้าที่รัฐควรปฏิบัติหน้าที่เพื่อประชาชนที่มีส่วนในการคัดสรรเขาเข้ามาทำงาน

เพราะอุดมการณ์อนุรักษนิยมดำรงอยู่เพื่อค้ำจุนระบบดั้งเดิม พวกอนุรักษนิยมจึงมองไม่เห็นหรือไม่รับรู้ว่าโดยเนื้อแท้แล้วระบบดั้งเดิมนั้นมีข้อบกพร่องด้วยเหตุนี้ในวาทกรรมแบบอนุรักษนิยม เหตุที่สังคม “เสื่อมทราม” จึงเป็นเพราะปัจเจกบุคคลไร้ศีลธรรม ดังนั้น “คนเลว” จึงต้องโดน “ขูดรากถอนโคน” และแทนที่ด้วย “คนดี” ซึ่ง “คนดี” ในที่นี้ก็หมายถึงชนชั้นนำในระบบศักดินาดั้งเดิมรวมถึงเหล่าชนชั้นนำเทคโนโลยี คนเหล่านี้ไม่มีทางฉ้อฉลเพราะไม่ได้มาจากการเลือกตั้งในประเทศไทย ความเชื่อเช่นนี้ฝังรากอยู่ในการสร้างความชอบธรรมผ่านวาทกรรมบนฐานของวัฒนธรรมแบบพุทธศาสนานิกายเถรวาท โดยเชื่อมโยงความเป็นคนดีมีศีลธรรมเข้ากับสถานภาพทางสังคมอันสูงส่ง เหตุเพราะสถานภาพสูงส่งนี้สะท้อนถึงกรรมดีที่สั่งสมมาแต่ชาติปางก่อน ดังนั้น เพื่อ “ขูดรากถอนโคน” นักการเมืองจอมฉ้อฉล พันธมิตรฝั่งเหลืองจึงหาทางหยุดยั้งกลไกที่จะยกระดับผู้แย้งชิงอำนาจที่เลวทรามไปสู่การดำรงตำแหน่งทางการเมือง (ที่ได้มาโดยไม่ชอบธรรม) กลไกที่ว่านั้นคือการเลือกตั้ง นำขั้นที่ว่าทรมานก็กลับมุ่งหาทางรื้อฟื้นระบบซึ่งให้กำเนิด “คอร์รัปชัน” ขึ้นมาแต่แรก และก็เป็นต้องชำระการคอร์รัปชันต่อไปเพื่อให้ระบบอยู่รอด

ในวังวนแห่งการเปลี่ยนแปลง: ความหวาดกลัวต่อการสูญเสียอัตลักษณ์

โทษของชนชั้นกลางไม่ได้ขับเคลื่อนด้วยความโกรธแค้นทางศีลธรรมและความหวาดกลัวทางเศรษฐกิจเท่านั้น หากแต่ยังฝังรากอยู่ในความหวาดกลัวต่อการสูญเสียอัตลักษณ์เมื่ออยู่ในวังวนแห่งการเปลี่ยนแปลง การเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจให้ทันสมัยทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างลึกซึ้ง นำไปสู่สังคมพหุนิยม ทั้งในแง่วิถีชีวิต อัตลักษณ์ และคุณค่า มีการตั้งคำถามต่อบทบาทหน้าที่ดั้งเดิมของผู้คนต่างเพศสภาพทั้งในครัวเรือนและในสถานที่ทำงาน ส่วนผู้เรียกร้องการเปลี่ยนแปลงก็ทำทนายอำนาจดั้งเดิมและโจมตีสัญลักษณ์ของระเบียบแบบดั้งเดิม

ในประเทศไทย การต่อสู้เชิงสัญลักษณ์เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของสถาบันกษัตริย์เป็นภัยคุกคามต่อผู้ที่อิงอัตลักษณ์ของตนเข้ากับระเบียบแบบดั้งเดิม พวกอนุรักษนิยมมิได้มองการทำทนายระเบียบแบบดั้งเดิมว่าเป็นการเรียกร้องให้สร้างสังคมที่ดีขึ้น แต่ตีความว่าเป็นการคุกคามวิถีชีวิตของพวกเขา ไม่ว่าจะเข้าใจถูกหรือผิด ความกลัวเหล่านี้จะเป็นจริงเมื่อห้างสรรพสินค้าหลายแห่งใจกลางกรุงเทพฯ โดนเผาระหว่างสลายการชุมนุมเสื้อแดงในเดือนพฤษภาคม 2553 บริเวณที่เกิดเหตุอยู่นอกละแวก “สยามสแควร์” ซึ่งในสายตาของชาวกรุงเทพฯ ถือว่าเป็นใจกลางของประเทศ ทว่า ณ สถานที่ดังกล่าวนี้เอง ที่ฝันร้ายอันน่าสะพรึงกลัวที่สุดของพวกอนุรักษนิยมดูเหมือนจะเป็นจริงขึ้นมา “เหล่าฝูงควายมันเผาเมืองแห่งทวยเทพแล้ว” เหตุการณ์สะเทือนขวัญนี้ถูกตีความในฐานะลางร้ายว่า “สังคมไทยกำลังเสื่อมทราม”

หลายคนที่ถูกกล่อมเกลามาให้อยู่ในระเบียบจักรวาลวิทยาที่หยุดนิ่ง มองว่าความเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นภัยคุกคามโดยตัวมันเอง ด้วยความไม่คุ้นเคยกับแนวคิดที่ว่าความเปลี่ยนแปลงนั้นเกิดขึ้นตลอดเวลา คนเหล่านี้จึงมองว่าความท้าทายต่อระเบียบของทุกสรรพสิ่งอันจริงแท้ ทรงธรรม และเป็นธรรมชาติ คือความเน่าเฟะ ผิดศีลธรรม ผู้ที่แสวงหา “เอกภาพในความสมานฉันท์” จึงต้องบอบช้ำเมื่อเผชิญการเมืองแห่งการเปลี่ยนผ่านอันโกลาหลและบ่อยครั้งก็รุนแรง วิถีชีวิต อัตลักษณ์ และคุณค่าอันแตกต่างหลากหลาย จะเป็นตัวบ่อนทำลายเอกภาพของชาติและบั่นทอน “ระเบียบอันดีงามของสรรพสิ่ง” ความขัดแย้งอันถาวรและ “ความเสื่อมทรามทางศีลธรรม” ในสังคมพหุนิยมถูกตีความว่าเป็นภัยคุกคามต่อการดำรงอยู่ นี่เป็นอีกครั้งที่ความหวาดกลัวต่อ “การล่มสลายของอารยธรรม” กระตุ้นให้เกิด “โทษะศักดิ์สิทธิ์” และ “สงครามศักดิ์สิทธิ์” เพื่อขูดรากถอนโคนความชั่วร้าย

แรกเริ่มเป็นเรื่องสลัดใจ นานวันไปเป็นเรื่องชวนหัว?

หากประวัติศาสตร์ยุโรปจะสอนบทเรียนอะไรแก่เรา บทเรียนนั้นก็คือ ความหวาดกลัวและความโกรธเกรี้ยวของชนชั้นกลางสามารถกลายเป็นเนื้อหาดีอันอุดมสมบูรณ์เพื่อเพาะพันธุ์ลัทธิฟาสซิสต์ ลัทธิฟาสซิสต์ต่อต้านวังวนแห่งการเปลี่ยนแปลงด้วยการให้สัญญาว่าจะนำเอกภาพและระเบียบกลับคืนมา “โรคร้ายจากความหลากหลาย” ต้องได้รับการรักษาด้วยความเป็นเอกภาพ “คนอื่น” ที่อยู่ทั้งภายนอกและภายในประเทศต้องโดน “ขูดรากถอนโคน” เพื่อเหยี่ยวของคาวพพในสังคมนั ผู้ที่โดนใส่ร้ายว่าเป็น “ศัตรูภายใน” ล้วนถูกบั่นทอนความเป็นมนุษย์ ถูกขู่ว่าจะจับโยนออกนอกประเทศ ถูกโจมตีด้วยวาจา ตลอดจนโดนทำร้ายทางกาย ความขัดแย้งภายในถูกขยายวงสู่ภายนอกด้วยการกล่าวร้ายและโจมตีคนนอกอย่างต่อเนื่อง และด้วยความที่เรื่องทั้งหมดนี้ไม่อาจทำได้โดยปราศจากความรุนแรง ลัทธิฟาสซิสต์จึงเชิดชูการใช้กำลังให้เป็นสิ่งสูงส่ง และสรรเสริญการก่อสงครามว่าจะช่วยล้างบาปให้บริสุทธิ์ผุดผ่อง

เพราะเล็งเห็นว่าปัจจุบันที่ “เสื่อมทราม” แตกต่างจากอดีตในจินตนาการที่โชติช่วง ขบวนการฟาสซิสต์จึงมีเป้าหมายหมุ่นกงล้อประวัติศาสตร์ให้ย้อนกลับโดยพื้นฐานแล้ว นครในอุดมคติของพวกเขาฟาสซิสต์คือชั่วคราวข้ามของสังคมนิยมพหุนิยมสมัยใหม่ ลัทธิฟาสซิสต์มุ่งหวังพิชิตสังคมนัที่กระจัดกระจายแบ่งย่อยเป็นส่วนๆ รวมถึงสู้เสียงแบบพหุวัฒนธรรม ด้วยการหลอมรวมความแตกต่างทั้งหลายทั้งปวงให้กลายเป็น “ชุมชนของปวงประชา” เนื้อเดียวกัน ตรีเอกภาพ “ชาติหนึ่งเดียว ประชาชนหนึ่งเดียว ผู้นำหนึ่งเดียว” มีเป้าหมายเพื่อกำจัดความแตกต่างหลากหลายอันไกลาหลว่นววยของสังคมนัอุตสาหกรรม ก่อนจะกลับสู่ “ชุมชนเกษตรกรรม” ที่มีเอกภาพและเรียบง่ายเยี่ยงตำนานปรัมปรา

เหตุเพราะมีวัตถุประสงค์จัดความหลากหลายให้หมดสิ้นไปจากร่างการเมือง ลัทธิฟาสซิสต์จึงไม่เห็นความจำเป็นที่ต้องมีตัวแทนกลุ่มสังคมนัในระบบการเมือง ระบบการเมืองแบบฟาสซิสต์ไม่จำเป็นต้องมีการเลือกตั้ง เพราะเจตจำนงของประชาชน (ซึ่งเป็นหนึ่งเดียวกันหมด) ย่อมเหมือนกันกับเจตจำนงของท่านผู้นำผู้ยิ่งใหญ่ทุกประการ ทั้งยังมีท่านผู้นำเป็นเสมือนร่างทรงของเจตจำนงดังกล่าว เจ้าหน้าที่ของรัฐทุกนายต้องปฏิญาณตนว่าจะภักดีต่อท่านผู้นำ ทุกสิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการตามเจตจำนงของประชาชนซึ่งมีท่านผู้นำผู้ยิ่งใหญ่เป็น

สัญลักษณ์แทน อาทิ การตรวจสอบและถ่วงดุล และหลักนิติธรรม ต้องถูกกำจัดให้สิ้น ด้วยเหตุนี้ลัทธิฟาสซิสต์ซึ่งชอบพอกความก้าวร้าวรุนแรงและเป็นเผด็จการอำนาจนิยม จึงฝังรากอยู่ในอุดมการณ์แห่งความกลัวโดยตรง

ทั้งบริบททางประวัติศาสตร์ พลวัตแห่งความขัดแย้ง และตัวแสดงต่างๆ ในประเทศไทยปัจจุบันล้วนแตกต่างจากเยอรมนีและอิตาลีในช่วงทศวรรษ 1920 และ 1930 อย่างไรก็ดี ดังถ้อยความอันลือเลื่องของ คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) ประวัติศาสตร์มักชำระรอยตัวเอง แรกเริ่มเป็นเรื่องสลัดใจ นานวันไปเป็นเรื่องชวนหัว ลัทธิฟาสซิสต์เจริญงอกงามบนเนื้อดินแห่งความกลัวและความโกรธ ในประเทศไทย เราเผชิญความขัดแย้งทางการเมืองเข้มข้นขึ้นทุกที มีหน้าซ้ำชนชั้นนำทั้งสองฝ่าย ต่างไม่ยอมลดราวาคอกให้กัน กลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงและกลุ่มหัวรุนแรงของทั้งสองฝ่าย ถูกยั่วโทะสะมากขึ้นเรื่อยๆ เราควรหันกลับไปมองประวัติศาสตร์อันน่าเศร้าของยุโรป ในฐานะคำเตือนมิให้ทำเรื่องผิดพลาดแบบเดียวกันซ้ำอีก

นำชนชั้นกลางกลับเข้ากลุ่ม

ยิ่งสังคมไทยเขยิบเข้าใกล้ความขัดแย้งรุนแรงอันมีแรงกระตุ้นจากประเด็นทางการเมืองเท่าไร การสร้างประชาธิปไตยให้เข้มแข็งก็ยิ่งดูเหมือนความฝันอันเลื่อนรางห่างไกลเท่านั้น แต่ถึงกระนั้น ต่อให้ชนชั้นกลางไม่ได้เป็นตัวผลักดันหลัก ในกระบวนการสร้างประชาธิปไตย ประชาธิปไตยก็มิอาจอยู่รอดได้หากปราศจากรากฐานที่มั่นคงจากชนชั้นกลาง การนำชนชั้นกลางกลับเข้ามาอยู่ในร่องในรอยแห่งประชาธิปไตยเป็นเรื่องจำเป็น หากจะบ่อนทำลายความเย้ายวนใจของลัทธิฟาสซิสต์ โดยรวมและความสามารถในการชักใยสถานการณ์ของผู้ประกอบการทางการเมือง เราจะต้องจัดการกับความกลัวและความโกรธของชนชั้นกลางให้ได้

ประเทศไทยต้องหาสมดุลง่ายใหม่ให้พบ เป็นสมดุลระหว่างข้อเรียกร้องอันชอบธรรมของชนชั้นเกิดใหม่ว่าด้วยสิทธิทางการเมืองและสังคมที่เท่าเทียมกัน กับความหวาดกลัวของชนชั้นนำเก่าและชนชั้นกลางในกรุงเทพฯ ที่จะถูกการปกครองโดยเสียงข้างมากบดขยี้ รัฐบาลต้องเข้าใจว่าฉันทานุมัติจากการเลือกตั้ง มิใช่ตัวฟรีที่จะทำอะไรตามความต้องการของตนก็ได้ ในประชาธิปไตยมวลชน การยอมรับจากชนชั้นกลางเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในการบริหารงานอย่างประสบความสำเร็จ ทัศนคติ “ผู้ชนะได้หมด” หาใช่สิ่งที่ผู้ลงคะแนนเสียงกลุ่มสำคัญกลุ่มนี้ซึ่งชอบ

การจัดตั้งสถาบันเพื่อตรวจสอบการใช้อำนาจโดยมิชอบและปกป้องสิทธิของเสียงส่วนน้อยสามารถพบเห็นได้มากมายในรัฐธรรมนูญทั่วโลก อย่างไรก็ตาม เสียงส่วนใหญ่จะไม่ยอมรับสถาบันที่ต่อต้านหลักเสียงข้างมากเหล่านี้หากยังทำงานแบบเล่นพรรคเล่นพวกอยู่นอกหลักนิติธรรม กล่าวโดยสรุป ความสงบสุขในสังคมไม่อาจฟื้นคืนได้ด้วยการออกแบบเชิงสถาบันเพียงอย่างเดียว แต่จะเกิดขึ้นได้ผ่านสัญญาประชาคมใหม่เท่านั้น

ประเทศไทยจำเป็นต้องเจรจาต่อรองเพื่อสร้างสัญญาประชาคมกันใหม่

สัญญาประชาคมไม่อาจเกิดขึ้นได้จากฝ่ายใดฝ่ายเดียว ทว่าต้องมาจากการเจรจาต่อรองเพื่อประนีประนอมกัน การประนีประนอมทางสังคมที่สากลยอมรับกันเช่นนี้เองที่ทำให้ระบบการเมืองที่ล้มเหลวกับระบบประชาธิปไตยที่ทำงานได้มีความแตกต่างกัน เมื่อชนชั้นกลางตระหนักว่าผลประโยชน์ของพวกเขาได้รับการปกป้องอย่างดีเยี่ยมจากความยุติธรรมทางสังคม ประตุสภาพัฒนาทางสังคมบานใหม่ ๆ ก็จะมีเปิดออก

แต่ถึงกระนั้น การเจรจาต่อรองสัญญาประชาคมใหม่ก็เชื่อว่าทำได้โดยง่าย ทั้งนี้เพราะชนชั้นนำซึ่งถูกหลักเสียงข้างมากและการเมืองมวลชนเข้าคุกคามจะหาทางปกป้องผลประโยชน์ของพวกเขาด้วยวิธีการนอกกรอบรัฐธรรมนูญด้วยความที่มีทั้งอำนาจทางการเงิน อุดมการณ์ และอำนาจบังคับ ทำให้ชนชั้นนำเหล่านี้มีกำลังมากพอที่จะจับเอากระบวนการสร้างประชาธิปไตยใดๆ เป็นตัวประกันก็ได้

เพราะฉะนั้น การสร้างระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยจึงต้องอาศัยกำลังทางการเมืองของขบวนการที่เป็นประชาธิปไตยโดยแท้จริง นำเสียดายที่เหล่าตัวแสดงผู้เป็นประชาธิปไตยโดยแท้จริงในไทยล้วนอยู่ตรงชายขอบ การขาดพื้นที่ประชาธิปไตยทำให้ที่ผ่านมาขบวนการชุมนุมประท้วงตกเป็นเครื่องมือเพิ่มพูนผลประโยชน์ของผู้ประกอบการทางการเมืองเพียงฝ่ายเดียว เราก็ได้แต่หวังว่าบรรดาผู้ที่ถูกใช้ประโยชน์จะเข้าใจในที่สุดว่า การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นได้นั้น ต้องทำมากกว่าการชุมนุมประท้วงและการวิพากษ์วิจารณ์ นั่นคือ เราจำเป็นต้องสร้างแนวร่วมทางสังคมในวงกว้าง ซึ่งเปิดโอกาสให้ตัวแสดงผู้สนับสนุนประชาธิปไตยสามารถรวมพลังกันต่อสู้เพื่อสร้างระบบการเมืองประชาธิปไตยได้

อ้างอิง

- ¹ Walker, Andrew. *Thailand's Political Peasants: Power in the Modern Rural Economy*. Madison, Wisconsin: University of Wisconsin Press, 2012.
- ² Mishra, Pankaj. *From the Ruins of Empire: The Revolt against the West and the Remaking of Asia*. Picador, 2013.
- ³ สลิสา ยุกตะนันท์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์; ชัยรัตน์ เอี่ยมกุลวัฒน์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; ผาสุก พงษ์ไพจิตร. "คนไทยเสียภาษีทุกคน และคนรวยไม่ได้มีภาระภาษีสูงกว่าคนจนมากนัก". *มติชนออนไลน์*. 27.7.2556. http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1374849457

Chapter

6

วาทกรรมการเมืองเชิงศีลธรรม

ในฐานะอุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

•

*The moralist political discourse
as an obstacle to political and
social development*

สฤณี อาชวานันทกุล แปล

ประเทศไทยไม่เคยประสบการล่มสลายครั้งใหญ่ ไม่เคยเผชิญหายนะระดับชาติอย่างการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ การตกเป็นอาณานิคม ยุคเขมรแดง การปฏิวัติวัฒนธรรมในจีนสมัยเหมา การทิ้งระเบิดปรมาณูที่ฮิโรชิมา หรือสงครามกลางเมือง ไม่เคยมี “ชั่วโมงนับศูนย์” ซึ่งนับจากนั้นทุกสิ่งไม่มีวันกลับไปเป็นเหมือนเดิม ไม่เพียงแต่ไม่มีช่วงใดที่เศรษฐกิจการเมืองหยุดชะงักกัน ยังไม่มีช่วงที่โครงสร้างอุดมการณ์ส่วนบน (ideological superstructure) พังทลายลงหมดสิ้นด้วย บางคนอาจแย้งว่าการสิ้นสุดระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในปี พ.ศ. 2475 ได้พลิกหน้าประวัติศาสตร์ไทยไปสู่บทใหม่ บางคนอาจยื่นกรานว่ารากฐานจักรวาลวิทยาของสยามยังไม่เคยถูกแตะต้อง ไม่ว่าจะอย่างไรก็ตาม การฟื้นฟูทางการเมืองได้คืนอำนาจให้แก่วาทกรรมการเมืองเชิงศีลธรรมซึ่งมีรากอยู่ในพุทธศาสนานิกายเถรวาท

วาทกรรมอภิปรัชญาแบบพุทธถูกใช้เป็นบ่อเกิดอุดมการณ์ปกครองแบบสยาม ในการตีความคติพุทธศาสนานิกายเถรวาท วาทกรรมทางการเมืองแบบสยามใช้ความเชื่อเรื่อง *กรรม* ที่สั่งสมแต่ชาติปางก่อนมาสร้างความชอบธรรมให้แก่ลำดับชั้นทางสังคมที่สูงชัน โดยผู้มีอำนาจอันชอบด้วยศีลธรรมสูงสุดอยู่ลำดับชั้นบนสุด ที่น่าสนใจคือสมการนี้วิ่งทั้งสองทาง กล่าวคือคนที่อยู่บนสุดของลำดับชั้นทางสังคมคือคนที่ถูกมองว่ามีศีลธรรมสูงส่ง (ในทำนองเดียวกัน คนที่อยู่ล่างสุดก็ถูกมองว่ามีศีลธรรมต่ำ - *ผู้แปล*) ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ อธิบายเหตุที่ระเบียบศีลธรรมแนวตั้งสร้างความชอบธรรมให้กับระเบียบการเมืองและระเบียบสังคมแนวตั้งดังนี้

“ในทางสังคม ความคิดเรื่อง *เดช-บุญ* (power-merit) กีดกันคนส่วนใหญ่ในราชอาณาจักรออกไป เนื่องจากคนกลุ่มเดียวที่มีคุณสมบัติพอจะสะสมบุญญาบารมี (merit and charisma) ซึ่งต้องทำมาตั้งแต่ชาติก่อนๆ หรือไม่ก็สร้างสมอย่างมโหฬารในชาตินี้ คือคนกลุ่มที่ควบคุมและเข้าถึงความมั่งคั่งและอำนาจของรัฐ ในเมื่อการทำบุญครั้งยิ่งใหญ่ที่คนใดคนหนึ่งจะทำได้เชื่อมโยงกับความมั่งคั่งในรูปการให้ทานเสมอ ชั้นล่างจึงไม่อาจทำได้โดยง่าย นอกจากนี้การเลื่อนชั้นทางสังคมก็ถูกจำกัดเช่นกัน ไม่มีวิธีทางสังคมวิธีใดที่คนธรรมดาจะปีนป่ายบันไดสังคมได้”¹

“นัยต่อมาของวาทกรรมการเมืองเรื่องบุญและเดชคือ กิจกรรมทางการเมืองสงวนไว้เฉพาะชนชั้นนำของสังคม กล่าวคือเฉพาะพระบรมวงศานุวงศ์

ขุนนางชั้นผู้ใหญ่ในรั้วในวังและรัฐประเทศราชสำคัญๆ เท่านั้น แก่นสารของการเมืองเช่นนี้มิได้อยู่ที่การใช้อำนาจ หากแต่อยู่ที่การสะสมอำนาจ เนื่องจากธรรมชาติของระบอบการปกครองแบบนี้คือการควบและรวมศูนย์อำนาจผ่านตัวบุคคลซึ่งเป็นผู้ปกครอง ด้วยเหตุนี้การเมืองย่อมเป็นเรื่องของชนชั้นนำ ดำเนินไปเพื่อบรรลุเป้าหมายเฉพาะของชนชั้นปกครองเท่านั้น”²

ภายในจักรวาลวิทยาเช่นนี้มองว่า “คนดี” ควรพอใจกับสิ่งที่ตนได้รับจากโครงสร้างสังคมและโครงสร้างการเมืองที่เป็นอยู่ ด้วยเหตุนี้ความพอใจจึงมีความหมายว่า ความพอใจในสถานะทางสังคมที่ตนสังกัดแต่แรกเกิด

การบรรเทาทุกข์ในโลกนี้ให้เหลือน้อยที่สุดจำต้องมีระเบียบการเมืองและระเบียบสังคมซึ่งทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ในระบอบการปกครองแบบพุทธ “ศีลธรรม” เป็นมาตรฐานวัดชี้วันจันทร์สำหรับวัดผลงานทางการเมือง³

“ตามวิธีคิดทางการเมืองแบบพุทธยุคเริ่มต้น เป้าหมายหลักของการเมืองและการปกครองอาจสรุปได้ว่า 1) เพื่ออนุรักษ์และสร้างเสริมระเบียบศีลธรรมที่เหมาะสม 2) เพื่อปกป้องและจัดสรรทรัพย์สินและความมั่งคั่งอย่างเพียงพอให้แก่ประชาชน [...] ทั้งหมดนี้รวมกันเป็นแนวคิดเรื่องระเบียบศีลธรรมในฐานะพื้นฐานอันชอบธรรมของการเมืองการปกครอง”⁴

อานันท์ ปันยารชุน มองว่าบ่อเกิดความชอบธรรมของระบอบการปกครองแบบพุทธนี้คือลักษณะการปกครองแบบ “ธรรมราชา” หรือกษัตริย์ผู้ทรงธรรม

“กษัตริย์ทรงได้รับมอบหมายหน้าที่จากความยินยอมพร้อมใจของปวงชน มิใช่โดยรับเทวสิทธิจากสวรรค์ ฉะนั้นจึงมีพันธะที่จะปกครองประเทศ ‘โดยธรรม’ มิใช่เพื่อความยิ่งใหญ่ของตนเองหรือครอบครัว แต่เพื่อ ‘ประโยชน์สุข’ ของปวงชนที่มอบความไว้วางใจให้ ในฐานะชาวพุทธ กษัตริย์ทรงมีสถานะเป็น ‘ธรรมราชา’ นั่นคือประมุขผู้ธำรงไว้ซึ่งความชอบธรรมทางพุทธ ปกครองราวกับพระองค์เป็นเครื่องญาติของปวงชน บางคนสรุปว่าเป็นการปกครองแบบ ‘พ่อขุน’”⁵

ในวาทกรรมการเมืองสมัยอยุธยา แนวคิดเบื้องต้นแรกเรื่องธรรมราชาถูกแทนที่ด้วยแนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์ หรือพระพุทธเจ้าในอนาคตผู้ถึงพร้อมด้วยบุญญาบารมีสูงสุด ในคัมภีร์ไตรโลกวิณีฉบับกรุงเทพฯ กษัตริย์ได้รับการคาดหวังว่าเป็นผู้มีบุญติดตัวมาแต่กำเนิดเพื่อสามารถเป็นผู้นำโดยชอบธรรม พระโพธิสัตว์ในแง่นี้เป็นรากฐานและความชอบธรรมให้กษัตริย์ปกครองโดยใช้กำลังได้ ทฤษฎีการเมืองแนวพุทธนำเสนอวาทกรรมโพธิสัตว์เป็นกรอบการสร้างความชอบธรรมของอำนาจปกครองแบบครอบคลุมน⁶

หากศีลธรรมเป็นหัวใจของความชอบธรรมในการปกครองแล้วไซ้ร้ ข้ออ้างเรื่องศีลธรรมที่สูงส่งกว่าก็เป็นหัวใจของการต่อสู้ทางการเมือง ดังที่ธเนศติกรอบว่า “เรื่องการเมืองที่แท้คือเรื่องศีลธรรม”

“ด้วยเหตุนี้ ในประเด็นเรื่องการเปลี่ยนแปลงและถ่ายโอนอำนาจทางการเมืองและอำนาจปกครอง ลักษณะสำคัญของสิ่งเหล่านี้คือความสั่นไหวของอำนาจทางการเมือง การเปิดให้ใช้วิธีการนอกกฎหมายและการใช้ความรุนแรงในนามของผู้นำที่อ้างว่ามีบุญเหนือกว่า ในการต่อสู้ทางการเมืองแบบนี้ ‘บุญ’ ถูกใช้เป็นเครื่องมือแทรกแซงและสร้างความชอบธรรมให้กับการใช้กำลังของกลุ่มหรือพรรคพวกในวงชนชั้นผู้ปกครอง ประเด็นที่น่าสนใจคือ ในวาทกรรมการเมืองไทย นักการเมืองและผู้ปกครองไม่สนใจเรื่องการเมืองมากเท่ากับเรื่องศีลธรรม”⁷

“[ศีลธรรมถูกใช้เป็นเครื่องมือ] ของกลุ่มและบุคคลทั้งหลายในการช่วงชิงต่อต้านผู้นำเดิม การใช้นี้มิได้มุ่งไปที่การต่อต้านผู้ดำรงตนตามหลักศีลธรรม แต่ส่วนใหญ่แล้วมุ่งไปที่บุคคลเป้าหมายที่จะต่อต้าน [...] ปฏิบัติการเชิงศีลธรรมของชนชั้นนำทางการเมืองเช่นนี้มีนัยทางสังคมคือ มันทำให้ศีลธรรมเชิงศาสนาสูญเสียความมีเหตุมีผลในตัวเอง (หมายความว่าผู้โจมตีอ้างว่าตนเป็นคนดีมีศีลธรรมเพียงเพื่อเป็นเครื่องมือโจมตีผู้อื่น - ผู้แปล) อีกทั้งยังทำให้สังคมสูญเสียหลักการทั่วไปซึ่งจะยังประโยชน์แก่สังคมส่วนรวม ไม่ใช่เป็นแค่การตอบสนองผลประโยชน์เฉพาะของบุคคลหรือกลุ่มชนชั้นนำเพียงกลุ่มเดียว”⁸

“นี่คือเหตุผลว่าทำไมชนชั้นนำทางการเมือง หากจะได้ชื่อว่าเป็นผู้มีศีลธรรม (หรือเคร่งศาสนา) ในโลกการเมืองไทย ถึงต้องเล่นการเมืองไปพร้อมๆ กัน ด้วยเหตุนี้ นักการเมืองไทยจึงใส่ใจกับกิจกรรมทางศาสนามากกว่าภารกิจเชิงนโยบายซึ่งเป็นประโยชน์”⁹

ในเวลาเดียวกัน การที่วาทกรรมการเมืองเชิงศีลธรรมยังคงเป็นวาทกรรมหลัก ทำให้สังคมไทยปรับตัวเข้าสู่ความเป็นสมัยใหม่ยากเป็นพิเศษ ถ้าหากความสมานฉันท์ในสังคมคือหน้าที่หลักของสมาชิกทุกคนแล้วไซ้ร้ การถกเถียงและความขัดแย้งถาวรก็กำลังก่อวาระระเบียบทางศีลธรรม อีกทั้งการถกเถียงยังท้าทายแนวคิด “ความจริงหนึ่งเดียว” ด้วย ถ้าหากความจริงมีเพียงหนึ่งเดียว คนที่สนับสนุนส่งเสริมความจริงชุดนี้ก็ย่อมเป็นคนดีมีศีลธรรม และคนที่ต่อต้านก็ย่อมผิดศีลธรรม เกิดความกลัวว่าคนผิดศีลธรรมเหล่านี้จะบั่นทอนระเบียบทางศีลธรรม นำความทุกข์และกรรมชั่วมาสู่โลก นี่คือเหตุผลว่าทำไมความอึกทึกโกลาหลและความขัดแย้งถาวรซึ่งเป็นเรื่องปกติธรรมดาของสังคมพหุนิยมจึงถูกมองด้วยความหวาดกลัวว่าจะเป็นเหตุแห่งความเสื่อมทรามของสังคม จากมุมมองของลำดับชั้นทางสังคมที่หยุดนิ่งและกลมกลืนกับจักรวาล การเลื่อนชั้นทางสังคมอาจทำให้คนที่ไม่มีมาตรฐานศีลธรรมต่ำเข้าไปอยู่ในสถานะทางสังคมที่พวกเขาไม่คู่ควร ด้วยเหตุนี้การเปลี่ยนผ่านของสังคมซึ่งถูกขัดขวางด้วยการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมจึงไม่เพียงแต่ท้าทายระเบียบสังคมเท่านั้น แต่ยังบั่นทอนระเบียบศีลธรรมด้วย เมื่อพิจารณาปัจจัยทั้งหมดนี้ก็จะอธิบายได้ว่า เพราะเหตุใดวาทกรรมอภิปรัชญาแบบสยามสุดท้ายแล้วจึงเป็นอนุรักษนิยม นั่นเพราะการเปลี่ยนแปลงถูกมองด้วยความหวาดกลัวว่าเท่ากับความเสื่อมทรามของศีลธรรมและสังคม

สุดท้าย วิธีฟื้นฟูความสงบสุข ความสามัคคี และความสมานฉันท์ ก็คือการฟื้นฟูระเบียบทางศีลธรรมกลับคืนมา นี่คือนิยามที่ผู้ประท้วงไม่เคยจำเป็นจะต้องระบุปรชรมของ “การปฏิรูป” ที่ตนเรียกร้องในวาทกรรมการเมืองเชิงศีลธรรม “การปฏิรูป” หมายถึงการฟื้นฟูระเบียบศีลธรรมด้วยการแทนที่ “คนเลว” ที่ไม่มีบุญ ด้วย “คนดี” ที่มีบุญมาก “คนดี” นั้นโดยนิยามแล้วย่อม “เป็นกลาง” ทางการเมือง เพราะเป้าหมายของพวกเขาคือการพิทักษ์ระเบียบที่ครองอำนาจนำ ไม่ว่าจะเป็อำนาจนำใดก็ตามย่อมระบุชัดเจนว่าไม่มีทางเลือกอื่นนอกจากตน การทำงานภายใต้ขอบเขตของอำนาจนำจึงเป็นกลางโดยนิยามของตัวเอง ในทางกลับกัน “นักการเมือง” ที่

พยายามเปลี่ยนแปลงระเบียบสังคมไม่มีทาง “เป็นกลาง” ได้ พวกเขากลับถ่มมูกมองว่าเป็นพวก “ไร้ศีลธรรม” เสียอีก เพราะทำตัวก่อกวนระเบียบศีลธรรมอันเป็นนิรันดร์ที่มี “คนดี” อยู่บนยอดสุดนั้น

ถ้าหากวิธีเดียวที่จะธำรงความสงบสุขในสังคมคือการกดปราบการเลื่อนชั้นทางสังคมและความเห็นต่าง ก็ชัดเจนว่าเหตุใดวาทกรรมอภิปรายแบบสยามจึงปฏิเสธอุดมคติของยุคสมัยใหม่ซึ่งเป็นรากฐานของระบอบการปกครองที่มาจากสัญญาประชาคมและเป็นโลกทัศน์ที่เปิดรับการเปลี่ยนแปลงจากการแทรกแซงของมนุษย์ ยึดมั่นในอุดมคติยุคกรุงแจ้งเรื่องความเท่าเทียม เสรีภาพ และการแสวงหาความสุขชนชั้นนำดั้งเดิมของไทยต้นรัตนโกสินทร์หน้ากับความท้าทายที่เกิดจากความเป็นสมัยใหม่และประชาธิปไตยด้วยการหยิบยกวาทกรรมการเมืองเชิงศีลธรรมขึ้นมาตัดจาง

“การก้าวเข้ามาของรัฐบาลประชาธิปไตยและการเมืองแบบประชาธิปไตยถูกชนชั้นนำต่อต้านในหลากหลายรูปแบบนับตั้งแต่การปฏิวัติ 2475 สาเหตุส่วนใหญ่คือ ประชาธิปไตยพยายามท้าทายแนวคิดดั้งเดิมเกี่ยวกับอำนาจและความชอบธรรม จากบุญญาบารมีของผู้ปกครองไปสู่ทฤษฎีอันเป็นนามธรรมว่าด้วยรัฐธรรมนูญนิยมและการแบ่งแยกอำนาจซึ่งในที่สุดจะนำไปสู่การเสื่อมสลายของความเป็นปึกแผ่นของรัฐและบูรณภาพแห่งชาติ ตลกร้ายก็คือขณะที่ชนชั้นนำและกองทัพจักรวรรดินิยมฉบับแล้วฉบับเล่าพวกเขาก็กล่าวโทษมรดกกรรมของรัฐธรรมนูญในการเมืองไทย โดยคำทอไปที่ศัตรูตัวร้ายที่ถูกครอบงำทางความคิดและแรงบันดาลใจจากต่างชาติ การดำรงอยู่ตลอดมาของแนวคิดเรื่องเดช-บุญในความคิดทางการเมืองของไทยนั้นเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้แนวคิดและปฏิบัติการประชาธิปไตยในไทยไร้เสถียรภาพ ทำให้มันถูกมองว่าเป็นระบบที่เต็มไปด้วยการทุจริตคอร์รัปชันและไร้ประสิทธิภาพ ผู้นำทางการเมืองเป็นคนไร้ศีลธรรมไม่ต่างจากอันธพาลและนักฉวยโอกาสที่เห็นแก่ตัว กล่าวโดยสรุป ผู้นำในระบอบประชาธิปไตยไม่ใช่ผู้นำเปี่ยมบารมีดังเช่นธรรมราชาในมนทัศน์ดั้งเดิม”¹⁰

หากแม้การปรับระเบียบทางศีลธรรมให้เข้ากับความเป็นจริงทางสังคมในยุคเปลี่ยนผ่านสู่ความเป็นสมัยใหม่ไม่ใช่ทางเลือกแล้วไซ้ ดูเหมือนบางคนจะสรุปว่า “ประชาธิปไตยแบบไทยที่แท้จริง” ต้องสร้างขึ้นจากวิถีเผด็จการอำนาจนิยม

วิสัยทัศน์ทางเลือกและอุดมการณ์ทั้งหลายที่ชิงชัยกันล้วนถูกกดปราบ ขณะที่ระเบียบทางศีลธรรมถูกผลิตซ้ำแล้วซ้ำเล่าผ่านการปลุกฝังคุณค่า พวกนอกกรีตถูกมองว่าเป็นศัตรูของรัฐที่ต้องถูก “ถอนราก” ในทางปฏิบัติแล้วนั้นหมายความว่าประชาชนที่ “หลงผิด” ควรถูก “ปรับทัศนคติ” เพื่อ “พิจารณาตัวเองว่าได้ทำอะไรกับสังคมเอาไว้บ้าง”

ในเชิงโครงสร้าง การที่วาทกรรมการเมืองเชิงศีลธรรมยังคงครอบงำสังคมอยู่นั้น เป็นการผลิตซ้ำช่องว่างระหว่างรากฐานเชิงคุณค่าของระเบียบสังคมก่อนสมัยใหม่กับความเป็นจริงของสังคมที่ก้าวสู่ความเป็นสมัยใหม่อย่างรวดเร็ว พุดอีกอย่างคือ อำนาจนำของวาทกรรมการเมืองเชิงศีลธรรมนั้นคือรากเหง้าที่มาประการหนึ่งของวิกฤตการเปลี่ยนผ่านครั้งนี้

รากฐานเชิงคุณค่าใหม่

หากจะข้ามพ้นความขัดแย้งระยะเปลี่ยนผ่าน ระเบียบการเมืองและระเบียบสังคมจะต้องปรับตัวให้เข้ากับความเป็นจริงทางสังคมใหม่ การปรับตัวเช่นนี้จะเกิดได้ก็ต่อเมื่อสังคมไทยยอมรับการเปลี่ยนแปลงแทนที่จะหวาดกลัวว่ามันคือความเสื่อมทราม ประชาธิปไตยที่ทำงานได้ต้องอาศัยวัฒนธรรมประชาธิปไตยเป็นรากฐานเชิงคุณค่า ด้วยเหตุนี้สังคมไทยจะต้องปรับปรุงคุณค่าและค่านิยมพื้นฐานเพื่อให้มันทำหน้าที่ในทางสังคมได้ในสังคมพหุนิยม

“ความเป็นไทย” หมายถึงอะไร?

ความสมานฉันท์ทางสังคมต้องอาศัยความสามัคคี อย่างไรก็ตาม ในสังคมพหุนิยม ความสามัคคีไม่อาจถูกนิยามว่าหมายถึง “ความสมานฉันท์” ที่เหมือนกันไปหมดได้อีกต่อไป หากแต่จะต้องโอบอุ้มความหลากหลายว่าเป็นความเข้มแข็งประการหนึ่ง สิ่งเร่งด่วนก็คือ ผู้เห็นต่างได้ถูกกีดกันในฐานะ “ไม่ใช่คนไทย ผู้ควรออกไปอยู่ที่อื่น” และแนวคิดนี้ได้กลายเป็นอาวุธในความขัดแย้งทางการเมือง คำถามที่ว่า “ใครคือคนไทย” มีความสำคัญมาก เนื่องจากสิทธิพลเมืองตั้งอยู่บนคำตอบของคำถามนี้ นิยามเชิงกีดกันเช่นนี้สร้างพลเมืองชั้นสองที่เป็นพลเมือง-แต่ใน-นาม แต่ไม่อาจมีส่วนร่วมกับชีวิตทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมได้อย่างเต็มขั้น ด้วยเหตุนี้ การเป็นสมาชิกของชาติไม่อาจตั้งอยู่บนนิยาม “ความเป็นไทย” แบบกีดกัน

ผู้อื่นได้อีกต่อไป แต่จะต้องตั้งอยู่บนอัตลักษณ์ใหม่เป็นอัตลักษณ์ร่วมที่โอบอุ้มความหลากหลายทางวัฒนธรรม ชนกลุ่มน้อยทางชาติพันธุ์และศาสนา รวมถึงวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ที่แตกต่างกัน

จะกำหนดวิถีทางที่ผู้คนใช้ชีวิตร่วมกันได้อย่างไร?

ในสังคมพหุนิยม ความเห็นต่างไม่อาจถูกกดปราบได้อีกต่อไป ความอลหม่าน แข็งแกร่งของความคิดเห็น วาระ การถกเถียง และเสียงรบกวน เป็นผลลัพธ์ที่เกิดตามธรรมชาติ ถ้าหากความขัดแย้งถาวรระหว่างผลประโยชน์ คุณค่า และอัตลักษณ์ เป็นค่านิยมปกติธรรมดาของสังคม สังคมก็ต้องเรียนรู้รับฟังมุมมองตรงกันข้ามและให้คุณค่ากับเสรีภาพในการแสดงออก การบริหารเศรษฐกิจที่ซับซ้อนและสังคมพหุนิยม ต้องอาศัยการประมวลข้อมูลมหาศาล การไถ่เกื้อยรรวมชอมระหว่างผลประโยชน์กับโลกทัศน์ที่แตกต่างกันนั้นไม่สามารถตัดสินใจโดยผู้อาวุโสเพียงไม่กี่คนในห้องปิดลับได้อีกต่อไปแล้ว สังคมจะต้องกำกับกระบวนการทางการเมืองด้วยการปรึกษาหารือกัน การปรึกษาหารือจะประสบความสำเร็จได้ก็ต้องอาศัยวัฒนธรรมการถกเถียงแบบประชาธิปไตย อย่ยมองการโต้แย้งกันด้วยความหวาดกลัวว่าจะสร้างความแตกแยก แต่จะต้องมองด้วยความเข้าใจในฐานะเป็นกลไกการตัดสินใจหลักของสังคมพหุนิยม สุดท้าย แทนที่จะมอบอำนาจการตัดสินใจให้กับ “นักการเมือง” ที่ตนรังเกียจ พลเมืองจะต้องรับบทบาทเป็นผู้ลุกป้อนนโยบายและผู้กำหนดนโยบายนั้นหมายความว่าเส้นแบ่งระหว่าง “รัฐ” กับ “สังคม” จะต้องเลื่อนไหลและเปิดกว้างเสมอ

การปรับนิยามใหม่และการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับยุคสมัย เหล่านี้ต้องอาศัยฉันทมติในสังคม ซึ่งจะบรรลุได้ก็ด้วยกระบวนการปรึกษาหารือในวงกว้างเท่านั้น ปัญญาชนและผู้นำทางความคิดมีบทบาทสำคัญในกระบวนการดังกล่าวนี้

อ้างอิง

- ¹ Aphornsuvan, Thanet. "Buddhist Cosmology and the Genesis of Thai Political Discourse." In *Religion and Democracy in Thailand*. Imtiaz Yusuf and Canan Atilgan (eds.). Bangkok: Konrad-Adenauer-Stiftung, 2008, p. 26.
- ² Ibid., p. 27.
- ³ Tambiah, Stanley J. "Sangha and Polity in Modern Thailand: An Overview." In *Religion and Legitimation of Power in Thailand, Laos and Burma*. Bardwell L. Smith (ed.). Chambersburg, PA: Anima Books, 1978.
- ⁴ Thanet. "Buddhist Cosmology and the Genesis of Thai Political Discourse." p. 16f.
- ⁵ อานันท์ ปันยารชุน อ้างถึงใน *The Bangkok Post*. 6.9.2005.
- ⁶ Thanet. "Buddhist Cosmology and the Genesis of Thai Political Discourse." p. 21.
- ⁷ Ibid., p. 29.
- ⁸ Ibid., p. 30.
- ⁹ Ibid., p. 23.
- ¹⁰ Ibid., p. 33.

Chapter

7

การต่อสู้กับคอร์รัปชันในสังคมเปลี่ยนผ่าน

•

*Fighting corruption
in transformation societies*

รศ ปิติศล **แป**

•

พิมพ์ครั้งแรก: FES. พฤษภาคม 2557

- คอร์รัปชันคือการใช้อำนาจโดยมิชอบ คอร์รัปชันเป็นอาการของความไม่เท่าเทียมในสิทธิและโอกาสระหว่างผู้มีอำนาจกับผู้ไร้อำนาจ ฉะนั้นคอร์รัปชันจึงถือเป็นปัญหาเรื่องความยุติธรรมทางสังคม
- คอร์รัปชัน ระบบพวกพ้อง และระบบอุปถัมภ์ มิได้เป็นเพียงปัญหาศีลธรรมส่วนบุคคล แต่เป็นอาการอันเกิดจากระบบการเมืองล้าสมัยที่สร้างความไม่เท่าเทียมทางสังคมขึ้น การจะขจัดอุปสรรคต่อการพัฒนาทางสังคมและเศรษฐกิจดังกล่าวออกไปได้นั้น ระบบการเมืองจะต้องถูกพัฒนาไปสู่ระบียบนฐานของกฎหมายและเหตุผล ซึ่งให้ผลตอบแทนตามผลงานและความสามารถ มิใช่สายสัมพันธ์ส่วนบุคคล มีความเป็นสถาบัน มิใช่ผูกติดกับตัวบุคคล และยึดมั่นในหลักนิติธรรม
- การต่อสู้กับคอร์รัปชันหมายถึงการทำให้ผู้มีอำนาจเกิดความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนเองทำ เพราะฉะนั้นการต่อสู้กับคอร์รัปชันจึงมิได้มีความเป็นกลางในตัวเอง และมีใช่เรื่องของการแก้ปัญหาในเชิงเทคนิคเท่านั้น แต่เป็นส่วนหนึ่งของการต่อสู้ระหว่างผู้ได้รับประโยชน์จากสถานภาพเดิมกับผู้เฝ้าหาการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตย
- การต่อสู้ดังกล่าวจะสำเร็จได้ก็ด้วยพลังทางการเมืองจากแนวร่วมทางสังคมในวงกว้าง เราจำเป็นต้องมีพื้นที่ให้กลุ่มสังคมที่มีผลประโยชน์ต่างๆ กัน และมีความเชื่อแตกต่างกันมารวมพลังกัน พื้นที่กลางนี้จำเป็นต้องผนวกรวมการต่อสู้กับคอร์รัปชันเข้ากับการต่อสู้เพื่อความยุติธรรมทางสังคมและการสร้างประชาธิปไตย ในกรณีนี้ สมการหลงผิดที่ว่าประชาธิปไตยเท่ากับคอร์รัปชันจะต้องถูกแทนที่ด้วยเรื่องเล่าใหม่ที่ว่า การต่อต้านคอร์รัปชันเท่ากับการต่อสู้เพื่อสร้างประชาธิปไตยให้หยั่งรากลึกในสังคม
- วิสัยทัศน์ร่วมที่จะนำพาสังคมออกจากห้วงวิกฤตแห่งการเปลี่ยนผ่านก็คือ “ระบียบนฐานของกฎหมายและเหตุผลสำหรับเป็นฐานที่มั่นแห่งการสร้างสังคมดีเพื่อชีวิตที่ดีกว่าหน้า” การประนีประนอมทางสังคมระหว่างผู้เรียกร้องระบบที่ให้ผลตอบแทนตามผลงานและความสามารถ กับผู้เรียกร้องโอกาสที่เท่าเทียมกัน มีความสำคัญยิ่งต่อการวางรากฐานทางสังคมเพื่อสร้างสัญญาประชาคมใหม่

1. บทนำ

แทบไม่มีปฏิบัติการทางสังคมใดจะมีประวัติศาสตร์อันผันผวนเฉกเช่นการคอร์รัปชัน การกล่าวถึงความชั่วร้ายของคอร์รัปชันนั้นมีมานานพอๆ กับอารยธรรมของมนุษยชาติ จากคัมภีร์สามเวทจนถึงคัมภีร์ไบเบิล จากเหล่านักปราชญ์กรีกในยุคคลาสสิกจนถึงหลักคำสอนของขงจื้อและพระพุทธเจ้า ความอ่อนแอทางศีลธรรมถูกตีตราว่าเป็นต้นเหตุแห่ง “สังคมคอร์รัปชัน” มิพักต้องพูดถึงว่าในสังคมยุคศักดินาเต็มไปด้วยคำสรรเสริญเยินยอต่อความภักดีของผู้รับการอุปถัมภ์ที่ยินยอมส่งเครื่องบรรณาการให้แก่ผู้อุปถัมภ์ และความเอื้อเฟื้อของผู้อุปถัมภ์ที่ยินยอมแบ่งปันผลประโยชน์บางส่วนกลับคืนสู่ผู้รับการอุปถัมภ์ กระทั่งทุกวันนี้วัฒนธรรมการให้ของกำนัลก็ยังคงเป็นแก่นสำคัญในหลายวัฒนธรรม

ในปัจจุบัน การประณามความชั่วร้ายของคอร์รัปชันเกิดขึ้นทั่วทุกมุมโลก การเคลื่อนไหวต่อต้านคอร์รัปชันลงมาสู่ท้องถนน สร้างความสั่นสะเทือนจนนำไปสู่การโค่นล้มรัฐบาลในหลายประเทศ แม้ว่าการเคลื่อนไหวเหล่านั้นอาจไม่ประสบความสำเร็จเสมอไป แต่นโยบายต่อต้านคอร์รัปชันก็ถูกนำมาใช้กันอย่างแพร่หลายจนอาจกล่าวได้ว่าการต่อสู้กับคอร์รัปชันได้กลายมาเป็นวาระที่สำคัญที่สุดของโลกไปแล้ว

ก่อนอื่นเราควรทำความเข้าใจให้ชัดเจนว่า คอร์รัปชัน ระบบอุปถัมภ์ และระบบพวกพ้อง ล้วนแต่บ่อนทำลายการพัฒนาที่ยั่งยืน การสร้างประชาธิปไตยให้เข้มแข็งและความยุติธรรมทางสังคม เจ้าหน้าที่รัฐที่รับสินบนนั้นเท่ากับปล้นสมบัติสาธารณะ บิดเบือนการกำหนดนโยบาย และยังขัดขวางโครงการริเริ่มสร้างสรรค์ใหม่ๆ ของภาคเอกชน พิชจากคอร์รัปชันเปลี่ยนวิสัยทัศน์ทางการเมืองให้กลายเป็นเพียงโหวตที่กลับกลอก ทำให้ความยุติธรรมกลายเป็นสองมาตรฐาน และทำให้แผนการที่หนักแน่นชัดเจนกลายเป็นเรื่องชวนหัวร่อ ระบบอุปถัมภ์ทำให้ศักยภาพของผู้ประกอบการในอนาคต นักวิทยาศาสตร์ และนักบริหารแปดเปื้อนโสภม ด้วยเหตุนี้สังคมโดยอาจจะพัฒนาก็ย่อมต้องขจัดการคอร์รัปชัน ระบบอุปถัมภ์ และระบบพวกพ้องให้จงได้

ภาระใหญ่หลวงอย่างการต่อสู้กับคอร์รัปชันจะบรรลุผลสำเร็จได้นั้นต้องการภาวะผู้นำที่ตื่นรู้และแน่วแน่งายใต้แรงผลักดันอย่างแข็งขันจากเหล่าประชาชนฐานราก กระนั้นก็ตาม คอร์รัปชัน ระบบอุปถัมภ์ และระบบพวกพ้อง อาจถูกระงับยับยั้งลงไปได้ แต่ก็ไม่มีวันจะซุดรากถอนโคนสิ่งเหล่านี้ให้หมดไปโดยสิ้นเชิง ดังนั้นการป้องกันไม่ให้ระบบศักดินาราชูปถัมภ์ (patrimonialism) แทรกซึมกลับมาได้จึง

เป็นความท้าทายของคนรุ่นใหม่ทุกรุ่น

การต่อสู้กับคอร์รัปชันมีแต่จะล้มเหลวหากไม่เข้าใจธรรมชาติของอุปสรรคสำคัญอย่างถ่องแท้ แม้ว่าการค้นคว้าวิจัยเรื่องคอร์รัปชันจะเกิดขึ้นมาแล้วหลายทศวรรษ แต่คำถามหลายประการยังคงอยู่ เช่น รูปแบบของคอร์รัปชันนั้นแปรเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันอย่างไร? การคอร์รัปชันเพิ่มขึ้นจริงหรือ หรือเป็นเพียงเพราะเราแค่ตื่นตัวกับมันมากขึ้น? คอร์รัปชันส่งผลต่อการพัฒนาอย่างไร? และทำไมความพยายามต่อต้านคอร์รัปชันในบางสังคมถึงประสบความสำเร็จมากกว่าสังคมอื่นๆ?

การต่อสู้กับคอร์รัปชันให้ประสบความสำเร็จนั้น เราต้องเข้าใจถึงแรงจูงใจที่ชักนำให้ผู้คนปรารถนาเข้าร่วมกระบวนการคอร์รัปชัน¹ การสำรวจประวัติศาสตร์โดยคร่าวเกี่ยวกับมุมมองต่อ “คอร์รัปชัน” ที่เปลี่ยนแปลงไปน่าจะเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการสะท้อนความเชื่อปัจจุบันของเรา การรื้อถอนอคติเชิงอุดมการณ์และวาระซ่อนเร้นต่างๆ จะช่วยให้เรามองเห็นภาพสถานการณ์ที่แจ่มชัดรอบด้านและไม่พลัดตกลงไปในหลุมพรางทางการเมือง การสำรวจบทบาทของคอร์รัปชันในความขัดแย้งของสังคมไทยจะช่วยให้เห็นคิดสำคัญ และสุดท้ายเราจะสรุปบทเรียนที่จะทำให้การต่อสู้กับคอร์รัปชันในสังคมเปลี่ยนผ่านนั้นประสบความสำเร็จยิ่งขึ้น

2. ประวัติศาสตร์ฉบับย่อของคอร์รัปชัน

คำว่าคอร์รัปชันทางการเมืองดังที่เราเข้าใจร่วมกันในปัจจุบันนั้นเป็นความหมายแบบ “สมัยใหม่” เพราะแนวคิดเรื่อง “การหาประโยชน์ส่วนตัวจากทรัพย์สินของสาธารณะ” จะฟุ้งขึ้นได้ก็ต่อเมื่อการแบ่งแยกระหว่างความเป็นสาธารณะกับความเป็นส่วนตัวเกิดขึ้นแล้ว อย่างไรก็ตาม การเอื้อประโยชน์ให้เครือญาติ การแบ่งสรรผลประโยชน์ให้เหล่าลูกน้องที่จงรักภักดี หรือการสร้างระบอบการปกครองบนฐานของความสัมพันธ์ส่วนบุคคลนั้นมีมายาวนานกว่ามนุษยชาติ พฤติกรรมคอร์รัปชันเหล่านี้มีหน้าที่ทางสังคมบางประการที่ช่วยหล่อเลี้ยงให้สังคมเดินหน้าต่อไปได้ นักต่อสู้คอร์รัปชันจึงจำเป็นต้องแทนที่พฤติกรรมคอร์รัปชันเหล่านี้ด้วยพฤติกรรมอื่นที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาน้อยกว่า ก่อนอื่นพวกเขาจะต้องทำความเข้าใจให้กระจ่างเสียก่อนว่าพฤติกรรมคอร์รัปชันมีหน้าที่ทางสังคมอย่างไร การจะเข้าใจว่าทำไมมนุษย์ถึงเข้าไปมีส่วนในกิจกรรมอย่างการคอร์รัปชัน การเล่นเกมเล่นพวก

การสร้างควมร่ารวยแบบผิดกฎหมาย การติดสินบน และการเอื้อประโยชน์ เราจึงต้องเข้าใจหน้าที่ทางสังคมของพฤติกรรมเหล่านี้ และเข้าใจว่าพฤติกรรมเหล่านี้เป็นที่รับรู้ในห้วงประวัติศาสตร์แตกต่างกันอย่างไร

2.1 พื้นฐานตั้งต้น: เครือญาติและระบบต่างตอบแทนในฐานะกลไกวิวัฒนาการ

ฟรานซิส ฟุกุยามา (Francis Fukuyama) ให้ความหมาย “ระบบศักดิ์นิหาราชูปถัมภ์” ไว้ว่า คือการให้ตำแหน่งทางการเมืองตามหลักสองประการ ได้แก่ การคัดเลือกจากเครือญาติ และการให้แบบต่างตอบแทน (reciprocal altruism) ในสายตาของนักชีววิทยา หลักสองประการนี้เป็นที่มาของพฤติกรรมในการร่วมมือ หากมองด้วยมุมมองวิวัฒนาการ การให้โดยไม่หวังผลต่อเครือญาติตามสัดส่วนของผลผลิตนั้นสมเหตุสมผล เนื่องด้วยการอยู่รอดของปัจเจกบุคคลโดยลำพังนั้นไม่ใช่สิ่งสำคัญ แต่เป็นการอยู่รอดเพื่อขยายเผ่าพันธุ์ของตนต่างหาก² อย่างไรก็ตาม การให้แบบต่างตอบแทนไม่ได้ขึ้นอยู่กับความเกี่ยวข้องทางพันธุกรรม แต่ขึ้นอยู่กับปฏิสัมพันธ์ทางตรงระหว่างบุคคลซ้ำแล้วซ้ำเล่า การสร้างความสัมพันธ์บนผลประโยชน์ร่วมและการไว้วางใจกันนั้นช่วยให้สังคมสามารถก้าวข้ามปัญหาความล้มเหลวในการร่วมมือกันและเป็นหนทางไปสู่การสร้างรูปแบบความร่วมมือและระเบียบทางการเมืองที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น

นับตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ การอยู่ร่วมกันในสังคมบนฐานของความสัมพันธ์ทางเครือญาติและการให้แบบต่างตอบแทนเป็นรูปแบบพื้นฐานที่สุดของระเบียบทางการเมือง และเป็นรูปแบบพื้นฐานตั้งต้นของความร่วมมือทางสังคมซึ่งจะย้อนกลับมามีบทบาทเสมอในยามที่สถาบันที่ไม่ขึ้นกับสายสัมพันธ์ส่วนบุคคลนั้นล่มสลาย³ แนวโน้มที่มนุษย์จะเอื้อประโยชน์ให้แก่ครอบครัวและเพื่อนฝูงนั้นเป็นสภาพพื้นฐานที่สุดอันเป็นรากฐานของการอยู่ร่วมกัน ด้วยสภาพพื้นฐานที่มนุษย์มักจะทำเอื้อประโยชน์ให้แก่เครือญาติเช่นนี้ ระบบศักดิ์นิหาราชูปถัมภ์จึงไม่มีวันจะถูกขุดรากถอนโคนให้หมดไปโดยสิ้นเชิง อย่างดีที่สุดก็แค่ถูกจำกัดบทบาทลงเท่านั้น⁴

2.2 การยกระดับ: ความร่วมมือภายใต้ระบบอุปถัมภ์ในสังคมเกษตร

การใช้ความสัมพันธ์แบบเครือญาติเป็นหลักในการจัดระเบียบทางสังคมต้องเผชิญกับขีดจำกัดเมื่อประชากรเติบโตไปไกลเกินกว่าระดับครอบครัวและเพื่อนบ้าน ระบบการผลิตแบบเกษตรกรรมจำเป็นต้องใช้ความชำนาญเฉพาะทางแบบวิชาชีพ ขณะที่การทำสงครามก็เรียกร้องความร่วมมือของคนนับพัน การจัดระเบียบทางสังคมรูปแบบใหม่จึงต้องขยายระเบียบทางการเมืองให้ไปไกลกว่าวิถีของปฏิสัมพันธ์ทางตรงในชีวิตประจำวันทั่วไป สังคมแบบชนเผ่าเริ่มตั้งราชวงศ์ของตนขึ้นโดยสร้างลำดับชั้นทางสังคมในแนวตั้งมาแทนการจัดระเบียบทางสังคมในแนวราบของระบบการเมืองบนฐานเครือญาติ ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์แต่โบราณกาลนั้น รัฐถูกมองว่าเป็นสมบัติของกษัตริย์ และทรัพยากรทั้งหมดก็ถูกเหมารวมให้เป็นของเจ้าผู้ปกครองเพื่อเสริมสร้างเกียรติภูมิแห่งอำนาจ⁶ เพราะฉะนั้นแล้วในยุคโบราณ คอร์รัปชันจึงหมายถึงการขโมยทรัพย์สินสมบัติจากกษัตริย์นั่นเอง⁶

การปกครองภายใต้ระบบศักดินาในยุคกลางนั้นไม่ได้อยู่บนฐานของความสัมพันธ์แบบเครือญาติอีกต่อไป⁷ แต่อยู่บนฐานของความสัมพันธ์ส่วนบุคคลระหว่างผู้อุปถัมภ์กับผู้รับการอุปถัมภ์ ขุนนางในระบบศักดินาได้รับที่ดินเพื่อ “หาประโยชน์ส่วนตนในที่ดินที่ตนครอบครองภายใต้ระบบศักดินา”⁸ ด้วยสิทธิโดยชอบธรรมที่จะเก็บเกี่ยว “ดอกผลจากแผ่นดิน” ในรูปของการส่งบรรณาการจากไพร่ ขุนนางผู้อุปถัมภ์ในสังคมศักดินาจะให้การคุ้มครองไพร่เป็นการตอบแทนความภักดี ผู้ปกครองในระบบศักดินาย้ำเน้นบทบาทของตนในฐานะ “บิดาผู้อุปถัมภ์ประชาชน”⁹ การใช้ชีวิตแบบหรรษาฟุ่มเฟือยของพวกเขาเป็นตั้งสัญลักษณ์แสดงความสามารถในการดูแล “ผู้ด้อยกว่า” ได้อาณัติของตน “พันธะหน้าที่อันสูงส่ง” ดังเช่นความยินดีช่วยเหลือผู้อ่อนด้อย สะท้อนถึงกฎแห่งเกียรติยศของวรรณะนักรบผู้ปกครอง อันได้แก่ สำนึกในลำดับชั้นและสถานะ ภาวทรภาพของพี่น้องร่วมรบ ความหยิ่งทะนง ความหาญกล้า และระบบพ่อปกครองลูก ฉะนั้นการให้ความเมตตาจากเหล่าขุนนางเพื่อบ่มเพาะความภักดีในหมู่ไพร่พลและการใช้กำลังบังคับอันโหดร้ายเพื่อรักษาระเบียบของสังคมศักดินาก็คือสองด้านของเหรียญเดียวกัน ทุกวันนี้ความรู้สึกชอบธรรมของเหล่าชนชั้นปกครองก็คือสิ่งที่หลงเหลืออยู่จากระเบียบสังคมการเมืองในยุคศักดินานั่นเอง

2.3 สิ่งที่ยังอยู่ในวัฒนธรรม: ระเบียบสังคมแบบศักดินาราชาอุปถัมภ์และระบบอุปถัมภ์

โครงข่ายระบบอุปถัมภ์ในสังคมร่วมสมัยทำงานบนกฎกติกาที่คล้ายคลึงกับในอดีต การจะแลงมาซึ่งความภักดีนั้น ผู้อุปถัมภ์ฉลาดพอที่จะเลือกให้รางวัลแก่ผู้สนับสนุนตน แจกจ่ายผลประโยชน์ คุ่มครองผู้รับการอุปถัมภ์ และเอื้อประโยชน์ให้แก่เครือข่าย ฉะนั้น คอร์รัปชัน ระบบอุปถัมภ์ และระบบพวกพ้อง จึงไม่ใช่โรคร้ายหรือการเสื่อมสภาพของระเบียบสังคมแบบศักดินาราชาอุปถัมภ์ หากแต่เป็นดีเอ็นเอแท้ๆ ของระเบียบดังกล่าว

ระเบียบสังคมแบบศักดินาราชาอุปถัมภ์นั้นฝังรากลึกอยู่ในวัฒนธรรมทางสังคมและการเมือง โอลิวีเยร์ เดอ ซาร์ดาน (Jean-Pierre Olivier de Sardan) ชี้ให้เห็นถึงตรรกะห้าประการของการคอร์รัปชันในวัฒนธรรมศักดินาราชาอุปถัมภ์ของแอฟริกา *ประการแรก* การเจรจาต่อรองทุกสิ่งทุกอย่าง แม้กระทั่งกฎกติกาก็สามารถต่อรองกันได้ *ประการที่สอง* วัฒนธรรมการมอบของกำนัลเพื่อแสดงถึงความเคารพและภักดีซึ่งมักแยกแยะออกจากสินบนแทบไม่ได้ *ประการที่สาม* เครือข่ายแห่งความเป็นปึกแผ่นสมาชิกในกลุ่มไม่สามารถปฏิเสธคำร้องขอจากสมาชิกร่วมกลุ่มได้ *ประการที่สี่* ผู้มีอำนาจพร้อมจะใช้อำนาจเพื่อตนเอง ซึ่งสะท้อนถึงสิทธิของขุนนางในระบบศักดินาที่จะกอบโกย “ดอกผลจากแผ่นดิน” ของตนเอง *ประการสุดท้าย* การสะสมความมั่งคั่งเพื่อแจกจ่ายให้สมาชิกในเครือข่ายตามพันธสัญญา¹⁰

เครือข่ายอุปถัมภ์ในเอเชียจำนวนมากทำงานบนตรรกะทางวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกันกับที่กล่าวมา แรงจูงใจหลักที่ต้องให้ความสำคัญกับ “การรักษาหน้า” เหนืออื่นใดนั้นมาจากความจำเป็นจะต้องรักษาชื่อเสียงที่ตนสั่งสมมาทั้งชีวิตในเครือข่ายส่วนบุคคล ซึ่งการเป็นสมาชิกของเครือข่ายนั้นมีความสำคัญยิ่งในทุกมิติของชีวิต กรณีศึกษาของไทยในหัวข้อ 4.2 ของบทความนี้จะแสดงให้เห็นว่าตรรกะทางวัฒนธรรมเหล่านี้ฝังลึกอยู่แม้กระทั่งในอารมณ์ความรู้สึกและการประกอบสร้างตัวตนของคนคนหนึ่ง ฉะนั้น ความพยายามทำความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้างแรงจูงใจภายใต้ระเบียบสังคมแบบศักดินาราชาอุปถัมภ์จึงมีความสำคัญ เพราะช่วยให้เราเข้าใจว่าทำไมคนคนหนึ่งถึงตัดสินใจมีส่วนร่วมกับการคอร์รัปชัน

2.4 การต่อสู้กับความเสื่อม: “คอร์รัปชันทางศีลธรรม” ในฐานะปัญหาทางจริยธรรม

ในปรัชญายุคคลาสสิก คอร์รัปชันไม่ใช่ปัญหาทางการเมือง แต่โดยหลักคือปัญหาทาง *ศีลธรรม* รัฐดีดีส เพลโต และอริสโตเติล ต่างก็เลือกใช้คำว่า “การคอร์รัปชันของระบบการเมืองอันเลวร้าย” ในการอธิบายถึงความเสื่อมของศีลธรรมและระเบียบทางการเมือง¹¹

“คอร์รัปชันมักจะเกิดขึ้นในรูปของการบิดกฏหมายด้วยการตีความที่บิดพลิ้ว การบิดเบือนดังกล่าว เช่น การละเมิดสัญญา ทำทนายเป่าประสงศ์ในการทำให้กฏเกณฑ์นั้นใช้การได้ทั่วไป [...] ‘การคอร์รัปชันทางศีลธรรม’ ในลักษณะนี้คือสิ่งที่นักปรัชญาการเมืองในอดีตให้ความสนใจ จากอริสโตเติลจนถึงมาเคียวเวลลี บนพื้นฐานของทฤษฎีรัฐธรรมนูญที่ ‘ฉ้อฉล’ หรือ ‘ผิดเพี้ยน’ ของเพลโต [...] ต่างก็เน้นประเด็นที่ว่าระบอบการเมืองเหล่านี้ไม่ได้ถูกนำพาด้วยกฏหมาย (หรือเราอาจเรียกมันได้ว่า ประโยชน์สาธารณะ) แต่กลับเป็นไปเพื่อตอบสนองประโยชน์ส่วนตัวของผู้ปกครอง [คอร์รัปชันจึงถูกมองว่าเป็น] การล่มสลายของระบบความเชื่อที่เป็นฐานของระบบการเมือง [...] เป็นความพังทลายของระเบียบทางการเมือง แนวความคิดแบบคลาสสิกว่าคอร์รัปชันเป็นเชื้อโรคร้ายแห่งร่างการเมือง (body politic) จึงคงอยู่มาถึงยุคสมัยใหม่ และเป็นใจกลางของความคิดทางการเมืองของมาเคียวเวลลี มองเตสกีเออ และรูสโซ”¹²

ศาสนาทั่วโลกต่างวิตกต่อความเสื่อมทางศีลธรรมนี้ จึงเสนอแนวศีลธรรมเพื่อสร้างพฤติกรรม “ดี” ในระดับปัจเจก จากเรื่องราวของโนอาห์จนถึงการพังทลายของเมืองโซโดมและโกโมราห์ คัมภีร์ไบเบิลได้กำหนดบทลงโทษอันโหดร้ายสำหรับความเสื่อมทางศีลธรรม จากความพยายามในการสกัดกั้นคอร์รัปชันในสังคมของตน ขงจื้อได้พัฒนาระบบการศึกษาที่มุ่งฝึกฝนข้าราชการให้ไม่เพียงเป็นผู้มีปัญญาสำคัญกว่านั้นคือต้องเป็น “คนดี” ด้วย พุทธศาสนิกชนถือว่าคอร์รัปชันเป็นสภาวะจิตใจที่เป็นพิษอันนำไปสู่สังคมที่ป่วยไข้ ความละโมภโลภมาก (*โลภ* และ *ตัณหา*) เป็นหนึ่งในยาพิษสามประการที่เมื่อผสมผสานไปกับการไร้ซึ่งความละอายต่อบาป (*หิริ*)

และความเกรงกลัวต่อบาป (โอดตบปะ) แล้วยอมนำไปสู่ความทุกข์ หากจะอธิบายอีกแบบหนึ่ง ผู้มีส่วนพัวพันกับการคอร์รัปชันต้องทนทุกข์จากการขาดดุลยพินิจทางศีลธรรมหรือปัญญานั้นเอง คอร์รัปชันจึงถูกมองว่าเป็นทั้งการกระทำที่แสดงถึงผลแห่ง *กรรม* เก้าอันชั่วร้ายและการกระทำที่สร้าง *กรรม* ใหม่อันชั่วร้าย หากไม่ขุดรากถอนโคนคอร์รัปชันให้สิ้นซาก วัฏจักรแห่งกรรมอันชั่วร้ายนี้ก็จะวนเวียนอยู่ซ้ำไป ฉะนั้น การขจัดคอร์รัปชัน ไม่ว่าจะด้วยการระงับยับยั้งหรือการปลุกมโนธรรมขึ้นมา จึงมีความสำคัญยิ่ง¹³

2.5 การเพิ่มประสิทธิภาพ: รัฐที่ไม่คำนึงถึงตัวตน (impersonal state)

ภายใต้แรงกดดันจากสงครามที่ดำเนินอย่างต่อเนื่อง เหล่าผู้สร้างรัฐทั้งหลายในประวัติศาสตร์ตระหนักดีว่าระเบียบสังคมแบบศักดินาราชูปถัมภ์นั้นไร้ความสามารถในการบรรลุประสิทธิภาพ ในการจะดูดซับและใช้ทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ราชวงศ์ชิงแห่งจีน ราชวงศ์มัมลุกแห่งอียิปต์ จักรวรรดิออตโตมัน และรัฐยุโรปตะวันตก ต่างก็แทนที่โครงสร้างสังคมศักดินาราชูปถัมภ์ด้วยสถาบันทางสังคมที่ให้ความสำคัญกับระบบที่ให้ผลตอบแทนตามผลงานและความสามารถของบุคคลเหนือการยึดมั่นในระบบความสัมพันธ์ส่วนบุคคล¹⁴ อย่างไรก็ดี เหล่าชนชั้นนำแห่งสังคมศักดินาราชูปถัมภ์ก็ไม่ยอมปล่อยให้สถานะ อำนาจ และการเข้าถึงทรัพยากรของตนให้หลุดมือไปง่าย ๆ โดยไม่ทำอะไร พวกเขาพยายามนำพาตัวเองกลับคืนสู่อำนาจเสมอ ในสังคมที่อำนาจของชนชั้นนำภายใต้ระบบศักดินาราชูปถัมภ์ไม่ถูกทำลายลงอย่างสมบูรณ์ การสร้างรัฐสมัยใหม่ย่อมไม่ประสบความสำเร็จหรือถูกตั้งให้ถอยหลังกลับเมื่อผู้นำการเปลี่ยนแปลงสู่ความเป็นสมัยใหม่หมดบทบาทลง

2.6 ประดิษฐานกรรมของคอร์รัปชันทางการเมือง: ระเบียบทางการเมืองบนฐานของกฎหมายและเหตุผล

คำว่าคอร์รัปชันทางการเมืองดังที่เข้าใจกันอย่างแพร่หลายในปัจจุบันนั้นเป็นประดิษฐานกรรมของรัฐภายใต้หลักกฎหมายและเหตุผล (legal-rational state) รัฐดังกล่าวตั้งอยู่บนนวัตกรรมทางการเมืองสองประการคือ การแบ่งแยกระหว่าง “ความเป็นสาธารณะ” กับ “ความเป็นส่วนตัว” และการยอมรับค่านิยมส่วนรวมที่มีลักษณะ

เคาเรพกฏกติกามีเหตุมีผลในพื้นที่สาธารณะอย่างกว้างขวาง¹⁵ แมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) พยายามอธิบายว่าระบบราชการอาซีพนั้นมิใช่บทบาทในการสร้างความสัมพันธ์ที่เป็นทางการและกำกับควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างพลเมืองกับเจ้าหน้าที่รัฐอย่างไร¹⁶ เมื่อบทบาทและหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐถูกกำหนดไว้อย่างชัดเจน การละเลยต่อหน้าที่ก็ย่อมถือว่าเป็น “การคอร์รัปชัน” ในขณะที่ระเบียบสังคมก่อนสมัยใหม่นั้น “การฉกฉวยจากองค์กรปิดย” ก็คือการขโมยทรัพย์สินสมบัติจากกษัตริย์ แต่สำหรับระเบียบทางการเมืองสมัยใหม่ ผู้เสียประโยชน์จากการกระทำดังกล่าวคือประชาชน ฉะนั้น การเกิดขึ้นของพื้นที่สาธารณะซึ่งผลประโยชน์นั้นอุทิศต่อสาธารณะจึงทำให้คอร์รัปชันกลายเป็น “อาชญากรรมต่อสาธารณะ”

ขอบเขตและระดับของการคอร์รัปชันนั้นผันแปรไปตามสังคมที่แตกต่างกัน เดวิด โลเวลล์ (David Lovell) ชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างลักษณะปัญหาในสังคมที่ “พัฒนาแล้ว” กับสังคมที่ “กำลังเปลี่ยนผ่าน” ดังนี้

“การคอร์รัปชันแบบครั้งคราวนั้นเกิดขึ้นในสังคมที่สิทธิอำนาจบนฐานของกฎหมายและเหตุผลได้ลงหลักปักฐานเรียบร้อยแล้ว ส่วนการคอร์รัปชันแบบเรื้อรังเกิดขึ้นในสังคมที่สิทธิอำนาจบนฐานของกฎหมายและเหตุผลยังไม่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางจนเป็นวิถีหลักในสังคม”¹⁷

2.7 ทำทนายแนวคิด “ตะวันตกเป็นศูนย์กลาง”: คอร์รัปชันคือปรากฏการณ์สากล

โมเดลแบบเวเบอร์อนุมานถึงสังคมอันกว้างใหญ่ไพศาลและไร้ตัวตน ซึ่งหน่วยพื้นฐานคือปัจเจกบุคคล ไม่ใช่ครอบครัว โมเดลนี้ไม่สามารถอธิบายสังคมที่มีโครงสร้างอยู่บนฐานจารีตและความสัมพันธ์แบบเครือญาติอย่างเข้มข้น ด้วยว่าสังคมแบบหลังนั้น เส้นแบ่งที่ชัดเจนระหว่างการเมืองกับการบริหารราชการนั้นไม่มีอยู่จริง¹⁸ หลายสังคมในประเทศกำลังพัฒนา ความแตกต่างระหว่างบทบาทสาธารณะกับประโยชน์ส่วนตนของเจ้าหน้าที่รัฐนั้นพร่าเลือน และอันที่จริงแล้วหลักจารีตประเพณียังเรียกร้องให้เจ้าหน้าที่รัฐต้องรับผิดชอบต่อครอบครัวและต้องแสวงหาลาภทรัพย์สิน และหน้าที่การงานให้กับเครือญาติของตนด้วย

นักวิชาการสำนักหลังอาณานิคมได้วิพากษ์ข้อสมมติที่ว่าทุกสังคมล้วน

เปลี่ยนผ่านไปสู่ “ความเป็นสมัยใหม่” ในแบบที่ถูกนิยามด้วยแนวคิดยุครู้แจ้ง แนวคิดเสรีนิยมประชาธิปไตย และระบบเศรษฐกิจทุนนิยม เอ็ดเวิร์ด ซาอิด (Edward Said) ได้แสดงให้เห็นถึงการที่นักวิชาการตะวันตกอธิบายซีกโลกกำลังพัฒนาด้วยสายตาแบบ “ตะวันออกนิยม” (orientalism) ซึ่งได้สถาปนาลำดับชั้นในระดับโลกระหว่างสังคมที่พัฒนาแล้วกับสังคมด้อยพัฒนา¹⁹ ส่วน ซูซาน โรส-แอกเคอร์แมน (Susan Rose-Ackerman) ชี้ให้เห็นว่าการเชื่อมโยงระหว่างคอร์รัปชันกับรัฐที่ “อ่อนแอ” หรือรัฐ “กำลังพัฒนา” นั้นได้มองข้ามในเชิงระบบต่อปัญหาคอร์รัปชันแบบเรื้อรังในโครงสร้างการเมืองที่มีเสถียรภาพและมีการสถาปนาอำนาจมาแล้ว ดังเช่นในภาครัฐและภาคเอกชนของประเทศอุตสาหกรรมหลักทั้งหลาย²⁰

กระบวนการที่เชื่อมั่นในการเปลี่ยนผ่านอย่างแน่นอนจำเป็นต้องถูกละทิ้งไป²¹ ทุกประเทศไม่ได้เคลื่อนตัวไปสู่ระเบียบทางสังคมบนฐานของกฎหมายและเหตุผลเสมอไป หากมันเป็นเช่นนั้น เส้นทางการพัฒนาของประเทศกำลังพัฒนาเหล่านั้นก็อาจจะแตกต่างอย่างยิ่งจากเส้นทางการพัฒนาของประเทศตะวันตก อย่างไรก็ตาม ทัศนคติที่พัฒนาสู่ความเป็นสมัยใหม่ยังให้แง่คิดสำคัญที่ช่วยตอบคำถามว่าการเปลี่ยนแปลงระบอบเศรษฐกิจจะส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคมและสร้างแรงกดดันต่อระเบียบทางการเมืองและศีลธรรมที่ลงตัวอยู่แต่เดิมอย่างไร²²

3. ผลของคอร์รัปชันต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและการเมือง

3.1 ผลกระทบของคอร์รัปชันต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจ

วิวาทะว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างคอร์รัปชันทางการเมืองกับการเติบโตทางเศรษฐกิจนั้นเป็นวิวาทะที่เผ็ดร้อนมานานหลายทศวรรษ

แนวคิดการพัฒนาในช่วงแรกเริ่ม

นักวิชาการด้านการพัฒนาในช่วงแรกเริ่มนั้นให้ความสนใจเป็นพิเศษกับผลกระทบโดยตรงของคอร์รัปชันต่อศักยภาพในการดำเนินโครงการพัฒนา ข้อกังวลหลักจึงเป็นเรื่องผลกระทบของคอร์รัปชันต่อการลงทุน²³ กล่าวคือ ทรัพยากรของรัฐบาลอาจถูกดึงออกจากโครงการพัฒนาและอาจถูกนำเข้าบัญชีธนาคารต่างชาติ

แทนที่จะนำมาลงทุนภายในประเทศ โครงการช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอาจสูญเปล่า การตัดสินใจลงทุนของภาคเอกชนก็อาจจะถูกบิดเบือนออกจากการตัดสินใจบนฐานของผลกำไรทางเศรษฐกิจไปสู่การถูกชักนำด้วยผลประโยชน์จากการคอร์รัปชันของผู้มีอำนาจตัดสินใจในภาครัฐและเอกชน ในขณะที่เกี่ยวกับการคอร์รัปชันทางการเมืองก็อาจจะไปตัดลดรายรับของภาครัฐและกระแสเงินไหลเข้า การทุจริตในการจัดเก็บภาษียังอาจทำให้จำนวนภาษีที่รัฐจัดเก็บได้นั้นบิดเบือนอย่างมีนัยสำคัญ ขณะที่การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศอาจลดต่ำลงเพราะมีโอกาสจะต้องเผชิญกับการบริหารงานที่ไม่โปร่งใส ความล่าช้า และปัญหาคอร์รัปชัน

ข้อกังวลประการที่สองคือการสูญเสียทรัพยากรมนุษย์อย่างเปล่าประโยชน์

“หากชนชั้นนำทางการเมืองของประเทศใช้เวลาและพลังงานไปกับความพยายามจะร่ำรวยด้วยวิธีการคอร์รัปชัน แผนการพัฒนาประเทศก็ยากยิ่งที่จะประสบความสำเร็จ”²⁴

คอร์รัปชันอาจทำให้คนเก่งรุ่นใหม่ไม่ยอมเลือกประกอบอาชีพในภาคเศรษฐกิจที่มีพลวัต แต่กลับเลือกเข้าสู่ตำแหน่งบริหารราชการที่มีโอกาสแสวงผลประโยชน์โดยทุจริต ในอีกทางหนึ่ง คนเก่งรุ่นใหม่จำนวนหนึ่งก็อาจจะรับไม่ได้หากต้องหาเลี้ยงชีพด้วยการคอร์รัปชันจนนำไปสู่ภาวะสมองไหลออกจากภาคราชการที่ให้ผลตอบแทนน้อย หรือกระทั่งเกิดภาวะสมองไหลออกไปยังต่างประเทศ

เสียงที่ท้าทาย: แนวคิดทวนกระแส

ทัศนะดังกล่าวข้างต้นถูกท้าทายโดยนักวิชาการสาย “ทวนกระแส” หากการพัฒนาถูกขับเคลื่อนด้วยการลงทุนจากผู้ประกอบการภาคเอกชนและระบบตลาดเสรี ทุกสิ่งทุกอย่างปลดปล่อยพลังของตลาดเสรีก็ย่อมดีสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจ ซามูเอล ฮันท์ตัน (Samuel Huntington) ได้อธิบายอย่างเป็นระบบถึงความกลัวของเสรีนิยมต่อปีศาจร้ายในรูปของระบบราชการดังนี้

“ในแง่ของการเติบโตทางเศรษฐกิจ สิ่งที่แย่กว่าสังคมที่มีระบบราชการอันเข้มงวด รวมศูนย์มากเกินไป และขาดความซื่อสัตย์ ก็มีแต่เพียงสังคม

ที่มีระบบราชการอันเข้มงวด รวมศูนย์มากเกินไป และพร้อมด้วยความ
 ชื่อสัตย์”²⁵

การตัดสินใจอาจถูกตีความได้ว่าเป็นตั้งอาวุธของผู้ประกอบการที่อ่อนแอ
 แต่ฉลาดเฉลียวในการเผชิญหน้ากับผู้คุมกฎที่มีอำนาจสูงส่งและไม่ลังเลจะใช้อำนาจ
 นั้น ไมรอน ไวเนอร์ (Myron Weiner) ยืนยันว่าหากปราศจากซึ่งความยืดหยุ่นที่มาจาก
การตัดสินใจ ระบบราชการที่จุกจิกเกินไปย่อมส่งผลเสียต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจ
 นาธาเนียล เลฟฟ์ (Nathaniel Leff) สำทับว่า เงินทุกบาทที่ประหยัดได้จากการถูก
 เก็บภาษีจะถูกนำไปใช้จ่ายลงทุนอย่างคุ้มค่ากว่าโดยผู้ประกอบการเอกชน²⁶ เมื่อ
 พิจารณาถึงกลุ่มผู้ประกอบการชนกลุ่มน้อยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือแอฟริกา
 ตะวันออกซึ่งมีตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมไม่มั่นคง การคอร์รัปชันอาจช่วยเป็นเครื่องมือ
 ในการต่อสู้กับการเลือกปฏิบัติได้²⁷ เช่นนี้แล้ว ในสายตาของผู้ประกอบการรายย่อย
 ที่มองผ่านมุมมองแบบจุลภาค การคอร์รัปชันก็อาจมีส่วนช่วยส่งเสริมการเติบโตทาง
 เศรษฐกิจได้เช่นกัน

การลงทุนและการแสวงหาส่วนเกินทางเศรษฐกิจ: กำเนิดฉันทมติวอชิงตัน

ในทศวรรษ 1980 วิวาทะเรื่องคอร์รัปชันนั้นย้อนกลับไปตั้งคำถามต่อผลเสีย
 จากการคอร์รัปชันอีกครั้ง เมื่อนักเศรษฐศาสตร์จากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ
 เปาโล เมาโร (Paolo Mauro) ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการคอร์รัปชันในระดับ
 สูงกับการลงทุนในระดับต่ำ ทั้งการลงทุนเพื่อการพัฒนาจากภาครัฐและการลงทุนจาก
 ภาคเอกชน²⁸ จากมุมมองระดับมหภาค การทำหน้าที่ “หลอกลืน” กิจกรรมทางเศรษฐกิจ
 ของคอร์รัปชันกลายเป็นระบบบงกชใจที่ส่งเสริมให้ระบบราชการสร้าง “ช่องทางแสวงหา
 รายได้” เพิ่มขึ้น จนในที่สุดทำให้เกิดความล่าช้าในระบบทั้งระบบ²⁹

คอร์รัปชันยังอาจจุดรั้งหน้าที่สำคัญของรัฐในการวางรากฐานสำหรับการ
 เติบโตทางเศรษฐกิจ เช่น การสร้างโครงสร้างพื้นฐานและบริการสาธารณะ ด้วยเหตุนี้
 โรส-แอดเคอร์แมนจึงโยงคอร์รัปชันเข้ากับกระบวนการทัศน์ของธรรมาภิบาล

“รัฐที่มีเสถียรภาพ ซึ่งทำงานภายใต้หลักนิติธรรมมีความได้เปรียบในการพัฒนา [...] ด้วยเหตุที่คอร์รัปชันได้บั่นทอนพันธสัญญาที่คอร์รัปชันจึงบั่นทอนความชอบธรรมของรัฐ และในกระบวนการดังกล่าวก็ได้ทำลายศักยภาพในการเติบโตไปด้วย”³⁰

การเปลี่ยนกระบวนการที่ครั้งถัดมาของวาทกรรมทางวิชาการว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างคอร์รัปชันกับการเติบโตทางเศรษฐกิจมาจากการศึกษาเกี่ยวกับ “การแสวงหาส่วนเกินทางเศรษฐกิจ” นิยามอย่างคร่าว ๆ ของการแสวงหาส่วนเกินทางเศรษฐกิจคือกิจกรรมเกี่ยวกับการกระจายผลผลิตและผลตอบแทนทางเศรษฐกิจที่นำไปสู่การสูญเสียทรัพยากรโดยใช่เหตุ³¹ ด้วยนิยามนี้ ส่วนเกินทางเศรษฐกิจจะเกิดขึ้นก็เมื่อรัฐเข้ามาสร้างข้อจำกัดในการทำงานของตลาด³² เศรษฐกิจที่มีส่วนเกินทางเศรษฐกิจไม่เพียงเกิดขึ้นในภาคเศรษฐกิจที่รัฐและเอกชนร่วมกันผลิตสินค้าและบริการแต่ยังเกิดขึ้นภายใต้ระบบผูกขาดจากการได้รับใบอนุญาตประกอบกิจการจากรัฐ เช่นในภาคโทรคมนาคมหรือภาคสื่อสารมวลชน นักเศรษฐศาสตร์การเมืองชี้ให้เห็นว่ารากฐานของ “ส่วนเกินทางเศรษฐกิจ” ทุกประเภทมาจากระบบอุปถัมภ์ระหว่างผู้มีอำนาจกับพวกพ้อง ในทางกลับกันผู้แสวงหาส่วนเกินทางเศรษฐกิจได้ช่วยสร้างเสถียรภาพให้กับระบบอุปถัมภ์ผ่านการส่งมอบทรัพยากรเพื่อให้ผู้อุปถัมภ์สามารถแจกจ่ายกระจายต่อไปยังเครือข่ายผู้รับการอุปถัมภ์

คำอธิบายเหล่านี้คล้องกันกับบริบทที่โลกาภิวัตน์ของทุนนิยมทางการเงินกำลังสืบคลานเข้ามาและอุดมการณ์เสรีนิยมใหม่ได้ถือกำเนิดขึ้น หัวข้อ 4.1 จะอธิบายว่า “การต่อต้านคอร์รัปชัน” กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของฉันทวิถิดั้งเดิมและการสร้างธรรมาภิบาลได้อย่างไร

อย่างไรก็ดี หลายทศวรรษหลังจากการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจ การคอร์รัปชันอย่างเป็นทางการก็ยังคงอยู่ จากการเปรียบเทียบประเทศที่อยู่ในระยะเปลี่ยนผ่านหกประเทศจากภูมิภาคต่างๆ ทั่วโลกได้ข้อสรุปว่า “ไม่มีความเชื่อมโยงโดยตรงระหว่างระดับการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจกับการคอร์รัปชันอย่างเป็นทางการ”³³ ในทางตรงกันข้าม การแปรรูปสมบัติของรัฐให้เป็นของเอกชนมักจะนำไปสู่การแสวงหาผลประโยชน์ของ “ทุนนิยมพวกพ้อง”³⁴ การลดการกำกับดูแลโดยรัฐได้เปิดโอกาสใหม่ให้กับคอร์รัปชันในภาคเอกชน เรื่องคอร์รัปชันฉาวโฉ่ที่มีบริษัทเอกชนเข้ามาเกี่ยวข้องแสดงให้เห็นว่าคอร์รัปชันไม่ใช่ปัญหาจาก “รัฐที่เข้ามากำกับดูแลเศรษฐกิจอย่างสิ้นเกิน

และตลาดที่หมดยบพาทจากการเข้าแทรกแซงโดยรัฐ³⁵ อย่างไรก็ตามก็ดี แม้ว่าเราจะมีข้อค้นพบเหล่านี้ “ทุนนิยมพวกพ้อง” ก็กำลังจะกลับมา ในฐานะส่วนหนึ่งในการต่อสู้ของอุดมการณ์เสรีนิยมใหม่เพื่อวางรากฐานให้กับทุนนิยมการเงินโลก³⁶

เส้นแบ่งระหว่างประโยชน์และโทษของการคอร์รัปชัน

งานวิจัยใหม่ๆ ได้พยายามวาดภาพที่สมดุลมากขึ้นระหว่างประโยชน์และโทษของคอร์รัปชันต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ³⁷ การที่เศรษฐกิจรุ่งเรืองในประเทศที่มีการคอร์รัปชันแบบเรื้อรัง นั้นหมายความว่าคอร์รัปชันไม่ได้ส่งผลเสียต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเสมอไป³⁸ ในบริบทของการเปลี่ยนผ่าน คอร์รัปชันอาจสร้างประโยชน์ชั่วคราวในการทดแทนหรือส่งเสริมการทำงานของสถาบันที่มีประสิทธิภาพ งานวิจัยใหม่ๆ จึงพยายามหาเส้นแบ่งที่ประโยชน์จากการคอร์รัปชันจะกลับกลายเป็นโทษ³⁹ ในประเทศจีนซึ่งระบบสถาบันที่เป็นทางการนั้นไร้ประสิทธิภาพ โครงการช่วยคอร์รัปชันอาจมีส่วนช่วยสร้างความมั่นคงปลอดภัยในการทำธุรกรรมทางเศรษฐกิจ อีกทั้งอาจช่วยลดความเสี่ยงทางการเมืองด้วย ทั้งหมดนี้นำไปสู่การจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น แม้เพียงชั่วคราว

“ในช่วงเริ่มแรกของการเปลี่ยนผ่าน คอร์รัปชันอาจมีส่วนสำคัญในการก้าวข้ามปัญหาจากระบบระเบียบแบบผสมผสานที่ยังถูกผีหลุกคน [...] อย่างไรก็ตามก็ดี เมื่อการคอร์รัปชันเกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงคุณภาพจากการเป็น ‘เครื่องมือของผู้ประกอบการ’ ไปสู่การ ‘กอบโกยผลประโยชน์เข้าตัว’ สถาบันนี้ก็จะมีสร้างผลเสียต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจและการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นเรื่อยๆ”⁴⁰

หากจะอธิบายอีกแบบหนึ่ง ความสัมพันธ์ระหว่างคอร์รัปชันกับการเติบโตทางเศรษฐกิจนั้นไม่ได้เป็นขาวกับดำ ในบางเงื่อนไขคอร์รัปชันก็สามารถสร้างประโยชน์ได้ แต่เมื่อเวลาผ่านไป คอร์รัปชันก็อาจจะส่งผลพิกลพิการต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจได้เช่นกัน

กล่าวโดยสรุป ความสัมพันธ์ระหว่างคอร์รัปชันทางการเมืองกับการเติบโตทางเศรษฐกิจจะยังคงเป็นวิวัฒนาการให้ถกเถียงอย่างเผ็ดร้อนต่อไป การประเมินขอบเขต

และขนาดของผลกระทบทางลบของคอร์รัปชันนั้นมีความแตกต่างกันมาก และดูเหมือนว่าจะเชื่อมโยงกับโมเดลการพัฒนาเศรษฐกิจที่ผู้ศึกษาวิจัยแต่ละคนยึดถือ เช่นนี้แล้วเราอาจอนุมานได้ว่างานศึกษาวิจัยเกี่ยวกับคอร์รัปชันนั้นล้วนแฝงอคติเชิงอุดมการณ์ทั้งสิ้น

3.2 ผลกระทบของคอร์รัปชันต่อการพัฒนาทางการเมือง

นวัตกรรมทางเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม อย่างไรก็ตามก็ดี ในขณะที่สังคมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ระเบียบทางการเมืองและศีลธรรมกลับปรับเปลี่ยนอย่างเชื่องช้า การต่อต้านการเปลี่ยนแปลงมักเริ่มมาจากเหล่าชนชั้นนำที่กำลังเสื่อมอำนาจและพยายามที่จะรักษาอำนาจนำของตนไว้ รวมไปถึงปัจเจกชน ผู้รู้สึกหวาดหวั่นต่อการสูญเสียอัตลักษณ์ของตน หากกล่าวในเชิงโครงสร้าง ยุคสมัยเปลี่ยนผ่านนั้นเป็นยุคที่มีระเบียบสองชุดอยู่ร่วมกันในเวลาเดียวกันและเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน ไม่ว่าจะเป็นระเบียบทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ระบบคุณค่า และศีลธรรม

หาก “การพัฒนาทางการเมือง” คือการเติบโต (หรือการเสื่อมถอย) ของศักยภาพของโครงสร้างสังคมและกระบวนการธำรงรักษาความชอบธรรมข้ามเวลาของสังคม ดังนั้น ความท้าทายหลักของสังคมช่วงเปลี่ยนผ่านก็คือการสร้างโครงสร้างการเมืองและกระบวนการทางการเมืองที่มีศักยภาพพอจะรับมือกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้⁴¹

เราคงไม่ต้องสงสัยว่า คอร์รัปชัน ระบบอุปถัมภ์ และระบบพวกพ้อง มีบทบาทสำคัญในกระบวนการเปลี่ยนผ่านอย่างแน่นอน คำถามสำคัญคือ ผลกระทบเชิงโครงสร้างของคอร์รัปชันในช่วงเปลี่ยนผ่านที่เต็มไปด้วยความไร้เสถียรภาพและสับสนเสี่ยงจะเกิดความขัดแย้งคืออะไร หลายทศวรรษที่ผ่านมา นักวิชาการได้ถกเถียงกันว่าคอร์รัปชันนั้นเป็นอุปสรรคหรือเป็นตัวขับเคลื่อนการพัฒนาทางการเมืองกันแน่

เศรษฐศาสตร์การเมือง: การต่อสู้ระหว่างชนชั้นใหม่กับชนชั้นเสื่อมถอย

จากมุมมองเศรษฐศาสตร์การเมือง กระบวนการเปลี่ยนผ่านนั้นไม่ใช่การเปลี่ยนโครงสร้างฐานรากที่ไร้ตัวตน แต่เป็นการต่อสู้ทางการเมืองอย่างรุนแรงระหว่างผู้ชนะกับผู้แพ้เพื่อเข้ามาควบคุมจัดการประเทศ

“การแข่งขันต่อสู้เพื่อแย่งชิงทรัพยากรสาธารณะนั้นมีความรุนแรงเป็นพิเศษ เพราะผู้ได้รับประโยชน์จากการแข่งขันรายแรกๆ จะเป็นผู้ชนะในเกมแห่งวิวัฒนาการทางชนชั้น อันจะมีผลพวงสืบเนื่องไปถึงคนรุ่นหลังอีกหลายรุ่น”⁴²

มุสทัก ข่าน (Mushtaq Khan) อธิบายไว้ว่า ในขณะที่คอร์รัปชันเป็นปัจจัยสำคัญในการก่อร่างสร้างเศรษฐกิจการเมืองแบบทุนนิยม แต่วิถีแห่งการเปลี่ยนผ่านสร้างความจำเป็นให้เกิดการคอร์รัปชันเพื่อ “สร้างอิทธิพลเหนือ” หรือ “ซื้อ” กลุ่มต่างๆ ที่ต่อต้านกระบวนการเปลี่ยนผ่านนี้

“ในหลายกรณี คนที่ประสบความสำเร็จในการสถาปนาอำนาจให้ตนเองในช่วงเวลาวิกฤตเยี่ยงนี้ มักทำได้ก็ด้วยความโชคดีเหลือคณานับ ด้วยเส้นสายทางการเมือง ความมั่งคั่งแต่แรกเริ่ม หรือด้วยการคอร์รัปชัน ลักษณะที่ว่ามานี้ทั้งหมดไม่สามารถสร้างความชอบธรรมให้กับรายได้และความมั่งคั่งมหาศาลที่เกิดขึ้นตามมาภายหลังได้เลย ความไม่เป็นธรรมที่มาพร้อมกับกระบวนการเหล่านี้ทำให้การจัดตั้งกลุ่มต่อต้านเป็นไปอย่างง่ายดาย [...] กลุ่มต่อต้านโดยทั่วไปมาจากกลุ่มชนชั้นกลางใหม่ ผู้ถูกทอดทิ้งอยู่เบื้องหลัง [...] ในทางกลับกัน การต่อต้านของกลุ่มคนเหล่านี้ก็มักส่งผลให้เกิดแรงกดดันเชิงโครงสร้างชุดใหม่ที่เป็นบ่อเกิดของการคอร์รัปชันในระดับสูง [...] กลุ่มต่อต้านที่ถูกจัดตั้งขึ้นมาจะถูกซื้อด้วยผลประโยชน์ [...] ซึ่งจ่ายให้กับผู้ต่อต้านที่สร้างปัญหาและเป็นตัวอันตรายมากที่สุด เพื่อ ‘ซื้อหา’ แรงสนับสนุนหรือความชอบธรรม [...] ในการนี้ รัฐจึงจัดสรรทรัพยากรไปให้กลุ่มคนที่มีความสามารถในการสร้างปัญหาทางการเมืองได้มากที่สุด...”⁴³

อันหิงตันได้ชี้ให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ที่สลับซับซ้อนระหว่างการคอร์รัปชันกับความขัดแย้งทางชนชั้น ในขณะที่ชนชั้นเกิดใหม่ใช้คอร์รัปชันเป็นเครื่องมือช่วยให้การเข้าสู่พื้นที่ทางการเมืองราบรื่นขึ้น คอร์รัปชันยังทำงานเป็นเครื่องมือต่อต้านแรงกระตุ้นในการเปลี่ยนแปลง ช่วยป้องกันไม่ให้สมดุลงันเปราะบางของลำดับชั้นทางสังคมขยายผลไปสู่สงครามชนชั้น (ที่รุนแรง)

“ในความหมายนี้ คอร์รัปชันเป็นผลผลิตโดยตรงจากการเกิดขึ้นของกลุ่มชนชั้นใหม่พร้อมกับทรัพยากรใหม่ และจากความพยายามของกลุ่มคนเหล่านี้ที่จะเข้าสู่พื้นที่ทางการเมืองอย่างสัมฤทธิ์ผล คอร์รัปชันอาจจะเป็นเครื่องมือในการควมรวมกลุ่มชนชั้นใหม่เข้าสู่ระบบการเมืองด้วยวิธีที่ไม่ปกติ เนื่องด้วยระบบปกติไม่สามารถปรับตัวได้เร็วพอจะสร้างความชอบธรรมและหนทางที่คนยอมรับเพื่อบรรลุเป้าประสงค์นี้ได้ [...] พวกเศรษฐีใหม่สามารถซื้อที่นั่งในวุฒิสภา [...] และกลายเป็นผู้มีส่วนร่วมในระบบการเมือง แทนที่จะเป็นคู่ต่อสู้ที่แปลกแยกโดดเดี่ยว ซึ่งอาจเกิดขึ้นหากพวกเขาไม่มีโอกาสในการคอร์รัปชัน

“นอกจากนี้มวลชนที่เพิ่งจะมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง [...] ก็ได้ใช้อำนาจในการลงคะแนนเสียงที่เกิดขึ้นใหม่เพื่อซื้อตำแหน่งการงานให้กับตนเองและแสวงหาการอนุเคราะห์จากกลไกการเมืองท้องถิ่น ฉะนั้นแล้วจึงมีการคอร์รัปชันทั้งในหมู่คนจนและในหมู่นรวย ฝ่ายหนึ่งแลกเปลี่ยนอำนาจทางการเมืองเพื่อเงิน ในขณะที่อีกฝ่ายยอมแลกเงินเพื่ออำนาจทางการเมือง”⁴⁴

โจเซฟ ไน (Joseph Nye) มองความขัดแย้งทางชนชั้นที่เกิดขึ้นมาจากการเปลี่ยนแปลงสังคม ผ่านมุมมองของผู้มาใหม่ซึ่งพยายามหาที่ทางให้ตัวเอง

“คอร์รัปชันอาจช่วยให้สังคมก้าวข้ามความแตกแยกในหมู่ชนชั้นปกครองที่อาจจะกลายเป็นความขัดแย้งอันส่งผลทำลายล้าง [...] โดยเป็นสะพานเชื่อม] ช่องว่างระหว่างกลุ่มที่มีฐานอำนาจกับกลุ่มที่มีฐานความมั่งคั่ง [...] สำหรับกลุ่มผู้อาศัยในเมืองที่เข้ามาใหม่ กลไกการเมืองที่อยู่บนฐานการคอร์รัปชันอาจช่วยเป็นจุดสนใจในการเชื่อมโยงตนเองเข้ากับรัฐบาล นอกเหนือไปจากช่องทางที่อิงอยู่กับชนเผ่าหรือเชื้อชาติเท่านั้น”⁴⁵

ในการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจีน กระบวนการใกล้เคียงระหว่างชนชั้นนำเก่าที่มีอำนาจแต่ยากจนกับชนชั้นนำใหม่ที่ร่ำรวยแต่ไร้อิทธิพลทางการเมือง ได้สร้างเสถียรภาพให้กับกระบวนการปฏิรูปโดยการรักษาระดับชนชั้นนำไว้ใน “วงจรับอำนาจ”

“คอร์รัปชันยังอาจจะเข้าใจได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่ช่วยสร้างเสถียรภาพให้กับกระบวนการปฏิรูป เพราะมันส่งผลทางการเมือง โดยช่วยให้ชนชั้นนำเก่าที่เคยมีอิทธิพลแต่ปัจจุบันได้สูญเสียสถานะทางสังคมและตำแหน่งแห่งที่อัน ‘มั่งคั่ง’ ของตนไปอย่างรวดเร็ว นั่น รู้สึกพึงพอใจ อีกทั้งช่วยป้องกันไม่ให้ชนชั้นนำเก่าเหล่านั้นออกมาขัดขวางขบวนการปฏิรูป”⁴⁶

ในขณะที่คอร์รัปชันเป็นเครื่องมือของชนชั้นปกครองในการ “สร้างอิทธิพลเหนือ” หรือ “ซื้อ” ชนชั้นเกิดใหม่และกลุ่มต่อต้าน มันยังเป็นช่องทางให้กลุ่มเหล่านี้เข้าถึงพื้นที่ซึ่งเคยถูกชนชั้นนำควบคุมอย่างเบ็ดเสร็จอีกด้วย นาธาเนียล เลฟพีตั้งข้อสังเกตสอดคล้องกันว่า การวิพากษ์คอร์รัปชันอย่างเข้มข้นนั้นมักจะถูกชักนำด้วยผลประโยชน์ของกลุ่มผู้มีอำนาจและกลุ่มที่เสี่ยงดัง

“การทุจริตอาจเป็นเพียงช่องทางเดียวที่อนุญาตให้กลุ่มผลประโยชน์อื่น ๆ มีโอกาสปลั่งเสียงและหาผู้แทนของตนในกระบวนการทางการเมือง เพราะฉะนั้น เมื่อชนชั้นปกครองพยายามจะรักษาสิทธิ์ขาดในการควบคุมระบบราชการไว้ พวกเขาจึงต้องตัดช่องทางหรือพยายามควบคุมช่องทางอำนาจนี้”⁴⁷

ในยังชี้ให้เห็นถึงความยากลำบากที่รัฐอ่อนแอต้องประสบในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลง ด้วยความที่ขาดพร่องเครื่องมือในการใช้อำนาจ กลุ่มชนชั้นนำจึงอาจจะต้องพึ่งพาการคอร์รัปชันเพื่อให้ตนสามารถปกครองได้

“ขีดความสามารถของโครงสร้างทางการเมืองในรัฐเกิดใหม่หลายรัฐที่จะรับมือกับการเปลี่ยนแปลงนั้นมักมีขีดจำกัดอยู่ที่ความอ่อนแอของสถาบันใหม่ ๆ และ (ถึงแม้จะมีความพยายามรวมศูนย์อำนาจอย่างเห็นได้ชัด) อำนาจที่แตกกระจายในประเทศ [...] ผู้นำในประเทศเช่นนี้มักจะต้องพึ่งพิง (ส่วนผสมหลายรูปแบบของ) ภาพอุดมคติ การบังคับขู่เข็ญ และการให้แรงจูงใจเชิงวัตถุเพื่อจะรวบรวมอำนาจให้เพียงพอสำหรับการปกครอง การให้แรงจูงใจเชิงวัตถุอย่างถูกกฎหมายนั้นอาจถูกเสริมด้วยแรงจูงใจที่จะคอร์รัปชันก็ได้”⁴⁸

ในขณะที่เดียวกัน ชนชั้นปกครองก็อาจจะใช้คอร์รัปชันเป็นดั่งวาล์วปลดปล่อย แรงกดดันทางชนชั้นที่ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง อันหึงตันชี้ให้เห็นถึงการทำงานที่คล้ายกันของคอร์รัปชัน ความรุนแรง และการปฏิรูป ทั้งสามสิ่งนี้ได้รับการสนับสนุนจากกระบวนการพัฒนาสู่ความเป็นสมัยใหม่ และล้วนเป็นอาการของความอ่อนแอของสถาบันทางการเมือง ในบางครั้งรูปแบบของพฤติกรรมผิดเพี้ยนในแบบหนึ่งก็อาจทดแทนอีกแบบหนึ่งได้

“ดังเช่นกลไกทางการเมืองหรือระบบการเมืองแบบอุปถัมภ์โดยทั่วไป คอร์รัปชันได้ให้ผลประโยชน์ที่เป็นรูปธรรม เจาะเจาะจง และทันควันกับกลุ่มที่อาจถูกกีดกันจนโดดเดี่ยวจากสังคม คอร์รัปชันจึงอาจจะมีหน้าในการธำรงรักษาระบบการเมืองในลักษณะเดียวกับการปฏิรูปด้วยซ้ำไป กล่าวคือคอร์รัปชันในตัวเองอาจเป็นสิ่งที่ทดแทนการปฏิรูป และทั้งคอร์รัปชันและการปฏิรูปอาจจะเป็นสิ่งที่ทดแทนการปฏิวัติ คอร์รัปชันทำหน้าที่ลดแรงกดดันในการเปลี่ยนแปลงนโยบาย เช่นเดียวกับที่การปฏิรูปทำหน้าที่ลดแรงกดดันทางชนชั้นที่เรียกร้องการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง”⁴⁹

กล่าวโดยสรุป ปฏิสัมพันธ์ระหว่างอำนาจ คอร์รัปชัน และการเปลี่ยนแปลงนั้นมีความซับซ้อนอย่างยิ่ง ในทางหนึ่งคอร์รัปชันทำงานโดยเป็นช่องทางในการรักษาอำนาจปกครองที่ขาดหาย สร้างอิทธิพลเหนือกลุ่มต่อต้าน และควมรวมชนชั้นเกิดใหม่เข้าสู่ระเบียบทางการเมือง ในอีกทางหนึ่งคอร์รัปชันยังทำหน้าที่เป็นข้อเกี่ยวให้กับชนชั้นที่เกิดใหม่และถูกกีดกันให้สามารถเข้าถึงพื้นที่ทางการเมืองได้

การสร้างความเป็นสถาบัน (institutionalization)

อันหึงตันตีความคอร์รัปชันไว้ว่าเป็นการขาดพร่องของการสร้างความเป็นสถาบันทางการเมือง

“คอร์รัปชันเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการขาดหายไปของการสร้างความเป็นสถาบันทางการเมืองที่มีประสิทธิภาพ เจ้าหน้าที่รัฐขาดความเป็นอิสระและ

ความคงเส้นคงวา อีกทั้งยินยอมให้หน้าที่ของตนถูกชี้หน้าด้วยความต้องการจากภายนอก ดูเหมือนว่าคอร์รัปชัน [...] จะขยายไปมากที่สุดในช่วงเวลาที่การพัฒนาสู่ความเป็นสมัยใหม่ดำเนินไปอย่างเข้มข้นที่สุด ความแตกต่างระหว่างระดับของคอร์รัปชันอาจมีอยู่ระหว่าง [...] สังคมต่างๆ [...] สะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างในความเป็นสมัยใหม่ทางการเมืองและการพัฒนาทางการเมืองของแต่ละสังคมเป็นสำคัญ”⁵⁰

เมื่อสังคมสามารถสร้างความเป็นสถาบันให้กับกระบวนการเจรจาต่อรองทางการเมืองเกี่ยวกับการกระจายทรัพยากรได้ ความจำเป็นสำหรับกลไกที่ไม่เป็นทางการอย่างคอร์รัปชันก็จะหายไป อันทิงตันเขียนไว้เมื่อทศวรรษ 1960 ว่า เขาตั้งความหวังไว้กับการเกิดขึ้นของพรรคการเมืองที่มีประสิทธิภาพในฐานะเครื่องมือสำหรับคนทุกกลุ่มในการมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง

“คอร์รัปชันนั้นแพร่ไปอย่างมากที่สุดในรัฐที่ปราศจากพรรคการเมืองที่มีประสิทธิภาพ และในสังคมที่ยึดถือผลประโยชน์ของบุคคล ครอบครัว ก๊กเหล่า และเครือญาติเป็นสสรณะ สำหรับในระบบการเมืองสมัยใหม่ การมีพรรคการเมืองที่อ่อนแอและไม่ค่อยเป็นที่ยอมรับมีโอกาที่จะเกิดการคอร์รัปชันสูงขึ้น ในประเทศอย่างประเทศไทยและอิหร่านที่พรรคการเมืองไม่สามารถมีสถานะทางกฎหมายได้อย่างสมบูรณ์ การคอร์รัปชันเพื่อตอบสนองผลประโยชน์ของบุคคลและครอบครัวนั้นจึงมีอยู่แพร่หลาย”⁵¹

บทเรียนจากประวัติศาสตร์ของชาติตะวันตกนั้นสะท้อนแบบแผนนี้ได้เป็นอย่างดี

“พรรคการเมืองที่ในช่วงแรกเป็นดั่งปลิงคอยเกาะกินระบอบราชการ กลับกลายเป็นเปลือกที่ห่อหุ้มระบอบราชการจากการเกาะกินและทำลายของก๊กเหล่าและเครือญาติ ดังที่ เฮนรี ฟอร์ด ได้กล่าวไว้ ความเป็นพรรคการเมืองและการคอร์รัปชันแท้จริงแล้วเป็นหลักการที่เป็นปฏิปักษ์กัน ความเป็นพรรคการเมืองพยายามจะสร้างสายสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกับภารกิจสาธารณะที่ได้รับการยอมรับ ในขณะที่การคอร์รัปชันนั้นแนบชิดกับผลประโยชน์ของ

เอกชนและผลประโยชน์ส่วนบุคคลที่หลบๆ ซ่อนๆ และหลบหลีกความรับผิดชอบ ความอ่อนแอของพรรคการเมืองนั้นจึงเป็นโอกาสให้เกิดการคอร์รัปชัน”⁵²

การเน้นถึงการทำงานอย่างเป็นระบบของพรรคการเมืองช่วยให้เราเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ที่เกิดจากการพัฒนาสู่ความเป็นสมัยใหม่ จากมุมมองเชิงจารีตนั้น ความขัดแย้งเป็นอันตรายต่อความเป็นเอกภาพในสังคม เมื่อเป็นเช่นนั้น การแข่งขันในระบบประชาธิปไตยบนฐานของการเลือกตั้งก็ย่อมถูกมองเป็นการเติมเชื้อให้คอร์รัปชันและประชานิยม โดยเฉพาะเมื่อพรรคการเมืองพยายามเข้าถึงและรักษาการควบคุมระบบแจกจ่ายผลประโยชน์ หากมองจากมุมมองแบบสมัยใหม่แล้ว การแข่งขันกันอย่างเปิดเผยภายใต้การจับตามองจากสาธารณชนย่อมสกัดกั้นการคอร์รัปชัน ยิ่งไปกว่านั้น ระบบแข่งขันทางการเมืองยังนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงรัฐบาลอยู่บ่อยครั้งด้วยการลงโทษรัฐบาลที่ไร้ความสามารถและคอร์รัปชัน นี่คือการกำจัดความสกปรกโสมมได้อย่างมีประสิทธิภาพ มุมมองดังกล่าวสะท้อนแนวคิดมือที่มองไม่เห็นของตลาด โดย อัดัม สมิท (Adam Smith) ที่ว่าผลรวมของพฤติกรรมที่อยู่บนฐานของผลประโยชน์ส่วนตนสามารถสร้างประโยชน์ต่อสาธารณะได้

ด้วยบทบาทที่สำคัญในระบบอุปถัมภ์ทุกวันนี้ พรรคการเมืองในประเทศกำลังพัฒนาถูกจับตามองด้วยความกังวล⁵³ ปราบฏุกการณ์นี้สะท้อนความอึดอัดใจและความโกรธที่เกิดขึ้นกับ “ความฉ้อฉลของพรรคการเมือง” ในสหรัฐอเมริกาและยุโรปเมื่อปลายศตวรรษที่ 19 ความคับข้องใจต่อการคอร์รัปชันทางการเมืองได้นำไปสู่การเกิดขึ้นของขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อปฏิรูปของฝ่ายเสรีนิยม ซึ่งได้พยายามสร้างความเข้มแข็งให้กับ “สถาบันที่มีความเป็นอิสระ” เพื่อใช้เป็นยารักษาปัญหาการคอร์รัปชันทางการเมือง

“เพื่อต่อสู้กับการครอบงำของพรรคการเมืองและการทดแทนความอ่อนแอของรัฐ ศาลยุติธรรมหลายแห่งได้พยายามขยายอิทธิพลของตนเอง คำตัดสินของศาลยุติธรรมมุ่งหมายจะเติมเต็มหน้าที่ในการกำกับดูแลสังคมให้สมบูรณ์ขึ้นและยืนยันหยัดในหลักประโยชน์ส่วนรวม [...] ผู้พิพากษาต่างก็รู้สึกสะอิดสะเอียนกับการไร้ความสามารถและการคอร์รัปชันของนักการเมืองที่ทำให้พวกเขากลายเป็นผู้นำทางธุรกิจและผู้ชนะในระบบทุนนิยมเสรี

ในสายตาของผู้พิพากษา สิ่งที่เกิดขึ้นคือการก้าวไปข้างหน้าเพื่อปฏิเสชรระบบการเมืองอันเต็มไปด้วยการคอร์รัปชันซึ่งควบคุมกิจกรรมทางสังคมมาโดยตลอด”⁵⁴

ความไม่ไว้วางใจของสาธารณะต่ออำนาจบริหารที่เล่นพรรคเล่นพวกได้นำไปสู่การเกิดขึ้นของคณะกรรมการอิสระและระบบตุลาการที่เข้มแข็ง

“ฝ่ายบริหารรับรู้ถึงความกังวลของสาธารณชนว่ารัฐบาลที่ขาดความอิสระไม่อาจจะได้รับความไว้วางใจให้เป็นตัวแทนที่เป็นกลางของผลประโยชน์ส่วนรวมได้ เมื่อตระหนักว่าความกังวลต่อการเล่นพรรคเล่นพวกนี้จะนำไปสู่การไม่ยอมรับความชอบธรรม ฝ่ายบริหารจึงตื่นตัวในการพยายามส่งมอบภาระรับผิดชอบของตนไปสู่องค์กรอิสระ เพราะฉะนั้นแล้ว เพื่อแก้ปัญหาคอร์รัปชันทางการเมืองที่แพร่หลาย สถาปัตยกรรมเชิงสถาบันในสหรัฐอเมริกาจึงถูกสร้างขึ้นใหม่เพื่อสะท้อนความแตกต่างระหว่างความชอบธรรมจากการเลือกตั้งกับความชอบธรรมจากความเป็นอิสระ”⁵⁵

การสนับสนุนสถาบันที่ไม่ได้มาจากหลักเสียงข้างมากเหนือหลักเสียงข้างมากมักจะถูกผลักดันด้วยผลประโยชน์ทางชนชั้น คำเตือนจาก อเล็กซ์ เดอ ต็อกเกอวิลล์ (Alexis de Tocqueville) ที่มีต่อ “ทรราชของเสียงข้างมาก” ได้รับความนิยมเสมอมาจากชนชั้นนำและชนชั้นกลางที่เกรงกลัวกับการที่อนาคตของตนจะต้องถูกตัดสินโดยประชากรที่เป็นเสียงส่วนใหญ่

ผิดกันกับความคาดหวังของผู้สนับสนุนระบอบประชาธิปไตยเสรีนิยมและระบบตลาดเสรี การคอร์รัปชันอย่างเป็นทางการยังคงดำรงอยู่ต่อไปในหลายประเทศ เพราะฉะนั้นเมื่อเร็วๆ นี้จึงมีเสียงเรียกร้องจากนักทฤษฎีที่นิยมความเป็นสมัยใหม่เห็นตรงกันว่า การเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตยที่เข้มแข็งจะต้องกลับคืนมา คริสเตียน ฟอน ซอสต์ (Christian von Soest) สรุปไว้ว่า แม้จะมีความพยายามสร้างสถาบันที่เป็นประชาธิปไตยรวมถึงเสียงเรียกร้องธรรมาภิบาลขนานใหญ่ แต่การสร้างประชาธิปไตยก็ไม่ได้ “หยั่งรากลึกพอ” ที่จะลดอิทธิพลของการคอร์รัปชันได้โดยเด็ดขาด

“ระดับของการสร้างประชาธิปไตยเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งในการกำหนด

ระดับของการคอร์รัปชันอย่างเป็นระบบ ระบบอุปถัมภ์ และที่สำคัญการกระจุกตัวของอำนาจที่ไม่เป็นทางการ [...] เฉพาะในระบบที่มีลักษณะเป็นประชาธิปไตยเข้มแข็งเท่านั้นจึงจะสามารถใช้ประโยชน์จากการคอร์รัปชันอย่างเป็นระบบ ระบบอุปถัมภ์ และการกระจุกตัวของอำนาจที่ไม่เป็นทางการระดับความเป็นประชาธิปไตยที่เท่านั้น [...] จะต้องสูงมากทีเดียว”⁵⁶

ในประเทศที่ไม่สามารถข้ามผ่านประตูไปสู่ประชาธิปไตยที่สูงงอมได้นั้น การควบคุมระดับต่ำอาจเชื่อเชิญให้ผู้คนเข้าสู่การแลกเปลี่ยนโดยทุจริตและใช้เส้นสายมากขึ้น จึงจะต้องสลายการรวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจของบุคคล ประตูสู่ประชาธิปไตยที่สูงงอมนั้นไม่ได้อยู่ที่เวลาแต่เป็นคุณภาพ การลดระดับของการคอร์รัปชันอย่างเป็นระบบนั้นจะบังเกิดผลได้ไม่ใช่เพราะ “ความคงทน” ของหลักประชาธิปไตย (เช่น มีการเลือกตั้งต่อเนื่อง) หากแต่เป็น “การหยั่งรากลึก” ของหลักประชาธิปไตย ซึ่งก็คือระดับความเข้มข้นของการแข่งขันในการเลือกตั้ง สิทธิทางการเมือง และสิทธิพลเมืองต่างหากที่จะสร้างความเปลี่ยนแปลงได้⁵⁷

เมื่อพิจารณาทุกสิ่งแล้ว บางคนอาจตีความว่าคอร์รัปชันคือการขาดพร่องของการสร้างความเป็นสถาบันทางการเมือง ส่วนบางคนก็ตีความว่าคอร์รัปชันเป็นผลพวงของการขาดพร่องดังกล่าว บางคนแนะนำให้สร้างความเข้มแข็งให้กับพรรคการเมือง ในขณะที่บางคนแนะนำให้ลดทอนความเข้มแข็งของพรรคการเมือง ซึ่งจากพัฒนาการล่าสุด ทั้งสองทางเลือกในการแก้ปัญหา ก็ได้รับการพิสูจน์แล้วว่าต่างก็มีข้อบกพร่อง แต่ก็อีกนั่นละ มันอาจเป็นไปได้ที่จะวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ที่ซับซ้อนระหว่างคอร์รัปชันกับการสร้างความเป็นสถาบันโดยไม่คำนึงถึงบริบททางการเมืองและสังคม

คอร์รัปชันและความชอบธรรม

ความสัมพันธ์ระหว่างการคอร์รัปชันกับความชอบธรรมเป็นวิาทะอย่างเข้มข้นระหว่าง “ฝ่ายศีลธรรม” กับ “ฝ่ายทวนกระแส” ศีลธรรมแบบที่ฝังรากอยู่ในทัศนะแบบเวเบอร์และพบได้ในทฤษฎีความเป็นสมัยใหม่มองว่า คอร์รัปชันโดยธรรมชาติแล้วย่อมส่งผลเสียหายต่อสังคมที่กำลังพัฒนา⁵⁸ “นักศีลธรรม” เชื่อว่า “เมื่อการตรากฎหมายและการออกระเบียบกฎหมายในสังคมใดทำได้ตามอำเภอใจ

การสนับสนุนจากสาธารณชนย่อมลดลงและประชาชนก็ยอมไม่ยินยอมที่จะใช้ชีวิตภายใต้กฎกติกาอีกต่อไป”⁵⁹ ด้วยเหตุนี้คอร์รัปชันจึงเป็นเหตุแห่งการเสื่อมถอยของความชอบธรรมของระบอบดังกล่าว

ช่วงทศวรรษ 1960 นักวิชาการสาย “ทวนกระแส” ได้ท้าทายแนวคิดดังกล่าว โดยมองว่าคอร์รัปชันเป็นสิ่งที่อาจมีประโยชน์ต่อความชอบธรรมของรัฐ อาร์โนลด์ ไฮเดนไฮเมอร์ (Arnold Heidenheimer) กล่าวไว้ว่า

“ในช่วงแรกเริ่มของการพัฒนาทางการเมืองและการบริหารราชการ ... การเล่นพรรคเล่นพวก การแจกจ่ายผลประโยชน์ และการติดสินบนอาจจะช่วยส่งเสริมความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและความมั่นคงของชาติ การมีส่วนร่วมในระดับประเทศต่อกิจการสาธารณะ การก่อตัวของระบบพรรคการเมืองที่ทำงานได้ และความรับผิดชอบของระบบราชการต่อสถาบันทางการเมือง”⁶⁰

การคอร์รัปชันอาจมีส่วนทำให้เกิดความไร้เสถียรภาพและโอกาสจะเกิดความแตกแยกในชาติผ่านการทำลายความชอบธรรมของโครงสร้างทางการเมือง แต่ก็ไม่มีอะไรยืนยันชัดเจนว่าการคอร์รัปชันของระบอบเก่าเป็นสาเหตุหลักให้เกิดการปฏิวัติสังคมขึ้น ทั้งนี้ หากการคอร์รัปชันเป็นเหตุให้ระบบการเมืองสูญเสียความชอบธรรมในสายตาของกองทัพ มันก็อาจจะส่งผลโดยตรงต่อความไร้เสถียรภาพและความแตกแยกในชาติได้⁶¹

“กล่าวโดยรวมแล้ว พฤติกรรมการติดสินบนและความไม่ซื่อสัตย์มีแนวโน้มที่จะช่วยถ่วงหน่วงให้แก่ระบอบเผด็จการอำนาจนิยม ซึ่งการเปิดโปงพฤติกรรมคอร์รัปชันที่เกิดขึ้นในรัฐบาลก่อนหน้าและการนำผู้กระทำผิดมาลงโทษนั้นจะเป็นฐานในการสร้างการยอมรับจากกลุ่มประชาชนที่มีการศึกษาและเสียสละในสังคม [...] การขจัดพฤติกรรมการคอร์รัปชันยังถูกใช้เป็นข้ออ้างสำคัญของการยึดอำนาจโดยกองทัพ”⁶²

แม้การคอร์รัปชันจะมีบทบาทสำคัญในการสร้างเหตุผลรองรับหลังรัฐประหาร แต่ โจเซฟ ไน ยังตั้งข้อสงสัยว่าส่วนใหญ่แล้ว [คอร์รัปชัน] เป็นเพียงแค่เหตุผลรองรับเท่านั้น

“บางทีเรื่องสำคัญกว่านั้นก็คือความรังเกียจความวุ่นวายทางการเมืองของผู้นำเหล่าทัพ ไม่ว่านักการเมืองจะซื่อสัตย์หรือไม่ก็ตาม และมีแนวโน้มที่พวกเขาจะกล่าวโทษนักการเมืองพลเรือนว่าเป็นต้นเหตุแห่งความล้มเหลว...”⁶³

ด้วยประการฉะนี้ ไบรอัน โครซีเยร์ (Brian Crozier) จึงมองว่า “การเหยียดหยามการไร้ความสามารถและการคอร์รัปชันของพลเรือน” นั้นเป็นสาเหตุหลักของการรัฐประหารที่เกิดขึ้นในหลายประเทศแถบเอเชีย⁶⁴

อันที่ต้นยังตั้งข้อสังเกตอีกว่า ทักษะคดีที่มีต่อคอร์รัปชันในสังคมเปลี่ยนผ่านนั้นได้รับอิทธิพลจากการเมืองและจิตวิทยามากกว่าข้อเท็จจริง

“การเริ่มต้นรับรู้ถึงสภาพความเป็นสมัยใหม่มักจะนำไปสู่มาตรฐานของความบริสุทธิ์ผุดผ่องที่ไม่สมเหตุสมผล [...] การขยับขยายของคุณค่าเหล่านี้นำไปสู่การปฏิเสธไม่ยอมรับการต่อรองและการประนีประนอมที่มีความสำคัญยิ่งต่อการเมือง และสนับสนุนการผูกโยงการเมืองเข้ากับการคอร์รัปชัน สำหรับผู้กระตือรือร้นต่อความเป็นสมัยใหม่ การที่นักการเมืองสัญญาว่าจะสร้างระบบชลประทานให้กับชาวนาในหมู่บ้านหากเขาได้รับเลือกตั้ง ก็ถูกมองว่าเป็นพฤติกรรมที่คอร์รัปชันไม่ต่างไปจากการยื่นข้อเสนอเพื่อซื้อเสียงของชาวบ้านก่อนการเลือกตั้ง [...] ในกรณีที่สุดโต่ง การเป็นปฏิปักษ์กับคอร์รัปชันมักจะอยู่ในรูปของการโหยหาความบริสุทธิ์ผุดผ่องอย่างเข้มข้น [...] ความย้อนแย้งก็คือมโนทัศน์ที่สุดโต่งในการต้านคอร์รัปชันนี้ยังอาจส่งผลสุดท้ายที่คล้ายคลึงกับการคอร์รัปชัน ทั้งสองสิ่งต่างทำทลายความเป็นอิสระของการเมือง สิ่งหนึ่งทดแทนเป้าหมายสาธารณะด้วยเป้าหมายส่วนตัว ในขณะที่อีกสิ่งหนึ่งแทนที่คุณค่าทางการเมืองด้วยคุณค่าทางเทคนิค”⁶⁵

อย่างไรก็ดี กลุ่มต่างๆ อาจจะตัดสินผลการกีดกันความชอบธรรมของระบบการเมืองจากคอร์รัปชันแตกต่างกันไป ในสายตาของกลุ่ม “สมัยใหม่” เช่นนักเรียนนักศึกษาและชนชั้นกลาง (ซึ่งได้รับประโยชน์จากหลักความสำเร็จและความเป็นสากลนิยม) การขาดระบบคุณธรรมอาจทำลายความชอบธรรมของระบบ⁶⁶ เหล่าปัญญาชนมักจะโยงคุณค่าอันศักดิ์สิทธิ์เข้ากับพื้นที่การเมืองการปกครอง ทำให้

พวกเขาที่มีความรู้สึกเกลียดชังความชั่วร้ายใดๆ ที่ทำลายคุณค่าศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้น⁶⁷ ส่วนกลุ่มอื่นๆ อาจมองการทุจริตเป็นส่วนที่สำคัญของวัฒนธรรมการเมืองและระบบการเมืองของระบอบเก่าที่พวกเขาต้องการทำลาย⁶⁸ แนวทางที่ค่อนข้างจะอุดมคติซึ่งแพร่กระจายไปในกลุ่มคนที่มีความสุดโต่งและฝายปฏิรูปอาจสะท้อนลักษณะแบบจาโคบง (Jacobins) ผ่านการแสวงหาคุณธรรมของพวกเขาเหล่านั้น⁶⁹

จินตภาพถึงรัฐ: เรื่องเล่าคอร์รัปชันในการก่อร่างสร้างระเบียบทางการเมืองและศีลธรรม

นอกเหนือไปจากประเด็นเรื่องผลกระทบของคอร์รัปชันในเชิงโครงสร้าง อีกประเด็นที่น่าสนใจคือหน้าที่ทางสังคมของเรื่องเล่าคอร์รัปชัน (corruption narratives) ในการก่อร่างสร้างความเป็นจริงทางสังคมและการต่อสู้ทางสังคม

การคอร์รัปชันและปฏิภิกิริยาที่สังคมมีต่อเรื่องอื้อฉาวของคอร์รัปชันอาจจะมีบทบาทในการสร้างและผลิตซ้ำระเบียบอันพึงปรารถนา โดยทั่วไปแล้วคอร์รัปชันทำงานเป็นภาษาให้ผู้คนไข้เข้าใจโลกทางการเมืองที่พวกเขาดำรงอยู่ นักมานุษยวิทยาได้แสดงให้เห็นว่าวาทกรรมคอร์รัปชันไม่เพียงแต่สร้างพฤติกรรมที่ “เหมาะสม” และ “ไม่เหมาะสม” ทางศีลธรรม แต่ยังช่วยให้คนชนบทและข้าราชการสามารถจินตนาการถึงรัฐได้ เรื่องเล่าคอร์รัปชันยังรับบทสำคัญในรัฐธรรมนูญ โดยกำหนดสิ่งที่รัฐสามารถทำได้และควรทำให้กับพลเมืองของรัฐ⁷⁰ บางครั้ง เรื่องอื้อฉาวที่เกิดขึ้นในบางขณะอาจนำไปสู่การออกกฎหมายที่มิผลบังคับใช้เป็นการทั่วไป และมีส่วนในการกำหนดหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการบริหารประเทศต่อไป การสอบสวนการคอร์รัปชันเหล่านี้ อาจไม่ได้ส่งผลเปลี่ยนแปลงสิ่งที่เกิดขึ้นจริง แต่มันทำหน้าที่ในการย้ำเตือนสภาพอุดมคติแห่งความเป็นเอกภาพและความยุติธรรมต่างหาก⁷¹

ในการยกตัวอย่างถึงบทบาทของเรื่องเล่าคอร์รัปชันในเชิงกระตุ้นและเชิงสัญลักษณ์นั้น หัวข้อที่ 4 จะสำรวจการเกิดขึ้นของ “ขบวนการต่อต้านคอร์รัปชัน” ในระดับโลกและความขัดแย้งทางการเมืองในประเทศไทย

ในวังวนแห่งการเปลี่ยนแปลง: การเปลี่ยนผ่านสร้างคอร์รัปชัน

ตั้งแต่ก่อนจะมีการบัญญัติคำว่า *คอร์รัปชันทางการเมือง* ขึ้นนั้น สิ่งนี้ก็มิได้อยู่

อย่างแพร่หลายในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติแล้ว นักวิชาการบางคนอธิบายไว้ว่า คอร์รัปชันทางการเมืองกลายเป็นปัญหาสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในห้วงเวลาแห่งการเปลี่ยนผ่านจากโครงสร้างทางการเมือง วัฒนธรรม และสถาบันแบบหนึ่งไปสู่อีกแบบหนึ่ง⁷² ในปฏิสัมพันธ์อันซับซ้อนระหว่างวิถีประวัติศาสตร์ของสังคมกับแรงกดดันแห่งการเปลี่ยนผ่านที่เรียกร่องการเปลี่ยนแปลงนั้น ค่านิยมส่วนรวมและคุณค่าที่ครองอำนาจในสังคมมีอิทธิพลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและการเมือง ในขณะเดียวกัน การเกิดขึ้นของเศรษฐกิจใหม่และสังคมใหม่ก็เรียกร่องความจำเป็นเชิงหน้าที่ในการให้ความหมายใหม่แก่ค่านิยมส่วนรวมและคุณค่าของสังคม การเปลี่ยนแปลงค่านิยมส่วนรวมช่วยอธิบายได้ว่าทำไมพฤติกรรมที่เคยเป็นที่ยอมรับหรือได้รับการสนับสนุนในสังคมมาหลายร้อยปีถึงถูกมองว่าเป็นพฤติกรรมที่ผิดแปลกและเป็นอาชญากรรมไปได้ในทันใด สำหรับ ซามูเอล ฮันทิงตัน การเกิดขึ้นของระเบียบทางศีลธรรมใหม่ได้สร้างกรอบใหม่ให้กับพฤติกรรมอย่าง “การคอร์รัปชัน” ที่เคยเป็นเรื่องปกติธรรมดาทั่วไปในระเบียบทางศีลธรรมแบบจารีต ให้กลายเป็นพฤติกรรมที่มีอายยอมรับได้

“การคอร์รัปชันในสังคมสมัยใหม่มิได้เป็นผลลัพธ์จากการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจากค่านิยมส่วนรวมที่ยอมรับกันมาแต่เดิม มากเท่ากับที่มันเป็นการปรับเปลี่ยนค่านิยมส่วนรวมเสียใหม่จากแบบแผนทางพฤติกรรมที่ลงหลักปักฐานแล้วในสังคม”⁷³

อย่างไรก็ดี การเพิ่มขึ้นของคอร์รัปชันอย่างเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายนั้นไม่ได้เกิดจากการ “แปะป้ายใหม่” ให้กับพฤติกรรมดังกล่าวเท่านั้น แต่ยังสะท้อน “ความสับสนของระบบคุณค่า” ซึ่งเป็นลักษณะทั่วไปของสังคมเปลี่ยนผ่าน ผู้มีอำนาจในสังคมเปลี่ยนผ่านนั้นต่างก็ตกอยู่ในใจกลางความขัดแย้งระหว่างระบบคุณค่าสองระบบ⁷⁴

“ยิ่งไปกว่านั้น การเรียกร่องให้ตั้งคำถามต่อมาตรฐานเก่าก็มักจะลดทอนความชอบธรรมของมาตรฐานทั้งหมดไปด้วย ความขัดแย้งระหว่างค่านิยมส่วนรวมสมัยใหม่กับค่านิยมส่วนรวมตามจารีตเปิดโอกาสให้บุคคลกระทำสิ่งที่ไม่ดีมีเหตุผลรองรับ ไม่ว่าจะถูกตัดสินจากบรรทัดฐานใดก็ตาม”⁷⁵

ฉะนั้น การคงอยู่ร่วมกันของระเบียบเชิงคุณค่าหลายชุดจึงส่งเสริมพฤติกรรม

คอร์รัปชัน หรือแม้กระทั่ง “ประดิษฐ์สร้าง” มันขึ้นมา อธิบายง่ายๆ ก็คือ การเปลี่ยนผ่านสร้างคอร์รัปชันนั่นเอง

คอร์รัปชันในฐานะตัวกระตุ้นการเปลี่ยนแปลง

อย่างไรก็ดี ความสัมพันธ์ดังกล่าวเกิดขึ้นได้ทั้งสองทาง คอร์รัปชันสามารถสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมได้เช่นกัน ระเบียบทางการเมืองและศีลธรรมได้สร้างรากฐานให้กับชีวิตทางเศรษฐกิจ คือความไว้วางใจในปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล จากชีวิตประจำวันจนถึงการดำเนินธุรกิจที่ซับซ้อน เศรษฐกิจจะทำงานได้ก็ต่อเมื่อต้นทุนธุรกรรมระหว่างหน่วยเศรษฐกิจต่างๆ นั้นไม่สูงจนเกินไป อธิบายง่ายๆ ก็คือ ในยามที่เราซื้อสินค้าหรือบริการ เราจำเป็นต้องมีความไว้วางใจว่าเงื่อนไขสารพัดที่ไม่ได้ถูกอธิบายไว้ชัดเจนจะเกิดขึ้นจริง เช่น ผลិតภัณฑ์จะไม่เป็นอันตรายแก่ชีวิต จะได้รับบริการด้วยความใส่ใจ จะมีการปฏิบัติตามข้อตกลงที่กำหนดไว้ในสัญญา และด้วยการที่เราเองก็ไม่สามารถยืนยันเงื่อนไขพื้นฐานเหล่านี้ได้ด้วยตนเองทั้งหมดในทุกธุรกรรม เราจึงต้องพึ่งพาสถาบันสาธารณะในการกำกับควบคุมพฤติกรรมของหน่วยเศรษฐกิจทุกหน่วย

ในสังคมเกษตรที่ไม่ซับซ้อนเท่า ระบบการเมืองบนฐานความสัมพันธ์ส่วนบุคคลระหว่างขุนนางศักดินากับข้ารับใช้ผู้ภักดีนั้นก็ทำงานได้ดีพอแล้ว จนเมื่อสังคมอุตสาหกรรมแผ่ขยายใหญ่โต ซึ่งผนวกรวมการแบ่งงานกันทำในระดับโลกเข้าด้วยกัน บังคับบุคคลไม่อาจพึ่งพิงความสัมพันธ์ส่วนบุคคลในการให้ความไว้วางใจกันได้อีกต่อไป คอร์รัปชันและความโสมมได้ทำลายสมรรถภาพของระบบศักดินาราชูปถัมภ์ ความล้มเหลวในการตอบสนองความจำเป็นในระบบเศรษฐกิจที่ซับซ้อนและสังคมพหุนิยมได้กีดกักร่อนความชอบธรรมเชิงผลงานของระเบียบสังคมแบบศักดินาราชูปถัมภ์ลง

ความจำเป็นของชีวิตสมัยใหม่ได้เปลี่ยนแปลงวิธีการที่ผู้คนให้ความหมายกับผลประโยชน์ส่วนตน วางกรอบความเชื่อและตั้งปณิธานถึงสิ่งที่ตนคาดหวัง ด้วยความที่พวกเขาไม่จำเป็นจะต้องพึ่งพิงผู้อุปถัมภ์ส่วนตนอีกต่อไป ชนชั้นเกิดใหม่จึงเริ่มตั้งคำถามถึงความจำเป็นของการ “ส่งบรรณาการ” ในรูปของสินบน พลเมืองต่างโกรธเกี่ยวกับปัญหาคอร์รัปชันและการเล่นพรรคเล่นพวก และต้องการสถาบันที่สะอาดบริสุทธิ์และมีประสิทธิภาพ ในการต่อสู้เพื่อระเบียบแห่งอนาคตนี้ สัญญาประชาคมในแบบศักดินาราชูปถัมภ์จึงถูกทำลายไป

เมื่อพิจารณาทุกสิ่งแล้ว การคอร์รัปชันและการเล่นพรรคเล่นพวกจึงทำงานประหนึ่งเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนผ่าน เร่งเวลาการสุกปรองของระเบียบสังคมแบบศักดินาราชาอุปถัมภ์ และขับเน้นความจำเป็นของระเบียบบนฐานของกฎหมายและเหตุผล

คอร์รัปชันในสังคมเปลี่ยนผ่าน

คอร์รัปชันจึงดำรงอยู่ ณ จุดแตกหักระหว่างระเบียบแบบศักดินาราชาอุปถัมภ์ที่กำลังเสื่อมลงกับระเบียบใหม่ที่กำลังเกิดขึ้น ขณะที่คอร์รัปชันเป็นหลักในการทำงานของระบบอุปถัมภ์ ในเวลาเดียวกันมันก็เป็นสิ่งที่หล่อหลอมให้เกิดขึ้นของชนชั้นใหม่ในสังคมเป็นไปอย่างง่ายดายยิ่งขึ้น ขณะที่คอร์รัปชันเป็นอุปนายของชนชั้นปกครองในการดึงเอาชนชั้นนำใหม่เข้าสู่ระเบียบแบบศักดินาราชาอุปถัมภ์ ในเวลาเดียวกันมันก็เป็นเครื่องมือของชนชั้นเกิดใหม่ในการเข้าถึงสนามทางการเมือง ขณะที่คอร์รัปชันสะท้อนการคงความสำคัญของค่านิยมส่วนรวมแบบศักดินาราชาอุปถัมภ์ ในเวลาเดียวกันมันก็สะท้อนช่องว่างทางคุณค่าที่เกิดขึ้นจากการคงอยู่ร่วมกันของระเบียบทางศีลธรรมที่เป็นปฏิปักษ์กัน คอร์รัปชันช่วยอนุรักษ์การครอบงำของระบบอุปถัมภ์ ในขณะที่มันเองก็เติมเต็มช่องว่างในการทำงานที่สถาบันบนฐานของกฎหมายและเหตุผลอันไร้ประสิทธิภาพนั้นไม่สามารถดูแลจัดการได้อย่างทั่วถึง โดยสรุปก็คือ คอร์รัปชันทำหน้าที่เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนผ่านของระเบียบทางสังคมการเมือง และเศรษฐกิจ

อย่างไรก็ดี บทบาทที่แท้จริงของคอร์รัปชันก็ยังคงมีความคลุมเครืออยู่มาก ดูเหมือนว่าคอร์รัปชันจะทำให้การเปลี่ยนผ่านนั้นช้าลงและเร็วขึ้นไปพร้อมๆ กัน ดังที่งานศึกษาต่างๆ ได้แสดงให้เห็นแล้ว ความคลุมเครือนี้นำไปสู่การอ่านความหมายและการตีความที่ขัดแย้งกันมากมาย ในขณะเดียวกันเราจะเห็นได้ว่าความคลุมเครือของคอร์รัปชันเป็นกระจกสะท้อนลักษณะสองหน้า (Janus faced character) ของระเบียบต่างๆ ที่ดำรงอยู่ด้วยกันอันเป็นสภาพทั่วไปของสังคมเปลี่ยนผ่าน ฉะนั้นจึงอาจไม่ใช่เรื่องแปลกที่เรื่องเล่าคอร์รัปชันจะมีบทบาทหลักในการกำหนดทิศทางที่สังคมพยายามทำความเข้าใจวงแห่งการเปลี่ยนแปลงและในการก่อร่างสร้างการต่อสู้เพื่อระเบียบแห่งอนาคต

กล่าวโดยสรุปแล้ว ผลกระทบของการคอร์รัปชันต่อการพัฒนาการเมืองนั้น ยังไม่กระจ่างชัด การคอร์รัปชันเองอาจช่วยผนวกรวมกลุ่มที่เคยถูกกีดกันให้เข้ามามีส่วนร่วมในระบบการเมือง แต่ในขณะเดียวกันก็อาจทำลายสมดุลระหว่างชาติพันธุ์ได้ ดูเหมือนว่าการคอร์รัปชันจะมีผลในการสร้างเสถียรภาพให้กับระบอบเผด็จการอำนาจนิยมพร้อมๆ กับการทำลายความชอบธรรมของมันไปด้วย นอกจากนี้การคอร์รัปชันอาจเป็นตัวหล่อลื่นให้การเปลี่ยนผ่านทางการเมืองเป็นไปอย่างง่ายดายยิ่งขึ้น หากแต่ตัวมันเองก็อาจเป็นเครื่องมือของชนชั้นนำเก่าในการตั้งรังการเปลี่ยนผ่าน ในสายตาของบางคน การคอร์รัปชันสะท้อนความน่าพิงของระบอบเก่า ขณะที่หลายคนให้สถานะมันเหมือนดังการเกิดขึ้นของสังคมทุนนิยม ด้วยการพิจารณาคอร์รัปชันผ่านมุมมองหลากหลายสำนักคิด จะเห็นได้ว่า “คอร์รัปชัน” ได้ตอบสนองหน้าที่ทางสังคมหลากหลายแบบและส่งผลกระทบต่อพัฒนาทางการเมืองในทิศทางที่คลุมเครืออย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม ดูเหมือนว่าจะเป็นฉันทมติแล้ว โดยเฉพาะที่ว่าคอร์รัปชันนั้นกำลังทำลายความชอบธรรมของประชาธิปไตยที่กำลังเริ่มพัฒนา

4. การเมืองของ (การต้าน) คอร์รัปชัน

จากการสำรวจมุมมองทางประวัติศาสตร์และทางวิชาการเกี่ยวกับคอร์รัปชัน ยิ่งเห็นได้ชัดว่าเรากำลังพินิจพิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่มีหลากหลายมิติและมีความซับซ้อน ซึ่งได้รับอิทธิพลจากปัจจัยทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมที่หลากหลาย ปัจจัยเหล่านี้ได้สร้างผลกระทบต่อพัฒนาทางการเมืองและสังคม เพราะฉะนั้นแล้ว จึงไม่ใช่เรื่องน่าแปลกใจเลยที่หลากสำนักคิดจะมองปัญหาการคอร์รัปชันแตกต่างกัน

ในอีกแง่หนึ่ง หากถามว่ามุมมองใดครอบงำพื้นที่ทางวิชาการและมีบทบาทกำหนดนโยบายต้านคอร์รัปชันทั้งในประเทศและในระดับสากล? ในส่วนนี้เราจะต้องมองให้ลึกลงไปถึงเศรษฐศาสตร์การเมืองของการต่อสู้กับคอร์รัปชัน และวาระ (ซ่อนเร้น) ของเหล่าผู้สนับสนุนนโยบายต่อต้านคอร์รัปชันอย่างเข้มข้น

4.1 การดูแลจัดการอย่างระมัดระวัง: ภาระเชิงอุดมการณ์ของ “การต่อต้านคอร์รัปชันในระดับโลก”

ประวัติศาสตร์การต่อสู้กับคอร์รัปชันมีเส้นทางที่น่าแปลกใจ จากเรื่องที่ว่า

ไม่ค่อยได้รับความสนใจกลายเป็นวาระทางการเมืองในระดับโลกที่สำคัญอย่างยิ่ง เริ่มจากการเป็นมาตรฐานทางกฎหมายในการทำธุรกิจของชาวอเมริกัน การต่อต้านคอร์รัปชันได้พัฒนาไปเป็นค่านิยมระดับโลกในฐานะส่วนหนึ่งของการสร้างธรรมาภิบาล⁷⁶ ยุทธศาสตร์ต่อต้านคอร์รัปชันในช่วงเริ่มแรกจำกัดความสนใจอยู่ที่การบริหารรัฐกิจเพื่อลดหรือขจัดโอกาสในการคอร์รัปชัน เพิ่มเงินเดือนข้าราชการพลเรือน และผู้นำทางการเมือง เพิ่มการควบคุมตรวจสอบและการกำกับดูแลอย่างเข้มข้น⁷⁷ ในช่วงต้น โครงการต่อต้านคอร์รัปชันห้าประเด็น (Five Point Anti-Corruption Program) โดย ปีเตอร์ ไรเกน (Peter Eigen) ผู้ก่อตั้งองค์กรเพื่อความโปร่งใสสากล มีความครอบคลุมกว้างขวางกว่านี้ โดยเพิ่มภาระผูกพันให้กับผู้นำ การบัญญัติและบังคับใช้กฎหมายต่อต้านคอร์รัปชัน และการทบทวนขั้นตอนระเบียบราชการจำนวนมาก⁷⁸

คีธ เฮนเดอร์สัน (Keith Henderson) ที่ปรึกษาองค์กรเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศแห่งสหรัฐอเมริกา (USAID) ได้ขยายแนวทางการต้านคอร์รัปชันนี้ไปสู่แผนปฏิบัติการแปดประเด็น (Eight Point Action Plan) โดยเพิ่มแนวทางในการยกระดับความรับผิดชอบของรัฐบาลและความโปร่งใสของกระบวนการทางประชาธิปไตย ทั้งหมดก็เพื่อส่งเสริมการค้า การลงทุน และการเติบโตทางเศรษฐกิจ เพื่อสนับสนุนการสร้างศักยภาพและความเชื่อมั่นจากสาธารณชนต่อสถาบันของรัฐบาล และในขณะเดียวกันก็เพื่อสร้างการยอมรับของสาธารณชนต่อสังคมที่ยึดหลักนิติธรรม⁷⁹ จากจุดนั้น เหลือเพียงก้าวเล็กๆ ก็จะไปสู่วาระการสร้างธรรมาภิบาลของไอเอ็มเอฟและธนาคารโลก ในปี 1998 เจมส์ วูลเฟินซอห์น (James Wolfensohn) ประธานธนาคารโลกในขณะนั้นได้ประกาศ “สงครามครูเสดเพื่อต่อสู้กับมะเร็งร้ายแห่งการคอร์รัปชัน”⁸⁰ ซึ่งหลายคนเรียกมันว่า “สงครามโลกเพื่อต่อสู้กับการติดสินบน”⁸¹

กระแสการต่อต้านคอร์รัปชันที่จู่ๆ ก็โดดเด่นขึ้นมา มีที่มาจากอะไร? ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ของทุนนิยมการเงิน ได้เกิดความกังวลต่อความสัมพันธ์ระหว่างการคอร์รัปชันทางการเมืองกับการลงทุนที่ลดต่ำลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ นอกจากนั้นการมุ่งความสนใจไปยังความสัมพันธ์ที่ไม่สมบูรณ์ระหว่างรัฐกับตลาด ซึ่งถูกนำเสนอโดยงานวิชาการที่อธิบายเรื่องการแสวงหาส่วนเกินทางเศรษฐกิจ ก็สอดคล้องตอกันดีกับอุดมการณ์เสรีนิยมใหม่ที่กำลังเกิดขึ้น หากเราเชื่อว่าการแสวงหาส่วนเกินทางเศรษฐกิจนั้นตามนियามแล้วเกิดขึ้นเมื่อรัฐเข้าไปสร้างข้อจำกัดในตลาด ทางออกของปัญหาก็คือชัดเจนในตัวมันเอง⁸²

“พื้นที่ของรัฐควรจะถูกกลดลงให้เหลือน้อยที่สุด และการควบคุมโดยระบบราชการก็ควรจะถูกแทนที่ด้วยกลไกตลาดในทุกโอกาสที่เป็นไปได้”⁸³

เป็นแค่ความบังเอิญจริงหรือที่มุมมองแบบเสรีนิยมใหม่ต่อการแสวงหาส่วนเกินทางเศรษฐกิจนั้นมีความคล้ายคลึงกับพิมพ์เขียวของฉันทมติวอชิงตัน? ในปัจจุบันแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาแทบจะได้รับความเห็นพ้องกันเป็นเอกฉันท์ว่า การพัฒนาถูกขับเคลื่อนด้วยตลาดเสรีที่ปราศจากภาวะจากข้อจำกัดของระบบราชการแบบโจธาธิบดีโดย กฎกติกาที่ล้นเกิน ภาครัฐที่ไร้ประสิทธิภาพ และผู้เก็บภาษีที่ละโมภ

การคอร์รัปชันถูกตีความเสียใหม่จาก “ผู้ประกอบการที่ได้รับประโยชน์จากการหลอกล้อด้วยคอร์รัปชัน” ซึ่งอาจมีประโยชน์อยู่บ้าง มาเป็นอุปสรรคหลักของการพัฒนา ยารักษาโรคที่ไอเอ็มเอฟและธนาคารโลกสั่งจ่ายให้แก่ประเทศต่างๆ คือ การทำให้เจ้าหน้าที่รัฐต้องทำงานภายใต้กติกากำกับแบบตลาด การคำนึงถึงต้นทุนและจริยธรรมของผู้ประกอบการ⁸⁴ ภายใต้กรอบแนวคิดเรื่อง “ธรรมาภิบาล” และ “ความรับผิดชอบ” การต่อสู้กับคอร์รัปชันถูกวางไว้ในฐานะวาระทางการเมืองระดับโลกที่สำคัญอย่างยิ่งในช่วงปลายทศวรรษ 1990

มิเชล ฟูก็อดต์ (Michel Foucault) เผยให้เห็นถึงอุปนิสัยของชนชั้นปกครองในการนำเสนอนโยบายหลายประการว่าเป็นสิ่งที่อยู่ “เหนือการเมือง”⁸⁵ ในความหมายนี้ การผลักดันเรื่องธรรมาภิบาลเสมือนเป็นตัวอย่างอันดีเลิศแห่งความเป็นสมัยใหม่ นับเป็นยุทธศาสตร์ทางวาทกรรมที่มีพลังอำนาจอย่างยิ่ง นักวิชาการหลายคนวิพากษ์ว่า หากตัดเรื่องภาษาที่ดูเป็นกลางและมีความเป็นเทคนิคออกไป วาระการสร้างธรรมาภิบาลในระดับโลกแฝงด้วยอคติเชิงอุดมการณ์และผลประโยชน์ทับซ้อนอยู่เบื้องหลัง ดังเช่นที่ สตีเวน แซมป์สัน (Steven Sampson) เคยอธิบายไว้อย่างตรงไปตรงมาว่า

“วาระแห่งการต่อต้านคอร์รัปชันในระดับโลกนั้นไม่ใช่ปฏิริยาต่อวาระเสรีนิยมใหม่ ตัวมันเองนั่นละคือวาระเสรีนิยมใหม่”⁸⁶

หากมองด้วยมุมมองนี้ เป้าหมายของวาระการสร้างธรรมาภิบาลก็คือการวางรากฐานเชิงคุณค่าให้แก่ระบอบทุนนิยมการเงินโลกที่กำลังเกิดขึ้น ฉะนั้นบางคนจึงวิพากษ์วาระการสร้างธรรมาภิบาลว่าเป็น “ไม้เรียวใหม่ที่จะใช้โบยตีรัฐบาล

นอกโลกตะวันตกให้ปรับตัวเข้ากับวาระทางเศรษฐกิจและการเมืองของสหรัฐอเมริกา และระบบทุนนิยม⁸⁷ ขณะที่อีกหลายคนโจมตีวาระการต่อต้านคอร์รัปชันว่าเป็น เครื่องมือเบิกทางเพื่อเปิดตลาดใหม่ให้กับระบบทุนนิยมการเงินโลก⁸⁸

วิกฤตการเงินโลกได้สร้างแรงสนับสนุนครั้งใหม่ต่อวาระการต่อต้านคอร์รัปชัน เมื่อไม่สามารถบ่งชี้ให้เห็นถึงความล้มเหลวจากภายในของตัวระบบทุนนิยมเอง ฝ่ายอนุรักษ์นิยมจึงโทษว่าวิกฤตนั้นเกิดมาจากพฤติกรรมที่ไร้ศีลธรรมของปัจเจก ไม่ว่าจะ เป็นองค์กรกำกับดูแลที่ “นอนหลับทับหน้าที่” หรือนักลงทุนที่ “ละโมภ” ภายใต้การ แปะป้ายว่าเป็นระบบ “ทุนนิยมพวกพ้อง” นิตยสาร *ดิอีโคโนมิสต์* ได้วางที่ทางของ คอร์รัปชันและการเล่นพรรคเล่นพวกในประเทศกำลังพัฒนาไว้อีกครั้งว่า

“ในโลกแห่งเศรษฐกิจเกิดใหม่ ศตวรรษที่แล้วเป็นวันเวลาอันดีเลิศสำหรับ นักแสวงหาส่วนเกินทางเศรษฐกิจ [...] ปัญหาที่ยิ่งใหญ่กว่านั้นก็ยังคงอยู่ใน โลกแห่งเศรษฐกิจเกิดใหม่เหล่านี้...”⁸⁹

จึงไม่น่าแปลกใจเลยที่สูตรสำเร็จแห่งฉันทมติของชิงตันจะกลับมาอีกครั้ง

“รัฐบาลที่ปรารถนาให้ประเทศของตนร่ำรวยและพยายามสร้างความสุขให้ แก่ประชาชนจำเป็นต้องทำให้ระบบตลาดสามารถทำงานได้ดีขึ้น”⁹⁰

อธิบายอีกแบบหนึ่ง รัฐบาลจำเป็นต้องสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางการเมือง สำหรับระบบเศรษฐกิจแบบตลาด จากนั้นก็ถอยกลับไป

อย่างไรก็ดี ชุมชนต่อต้านคอร์รัปชันในโลกก็ยังสนับสนุนแนวทางการ ปลดปล่อย หรือกระทั่งวิสัยทัศน์ต่อต้านทุนนิยมโลก สตีเวน แคมป์สัน ตั้งข้อสังเกต เรื่องนี้ผ่านสิ่งที่เขาเรียกว่า “อุดมการณ์ของกระแสต่อต้านคอร์รัปชัน”

“การต่อต้านคอร์รัปชันไม่เพียงเป็นชุดมาตรการทางนโยบายที่รัฐบาลสร้าง ขึ้นมาป้องกันการติดสินบนและลงโทษการเล่นพรรคเล่นพวก มันยังเป็นพลัง ทางศีลธรรมที่สะท้อนความขุ่นเคืองในหมู่ประชาชนทั่วไปและในหมู่ชนชั้น นำว่าสิ่งเหล่านี้ไม่ถูกต้อง การต่อต้านคอร์รัปชันไม่ได้เป็นเพียงแค่การทำให้ รัฐบาลหรือโครงการให้ความช่วยเหลือนั้นมีประสิทธิผลมากขึ้น แต่ยังเป็น

ความพยายามทำให้ประชาชนมีความเชื่อศรัทธามากขึ้นและยกระดับจิตสำนึกของประชาชนให้สูงขึ้นสู่ระดับใหม่ การต่อต้านคอร์รัปชันจึงเป็นพลังอำนาจทางศีลธรรม หรือแม้กระทั่งเป็นพลังอำนาจทางศาสนา [...] นี่คือสิ่งที่อธิบายว่าทำไมนักต่อสู้บางคนในองค์กรเพื่อความโปร่งใสสากล องค์กรนำในการต่อต้านคอร์รัปชัน จึงมองตัวเองเป็นตั้ง ‘นักรบแห่งความศรัทธา’ เมื่อมันเป็นการตอบสนองกับอำนาจข้ามชาติอันไร้ศีลธรรม กระหายกำไร และไร้ยางอาย การต่อสู้กับคอร์รัปชันจึงเป็นความพยายามในการฟื้นฟูมาตรฐานทางศีลธรรมและความรับผิดชอบที่สูญหายไป ในนามแห่ง ‘ชุมชน’ [...] การต่อสู้กับคอร์รัปชันจึงเป็นมากกว่าแค่ ‘กลยุทธ์’ ของรัฐบาลหรือบริษัทที่ต้องการจะยุติ แต่เป็นสงครามศักดิ์สิทธิ์ทางศีลธรรม”⁹¹

แม้ว่าเราอาจจะไม่เห็นด้วยกับข้อวิพากษ์อย่างรุนแรงข้างต้นต่อวาระการสร้างธรรมาภิบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งวาระการต่อต้านคอร์รัปชัน แต่เราขอมองออกกว่าวาระการต่อต้านคอร์รัปชันไม่ได้มีความเป็นกลางหรือข้อใสบริสุทธิ์ แม้ว่าจะใช้ภาษาทางเทคนิคเป็นเครื่องมือแล้วก็ตาม ถึงกระนั้นมันก็ได้ทำให้มาตรการต่อต้านคอร์รัปชันกลายเป็นสิ่งที่ผิด เราเพียงแต่ต้องการสื่อว่าทุกคนควรจะตระหนักถึงมิติเชิงอุดมการณ์ที่มาพร้อมกับการต่อต้านคอร์รัปชัน มรดกจากฉันทมติแห่งวอชิงตันทำให้ยุทธศาสตร์ต่อต้านคอร์รัปชันนั้นขาดความสามารถในการรับมือกับความท้าทายทางการเมืองของความขัดแย้งในห้วงการเปลี่ยนผ่าน เพราะฉะนั้นนักต่อสู้คอร์รัปชันในสังคมเปลี่ยนผ่านจำต้องปรับมาตรการต่อต้านคอร์รัปชันให้เข้ากับสภาพของการเปลี่ยนผ่านนั้นด้วย จึงจะทำให้การต่อสู้กับคอร์รัปชันนั้นทำงานได้ผล

4.2 คอร์รัปชันภายใต้ความขัดแย้งในห้วงการเปลี่ยนผ่าน: กรณีประเทศไทย

ความขัดแย้งในห้วงการเปลี่ยนผ่านที่เกิดขึ้นจากอีลิปต์ถึงตุรกี จากยูเครนสู่เวเนซุเอลา ได้สร้างปริศนาต่อความคาดหวัง (แบบสาธารณณ์) ของทฤษฎีการสร้างประชาธิปไตยว่าชนชั้นกลางนั้นจะเป็นผู้ขับเคลื่อนหลักในกระบวนการสร้างประชาธิปไตย⁹² แน่หนอนว่าผู้ประท้วงชนชั้นกลางในการากัส เคียฟ และอิสตันบูลนั้น โกรธแค้นต่อการคอร์รัปชัน ระบบอุปถัมภ์ และระบบพวกพ้อง อย่างไรก็ตามท่ามกลางเสียงเรียกร้องประชาธิปไตยของพวกเขา ก็ยังมีเสียงที่ต่อต้านประชาธิปไตยและ

แม้กระทั่งผู้เสียเสียงแบบฟาสซิสต์ ผู้ประท้วงปฏิเสธความชอบธรรมของรัฐบาลจากการเลือกตั้งและดูถูกพลเมืองร่วมชาติว่าเป็นพวกต้องการศึกษาเกินกว่าที่จะมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง บางคนยังเรียกร้องให้ล้มเลิกระบบประชาธิปไตยจากการเลือกตั้งและให้สถาปนาระบอบเผด็จการอำนาจนิยมขึ้นมา ในอียิปต์ กองทัพได้ฉวยโอกาสใช้เหตุผล “เพื่อช่วยชาติ” ในการสร้างความชอบธรรมให้แก่การกลับคืนมาของระบอบเผด็จการอำนาจนิยม ในยูเครน หลายคนตั้งคำถามต่อบทบาทของพวกกองกำลังฟาสซิสต์ในการโค่นล้มรัฐบาลจากการเลือกตั้ง และในประเทศไทย ผู้ประท้วงรัฐบาลเรียกร้องการรัฐประหารอย่างเปิดเผยและต้องการให้มีการจัดตั้ง “สภาประชาชน” ที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง

เรื่องเล่าคอร์รัปชันมีบทบาทสำคัญท่ามกลางความขัดแย้งจากการเปลี่ยนผ่านเหล่านี้ อะไรคือบทบาทหน้าที่ของวาทกรรมคอร์รัปชันในวิกฤตแห่งการเปลี่ยนผ่าน? เรื่องเล่าคอร์รัปชันของคู่ขัดแย้งแต่ละฝ่ายมีความแตกต่างกันอย่างไร? และอะไรคือวาระซ่อนเร้นขององค์กรที่ชูธงต่อต้านคอร์รัปชันและฝ่ายตุลาการ?

การสำรวจกรณีของประเทศไทยจะช่วยให้ได้คำตอบเบื้องต้นต่อคำถามเหล่านี้ ความขัดแย้งอันยาวนานในประเทศไทยประกอบไปด้วยสองมิติที่สัมพันธ์กันเป็นอย่างดี ในระดับของตัวแสดงชนชั้นนำ มันคือความขัดแย้งระหว่างชนชั้นนำสองฝ่ายในการควบคุมประเทศด้านการเมือง สังคม และเศรษฐกิจ ในระดับโครงสร้างมันสะท้อนการเปลี่ยนผ่านจากระบบแบบศักดินาราชาธิปไตยไปสู่อำนาจพื้นฐานของกฎหมายและเหตุผล คำถามที่ทำให้ความขัดแย้งของไทยมีความน่าสนใจก็คือ กลุ่ม “เสื้อแดง” และ “เสื้อเหลือง” ก่อตัวขึ้นมาได้อย่างไร และ “ความแตกแยก” อะไรที่ถูกนำมาใช้สร้างชุมชนทางวาทกรรมของทั้งสองฝั่ง เพื่ออธิบายการก่อรูปของความขัดแย้ง เราจำเป็นต้องเข้าใจถึง *ประการแรก* บทบาทของคอร์รัปชันในฐานะตัวกระตุ้นการพัฒนาทางการเมือง และ *ประการที่สอง* บทบาทเชิงสัญลักษณ์ของวาทกรรม (ต่อต้าน) คอร์รัปชันต่าง ๆ ในการก่อร่างสร้างความขัดแย้ง

คอร์รัปชันในฐานะตัวกระตุ้นการเปลี่ยนผ่าน

ในระดับโครงสร้าง คอร์รัปชันเกิดขึ้นอย่างเรื้อรังในประเทศไทย คนไทยมองการคอร์รัปชันในประเทศตนเองว่าอยู่ระดับสูงเมื่อเทียบกับประเทศอื่น [คะแนนดัชนีภาพลักษณ์การคอร์รัปชัน (CPI) อยู่ที่ 3.5 จัดอยู่ในลำดับที่ 102 จากทั้งหมด 177

ประเทศ⁹³ คอร์รัปชันเป็นเรื่องสามัญธรรมดาในชีวิตประจำวันของคนไทย เรื่องอื้อฉาวของคอร์รัปชันที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งส่งผลสะท้อนในสังคมและมักจะถูกกักตุนไว้ใช้อย่างเป็นเหตุผลรองรับการรัฐประหาร 18 ครั้งที่ผ่านมา คอร์รัปชันสัมพันธ์ใกล้ชิดกับระบบอุปถัมภ์ที่แพร่กระจายอยู่ในสังคมไทยและยังทรงอิทธิพลเหนือชีวิตทางเศรษฐกิจและการเมืองภายใต้ฉากหน้าสถาบันที่เป็นประชาธิปไตย ความสัมพันธ์ส่วนบุคคลระหว่างผู้อุปถัมภ์กับผู้รับการอุปถัมภ์ได้ครอบงำวัฒนธรรมและสังคมไทยจนส่งผลให้สมาชิกทุกคนในสังคมต้องยึดโยงตนเองเข้ากับลำดับชั้นทางสังคม

ในภาษาไทย คำสรรพนามที่หลากหลายสะท้อนความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างผู้พูด และตีตราฐานะทางสังคมเข้าในกระบวนการสร้างตัวตน แม้กระทั่งอารมณ์ความรู้สึก (เช่น *เกรงใจ* *น้อยใจ*) ยังถูกใช้อย่างเต็มที่ในการกำกับควบคุมเพื่อรักษาความสัมพันธ์ส่วนบุคคลไม่ให้ถูกกระทบ แรงกดดันจากการพิสูจน์ความภักดีทำให้การปฏิเสธการร้องขอหรือ “ขอขวัญ” จาก “ผู้ใหญ่” กลายเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นเป็นไปไม่ได้ทั้งในทางสังคมและทางอารมณ์ความรู้สึก ในอีกด้านหนึ่ง ผู้อุปถัมภ์เองก็ถูกคาดหวังว่าจะแบ่งผลประโยชน์จากการคอร์รัปชันไปสู่สมาชิกในเครือข่ายของเขา หากการทำหน้าที่ดังกล่าวล้มเหลว ความนิยมชมชอบก็จะลดต่ำลง ชีวิตทางการเมืองอาจปิดฉากลงพร้อมกับการถูกตีตราว่าเป็นนักการเมืองผู้ “ละโมภโลภมาก” และอาจถูกเจ้าหน้าที่รัฐจับกุมอย่างทันควัน หากจะอธิบายอีกแบบหนึ่ง การกระจายทรัพยากรและความช่วยเหลือต่อเครือข่ายของตนนั้นไม่ได้เป็นความเลวร้าย แต่เป็นกลไกการทำงานของระบบอุปถัมภ์

ระบบอุปถัมภ์และ “เครือข่ายสถาบันกษัตริย์” ถูกกดดันเป็นอย่างยิ่งจากการเกิดขึ้นของเศรษฐกิจทุนนิยม ในช่วงเวลาเพียงแค่นี้ชั่วอายุคนกว่าๆ ประเทศไทยได้กลายมาเป็นประเทศรายได้ปานกลางระดับสูง อุตสาหกรรมการผลิตได้ถูกประสานเข้ากับโครงข่ายการแบ่งงานกันทำระดับโลก ดังที่เหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่เมื่อปี 2554 ได้ทำลายห่วงโซ่อุปทานในระดับโลกของอุตสาหกรรมทั้งหมด คนไทยนับล้านได้ก้าวออกจากความยากจนและเรียกร้องสิทธิทางการเมืองที่เท่าเทียม รูปแบบการดำเนินชีวิต ความสนใจ อัตลักษณ์ และคุณค่าที่แปรเปลี่ยนได้สร้างสังคมพหุนิยมขึ้น⁹⁴ แม้วาระบบสถาบันบนฐานของกฎหมายและเหตุผลจะเต็มไปด้วยจุดอ่อนและขาดประสิทธิภาพ แต่มันก็ได้ถูกสร้างขึ้นแล้ว วาทกรรมสากลเรื่องความชอบธรรมจากการเลือกตั้ง สิทธิมนุษยชน นิติธรรม และธรรมาภิบาลถูกเผยแพร่อย่างกว้างขวาง แม้ในหมู่บ้านห่างไกลผ่านวิทยุชุมชนและสื่อสังคมมากมาย ชนชั้นนำที่เป็นนายทุน

และกลุ่มชนชั้นกลางใหม่ทั้งในเมืองและในชนบทได้ทำให้อำนาจของ “เครือข่ายสถาบันกษัตริย์” และได้ทำลายสัญญาประชาคมแบบเดิมลง ในขณะที่ระเบียบสังคมการเมือง และศีลธรรมแบบศักดินาราชาธิปไตยกำลังเสื่อมถอยลง การต่อสู้เพื่อสร้างระเบียบใหม่สำหรับอนาคตก็กำลังเดินหน้าอย่างเข้มข้น

การคอร์รัปชัน ระบบอุปถัมภ์ และทุนนิยมพวกพ้องได้ทำลายความชอบธรรมเชิงผลงานของการบริหารราชการแผ่นดิน ด้วยการสร้างอุปสรรคของการพัฒนาความเสมอภาค และการส่งเสริมความไร้สมรรถภาพและความไร้ฝีมือ ความตื่นตัวของสาธารณชนต่อปัญหาคอร์รัปชันนั้นมีอยู่สูงเสียจนผู้คนตั้งคำถามถึง “ความไม่ชอบมาพากล” ในนโยบายสำคัญแทบทั้งหมด ตัวอย่างเช่น การที่ศาลรัฐธรรมนูญล้มโครงการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานมูลค่ามหาศาลของรัฐบาล ระบบศักดินาราชาธิปไตยไม่มีความสามารถในการตอบสนองความต้องการของระบบเศรษฐกิจที่ซับซ้อนอีกต่อไป ในแง่นี้การคอร์รัปชันจึงทำงานเสมือนเป็นตัวกระตุ้นในวิกฤตแห่งการเปลี่ยนผ่าน โดยชี้ให้เห็นถึงจุดอ่อนอันสาหัสสสารกรรจ์ของระบบเก่า และหล่อเลี้ยงความต้องการในการปรับโครงสร้างระเบียบทางการเมืองครั้งใหญ่

บทบาทของเรื่องเล่าคอร์รัปชันในความขัดแย้งหวังเปลี่ยนผ่านของไทย

กรณีของประเทศไทยช่วยให้เราเข้าใจได้ว่าเรื่องเล่าคอร์รัปชันมีบทบาทหลักอย่างไรในการวางโครงแห่งความขัดแย้งในห้วงการเปลี่ยนผ่าน ความขัดแย้งในประเทศไทยสร้างปริศนาท้าทายความรู้ดั้งเดิม ภายใต้กระบวนการเปลี่ยนผ่าน (ที่อาจจะหมดคุณค่าไปแล้ว) สังคมต่างๆ ถูกคาดหวังว่าจะต้องพัฒนาจากระเบียบศักดินาราชาธิปไตยสู่ระเบียบบนฐานของกฎหมายและเหตุผล จนถึงระเบียบแบบประชาธิปไตยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้และมีอาจย้อนคืน

ความขัดแย้งในห้วงการเปลี่ยนผ่านของประเทศไทยกลับแสดงให้เห็นว่าเส้นทางแห่งการเปลี่ยนผ่านดังวานั้นไม่ได้ถูกจัดวางไว้แล้วอย่างเลี่ยงไม่ได้ แต่เส้นทางพัฒนาของสังคมขึ้นอยู่กับผลลัพธ์จากการต่อสู้ระหว่างผู้ที่พยายามรักษาสถานภาพเดิมกับผู้เรียกร้องการเปลี่ยนแปลง ยิ่งไปกว่านั้น มิใช่ว่าทุกคนที่ทำงานเพื่อสร้างระเบียบบนฐานของกฎหมายและเหตุผลจะต้องการสร้างประชาธิปไตยให้ก้าวหน้าขึ้นด้วย ในความขัดแย้งของประเทศไทย ผู้นำการเปลี่ยนแปลงแบ่งออกเป็นกลุ่มที่ต้องการเสถียรภาพทางสังคมผ่านวิธีการแบบเผด็จการอำนาจนิยม กับกลุ่ม

ที่ต้องการสังคมที่เท่าเทียมภายใต้ระเบียบแบบประชาธิปไตย แม้กระทั่งผู้เรียกร้องประชาธิปไตยเองก็ยังให้ความสำคัญกับมิติของประชาธิปไตยแตกต่างกัน บางกลุ่มสนับสนุนการสร้างควมรับผิดชอบของรัฐบาลและหลักนิติธรรม ในขณะที่อีกหลายกลุ่มมุ่งเป้าไปที่การเลือกตั้งและหลักเสียงข้างมาก

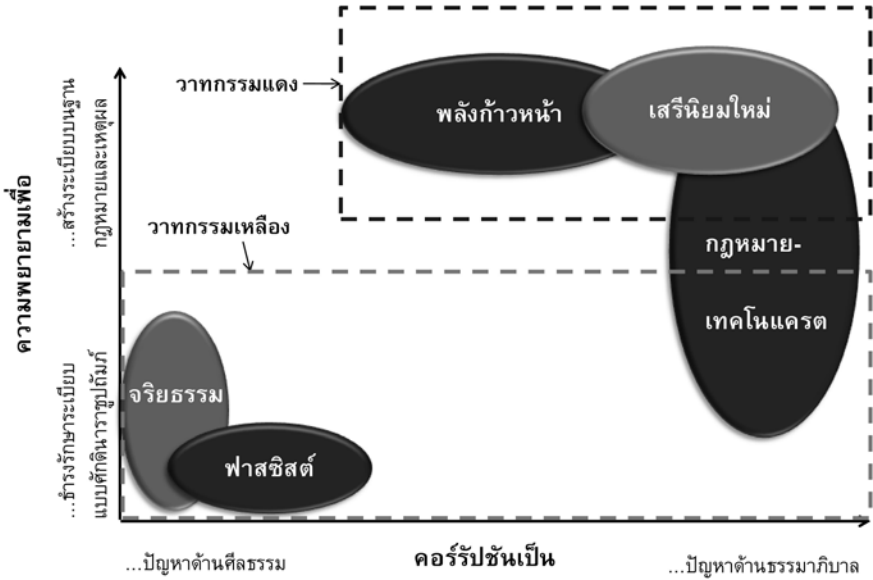
เพื่อให้เข้าใจว่าวิสัยทัศน์แห่งอนาคตที่แตกต่างกัน และพันธมิตรทางการเมืองแต่ละกลุ่มที่ต่อสู้เพื่อวิสัยทัศน์แห่งอนาคตเหล่านั้นถูกสร้างขึ้นได้อย่างไร เราจำเป็นต้องศึกษาบทบาทของเรื่องเล่าคอร์รัปชัน

ด้วยความที่เรื่องเล่าคอร์รัปชันนั้นมีความสำคัญในวาทกรรมแบบไทย ๆ จึงไม่แปลกเลยที่วาทกรรมคอร์รัปชันซึ่งดำรงอยู่ในสังคมไทยจะมีหลากหลายเฉด ผู้เขียนจะจำกัดการวิเคราะห์ไว้เพียงแค่วาทกรรมสำคัญเท่านั้น และจะแสดงให้เห็นว่าวาทกรรมเหล่านั้นถูกผสมผสานเพื่อสร้างแก่นกลางของพันธมิตรทางวาทกรรมที่กว้างขวางขึ้นได้อย่างไร

โลกของวาทกรรมคอร์รัปชันห้าแบบ

ความหวาดกลัวเชิงศีลธรรมต่อการล่มสลายทางศีลธรรม

จักรวาลวิทยาเชิงศีลธรรมนั้นหยุดนิ่ง ฉะนั้นการเปลี่ยนแปลงย่อมถูกมองว่าเป็นความเสื่อม เมื่อไม่สามารถทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมได้ นักศีลธรรมจึงโทษปัญหาเชิงโครงสร้างว่าเป็นปัญหาศีลธรรมส่วนบุคคล⁹⁵ ด้วยความที่นักศีลธรรมแบบไทยฝังรากลึกอยู่ในวัฒนธรรมแบบพุทธศาสนานิกายเถรวาท พวกเขาจึงพยายามอธิบายสถานะทางสังคมที่สูงส่งผ่านอำนาจทางศีลธรรมว่าเป็นผลของ *กรรม* ที่สะสมมาแต่ชาติปางก่อน ฉะนั้นการคอร์รัปชันโดย “คนเลว” ที่อยู่ระดับบนของสังคมจึงถูกมองว่าเป็นการทำให้ระเบียบทางสังคมและศีลธรรมนั้นผิดเพี้ยน วิธีการแก้ปัญหาก็ชัดเจนว่าจำเป็นต้องแทนที่ “คนเลว” ด้วย “คนดี” ซึ่งคุณธรรมของคนดีเหล่านั้นผูกติดอยู่กับการเป็นสมาชิกของ “เครือข่ายสถาบันกษัตริย์” ส่วน “คนชั่วช้า” ที่วิพากษ์ระเบียบสังคมดังกล่าวก็ “ไม่ควรจะมีที่ยืนในสังคมอันดีงาม”⁹⁶ พวกเขาไม่ใช่ “ไทยแท้” และควรจะถูกขับออกจากแผ่นดินไทยไป “ใช้ชีวิตที่อื่น”⁹⁷ นักศีลธรรมยังมุ่งหวังให้ระบบการเมืองถูกปกครองโดย “ผู้ทรงคุณธรรมที่เป็นกลาง” เทียบเคียงกับแนวคิด “ราชาปราชญ์” (philosopher king) ของเพลโต ระบบการเมืองเช่นนี้คือระบบกษัตริย์ที่บริหารราชการโดยเหล่าเทคโนแครตผู้จงรักภักดีนั่นเอง

ภาพประกอบ 7.1 วาทกรรมคอร์รัปชันในประเทศไทย

ความหวาดกลัวแบบฟาสซิสต์ต่อความเสื่อมทรามทางชีววิทยา

วาทกรรมแบบฟาสซิสต์ได้ผสมผสานนิยามและแนวคิดจากแหล่งอุดมการณ์ที่หลากหลาย ตั้งแต่อุดมการณ์ราชานิยม คอมมิวนิสต์ และฟาสซิสต์เชิงประวัติศาสตร์⁹⁸ แกนกลางของฟาสซิสต์นั้นขับเคลื่อนไปได้ด้วยความกลัวการล่มสลายของสังคม เมื่อมองย้อนกลับไปถึงประวัติศาสตร์ยุคทอง (ที่ตนเองจินตนาการขึ้น) โครงการของพวกฟาสซิสต์จึงต้องการสร้างศีลธรรมและชาติขึ้นใหม่ผ่านการเปลี่ยนสำนักของมนุษย์มากกว่าการเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคม⁹⁹ พวกเขาต้องการให้สังคมกวาดล้างคนทุจริตออกไป แต่ในขณะเดียวกันกลับไม่แตะต้องลำดับชั้นทางสังคมของชนชั้นนำ คอร์รัปชันจึงไม่เพียงแต่จะถูกเข้าใจว่าเป็นปัญหาทางศีลธรรม แต่ยังถูกมองเป็นปัญหาทางชีววิทยาด้วย กล่าวคือ การดำรงอยู่ของเหล่า “คนเลว” ที่เป็นพิษภัยต่อสังคม และด้วยการนี้ “เหล่าคนนอกในสังคม” ต้องถูกลดทอนความเป็นมนุษย์¹⁰⁰ โดยการตีตราพวกเขาเป็น “ควาย”¹⁰¹ เป็น “ขยะ”¹⁰² หรือ “เชื้อโรคที่เข้ามาแพร่เชื้อสู่ร่างกายเมืองไทย”¹⁰³ ดังนั้นจึงต้องถูก “กำจัดให้สิ้นซาก”¹⁰⁴ การจะ “ถอนรากระบอบที่เน่าเฟะ” ออกไปได้นั้น ฐานทางเศรษฐกิจของพวกที่อยู่ในอำนาจจะต้องถูก

“กวาดล้าง”¹⁰⁵ รวมถึงระบบ “เผด็จการทางรัฐสภา”¹⁰⁶ ที่ได้ให้ช่องทางขึ้นสู่อำนาจแก่พวกเขา

สิทธิอำนาจบนฐานบารมีของผู้นำฟาสซิสต์นั้นไร้ขีดจำกัด ตรงกันข้ามกับอำนาจหน้าที่บนฐานของกฎหมายและเหตุผลแบบเวเบอเรียนที่ทำงานภายใต้กรอบของกฎหมายและกฎกติกาต่างๆ

ในระบบฟาสซิสต์ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับประชาชนเป็นความสัมพันธ์ทางตรงโดยไม่ต้องผ่านคนกลาง ผู้นำจึงเป็นผู้กำหนด “เจตจำนงที่แท้จริงของประชาชน” หรือ “เจตจำนงทั่วไป” ตามแนวคิดของรูสโซ เพราะฉะนั้นแล้ว วิสัยทัศน์แบบฟาสซิสต์จึง “เข้าใจว่า ‘ประชาธิปไตยที่แท้จริง’ นั้นคือระบอบเผด็จการเบ็ดเสร็จ ลักษณะสมบูรณาญาสิทธิและอำนาจธิปไตยบนฐานประชาชนถูกผสมปนเปอออกมาเป็น ‘ประชาธิปไตยแบบเผด็จการอำนาจนิยมเบ็ดเสร็จ’ (totalitarian democracy)”¹⁰⁷ ดังที่ผู้ประท้วงได้เรียกร้องอย่างพร้อมเพรียงถึงระบบ “สมบูรณาญาสิทธิราชย์” และ “ระบอบประชาธิปไตยที่สมบูรณณ์อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” เมื่อเส้นแบ่งระหว่าง “สาธารณะ” กับ “ส่วนตัว” รวมถึงเส้นแบ่งระหว่าง “รัฐ” กับ “ประชาสังคม” ถูกลบเลือนไป¹⁰⁸ การคอร์รัปชันที่ถูกนิยามว่าเป็นการใช้ช่องทางสาธารณะเพื่อหาประโยชน์ส่วนตัวจึงไม่มีอยู่¹⁰⁹

การออกแบบสถาบันเชิงกฎหมายและเทคโนโลยีแคเรต

วาทกรรมทางกฎหมายและเทคโนโลยีแคเรตเข้าใจคอร์รัปชันว่าเป็นปัญหาทางธรรมาภิบาลที่คุกคามการเติบโตทางเศรษฐกิจ หลักนิติธรรม และความชอบธรรมทางประชาธิปไตย แนวทางการแก้ปัญหาคือการสร้างระบบป้องกันเชิงสถาบัน และถ้าจำเป็นก็ต้องบังคับใช้มันในสังคม¹¹⁰ ความรู้สึกรื้อร่นในการสร้างระบบป้องกันคอร์รัปชันนี้บางครั้งมีรากฐานมาจากความกระตือรือร้นเพื่อปฏิรูปสังคมแบบจาโคแบงที่พยายามต่อสู้เพื่อสถาปนา “ความจริงแท้” เพียงหนึ่งเดียว และบังคับใช้มันในการช่วยรักษาสังคมจากความเสื่อม¹¹¹ นักกฎหมายมีแนวโน้มที่จะวิตกกังวลต่อการเสื่อมลงของหลักนิติธรรม และเทคโนโลยีแคเรตก็กลัวว่า “ประชานิยม” จะทำให้ประเทศล้มละลาย¹¹² “ความจริงแท้” ของกลุ่ม “เสื้อเหลือง” และกลุ่ม “เสื้อแดง” นั้นแตกต่างกัน ทำให้วิสัยทัศน์ทางการเมืองแตกต่างกัน ซึ่งแบ่งแยกชุมชนวาทกรรมทางกฎหมายและเทคโนโลยีแคเรตออกเป็นสองค่าย

ความศรัทธาของเสรีนิยมใหม่ต่อตลาด

นักเสรีนิยมใหม่เข้าใจคอร์รัปชันว่าเป็นปัญหาของรัฐที่ขาดประสิทธิภาพ และเหอะเหอะเกินไป ด้วยการที่ระบบราชการกดทับและบั่นทอนพลวัตของภาคเอกชน ปีศาจร้ายในรูปของระบบราชการจึงกลายเป็นอุปสรรคของการเติบโตทางเศรษฐกิจ หากต้องการปลดปล่อยพลวัตของตลาดที่เต็มไปด้วยการแข่งขัน จะต้องทำให้ภาคเอกชนเป็นอิสระจากกฎกติกาที่ล้นเกินของระบบราชการ หากต้องการป้องกันการจัดสรรทรัพยากรที่ได้รับประสิทธิภาพจากแรงจูงใจทางการเมือง บทบาทของรัฐจะต้องถูกตัดทอนลง ภายใต้ระบบแห่งการรักษาวินัยทางการคลังอย่างเข้มข้น รัฐที่ขาดแคลนเงินสดจำเป็นต้องถูกปลดเปลื้องภาระบางประการไปด้วยการแปรรูปการให้บริการทางสังคมและการสร้างโครงสร้างพื้นฐานให้เป็นหน้าที่ของภาคเอกชน

การผลักดันการเปลี่ยนแปลงด้วยพลังก้าวหน้า

คอร์รัปชันเป็นปัญหาของ “ระเบียบแบบศักดิ์ดินา”¹¹³ ซึ่งนำโดยกลุ่มชนชั้นนำตามจารีต (*อำมาตย์*) ฉะนั้นการคอร์รัปชันจึงถูกมองว่าเป็นปัญหาเรื่องความยุติธรรมทางสังคมเป็นหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาสองมาตรฐานในระบบตุลาการ วิธีการแก้ปัญหาคือการสร้างประชาธิปไตยจนสมบูรณ์และการยกระดับความเท่าเทียมทางสังคม¹¹⁴ การคอร์รัปชันของนักการเมืองจากการเลือกตั้งถูกมองว่าเป็นซากเดนจากวัฒนธรรมแบบศักดิ์ดินา วิสัยทัศน์ทางการเมืองของกลุ่มพลังก้าวหน้านั้นมีความแตกต่างหลากหลาย แต่ส่วนใหญ่แล้วมีลักษณะร่วมกันคือให้ความสำคัญกับหลักเสียงข้างมากบนฐานการเลือกตั้ง

ความหวาดกลัวการเปลี่ยนแปลง

สิ่งที่ว่าทกรรมที่กล่าวมาทั้งหมดนั้นมีร่วมกันก็คือความหวาดกลัว ความหวาดกลัวต่อความเสื่อมทางศีลธรรม ความหวาดกลัวต่อพิษภัยจากคนเลว ความหวาดกลัวต่ออำนาจการผูกขาด ความหวาดกลัวต่อการสูญเสียอัตลักษณ์ ความหวาดกลัวต่อความถดถอยทางเศรษฐกิจ รัฐล้มละลาย หรือรัฐล้มเหลว และความหวาดกลัวต่อการทำลายประชาธิปไตยโดยกลุ่มอำมาตย์ น่าสนใจว่าสิ่งที่ขาดหายไปคือวิสัยทัศน์ด้านบวกเพื่ออนาคตที่ดีกว่า

หน้าที่สี่ประการของเรื่องเล่าคอร์รัปชัน

ในความขัดแย้งทางการเมือง เรื่องเล่าคอร์รัปชันเหล่านี้เป็นตัวกำหนดว่า ผู้คนมองและตีความการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่ถูกขับเคลื่อนด้วยการเปลี่ยนผ่านอย่างไร ในความขัดแย้งของสังคมไทย วาทกรรมคอร์รัปชันมีหน้าที่หลักอยู่สี่ประการ ดังนี้

การอธิบายโลก: มันกำลังเกิดอะไรขึ้น

ประการแรก เรื่องเล่าคอร์รัปชันช่วยอธิบายว่ามันกำลังเกิดอะไรขึ้น สำหรับคนส่วนใหญ่แล้ว การเปลี่ยนผ่านเชิงโครงสร้างที่มีความสลับซับซ้อนและลึกซึ้งนั้น อาจมองไม่เห็นชัดเจนและเข้าใจยาก จึงต้องมีตัวแทนเชิงสัญลักษณ์เพื่อที่จะทำให้การเปลี่ยนแปลงนั้นสัมผัสได้และจัดการได้ ด้วยนัยทางการเมือง วัฒนธรรม และปรัชญาที่เข้าใจยาก เรื่องเล่าคอร์รัปชันได้ช่วยลดทอนกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมระดับใหญ่ให้เข้าใจได้ผ่านคำอธิบายแบบย่อส่วน ด้วยเหตุนี้จึงไม่ใช่เรื่องบังเอิญที่เรื่องเล่าคอร์รัปชันจะมีบทบาทอย่างสำคัญในสังคมเปลี่ยนผ่านหลายแห่งทั่วโลก เรื่องเล่าคอร์รัปชันให้คำอธิบายง่ายๆ ถึงความสลักสำคัญของการต่อสู้ที่มีความหมายยิ่งใหญ่ขึ้นเพื่อสร้างระเบียบทางการเมืองและศีลธรรม ฉะนั้นความขัดแย้งในห้วงการเปลี่ยนผ่านหลายเรื่องจึงเป็นการต่อสู้เชิงวาทกรรมรอบๆ “ความแตกแยก” ของการคอร์รัปชัน

ในความขัดแย้งของสังคมไทย แนวคิดที่ว่า “คอร์รัปชันเป็นเหตุให้สังคมเสื่อม” ถูกใช้เป็นเครื่องมือของเหล่าผู้คนที่หวาดเกรงการเปลี่ยนแปลง เหล่าผู้คนที่รู้สึกว่ามีอะไรไม่ชอบมาพากลในสภาวะการฉีกใหม่ของระบบทุนนิยม เหล่าผู้คนที่หวาดวิตกต่อการล้มละลายของรัฐหรือรัฐล้มเหลว และเหล่าผู้คนที่พยายามจะธำรงระเบียบสังคมแบบดั้งเดิม ส่วนแนวคิดที่ว่า “ความเสื่อมทรามในสังคมเป็นเหตุให้เกิดคอร์รัปชัน” ได้ดึงดูดเหล่าผู้คนที่รู้สึกว่ารเบียบปัจจุบันนั้นกำลังเหยียบย่ำทำลายศักดิ์ศรีของตน เหล่าผู้คนที่มองว่ารเบียบสังคมนั้นไม่เป็นธรรม และเหล่าผู้คนที่รู้สึกโดนกีดกันและพยายามหาที่ทางให้ตนเอง รวมทั้งเหล่าผู้คนที่เรียกร้องสิทธิเสมอภาคและต้องการพัฒนาระบบประชาธิปไตย

คนไทยส่วนมากยังเชื่อว่าความจริงนั้นมีได้เพียงหนึ่งเดียว เป็นสากล และ

แบ่งแยกไม่ได้ ฉะนั้นคนที่ใช้ชีวิตตามความจริงหนึ่งเดียนั้นย่อมเป็นฝ่ายถูก และใครก็ตามที่เชื่อในความจริงอื่นย่อมผิดและไร้ศีลธรรม

การขับเคลื่อนแรงกดดันทางสังคม: ชนชั้นกลางผู้โกรธเกรี้ยว

ประการที่สอง เรื่องเล่าคอร์รัปชันยังสร้างความผูกพันไปกับกลุ่มสังคมต่างๆ ทำให้พวกเขามีอุดมการณ์ในการเรียกร้องระดมแรงสนับสนุนทางการเมืองของมวลชน เรื่องเล่าคอร์รัปชันจึงเสมือนเป็นแกนกลางของความโกรธเกรี้ยวของชนชั้นกลางในกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นภาพสะท้อนปรากฏการณ์คล้ายกันที่เกิดขึ้นในความขัดแย้งในห้วงการเปลี่ยนผ่านทั่วโลก

จุดเริ่มต้นความโกรธเกรี้ยวของชนชั้นกลางอยู่ที่ลักษณะของรูปแบบการเมืองที่มีก็จะเกิดขึ้นในระบบประชาธิปไตยที่มีจุดอ่อนหลายประการ การจะชนะการเลือกตั้งด้วยการสนับสนุนจากเสียงในชนบท พวกนักการเมืองต่างก็ตั้งตนเป็นพันธมิตรกับผู้มีอำนาจในท้องถิ่น จนเมื่อได้รับเลือกตั้งแล้ว นักการเมืองท้องถิ่นก็มักจะนำเอาวิธีคิดแบบศักดินาในระดับจังหวัดเข้ามาสู่อาณาจักรของการเมืองระดับชาติ การเมืองแบบศักดินากำหนดให้เหล่าพันธมิตรต้องได้รับการเลี้ยงดู ได้รับรางวัลตอบแทนความภักดี การจ่ายเงินซื้อเสียงสนับสนุน และการคุ้มครองผู้รับการอุปถัมภ์

เมื่อมองจากมุมมองของชนชั้นกลาง การที่ผู้อุปถัมภ์ต้องกระจายผลประโยชน์ไปสู่เครือข่ายส่วนบุคคลคือการถอยหลังไปสู่ “ยุคโบราณกาล” ซึ่งถูกเข้าใจกันว่าสิ้นสมัยไปนานแล้ว การที่เด็กร่ำรวยสามารถรอดจากอาชญากรรมที่พวกเขาก่อขึ้นยังเดิมเชื้อไฟให้กับความรู้สึกสองมาตรฐานและการเล่นพรรคเล่นพวก มากไปกว่านั้น ชนชั้นกลางรู้สึกว่าการเข้าถึงถูก “ปล้น” โดยนักการเมืองทุจริตที่ใช้เงินภาษีไป “ซื้อเสียง” มาจาก “คนยากจนที่ละโมภ” หรืออธิบายในภาษาละมุนละม่อมได้ว่า “มวลชนคนชนบทที่ต่อการศึกษาได้ง่ายที่จะตกเป็นเหยื่อของนักการเมืองที่สัญญาจะให้ทุกอย่างกับพวกเขาเพื่อจะได้เข้าสู่อำนาจ” จากมุมมองแบบนี้ นโยบายหลายอย่างที่ทำไปเพื่อท้องถิ่นชนบทจึงไม่ได้เป็นอะไรมากไปกว่า “ประชานิยม” ซึ่งก็คืออีกรูปแบบหนึ่งของ “การซื้อเสียง” โดยนักการเมืองที่กระหายอำนาจ¹⁵ ทางออกที่ชัดเจนก็คือการหยุดกลไกที่ทำให้ “ต่างจังหวัดที่เต็มไปด้วยคอร์รัปชัน” มีอำนาจเหนือ “เมืองหลวงที่ตึงาม” กลไกที่ว่าก็คือการเลือกตั้งนั่นเอง

สมการวาทกรรมที่ว่าประชาธิปไตยจากการเลือกตั้งนั้นเท่ากับคอร์รัปชันมีความสำคัญยิ่งต่อการสร้างความขัดแย้งทางการเมืองไปพร้อม ๆ กับการแบ่งขั้วแยกข้าง “การปฏิรูป” ออกจาก “การเลือกตั้ง”¹¹⁶ ในความหมายที่แคบลง มันช่วยอธิบายปริศนาได้ว่าทำไมในความขัดแย้งของการเปลี่ยนผ่านจำนวนมาก ชนชั้นกลางจึงเหมือนจะทำการที่ขัดแย้งกับผลประโยชน์ทางชนชั้นของตนเอง เมื่อมองจากที่ทางของพวกเขาในทางเศรษฐกิจการเมือง ตามความเข้าใจทั่วไปแล้วชนชั้นกลางจะต้องอยู่แถวหน้าของการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งระเบียบบนฐานของกฎหมายและเหตุผล รวมถึงระเบียบประชาธิปไตย ซึ่งชนชั้นกลางจะได้ประโยชน์จากสถานะทางสังคมที่อยู่บนฐานของความสำเร็จส่วนบุคคล เช่น ความสำเร็จจากการทำธุรกิจ ผลการศึกษา พรสวรรค์ด้านศิลปะ หรือทักษะในทางวิศวกรรม ทั้งหมดนี้ควรจะทำให้ระบบศักดินาเป็นของแสดงของชนชั้นกลาง เพราะสถานะทางสังคมและการเลื่อนสถานะดังกล่าวในระบบศักดินานั้นขึ้นอยู่กับสายสัมพันธ์ส่วนบุคคลเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยก็ไม่ต่างอะไรกับสังคมอื่นหลายแห่ง ท่ามกลางความขัดแย้งในห้วงการเปลี่ยนผ่าน ชนชั้นกลางได้ตั้งตนเป็นพันธมิตรกับเหล่าผู้คนที่ต้องการจะรักษาไว้ซึ่งระเบียบแบบศักดินาราชูปถัมภ์ มวลชนจำนวนมากหลายแสนออกมาประท้วงขับไล่รัฐบาลจากการเลือกตั้ง

เพราะฉะนั้น จุดยืนทางการเมืองของชนชั้นกลางในเมืองจึงไม่อาจอธิบายได้เพียงแค่การมองถึง “ผลประโยชน์ทางชนชั้น” แต่วาทกรรมต่างๆ มีบทบาทสำคัญในการกำหนดจุดยืนทางการเมือง วาทกรรมช่วยนิยามคุณค่าความหมายเกี่ยวกับผลประโยชน์ อัตลักษณ์ และวิสัยทัศน์ เรื่องเล่าที่ว่าประชาธิปไตยจากการเลือกตั้งเป็นสิ่งเดียวกับคอร์รัปชัน (“การซื้อเสียง” “ประชานิยม” และ “การปกครองด้วยเจ้าพ่อ”) ได้สร้างความแปลกแยกเชิงโครงสร้างระหว่างชนชั้นกลางกับระเบียบแบบศักดินาราชูปถัมภ์ เมื่อผสมผสานความกลัวในสังคมต่อการถูกบีบคั้นให้อยู่ระหว่าง “คนจนที่ละโมภ” กับ “ชนชั้นนำที่ฉ้อฉล” เรื่องเล่าที่ว่า การเลือกตั้งคือการคอร์รัปชันจึงถูกใช้อย่างมีพลังสำหรับการปลุกระดมคนชั้นกลางในเมืองให้เข้าร่วมต่อสู้เพื่อจัดการหยุดยั้ง และล้มล้างประชาธิปไตยจากการเลือกตั้ง¹¹⁷

โดยรวมแล้ว การผสมผสานยาพิษระหว่างความหวาดกลัวการเปลี่ยนแปลงของสังคม การขาดหายไปของจินตนาการในการหาทางออกจากวิกฤตความขัดแย้งทางการเมือง และการขาดไว้วิสัยทัศน์เพื่ออนาคตที่ดีกว่า ยิ่งทำให้ผู้คนจำต้องยึดเหนี่ยวกับสิ่งที่ตัวเองรู้อยู่แล้วเอาไว้ก่อน สิ่งเหล่านี้ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนมวลชนออกมาปกป้องระเบียบทางสังคมที่สร้างอัตลักษณ์ของพวกเขาเหล่านั้นขึ้นมา

ฐานในการสร้างพันธมิตรทางวาทกรรม

ประการที่สาม เรื่องเล่าคอร์รัปชันยังทำหน้าที่เป็นฐานสำหรับการสร้างแนวร่วมทางสังคมที่กว้างขวางและหลากหลาย สิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับการสร้างพันธมิตรทางการเมืองในสังคมไทยก็คือ กลุ่มพันธมิตรทางการเมืองหนึ่งมีเจตทางอุดมการณ์ การเมือง และสังคมที่หลากหลายและกว้างขวางมาก ในพันธมิตรฝั่ง “เหลือง” ประกอบด้วยอำมาตย์ฝ่ายเจ้า คนชั้นกลางกรุงเทพฯ หัวอนุรักษ์นิยมทหาร และชาวสวนจากภาคใต้ ร่วมขบวนเคียงข้างกับกลุ่มแรงงานและอดีตสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ ในขณะที่พันธมิตรฝั่ง “แดง” ประกอบไปด้วยนายทุนมหาเศรษฐี นักวิชาการหัวก้าวหน้า กลุ่มประชาสังคม ตำรวจ กลุ่มชนชั้นกลางชายขอบ และกลุ่ม “ไพร่การเมือง” จากภาคเหนือและภาคอีสาน รวมไปถึง “ชาวบ้านที่กลายเป็นคนเมือง” ในกรุงเทพฯ¹¹⁸ สิ่งที่น่าพาเคือข่ายพันธมิตรเหล่านี้ให้มาจับมือกันได้ทั้งๆ ที่มีผลประโยชน์ทางชนชั้นแตกต่างกัน มีความขัดแย้งส่วนบุคคล และมีอุดมการณ์คนละฝั่งกันนั้นจะต้องเป็นเป้าหมายร่วมที่แข็งแกร่ง เรื่องเล่าคอร์รัปชันเป็นเครื่องมืออันวิเศษในการสร้างฐานวาทกรรมเพื่อสร้างเครือข่ายพันธมิตรทางการเมือง เนื่องจากคอร์รัปชันเป็นประเด็นดึงดูดที่ “ขายได้” ในแนวร่วมทางสังคมที่กว้างขวางหลากหลาย คำอ้างเช่น “ปกป้องประเทศไทยจากการคอร์รัปชันทางศีลธรรม” เป็นสิ่งที่ทำให้ฝ่ายนิยมเจ้า อดีตคอมมิวนิสต์ ทหาร แรงงาน ชาวสวนภาคใต้ และคนชั้นกลางกรุงเทพฯ เห็นพ้องร่วมกันได้แม้พวกเขาจะมีความแตกต่างกัน ในขณะที่การกล่าวถึง “การเอาชนระบบที่ทุจริตและไม่เป็นธรรม” ก็เป็นข้อเรียกร้องในการต่อสู้ของเครือข่ายฝั่งแดงที่เชื่อมระหว่างเศรษฐีนายทุนกับคนจน นักวิชาการกับคนขับแท็กซี่ ชาวนาในชนบทกับคนจนเมืองในกรุงเทพฯ¹¹⁹

การจัดรูปแบบสนามการเมือง

สุดท้าย วาทกรรมคอร์รัปชันยังช่วยจัดวางโครงสร้างให้กับสนามการต่อสู้ทางการเมือง ด้วยการเป็นกรอบการตีความประเด็นการต่อสู้ การเพิ่มอำนาจให้ตัวแสดงในสนามการเมือง และยังขีดเส้นกำหนดขอบเขตพื้นที่ในการเคลื่อนไหวของพวกเขาด้วยข้อเรียกร้องเชิงวาทกรรม “ปฏิรูปก่อนเลือกตั้ง” กับ “เลือกตั้งก่อนปฏิรูป” ซึ่งได้ตีเส้นสมรภูมิในสงครามความขัดแย้งทางการเมืองจนเหลือพื้นที่แห่งการประนีประนอมเพียงน้อยนิดเท่านั้น วาทกรรมของกลุ่มพันธมิตรเสื้อเหลืองมุ่ง

สร้างความเกลียดชังต่อ “ทักษิณตัวร้าย” ส่งเสียงสนับสนุน “วีรบุรุษก้านสุเทพ” และคร่ำครวญถึง “มวลมหาประชาชน” ในฐานะเหยื่อของ “ระบอบทักษิณ” ในขณะที่ว่าทกรรมเลือดแดงเหี้ยมหยาม “สุเทพตัวร้าย” เชิดชู “วีรสตรีประชาธิปไตย ยิ่งลักษณ์” และชี้นิ้วถึง “ผู้เลือกตั้ง 20 ล้านเสียงที่ถูกหักหลัง” ในฐานะเหยื่อของ “การรัฐประหารโดย *อำมาตย์*” เรื่องเล่าคอร์รัปชันได้กำหนดทางออกทางการเมืองที่ผู้เล่ามีอยู่แล้วในใจ คนที่หวาดกลัวคอร์รัปชันว่าเป็นความเสื่อมทางศีลธรรมก็จะพยายามฟื้นฟูศีลธรรมให้เข้มแข็ง พวกที่โทษ “คนเลว” ก็จะมี “กำจัดชยะ” ส่วนพวกที่มองว่าคอร์รัปชันเป็นปัญหาทางธรรมาภิบาลก็จะพยายามสร้างกฎหมายและสถาบันใหม่ขึ้น และพวกที่มองว่าคอร์รัปชันสะท้อนความเสื่อมทรามของระบอบเก่า ก็จะพยายามอย่างยิ่งยวดที่จะเอาชนะมัน¹²⁰

เรื่องเล่าคอร์รัปชันยังเป็นแกนกลางในการก่อร่างสร้างความขัดแย้งในห้วงการเปลี่ยนผ่านที่ฝังรากลึก เรื่องเล่าที่ว่า “นักการเมืองทุกคนล้วนคอร์รัปชัน” เป็นการตีตราภาพลบให้กับตัวแทนประชาชนจากการเลือกตั้ง และทำลายความไว้นื้อเชื่อใจซึ่งส่งผลบั่นทอนความสามารถของตัวละครทางการเมืองจากทุกฝ่ายในการเจรจาต่อรองเพื่อยุติการต่อสู้ทางการเมืองในปัจจุบัน¹²¹

แนวคิดที่ว่าด้วย “การซื้อเสียง” “ประชานิยม” ได้สร้างสมการการเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตยว่าเท่ากับการคอร์รัปชัน ในการตัดสินครั้งสำคัญของศาลรัฐธรรมนูญไทยในคดีการแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อให้วุฒิสมาชิกจากการเลือกตั้งทั้งหมดนั้น ศาลได้ใช้เรื่องเล่า “สภาผิวเมีย” เพื่อสร้างสมการการเลือกตั้งเท่ากับการเล่นพรรคเล่นพวก โดยศาลอ้างว่า “...เป็นความพยายามนำประเทศชาติให้ถอยหลังเข้าคลอง ทำให้วุฒิสมาชิกกลับไปเป็นสภาญาติพี่น้อง สภาของครอบครัว และสภาผิวเมีย”¹²² ความพยายาม “ปฏิรูป” หลายต่อหลายครั้งในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาก็เป็นไปเพื่อการควบคุมอิทธิพลของนักการเมืองจากการเลือกตั้งโดยการสร้างระบบตรวจสอบนักการเมืองจากการเลือกตั้งด้วย “องค์กรอิสระ” ที่ “มีความเป็นกลาง” ยิ่งไปกว่านั้น การสร้างวาทกรรมด้วยสมการที่ว่ากระบวนการประชาธิปไตยอย่างเช่น การต่อรอง การประนีประนอม และการแลกได้แลกเสียระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ เท่ากับ “การคอร์รัปชันทางศีลธรรม” มีส่วนสำคัญที่ทำให้ระบบการเมืองไทยยิ่งจมดิ่งลงไป ในวิกฤตแห่งความชอบธรรมลึกขึ้นเรื่อย ๆ

วาทกรรม (ต่อต้าน) คอร์รัปชันในความขัดแย้งของสังคมไทย

ด้วยการที่เรื่องเล่าคอร์รัปชันเป็นศูนย์กลางแห่งการสร้างความขัดแย้ง จึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่ข้อกล่าวหาเกี่ยวกับคอร์รัปชันจะอยู่แถวหน้าและเป็นใจกลางของความขัดแย้งทางการเมืองไทยในช่วงเก้าปีที่ผ่านมา ทักษิณ ชินวัตร และ สมชาย วงศ์สวัสดิ์ นายกรัฐมนตรีจากการเลือกตั้ง ต่างก็ถูกปลดออกจากตำแหน่งด้วยข้อกล่าวหาเรื่องคอร์รัปชันที่อื้อฉาว การรัฐประหารโดยกองทัพในปี 2549 มีการอ้างเหตุผลว่าเกิดขึ้นเพราะ “การคอร์รัปชันและการเอื้อประโยชน์ให้พวกพ้องอย่างแพร่หลาย”¹²³ และแม้ว่าจะมีความแตกต่างเชิงอุดมการณ์ การเมือง และระดับปัจเจก แต่ผู้ประท้วงขับไล่ทักษิณบนท้องถนนต่างก็ส่งเสียงเรียกร้องจากความโกรธเกรี้ยวในเรื่องการคอร์รัปชันทางการเมือง ท่ามกลางความขัดแย้งต่างๆ สามารถร่างรัฐธรรมนูญที่แต่งตั้งโดยคณะรัฐประหารก็ได้ยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ขึ้น¹²⁴

“บทบัญญัติที่สำคัญหลายมาตรา คือการสร้างองค์กรจำนวนมากภายใต้รัฐธรรมนูญเพื่อกำกับควบคุมการเมืองไทย แต่ละองค์กรที่ตั้งขึ้นมีเป้าหมายเพื่อจัดการมิให้การคอร์รัปชันอันแพร่หลายที่นำไปสู่การรัฐประหารในปี 2549 นั้นมีโอกาสเกิดขึ้นอีก”¹²⁵

ผู้เฝ้าสังเกตการณ์ต่างตีความว่าการต่อสู้กับคอร์รัปชันเป็นข้ออ้างในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่เสียงส่วนน้อยที่พ่ายแพ้การเลือกตั้งด้วยเครื่องมือที่ต่อต้านหลักเสียงข้างมาก

“ความนิยมอย่างอ่อนหนาผาล้างจากการเลือกตั้งที่ทักษิณได้รับจากเหล่าคนจนในชนบทและชนชั้นกลางเกิดใหม่ที่ชื่นชอบนโยบายประชานิยมถูกมองว่าเป็นภัยต่ออำนาจเก่า [...] การต่อสู้เพื่อแก้ไขรัฐธรรมนูญปัจจุบันก็เป็นส่วนหนึ่งของการต่อสู้ที่มีมาตั้งแต่ก่อนรัฐประหารในปี 2549 ระหว่างกลุ่มอำนาจเก่าซึ่งใกล้ชิดกับกองทัพ ศาล องค์กรอิสระ รวมถึงฝ่ายค้าน และได้รับการสนับสนุนจากชนชั้นนำและชนชั้นกลางเก่าในเมืองซึ่งมีลักษณะอนุรักษนิยม กับอีกฝ่ายหนึ่งก็คือกลุ่มต่อต้านอำนาจเก่าที่มีทักษิณและพรรคของเขาเป็นตัวแทน โดยมีฐานสนับสนุนจากกลุ่มคนจนในชนบท ชนชั้นกลาง

ใหม่ และกลุ่มผู้เรียกร้องประชาธิปไตย การปะทะระหว่างอำนาจเก่ากับใหม่ มาสู่จุดแตกหักในเหตุการณ์รัฐประหารปี 2549 ซึ่งกลุ่มอำนาจเก่าได้กลับสู่วงจรอำนาจ [...รัฐธรรมนูญฉบับปี 2550] ยิ่งเพิ่มอำนาจให้กับองค์กรอิสระและศาล ในขณะที่ลดอำนาจของนักการเมืองจากการเลือกตั้ง ด้วยอำนาจที่มากขึ้น บทบาทของศาลและองค์กรอิสระจึงกลายเป็นพลังการเมืองหลักภายใต้รัฐธรรมนูญปี 2550”¹²⁶

ในการต่อสู้ที่กำลังดำเนินอยู่ โครงสร้างอำนาจทางการเมืองยังระบับทั้งสองฝ่ายจากการใช้ความรุนแรงเพื่อให้ได้รับชัยชนะในความขัดแย้งรอบนี้¹²⁷ แม้กองทัพจะต้องเผชิญกับแรงกดดันอย่างหนักให้ก่อรัฐประหาร แต่กลุ่มผู้นำกองทัพก็ยังมีมติระบับที่จะเข้ามาแทรกแซงโดยตรง ความเสี่ยงที่ไม่อาจคาดเดาได้ของกองกำลัง “เสื้อแดง” และ “ทหารแดงโม” รวมถึงแรงกดดันจากนานาชาติและโอกาสในการถูกดำเนินคดีย้อนหลังส่งผลที่สร้างความหนักใจให้กับกองทัพ อย่างไรก็ตาม ในประเทศที่มีประวัติศาสตร์การรัฐประหารมาถึงสิบแปดครั้ง คำเตือนจากผู้นำกองทัพว่าพวกเขาจะเข้ามายุ่งเกี่ยวกับการเมืองหากมีการนองเลือดเกิดขึ้นก็ยังคงดูเหมือนจะมีน้ำหนักมากพอที่จะยับยั้งฝ่ายรัฐบาลจากการใช้กำลังเข้าสลายผู้ชุมนุม

แม้จะมีคนเสียชีวิตกว่ายี่สิบศพและคนบาดเจ็บมากนับร้อย แต่ก็ยังมีการใช้ความรุนแรงในระดับย่อมๆ เกิดขึ้นมาเป็นระยะเพื่อเป็นเครื่องมือทางยุทธวิธี และไม่ได้หมายความว่าหากสถานการณ์เปลี่ยนไปจะไม่ทำให้ผู้นำกองทัพที่ยังลี้ภัยอยู่ในปัจจุบันหันไปใช้วิถีทางการทหารเพื่อยุติความขัดแย้ง ในความเป็นจริงแล้วข้อแถลงจากผู้บัญชาการกองทัพบ่งเกี่ยวกับ “ทางเลือกพิเศษ” ยังชี้ให้เห็นว่าผู้นำกองทัพได้พิจารณาการรัฐประหารเป็นทางเลือกสุดท้าย¹²⁸ อย่างไรก็ตาม ในการอธิบายถึงพลวัตความขัดแย้งในช่วงหกเดือนที่ผ่านมา การที่ความขัดแย้งรอบนี้ยังไม่สามารถชี้ขาดด้วยการรัฐประหารหรือการใช้ความรุนแรงนับเป็นสิ่งสำคัญ เพราะมันได้เปลี่ยนแปลงโครงสร้างแห่งโอกาส อธิบายง่าย ๆ ก็คือ สนามรบได้ถูกเคลื่อนย้ายออกจากการชกมวยอยู่เบื้องหลังของระบบอุปถัมภ์มาสู่สนามแห่งวาทกรรมซึ่งมีกฎกติกาการเล่นเกมที่ต่างออกไป

กฎกติกาการเล่นเกมที่เปลี่ยนไปช่วยอธิบายข้อผิดพลาดทางยุทธวิธีจากผู้เล่นระดับนำของทั้งสองฝ่าย¹²⁹ ภายใต้การเปลี่ยนแปลงกฎกติกาการเล่นเกม ความเห็นจากในและนอกประเทศโดยเฉพาะที่สนับสนุนแต่ละฝ่ายมีความสำคัญยิ่ง หกเดือน

ที่ผ่านมา ความสำเร็จหรือล้มเหลวของตัวละครทางการเมืองส่วนหนึ่งถูกกำหนดจากความสามารถของพวกเขาในการเล่นกับกฎกติกาแห่งการต่อสู้ช่วงชิงวาทกรรม

ในเกมแห่งอำนาจวาทกรรม การช่วงชิงความชอบธรรมนั้นอยู่นอหน้าและเป็นแก่นกลางที่สำคัญ อันที่จริงแล้วยุทธศาสตร์หลักของทั้งสองฝ่ายต่างมุ่งจะสถาปนาความชอบธรรมของตน ในขณะที่เดียวกันก็มุ่งทำลายการอ้างความชอบธรรมของอีกฝ่าย การต่อสู้อย่างรุนแรงเพื่อช่วงชิงความชอบธรรมที่กำลังเกิดขึ้นแสดงให้เห็นว่า ชุมชนวาทกรรม “ราชานิยม” กำลังสูญเสียอำนาจนำ

นับย้อนหลังไปเพียงไม่กี่ปี เครือข่ายสถาบันกษัตริย์มีอำนาจนำทางวาทกรรมในการอธิบายว่า “มันกำลังเกิดอะไรขึ้น” และ “จะต้องจัดการสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างไร” ทุกวันนี้ความตื่นตัวทางการเมืองที่เพิ่มสูงขึ้นได้กระจายไปทุกห้วงแห่งของประเทศ ผู้คนจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ กำลังท้าทายอำนาจนี้อย่างเปิดเผย สื่อมวลชนนานาชาติที่ติดตามความพยายามของศาลรัฐธรรมนูญในการผลักให้นายกรัฐมนตรีพ้นจากตำแหน่งต่างก็รายงานข่าวตามวาทกรรมแบบ “เลือดแดง” แทบจะเป็นเอกฉันท์ว่า นั่นคือรัฐประหารโดยตุลาการ トラบเท่าที่ความขัดแย้งรอบนี้ต่อสู้กันอยู่บนการช่วงชิงความชอบธรรม “อำนาจที่มองไม่เห็น” ของวาทกรรมก็จะเป็นตัวตัดสินผู้ชนะภายใต้โครงสร้างอำนาจทางการเมืองที่ไม่สามารถใช้ความรุนแรงระดับสูงได้ การสูญเสียอำนาจนำทางวาทกรรมของกลุ่มราชานิยมได้เร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงซ้ำในดุลยภาพทางอำนาจ¹³⁰

โดยสรุป ในโครงสร้างอำนาจทางการเมืองปัจจุบันซึ่งเต็มไปด้วยความไร้เสถียรภาพ วาทกรรมจะเล่นบทหลักในการก่อร่างสร้างความขัดแย้ง กำหนดกลยุทธ์ของผู้เล่นฝ่ายต่างๆ และส่งผลกระทบต่อโอกาสในการประสบความสำเร็จหรือความล้มเหลวของผู้เล่นเหล่านั้น ผลที่ตามมาคือวาทกรรมคอร์รัปชันจะมีบทบาทหลักในการเพิ่มอำนาจให้ตัวแสดงต่างๆ เช่น คณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.) ศาลรัฐธรรมนูญ รวมไปถึงองค์กรอิสระอย่างคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ขณะเดียวกันก็จำกัดพื้นที่การบริหารของรัฐบาล¹³¹ ที่น่าสนใจก็คือข้อกล่าวหาเรื่องคอร์รัปชันที่กำลังอยู่ในขั้นตอนทางกฎหมาย ยังไม่มีข้อกล่าวหาต่อรัฐบาลรักษาการโดยตรง แต่ข้อกล่าวหาเกือบทั้งหมดถูกทำให้เป็นข้อกล่าวหาทางการเมือง ในสนามวาทกรรมสาธารณะมีการผลิตเรื่องเล่าว่าด้วยการคอร์รัปชันทางการเมืองเป็นหลัก¹³² หากอ่านในเชิงสัญลักษณ์ ข้อกล่าวหาเรื่อง

คอร์รัปชันจึงถูกตีความได้ว่าเป็นสัญญาณที่เลือนลอย แต่ในทางการเมืองนั้น เรื่องเล่าคอร์รัปชันได้ให้กำลังอำนาจมหาศาลในการระดมขับเคลื่อนผู้ประท้วงจำนวนหลายแสนตลอดระยะเวลาหลายเดือนที่ผ่านมา

กล่าวโดยสรุป ดังที่กรณีของไทยได้แสดงให้เห็น การคอร์รัปชันมีบทบาทหลักในความขัดแย้งในห้วงการเปลี่ยนผ่าน ในระดับโครงสร้าง มันทำงานเป็นตัวกระตุ้น (ที่คลุมเครือ) กับการเปลี่ยนผ่านระหว่างระเบียบแบบศักดินาราชูปถัมภ์กับระเบียบบนฐานของกฎหมายและเหตุผล ในสนามแห่งวาทกรรม เรื่องเล่าคอร์รัปชันได้นำเสนอคำอธิบายถึงพลังที่น่าสะพรึงกลัวของการเปลี่ยนแปลง และนำเสนอพื้นที่กลางสำหรับการสร้างพันธมิตรทางวาทกรรมในวงกว้าง ด้วยบทบาทหน้าที่ที่สำคัญยิ่งของคอร์รัปชันในระบบอุปถัมภ์ เรื่องเล่าคอร์รัปชันจึงเหมาะสมยิ่งที่จะเป็นตัวกระตุ้นความโกรธแค้นของชนชั้นกลางและเป็นตัวขับเคลื่อนการประท้วงของมวลชนต่อต้านรัฐบาล สุดท้าย องค์การที่ชูธงต่อต้านคอร์รัปชันต่างๆ ยังถูกใช้เป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์สำหรับกลุ่มเสียงข้างน้อยที่พ่ายแพ้การเลือกตั้งในการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางอำนาจของพวกเขา

5. ยุทธศาสตร์ต่อต้านคอร์รัปชันในสังคมเปลี่ยนผ่าน

การคอร์รัปชัน ระบบพวกพ้อง และระบบอุปถัมภ์ล้วนเป็นปฏิบัติการทางสังคมที่มีหน้าที่สำคัญในสังคมก่อนสมัยใหม่ ทุกวันนี้เพราะเราไม่มีสถาบันสมัยใหม่ที่มีประสิทธิภาพ ปฏิบัติการทางสังคมเหล่านี้จึงยังคงทำหน้าที่ทางสังคมอยู่อย่างเดิมต่อไป อย่างไรก็ตาม การเกิดขึ้นของเศรษฐกิจสมัยใหม่ที่ซับซ้อนและสังคมพหุนิยมทำให้ปฏิบัติการทางสังคมดังกล่าวกลายเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา การสร้างประชาธิปไตย และความยุติธรรมทางสังคม

ความเข้าใจผิดเกี่ยวกับคอร์รัปชันว่าเป็นความล้มเหลวทางศีลธรรมส่วนบุคคลของเหล่า “คนเลว” นั้นยังนำไปสู่การรักษาที่ผิดพลาด นำพาสังคมกลับไปสู่ระเบียบแบบจารีตที่ทำงานบนฐานของการแจกจ่ายผลประโยชน์กันภายในเครือข่ายส่วนตัวในการจัดการกับคอร์รัปชันได้อย่างมีประสิทธิภาพ เราต้องทำสิ่งที่ตรงกันข้ามด้วยการยกระดับระบบการบริหารจัดการและการกำกับดูแลให้ดีขึ้น โดยการเปลี่ยนสถาบันที่อยู่บนฐานความสัมพันธ์ส่วนบุคคลไปสู่สถาบันที่ให้ผลตอบแทนตามผลงาน

และความสามารถ เพื่อหลีกเลี่ยงกับดักแห่งคอร์รัปชัน สังคมต่างๆ จำเป็นต้องทำตามโครงการสร้างความเป็นสมัยใหม่ในรัฐของเวเบอร์ให้เสร็จสิ้นสมบูรณ์ หากอธิบายอีกทางหนึ่ง สังคมจะต้องก้าวกระโดดจากระบบศักดินาราชูปถัมภ์ไปสู่ระเบียบบนฐานของกฎหมายและเหตุผล ซึ่งสามารถตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจที่ซับซ้อนและสังคมพหุนิยมได้

อนุสัญญาต่อต้านการคอร์รัปชันของสหประชาชาติ (The United Nations Convention against Corruption) ได้แสดงให้เห็นฉันทมติของโลกต่อการจัดการปัญหาคอร์รัปชัน โดยนำเสนอแนวทางในการแก้ปัญหาคอร์รัปชันทางเทคนิค

“ในอนุสัญญาฯ ได้อุทิศบทหนึ่งเพื่ออธิบายเรื่องการป้องกันการคอร์รัปชันทั้งหมด โดยเสนอมาตรการที่ใช้กับทั้งภาคเอกชนและภาครัฐ มาตรการเหล่านั้นประกอบด้วยนโยบายป้องกัน เช่นการตั้งองค์กรต่อต้านคอร์รัปชัน หรือการเพิ่มความโปร่งใสด้านการเงินในการหาเสียงเลือกตั้งและพรรคการเมือง อนุสัญญาฯ บังคับให้ประเทศต่างๆ ตรากฎหมายอาญามาจัดการกับพฤติกรรมคอร์รัปชันที่หลากหลาย ทั้งยังก้าวไปไกลกว่าอนุสัญญาใดๆ ที่เคยมี โดยตั้งมาตรการจัดการไม่เพียงกับรูปแบบการคอร์รัปชันพื้นฐาน เช่นการติดสินบนหรือการยักยอกเงินของรัฐ แต่ยังพยายามจัดการกับการใช้อำนาจรัฐเอื้อประโยชน์ให้ภาคเอกชน การพยายามปกปิดหรือการฟอกขาวกระบวนการคอร์รัปชันด้วย รวมไปถึงการกระทำ ความผิดที่เกี่ยวกับการสนับสนุนคอร์รัปชัน การฟอกเงิน และการเข้าแทรกแซงกระบวนการยุติธรรม นอกจากนี้อนุสัญญาฯ ยังข้ามไปตรวจสอบการกระทำผิดในพื้นที่เจ้าปัญหา เช่นการคอร์รัปชันในภาคเอกชน ประเทศในภาคีอนุสัญญานี้ต้องยอมรับการอำนวยความสะดวกช่วยเหลือทางกฎหมายในการรวบรวมและการส่งหลักฐานเพื่อใช้ในกระบวนการยุติธรรม รวมถึงยอมรับการส่งผู้ร้ายข้ามแดน ประเทศในภาคีอนุสัญญานี้ต้องยอมรับกระบวนการติดตามสินทรัพย์คืน ซึ่งถูกระบุไว้อย่างชัดเจนในฐานะหลักการพื้นฐานของอนุสัญญาฯ”¹³³

อย่างไรก็ดี ดังที่ได้แสดงให้เห็นจากผลงานอันน่าผิดหวังของโครงการต่อต้านคอร์รัปชันมากมาย การจัดการกับคอร์รัปชันนั้นเป็นเรื่องพุดง่ายแต่ทำยาก¹³⁴

เครื่องมือของเทคโนโลยีแต่จะล้มเหลวหากไม่คำนึงถึงบริบททางเศรษฐกิจ การเมือง หน้าที่ทางสังคม และรากทางวัฒนธรรมของการคอร์รัปชัน หากไร้ซึ่งกรอบความคิดที่ถูกต้อง ก็เป็นไปได้ว่านโยบายต่อต้านคอร์รัปชันอาจเป็นโทษมากกว่าเป็นคุณ ยิ่งในสังคมเปลี่ยนผ่านด้วยแล้ว ยุทธศาสตร์ต่อต้านคอร์รัปชันยังต้องผูกติดเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ที่ใหญ่กว่าในการจัดการปัญหาท้าทายของการพัฒนา เศรษฐกิจและการเมือง ถึงอย่างนั้นก็ตาม เมื่อพิจารณาโครงสร้างแห่งโอกาสทาง เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมในสังคมเปลี่ยนผ่านที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การสู้กับคอร์รัปชันก็เปรียบได้กับความพยายามโจมตีเป้าเคลื่อนที่ นักต่อสู้คอร์รัปชันสามารถตกอยู่ในความขัดแย้งทางการเมืองได้โดยง่ายตาย และด้วยสภาพที่สาธารณชนต่างเกรี้ยวกราดกับปัญหาคอร์รัปชัน รวมไปถึงการต่อต้านจากเหล่า ผู้คนที่ได้รับประโยชน์จากการคงสภาพเดิมไว้ การออกแบบยุทธศาสตร์ต่อต้านคอร์รัปชันให้ได้ผลจึงเป็นเรื่องยากลำบากมาก¹³⁵

การต่อสู้กับคอร์รัปชันอย่างยาวนานและยากลำบากในอดีตให้บทเรียนที่มี ประโยชน์สามประการ ดังนี้

- **ให้ความสำคัญกับมิติเชิงอุดมการณ์:** การต่อสู้กับคอร์รัปชันไม่ได้ หมายความว่ามีความเป็นกลางหรือข้อใด การปฏิรูปเพื่อสร้างธรรมาภิบาลจะ ประสบความสำเร็จต้องขจัดจุดอ่อนทางหลักการและวาระซ่อนเร้น ของฉันทมติวอชิงตันให้ได้
- **ให้ความสำคัญกับหน้าที่ทางสังคมของคอร์รัปชัน:** ในภาวะที่ สถาบันบนฐานของกฎหมายและเหตุผลนั้นไม่ทำหน้าที่ การ คอร์รัปชันมักจะเข้ามาทำหน้าที่อุดช่องว่างดังกล่าวเพื่อเติมเต็ม หน้าที่ทางสังคมที่สำคัญแต่ขาดพร่องไป ฉะนั้นการต่อสู้กับ คอร์รัปชันจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อมันไม่ได้เป็นเพียงแค่ การสร้างฉากหน้าของสถาบัน แต่ต้องพยายามวางรากฐานทาง การเมือง สังคม และวัฒนธรรมที่จำเป็นต่อการทำให้ระบบกฎหมาย และเหตุผลสามารถทำงานได้ นอกจากนี้ยุทธศาสตร์ต่อต้าน คอร์รัปชันจำเป็นจะต้องไปไกลกว่าการออกแบบเชิงสถาบัน แต่จะ ต้องมีส่วนในกระบวนการเจรจาต่อรองเพื่อสร้างสัญญาประชาคม ใหม่

- **ให้ความสำคัญกับเรื่องเล่าคอร์รัปชัน:** ในความขัดแย้งห่วงเปลี่ยนผ่าน วาทกรรมคอร์รัปชันมีบทบาทสำคัญเพราะมันเป็นตัวแทนเชิงสัญลักษณ์ของการต่อสู้ที่ใหญ่กว่าและเข้าใจยากกว่า นั่นคือการต่อสู้ระหว่างระเบียบแบบศักตินาราชูปถัมภ์กับระเบียบบนฐานของกฎหมายและเหตุผล หากคอร์รัปชันสามารถจัดการได้ด้วยการสร้างระเบียบบนฐานของกฎหมายและเหตุผลให้เสร็จสมบูรณ์ การต่อสู้กับคอร์รัปชันจึงหมายถึงการเลือกข้างในความขัดแย้งห่วงเปลี่ยนผ่าน ซึ่งจะสัมฤทธิ์ผลก็ต่อเมื่อเลือกยืนอยู่ข้างการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยเท่านั้น

5.1 การดูแลจัดการอย่างระมัดระวัง

ฉันทมติวอชิงตันได้แอบซ่อนวาระทางการเมืองในการสร้างโครงสร้างพื้นฐานเชิงสถาบันเพื่อเศรษฐกิจทุนนิยมด้วยภาษาเชิงเทคนิค เราไม่ได้บอกวาระการสร้างธรรมาภิบาลเป็นสิ่งผิด ตรงกันข้าม การสร้างระเบียบบนฐานของกฎหมายและเหตุผลเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม โครงการเชิงเทคนิคเหล่านี้ได้แฝงทางเลือกทางการเมืองที่สำคัญเอาไว้ ผู้ที่เชื่อว่าแค่เพียงเปลวไฟและพลังจากปีศาจทุนนิยมก็เพียงพอแล้วที่จะทำลายโซ่ตรวนของระเบียบแบบศักตินาล้าหลัง ก็จะทำตามคำแนะนำของฉันทมติวอชิงตันและปล่อยให้ตลาดทำงานอย่างเสรี ส่วนผู้ที่หวาดกลัวการแทนที่ปีศาจตนหนึ่งด้วยปีศาจอีกตนหนึ่ง ก็จะต้องเฝ้ามองอย่างระมัดระวังว่ากรงขังทางสถาบันอันใหม่ถูกสร้างมาอย่างไร เพราะฉะนั้นเราต้องเข้าใจว่าโครงการต่อต้านคอร์รัปชันล้วนเป็นเรื่องการเมืองเสมอมา

ยุทธศาสตร์ต่อต้านคอร์รัปชันที่ไม่ตระหนักถึงหลุมพรางทางการเมืองและทางวาทกรรมก็จะถูกดึงเข้าไปสู่ความขัดแย้งทางการเมืองได้โดยง่าย และลงเอยด้วยการตกเป็นเครื่องมือของกลุ่มอื่น

“การต่อต้านคอร์รัปชันไม่ใช่เรื่องชื้อไส ในเมื่อการต่อต้านคอร์รัปชันเป็นเครื่องมือของบางคนในการควบคุมทรัพยากรและปกครองคนอื่น ๆ เราควรจะคาดหวังได้ว่า ไม่ว่าจะระบอบและผู้นำเลวร้ายเพียงใดก็จะพัฒนาองค์กรและยุทธศาสตร์ต่อต้านคอร์รัปชันเพื่อเอาใจผู้บริจาคและระดมเงินทุน [...] เรา

ควรจะต้องขอสวมติว่าองค์กรต่อต้านคอร์รัปชันเองก็อาจจะทุจริตเสียเองได้ เหมือนดังที่เราพบเจอองค์กรต่อสู้กับสิ่งที่เรียกว่า ‘อาชญากรรมที่เป็นระบบ’ แต่กลับข้องเกี่ยวกับอาชญากรรมที่เป็นระบบเสียเอง การต้านคอร์รัปชันจึงไม่ได้ชื้อใส่แต่อย่างใด”¹³⁶

ในกรณีของประเทศไทย เรื่องเล่าคอร์รัปชันมีบทบาทสำคัญในการสร้างความขัดแย้ง ในขณะที่องค์กรต่อต้านคอร์รัปชันถูกฉวยใช้โดยชนชั้นนำเสียงข้างน้อย เพื่อปกป้องอภิสิทธิ์และสถานะทางสังคมของพวกเขาจากเจตจำนงของเสียงข้างมากจากการเลือกตั้ง โครงการต่อต้านคอร์รัปชันในเชิงเทคนิคจึงต้องระมัดระวังไม่ให้สับสนระหว่างรูปแบบกับเนื้อหาสาระ

“ผู้คน [...] เข้าใจผิดว่ารูปแบบภายนอกของหลักนิติธรรมคือเนื้อหาสาระ ฉะนั้นจึงเกิดกรณีเช่นการมองการ ‘ตรวจสอบและถ่วงดุล’ ว่าเป็นเครื่องบอกมาตรฐานสังคมที่มีหลักนิติธรรมเข้มแข็ง ด้วยเพราะเข้าใจว่าฝ่ายต่างๆ ของรัฐบาลจะตรวจสอบพฤติกรรมของกันและกัน แต่การมีอยู่ของระบบตรวจสอบที่เป็นทางการมิใช่สิ่งเดียวกับระบบบริหารจัดการและการกำกับดูแลที่เป็นประชาธิปไตยเข้มแข็ง ศาลอาจถูกใช้เพื่อขัดขวางการกระทำรวมหมู่ (collective action) [...] การร้องต่อศาลอาจนำไปสู่การล้มเลิกโครงการโครงสร้างพื้นฐานของประเทศที่สำคัญยิ่ง และยังคงถูกใช้เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของชนชั้นนำเหนือเจตจำนงของรัฐบาลที่มาจากประชาชน เพราะฉะนั้นบางครั้งรูปแบบของระบบการแบ่งแยกอำนาจอาจล้มเหลวในการสร้างเนื้อหาสาระที่เป็นแก่นของสังคมที่ยึดถือกฎหมาย”¹³⁷

เราต้องระมัดระวังกับการเข้าใจคอร์รัปชันว่าเป็นปัญหาทางศีลธรรม คอร์รัปชันเป็นปัญหาศีลธรรมก็เพียงเพราะมันทำลายเส้นแบ่งเชิงคุณค่าและสถาบันที่ไม่คำนึงถึงตัวบุคคลที่สร้างขึ้นมาเพื่อทำให้ผู้มีอำนาจเกิดความรับผิดชอบ หากปราศจากเส้นแบ่งเหล่านี้ มนุษย์ก็จะกลับไปสู่วิถีการปกครองแบบพื้นฐานดั้งเดิม ซึ่งก็คือการสร้างควมไว้วางใจผ่านความสัมพันธ์ส่วนบุคคล ความโกรธแค้นทางศีลธรรมต่อคอร์รัปชันยังเป็นพลังขับเคลื่อนให้เกิดการปฏิรูป หรืออย่างน้อยก็เป็นกระบวนการสร้างสังคมให้ใสสะอาดผ่านการเน้นย้ำว่า ‘อะไรถูก อะไรผิด’ อย่างไรก็ดี

หากคอร์รัปชันหมายถึงการใช้อำนาจอย่างฉ้อฉลของชนชั้นปกครองที่ไร้ข้อจำกัดใดๆ แนวทางแก้ปัญหาด้านศีลธรรมโดยการเรียกร้องให้คนมีสำนึกทางจริยธรรม การให้การศึกษา และการรณรงค์ให้เป็นคนดี ย่อมไม่สามารถจัดการกับปัญหาได้ในทางกลับกัน วาทกรรมเชิงศีลธรรมที่ว่าคอร์รัปชันเป็นปัญหาความล้มเหลวของศีลธรรมส่วนบุคคล (“คนเลว”) กลับทำหน้าที่สร้างความเข้มแข็งให้กับระบบอุปถัมภ์ที่ทำงานผ่านการแจกจ่ายผลประโยชน์กันภายในเครือข่ายส่วนบุคคล¹³⁸

อธิบายสั้นๆ ได้ว่า นโยบายต่อต้านคอร์รัปชันที่ไม่คำนึงถึงอคติเชิงอุดมการณ์และวาระซ่อนเร้นต่างๆ ก็จะลงเอยด้วยการสร้างสถาบันเพียงเปลือกนอกและก่อให้เกิดโทษมากกว่าจะเป็นคุณ

5.2 การจัดการกับคอร์รัปชันในสังคมเปลี่ยนแปลงผ่านคือการสร้างระเบียบพื้นฐานของกฎหมายและเหตุผลให้เสร็จสิ้น

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ข้อเสนอเชิงนโยบายว่าด้วยการต่อต้านคอร์รัปชันต่างๆ ได้ถูกนำมาประสานรวมกัน อย่างไรก็ดี เรื่องราวแห่งความสำเร็จยังมีอยู่น้อยนิด นักต่อสู้คอร์รัปชันเข้าใจว่าอาการของคอร์รัปชันที่แตกต่างหลากหลายในหลายประเทศนั้นมีบริบทแตกต่างกัน ทำให้ไม่สามารถมีพิมพ์เขียวสำหรับการปฏิรูปได้

“นักปฏิรูปต้องมีกลยุทธ์ทางการเมืองและแนวคิดที่ดีในการควบคุมคอร์รัปชัน โดยอย่างหลังนั้น สิ่งที่คุณเหมือนจะเป็นแนวคิดการปฏิรูปที่ดีสำหรับประเทศ ก ก็อาจจะเป็นไปได้ในประเทศ ข อาจจะไม่ตรงกับสภาพในประเทศ ค และอาจสร้างอันตรายให้กับประเทศ ง”¹³⁹

การจัดการปัญหาคอร์รัปชันแบบเรื้อรังโดยเฉพาะในประเทศที่กำลังเปลี่ยนผ่านนั้นจำเป็นต้องใช้แนวทางที่แตกต่างออกไปจากการต่อสู้กับคอร์รัปชันแบบครั้งคราวในประเทศที่สามารถสถาปนาระบบการเมืองบนฐานของกฎหมายและเหตุผลได้แล้ว

“แนวทางการลดปัญหาคอร์รัปชันในระบบบนฐานของกฎหมายและเหตุผลนั้นใช้การได้ดีแล้วในปัจจุบัน แต่ปัญหาใหญ่เกี่ยวกับคอร์รัปชันแบบเรื้อรังยัง

คงเกิดขึ้นเมื่อมีความตึงเครียดระหว่างความสัมพันธ์ทางสังคมหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบการปกครองแบบจารีตหรือแบบสมัยใหม่”¹⁴⁰

การที่นโยบายต่อต้านคอร์รัปชันพึ่งพิงการใช้เครื่องมือเชิงกระบวนการมากเกินไปนั้นมาจากความเข้าใจผิดๆ เกี่ยวกับธรรมชาติของคอร์รัปชัน

“โครงการต่อต้านคอร์รัปชันที่มีอยู่นั้นล้มเหลวเพราะไปสร้างกรอบความคิดว่าปัญหาคอร์รัปชันเป็นปัญหาความขัดแย้งเชิงผลประโยชน์ระหว่างนายกับบ่าว (principal-agent problem) ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วสถานการณ์ของการคอร์รัปชันอย่างเป็นระบบนั้นเป็นปัญหาของการกระทำรวมหมู่ [...] ด้วยความเข้าใจ (ผิดๆ) เกี่ยวกับคอร์รัปชันนี้ โครงการต่อต้านคอร์รัปชันจึงสร้างรูปแบบของการปฏิรูปสถาบัน โดยเพิ่มการควบคุมนาย และลดโอกาสและแรงจูงใจในการคอร์รัปชันของบ่าว ตั้งแต่การลดการใช้ดุลยพินิจของข้าราชการ การขึ้นเงินเดือน การเพิ่มความโปร่งใสและการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร เป็นต้น [...] แท้จริงแล้วคอร์รัปชันเป็นปัญหาของการกระทำรวมหมู่ แม้ว่าในระยะยาวแล้วทุกคนจะได้ประโยชน์จากการอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ปราศจากคอร์รัปชัน แต่ในระยะสั้นนั้นไม่มีใครมีแรงจูงใจที่จะเปลี่ยนพฤติกรรมของตนในทันที ดังที่มีผู้กล่าวว่า ‘มันคือความรู้สึกที่ว่า ถ้าเราไม่เอา คนอื่นก็จะเอาไปอยู่ดี’ ในบริบทเช่นนี้ สังคมจึงติดอยู่ในกับดักแห่งคอร์รัปชัน ซึ่งไม่มีใครมีแรงจูงใจที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และก็ไม่มีเหตุผลใดที่จะคาดหวังให้เกิดการเปลี่ยนแปลง”¹⁴¹

การจะก้าวข้าม “กับดักแห่งคอร์รัปชัน” ที่เกิดขึ้นในสังคมเปลี่ยนผ่านนั้น ยุทธศาสตร์ต่อต้านคอร์รัปชันจะต้องไปไกลกว่าเครื่องมือเชิงกระบวนการ การสร้างเครื่องมือเพียงลำพังไม่เพียงพอที่จะทำลายโครงสร้างระบบอุปถัมภ์ที่เข้มแข็ง และไม่มีความสามารถที่จะสร้างการเปลี่ยนแปลงที่จำเป็นในระบบคุณค่าและมโนคติของพลเมืองได้ ตามนิยามแล้ว วิกฤตการเปลี่ยนผ่านเกิดในช่วงระหว่างการเปลี่ยนผ่านจากระเบียบแบบศักดินาราชูปถัมภ์ที่กำลังเสื่อมถอยแต่ยังคงมีอำนาจ ไปสู่ระเบียบบนฐานของกฎหมายและเหตุผลที่กำลังเกิดขึ้นแต่ยังขาดประสิทธิภาพ

ตราบไต่ที่สถาบันการปกครองใหม่ยังขาดประสิทธิภาพเพียงพอ หลัก

นิติธรรมยังไม่สมบูรณ์ และการปะทะระหว่างคุณค่าและค่านิยมแบบจารีตกับแบบใหม่ยังดำเนินอยู่ ระเบียบทางสังคมแบบศักดินาราชาธิปไตยก็จะมีพื้นที่และมีความจำเป็น นี่คือนสิ่งที่อธิบายว่าทำไมวิกฤตการณ์เปลี่ยนผ่านถึงได้เป็นสภาวะที่อุดมสมบูรณ์ในการหล่อเลี้ยงให้เกิดการคอร์รัปชันขึ้น ในการจะหลีกเลี่ยงการสร้างเพียงฉากหน้าเชิงสถาบัน ยุทธศาสตร์ต่อต้านคอร์รัปชันจะต้องเข้าใจหน้าที่ทางสังคมที่พฤติกรรมคอร์รัปชันเข้าไปช่วยเติมเต็ม และจะต้องแทนที่มันด้วยปฏิบัติการทางสังคมและสถาบันที่ทำหน้าที่ได้เหมือนกันแต่เป็นอุปสรรคน้อยกว่าการคอร์รัปชัน

ในสังคมเปลี่ยนผ่าน การต่อสู้กับคอร์รัปชันเป็นส่วนหนึ่งของชุดความท้าทายที่ใหญ่กว่าในการสร้างระเบียบทางการเมือง กฎหมาย และศีลธรรมที่จำเป็นในการตอบสนองความต้องการของเศรษฐกิจที่ซับซ้อนและสังคมพหุนิยม ในการก้าวข้ามวิกฤตการณ์เปลี่ยนผ่านนั้น สังคมจะต้องตัดสินใจในท้ายที่สุดว่าจะเลือก “ถอยหลัง” กลับสู่ระเบียบเก่า หรือเลือก “เดินหน้า” สู่วิถีใหม่

ในขณะที่เส้นทางสู่ความเป็นสมัยใหม่นั้นอาจจะแตกต่างกันมากจากสังคมหนึ่งสู่อีกสังคมหนึ่ง และ “รัฐสมัยใหม่” ที่เกิดขึ้นก็อาจมีลักษณะแตกต่างกันไปจากวัฒนธรรมหนึ่งสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง การสร้างระเบียบพื้นฐานของกฎหมายและเหตุผลแบบสากลน่าจะเป็นหนทางเดียวในการจัดการกับคอร์รัปชัน การสร้างรัฐบนหลักกฎหมายและเหตุผลนั้นไม่ได้มีความเป็น “ตะวันตกแอบแฝง” แต่เป็นการทำให้กระบวนการที่เริ่มต้นจากเศรษฐกิจแบบทุนนิยมนั้นเสร็จสิ้น การสร้างรัฐบนหลักกฎหมายและเหตุผลถูกผลักดันจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และเชื่อมต่อกับความต้องการทางการเมืองและความคาดหวังของชนชั้นเกิดใหม่ หากจะอธิบายอีกแบบหนึ่ง ปัญหาที่เกิดมาจากการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจย่อมจำเป็นจะต้องถูกจัดการโดยการปรับโครงสร้างของระเบียบทางการเมือง การปรับโครงสร้างนี้ไปไกลกว่าการออกแบบเชิงสถาบันและกรอบกฎหมาย หากต้องครอบคลุมถึงการให้ความหมายใหม่กับค่านิยมส่วนรวมและคุณค่า วัฒนธรรมองค์กรและการเมือง อัตลักษณ์ร่วมและอุดมการณ์ที่สร้างความชอบธรรม

การจัดการกับคอร์รัปชันในสังคมเปลี่ยนผ่านจึงเป็นการสร้างระเบียบพื้นฐานของกฎหมายและเหตุผลให้เสร็จสิ้น กล่าวคือ การสร้างสถาบันที่มีประสิทธิภาพอยู่บนฐานการให้ผลตอบแทนตามผลงานและความสามารถ และไม่คำนึงถึงสายสัมพันธ์ส่วนบุคคล อย่างไรก็ตาม สถาบันจะมีความแข็งแกร่งก็ต่อเมื่อเป็นที่รับรู้และยอมรับโดยทั่วกันทุกฝ่าย มิเช่นนั้นแล้ว เมื่อฝ่ายหนึ่งต้องการบังคับใช้กฎกับอีกฝ่ายก็จะถูกต่อต้าน

หากกฎกติกาต่อต้านคอร์รัปชันมีที่มาที่ไม่ชอบธรรม “ผลจากต้นไม้พิษ” ของกฎที่บังคับใช้ ไม่ว่าจะกฎนั้นๆ จะถูกร่างมาได้อย่างไร จะทำลายความชอบธรรมของสถาบันต่อต้านคอร์รัปชัน และทำให้สถาบันเหล่านั้นสูญเสียความสามารถในการจัดการกับคดีคอร์รัปชันที่มีความอ่อนไหวทางการเมือง หากจะอธิบายอีกแบบคือ มันไม่ใช่แค่การออกแบบระเบียบบนฐานของกฎหมายและเหตุผลที่เป็นเรื่องสำคัญ แต่คือวิธีการก่อเกิดของระเบียบนั้นต่างหาก ด้วยกระบวนการเจรจาต่อรองเพื่อสร้างสัญญาประชาคมใหม่ที่สมาชิกในสังคมมีส่วนร่วมอย่างทั่วถึงและครอบคลุมถ้วนหน้าเท่านั้น จึงสามารถวางรากฐานทางสังคมเพื่อระเบียบบนฐานของกฎหมายและเหตุผลได้

5.3 การต่อสู้กับคอร์รัปชันต้องเป็นส่วนหนึ่งของการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย

การเปลี่ยนผ่านจากระเบียบแบบศักดินาราชูปัทม์ภัก์ไปสู่ระเบียบบนฐานของกฎหมายและเหตุผลนั้นไม่ได้มีความเป็นกลางหรือเป็นเรื่องทางเทคนิค หากเป็นผลพวงจากการต่อสู้ทางการเมืองอันยาวนานเพื่อสร้างระเบียบแห่งอนาคต

“เราไม่สามารถศึกษาเรื่องคอร์รัปชันได้อย่างถูกต้องโดยไม่พิจารณาบริบทของกระบวนการสะสมทุนและการต่อสู้ช่วงชิงทางการเมืองจากการเกิดขึ้นของชนชั้นใหม่ภายใต้สภาพสังคมที่แวดล้อม [...] การศึกษาตามแนวทางนี้ตั้งคำถามพื้นฐานที่สำคัญต่อนโยบายเกี่ยวกับการคอร์รัปชัน ภาพของการคอร์รัปชันต่อสาธารณะนั้นไม่เป็นที่ยอมรับอย่างแน่นอน และในระยะยาวอาจทำลายความชอบธรรมที่มีอยู่อย่างจำกัดของรัฐกำลังพัฒนา แต่อีกด้านหนึ่ง ภาพของการคอร์รัปชันมักเป็นส่วนสำคัญของกระบวนการสะสมทุนและการประนีประนอมทางสังคม ซึ่งน่ารังเกียจไม่แพ้กัน [...] แบบแผนการคอร์รัปชันนั้น [...] ถูกกำหนดด้วยการแบ่งสรรอำนาจกันระหว่างรัฐ นายทุน และชนชั้นตัวกลางอื่นๆ ปัญหาทางเศรษฐกิจ (ไม่ใช่ปัญหาศีลธรรม) ไม่ใช่การคอร์รัปชันโดยตัวของมัน แต่คือโครงสร้างทางการเมืองที่สร้างการคอร์รัปชันจนชะลอการเติบโตทางเศรษฐกิจต่างหาก”¹⁴²

การต่อต้านคอร์รัปชันนั้นเป็นหัวใจของการสร้างระเบียบทางการเมืองและคุณค่าที่เหมาะสมกับการตอบสนองความต้องการของระบบเศรษฐกิจที่ซับซ้อนและ

สังคมพหุนิยม พุ่งถ่ายๆ มันหมายถึงการเปลี่ยนแปลงกฎกติกาการเล่นเกมอย่างมีประสิทธิผล เพื่อคนทุกกลุ่ม รวมถึงเหล่าเศรษฐีหรือผู้มีอำนาจด้วย

นี่คือความท้าทายทางการเมืองหลักของการต่อสู้กับคอร์รัปชัน ชนชั้นนำทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจต่างวางที่ทางของตนอยู่กับระเบียบแบบตักติการาชูปถัมภ์ ผู้ได้ประโยชน์จากระบบอุปถัมภ์ไม่ได้จำกัดอยู่แค่กลุ่มชนชั้นนำตักติกาตั้งเดิม แต่ยังรวมไปถึงกลุ่มชนชั้นนำนายทุนใหม่ เช่นนี้แล้วการต่อสู้กับคอร์รัปชันในฐานะส่วนหนึ่งของโครงการสร้างระเบียบบนฐานของกฎหมายและเหตุผล จะต้องเผชิญหน้ากับการต่อต้านจากกลุ่มคนที่พยายามรักษาสถานภาพเดิมเอาไว้

หากอธิบายอีกแบบหนึ่ง การต่อสู้กับคอร์รัปชันเกิดขึ้นในใจกลางของความขัดแย้งในห้วงการเปลี่ยนผ่านระหว่างผู้ต้องการรักษาระเบียบแบบจารีตไว้กับผู้ต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลงมัน ในแง่เศรษฐศาสตร์การเมือง เมื่อพิจารณาระเบียบทางสังคมและอุดมการณ์ที่ครอบงำ พวกชนชั้นนำเหล่านี้มีพลังอำนาจทางการเมืองอย่างเต็มเปี่ยม ความท้าทายคือจะทำอย่างไรให้ผู้มีอำนาจและเศรษฐีเหล่านี้ยอมอยู่ภายใต้ข้อจำกัดและมีความรับผิดชอบต่อผู้อื่น?¹⁴³ และเพื่อให้สิ่งต่างๆ ดูท้าทายยิ่งขึ้น กรณีของประเทศไทยยังแสดงให้เห็นว่าองค์กรต่อต้านคอร์รัปชันเองยังถูกใช้เป็นเครื่องมือเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของชนชั้นนำ และเรื่องเล่าต่อต้านคอร์รัปชันก็กลายเป็นเครื่องมือในการสร้างพันธมิตรทางสังคมที่ต่อสู้เพื่อรักษาสถานภาพเดิมเอาไว้ หากผู้คนในสังคมส่วนใหญ่ต่อต้านการเปลี่ยนแปลง ระเบียบบนฐานของกฎหมายและเหตุผลที่จะมีบทบาทหลักในการจัดการกับคอร์รัปชันจะเกิดขึ้นได้อย่างไร?

นี่คือเหตุผลว่าทำไมการต่อสู้กับคอร์รัปชันจึงไม่สามารถเป็นกลางได้ และต้องเป็นส่วนหนึ่งของการต่อสู้ที่ใหญ่กว่าเพื่อการปลดปล่อยประชาธิปไตยและการสร้างความยุติธรรมทางสังคม

“มันอาจจะเป็นอุดมคติที่จะเชื่อว่าการเปลี่ยนผ่านไปสู่ทุนนิยมนั้นจะมีความเป็นธรรมอย่างแท้จริง แต่หากไม่มีกระบวนการเปลี่ยนผ่านที่ถูกมองว่าเป็นธรรมแล้ว ก็เป็นเรื่องยากที่จะพัฒนาไปสู่วิถีแห่งการกำกับควบคุมด้วยกฎหมายในระบบการเมืองที่เปิดกว้าง แรงกดดันจากภายนอกให้จัดการกับคอร์รัปชันอาจจะช่วยพัฒนากระบวนการนี้ต่อเมื่อแรงกดดันนั้นช่วยสร้างความชอบธรรมต่อกระบวนการสร้างทุนนิยม แต่ในอีกแง่หนึ่ง มันก็เป็นไปได้ที่ยุทธศาสตร์ต่อต้านคอร์รัปชันในบางครั้งอาจทำให้เกิดปัญหาการจัดการ

เสถียรภาพทางการเมืองภายในเป็นไปอย่างยากลำบากขึ้น โดยเฉพาะในช่วงระหว่างการเปลี่ยนผ่านไปสู่ทุนนิยม ทำให้เกิดความไร้เสถียรภาพที่ยาวนานและการคงอยู่ต่อไปของสภาพด้อยพัฒนา”¹⁴⁴

ฉะนั้น จอห์นสตัน (Michael Johnston) จึงวางที่ทางการต่อสู้กับคอร์รัปชันเข้ากับการต่อสู้เพื่อสร้างประชาธิปไตยให้หยั่งรากลึกขึ้น

“คอร์รัปชันจะคงอยู่ [...] จนกว่าพวกที่ได้ประโยชน์ในการยุติมันสามารถที่จะต่อต้านมันได้ในรูปแบบที่ไม่สามารถถูกละเลยได้อีกต่อไป [...] แม้แต่แนวคิดต่อต้านคอร์รัปชันที่ดีที่สุดก็ยังคงต้องการรากฐานทางการเมืองและสังคมที่แข็งแกร่ง และการสนับสนุนจากประชาชนและกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ด้วยเหตุผลและความสามารถที่จะปกป้องตัวเองจากการถูกคนอื่นรังแก [...] การควบคุมคอร์รัปชันอย่างยั่งยืนนั้นจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อเป็นส่วนหนึ่งและเป็นผลลัพธ์จากการสร้างประชาธิปไตยให้หยั่งรากลึก ‘การสร้างประชาธิปไตยให้หยั่งรากลึก’ ไม่ได้หมายความว่าประชาธิปไตยโดยตัวมันเองหรือกระบวนการที่เกี่ยวข้อง เช่นการเลือกตั้งที่มีการแข่งขันจะสามารถควบคุมคอร์รัปชันได้ [...] การสร้างประชาธิปไตยให้หยั่งรากลึกคือกระบวนการต่อเนื่องในการสร้างกฎกติกาที่ทำงานได้ และการสร้างระบบความรับผิดชอบโดยการนำเอาเสียงและผลประโยชน์ที่หลากหลายเข้ามาสู่กระบวนการปกครอง มันคือการหยั่งราก ‘ลึก’ ในสองความหมาย หนึ่งมันดึงเอาพลังอำนาจออกมาจากระดับต่างๆ ในสังคมที่หลากหลาย ใส่ใจผลประโยชน์ในระยะยาวของคนที่ยึดอำนาจรวมถึงชนชั้นนำ และ สอง มันลงลึกเข้าไปในสถาบันและกระบวนการของรัฐบาล ทำให้ผลประโยชน์ต่างๆ กลายไปเป็นปัจจัยในกระบวนการกำหนดและนำนโยบายไปปฏิบัติจริง ไม่ใช่เป็นเพียงคำขวัญในการหาเสียงเลือกตั้ง”¹⁴⁵

ตรงกันข้ามกับความหวาดกลัวแบบจารีตนิยมที่ว่าความขัดแย้งจะเป็นตัวผลักดันให้สังคมเสื่อมสลาย หรือความหวาดวิตกแบบพวกปฏิภิกิริยาที่ว่าการแข่งขันในการเลือกตั้งจะส่งเสริมให้เกิดการคอร์รัปชัน แท้จริงแล้วการส่งเสียงและการแข่งขันกันในสังคมพหุนิยมนั้นเองที่จะช่วยควบคุมตรวจสอบการคอร์รัปชัน

“การปะทะกันของผลประโยชน์และคุณค่า การแข่งขันกันในเรื่องที่มาและการใช้ความมั่งคั่งและอำนาจในแบบที่เป็นที่ยอมรับ รวมถึงเรื่องระบบความรับผิดชอบ และการโต้แย้งกันเรื่องธรรมชาติและสำคัญของสิทธิ เรื่องทั้งหมดนี้คือหัวใจของการสร้างประชาธิปไตยให้หยั่งรากลึก และ [...] ในการตรวจสอบการคอร์รัปชัน ภารกิจหลักสี่ประการ [...] ของการสร้างประชาธิปไตยให้หยั่งรากลึก] ประกอบไปด้วย การเพิ่มความเป็นพหุนิยม การเปิดพื้นที่ทางการเมืองและเศรษฐกิจที่ปลอดภัย การเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อการปฏิรูป และการธำรงรักษาระบบความรับผิดชอบ”¹⁴⁶

การสร้างประชาธิปไตยให้หยั่งรากลึกมุ่งจะก้าวข้ามความขัดแย้งทางสังคม ไม่ใช่ด้วยการเรียกร้องศีลธรรม แต่ด้วยการสถาปนาข้อตกลงทางการเมือง

“ในสังคมที่มีการคอร์รัปชันอย่างแพร่หลาย การสร้างประชาธิปไตยให้หยั่งรากลึกมีโอกาสน้อยที่จะนำไปสู่พัฒนาการแบบก้าวกระโดดของศีลธรรมทางการเมืองหรือการได้มาซึ่งรัฐบาลที่มีเหตุผลและเปิดกว้าง แต่มันสามารถ (แม้ไม่จำเป็นต้อง) จะนำไปสู่การตกลงและการประนีประนอมที่ทำให้ความรับผิดชอบและการจำกัดการใช้อำนาจกลายเป็นสถาบัน”¹⁴⁷

การต่อสู้กับคอร์รัปชันหมายถึงการเสริมสร้างอำนาจให้ประชาชนสามารถลุกขึ้นสู้กับเศรษฐกิจและผู้มีอำนาจได้ ในการบรรลุภารกิจที่ยากลำบากเช่นนี้ได้ จอห์นสตันไม่ได้ตั้งความหวังไว้กับศีลธรรม แต่กลับหวังไว้กับสิ่งที่อาจดูด้อยกว่าอย่างแรงจูงใจจากผลประโยชน์ส่วนตัว

“พลังงานทางการเมืองแบบนี้ไม่สามารถรักษาให้คงอยู่ได้เพียงด้วยการเรียกร้องคุณงามความดี แต่การปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง ไม่ว่าจะ เป็นทรัพย์สิน สิทธิ ความปลอดภัยส่วนบุคคล และโอกาสในการหาเลี้ยงชีพต่างหากที่เป็นแรงจูงใจที่ยั่งยืนกว่าเมื่อต้องต่อสู้กับเศรษฐกิจและผู้มีอำนาจ”¹⁴⁸

อย่างไรก็ดี หากเราคำนึงถึงอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ อุดมการณ์ และอำนาจบังคับของชนชั้นนำในสังคมศักดินาราชูปถัมภ์ ปัจเจกบุคคลที่พยายาม

ต่อสู้เพื่อสิทธิและผลประโยชน์ของตนนั้นต่างก็กำลังทำสิ่งที่ยากลำบาก การต่อสู้อันยาวนานในการสร้างระเบียบทางการเมืองใหม่จะสำเร็จได้ก็ด้วยพลังทางการเมืองที่เกิดจากการร่วมมือกันอย่างกว้างขวางของกลุ่มคนที่ต้องการเปลี่ยนแปลงสังคม

ด้วยสภาพความหลากหลายและผลประโยชน์ที่แตกต่างกันของกลุ่มสังคมต่างๆ การสร้างแนวร่วมทางสังคมในวงกว้างเช่นนี้ย่อมต้องการพื้นที่ในการสร้างความหมายที่ผู้คนสามารถรวมพลังกันได้ สิ่งนี้จะเกิดขึ้นได้อย่างไรนั้น เราสามารถเรียนรู้ได้จากประสบการณ์ของผู้ก่อตั้งพันธมิตรในการต่อสู้กับคอร์รัปชันที่ประสบความสำเร็จที่สุดในระดับสากล คือองค์กรเพื่อความโปร่งใสสากล (Transparency International - TI) ความสำเร็จของทีไอมีรากฐานมาจากความสามารถในการรวบรวมผู้คนที่มีมุมมองในพันธกิจเดียวกัน แม้จะมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดในเรื่องผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มต่างๆ เหล่านั้น ในการที่จะโดดเดี่ยวหรือสร้างความอับอายให้นักการเมืองคอร์รัปชันหรือสถาบันที่ขาดความรับผิดชอบเพื่อสร้างธรรมาภิบาลที่ดีขึ้นนั้นจำเป็นต้องดึงแนวร่วมในวงกว้างเข้าร่วมองค์กรด้วย ไม่ว่าจะป็นองค์กรระหว่างประเทศที่ให้เงินบริจาค ชุมชนธุรกิจระหว่างประเทศ และนักการเมืองท้องถิ่น¹⁴⁹ ชุมชนต่อต้านคอร์รัปชันในระดับสากลนี้เป็นตัวอย่างที่น่ายกย่องของการสร้างพันธมิตรระหว่างกลุ่มที่มีความหลากหลายทางการเมือง สังคม และอุดมการณ์

“ชุมชนต่อต้านคอร์รัปชัน [...] นั้นมีขยายตัวไปไกลมากในปัจจุบัน จนถึงขั้นที่มันรวมเอากลุ่มคนซึ่งปกติแล้วจะไม่มีทางอยู่ร่วมกันได้ เช่น กลุ่มนักเคลื่อนไหวรากหญ้าที่ต่อสู้เพื่อความยุติธรรมทางสังคม กลุ่มนักธุรกิจที่เชื่อว่าธุรกิจที่ดีกับจริยธรรมนั้นเป็นเรื่องเดียวกัน รัฐบาลเสรีนิยมใหม่ที่มองคอร์รัปชันเป็นอุปสรรคต่อการค้าระหว่างประเทศ และองค์กรให้ความช่วยเหลือระหว่างประเทศที่ต้องการให้เงินช่วยเหลือของตนถูกนำไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น [...] ในโลกของการต่อต้านคอร์รัปชัน ผู้คนหลากหลายที่ปกติอาจรู้สึกตะขิดตะขวงกันและกัน สามารถร่วมมือกันเพื่อร่วมทำสงครามศักดิ์สิทธิ์ด้วยกัน การเคลื่อนไหวต่อต้านคอร์รัปชันคือหนึ่งในพื้นที่อันน้อยนิดที่จะนำพาพวกเราทุกคนเข้ามารวมมือกันได้ ที่สุดแล้วใครกันล่ะจะสนับสนุนการคอร์รัปชัน?”¹⁵⁰

ในอีกด้านหนึ่ง กรณีของประเทศไทยถือเป็นคำเตือนว่าการเคลื่อนไหวต่อต้านคอร์รัปชันนั้นไม่จำเป็นจะต้องเป็นประชาธิปไตย ความขัดแย้งว่าอะไรคือแนวทางการจัดการคอร์รัปชันที่ถูกต้องยังอาจจะสร้างความแตกแยกในหมู่ผู้สนับสนุนประชาธิปไตยด้วยซ้ำ ผ่านการสร้างความแตกต่างระหว่างกลุ่มที่ให้ความสำคัญกับหลักนิติธรรมเป็นหลักกับกลุ่มที่ให้ความสำคัญกับหลักเสียงข้างมากจากการเลือกตั้ง กระแสต่อต้านคอร์รัปชันของผู้นำเผด็จการอำนาจนิยมได้กลายเป็นปรากฏการณ์ในระดับโลกไปเสียแล้ว

“[การต่อต้านคอร์รัปชัน] สามารถสร้างฐานทางการเมืองสำหรับนักการเมืองที่มีความทะเยอทะยานและอดีตผู้นำกองทัพที่ต้องการ ‘ทำความสะอาด’ รัฐบาล การต่อต้านคอร์รัปชันได้กลายมาเป็นข้ออ้างของการรัฐประหารโดยกองทัพเป็นส่วนใหญ่”¹⁵¹

ถ้าการต่อสู้กับคอร์รัปชันจะประสบความสำเร็จได้จากการสร้างระเบียบบนฐานของกฎหมายและเหตุผล มันจะต้องไม่ถูกชี้นำไปในทางที่ผิดจากกลุ่มพลังปฏิกิริยา แต่จะต้องถูกนำโดยกลุ่มพันธมิตรที่ต่อสู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตย ด้วยเหตุนี้ นักต่อสู้คอร์รัปชันจึงต้องสร้างพันธมิตรกับผู้เรียกร้องระเบียบที่เป็นประชาธิปไตยทางการเมือง มีความยุติธรรมทางสังคม และมีความเป็นพหุนิยมเชิงสัญลักษณ์¹⁵²

ในการสร้างพื้นที่ทางวาทกรรมสำหรับ “พันธมิตรหลากหลายเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นประชาธิปไตย” นั้น จำเป็นต้องมีการผสมผสานหลักประชาธิปไตยเข้ากับเรื่องเล่าต่อต้านคอร์รัปชันให้ได้¹⁵³

ประวัติศาสตร์ของการสร้างประชาธิปไตยช่วยแนะนำวิธีการสร้างเรื่องเล่าดังกล่าว ในยุโรป พันธมิตรชั่วคราวระหว่างชนชั้นกลางกับชนชั้นแรงงานมีบทบาทสำคัญในการยุติการปกครองระบอบขุนนาง วิสัยทัศน์ร่วมที่ช่วยเชื่อมความแตกต่างทางผลประโยชน์และความแตกต่างทางวัฒนธรรม คือระเบียบทางสังคมที่ยอมรับ การเลื่อนฐานะทางสังคมบนฐานของความสำเร็จส่วนบุคคล ไม่ใช่ด้วยสายเลือดของผู้สูงศักดิ์¹⁵⁴ โอกาสที่เท่าเทียมกันสำหรับทุกคนและหลักนิติธรรมที่มีประสิทธิภาพซึ่งช่วยปกป้องเสียงข้างน้อยจากเสียงข้างมากที่ชนะเลือกตั้ง เป็นสิ่งที่คนส่วนใหญ่ยอมรับร่วมกันได้

การประนีประนอมแบบสังคมนิยมประชาธิปไตยระหว่างทุกชนชั้นสามารถ ยุติความขัดแย้งในสังคมที่ดำเนินมาหลายทศวรรษหรือแม้กระทั่งหลายศตวรรษได้ พันธสัญญาที่ว่าสังคมจะสร้างชีวิตที่ดีถ้วนหน้าให้สมาชิกในสังคมสถิตอยู่ในใจกลาง ของสัญญาประชาคมใหม่ และเสริมสร้างอำนาจให้ทุกคนสามารถ “ประสบความสำเร็จได้” ด้วยพรสวรรค์ การทำงานหนัก ผลงานและความสามารถเฉพาะตัวของ แต่ละคน ระเบียบทางสังคมที่มีพลวัตและเท่าเทียมกันนี้มีความแตกต่างอย่างสิ้นเชิง กับระเบียบแบบศักดินาราชูปถัมภ์ที่มีลำดับชั้นทางสังคมแบบตายตัวและมีระบบการ ปกครองอยู่บนฐานความสัมพันธ์ส่วนบุคคล ด้วยการผสมผสานการต่อสู้เพื่อระเบียบ สังคมบนฐานของกฎหมายและเหตุผลกับการต่อสู้เพื่อความยุติธรรมทางสังคมและ การปลดปล่อยทางการเมือง การประนีประนอมในแบบสังคมนิยมประชาธิปไตยจะ สร้างรากฐานทางสังคมสำหรับการพัฒนาทางการเมืองและเศรษฐกิจ รวมถึงสร้าง เสถียรภาพทางสังคมต่อไปในอีกหลายทศวรรษข้างหน้า

ในสังคมเปลี่ยนผ่านทุกวันนี้ ความท้าทายหลักของการพัฒนาการเมืองและ เศรษฐกิจคือการเจรจาต่อรองเพื่อสร้างสัญญาประชาคมใหม่เพื่อวางรากฐานทาง สังคมสำหรับระเบียบบนฐานของกฎหมายและเหตุผลที่เป็นประชาธิปไตย ในการ ลดบทบาทของกลุ่มสุดโต่งและการได้รับชัยชนะในการต่อสู้เหนือกลุ่มที่ได้ประโยชน์ จากสถานภาพเดิมนั้น นักต่อสู้คอร์รัปชันกับผู้เรียกร้องความยุติธรรมทางสังคมจะ ต้องร่วมมือกันในการสร้างพันธมิตรหลากหลาย เพื่อให้กลุ่มสังคมต่างๆ ที่มีผลประโยชน์ และความเชื่อแตกต่างกันมาอยู่ร่วมกันได้นั้น จะต้องมีส่วนที่กลางซึ่งผนวกรวมเอาการ ต่อสู้กับคอร์รัปชัน การต่อสู้เพื่อความยุติธรรมทางสังคม และการสร้างประชาธิปไตย ให้หยั่งรากลึกเข้าไปด้วยกัน

อย่างไรก็ดี การสร้างศูนย์กลางทางการเมืองที่เข้มแข็งสำหรับสังคมนิยม ประชาธิปไตยนั้นจะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อได้รับการสนับสนุนจากชนชั้นกลาง เพราะ ฉะนั้นจึงเป็นเรื่องสำคัญยิ่งที่จะต้องนำเอาชนชั้นกลางที่เกี่ยววราดกลับเข้ามาร่วม อยู่ในกลุ่มผู้สนับสนุนประชาธิปไตย ดังที่ได้แสดงไว้ข้างต้น ทศคติทางการเมืองของ ชนชั้นกลางนั้นไม่ได้อยู่บนฐานของผลประโยชน์มากนัก แต่ถูกตีกรอบด้วยเรื่องเล่า ที่ว่าประชาธิปไตยจากการเลือกตั้งเท่ากับการคอร์รัปชัน ฉะนั้นเรื่องเล่าคอร์รัปชัน ใหม่จึงมีความจำเป็น เพื่อสร้างวาทกรรมใหม่เกี่ยวกับคอร์รัปชันในสังคมและในกลุ่ม ชนชั้นกลาง

หากคอร์รัปชันหมายถึงการใช้อำนาจโดยมิชอบ การต่อสู้กับคอร์รัปชันก็ย่อมหมายถึงการสร้างอำนาจให้ประชาชนสามารถปกป้องสิทธิและผลประโยชน์ของตนเองจากผู้มีอำนาจและเศรษฐกิจ หากจะอธิบายอีกทางหนึ่ง ในการต่อสู้กับคอร์รัปชัน เราจำเป็นจะต้องเป็นประชาธิปไตยให้มากขึ้น ไม่ใช่ให้น้อยลง

การสร้างประชาธิปไตยให้หยั่งรากลึกลงไปทุกหนแห่งได้นั้นจะช่วยดึงให้ชนชั้นกลางกลับมายอมรับการเลือกตั้งอีกครั้ง การสร้างประชาธิปไตยให้หยั่งรากลึกจะช่วยสร้างความเข้มแข็งให้หลักนิติธรรม ทำให้พรรคการเมืองตอบสนองความต้องการของประชาชน และผู้นำที่ได้รับเลือกตั้งมานั้นมีความรับผิดชอบมากขึ้น

ในการจัดการกับปัญหาคอร์รัปชันอย่างได้ผล ระบบตรวจสอบและถ่วงดุล รวมถึงการจำกัดและควบคุมอำนาจนั้นเป็นสิ่งจำเป็น อย่างไรก็ตาม สมการหลุมฝังระหว่างประชาธิปไตยกับคอร์รัปชันได้สร้างความไม่ไว้วางใจต่อ “แรงจูงใจที่แท้จริง” ของนักต่อสู้คอร์รัปชัน ทั้งยังหล่อเลี้ยงสงครามตัวแทนเชิงอุดมการณ์ และทำให้กระบวนการกำหนดนโยบายมีความพิกลพิการ ความขัดแย้งในห้วงการเปลี่ยนผ่านที่กำลังย่ำแย่อาจจบลงด้วยความล่มสลายโดยสิ้นเชิงของระบบการเมืองและความขัดแย้งอย่างรุนแรง เพราะฉะนั้นเพื่อให้การนำนโยบายต่อต้านคอร์รัปชันไปปฏิบัติได้จริงอย่างมีประสิทธิภาพนั้น การต่อสู้กับคอร์รัปชันจะต้องถูกทำให้ปราศจาก “วาระซ่อนเร้น” ด้วยการผูกโยงเข้ากับการต่อสู้เพื่อการสร้างประชาธิปไตยให้หยั่งรากลึกอย่างแน่นหนาโดยปราศจากข้อกังขา

ในการผนวกรวมการต่อสู้กับคอร์รัปชันและการต่อสู้เพื่อสร้างประชาธิปไตยให้หยั่งรากลึกเข้าด้วยกัน คอร์รัปชันจะต้องถูกให้ความหมายใหม่ จากเดิมที่มองว่าเป็นความล้มเหลวทางศีลธรรมส่วนบุคคลไปเป็นปัญหาพร้อมของทุกคนในเรื่องความยุติธรรมทางสังคม องค์กรเพื่อความโปร่งใสสากลได้แสดงเป็นตัวอย่างให้เห็นแล้ว ด้วยการตีกรอบวาระต่อต้านคอร์รัปชันเสียใหม่ให้เป็นการต่อสู้ร่วมกันเพื่อความยุติธรรมทางสังคมและหลักนิติธรรม

“การเคลื่อนไหวที่ประสบความสำเร็จนั้นไม่ได้แยกแยะระหว่างการต่อต้านคอร์รัปชันหรือหลักสิทธิมนุษยชนในการเรียกร้องความยุติธรรมทางสังคมและหลักนิติธรรม สิ่งที่มีกำหนดนโยบายจะต้องทำคือการทำลายอุปสรรคทางวิธีคิดและทางสถาบัน และประสานความพยายามในการต่อต้านคอร์รัปชันกับหลักสิทธิมนุษยชนเข้าด้วยกัน”¹⁵⁵

การบูรณาการการต่อสู้เพื่อความยุติธรรมทางสังคม หลักนิติธรรม และการสร้างประชาธิปไตยให้หยั่งรากลึก จะเป็นสูตรสำเร็จที่สร้างทางออกให้กับภาวะชะงักงันอันเกิดจากความขัดแย้งในห้วงการเปลี่ยนผ่าน การประนีประนอมทางสังคมระหว่างผู้เรียกร้องระบบที่ให้ผลตอบแทนตามผลงานและความสามารถ กับผู้เรียกร้องโอกาสที่เท่าเทียมกันมีความสำคัญยิ่งต่อการวางรากฐานทางสังคมเพื่อสร้างสัญญาประชาคมใหม่วิสัยทัศน์ร่วมสู่ “ระเบียบบนฐานของกฎหมายและเหตุผลสำหรับเป็นฐานที่มั่นแห่งการสร้างสังคมดีเพื่อชีวิตดีถ้วนหน้า” จะช่วยให้เราข้ามพ้นความหวาดกลัวและความขัดแย้งโดยการเปิดประตูสู่หนทางใหม่เพื่ออนาคต¹⁵⁶

อ้างอิง

- ¹ Shleifer, Andrei, and Robert W. Vishny "Corruption." *Quarterly Journal of Economics*. Vol. 108, 1993, pp. 599-617; Taube, Markus. "Relational Corruption in the PR China: Institutional Foundations and its (Dys-)Functionality for Economic Development and Growth." In *(Dys-)Functionalities of Corruption, Comparative Perspectives and Methodological Pluralism. Comparative Governance and Politics Special Issue 3*. Tobias Debiel and Andrea Garwich (eds.). Wiesbaden: Springer VS, 2013.
- ² Hamilton, William. As cited in Fukuyama, Francis. *The Origins of Political Order: From Prehuman Times to the French Revolution*. London: Profile Books, 2011, p. 30.
- ³ Fukuyama. *The Origins of Political Order*. pp. 51, 81.
- ⁴ Ibid.
- ⁵ van Klaveren, Jacob. "Corruption as a Historical Phenomenon." In *Political Corruption: Concepts & Contexts*. Arnold J. Heidenheimer and Michael Johnston (eds.). New Brunswick: Transaction Publishers, 2007, p. 83.
- ⁶ Lovell, David. "Corruption as a Transitional Phenomenon: Understanding Endemic Corruption in Postcommunist States." In *Corruption: Anthropological Perspectives*. Dieter Haller and Cris Shore (eds.). Pluto Press, 2005, p. 77.
- ⁷ Bloch, Marc. *Feudal Society*. Chicago: University of Chicago Press, 1968.
- ⁸ Heidenheimer, Arnold J. and Michael Johnston. "Introduction to Part II." In *Political Corruption*. Heidenheimer and Johnston (eds.), pp. 77f.
- ⁹ Priestland, David. *Merchant, Soldier, Sage: A New History of Power*. London: Penguin, 2012, p. 26.
- ¹⁰ Olivier de Sardan, Jean-Pierre. "A Moral Economy of Corruption in Africa?" *The Journal of Modern African Studies*. Vol. 37, No. 1, 1999, pp. 25-52. http://journals.cambridge.org/abstract_S0022278X99002992.
- ¹¹ Heidenheimer, Arnold J. and Michael Johnston. "Introduction to Part I." In *Political Corruption*. Heidenheimer and Johnston (eds.).
- ¹² Friedrich, Carl. "Corruption Concepts in Historical Perspective." In *Political Corruption*. Heidenheimer and Johnston (eds.), p. 17f.
- ¹³ Crawhall, Nigel. "Corruption: A Buddhist Perspective on Causes, Impacts and Solutions." International Network of Engaged Buddhists. <http://www.inebnetwork.org/news-and-media/6-articles/409-corruption-a-buddhist-perspective-on-causes-impacts-and-solutions>. accessed 12.4.2014.
- ¹⁴ Fukuyama. *The Origins of Political Order*. pp. 208f, 227, 312.
- ¹⁵ Lovell. "Corruption as a Transitional Phenomenon." In *Corruption*. Haller and Shore (eds.).
- ¹⁶ Weber, Max. *Parlament und Regierung im neugeordneten Deutschland: Zur politischen Kritik des Beamtentums und Parteiwesens*. München: Duncker and Humblot, 1918.

- ¹⁷ Lovell. "Corruption as a Transitional Phenomenon." In *Corruption*. Haller and Shore (eds.), p.79.
- ¹⁸ Ibid., p. 70ff.
- ¹⁹ Said, Edward W. *Orientalism*. New York: Pantheon Books, 1978.
- ²⁰ Rose-Ackerman, Susan. "Democracy and 'Grand' Corruption." *International Social Science Journal*. Vol. 48, Issue. 149, 1996, pp. 365-381.
- ²¹ Carothers, Thomas. "The End of the Transition Paradigm." *Journal of Democracy*. Vol. 13, No. 1, 2002, pp. 5-21.
- ²² Inglehart, Ronald and Christian Welzel. *Modernization, Cultural Change and Democracy: The Human Development Sequence*. New York: Cambridge University Press, 2005.
- ²³ Nye, Joseph. "Corruption and Political Development: A Cost-Benefit Analysis." In *Political Corruption*. Heidenheimer and Johnston (eds.), p. 288.
- ²⁴ Leys, Colin. "What is the Problem about Corruption?" *The Journal of Modern African Studies*. Vol. 3, No. 2, 1965, pp. 224-225.
- ²⁵ Huntington, Samuel P. *Political Order in Changing Societies*. Yale University Press, 1968; "Modernization and Corruption." In *Political Corruption*. Heidenheimer and Johnston (eds.), p. 69.
- ²⁶ Leff, Nathaniel H. "Economic Development through Bureaucratic Corruption." In *Political Corruption*. Heidenheimer and Johnston (eds.).
- ²⁷ Nye. "Corruption and Political Development." In *Political Corruption*. Heidenheimer and Johnston (eds.).
- ²⁸ Mauro, Paolo. "Corruption and Growth." *Quarterly Journal of Economics*. Vol. 110, 1995, pp. 681-712; "The Effect of Corruption on Growth, Investment and Government Expenditure: A Cross-Country Analysis." In *Corruption and the Global Economy*. Kimberly Elliott (ed.). Washington, D.C.: Institute for International Economics, 1997.
- ²⁹ Root, Hilton. "Corruption in China: Has It Become Systemic?" *Asian Survey*. Vol. 35, No. 8, 1996, p. 752; Hutchcroft, Paul D. "The Politics of Privilege: Rents and Corruption in Asia." In *Political Corruption*. Heidenheimer and Johnston (eds.).
- ³⁰ Rose-Ackerman, Susan. "When Is Corruption Harmful?." In *Political Corruption*. Heidenheimer and Johnston (eds.).
- ³¹ Murphy, Kevin M., Andrei Shleifer and Robert W. Vishny. "Why Is Rent-Seeking So Costly to Growth?" *The American Economic Review*. Vol. 83, No. 2, 1993, pp. 409-414.
- ³² Hutchcroft, Paul D. "The Politics of Privilege: Rents and Corruption in Asia." In *Political Corruption*. Heidenheimer and Johnston (eds.), p. 490.
- ³³ von Soest, Christian. "Persistent Systemic Corruption: Why Democratization and Economic Liberalization Have Failed to Undo an Old Evil." In *(Dys-)Functionalities of Corruption*. Debiel and Garwich (eds.).
- ³⁴ Mauro, Paolo. "Corruption: Causes, Consequences and Agenda for Further Research."

- Finance and Development*. Vol. 385, No.1, 1998; Sokolov, Veniamin. "Privatization, Corruption and Reform in Present Day Russia." *Demokratizatsiya*. Vol. 6, No. 4, 1998, pp. 664-80; Lovell. "Corruption as a Transitional Phenomenon." In *Corruption*. Haller and Shore (eds.), p. 79; Khan, Mushtaq. "Patron-Client Networks and the Economic Effects of Corruption in Asia." In *Political Corruption*. Heidenheimer and Johnston (eds.), p. 470.
- ³⁵ Shore, Cris and Dieter Haller. "Introduction." In *Corruption*. Haller and Shore (eds.), p. 9.
- ³⁶ "The New Age of Crony Capitalism." *The Economist*. 15-21.3.2014, pp. 11, 54-55.
- ³⁷ Debiel and Garwicz (eds.). (*Dys-*)*Functionalities of Corruption*.
- ³⁸ Svensson, Jakob. "Eight Questions about Corruption." *Journal of Economic Perspectives*. Vol. 19, No. 3, 2005, p. 40.
- ³⁹ Sindzingre, Alice N. and Christian Milelli. "The Uncertain Relationship between Corruption and Growth in Developing Countries: Threshold Effects and State Effectiveness." University of Paris West Nanterre la Défense, EconomiX Working Papers, 2010.
- ⁴⁰ Taube. "Relational Corruption in the PR China." In (*Dys-*)*functionalities of Corruption*. Debiel and Garwicz (eds.).
- ⁴¹ Nye. "Corruption and Political Development." In *Political Corruption*. Heidenheimer and Johnston (eds.).
- ⁴² Khan. "Patron-Client Networks and the Economic Effects of Corruption in Asia." In *Political Corruption*. Heidenheimer and Johnston (eds.).
- ⁴³ Ibid.
- ⁴⁴ Huntington. "Modernization and Corruption." In *Political Corruption*. Heidenheimer and Johnston (eds.), p. 255.
- ⁴⁵ Nye. "Corruption and Political Development." In *Political Corruption*. Heidenheimer and Johnston (eds.), p. 286.
- ⁴⁶ White, Gordon. "Corruption and the Transition from Socialism in China." *Journal of Law and Society*. Vol. 23, No. 1, pp. 149-169. As cited in Taube. "Relational Corruption in the PR China." In (*Dys-*)*Functionalities of Corruption*. Debiel and Garwicz (eds.).
- ⁴⁷ Leff. "Economic Development through Bureaucratic Corruption." In *Political Corruption*. Heidenheimer and Johnston (eds.), p. 310.
- ⁴⁸ Nye. "Corruption and Political Development." In *Political Corruption*. Heidenheimer and Johnston (eds.), p. 287.
- ⁴⁹ Huntington. "Modernization and Corruption." In *Political Corruption*. Heidenheimer and Johnston (eds.), p. 257.
- ⁵⁰ Ibid., p. 253.
- ⁵¹ Ibid., p. 262.
- ⁵² Ibid.
- ⁵³ Saxer, Marc. "Parteiförderung als Instrument der Demokratieförderung." Interne Handreichung. Friedrich-Ebert-Stiftung, Berlin, 2006.

- ⁵⁴ Rosanvallon, Pierre. *Democratic Legitimacy: Impartiality, Reflexivity, Proximity*. Arthur Goldhammer (trans.). Princeton, NJ: Princeton University Press, 2011, p. 76.
- ⁵⁵ Ibid., p. 76.
- ⁵⁶ von Soest, Christian. "Persistent Systemic Corruption: Why Democratization and Economic Liberalization Have Failed to Undo an Old Evil." *Zeitschrift für Vergleichende Politikwissenschaft, Comparative Governance and Politics*. Vol. 7, 2013, pp. 57-87.
- ⁵⁷ Ibid.
- ⁵⁸ Dix, Sarah, Karen Hussmann and Grant Walton. "Risks of Corruption to State Legitimacy and Stability in Fragile Situations." U4 Anti-Corruption Resource Centre. *U4 Issue*. No. 3, May 2012.
- ⁵⁹ Elders, J. L. M. "Legitimiteit en Recht." In *Recht en Legitimiteit*. E. H. L. Brugmans and J. L. M. Elders (eds.). Zwolle, 1987, p. 16. As cited in Bakker, Heleen E. "Corruption and Legitimacy: An Institutional Perspective." In *Corruption and Legitimacy*. Heleen E. Bakker and Nico G. Schulte Nordholt (eds.). Amsterdam: SISWO, p. 24.
- ⁶⁰ Heidenheimer, Arnold J. *Political Corruption: Readings in Comparative Analysis*. New York, 1970, p. 479.
- ⁶¹ Nye. "Corruption and Political Development." In *Political Corruption*. Heidenheimer and Johnston (eds.), p.288.
- ⁶² Myrdal, Gunnar. "Corruption as a Hindrance to Modernization in South Asia." In *Political Corruption*. Heidenheimer and Johnston (eds.).
- ⁶³ Nye. "Corruption and Political Development." In *Political Corruption*. Heidenheimer and Johnston (eds.), p. 289.
- ⁶⁴ Crozier, Brian. *The Morning After: A Study of Independence*. London, 1963, pp. 62, 74.
- ⁶⁵ Huntington. "Modernization and Corruption." In *Political Corruption*. Heidenheimer and Johnston (eds.), p. 256.
- ⁶⁶ Nye. "Corruption and Political Development." In *Political Corruption*. Heidenheimer and Johnston (eds.).
- ⁶⁷ Shils, Edward. "Political Development in the New States." *Comparative Studies in Society and History*. Vol. 2, No. 3, 1960, p. 279.
- ⁶⁸ Leff. "Economic Development through Bureaucratic Corruption." In *Political Corruption*. Heidenheimer and Johnston (eds.), p. 310.
- ⁶⁹ Ibid.
- ⁷⁰ Gupta, Akhil. "Narrating the State of Corruption." In *Corruption*. Haller and Shore (eds.).
- ⁷¹ Gluckman, Max. *Customs and Conflict in Africa*. Oxford: Basil Blackwell, 1955, p. 135.
- ⁷² Lovell. "Corruption as a Transitional Phenomenon." In *Corruption*. Haller and Shore (eds.), p. 78ff.
- ⁷³ Huntington. *Political Order in Changing Societies*; "Modernization and Corruption." In *Political Corruption*. Heidenheimer and Johnston (eds.), p. 254.

- ⁷⁴ Lovell. "Corruption as a Transitional Phenomenon." In *Corruption*. Haller and Shore (eds.), p. 78.
- ⁷⁵ Huntington. "Modernization and Corruption." In *Political Corruption*. Heidenheimer and Johnston (eds.), p. 254.
- ⁷⁶ Jakobi, Anja P. "The Changing Global Norm of Anti-Corruption: From Bad Business to Bad Government." *Zeitschrift für Vergleichende Politikwissenschaft*. Vol. 7, 2013, pp. 243-264.
- ⁷⁷ Quah, Jon S. T. "Responses to Corruption in Asian Societies." In *Political Corruption*. Heidenheimer and Johnston (eds.), p. 515.
- ⁷⁸ Eigen, Peter. "Field Reports: Combatting Corruption around the World." *Journal of Democracy*. Vol. 7, No. 1, pp. 158-168.
- ⁷⁹ Henderson, Keith E. "Corruption: What Can Be Done about It?" *Demokratizatsiya*. Vol. 6, No. 4, 1998. As cited in Lovell, David. "Corruption as a Transitional Phenomenon." In *Corruption*. Haller and Shore (eds.), p. 70.
- ⁸⁰ Wolf, Martin. "Corruption in the Spotlight." *Financial Times*. 16.9.1997; Walsh, James. "A World War on Bribery: The Costs of Corruption Have Reached Earth-Shaking Proportions, Prompting Herculean International Efforts to Clear Out the Muck." *Time Magazine International*. 22.6.1998.
- ⁸¹ Walsh. "A World War on Bribery."
- ⁸² Hutchcroft. "The Politics of Privilege." In *Political Corruption*. Heidenheimer and Johnston (eds.), p. 49f.
- ⁸³ ถอดความโดย Evans, Peter. *Embedded Autonomy: States and Industrial Transformation*. Princeton University Press, 1995, p. 24.
- ⁸⁴ Tanzi, Vito. "Corruption around the World: Causes, Consequences, Scope and Cures." IMF Working Paper, May 1998.
- ⁸⁵ Foucault, Michel. *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings 1972-1977*. Colin Gordon (ed.). Brighton: Harvester, 1980, p. 133.
- ⁸⁶ Sampson, Steven. "Integrity Warriors: Global Morality and the Anti-Corruption Movement in the Balkans." In *Corruption*. Haller and Shore (eds.), p. 105ff.
- ⁸⁷ Shore and Haller. "Introduction." In *Corruption*. Haller and Shore (eds.), p. 19.
- ⁸⁸ Bello, Walden. "From Melbourne to Prague: The Struggle for a Deglobalized World." Talk delivered at a series of engagements on the occasion of demonstrations against the World Economic Forum (Davos) in Melbourne, Australia, 6-10 September 2000. <http://www.ratical.org/co-globalize/WB0900.html#p2>. accessed 27.4.2014.
- ⁸⁹ "The New Age of Crony Capitalism." pp. 11, 54-55.
- ⁹⁰ Ibid.
- ⁹¹ Sampson. "Integrity Warriors." In *Corruption*. Haller and Shore (eds.), p. 105ff.
- ⁹² Mason, Paul. *Why It's Still Kicking Off Everywhere: The New Global Revolutions*. 2nd edition. Verso, 2013.

- ⁹³ Transparency International. "Transparency International Corruption Perception Index 2013." <http://cpi.transparency.org/cpi2013/results/>. accessed 20.4.2014.
- ⁹⁴ Saxer, Marc. "In the Vertigo of Change: How to Resolve the Political Crisis." Friedrich-Ebert-Stiftung, Thailand, Bangkok, 2011.
- ⁹⁵ Kanchanalak, Pornpimol. "Thailand Is Swerving Towards the Edge of a Moral, Political Precipice." *The Nation*. 20.3.2014. <http://www.nationmultimedia.com/opinion/Thailand-is-swerving-towards-the-edge-of-a-moral-p-30229607.html>; Poulsen, Sophie. "Moral Decline in Thailand?: Why the Government Always Get It Wrong?" *Chiang Mai City News*. 19.7.2013. <http://www.chiangmaicitynews.com/news.php?id=2093>. all accessed 24.4.2014.
- ⁹⁶ Dawson, Alan. "The Big Story: Happy New Year?" *Bangkok Post*. 20.4.2014. <http://www.bangkokpost.com/lite/topstories/405721/the-big-story-happy-new-year>. accessed 21.4.2014.
- ⁹⁷ Nanuam, Wassana and Mongkol Bangprapa. "Prayuth Takes Aim at TV Monarchy Debate." *Bangkok Post*. 20.3.2013. <http://www.bangkokpost.com/lite/local/341395/prayuth-takes-aim-at-tv-monarchy-debate>. accessed 21.4.2014.
- ⁹⁸ Trevor-Roper, Hugh. As cited in Heywood, Andrew. *Political Ideologies*. 5th edition. London: Palgrave Macmillan, 2012, p. 201.
- ⁹⁹ Heywood. *Political Ideologies*. p. 213f.
- ¹⁰⁰ Phasuk, Sunai. As cited in Samabuddhi, Kultida. "Call to Stop Lese Majeste Witch Hunts." *Bangkok Post*. 20.4.2014. <http://www.bangkokpost.com/lite/topstories/405686/call-to-stop-lese-majeste-witch-hunts>. accessed 22.4.2014.
- ¹⁰¹ Philip, Bruno. "Redshirts in Isan, North-East Thailand, Keep Faith with Benefactor Thaksin." *The Guardian*. 24.3.2014. <http://www.theguardian.com/world/2014/mar/24/thailand-redshirt-movement-isan-activists>. accessed 21.4.2014.
- ¹⁰² Samabuddhi, Kultida and Patsara Jikkham. "Monarchists Vow to Fight 'Armed Threat.'" *Bangkok Post*. 21.4.2014. <http://www.bangkokpost.com/news/local/405808/monarchists-vow-to-fight-armed-threat>. accessed 21.4.2014.
- ¹⁰³ Winichakul, Thongchai. "The 'Germs': The Reds' Infection of the Thai Political Body." *New Mandala*. 3.5.2010. <http://asiapacific.anu.edu.au/newmandala/2010/05/03/thongchai-winichakul-on-the-red-germs/>. accessed 21.4.2014.
- ¹⁰⁴ "Unwelcome Rise of Hatred." *Bangkok Post*. 22.4.2014. <http://www.bangkokpost.com/opinion/opinion/405982/unwelcome-rise-of-hatred>. accessed 22.4.2014.
- ¹⁰⁵ Vanijaka, Voranai. "Purging the Thaksin Regime." *Bangkok Post*. 12.12.2013. <http://www.bangkokpost.com/opinion/opinion/384445/purging-the-thaksin-regime>. accessed 22.4.2014.
- ¹⁰⁶ Phongphaichit, Pasuk and Chris Baker. "Dangerous Nonsense about Parliamentary Dictatorship." *Bangkok Post*. 10.12.2013. <http://www.bangkokpost.com/opinion/opinion/384022/dangerous-nonsense-about-parliamentary-dictatorship>. accessed 22.4.2014.
- ¹⁰⁷ Heywood. *Political Ideologies*. pp. 207, 211.
- ¹⁰⁸ *Ibid.*, p. 211.

- ¹⁰⁹ van Klaveren. "Corruption as a Historical Phenomenon." In *Political Corruption*. Heidenheimer and Johnston (eds.), p. 83.
- ¹¹⁰ Sangwongwanich, Pathom. "TDRI Urges Budget Audit, Transparency." *Bangkok Post*. 24.2.2014. <http://www.bangkokpost.com/business/news/396776/t dri-urges-budget-audit-transparency>; Parpart, Erich. "Amid Clamour for 'Reform', TDRI Elicits Practical Suggestions to Tackle Economic, Political Woes." *The Nation*. 3.3.2014. <http://www.nationmultimedia.com/business/Amid-clamour-for-reform-TDRI-elicits-practical-sug-30228167.html>; Sangwongwanich, Pathom. "Appeal for Budget Watchdog: New Body Would Fight Graft, Say Academics." *Bangkok Post*. 10.4.2014. <http://www.bangkokpost.com/business/news/404222/appeal-for-budget-watchdog>. all accessed 24.4.2014.
- ¹¹¹ "Outline of Nitirat's Constitution Draft." https://docs.google.com/document/d/1iqT_D4a7cs474vYV7z8VFYXpfsvm50ZJHP42LuM0q1Q/edit?pli=1; Panchakunathorn, Prach. "Thailand: What's So Controversial about Nitirat's Constitution Draft?" *Asian Correspondent*. 2.2.2012. <http://asiancorrespondent.com/75049/whats-so-controversial-about-nitirats-constitution-draft/>; Sinpeng, Aim. "Nitirat: Monarchy, Constitution and Democracy." *New Mandala*. 17.10.2011. <http://asiapacific.anu.edu.au/newmandala/2011/10/17/nitirat-monarchy-constitution-and-democracy/>. all accessed 24.4.2014.
- ¹¹² Arunmas, Phusadee. "Graftbusters Set To Pitch Proposals." *Bangkok Post*. 2.4.2014. <http://www.bangkokpost.com/business/news/402937/graftbusters-set-to-pitch-proposals>. accessed 24.4.2014.
- ¹¹³ Vanijaka, Voranai. "The United Fiefdoms of Siam." *Bangkok Post*. 6.3.2014. <http://www.bangkokpost.com/opinion/opinion/398478/the-united-fiefdoms-of-siam>. accessed 24.4.2014.
- ¹¹⁴ Tejapera, Kasian. et al. "Manifesto of the Assembly for the Defence of Democracy." 10.12.2013. <http://prachatai.com/quote/2013/12/50353>. accessed 7.5.2014.
- ¹¹⁵ Saxer, Marc. "How Thailand's Middle Class Rage Threatens Democracy." First published in *New Mandala*. 21.1.2014. <http://asiapacific.anu.edu.au/newmandala/2014/01/21/middle-class-rage-threatens-democracy/>. accessed 25.4.2014.
- ¹¹⁶ Saxer, Marc. "Deepen Democratisation to End Crisis." *Bangkok Post*. 2.5.2014. <http://m.bangkokpost.com/opinion/407744>. accessed 2.5.2014.
- ¹¹⁷ Saxer. "How Thailand's Middle Class Rage Threatens Democracy."
- ¹¹⁸ Walker, Andrew. *Thailand's Political Peasants: Power in the Modern Rural Economy*. Madison, Wisconsin: University of Wisconsin Press, 2012; Mishra, Pankaj. *From the Ruins of Empire: The Revolt against the West and the Remaking of Asia*. Picador, 2013.
- ¹¹⁹ Saxer. "Deepen Democratisation to End Crisis."
- ¹²⁰ Ibid.
- ¹²¹ Pitsuwan, Surin. "Serious Reform: A Seven-Point Proposal." *Bangkok Post*. 5.5.2014. <http://www.bangkokpost.com/opinion/opinion/408152/serious-reform-a-seven-point-proposal>. accessed 7.5.2014.

- ¹²² “คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 15-18/2556” (PDF). Government Gazette (in Thai) (Bangkok: Cabinet Secretariat) 131(5A): pp. 1-132.
- ¹²³ General Sonthi Boonyaratglin. TV address. 20.9.2014. http://en.wikipedia.org/wiki/2006_Thai_coup_d'état.
- ¹²⁴ Kaewmala. “Constitutional Amendment and the Guardians of Thai Democracy – Part 1: Constitutional Court and Constitutional Amendment.” <http://asiancorrespondent.com/113100/constitutional-amendment-and-guardians-of-thai-democracy-part-1/>. accessed 21.4.2014.
- ¹²⁵ “Constitutional History of Thailand.” Constitution.net, International IDEA. <http://www.constitutionnet.org/country/constitutional-history-thailand>. accessed 21.4.2014.
- ¹²⁶ Kaewmala. “Constitutional Amendment and the Guardians of Thai Democracy – Part 1.”
- ¹²⁷ Saxer, Marc. “To Overcome Thailand’s Deadlock, a Democratic Anti-Corruption Discourse Is Needed.” *New Mandala*. upcoming May 2014. <http://asiapacific.anu.edu.au/newmandala/>.
- ¹²⁸ Nanuam, Wassana. “Military Waits as Political Ways Out Near Dead End.” *Bangkok Post*. 8.5.2014. <http://www.bangkokpost.com/opinion/opinion/408669/>. accessed 8.5.2014.
- ¹²⁹ Wongsatayanont, Chanon, Cattleya Chan and Sopaporn Kurz. “Thai Protests against Amnesty Bill Spread to Other Countries.” *The Nation*. 9.11.2013. <http://www.nationmultimedia.com/politics/Thai-protests-against-amnesty-bill-spread-to-other-30219115.html>; Corr, Anders. “Election Boycott Will Weaken Thailand’s Democrat Party and the PDRC.” *Journal of Political Risk*. Vol. 1, No. 8, 2013. <http://www.jpolorisk.com/election-boycott-will-weaken-thailands-democrat-party-and-the-pdrc/>. accessed 6.5.2014.
- ¹³⁰ Saxer. “To Overcome Thailand’s Deadlock”.
- ¹³¹ McCargo, Duncan. “The Thai Malaise.” *Foreign Policy*. 18.2.2014. http://www.foreignpolicy.com/articles/2014/02/18/the_thai_malaise; Chambers, Paul. “Thailand in 2014: A Democracy Endangered by Juristocracy?” *Fair Observer*. 3.4.2014. <http://www.fairobserver.com/article/thailand-democracy-endangered-juristocracy-69712>. both accessed 17.4.2014.
- ¹³² กรณีนโยบายจำนำข้าว คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ที่มูลความผิดเรื่องการกระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการของนายกรัฐมนตรีฐานละเลยไม่ดำเนินการระงับยับยั้งโครงการรับจำนำข้าว ขณะที่ศาลรัฐธรรมนูญลงมติว่าร่างพระราชบัญญัติให้อำนาจกระทรวงการคลั่งกู้เงินเพื่อการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านคมนาคมขนส่งของประเทศ พ.ศ. ... หรือ “ร่าง พ.ร.บ. เงินกู้ 2 ล้านล้านบาท” ขัดต่อบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญมาตรา 169 และ 170 และไม่ชอบด้วยกฎหมาย ใน “B2Trln Infrastructure Bill Ruled Unconstitutional.” *Bangkok Post*. 12.3.2014. <http://www.bangkokpost.com/news/politics/399515/constitution-court-rules-against-b2-trillion-transport-infrastructure-bill/>; ศาลรัฐธรรมนูญชี้ขาดว่าการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญมาตรา 190 ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ และขัดต่อวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญมาตรา 68 ใน “Constitutional Court Rules against Article 190 Amendment Bill.” *The Nation*. 8.1.2014. <http://www.nationmultimedia.com/breakingnews/Constitutional-Court-rules-against-Article-190-ame-30223777.html>; Chomchuen, Warangkana. “Thai Court Rules against Constitution Amendment.” *Wall Street Journal*. 20.11.2013. <http://online.wsj.com/news/articles/>

- SB10001424052702303653004579209584204486364; Marukatat, Saritdet. "Constitution Court Throws Out Section 190 Amendment." *Bangkok Post*. 8.1.2014. <http://www.bangkokpost.com/news/local/388593/constitution-court-throws-out-section-190-amendment>; ภายหลังศาลรัฐธรรมนูญมีมติว่าการแก้ไขรัฐธรรมนูญเรื่องที่มาของสมาชิกวุฒิสภาให้มาจากการเลือกตั้งนั้นขัดต่อรัฐธรรมนูญมาตรา 68 อันเป็นการ "ทำลายระบบตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจ" ป.ป.ช. ก็ได้แจ้งข้อกล่าวหา ส.ส. และ ส.ว. 308 คนที่ร่วมเสนอและลงมติร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับที่มา ส.ว. ว่าร่วมกระทำการอันมิชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ใน Laohong, King-Oua. "Nikhom Forced to Step Aside Senate Speaker Faces Impeachment Probe." *Bangkok Post*. 21.3.2014. <http://www.bangkokpost.com/news/politics/400953/senate-speaker-nikhom-wairatpanich-ousted-to-face-impeachment-trial>; คณะกรรมการการเลือกตั้งมองว่าการใช้งบประมาณภาครัฐไปในทางรณรงค์หาเสียงถือเป็นการกระทำอันขัดต่อกฎหมายเลือกตั้ง ใน Bangprapa, Mongkol. "EC Tables Talks on Broken Laws." *Bangkok Post*. 14.3.2014. <http://www.bangkokpost.com/news/local/399796/ec-tables-talks-on-broken-laws>. all accessed 21.4.2014.
- ¹³³ UNODC. "United Nations Convention against Corruption: Convention Highlights." <http://www.unodc.org/unodc/en/treaties/CAC/convention-highlights.html#Criminalization>. accessed 19.4.2014.
- ¹³⁴ Persson, Anna, Bo Rothstein and Jan Teorell. "Why Anticorruption Reforms Fail: Systemic Corruption as a Collective Action Problem." *Governance*. Vol. 25, No. 4, 2013; Debiel and Garwich (eds.). *(Dys-)Functionalities of Corruption*; Johnston, Michael. *Corruption, Contention and Reform: The Power of Deep Democratization*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014.
- ¹³⁵ Acemoglu, Daron and James A. Robinson. *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity and Poverty*. New York: Crown Publishers, 2012, p. 107.
- ¹³⁶ Sampson. "Integrity Warriors." In *Corruption*. Haller and Shore (eds.), p. 127.
- ¹³⁷ Fukuyama. *The Origins of Political Order*. p. 251.
- ¹³⁸ Saxer. "Deepen Democratization to End Crisis."
- ¹³⁹ Johnston. *Corruption, Contention and Reform*. p. 3f.
- ¹⁴⁰ Lovell. "Corruption as a Transitional Phenomenon." In *Corruption*. Haller and Shore (eds.), p. 79.
- ¹⁴¹ Persson, Anna, Bo Rothstein and Jan Teorell. "Why Anticorruption Reforms Fail."
- ¹⁴² Khan. "Patron-Client Networks and the Economic Effects of Corruption in Asia." In *Political Corruption*. Heidenheimer and Johnston (eds.).
- ¹⁴³ Johnston. *Corruption, Contention and Reform*. p. 29.
- ¹⁴⁴ Khan. "Patron-Client Networks and the Economic Effects of Corruption in Asia." In *Political Corruption*. Heidenheimer and Johnston (eds.).
- ¹⁴⁵ Johnston. *Corruption, Contention and Reform*. p. 1ff; คล้ายกันกับ Acemoglu and Robinson. *Why Nations Fail*.
- ¹⁴⁶ Johnston. *Corruption, Contention and Reform*. p. 4f.

- ¹⁴⁷ Ostrom, Elinor. *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action*. New York: Cambridge University Press, 1990. As cited in Johnston. *Corruption, Contention and Reform*. p. 5.
- ¹⁴⁸ Johnston. *Corruption, Contention and Reform*. p. 4.
- ¹⁴⁹ Sampson. "Integrity Warriors." In *Corruption*. Haller and Shore (eds.), p.113.
- ¹⁵⁰ Ibid., pp. 105, 110.
- ¹⁵¹ Ibid., p. 110.
- ¹⁵² Saxer, Marc. "How Can Thailand Overcome Its Transformation Crisis?: A Strategy for Democratic Change." Friedrich-Ebert-Stiftung, Thailand, Bangkok, 2012.
- ¹⁵³ Ibid.
- ¹⁵⁴ Blom, Philipp. *The Vertigo Years: Europe, 1900-1914*. Basic Books, 2010; Priestland. *Merchant, Soldier, Sage*.
- ¹⁵⁵ Gareth Sweeney at the European Parliament DROI Committee's workshop on "Corruption and Human Rights in Third Countries." Transparency International. <http://www.transparencyinternational.eu/2013/03/shifting-perspectives-corruption-is-a-human-rights-issue/>. accessed 27.4.2014.
- ¹⁵⁶ Saxer, Marc. "The Economy of Tomorrow: How to Produce Socially Just, Resilient and Green Dynamic Growth for a Good Society." 2nd edition. FES Economy of Tomorrow series, December 2013. <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/thailand/10550.pdf>. accessed 5.5.2014.

Chapter

8

**ความฝันของสยาม
ยามคณะรัฐประหารครองเมือง**

•

*Siamese dreams
in the time of the junta*

สฤณี อาชวานันทกุล แปล

•

พิมพ์ครั้งแรก: New Mandala. 3 กรกฎาคม 2557.

ความฝันของสยาม: คณะรัฐประหาร ชนชั้นกลาง และวิถีก้าวข้ามวิกฤตการเปลี่ยนผ่าน

หลังจากกวนวายนานอยู่นาน สุดท้ายก็เกิดรัฐประหารขึ้นจนได้ หลังจากเกิดรัฐประหารโดยประชาชน รัฐประหารทางลับ รัฐประหารโดยตุลาการ และรัฐประหารครั้งต่อมาเจ็ดเดือน สุดท้ายนายพลไทยก็พิสูจน์ว่ายังทำรัฐประหารโดยกองทัพแบบเชยๆ ได้ ทั้งเสียงเพลงรักชาติ การจับกุมหลายระลอก สื่อจอบดำ และประกาศคณะรัฐประหารรายชั่วโมง ทั้งหมดนี้สร้างบรรยากาศเย็นเยียบแบบสมัยสงครามเย็น

รัฐประหารครั้งที่สิบเก้าของไทยนับเป็นจุดสุดยอดครั้งล่าสุดตลอดระยะเวลาเก้าปีของการต่อสู้แย่งชิงอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจในการควบคุมบริหารประเทศระหว่างพันธมิตรของอดีตนายกรัฐมนตรี ทักษิณ ชินวัตร กับชนชั้นนำดั้งเดิมของไทย ในระดับโครงสร้าง การต่อสู้ระหว่างคนที่ได้ประโยชน์จากสถานภาพเดิมกับคนที่ต้องการการเปลี่ยนแปลงสะท้อนสภาพการเปลี่ยนผ่านของสังคมไทย

เหตุใดกองทัพจึงใช้เวลาถึงเจ็ดเดือนระหว่างที่ความขัดแย้งเข้มข้นเกลียวถึงขนาด กว่าจะยอมโอนอ่อนตามเสียงกดดันให้แทรกแซง? ผู้นำกองทัพคอยเฝ้าระวังความเสี่ยงที่จะเกิดจลาจลจากกองกำลังติดอาวุธเสื้อแดงที่สนับสนุนรัฐบาลเก่า และความเสี่ยงจากการที่ทหารในกองทัพเอาใจออกห่าง แรกกดดันที่หนักหน่วงจากประชาคมโลกให้นายพลเฝ้าดูท่าที่อยู่ริมรั้ว ชนชั้นนำดั้งเดิมหลายคนอาจอยากให้เกิดรัฐประหารโดยตุลาการเพื่อรักษาหน้า แต่ก็ฝ่าข้ามดวงกฎหมายไม่สำเร็จ สุดท้ายสายเหยี่ยวก็มีชัย ดูเหมือนพวกเขาพร้อมจะทำจัด “ระบอบทักษิณ” ไม่ว่าจะต้องจ่ายเท่าไรก็ตาม เสียงเรียกร้องจากนานาชาติให้ถอดถอนอดีตถูกปิดตกว่าเป็น “การแทรกแซง” สื่อต่างชาติถูกประณามต่อหน้าสาธารณชนว่า “ชั่ว” การจับกุมอดีตรัฐมนตรีต่อหน้าสื่อมวลชนแสดงให้เห็นชัดเจนว่าบรรดานายพลไม่ยอมอ่อนข้อให้กับแรงกดดันจากนานาชาติ

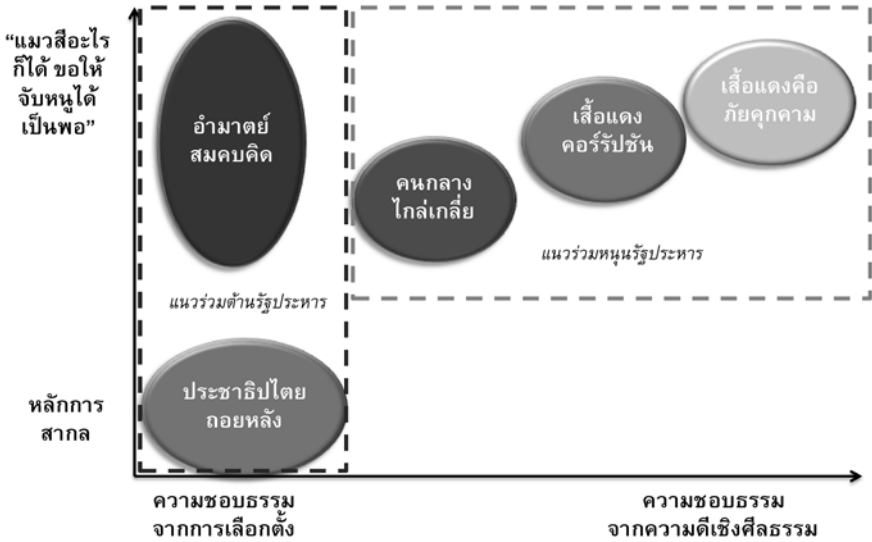
สายเหยี่ยวขึ้นกุมอำนาจแล้ว

วันนี้สายเหยี่ยวจะอยู่ยาว เมื่อมีการยุบวุฒิสภา เท่ากับคณะรัฐประหารได้ปิดกวดองคภาพพสุดท้ายที่คงเหลืออยู่ของระบอบประชาธิปไตยออกไป เป็นจุดจบของความพยายามทั้งหมดที่จะสร้างภาพลวงว่ากระบวนการทางกฎหมายยังมีอยู่

การจัดตั้งสภานิติบัญญัติแห่งชาติซึ่งมีหน้าที่ออกกฎหมาย และสภาปฏิรูปแห่งชาติ ซึ่งมีหน้าที่ปฏิรูปแทบทุกเรื่อง เท่ากับเป็นการวางโครงสร้างพื้นฐานทางการเมือง เพื่อปกครองประเทศ ดูเหมือนสายเหยี่ยวมุ่งมันที่จะไม่ซ้ารอย “ความผิดพลาด” ในปี พ.ศ. 2549 เมื่อคณะรัฐประหารชุดที่แล้วมิได้แยกชิ้นส่วนเครื่องจักรทางการเมือง และเศรษฐกิจของฝ่ายตรงข้ามให้เรียบร้อย คณะรัฐประหารประกาศว่าจะจัดให้มีการเลือกตั้งในเดือนตุลาคม 2558 ทำให้พวกเขามีเวลาเหลือเพื่อที่จะจัดระเบียบประเทศใหม่

อย่างไรก็ตาม รัฐประหารแนวสงครามเย็นจะไปรอดหรือไม่เมื่อดูจากสภาพความเป็นจริงของสังคมไทยศตวรรษที่ 21 ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปถึงระดับรากฐานแล้ว? รัฐประหารในอดีตอาศัยการใช้กำลัง หรืออย่างน้อยก็คำขู่ที่เชื่อได้ว่าจะใช้กำลังจริง แต่แรงกดดันจากนานาชาติประกอบกับความคาดหวังของประชาสังคมไทย ทำให้การใช้กำลังเผชิญกับข้อจำกัดค่อนข้างมาก แน่ใจว่าวันนี้ยังมีโลกสองใบอยู่ในประเทศไทย คือโลกของพลเมืองกรุงเทพฯ ที่อยู่ภายใต้การคุ้มครองของหลักนิติธรรมไม่มากนักน้อยกับโลกของชนบทซึ่งชีวิตคนถูกตีเป็นมูลค่าเชิงเปรียบเทียบ อย่างไรก็ตาม การแพร่หลายของสื่อสังคมออนไลน์ ขบวนการเคลื่อนไหวระดับรากหญ้าที่มีการจัดตั้งอย่างดี และองค์กรเฝ้าระวังระดับนานาชาติ ทำให้ไทยไม่น่าจะเกิดการปราบปรามรุนแรง “แบบอียิปต์” โดยที่โลกมองไม่เห็น ต้องรอดูกันต่อไปว่านายพลจะยังใช้การโจมตีเฉพาะจุด ผสมกับการกวาดจับเพื่อแพร่บรรยากาศแห่งความกลัว หรือว่าพวกเขาจะปราบปรามให้เข้มข้มขึ้นเมื่อเผชิญกับแรงดันที่รุนแรงขึ้น

ปฏิกิริยาของสังคมไทยต่อรัฐประหารครั้งนี้เป็นไปตามเส้นแบ่งสีซึ่งถูกขีดวางไว้ก่อนหน้า เพียงไม่กี่ชั่วโมงหลังเกิดรัฐประหาร การประท้วงก็ปะทุขึ้นทั่วประเทศ เตือนสติเหล่านายพลว่าความขัดแย้งที่อยู่ข้างใต้ยังมีได้ถูกคลี่คลายแต่อย่างไร ในทางกลับกัน โพลสำรวจความคิดเห็น ไม่ว่าผลโพลจะเที่ยงตรงหรือไม่ ก็ชี้ว่าคนไทยส่วนใหญ่สนับสนุนรัฐประหารครั้งนี้ เหล่าชนชั้นกลางอนุรักษ์นิยมในกรุงเทพฯ จะยืนยันดีปรีดา แสดงออกด้วยความรู้สึกอันน่าสะพรึงผ่านส่วนผสมระหว่างชัยชนะ การได้แก่แค้น และความหวัง

ภาพประกอบ 8.1 วาทกรรม 5 แบบของคนไทยต่อรัฐประหาร 2557

คณะรัฐประหารกำลังเล่นในสมรภูมิที่ไม่คุ้นเคย

ความสามารถของคณะรัฐประหารในการทำตามสัญญาว่าจะ “รักษาความสงบเรียบร้อย” ยังไม่ต้องพูดถึงการ “สมานรอยร้าว” และ “ส่งเสริมความสามัคคีและความปรองดองของคนในชาติ” ขึ้นอยู่กับกระแสการรับรู้ของประชาชนว่าจะมองคณะรัฐประหารมีความชอบธรรมหรือไม่เพียงใด นั่นหมายความว่าเหล่านายพลกำลังเล่นในสมรภูมิที่ตนไม่คุ้นเคย หรือก็คือเล่นอยู่ในโลกแห่งวาทกรรมเพื่อครองความชอบธรรม

วันนี้มีวาทกรรม 5 แบบที่ครอบงำทัศนคติของคนไทยส่วนใหญ่ต่อรัฐประหารครั้งนี้ ได้แก่

วาทกรรม “อำมาตย์สมคบคิด” ตีความรัฐประหารครั้งนี้ว่าเป็นที่มั่นสุดท้ายของชนชั้นศักดินาที่กำลังเสื่อมถอย และกำลังดิ้นรนเหือกสุดท้ายเพื่อรักษาสถานภาพและอภิสิทธิ์ของตนเอาไว้ “อำมาตย์สมคบคิด” หมายถึงการสมคบคิดของเครือข่ายชนชั้นนำเดิมที่จะใช้ฐานที่มั่นของตนในสถาบันตุลาการ องคมนตรีอิสระ วุฒิสภา ระบบราชการ และกองทัพ เข้ามาแทรกแซงสนามแข่งขันทางการเมือง ทฤษฎีนี้เป็น

เรื่องเล่ายอดนิยมในหมู่คนเสื้อแดง ความรู้สึกของคนจำนวนมากในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือกว้างไปมาระหว่างความกลัวชั้นวิตกจริตต่อชนชั้นนำผู้มีอำนาจสั่งฟ้ากับสำนักแนวแน่ว่าประวัติศาสตร์อยู่ข้างเดียวกับพวกเขา คนเหล่านี้ตีความความขัดแย้งทางการเมืองในกรุงเทพฯ ผ่านแว่นดั่งกล่าว สำนักอันหนักแน่นถึงความยุติธรรมที่รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งถูกชนชั้นนำเดิมใช้อิทธิพลโคล่นล้มคือแรงขับเคลื่อนของผู้ต่อต้านรัฐประหารครั้งนี้

ชุมชนวาทกรรม “ประชาธิปไตยถอยหลัง” กลัวว่าระบอบทหารจะทำให้ประเทศไทย “ถอยกลับไปสู่ยุคหิน” ถิ่นสู่ประวัติศาสตร์อันยาวนานของรัฐประหารและอาชญากรรมโดยรัฐ คนกลุ่มนี้ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักเรียนนักศึกษาชนชั้นกลางกรุงเทพฯ ผู้เชื่อมตนเข้ากับโลกกว้าง เรียกร้องให้ “เคารพสิทธิเลือกตั้ง” (Respect My Vote) มาช้านาน นักวิชาการชี้ให้เห็นซ้ำแล้วซ้ำเล่าว่ารัฐประหารคราวที่แล้วส่งผลให้สังคมไทยแตกแยกกันมากกว่าเดิม พวกเขาเห็นกันว่า “คุณอยากทำผิดซ้ำๆ แล้วคาดหวังให้ผลลัพธ์แตกต่างไปจากเดิมอีกกี่ครั้งกัน?” ผู้ชุมนุมประท้วงต่อต้านรัฐประหารถามอย่างโกรธแค้นว่า “ประชาธิปไตยไทยแท้ตลอด อย่างนี้เมื่อไรถึงจะเกิด?” วาทกรรมนี้โดนใจประชาคมโลกและสอดคล้องกับความกังวลว่า “ประชาธิปไตยกำลังเดินถอยหลัง” ทั่วโลก! ด้วยเหตุนี้จึงไม่น่าแปลกใจที่ผู้สังเกตการณ์จากต่างแดนจะเขียนประณามการรื้อระเบียบประชาธิปไตยอย่างเผด็จรอน

วาทกรรม “เสื้อแดงคือภัยคุกคาม” มีสองมิติด้วยกัน ความกลัว “ระบอบทักษิณ” ที่แพร่หลายในสังคมสะท้อนความกังวลของชนชั้นนำต่อการ “ผูกขาดอำนาจ” ของอดีตนายกรัฐมนตรี ทักษิณ ชินวัตร เมื่อดูจากประวัติการละเมิดสิทธิมนุษยชนและการเมืองแบบรวบอำนาจของเขา แต่ในทางตรงกันข้าม คนกรุงเทพฯ จำนวนมากรู้สึกตื่นตระหนกที่ “เมืองศักดิ์สิทธิ์ของเราถูกเผา” หลังจากรัฐปราบปรามผู้ชุมนุมเสื้อแดงในปี 2553 เหตุสังหารและการปราบปรามเปิดรายวันก่อให้เกิดเรื่องเล่า “เสื้อแดงก่อการร้าย” ขึ้นมา แกนนำเสื้อแดงช่วยเหลือเลี่ยงความกลัวที่ว่านี้ด้วยการขู่ว่าจะจัดตั้งกองกำลังติดอาวุธต่อต้าน แบ่งแยกดินแดน หรือแม้แต่ว่าจะเกิดสงครามกลางเมือง การกระทำช่วงแรกๆ ของคณะรัฐประหารดูจะเป็นปฏิกริยาต่อตรรกะชุดนี้ และบ่งชี้ว่าพวกเขากำลังใช้กลยุทธ์ตัดหัวขบวนแนวร่วมเสื้อแดง ด้วยหวังว่าจะสยบขบวนการก่อจลาจลก่อนจะเกิดขึ้นจริง กลยุทธ์นี้เผยให้เห็นโลกทัศน์ซึ่งมองว่าการประท้วงต่อต้านรัฐประหารนั้นจุดชนวนขึ้นจากปัจเจก “ผู้ก่อเรื่อง” ทั้งเชื่อว่าขบวนต่อต้านจะพังทลายลงเมื่อ “ชุดรอกอนโค่น” เมล็ดพันธุ์เลวร้ายและตัดตอนคนจ่ายสตางค์ โลกทัศน์นี้สอดคล้องกับ

โลกทัศน์แบบอนุรักษนิยมซึ่งไม่อาจมองเห็นจุดอ่อนร้ายแรงของระเบียบสังคมที่กำลังเสื่อมลงเรื่อยๆ และดังนั้นจึงประณาม “คนเลว” ว่าเป็นต้นตอความขัดแย้งทางสังคมและมองฝ่ายตรงข้ามแบบฟาสซิสต์ว่าเป็นพวก “หนักแผ่นดิน” หรือ “ขยะ” ซึ่งต้องถูก “กำจัด” วาทกรรม “เสื้อแดงคือภัยคุกคาม” แพร่หลายในหมู่นักชนชั้นนำดั้งเดิมและผู้ประท้วงจากภาคใต้ นอกจากนี้ยังโดนใจชนชั้นกลางในกรุงเทพฯ ที่ดูถูกดูแคลน “ประชาชนไร้การศึกษา” และพวก “ควายแดง” ในชนบท

วาทกรรม “เสื้อแดงคอร์รัปชัน” สะท้อนความโกรธแค้นต่อ “ประชานิยม” และ “ความเสื่อมทางศีลธรรม” ของรัฐบาลเสื้อแดงหลายชุดที่ผ่านมา ผู้ที่ยึดมั่นในวาทกรรมนี้อ้างว่า “ตลอดสิบปีที่ผ่านมา คอร์รัปชันขยายใหญ่โตจนไม่อาจควบคุมได้” ชนชั้นกลางหัวอนุรักษนิยมกลัวว่า “นักการเมืองซึ่งโกงผลาญเงินภาษีของเราไปใช้จ่ายในนโยบายประชานิยม เพื่อซื้อเสียงจากคนจนที่เอาแต่ใจ” และดังนั้นจึงสุมเสียงที่จะทำให้รัฐล้มละลายและเศรษฐกิจล่มสลาย ความกลัวทำนองนี้พุ่งไปที่เงินอุดหนุนชานาในโครงการรับจำนำข้าว ซึ่ง “สร้างความเสียหายรุนแรงที่สุดในประวัติศาสตร์ชาติไทย” ที่สำคัญกว่านั้นคือ วาทกรรม “เสื้อแดงคอร์รัปชัน” ได้สร้างสมการ “ประชาธิปไตยเท่ากับคอร์รัปชัน” นี่เป็นหนึ่งในผลของประชาธิปไตยจากการเลือกตั้ง (ซึ่งมีข้อบกพร่อง) ที่เกิดขึ้นโดยไม่คาดคิด กล่าวคือผู้แทนราษฎรมักจะนำตรรกะแบบศักดินาของชนบทเข้ามาใช้ในเมืองหลวง อย่างไรก็ตาม กรุงเทพฯ ดีความพฤติกรรมศักดินารูปถัมภ์อย่างการคุ้มครองผู้รับการอุปถัมภ์ การเอื้อประโยชน์แก่เครือญาติ การตรวงรางวัลแก่ผู้สนับสนุน และการแจกจ่ายผลประโยชน์แก่พรรคพวกว่าเป็นการไหลกลับเข้าสู่ยุคมืดของ “คอร์รัปชันบานตะไท” และ “การเล่นพรรคเล่นพวกแบบลูกทุ่ง” ดังนั้นการ “กวาดขยะเสื้อแดง” จึงจำเป็นสำหรับ “การทำให้บ้านของเรากลับมาเป็นระเบียบเรียบร้อย” วาทกรรม “เสื้อแดงคอร์รัปชัน” สะท้อน “โลกวาทกรรมเชิงศีลธรรม” ด้วยवादกลัว “ความเสื่อมทางศีลธรรม” ที่ใหญ่โตกว่า ในมุมมองที่มีรากมาจากคติพุทธศาสนานิกายเถรวาท คอร์รัปชันคือการนำ “ความทุกข์” และ “กรรมชั่ว” มาสู่โลก ก่อความระเบียบของสรรพสิ่งอันดีงาม ถ้าหากคอร์รัปชันเกิดจาก “ปัจเจกชนไร้ศีลธรรม” แล้วไซ้ร้ ก็แน่นอนว่าปัญหานี้สามารถแก้ไขและจะต้องได้รับการแก้ไขโดยการแทนที่ “คนเลว” ด้วย “คนดี”

สุดท้าย วาทกรรม “คนกลางใกล้เกลี่ย” สะท้อนความหวังของคนที่เป็นนายเต็มกลืนกับความขัดแย้งแบ่งสีในประเทศไทย และกลัวว่าความขัดแย้งจะยกระดับเข้าสู่ภาวะสงครามกลางเมืองในไม่ช้า ในมุมมองเช่นนี้ รัฐประหารคือ “ความเลวที่เลว

น้อยกว่า” หรือแม้แต่ “วิธีแบบไทยๆ เพื่อที่ทั้งสองฝ่ายจะรักษาหน้าของตัวเองไว้ได้” ซึ่งเป็นสิ่งที่ชาวต่างชาติไม่มีวันเข้าใจ จากมุมมองนี้ จำเป็นต้องมีผู้ไกลเกลี่ยที่ “เป็นกลาง” เข้ามาสงบสติอารมณ์ทั้งสองฝ่ายด้วยการ “ให้เวลาพวกเขาได้คิด” ในตรรกะแบบ “แมวสีอะไรก็ได้ ขอให้จับหนูได้เป็นพอ” หลายคนหวังว่าการแทรกแซงแบบ “มาเร็ว ไปไว” ของกองทัพจะสามารถแก้ปัญหาเร่งด่วนอย่างการใช้อาวุธสงคราม ก่อความรุนแรง การแก้ไขข้อบกพร่องบางประการในบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ และจากนั้นก็เตรียมตัวหวนคืนสู่ระบอบประชาธิปไตยจากการเลือกตั้ง บางคนหวังด้วยซ้ำไปว่า กองทัพที่ “สุจริต” และ “ไร้ซึ่งผลประโยชน์ส่วนตน” ในท้ายที่สุดจะทะเลวงปัญหาการบริหารปกครองไปดำเนิน “นโยบายที่ดี” ได้ ความหวังของชนชั้นกลางต่อกองทัพในลักษณะนี้มีรากอยู่ในโลกวาทกรรมเชิงศีลธรรมเช่นกัน อันเป็นโลกวาทกรรมซึ่งมองว่า “คนดี” ส่งเสริมความสามัคคีและความสมานฉันท์ ขณะที่ “คนเลว” ก่อความให้เกิดความขัดแย้งในสังคม

ชะตาของคณะรัฐประหารขึ้นอยู่กับฐานเสียง

ณ จุดนี้ ชุมชนวาทกรรม “อำมาตย์สมคบคิด” กับ “ประชาธิปไตยถอยหลัง” ต่อด้านรัฐประหาร ขณะที่ชุมชนวาทกรรม “เสื้อแดงคือภัยคุกคาม” “เสื้อแดงคอร์รัปชัน” และ “คนกลางไกลเกลี่ย” สนับสนุนให้กองทัพเข้ามาแทรกแซง ในเมื่อรัฐประหารไร้ซึ่งความชอบธรรม คณะรัฐประหารจะได้ชัยชนะก็ต่อเมื่อพวกเขาสามารถรักษาฐานเสียงเอาไว้ได้ ก็เหมาะแล้วที่โลโก้ซึ่งออกแบบมาอย่างดี (เป็นภาษาอังกฤษและใช้ตัวพิมพ์ความคมชัดสูง) ของผู้สนับสนุนคณะรัฐประหารในสังคมออนไลน์และบนท้องถนนจะคุยโวว่า “สนับสนุนกองทัพไทยต่อสู้กับการก่อการร้ายและคอร์รัปชัน” อันเป็นการผนวกรวมวาทกรรม “เสื้อแดงคือภัยคุกคาม” กับ “เสื้อแดงคอร์รัปชัน” เข้าด้วยกัน

อย่างไรก็ตาม อาจเป็นไปได้ที่จะรักษาความสามัคคีของพันธมิตรวาทกรรมหนุนรัฐประหาร เพราะในหมู่มชนชั้นนำเองก็ปรากฏรอยร้าวแล้ว คนที่สนับสนุนรัฐประหารโดยตุลาการอาจรู้สึกว่ามันถูกมองข้าม บางคนก็ดูจะโอดครวญที่เสียหน้าท่ามกลางปฏิกิริยาต่อต้านจากประชาคมโลก วิธีการบริหารแบบล้วงลูกถึงเรื่องยิบย่อยของผู้นำคณะรัฐประหารอาจทำให้บางคนรู้สึกว่าย่นอกวง ขณะที่บางคนอาจรู้สึกที่ถูกทอดทิ้ง ในที่สุดบางคนภายในกองทัพเองก็อาจเป็นกังวลเรื่องปัญหาคอขวดในการแต่งตั้งและโยกย้ายตำแหน่งเร็วๆ นี้ เมื่อมองไปอีกฟาก “การต่อสู้กับเสื้อแดง

ภาพประกอบ 8.2 โลโก้ของกลุ่มสนับสนุนรัฐประหาร

ที่เป็นภัยคุกคาม” ด้วยการล้างบางผู้สนับสนุนทักษิณในสถาบันของรัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ทำให้หลายคนไม่พอใจ ขณะที่ยุทธวิธีสมัยสงครามเย็น อย่างเช่นการควบคุมตัวตามอำเภอใจ ศาลทหาร และการปิดกั้นสื่อ ก็ทำให้หลายคนหวาดกลัว ชะตาของคณะรัฐประหารชุดปัจจุบันขึ้นอยู่กับความสามารถในการขยายฐานเสียงออกไปให้กว้างกว่าฐานเดิมที่แคบมาก ด้วยการซื้อใจเครือข่ายชนชั้นนำกลุ่มอื่น อย่างไรก็ตาม ใช่ว่าการเมืองแบบย่นหมย่นแมวจะคลี่คลายประเด็นที่ค้างคาทั้งหมดได้ ข้อพิพาทเกี่ยวกับรัฐวิสาหกิจก็ชี้ให้เห็นแล้วว่าช่วงอันนี้มันจบสิ้นไปแล้ว และนับจากนี้งานจะยากขึ้น

รอยร้าวภายในกลุ่มชนชั้นนำทำให้คณะรัฐประหารยิ่งต้องพึ่งพาเสียงสนับสนุนจากมวลชน เรื่องตลกร้ายหักมุมคือคณะรัฐประหารทำให้ประชาธิปไตยจากการเลือกตั้งหยุดชะงัก แต่พยายามสร้างความชอบธรรมให้กับการปกครองของตนผ่านการสำรวจความคิดเห็นมหาชน อย่างไรก็ตาม นำสังเกตว่านักวิชาการ นักกิจกรรม และนักข่าวที่ถูกควบคุมตัวล้วนสังกัดชนชั้นกลางกรุงเทพฯ ด้วยเหตุนี้ ยิ่งการปราบปรามแบบเผด็จการอำนาจนิยมดำเนินต่อไป ชนชั้นกลางที่ชิงชัง “ควายเอาแต่ได้ไร้การศึกษา” ก็อาจหันมากลัว “ชนชั้นนำที่ใช้อำนาจโดยมิชอบ” แทน การ

แลกได้แลกเสียอีกเรื่องหนึ่งอาจเป็นการแลกระหว่างความหวังว่าจะได้เห็นการปฏิรูปถึงขั้นรากฐานของกลุ่ม “เสื้อแดงคอร์รัปชัน” กับความหวังว่าจะได้เห็นการ “แก้เร็วไปไว” ของกลุ่ม “คนกลางไกล่เกลี่ย” คำประกาศของคณะรัฐประหารที่ว่า จะ “อยู่ในอำนาจเท่าที่จำเป็นเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย” ทำให้บางคนกังวลว่ากองทัพอาจ “อยู่นานเกินกว่าที่คนยินดีต้อนรับ” ในระยะยาว ระบบอุปถัมภ์ที่คณะรัฐประหารต้องการพิทักษ์รักษานั้นจำเป็นต้องตรางวัลให้แก่ผู้สนับสนุน คຸ້ມครองผู้รับการอุปถัมภ์เอื้อประโยชน์แก่เครือข่าย และแบ่งปันผลประโยชน์ให้พวกพ้อง ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้น กลุ่ม “กวาดบ้านเราให้สะอาด” และ “เสื้อแดงคอร์รัปชัน” จะดีตัวออกห่าง ในที่สุดถ้าหากประวัติศาสตร์จะให้บทเรียนอะไรแก่เรา บทเรียนนั้นก็คือคณะรัฐประหารไร้ศักยภาพในการจัดการระบบเศรษฐกิจระดับรายได้อันปานกลางค่อนข้างสูงอันสลับซับซ้อนและบูรณาการเข้ากับระบบแบ่งงานกันทำระดับโลก ทั้งยังเปราะบางอย่างยิ่งต่อแรงกระแทกและแรงกดดันจากภายนอก ความเชื่อมั่นของธุรกิจและนักลงทุนที่เสื่อมถอยลงเรื่อยๆ อาจส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ โดยเฉพาะฐานเสียงชนชั้นกลาง กล่าวโดยสรุป พันธมิตรวาทกรรมหนุนรัฐประหารเต็มไปด้วยความขัดแย้งไม่ลงรอยกันฝังอยู่ภายใน และแนวปฏิบัติของคณะรัฐประหารก็มีแนวโน้มจะทำให้แตกแยกราวลึกขึ้น ด้วยเหตุนี้ อีกไม่นานคณะรัฐประหารก็จะได้เห็นว่ายังอยู่ในอำนาจนานเท่าไร ฐานเสียงของพวกเขาจะยิ่งพังทลาย

หันมาดูอีกฟากหนึ่ง คนที่ต่อต้านรัฐประหารก็น่าจะทวิตความโกรธแค้น และสิ้นหวังทุกครั้งที่ถูกปราบปราม จับกุม หรือคุกคาม คนไทยซึ่งมีช่วงชีวิตผ่านรัฐประหารมาหลายครั้งรู้ดีว่าจะเอนลู่ลมอย่างไรเมื่อลมพัดแรง อย่างไรก็ดี โดยตรรกะของความขัดแย้งที่ไม่สมมาตร (ฝ่ายหนึ่งมีอำนาจและมีกำลังมากกว่าอีกฝ่าย - ผู้แปล) การใช้กำลังไม่ทำให้อะไรๆ ดีขึ้น รังแต่จะเพิ่มแรงต้านให้แก่สิ่งที่พวกตนอยากสยบ นักสู้ในค่ายวาทกรรม “เสื้อแดงคือภัยคุกคาม” อาจพบว่าทุกครั้งที่พวกเขาตัดหัวมังกรแดง หัวใหม่ก็จะงอกออกมา ไม่ว่าจะอย่างไรก็ตาม กลุ่ม “อำมาตย์สมคบคิด” ควรหลีกเลี่ยงการก่อความรุนแรงทุกชนิด ในตรรกะของความขัดแย้งที่ไม่สมมาตรนี้ ความรุนแรงทำให้ระบอบที่พวกเขาอยากต่อกรด้วยยิ่งมีเสถียรภาพมากกว่าเดิม แน่หนอนว่าคณะรัฐประหารจะหิบบกเหตุรุนแรงมาใช้ปลุกระดมเหล่าผู้รักชาติ สร้างความชอบธรรมให้กับการกดขี่ต่อไป เพราะอ้างว่าจำเป็นต้อง “รักษาความสงบเรียบร้อย” จากเงื้อมมือของศัตรูภายในประเทศ

ทันทีที่เกิดรัฐประหารก็เกิดการชุมนุมประท้วงอย่างสันติซึ่งส่วนใหญ่จัดโดย

กลุ่ม “ประชาธิปไตยถอยหลัง” ระหว่างที่โลกจับตามอง เสียงประณามการจับกุมคุมขัง และการละเมิดเสรีภาพในการแสดงออกได้ตีกรอบให้คณะรัฐประหารชัดเจนว่าพวกเขาคือระบอบเผด็จการทหาร การอ่าน 1984 ของ จอร์จ ออร์เวลล์ และการชูสัญลักษณ์สามนิ้วจาก *ฮังเกอร์เกมส์* มีส่วนสร้างความเชื่อมโยงในการรับรู้ของคนว่า ขบถฝ่ายธรรมะกำลังลุกขึ้นต่อต้านระบอบที่กดขี่ อย่างไรก็ดี สารเหล่านี้เปรียบได้กับการสอนหนังสือคนที่ปักใจเชื่ออีกอย่าง ไม่อาจทำให้พันธมิตรหนุนรัฐประหารเปลี่ยนใจได้ ถ้าหากผู้ประท้วงต่อต้านรัฐประหารไม่สามารถคิดหาสารที่โดนใจชนชั้นกลางในเมืองผู้เคียดแค้น ระบอบทหารก็อาจประสบความสำเร็จในการป้ายสีผู้ประท้วงว่า “คนแกว่งเท้าหาเสี้ยนไม่ก็คนที่ไม่เข้าใจเรื่องง่ายๆ ว่าตอนนี้สถานการณ์ไม่ปกติ และรัฐประหารครั้งนี้ละมุนละม่อม” ด้วยเหตุนี้ ในระยะยาวความสำเร็จหรือล้มเหลวของนักกิจกรรมเพื่อประชาธิปไตยจึงขึ้นอยู่กับความสามารถของพวกเขาในการเชื่อมโยงไปหากลุ่มผู้สนับสนุนรัฐประหาร จูงใจให้คนเหล่านี้เข้าร่วมแนวร่วมทางสังคมวงกว้างเพื่อการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นประชาธิปไตย

พลังเชิงโครงสร้างหลายประการบั่นทอนความสามารถของคณะรัฐประหารที่จะเปลี่ยนแปลงอะไรๆ ให้ยั่งยืน การประณามผู้ประท้วงต่อต้านว่า “คนชั่วที่ถูกจ้างมา” และ “ไม่รักชาติ” ซึ่งว่าคณะรัฐประหารไม่เข้าใจว่าการต่อต้านรัฐประหารครั้งนี้ได้ถูกจุดชนวนโดยผู้ปลุกปั่นคนใดคนหนึ่ง หากแต่สะท้อนสภาพความเป็นจริงทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปถึงระดับฐานราก เป้าหมายของคณะรัฐประหารที่จะฟื้นคืนระเบียบอำนาจดั้งเดิมโดยใช้ลำดับชั้นแนวตั้งทางสังคมและศีลธรรม และใช้กระบวนการตัดสินใจจากบนลงล่างโดยกีดกันคนอื่นออกไปนั้น เป็นสิ่งน่าชิงชังรังเกียจในสายตาของสังคมสมัยใหม่อันเปี่ยมพลวัต มีความหลากหลายของวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ และมีความเป็นพหุนิยมทั้งคุณค่าและผลประโยชน์ การสร้างความเป็นจริงทางสังคมแบบสมัยใหม่จะเข้าใจดีว่าระบอบการปกครองก็คือชุมชนหนึ่งๆ ที่ตั้งอยู่บนฉันทมติ การเปลี่ยนแปลงอย่างสุดขีดของลักษณะนิสัยและทัศนคติระหว่างคนต่างรุ่นได้ปิดผนึกฐานจักรวาลวิทยาของระเบียบอำนาจเก่า จิตวิญญาณแห่งภาวะสมัยใหม่ออกมาจากขวดแล้ว ไม่อาจถูกยัดกลับเข้าไปในขวดได้อีก พุดอีกอย่างคือ สัญญาประชาคมของระเบียบศักดิ์นาถูกเพิกถอนไปแล้ว ไม่อาจยึดเยียดนำกลับมาใช้ด้วยกำลังได้อีก

เมื่อกองทัพมีฐานเสียงที่เปราะบางและเผชิญแรงต้านมากขึ้นเรื่อยๆ กองทัพจะพบว่าการรักษาสัญญา “รักษาความสงบเรียบร้อย” นั้นยากยิ่ง เป้าหมายที่จะขจัด

ชนชั้นการเมืองออกไปทั้งยวงนั้น ชัดแย้งถึงฐานรากกับคำประกาศว่าจะ “เยียวยาความแตกแยก” ด้วยการ “ส่งเสริมความสามัคคีในชาติ” และ “สร้างความปรองดอง” ความมุ่งมั่นของคณะรัฐประหารที่จะยึดเยียดวิธีแก้ปัญหาให้สังคมไม่อาจ “กำจัดการเมืองสีเสื้อ” ออกไปได้ เพราะคนที่ถูกบังคับให้ทำตามกฎเกณฑ์ใหม่ๆ จะต่อต้าน

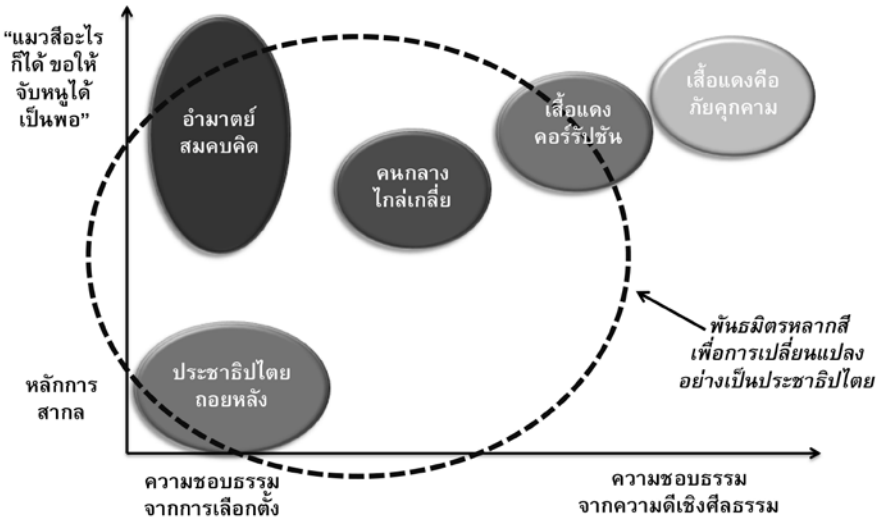
หลายคนเข้าใจผิดว่าเผด็จการทหารนั้นทรงอำนาจและมีเสถียรภาพ แต่การไล่ปิดปากกลบเสียงวิพากษ์วิจารณ์อย่างแข็งขันก็ชี้ให้เห็นแล้วว่าความจริงนั้นเป็นอีกอย่าง รัฐบาลที่ปราศจากความชอบธรรมย่อมอ่อนแอและเปราะบางยิ่ง นโปเลียนเคยกล่าววลีโด่งดังว่า “คุณใช้ดาบปลายปืนทำได้ทุกเรื่อง ยกเว้นหนึ่งทับบิ้น” การสร้างความชอบธรรมแก่ระเบียบการเมืองและสังคมที่กำลังล่มสลายด้วยปลายกระบองปืนนั้นเป็นไปได้ ผลลัพธ์น่าจะออกมาตรงกันข้ามด้วยซ้ำไป

ทางออกจากความขัดแย้งระยะเปลี่ยนผ่าน

วิธีเดียวที่จะข้ามพ้นความขัดแย้งระยะเปลี่ยนผ่านในประเทศไทยคือการปรับระเบียบการเมืองและสังคมให้เข้ากับความต้องการของเศรษฐกิจที่ซับซ้อนและสังคมพหุนิยม คนที่ได้ประโยชน์จากการคงสถานภาพเดิมทำตัวให้เหนียวอย่างชัดเจนแจ่มแจ้งว่า พวกเขาไม่ยินยอมให้คนไทยส่วนใหญ่เข้ามามีส่วนร่วมในชีวิตทางการเมือง สังคม และวัฒนธรรมอย่างเต็มขั้น

ด้วยเหตุนี้ ประชาธิปไตยที่แท้จริงจึงเป็นผลลัพธ์เพียงหนึ่งเดียวจากความขัดแย้งครั้งนี้ ในการเอาชนะความขัดแย้งครั้งนี้ ชนชั้นกลางหัวอนุรักษ์นิยมจะต้องถูกชักจูงให้เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของพลังประชาธิปไตยอีกครั้ง นี่คือเหตุผลที่ยุทธวิธีใช้ความรุนแรงจะสร้างปฏิกริยาตรงกันข้ามและสุดท้ายจะล้มเหลว ถ้าหากจะให้ประชาธิปไตยทำงานได้ดี พวกสุดโต่งทุกฝ่ายจะต้องถูกศูนย์กลางประชาธิปไตยที่เข้มแข็งผลักไปอยู่ชายขอบ ประชาธิปไตยต้องอาศัยรากฐานทางสังคมที่มากกว่าประชากรส่วนใหญ่ในประเทศ แต่ต้องรวมชนชั้นกลางเข้ามาด้วย การหว่านล้อมให้ชนชั้นกลางผู้เคียดแค้นเข้ามาอยู่ในพันธมิตรหลากสีเพื่อการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นประชาธิปไตยนั้น หมายความว่าความคับข้องใจของพวกเขาในเรื่องคอร์รัปชัน การไร้ความสามารถ และการใช้อำนาจโดยมิชอบ ไม่อาจถูกปิดตง่ายๆ ว่า “ต่อต้านประชาธิปไตย” แต่จะต้องได้รับการตอบสนองอย่างเหมาะสม

สัญญาประชาคมใหม่จะต้องเป็นมากกว่าการปรับระบบการเมืองโดยรวมผู้

ภาพประกอบ 8.3 พันธมิตรหลากหลายเพื่อการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นประชาธิปไตย

มีส่วนได้เสียเข้ามาร่วมกระบวนการกำหนดนโยบายให้มากขึ้น สัญญาประชาคมใหม่ จะช่วยไขปัญหา เพิ่มอำนาจให้สังคมสามารถกำหนดกระบวนการกำหนดนโยบายได้ เต็มที่ ขณะเดียวกันก็ต้องทำให้ชนชั้นนำที่ถูกต้องคึกคักมีวิสัยทัศน์และปลอดภัย สัญญาประชาคมใหม่จะต้องตอบแทนชนชั้นกลางที่จ่ายภาษีให้รัฐ และทำให้ประชากรที่เป็น เสี่ยงส่วนใหญ่ของประเทศมองเห็นว่าอิสรภาพในระยะยาวนั้นสำคัญกว่าผลประโยชน์ เฉพาะหน้า สิ่งที่จะต้องสร้างคือวิสัยทัศน์เชิงบวกสำหรับสังคมแห่งวันพรุ่งนี้ เป็น สังคมอุดมคติที่สามารถหลายความหมกมุ่นกับอดีต ส่งเสริมให้คนไทยฉวยโอกาสใช้ หน้าที่ทองในยุครุ่งอรุณของศตวรรษแห่งเอเชีย

นี่คือเหตุผลที่เพียงแค่การออกแบบรัฐธรรมนูญใหม่ไม่ได้ช่วยแก้ปัญหา สัญญาประชาคมใหม่จะต้องตั้งอยู่บนการประนีประนอมทางสังคมระหว่างคนทุก ชนชั้น เพื่อจัดการกับวิกฤตเรื่องความยุติธรรมทางสังคมซึ่งเป็นรากของความขัดแย้ง ระยะเปลี่ยนผ่าน การเปลี่ยนกระบวนการตัดสินใจในระดับนโยบายจำเป็นต้องเกิดเพื่อสร้าง โอกาสที่เท่าเทียมให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในชีวิตทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และ วัฒนธรรมอย่างเต็มขั้น

แนวคิด “สังคมดีเพื่อชีวิตที่ดีถ้าวหน้า” จะช่วยสร้างแนวร่วมเพื่อการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นประชาธิปไตย เป็นแนวร่วมระหว่างชนชั้นกลางที่ให้ความสำคัญกับความสำเร็จส่วนบุคคลกับประชากรส่วนใหญ่ที่แสวงหาโอกาสในชีวิตอย่างเท่าเทียม แนวทางที่ให้ความสำคัญกับศักยภาพของมนุษย์จะสามารถตอบรับกับความหวังและความต้องการของประชากรส่วนใหญ่ได้ และจะเป็นพื้นที่ทางการเมืองที่ทรงพลัง รวมถึงวิธีชนะการเลือกตั้งโดยไม่ต้องใช้การอุปถัมภ์แบบ “ประชานิยม” ในทางเศรษฐศาสตร์ การลงทุนในทุนมนุษย์คือวิธีที่ไทยจะหลุดพ้นกับดักประเทศรายได้ปานกลาง สามารถเติบโตเข้าสู่ห่วงโซ่คุณค่าที่สูงขึ้น การเพิ่มอำนาจให้ประชาชนมีอิสระในการดำรงชีวิตจะช่วยปลดปล่อยพวกเขาจากระบบอุปถัมภ์ บรรเทาความจำเป็นเชิงโครงสร้างที่จะต้องคอร์รัปชันและเล่นพรรคเล่นพวก การรับมือกับวิกฤตเรื่องความยุติธรรมทางสังคมจะช่วยบรรเทาความขัดแย้งทางสังคมจนถึงจุดที่สังคมจะสามารถมารวมตัวกันอยู่ในใจกลางเพื่อสร้างเวทีประชาธิปไตยซึ่งต่อไปพวกเขาจะมาแข่งขันกัน การทำสัญญาประชาคมเพื่อสร้าง “สังคมดีเพื่อชีวิตที่ดีถ้าวหน้า” คือวิธีก้าวข้ามความขัดแย้งระยะเปลี่ยนผ่านนี้

อ้างอิง

- ¹ Kurlantzick, Joshua. *Democracy in Retreat: The Revolt of the Middle Class and the Worldwide Decline of Representative Government*. New Haven & London: Yale University Press, 2013.

Chapter

9

บทส่งท้าย: การสร้างสังคมที่ดีในประเทศไทย

•

*Epilogue: Building a Good
Society in Thailand*

ภักวดี วีระภาสพงษ์ **แปปา**

•

พิมพ์ครั้งแรก: บทที่ 4-5 ใน Building the Good Society in Thailand:

Resolving transformation conflict through inclusive compromise. FES. ตุลาคม 2557

1. ยุทธศาสตร์: การสร้าง “สังคมที่ดี”

เสรีภาพไม่เคยได้มาด้วยความเต็มใจของผู้กดขี่
แต่ได้มาด้วยการเรียกร้องของผู้ถูกกดขี่เท่านั้น

มาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์ (Martin Luther King, Jr.)

การฝ่าฟันให้ผ่านพ้นวิกฤตการเปลี่ยนผ่านครั้งนี้ ระเบียบทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของประเทศไทยจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนให้ สอดรับกับความซับซ้อน ความหลากหลาย และความขัดแย้งที่มีอยู่ตลอดเวลา ในสังคมพหุนิยมสมัยใหม่

การเปลี่ยนแปลงไปสู่ “สังคมที่ดี” ย่อมต้องเผชิญแรงต้านจากกลุ่มคนที่ หยิ่งรักอำนาจอิทธิพลในสถานภาพเดิม การมีแนวร่วมทางสังคมวงกว้างเพื่อ การเปลี่ยนแปลงเท่านั้นจึงจะสามารถสร้างพลังกำลังทางการเมืองที่ผลักดันให้ เกิดการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ไปสู่ “สังคมดีเพื่อชีวิตดีถ้วนหน้า” ได้ มีแต่ นโยบายทางการเมืองที่วางพื้นฐานบนการประนีประนอมที่เปิดกว้างต่อทุกภาคส่วน เท่านั้น ที่จะทำให้กลุ่มสังคมต่างๆ ที่มีผลประโยชน์และโลกทัศน์แตกต่างกันมารวม พลังกันต่อสู้เพื่อสร้างสัญญาประชาคมใหม่ได้

เพื่อให้การสร้างสัญญาประชาคมใหม่ประสบความสำเร็จ จำเป็นต้องมีการ วางรากฐานสำหรับสังคมที่ดีสี่ด้าน คือ รากฐานทางการเมือง ทางสังคม ทางเศรษฐกิจ และรากฐานเชิงคุณค่า การสร้างรากฐานเหล่านี้ให้เข้มแข็งและยั่งยืนต้องเกิดขึ้น ผ่านการประนีประนอมเชิงยุทธศาสตร์สี่ประการระหว่างสมาชิกทุกคนในสังคม ทั้งนี้ การสื่อสารทางการเมืองและชุมชนนโยบายเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับกระบวนการ กำหนดนโยบายเพื่อสร้างสังคมที่ดีในอุดมคติให้เป็นไปได้จริง

1.1 การต่อสู้และการประนีประนอม: ยุทธศาสตร์วิภาษวิธีเพื่อการเปลี่ยนแปลง อย่างเป็นประชาธิปไตย

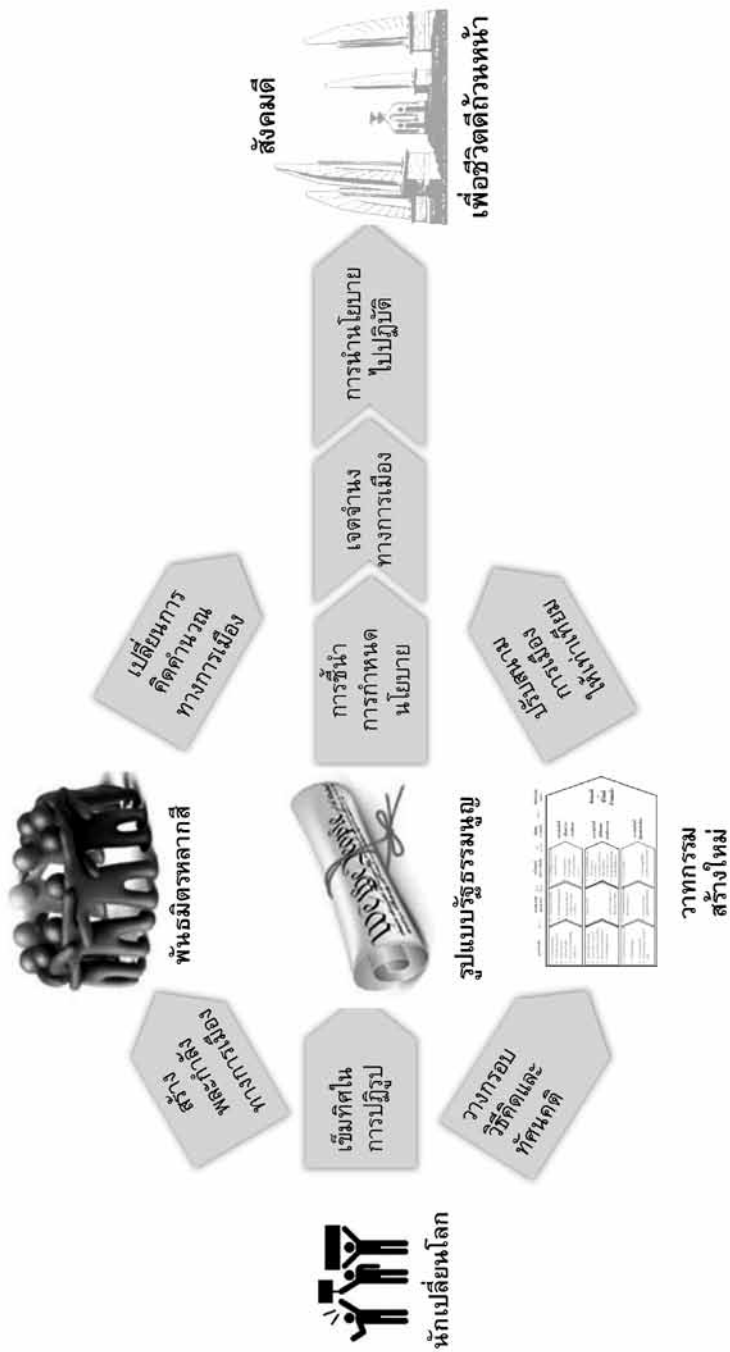
สัญญาประชาคมและระเบียบการเมืองที่จะเป็นผลลัพธ์ตามมานั้นจะมี หน้าที่อย่างไร ย่อมขึ้นอยู่กับผลการต่อสู้ระยะเปลี่ยนผ่านระหว่างฝ่ายที่พยายาม

รักษาสถานภาพเดิมกับฝ่ายที่แสวงหาการเปลี่ยนแปลง¹ เมื่อคำนึงถึงทรัพยากรทางสังคม อุดมการณ์ การเงิน และกำลังบังคับที่มีมากมายในเงื้อมมือของผู้ครองอำนาจ ในขณะนี้ คำถามที่ว่าจะสร้างพลังกำลังทางการเมืองเพื่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างไร จึงกลายเป็นคำถามสำคัญอย่างยิ่ง

ในการต่อสู้ให้ได้ชัยชนะเพื่อเป็นผู้เลือกกระเบียบการเมืองในอนาคต ดูเหมือนมีสองแนวทางยุทธศาสตร์ที่น่าฝากความหวังไว้ แนวทางแรก ฝ่ายที่ต้องการการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตยจำเป็นต้องรวมพลังเป็นแนวร่วมทางสังคมวงกว้าง แนวทางที่สอง ต้องเปลี่ยนวิธีที่ประชาชนรับรู้ว่า “กำลังเกิดอะไรขึ้นและควรทำอะไร?” กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ใช้วาทกรรมเป็นบ่อเกิดของอำนาจ ยุทธศาสตร์ทั้งสองแนวทางนี้พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน หมายความว่าแนวทางหนึ่งไม่อาจประสบความสำเร็จหากปราศจากอีกแนวทางหนึ่ง เพื่อข้ามพ้นผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน และเป้าหมายที่ไปคนละทิศละทาง ผู้ปฏิบัติการทางสังคมจำเป็นต้องสร้างพื้นที่กลางทางวาทกรรมที่ดึงให้แนวร่วมแต่ละกลุ่มเข้ามาเคลื่อนไหวร่วมกันได้ ในทางกลับกัน การครองอำนาจนำทางวาทกรรมสามารถทำสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อมีพันธมิตรวาทกรรมที่ครอบคลุมกว้างขวางเท่านั้น เพื่อทะลวงแนวต้านของกลุ่มพันธมิตรที่ค้ำจุนสถานภาพเดิม กลุ่มสังคมทุกกลุ่มที่แสวงหาการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นประชาธิปไตยจำเป็นต้องรวมพลังกันในพันธมิตรหลากหลายอันยิ่งใหญ่

อย่างไรก็ตาม วัตถุประสงค์ของแนวร่วมเพื่อการเปลี่ยนแปลงนี้ไม่ใช่เพื่อเอาชนะฝ่ายตรงข้าม แต่เพื่อรวบรวมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามาอยู่ในศูนย์กลางฝ่ายประชาธิปไตยให้มากที่สุดเท่าที่ทำได้ กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ การสร้างระบบการปกครองร่วมกันไม่ใช่เกมที่ฝ่ายชนะกินรวบ ดังนั้น ผู้ชนะต้องไม่ได้หมดทุกอย่าง ตรงกันข้ามอย่างสิ้นเชิง เป้าหมายคือการจัดทำสัญญาประชาคมที่เปิดกว้างให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมถ่วงน้ำหนัก ซึ่งเมื่อมองผ่านแว่นของผลประโยชน์ส่วนตนที่สมเหตุสมผลแล้ว มันจะให้ทางออกที่ทุกฝ่ายเป็นผู้ชนะ

ทางออกที่ทุกฝ่ายเป็นผู้ชนะนี้ไม่สามารถบรรลุได้ด้วยวิธีการประนีประนอม เฉพาะในกลุ่มชนชั้นนำเท่านั้น สัญญาประชาคมต้องคลี่คลายความขัดแย้งแตกแยกขึ้นพื้นฐานของสังคมได้ด้วย การประนีประนอมที่เปิดกว้างต่อทุกภาคส่วนต้องสามารถจัดการสงครามแย่งชิงคำนิยามของ “ความจริงหนึ่งเดียว” ค้นหาดุลอำนาจที่มีความสมดุลมากขึ้นระหว่างศูนย์กลางกับชายขอบ และแสวงหาการกระจายความมั่งคั่ง โอกาส และการยอมรับที่มีความเป็นธรรมมากขึ้นระหว่างชนชั้นบนสุดกับล่างสุดของสังคม การคลี่คลายความขัดแย้งที่ครอบคลุมรอบด้านเช่นนี้จะสามารถ

ภาพประกอบ 9.1 ยุทธศาสตร์การสร้างสังคมดีเพื่อชีวิตที่ดีกว่าหน้า

บรรลุได้ก็ต้องอาศัยการประนีประนอมที่เปิดกว้างระหว่างสมาชิกทั้งหมดในสังคมเท่านั้น

ความมุ่งหวังในอุดมคติก็คือ ความขัดแย้งระยะเปลี่ยนผ่านจะลงเอยด้วยสัญญาประชาคมที่วางพื้นฐานบนการประนีประนอมที่เปิดกว้างให้ทุกคนชั้นมีส่วนร่วม ถ้วนหน้า ทว่ากระบวนการเปลี่ยนผ่านนั้นมีลักษณะที่เป็นวิภาษวิธี นั้นหมายความว่า ยุทธศาสตร์ที่ดีที่สุดที่จะคลี่คลายความขัดแย้งในขั้นสุดท้ายด้วยการประนีประนอมที่เปิดกว้างต่อทุกภาคส่วนก็คือการที่เหล่านักเปลี่ยนโลกต้องสังสมผละกำลังทางการเมืองและเข้าร่วมการต่อสู้เสียก่อน

ประชาธิปไตยจำเป็นต้องมีรากฐานทางสังคมตรงศูนย์กลาง

ดังที่วิจารณ์ความขัดแย้งตลอดเก้าปีที่ผ่านมาแสดงให้เห็นแล้ว แม้กระทั่งเสียงข้างมากจากการเลือกตั้งก็ยังไม่เพียงพอที่จะตัดสินใจความขัดแย้งระยะเปลี่ยนผ่าน ด้วยเหตุนี้ จำเป็นต้องมียุทธศาสตร์ที่ดีกว่านี้ในการนำมาซึ่งประชาธิปไตยที่ยั่งยืนและมีเสถียรภาพ แทนที่จะแสวงหาผลประโยชน์เชิงนโยบายระยะสั้นด้วยเสียงข้างมากเพียงอย่างเดียว จุดมุ่งเน้นควรย้ายไปที่การสร้างรากฐานเพื่อประชาธิปไตยที่มีเสถียรภาพและกว้างขวางกว่านี้

ในปัจจุบัน ศูนย์กลางของสนามการเมืองถูกทิ้งร้าง กลุ่มหัวรุนแรงสุดขั้วทั้งสองฟากครอบงำวิวัฒนาการทางการเมืองและจับกระบวนการทางการเมืองเป็นตัวประกัน การแบ่งขั้วแยกข้างแดง-เหลืองเอื้อให้ชนชั้นนำรักษาผลประโยชน์ส่วนตนไว้ได้ด้วยการใช้อำนาจโดยมิชอบ หากปราศจากศูนย์กลางประชาธิปไตยที่เข้มแข็งคอยรับประกันสิทธิทางการเมืองและผลักดันกระบวนการประชาธิปไตยแล้ว สถาบันประชาธิปไตยก็กลายเป็นแค่ฉากหน้าที่อำพรางระบบอุปถัมภ์ซึ่งซ่อนอยู่หลังม่าน

เราจำเป็นต้องมีแนวร่วมทางสังคมวงกว้างตรงศูนย์กลางประชาธิปไตยเพื่อกำหนดและบังคับใช้กฎกติกาที่จะสกัดยั้งการใช้อำนาจโดยมิชอบของชนชั้นนำ ในระยะยาว ระเบียบประชาธิปไตยที่มีฐานอยู่บนรากฐานทางสังคมที่แข็งแกร่งจะเพิ่มอำนาจให้พลเมืองปลดแอกจากระบบอุปถัมภ์ได้ ด้วยการกีดกันพวกสุดขั้วไปอยู่ชายขอบ ศูนย์กลางประชาธิปไตยจะอำนวยให้เกิดเสถียรภาพทางการเมืองแนวร่วมทางสังคมวงกว้างตรงศูนย์กลางสามารถเชื่อมประสานการแบ่งแยกแดง-เหลืองได้ โดยรวบรวมทุกคนทุกฝ่ายที่ต้องการมีชีวิตในระบอบประชาธิปไตย

การแบ่งขั้วแยกข้างแดง-เหลืองที่ถูกสร้างขึ้นไม่ควรถูกคลี่คลายด้วยจุดร่วมที่น้อยนิดที่สุดเท่านั้น แต่ควรแทนที่ด้วยคู่ตรงข้ามใหม่ระหว่างประชาธิปไตยกับเผด็จการ ประชาชนทั้งสองฟากที่ต้องการประชาธิปไตยต้องก้าวข้ามการแบ่งขั้วแยกข้างแดง-เหลืองด้วยการมีวิสัยทัศน์ถึงอนาคตที่ดีกว่าร่วมกัน

สังคมอุดมคติที่เป็นไปได้เพื่อระดมมวลชน

ในการระดมมวลชน จำเป็นต้องมีวิสัยทัศน์เพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้ประชาชนเข้าร่วมการต่อสู้ เรื่องน่าขันก็คือในช่วงต้น “ศตวรรษทองของเอเชีย” กลุ่มประเทศที่น่าจะได้ประโยชน์จากรุ่งเรืองของจีนมากที่สุดก็คืออินเดียกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทว่าประเทศเหล่านี้กลับอ่อนเปลี้ยด้วยความหวาดกลัววิสัยทัศน์สำหรับประเทศไทยต้องอำแขนรับโอกาสของ “นาที่ทอง” นี้ วิสัยทัศน์นี้จะช่วยเคลื่อนย้ายจุดมุ่งเน้นจากความหวาดกลัวและการแบ่งแยกในอดีตไปสู่โอกาสต่างๆ ในอนาคต

สังคมอุดมคติที่เป็นไปได้เพื่อวันพรุ่งนี้ที่ดีกว่าต้องยืนยันว่าโลกที่แตกต่างไม่ใช่แค่เป็นไปได้ แต่อยู่แค่เอื้อมด้วย⁹ สังคมอุดมคติที่เป็นไปได้ไม่ได้ให้คำมั่นสัญญาถึงสรวงสวรรค์ที่ไร้ซึ่งความวิตกกังวล แต่ขยายให้เห็นวิสัยทัศน์ที่เป็นรูปธรรมว่าสังคมจะดีขึ้นอย่างไรในช่วงสิบปีข้างหน้า (เช่น “ประเทศไทย 2025”) สังคมอุดมคติที่เป็นไปได้ช่วยให้กลุ่มสังคมต่างๆ มองเลยพ้นจากผลประโยชน์ที่แตกต่างและรวมพลังกันต่อสู้เพื่ออนาคตที่ดีกว่าเดิม สังคมอุดมคติที่เป็นไปได้สามารถคลายความงอแงเปลี่ยนที่เกิดจากความหวาดกลัวและระดมแนวร่วมวงกว้างเพื่อการเปลี่ยนแปลงมาร่วมกันสร้าง “สังคมดีเพื่อชีวิตที่ดีวันหน้า”

1.2 การวางรากฐานเพื่อ “สังคมที่ดี”

สังคมอุดมคติที่เป็นไปได้อันจะช่วยคลี่คลายความขัดแย้งแตกแยกขั้นพื้นฐานด้วยการสร้างสัญญาประชาคมที่เปิดกว้างให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมถ่วงหน้าควรมีชื่อเรียกว่า “สังคมที่ดี” เพื่อบุกเบิกหนทางไปสู่สัญญาประชาคมที่เปิดกว้างต่อทุกภาคส่วนดังกล่าว จำเป็นต้องมีการประนีประนอมเชิงยุทธศาสตร์สี่ประการระหว่างสมาชิกทุกคนในสังคม

การประนีประนอมเชิงยุทธศาสตร์สี่ประการ

เพื่อวางรากฐานสำหรับ “สังคมที่ดี” ต้องมีการประนีประนอมที่เปิดกว้างสี่ประการ² ดังนี้:

การวางรากฐานทางการเมือง จำเป็นต้องมีการสร้างหลักประกันในรูปของการพิทักษ์รักษารัฐธรรมนูญ มีแต่ระบอบประชาธิปไตยแบบหนา (thick democracy) เท่านั้นที่เอื้อให้เกิดโครงสร้างพื้นฐานของระบบการเมืองและวัฒนธรรมทางการเมืองที่จำเป็นต่อการตอบสนองระบบเศรษฐกิจที่ซับซ้อนและสังคมที่เป็นพหุนิยมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การวางรากฐานทางสังคม จำเป็นต้องมีแนวร่วมประชาธิปไตยวงกว้างตรงศูนย์กลางที่สามารถผลักดันสุดขีดออกไปอยู่ชายขอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือต้องดึงชนชั้นกลางให้กลับมาร่วมเป็นส่วนหนึ่งของพลังประชาธิปไตยอีกครั้ง นี่คือเหตุผลที่สัญญาประชาคมใหม่ต้องวางพื้นฐานบนการประนีประนอมทางสังคมที่เปิดกว้างต่อทุกภาคส่วน และตอบสนองต่อผลประโยชน์ของคนทุกชนชั้น

การวางรากฐานทางเศรษฐกิจ ประเทศไทยต้องหนีให้พ้นกับดักประเทศรายได้ปานกลาง ด้วยการหันเหไปสู่เส้นทางการพัฒนาที่เปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วม ถ้วนหน้าและขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม³ การเติบโตที่เป็นธรรมทางสังคม ยั่งยืน และเป็นพลวัตเขียว จำเป็นต่อการเสริมสร้างพลังความสามารถของแต่ละคนเพื่อบรรลุศักยภาพสูงสุดในทางที่ตนเลือกอย่างถ้วนหน้า

การวางรากฐานเชิงคุณค่า ต้องทำลายการครอบงำของวาทกรรมการเมืองเชิงศีลธรรมซึ่งเป็นบ่อเกิดหลักของพลังฝ่ายปฏิภิกิริยา “สังคมที่ดี” ต้องสร้างขึ้นบนค่านิยมส่วนรวมและคุณค่าแบบประชาธิปไตย พหุนิยม สากลนิยม การยึดมั่นในพันธสัญญา และความเป็นธรรม

การวางรากฐานทางสังคม: การประนีประนอมทางสังคมที่เปิดกว้างต่อทุกภาคส่วน

กระบวนการสร้างประชาธิปไตยจำเป็นต้องขับเคลื่อนด้วยแรงกดดันจากเบื้องล่าง อย่างไรก็ตาม การสร้างความเป็นปึกแผ่นให้ระบอบประชาธิปไตยที่มีเสถียรภาพ ขึ้นอยู่กับความสามารถในการบูรณาการชนชั้นกลางเข้ามาและทำให้

ชนชั้นนำตาสาว่างจนยอมรับสัญญาประชาคมใหม่ ดังนั้น ผลลงเอยของความขัดแย้งระยะเปลี่ยนผ่านในประเทศไทยจึงขึ้นอยู่กับชนชั้นกลางค่อนข้างมากทีเดียว หากชนชั้นกลางรุ่นเก่าในกรุงเทพฯ ยังสนับสนุนชนชั้นนำดั้งเดิม สถานภาพเดิมก็จะได้รับการค้าจุนต่อไป หากชนชั้นกลางชาวกรุงเทพฯ เลือกยืนอยู่ข้างชนชั้นกลางเกิดใหม่ การเปลี่ยนย้ายดุลอำนาจจะบุกเบิกหนทางให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ในทางยุทธศาสตร์ นี่หมายถึงชนชั้นกลางรุ่นเก่าที่ออกมาต่อต้านระบอบประชาธิปไตยจากการเลือกตั้งอย่างเกรี้ยวกราดจำเป็นต้องถูกชักจูงกลับคืนมาเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของพลังประชาธิปไตยอีกครั้ง

นี่คือเหตุผลว่าทำไมจึงต้องมีการประนีประนอมทางสังคมที่เปิดกว้างต่อทุกภาคส่วน ซึ่งตอบสนองทั้งความทะเยอทะยานของชนชั้นกลางเกิดใหม่และสร้างความอุ่นใจให้ชนชั้นกลางรุ่นเก่าที่รู้สึกสั่นคลอนจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ สัญญาประชาคมต้องไม่ถูกรอบงำด้วยผลประโยชน์ของชนชั้นใดชนชั้นเดียว แต่จำเป็นต้องวางพื้นฐานบนการประนีประนอมทางสังคมที่เปิดกว้างให้ทุกชนชั้นมีส่วนร่วมถ้วนหน้า

การประนีประนอมทางสังคมที่เปิดกว้างต่อทุกภาคส่วนต้องตอบสนองความหวังของประชากรเสียงข้างมากซึ่งต้องการมีโอกาสเท่าเทียมในการมีส่วนร่วมในชีวิตทางการเมือง สังคม และวัฒนธรรมอย่างเต็มที่ การประนีประนอมทางสังคมที่เปิดกว้างต่อทุกภาคส่วนต้องพยายามบรรลุอุดมคติของชนชั้นกลาง กล่าวคือ ระบบที่ให้ผลตอบแทนตามผลงานและความสามารถซึ่งยกย่องความสำเร็จส่วนบุคคลให้โอกาสแก่ผู้มีความสามารถ และให้รางวัลแก่ความพากเพียร ประการสุดท้าย การประนีประนอมทางสังคมต้องเข้าถึงชนชั้นนำที่มีปัญหาพอที่จะเข้าใจว่าการฟื้นฟูความสงบสุขของสังคมเป็นผลประโยชน์ในระยะยาวของพวกเขาเอง⁴

การประนีประนอมทางสังคมที่เปิดกว้างต่อทุกภาคส่วนคือการให้และการรับของทุกฝ่าย ชนชั้นนำที่มีปัญหาที่เข้าใจว่าการเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ต้องยอมรับระบอบประชาธิปไตยในฐานะกติกาคู่ที่ดีที่สุดเท่าที่มีอยู่ สิ่งที่แลงมาก็คือ ระเบียบประชาธิปไตยที่มีหลักนิติธรรมและระบบตรวจสอบถ่วงดุลจะช่วยพิทักษ์รักษาผลประโยชน์ของชนชั้นนำที่เป็นเสียงข้างน้อย ด้วยการยอมรับแนวทางการเลือกตั้งที่ตอบสนองและเข้าถึงพลเมืองเสียงข้างมาก ชนชั้นนำจะสามารถหวนกลับเข้าสู่เกมการเลือกตั้งพร้อมกับโอกาสที่อาจชนะจนได้รับอำนาจปกครองอย่างใสสะอาด

เสียงข้างมากต้องยอมรับการตรวจสอบและถ่วงดุลต่อหลักการปกครองด้วยเสียงข้างมากเพื่อแลกกับการมีโอกาสในชีวิตที่เท่าเทียมสำหรับทุกคน นี่คือเหตุผลที่การสงเคราะห์แบบฟ้อปกครองถูกเป็นสิ่งที่ไม่เพียงพอ การประนีประนอมทางสังคมต้องคลี่คลายวิกฤตการณ์ของความยุติธรรมทางสังคมในระดับรากฐานซึ่งเป็นแรงขับเคลื่อนให้เกิดความขัดแย้งทางสังคม ระบอบการเมืองและเศรษฐกิจใหม่ต้องสร้างโอกาสที่เท่าเทียมให้แก่พลเมืองทุกคนในการมีส่วนร่วมในชีวิตทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รัฐ ตลาด และประชาสังคมต้องจัดสรรให้ทุกคนมี “ชีวิตดีถ้วนหน้า”^๑ โดยเพิ่มพลังอำนาจให้สมาชิกทุกคนในสังคมได้ใช้ชีวิตอย่างเต็มศักยภาพของตนเอง

ชนชั้นกลางต้องยินยอมจ่ายภาษีเพื่อให้เกิด “ชีวิตดีถ้วนหน้า” เพื่อแลกกับความสงบสุขในสังคม การคุ้มครองจากหลักนิติธรรม ธรรมนูญ และ การได้รับสินค้าและบริการสาธารณะที่มีคุณภาพ แนวคิดที่ว่าด้วยการเสริมสร้างพลังความสามารถเพื่อให้สมาชิกแต่ละคนบรรลุศักยภาพสูงสุดในทางที่ตนเลือกอย่างถ้วนหน้า หรือ capability approach นี้สอดคล้องโดยพื้นฐานกับค่านิยมของชนชั้นกลาง กล่าวคือ การมีลำดับขั้นทางสังคมที่วางพื้นฐานบนความสำเร็จส่วนบุคคลมากกว่าการสืบทอดตามชาติตระกูล

โครงการ “พันธสัญญาใหม่” นี้นำอุดมคติของชนชั้นกลางที่นิยมในระบบที่ ให้ผลตอบแทนตามผลงานและความสามารถมาผสมผสานกับความปรารถนาของ ประชากรเสียงข้างมากที่ต้องการโอกาสอย่างเท่าเทียม เงื่อนไขของ “ชีวิตดีถ้วนหน้า” ตามแนวทาง capability approach จะช่วยเปิดประตูให้เกิดการประนีประนอมทาง สังคมระหว่างชนชั้นนำ ชนชั้นกลาง และประชากรเสียงข้างมาก ด้วยการสร้างความ อุ้มใจให้แก่กลุ่มคนที่หวาดกลัวความเสื่อมถอยของสังคมหรือการสูญเสียอัตลักษณ์ รวมทั้งตอบสนองต่อความหวังและความทะเยอทะยานของกลุ่มคนที่แสวงหาชีวิต ที่ดีกว่าเดิม

การวางรากฐานทางการเมือง: หยั่งรากประชาธิปไตย

หลังจากมีรัฐธรรมนูญมา 18 ฉบับและคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมายนับไม่ถ้วน เห็นชัดเจนแล้วว่าเราไม่สามารถคลี่คลายวิกฤตการณ์เปลี่ยนผ่านด้วย วิศวกรรมเชิงสถาบันเพียงอย่างเดียว สัญญาประชาคมไม่อาจเกิดขึ้นด้วยความ

พยายามแบบมักง่ายที่กลบเกลื่อนความแตกแยกทางสังคมด้วย “การปรองดอง จอมปลอม” ซึ่งมีเป้าหมายง่าย ๆ แค่ “ฟื้นความสามัคคี” ของสังคมภายใต้เสาหลักที่คงสถานภาพเดิมเอาไว้

ในวัฒนธรรมของสัญญาประชาคม การยึดเยียดระเบียบการเมืองย่อมไม่ได้ผล กฎกติกาเป็นแค่เศษกระดาษแผ่นหนึ่งตราบนามทุกฝ่ายยินยอมดำเนินชีวิตภายใต้กติกาเหล่านั้น หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ยึดเยียดกติกากดดันอีกฝ่ายหนึ่ง ก็ย่อมเกิดการต่อต้านชัดเจน นี่คือเหตุผลที่ไม่เพียงเนื้อหาของสัญญาประชาคมจะมีความสำคัญเท่านั้น แต่กระบวนการของการได้รับความยินยอมก็สำคัญพอๆ กันด้วย มันเป็นเรื่องสำคัญอย่างที่สุดที่กระบวนการปฏิรูปต้องเปิดกว้างต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกคนจากทุกฟากฝ่าย

สิ่งที่ขาดไม่ได้คือฉันทมติของกลุ่มขัดแย้งทุกกลุ่มเกี่ยวกับสูตรใหม่ที่เราจะอยู่ร่วมกันอย่างไร จุดร่วมขั้นต่ำที่สุดระหว่างกลุ่มสังคมทุกกลุ่มก็คือ การสร้างสนามประชาธิปไตยที่ทุกฝ่ายสามารถลงแข่งขันกันได้ภายหลังจากกติกาที่เป็นธรรมและสถาบันที่มีประสิทธิภาพคือเงื่อนไขจำเป็น กระนั้นก็ยังไม่เพียงพอในการคลี่คลายความขัดแย้งระยะเปลี่ยนผ่าน

การสร้างประชาธิปไตยให้หยิ่งรากลึกจำเป็นต้องสกัดยับยั้งการคอร์รัปชันแบบเรื้อรังและเอื้ออำนาจให้สังคมปลดแอกจากระบบอุปถัมภ์ ตรงกันข้ามกับสมการหลงผิดที่จับคู่การคอร์รัปชันเท่ากับประชาธิปไตย เราควรเข้าใจว่าคอร์รัปชันคือปัญหาของความยุติธรรมทางสังคมระหว่างกลุ่มคนที่ใช้อำนาจโดยมิชอบเพื่อผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ทางการเมืองกับกลุ่มคนที่ตกเป็นเหยื่อการทุจริตนี้ ดังนั้นในการต่อสู้กับคอร์รัปชันจะต้องเพิ่มอำนาจให้แก่กลุ่มผู้ไร้อำนาจเพื่อดำเนินงานกลุ่มผู้มีอำนาจ การเพิ่มพลังอำนาจให้พลเมืองหมายถึงการทำให้พวกเขามีพลังความสามารถในการกำหนดชีวิตตัวเอง พลเมืองที่มีอำนาจเพิ่มขึ้นจะได้พึ่งพาอาศัยการคุ้มครองและการแจกจ่ายน้อยลง จนสามารถปลดแอกตัวเองจากผู้อุปถัมภ์ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติได้

บทบาทหน้าที่ทางสังคมที่ระบบอุปถัมภ์รับทำมาตลอด เช่น การเชื่อมประสานกลุ่มผลประโยชน์ทางสังคม การต่อรองเพื่อประนีประนอม การกระจายทรัพยากร ฯลฯ ต้องให้สถาบันบนฐานของกฎหมายและเหตุผลมาทำหน้าที่เหล่านี้แทน นี่หมายความว่าพลเมืองต้องมีกลไกในการจัดตั้งกระบวนการกำหนดนโยบายสถาบันประชาธิปไตยที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องตรวจสอบและถ่วงดุลผู้มีอำนาจ

การยึดมั่นในหลักนิติธรรมช่วยให้เกิดความมั่นคง แก่ไขข้อพิพาท และคุ้มครองพลเมืองจากการใช้อำนาจโดยมิชอบ ระบบบริหารและระบบการศึกษาบนพื้นฐานของผลงานและความสามารถจะให้รางวัลแก่ความสำเร็จของบุคคลเหนือสายสัมพันธ์ส่วนตัว สื่อเสรีและภาคประชาสังคมทำหน้าที่เป็นสุนัขเฝ้าบ้านและผู้เปิดโปงข้อมูลเมื่อพิจารณาอย่างรอบด้านแล้ว สิ่งที่ดีที่สุดไม่ใช่การระงับยับยั้งประชาธิปไตย แต่เป็นการสร้างประชาธิปไตยให้ยิ่งรากลึกยิ่งกว่าเดิมต่างหาก^๕ นี่คือเหตุผลที่ยุทธศาสตร์ต่อต้านคอร์รัปชันที่ประสบความสำเร็จจำต้องเข้าใจว่าการต่อสู้ของตนเองเป็นส่วนหนึ่งและองค์ประกอบหนึ่งของการต่อสู้เพื่อสร้างประชาธิปไตยให้ยิ่งรากลึกในสังคม

ดังนั้น ในสังคมที่ดี “ระบอบประชาธิปไตยแบบหนา” คือเกมที่ดีที่สุดเท่าที่มีอยู่^๖ ประชาธิปไตยที่ไม่มีการเลือกตั้งและการปกครองด้วยเสียงข้างมากย่อมไม่ใช่ระบอบประชาธิปไตย อย่างไรก็ตาม หากจะเรียบเรียงถ้อยคำตามแบบ โทมัส เจฟเฟอร์สัน (Thomas Jefferson) “ระบอบประชาธิปไตยแบบบาง” (thin democracy) ก็คือ “กฎหมายที่ประชาชน 51% ปล้นสิทธิของประชาชน 49% ที่เหลือ” มีแต่ “ระบอบประชาธิปไตยแบบหนา” เท่านั้นที่ให้การคุ้มครองเสรีภาพของพลเมืองภายใต้หลักนิติธรรม สิทธิทางการเมืองไม่ใช่แค่เกราะป้องกันตัวจากรัฐ แต่ยังให้สิทธิในการมีส่วนร่วมในชีวิตทางการเมืองและสังคมอย่างเต็มที่อีกด้วย

ในทางการเมืองนั้น การมีส่วนร่วมในชีวิตทางการเมืองอย่างเต็มที่ก่อให้เกิดความชอบธรรมในการตัดสินใจเชิงนโยบาย ส่วนในทางวัฒนธรรม ศักดิ์ศรีของการเป็นพลเมืองโดยสมบูรณ์ช่วยสร้างรากฐานสำหรับอัตลักษณ์ของความเป็นประชาธิปไตย ในขณะที่อัตลักษณ์เชิงจารีตกำลังตกอยู่ภายใต้แรงกดดันในวังวนของการเปลี่ยนแปลง สำนึกของการมีอัตลักษณ์แบบใหม่นี้จะให้หลักยึดทางจิตวิทยาแก่ประชาชนในการเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลง

การวางรากฐานทางเศรษฐกิจ: สู่วิถีดีถ้วนหน้า

ณ เวลาที่มีเสียงเรียกร้องต้องการโอกาสมากขึ้นสำหรับทุกคน เครื่องจักรเศรษฐกิจของประเทศไทยกลับเริ่มกระตุก หลังจากการเติบโตหลายทศวรรษติดต่อกัน โมเดลการเติบโตแบบบริดจ์เค้นทรัพยากรกำลังชนเพดานกระชกของกับดักประเทศรายได้ปานกลาง ในระบบเศรษฐกิจการเมืองแบบขูดรีด นวัตกรรมไม่อยู่ในความ

สนใจของคนจำนวนมากหยิบมือที่ได้ประโยชน์จากสถานภาพเดิม การหนีให้หลุดจากกับดักประเทศรายได้ปานกลางต้องอาศัยการเพิ่มมูลค่าสินค้าและบริการ ซึ่งต้องอาศัยแรงขับเคลื่อนจากการเติบโตแบบมีส่วนร่วมถ้วนหน้าและมีนวัตกรรมเป็นหัวจักรขับเคลื่อน มีเพียงสถาบันที่สร้างโอกาสให้ทุกคนเท่านั้นที่สามารถปลดปล่อยศักยภาพเต็มที่อันจำเป็นต่อการทำลายล้างอันสร้างสรรค์ กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ นวัตกรรมเป็นสิ่งทีสร้างขึ้นจากทักษะทางปัญญา ความคิดสร้างสรรค์ การจัดการ และความมีฝีมือของสมาชิกทั้งหมดในสังคม การเข้าถึงสิ่งนี้จำเป็นต้องอาศัยการลงทุนที่ส่งเสริมศักยภาพและมีคุณภาพในด้านทรัพยากรมนุษย์

อย่างไรก็ตาม บริการสาธารณะที่มีคุณภาพสำหรับทุกคนโดยถ้วนหน้าไม่อาจทำได้ด้วยระดับรายได้จากภาษีในปัจจุบันเพียงร้อยละ 16.5 ของจีดีพี ความมุ่งมั่นของประเทศไทยที่จะก้าวขึ้นสู่ขั้นต่อไปของการพัฒนาจึงขึ้นอยู่กับเจตจำนงทางการเมืองที่จะเพิ่มรายได้จากภาษีให้ใกล้เคียงกับค่าเฉลี่ยของกลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว (OECD) ที่ประมาณร้อยละ 33 ของจีดีพี ในขณะที่เดียวกันก็ต้องมีการกระจายงบประมาณแผ่นดินที่เป็นธรรมมากกว่านี้ ในปัจจุบัน กรุงเทพฯ ใช้งบประมาณจากรัฐถึงร้อยละ 72 ทั้งๆ ที่กรุงเทพฯ มีสัดส่วนจีดีพีแค่ร้อยละ 26 และมีประชากรแค่ร้อยละ 12 ของประเทศ^๑ รายได้เพิ่มเติมบางส่วนควรได้มาจากการขึ้นภาระภาษีในหมู่ชนชั้นนำในปริมาณที่มากพอสมควร แต่เท่านั้นยังไม่เพียงพอชนชั้นกลางเองก็ควรมีส่วนช่วยเพิ่มรายได้จากภาษีอีกจำนวนหนึ่งด้วย

กระนั้นก็ตาม เมื่อคำนึงถึงการคัดค้านของชนชั้นกลาง ความพยายามใดๆ ที่จะเพิ่มสัดส่วนภาษีจากพวกเขาจะเป็นการฆ่าตัวตายทางการเมืองแน่ๆ トラบโดที่ชนชั้นกลางยังรู้สึกไม่ปลอดภัยและรู้สึกถูกเอาเปรียบ ชนชั้นนี้ก็จะต่อต้านเสียงเรียกร้องให้สมานฉันท์กับภาคส่วนอื่นๆ ของสังคม เมื่อต้องเผชิญกับข้อเรียกร้องที่เพิ่มขึ้นของชนชั้นเกิดใหม่ที่ต้องการโอกาสเท่าเทียม ชนชั้นกลางจึงปฏิเสธไม่ยอมรับภาระใดๆ ทั้งสิ้น นี่แสดงให้เห็นว่ากับดักประเทศรายได้ปานกลางนั้น แท้จริงแล้วเป็นกับดักทางการเมืองต่างหาก

นี่คือภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออกของการเปลี่ยนผ่าน トラบโดที่ข้อเรียกร้องต้องการโอกาสที่เท่าเทียมไม่ได้รับการตอบสนอง ประชากรเสียงข้างมากก็จะทำลายสถานภาพเดิมต่อไป ความขัดแย้งทางสังคมจะยังคงสั่นคลอนบรรยากาศการลงทุนซึ่งเท่ากับบั่นทอนความสามารถในการเพิ่มมูลค่าสินค้าและบริการ ในอีกด้านหนึ่ง トラบโดที่พลเมืองเหล่านี้ยังไม่ได้รับการยอมรับว่ามีความเท่าเทียมกัน ชนชั้นกลาง

ก็จะปฏิเสธการจัดสรรบริการสาธารณะที่มีคุณภาพสำหรับทุกคนถ้วนทั่วโดยกล่าวหาว่ามันเป็น “ประชานิยม” ต่อไป กล่าวอีกนัยหนึ่ง ชนชั้นกลางเป็นผู้ถือฤกษ์งามยามดีที่จะไขไปสู่สัญญาประชาคมใหม่ รวมทั้งการก้าวสู่ขั้นต่อไปในการพัฒนาเศรษฐกิจด้วย

ระเบียบเศรษฐกิจที่ยั่งยืนขึ้นอยู่กับการผลิตซ้ำฐานสนับสนุนทางสังคมอย่างต่อเนื่อง มีแต่ความสงบสุขทางสังคมเท่านั้นที่สามารถสร้างบรรยากาศสังคมเปิด อันจำเป็นต่อการเอื้อให้สังคมยอมรับกระบวนการนำหว่าดหวั่นของการทำลายล้างอันสร้างสรรค์ ดังนั้น จุดเริ่มต้นที่จะก้าวไปสู่โมเดลการพัฒนาแบบใหม่ต้องสอดคล้องกับเงื่อนไขตั้งต้นทางการเมืองและสังคมเหล่านี้เสียก่อน โมเดลที่เอื้อคนจนบางครั้งก็ถูกชนชั้นกลางต่อต้าน ด้วยเหตุนี้โมเดลการพัฒนาแบบใหม่จึงควรสร้างทางออกที่ทุกคนเป็นผู้ชนะสำหรับทุกชนชั้น กล่าวคือ ต้องทำให้ทั้งชนชั้นกลางและประชากรเสียงข้างมากต่างได้รับประโยชน์จากการกระจายความมั่งคั่ง รายได้ และบริการสาธารณะ

เพื่อรับมือกับความท้าทายทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และนิเวศที่รออยู่ข้างหน้า ประเทศไทยจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนเส้นทางการพัฒนา โมเดลการเติบโตที่เป็นธรรมทางสังคม ยั่งยืน และเป็นพลวัตเขียว จำเป็นต่อการสร้างเงื่อนไขทางวัตถุของสังคมที่ดี^๑ การปรับเปลี่ยนเส้นทางการพัฒนาหมายถึงการกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนโยบายพื้นฐานบางชุด การลงทุนในด้านทุนมนุษย์เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อสามารถใช้ประโยชน์จากเศรษฐกิจสารสนเทศและเศรษฐกิจความรู้ที่กำลังพุ่งทะยาน ทั้งภาครัฐและเอกชนพึงจัดสรรการศึกษา โครงสร้างพื้นฐาน และบริการสาธารณะที่มีคุณภาพ เพื่อเพิ่มอำนาจให้สมาชิกทุกคนในสังคมได้สำรวจหาศักยภาพของตนอย่างเต็มที่ การเพิ่มผลิตภาพของแรงงานและนวัตกรรมสร้างสรรค์ให้มากที่สุดจะช่วยให้ประเทศรอดพ้นจากกับดักประเทศรายได้ปานกลางด้วยการเพิ่มมูลค่าสินค้าและบริการ ประเทศไทยสามารถลดภาวะเปราะบางต่อช็อกจากภายนอกประเทศอันสืบเนื่องจากการพึ่งพาภาคส่งออกมากเกินไปโดยกระตุ้นการบริโภคภายในประเทศด้วยนโยบายค่าจ้างที่ก้าวหน้า ความยั่งยืนด้านการคลังและความสมดุลของบัญชีต่าง ๆ จะช่วยให้การเติบโตมีความยั่งยืนและปรับตัวได้ดี การอำนวยรับศักยภาพของการเติบโตสีเขียวเอื้อต่อการกระตุ้นผลิตภาพโดยอาศัยการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น รวมทั้งพัฒนาความมั่นคงด้านพลังงานด้วยการเพิ่มพลังงานหมุนเวียนเข้ามาใช้อย่างผสมผสาน นวัตกรรมที่ได้รับแรงกระตุ้นจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 3^๒ มีศักยภาพที่สามารถหนุนให้ประเทศไทย

เป็นหนึ่งในศูนย์กลางเศรษฐกิจโลกในศตวรรษที่ 21 ได้⁷

อย่างไรก็ตาม ความตึงเครียดภายในระหว่างเป้าหมายเหล่านี้สามารถแปรไปเป็นการแลกได้แลกเสียที่จับต้องได้ในระดับนโยบาย การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในระบบเศรษฐกิจการเมืองย่อมต้องเผชิญกับการต่อต้านของกลุ่มที่ได้ผลประโยชน์จากสถานภาพเดิม ยกตัวอย่างเช่น ความตึงเครียดระหว่างความเป็นธรรมทางสังคมกับการเติบโตแบบเป็นพลวัตเขียว ในระดับนโยบายนั้น การเปลี่ยนไปสู่ระบบพลังงานหมุนเวียนย่อมหมายถึงการค่อยๆ ลดเงินอุดหนุนเชื้อเพลิงฟอสซิล แต่ค่าครองชีพที่พุ่งสูงขึ้นอาจนำไปสู่การประท้วงบนท้องถนนได้อย่างรวดเร็ว หากตระหนักดีถึงความเสี่ยงทางการเมือง ผู้วางนโยบายก็ต้องระแวดระวังรอบคอบในการเตรียมการรับมือกับความท้าทายเหล่านี้ “ความแข็งแกร่งไร้สามารถในการปรับตัวทางการเมือง” คือสาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้ประเทศไทยติดอยู่บนวิถีประวัติศาสตร์ซึ่งบั่นทอนความสามารถในการปรับตัวของโมเดลการพัฒนาเศรษฐกิจให้สอดคล้องกับความเป็นจริงใหม่ทั้งในระดับโลกและระดับประเทศ

เพื่อสร้างเจตจำนงทางการเมืองในการเปลี่ยนเส้นทางการพัฒนา เราจำเป็นต้องมีแนวร่วมเพื่อการเปลี่ยนแปลง อย่างไรก็ตาม เมื่อคำนึงถึงผลประโยชน์ที่ไปคนละทิศละทางของกลุ่มสังคมต่างๆ ก็ยากที่จะสร้างพื้นที่ร่วมในระดับนโยบายล้วนๆ เพียงอย่างเดียว การทำให้การแลกได้แลกเสียเชิงนโยบายสามารถประนีประนอมเข้าหากันได้ต้องอาศัยกรอบกระบวนการทัศน์ใหม่ การปรับเปลี่ยนกรอบกระบวนการที่สำคัญประการหนึ่งที่ต้องเกิดขึ้นก็คือ การละทิ้งนโยบายอุปถัมภ์ที่อุดหนุนค่าครองชีพและมุ่งพัฒนาชุดนโยบายที่เพิ่มพลังอำนาจให้ประชาชนแทน กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ ประเทศไทยจำเป็นต้องเดินหน้าไปสู่ “สังคมดีเพื่อชีวิตดีถ้วนหน้า”

ภายใต้กระบวนการทัศน์ของการเสริมสร้างพลังความสามารถ ทั้งรัฐและตลาดไม่ใช่เป้าหมายในตัวมันเอง แต่เป็นแค่เครื่องมือในการจัดสรรเพื่อชีวิตดีถ้วนหน้า แนวทางนี้เอื้อต่อการก้าวเข้าสู่ขั้นต่อไปของการพัฒนาที่มีนวัตกรรมเป็นหัวใจขับเคลื่อน โดยขยายการลงทุนในด้านทรัพยากรมนุษย์อย่างมีนัยสำคัญ ในขณะที่เดียวกันการให้บริการสาธารณะที่มีคุณภาพแก่ชนชั้นกลางเพื่อตอบสนองการรับภาระด้านภาษี จะช่วยให้รัฐสามารถสร้างรายได้เพิ่มเติมที่จำเป็นต่อการอุดหนุนการลงทุนด้านทรัพยากรมนุษย์โดยไม่สร้างปัญหาต่อความยั่งยืนทางการคลังในทางสังคมนั้น การเสริมสร้างพลังความสามารถของสมาชิกในสังคมอย่างถ้วนหน้าจะช่วยยุติการอุดหนุนค่าครองชีพที่ไม่ยั่งยืนโดยไม่ต้องเสี่ยงกับความไม่สงบทาง

สังคม กล่าวโดยสรุป สิ่งที่คุณเหมือนการฆ่าตัวตายในระดับนโยบายสามารถทำสำเร็จได้ด้วยการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ไปสู่แนวทางของการเสริมสร้างพลังความสามารถของทุกคนให้บรรลุศักยภาพสูงสุดตามแนวทางที่ตนเองเลือก

การวางรากฐานเชิงคุณค่า: สร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่เป็นประชาธิปไตย

ระเบียบการเมืองและระเบียบสังคมตั้งอยู่บนโครงสร้างเชิงสถาบัน หรือ “ฮาร์ดแวร์” เพียงบางส่วนเท่านั้น ส่วนที่สำคัญเท่าๆ กันก็คือ “ซอฟต์แวร์” หรือ วัฒนธรรมทางการเมืองที่ขับเคลื่อนสถาบันเหล่านี้ ในประเทศไทย ถึงแม้มีความพยายามที่จะออกแบบก่อสร้างสถาบันมาตลอด แต่วัฒนธรรมแบบศักดินาราชาธิปไตยก็คืบคลานกลับมาเสมอ กระทั่งบางครั้งก็บิดเบือนจนการปฏิรูปสถาบันให้ผลลัพธ์ที่ผิดเพี้ยนไปจากความตั้งใจตั้งต้น

วัฒนธรรมแบบศักดินาราชาธิปไตยมีรากเหง้าอยู่ใน “รัฐธรรมนูญฉบับวัฒนธรรม” หมายถึงค่านิยมส่วนรวมและคุณค่าชุดหนึ่งที่ไม่ได้ตราเป็นลายลักษณ์อักษร แต่คอยกำกับพฤติกรรมของตัวแสดงในสนามการเมืองและสนามสังคม^๑ “รัฐธรรมนูญฉบับวัฒนธรรม” มักไม่ได้รับผลกระทบจากการปฏิรูปสถาบัน หรือกระทั่งได้รับการหนุนเสริมให้แข็งแกร่งขึ้นด้วยความตั้งใจของกลุ่มคนที่ได้รับประโยชน์จากโครงสร้างส่วนบนเชิงอุดมการณ์แบบนี้

ระบอบประชาธิปไตยสามารถทำงานได้ก็ต่อเมื่อสถาบันประชาธิปไตยดำเนินไปภายใต้วัฒนธรรมประชาธิปไตยเท่านั้น นี่คือเหตุผลที่จำเป็นต้องสร้างความ เป็นประชาธิปไตยให้แก่รากฐานเชิงคุณค่าที่รองรับระเบียบการเมืองและระเบียบสังคม

หนึ่ง “การปรับวัฒนธรรมการเมืองให้เหมาะกับยุคสมัย” หรือ “การอัปเดต ซอฟต์แวร์เชิงวัฒนธรรม” ไม่ใช่กิจกรรมทางวิชาการล้วนๆ แต่เป็นการต่อสู้เชิง วาทกรรมกับกลุ่มผู้ได้ประโยชน์จากระเบียบตามจารีตดั้งเดิม การเอาชนะการต่อสู้ เชิงวาทกรรมเพื่อช่วงชิงกระบวนทัศน์เชิงคุณค่าขึ้นอยู่กับความสามารถในการสร้าง เรื่องเล่าใหม่ในการให้ความชอบธรรมแก่การเปลี่ยนแปลง เมื่อคำนึงถึงข้อจำกัดทาง กฎหมายและสังคมที่มีต่อเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น คำแนะนำที่อาจทำได้ ในเชิงยุทธวิธีก็คือ ควรเน้นการต่อสู้เชิงคุณค่าไปที่ระดับของเรื่องเล่าและวาทกรรม เชิงอภิปราย

ในระดับอภิปราย เราต้องทำทนายแนวคิดที่เชื่อว่า “ความจริงหนึ่งเดียว”

เท่านั้น แนวคิดทวิภาคย์ยุคก่อนสมัยใหม่ทำให้เกิดการเมืองว่าด้วยความจริง นั่นคือ หากเชื่อว่ากลุ่มที่ส่งเสริม “ความจริงหนึ่งเดียว” เป็นฝ่ายที่เที่ยงธรรม ถ้าเช่นนั้น กลุ่มคนที่เห็นแย้งไม่เพียงมีความคิดที่ผิดเท่านั้น แต่ยังไร้ศีลธรรมด้วย ความขัดแย้ง ระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ที่ชิงกันอ้างว่าตัวเองเป็นตัวแทนของ “ความจริงหนึ่งเดียว” คือ ความแตกแยกที่เป็นหัวใจสำคัญประการหนึ่งของวิกฤตประเทศไทยในปัจจุบัน จักรวาลวิทยาแบบหยุดนิ่งที่ครอบงำวาทกรรมเชิงอภิปรายมองว่าการเปลี่ยนแปลง คือภัยคุกคาม การโต้แย้งคือการแบ่งขั้วแยกข้าง และความหลากหลายคือความ เสื่อมทราม บนพื้นฐานของเขมิตศทางศีลธรรมภายในแบบนี้แน่นอน ฝ่ายอนุรักษนิยม ที่ก้าวร้าวจึงพยายามกดขี่ปราบปรามผู้มีความเห็นแย้งและปลุกฝังคุณค่าตามจารีต ให้สังคมอีกครั้ง

ในสภาพแวดล้อมเช่นนี้ ระบอบประชาธิปไตยทำงานไม่ได้ การทำหน้าที่ เป็นกรอบโครงสร้างที่เอื้อให้พลเมืองทุกคนมีที่ยืนเท่าเทียมกันในการปรึกษาหารือ เพื่อแสวงหาวิธีการอยู่ร่วมกันนั้นจำเป็นต้องมีวัฒนธรรมประชาธิปไตยเป็นรากฐาน เชิงคุณค่าเสียก่อน ด้วยเหตุนี้ ความสามารถที่จะอำนวยรับการเปลี่ยนแปลงทาง สังคม การยอมรับทัศนคติที่เห็นแย้งแตกต่าง และการแข่งขันกันอย่างเปิดเผยเพื่อ เสนอทิศทางการที่ตนคิดว่าถูกต้อง ทั้งหมดนี้ต้องมีรากเหง้าในวาทกรรมเชิงอภิปราย สมัยใหม่ การปรับเปลี่ยนวาทกรรมเชิงอภิปรายจะช่วยเปิดทางไปสู่ความเข้าใจว่า ค่านิยมส่วนรวมและคุณค่าสามารถปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับความเป็นจริงทาง สังคมที่เปลี่ยนแปลงไปได้ตลอดเวลา

ประการที่สอง การนิยามว่าความมีเอกภาพก็คือความเหมือนกันไม่สามารถ สร้างความยืดหยุ่นทางสังคม ความไว้วางใจ และความร่วมมือในสังคมพหุนิยม ได้อีกต่อไป ค่าเตือนที่ท่องกันราวกับคาถาแห่งวันการส่งเสียงแสดงความเห็นแย้ง โดยอ้างว่า “อาจทำให้สังคมแตกแยกและทำลายการปรองดองในชาติ” เน้นให้เห็น การเปลี่ยนแปลงในเชิงคุณค่านี้ ดังที่การประท้วงหลังรัฐประหารแสดงให้เห็น มีเพียง ไม้ก็อย่างที่สร้างความแปลกแยกให้ชนชั้นกลางในมหานครกรุงเทพฯ และ “ไพร่ การเมือง” มากเท่ากับการกดขี่ปราบปรามเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น อันที่จริง การกดขี่บังคับความหลากหลายของวิถีชีวิต อุดมการณ์ และอัตลักษณ์ รังแต่จะ กีดกันประชาชนออกไปและทำให้พวกเขาถอยหนีจากสังคมนี้ ระเบียบคุณค่า แบบประชาธิปไตยต้องเปิดรับความหลากหลายของสังคมพหุนิยม ดังนั้นจึงควร นิยามความมีเอกภาพเสียใหม่ว่า “ความเข้มแข็งจากความหลากหลาย” หรือ “จาก

หลากหลายกลายเป็นหนึ่ง” (*E pluribus unum*)

ประการที่สาม การปรับเปลี่ยนสู่แนวทางที่เน้นการเสริมสร้างพลังความสามารถของปัจเจกบุคคลให้บรรลุศักยภาพสูงสุดของตนจะทำได้ยากตราบที่การตีความสังคมพุทธแบบสยามยังคงความเป็นใหญ่ในวาทกรรมเชิงศีลธรรม สถานะทางสังคมของบุคคลถูกกำหนดล่วงหน้าจากกรรมที่สั่งสมมาเมื่อชาติก่อนเป็นหลัก ในลำดับขั้นทางสังคมแบบหยุดหนึ่งตามจักรวาลวิทยาของพุทธศาสนานั้น การเลื่อนขั้นทางสังคมแทบไม่มีหวัง ในวาทกรรมเชิงศีลธรรม นโยบายใดๆ ที่มีเป้าหมายจะปลดปล่อยศักยภาพของสมาชิกแต่ละคนในสังคมอาจถูกทำลายความน่าเชื่อถือลงง่ายๆ ว่าเป็นเรื่องเสียเปล่า (“ประชานิยม”) เพื่อเปิดหนทางไปสู่การพัฒนาที่มีทุนมนุษย์เป็นหัวจักรขับเคลื่อนจำเป็นต้องมีการตีความพุทธศาสนาที่เสรีกว่านี้ หากแก่นแท้ของพุทธศาสนาคือการพยายามบรรลุความรู้แจ้ง ถ้าเช่นนั้นก็ควรอ้างเหตุผลว่าพันธกิจสูงสุดของสังคมคือการเพิ่มอำนาจให้ปัจเจกบุคคล เพื่อให้เขาได้แสวงหาการบรรลุความดีเลิศของตัวตน การตีความพุทธศาสนาโดยคำนึงถึงสังคมอาจช่วยสร้างบรรยากาศที่เอื้ออำนวยกว่าเดิมสำหรับสังคมดีเพื่อชีวิตดีถ้วนหน้า⁹

จากนั้นต้องตามมาด้วยการปรับค่านิยมส่วนรวมอื่นๆ อีกหลายประการให้ “เหมาะสมกับยุคสมัย” การปรับค่านิยมให้ “เหมาะสมกับยุคสมัย” ไม่ได้หมายถึงการละทิ้งค่านิยมเหล่านั้น แต่ตีความมันใหม่ในลักษณะที่ทำให้มันสอดคล้องกับความจำเป็นและความคาดหวังของสังคมพหุนิยมมากขึ้น ตลอดประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา การปรับค่านิยมให้ “เหมาะสมกับยุคสมัย” เกิดขึ้นบ่อยครั้ง กระนั้นก็ตาม กลุ่มคนที่ได้ประโยชน์จากโครงสร้างส่วนบนเชิงอุดมการณ์มักโต้แย้งว่าค่านิยมส่วนรวมเป็นสิ่งที่ไร้กาลเวลา และประณามการตีความใหม่ว่าเป็นการทรยศต่อ “ความเป็นไทย” ที่แท้จริง อย่างไรก็ตาม เพราะการที่มันทำหน้าที่เป็นบ่อเกิดของอำนาจฝ่ายปฏิบัติการนี้เอง จึงทำให้เราต้องนิยามค่านิยมส่วนรวมและคุณค่าเสียใหม่ให้สอดคล้องกับวิถีทางประชาธิปไตยและพหุนิยม

ปัญญาชนมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการปรึกษาหารือตามวิถีประชาธิปไตยในเรื่องค่านิยมใดที่จำเป็นต้องปรับปรุงและปรับปรุงอย่างไร นักวิชาการ นักคิด และผู้นำทางความคิดต้อง “เปิดประตูประวัติศาสตร์ใหม่” โดยปฏิเสธความศักดิ์สิทธิ์ของค่านิยมส่วนรวมที่มนุษย์สร้างขึ้น เปิดโปงมิติเศรษฐศาสตร์การเมือง (ใครได้ประโยชน์?) ที่อยู่เบื้องหลังของจักรวาลวิทยาแบบต่างๆ นำเสนอการตีความจารีต ตำนาน และเรื่องเล่าที่แตกต่างจากกระแสหลัก คอลัมน์นิสต์ในหนังสือพิมพ์

วารสาร และสื่อออนไลน์ควรช่วยกันกระตุ้นให้เกิดการถกเถียงและสร้างเวทีที่เปิดสำหรับเสียงต่างๆ จากทุกฝ่ายมาร่วมกันคิดวิเคราะห์ ละคร ภาพยนตร์ และศิลปะ ต้องซุกซุ่มลงไปเบื้องหลังของฉากหน้า สำรวจดูความหวาดกลัวที่ครอบงำสังคม และปลุกให้สาธารณชนพินิจดูสิ่งต่างๆ ที่เคยที่กักกว่าถูกต้องด้วยสายตาที่เปลี่ยนไปจากเดิม เราไม่อาจข้ามพ้นความขัดแย้งระยะเปลี่ยนผ่านด้วยการถ่วงการถกเถียงและยึดเยียดความคิดเห็นเอกฉันท์ แต่เราข้ามพ้นไปได้ด้วยวิธีการตรงกันข้าม นั่นคือการสนับสนุนวิวาทะทางสังคมที่เปิดกว้างและมีส่วนร่วม เพื่อแสวงหาความหมายของการเป็นคนไทยในศตวรรษที่ 21

สัญญาประชาคมที่เปิดกว้างต่อทุกภาคส่วน: สังคมดีเพื่อชีวิตดีถ้วนหน้า

“สังคมที่ดี” สร้างขึ้นบนความเข้าใจว่า การพัฒนาการเมือง ความสงบสุขทางสังคม และการพัฒนาเศรษฐกิจต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน การพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบรรลุเงื่อนไขทั้งสามประการนี้เท่านั้น เมื่อมองจากมุมมองของบทบาทหน้าที่ สัญญาประชาคมก็คือฉันทมติทางสังคมเกี่ยวกับสูตรที่จะเอื้อให้การพัฒนาทั้งสามมิตินี้เติบโตใหญ่อกงาม ในทางสังคม “สังคมที่ดี” จัดการกับวิกฤตการณ์ความยุติธรรมทางสังคมด้วยการประนีประนอมทางสังคมอย่างเปิดกว้างต่อทุกภาคส่วน ในทางการเมือง การหยั่งรากประชาธิปไตยจะช่วยสร้างความอุ่นใจให้ทั้งเสียงข้างมากและเสียงข้างน้อย รวมทั้งเพิ่มอำนาจให้สังคมสามารถปลดแอกตัวเองจากระบบอุปถัมภ์ที่ฉ้อฉล ในทางเศรษฐกิจ การจัดสรรทรัพยากรเพื่อสร้างชีวิตดีถ้วนหน้าจะช่วยกระจายให้ประเทศหลุดพ้นจากกับดักประเทศรายได้ปานกลาง ด้วยการเพิ่มมูลค่าสินค้าและบริการโดยอาศัยการเติบโตแบบมีส่วนร่วมถ้วนหน้า และมีนวัตกรรมเป็นหัวจักรขับเคลื่อน ในเชิงคุณค่า วัฒนธรรมการเมืองที่เป็นประชาธิปไตยเปรียบเสมือนซอฟต์แวร์ที่เดินเครื่องกลไกซับซ้อนอันจำเป็นต่อการปกครองสังคมพหุนิยม เมื่อวางพื้นฐานบนสัญญาประชาคมที่เปิดกว้างต่อทุกภาคส่วนเช่นนี้ “สังคมที่ดี” จะสร้างสังคมอุดมคติที่เป็นไปได้ที่ทุกคนสามารถเห็นพ้องต้องกันเบื้องหลัง “ม่านแห่งความไม่รู้” (veil of ignorance)¹⁰ ด้วยการจัดการกับความขัดแย้งระยะเปลี่ยนผ่านด้วยการประนีประนอมที่เปิดกว้างต่อทุกภาคส่วนทั้งสี่ประการข้างต้น “สังคมที่ดี” จึงจะสามารถเปิดประตูไปสู่อนาคตที่ดีกว่าเดิม

ในการเอื้ออำนวยให้สังคมอุดมคติที่เป็นไปได้ถือกำเนิดขึ้นได้นั้น สังคม

จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนกรอบกระบวนทัศน์ไปสู่การจัดสรรทรัพยากรเพื่อชีวิตที่ดี
 ถ้วนหน้า กระบวนทัศน์ของการเสริมสร้างพลังความสามารถให้ปัจเจกบุคคลบรรลุ
 ศักยภาพสูงสุดได้นำเสนอสูตรที่ทุกคนเป็นผู้ชนะร่วมกัน ซึ่งเอื้อให้สังคมมีการ
 ประนีประนอมที่เปิดกว้างต่อทุกภาคส่วน กระบวนทัศน์เพื่อชีวิตที่ดีถ้วนหน้าถือเป็น
 หลักเศรษฐศาสตร์ที่ดี เพราะการลงทุนในด้านทรัพยากรมนุษย์จะช่วยให้ประเทศ
 แข่งขันได้ในเศรษฐกิจความรู้ระดับโลก แนวนโยบายเพื่อชีวิตที่ดีถ้วนหน้าเป็นหลัก
 รัฐศาสตร์ที่ดี เพราะมันให้คำมั่นสัญญาต่อฝ่ายเสียงข้างมากในการเลือกตั้งด้วยการ
 ตอบสนองต่อความหวังและความต้องการของชนชั้นเกิดใหม่ ในขณะที่เดียวกัน
 ก็เสนอบริการสาธารณะที่มีคุณภาพให้ชนชั้นกลางเพื่อตอบแทนการแบกรับภาระ
 ภาษี กระบวนทัศน์เพื่อชีวิตที่ดีถ้วนหน้าช่วยสร้างรากฐานเชิงคุณค่าที่เปิดกว้าง
 ด้วยการเชื่อมโยงการต่อสู้ของกลุ่มคนที่แสวงหาความยุติธรรมด้านการกระจาย
 ทรัพยากรกับกลุ่มคนที่ต้องการความยุติธรรมด้านการยอมรับนับถือ¹¹ ด้วยการ
 จัดการกับปัญหาวิกฤตการณ์ความยุติธรรมทางสังคม กระบวนทัศน์เพื่อชีวิตดี
 ถ้วนหน้าช่วยวางพื้นฐานเพื่อการประนีประนอมทางสังคมระหว่างทุกชนชั้นและเปิด
 หน้าต่างให้แก่การสร้างสัญญาประชาคมครั้งใหม่

อย่างไรก็ตาม การปรับเปลี่ยนสู่กระบวนทัศน์เพื่อชีวิตที่ดีถ้วนหน้าเพียง
 อย่างเดียวยังไม่เพียงพอ เรื่องนี้จำเป็นต้องเผชิญหน้ากับภาวะย้อนแย้งของการเปลี่ยนผ่าน
 อีกเช่นกัน ในด้านหนึ่ง ความเห็นพ้องต้องกันโดยถ้วนหน้าต่อสัญญาประชาคมที่เปิด
 กว้างต่อทุกภาคส่วนเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นที่จำเป็นต่อการเปลี่ยนไปสู่กระบวนทัศน์
 เพื่อชีวิตที่ดีถ้วนหน้า การสร้างรายได้จากภาษีเพิ่มขึ้น ซึ่งจำเป็นต่อการจัดสรรให้เกิด
 ชีวิตที่ดีถ้วนหน้าเป็นเรื่องที่แทบเป็นไปได้เลยหากปราศจากการยินยอมพร้อมใจของ
 ชนชั้นกลางและชนชั้นนำที่มีปัญญา ในอีกด้านหนึ่ง การจัดสรรทรัพยากรเพื่อชีวิตดี
 ถ้วนหน้านั้นเองที่จะช่วยผ่อนคลายความขัดแย้งทางสังคมและเปิดทางไปสู่ความ
 สงบสุขในสังคมที่ชนชั้นนำและชนชั้นกลางโหยหา กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การบรรลุ
 สัญญาประชาคมต้องอาศัยการเปลี่ยนศรัทธาความเชื่อของทุกฝ่ายในทันทีทันใด
 ดังนั้น การบ่มเพาะกระบวนทัศน์เพื่อชีวิตที่ดีถ้วนหน้าในการประนีประนอมทาง
 การเมือง สังคม เศรษฐกิจ และคุณค่าที่ครอบคลุมกว่านี้จึงเป็นหนทางที่ดีที่สุดในการ
 สร้างสูตรที่ทุกฝ่ายเป็นผู้ชนะซึ่งทุกคนสามารถเห็นพ้องต้องกัน

บนรากฐานทางสังคม การเมือง และคุณค่าที่แข็งแกร่ง รวมทั้งขับเคลื่อน
 ด้วยเครื่องจักรเศรษฐกิจที่มีส่วนร่วมถ้วนหน้า “สังคมที่ดี” คือสูตรที่เอื้อให้การพัฒนา

การเมือง สังคม และเศรษฐกิจใต้เติบโตของงาม ด้วยการเป็นเข็มทิศ “สังคมที่ดี” จะชี้ทางออกจากความขัดแย้งระยะเปลี่ยนผ่าน “สังคมที่ดี” คือสังคมอุดมคติที่เป็นไปได้ที่ประชาชนสามารถเชื่อมั่นได้ ด้วยการตีแผ่ให้เห็นวิสัยทัศน์ที่เป็นรูปธรรมว่าประเทศไทยจะได้ประโยชน์อย่างไรจาก “ศตวรรษทองของเอเชีย”

2. แนวทางปฏิบัติ: การกำหนดนโยบายในสังคมพหุนิยม

*การปรับปรุงคือการเปลี่ยนแปลง
การบรรลุความสมบูรณ์แบบคือการเปลี่ยนแปลงบ่อยๆ*

วินสตัน เชอร์ชิลล์ (Winston Churchill)

การบรรลุสังคมอุดมคติที่เป็นไปได้อย่างสมบูรณ์อาจไม่มีทางเป็นไปได้ แต่การผลักดันไปข้างหน้าโดยมีวิสัยทัศน์นำทางต่างหากคือสิ่งที่สำคัญอย่างแท้จริง ไม่น่าแปลกใจเลยที่ว่าแม้เมื่อเดินตามสูตรที่ทุกฝ่ายเป็นผู้ชนะก็ตาม แต่ปัญหาท้าทายในเชิงปฏิบัติที่รออยู่ข้างหน้ายังคงใหญ่โตมโหฬารอย่างยิ่ง

กล่าวง่าย ๆ คือ สังคมเปลี่ยนผ่านจำเป็นต้องบุกเบิกหาหนทางใหม่ๆ ในการจัดการชีวิตทางการเมือง ในระบบการปกครองแบบมวลชนที่มีทั้งระบบเศรษฐกิจซับซ้อนและสังคมพหุนิยม การกำหนดนโยบายไม่อาจรวมศูนย์และอยู่ในแนวตั้งอีกต่อไป ในวัฒนธรรมสัญญาประชาคม ผู้กำหนดนโยบายต้องแสวงหาความเห็นชอบจากพลเมือง นี่หมายความว่า การกำหนดนโยบายแบบเก่า กล่าวคือ การปิดห้องตกลงกันหลังจากและใช้เทคโนโลยีโนแคเรตเป็นผู้บริหารประเทศเป็นวิธีที่ใช้การไม่ได้อีกแล้ว

เพื่อประมวลข้อมูลทั้งหมดที่จำเป็น สร้างสมดุลระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ที่แข่งขันกัน หรือสื่อสารการเปลี่ยนแปลงนโยบาย กระบวนการกำหนดนโยบายจำเป็นต้องเปิดกว้างต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้มากที่สุดนอกเหนือไปจากโครงสร้างการบริหารจัดการและการกำกับดูแลของรัฐบาลและรัฐสภา นี่หมายความว่า ผู้ปฏิบัติทางสังคมต้องละทิ้งการแบ่งขั้วแยกขั้วระหว่าง “นักการเมือง” กับ “ไม่ใช่การเมือง” และทำความเข้าใจว่าตนเองก็เป็นผู้กำหนดนโยบายเช่นกัน¹²

2.1 การผลักดันวาระทางการเมืองด้วยการสื่อสารทางการเมือง

ในระบอบประชาธิปไตยที่มีความเป็นปึกแผ่นมั่นคง การใช้กำลังเป็นสิ่งต้องห้ามในกระบวนการทางการเมือง การสื่อสารทางการเมืองจึงเป็นเครื่องมือสำคัญอันหนึ่งของการกำหนดนโยบาย การสื่อสารทางการเมืองไม่ใช่แค่เครื่องมือเพื่อ “ขาย” การตัดสินใจอีกต่อไป แต่เป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการกำหนดนโยบาย การสื่อสารทางการเมืองช่วยผลักดันให้เกิดการถกเถียงสาธารณะ สร้างพันธมิตร วางกรอบประเด็น กำหนดวาระ หรือเปลี่ยนหัวข้อสนทนา ด้วยมีหน้าที่ในการนิยามว่า “กำลังเกิดอะไรขึ้น” และ “ต้องทำอะไร” มันจึงกลายเป็นบ่อเกิดหลักของอำนาจ เมื่อมีการริเริ่มดำเนินนโยบายในแต่ละครั้ง สนามรบททางการเมืองต้องพริกพร้อมด้วยการสื่อสารทางการเมือง การริเริ่มดำเนินนโยบายควรมียึดโยงอยู่กับเรื่องราวทางการเมืองและชี้ไปสู่อนาคตที่ดีกว่า เรื่องเล่าทางการเมืองต้องอธิบายให้ได้ว่าทำไมจึงจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลง¹³

อย่างไรก็ตาม กลุ่มคนที่มีผลประโยชน์ในสถานภาพเดิมย่อมไม่ยอมรับความจำเป็นของการเปลี่ยนแปลง ในห้วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็ว คนจำนวนมากมักอาศัยสัญลักษณ์บางอย่างเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวเพื่ออัตลักษณ์ของตัวเอง ผู้มีบทบาทในกลุ่มชนชั้นนำตระหนักดีถึงคุณค่าทางอุดมการณ์ของสัญลักษณ์เหล่านี้ พวกเขาจึงฉวยใช้ความเชื่อมงายแบบอนุรักษนิยมมาให้ความชอบธรรมแก่ระเบียบดั้งเดิม ด้วยการยืนยันว่า “ไม่มีทางเลือกอื่นใดแล้ว” พันธมิตรฝ่ายรักษาสถานภาพเดิมมีเป้าหมายที่จะกีดกันไม่ให้แนวร่วมเพื่อการเปลี่ยนแปลงก่อกำเนิดขึ้นด้วยเหตุนี้เอง เพื่อเปิดทางให้แก่การเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นประชาธิปไตย เราจำเป็นต้องรบชนะในสนามรบวาทกรรมเชิงยุทธศาสตร์เสียก่อน

การสื่อสารทางการเมืองเป็นเครื่องมือสำคัญในการต่อสู้ครั้งนี้ ด้วยการสร้างพันธมิตรร่วมทางวาทกรรม การสื่อสารทางการเมืองจะมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการจัดรูปแบบสนามแข่งขันทางการเมือง¹⁴ เราต้องเริ่มต้นด้วยการวิเคราะห์ภูมิทัศน์เชิงวาทกรรมอย่างละเอียดถี่ถ้วน จากนั้นจึงใช้การสื่อสารทางการเมืองมุ่งสร้างสะพานเชื่อมระหว่างชุมชนวาทกรรมที่ใกล้เคียงกัน กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ รากฐานของแนวร่วมทางการเมืองต้องสร้างไว้ล่วงหน้า ด้วยการสร้างพื้นที่ร่วมด้วยพลังวาทกรรมเพื่อให้กลุ่มต่างๆ ที่มีผลประโยชน์และคุณค่าแตกต่างกันสามารถมารวมพลังกันได้

2.2 ชุมชนนโยบาย: การสร้างโครงสร้างไม่เป็นทางการเพื่อกำหนดนโยบายที่ยั่งยืน

ในบรรยากาศแบ่งขั้วท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมือง ประชาชนให้ความสนใจน้อยมากต่อปัญหาสำคัญๆ เช่น ระบบพลังงานในอนาคต การปฏิรูปการศึกษา ความมั่นคงทางสังคม หรือความยั่งยืนทางการคลัง “นักการเมือง” เกือบทุกคนมีว่แต่หมกมุ่นกับผลประโยชน์ส่วนตัวหรือผลประโยชน์ทางการเมืองระยะสั้น ส่วนคนที่ใส่ใจผลประโยชน์ส่วนรวมระยะยาวแทบไม่ค่อยได้อยู่ในอำนาจยาวนาน อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงนโยบายมักถูกรัฐบาลชุดต่อมาหรือศาลล้มคว่ำพลิกกลับอยู่ร่ำไป

ธรรมชาติของการเมืองมีลักษณะปฏิบัติการ เฉพาะกิจ ขับเคลื่อนด้วยผลประโยชน์ อีกทั้งมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนทิศทางบ่อยและรวดเร็วเสมอมา แต่กระบวนการกำหนดนโยบายนั้นตรงกันข้าม มันสามารถกำหนดทิศทางให้มุ่งสู่เป้าหมายระยะยาวได้ เราไม่ควรเข้าใจว่าการกำหนดนโยบายเป็นแค่การต่อสู้ของปัจเจกบุคคลเพื่อช่วงชิงการเป็นผู้ริเริ่มนโยบาย แต่ควรมองว่าเป็นกระแสของการตัดสินใจทางการเมืองโดยนักวางนโยบายหลายคนทำงานคู่ขนานและสืบทอดกันมาเป็นลำดับ การกำหนดทิศทางของกระบวนการทางการเมืองจำต้องอาศัยการขยายกระบวนการกำหนดนโยบายให้เปิดกว้างขึ้นมากกว่ายึดติดอยู่กับสถาบันการเมืองทางการเมืองที่ครองอำนาจอยู่ รอบๆ กลุ่มแกนกลางของผู้ตัดสินใจวงในสุด จำเป็นต้องมีกลุ่มผู้กำหนดนโยบายล้อมรอบเป็นวงกว้างเพื่อปรับแต่งวิถีของการวางนโยบายในระยะยาว

สิ่งที่แตกต่างจากระบบราชการดั้งเดิมที่ถูกครอบงำด้วยเทคโนโลยีแคบๆ กลุ่มเล็กๆ ผู้กำหนดนโยบายสมัยใหม่ต้องคอยตรวจสอบว่าวิธีแก้ไขปัญหาทางเทคนิคของตนสามารถอยู่รอดทางการเมืองได้หรือไม่ การประชาพิจารณ์อาจช่วยขยายการมีส่วนร่วม แต่มีกลิ่นเหลวในการผลักดันข้อถกเถียงทางเทคนิคที่มักซับซ้อนให้มีข้อสรุปเกิดขึ้น ผู้กำหนดนโยบายต้องมียุทธศาสตร์ทางการเมืองที่รอบคอบเพื่อสร้างเจตจำนงทางการเมืองและการยอมรับจากสาธารณชน รวมทั้งสร้างแนวร่วมเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเรื่องเล่าที่สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงด้วย ข้อพิจารณาทางการเมืองเหล่านี้อาจนำไปสู่การปรับตัวไม่เพียงในแง่ของภาษาแต่รวมถึงเนื้อหาของข้อเสนอเชิงนโยบายด้วยเช่นกัน

การมีชุมชนนโยบายเป็นวิธีการที่ดีกว่าในการสร้างสมดุลระหว่างความต้องการการเปิดกว้างต่อทุกภาคส่วนกับความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ชุมชนนโยบายมีเป้าหมายในการดึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องทั้งหมดในแต่ละภาคส่วนมาร่วมสนทนากันอย่างต่อเนื่อง ยกตัวอย่างเช่น ชุมชนนโยบายด้านพลังงานสามารถรวบรวมข้าราชการจากทุกกระทรวงที่เกี่ยวข้อง พรรคการเมือง สมาชิกรัฐสภา ตัวแทนจากภาคอุตสาหกรรม สหภาพแรงงาน สถาบันคลังสมอง สถาบันมหาวิทยาลัย เอ็นจีโอที่คอยเฝ้าระวัง และนักกิจกรรมรakyat มาร่วมประชุม อบรมเชิงปฏิบัติการ และสัมมนาอย่างต่อเนื่องไม่สิ้นสุด การถกเถียงเชิงนโยบายเช่นนี้จำเป็นต้องมีเจ้าภาพหลากหลายและครอบคลุมหัวข้อที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ชุมชนนโยบายจะเป็นกระบอกเสียงให้ผู้ปฏิบัติการทางสังคมและทำหน้าที่เป็นสนามฝึกสำหรับผู้ตัดสินใจเชิงนโยบายในอนาคต ชุมชนนโยบายมีประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับผู้กำหนดนโยบายรุ่นเยาว์ในการพัฒนาความเชี่ยวชาญและปลดแอกตัวเองจากผู้อยู่ภายใต้การปกครอง

อย่างไรก็ตาม เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ของชุมชนนโยบายไม่ใช่แค่เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น แต่อยู่ที่การปรับแต่งกระบวนการกำหนดนโยบาย การถกเถียงสาธารณะต้องได้รับการผลักดันไปข้างหน้าเพื่อมุ่งสู่เป้าหมายสุดท้าย นั่นคือการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติจริง นี่หมายถึงการสร้างแนวร่วมทางสังคมวงกว้างด้วยการเชื่อมประสานกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ เข้ามาให้มากที่สุดเท่าที่ทำได้ การแสวงหาจุดยืนพื้นฐานร่วมกันโดยการประนีประนอม และการพัฒนาเรื่องเล่าเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงร่วมกัน หากประสบความสำเร็จ ชุมชนนโยบายจะสามารถสร้าง “จอกศักดิ์สิทธิ์” ของการเมืองขึ้นมา กล่าวคือ นโยบายที่มีความสมเหตุสมผลทางเทคนิคและได้รับการสนับสนุนจากเสียงข้างมากในสังคม

ถ้าได้มีส่วนร่วมในการถกเถียงเหล่านี้ตั้งแต่เริ่มต้น กลุ่มผู้ตัดสินใจเชิงนโยบายจะมีความรู้สึกเป็นเจ้าของข้อเสนอเหล่านี้ ถึงแม้กลุ่มผู้ตัดสินใจไม่ได้มีส่วนร่วมในชุมชนนโยบายอย่างสม่ำเสมอ แต่ความรู้ความชำนาญที่จำเป็นต่อการริเริ่มทางนโยบายก็น่าจะได้อาจากข้าราชการและผู้เชี่ยวชาญต่างๆ

ดังนั้น ในระดับโครงสร้าง ชุมชนนโยบายจึงเข้ามาแทนที่บทบาทของเครือข่ายอุปถัมภ์ในการทำหน้าที่สำคัญในกระบวนการทางการเมือง เช่น การเป็นตัวแทนกลุ่มสังคม การประสานให้เกิดการประนีประนอม และการกระจายทรัพยากร หากชุมชนนโยบายสามารถประสานให้เกิดฉันทมติทางสังคมและจุดยืนพื้นฐานร่วม

กันได้ ก็จะเอื้อต่อการผลักดันกระบวนการกำหนดนโยบายให้เดินหน้าอย่างต่อเนื่อง ถึงแม้จะมีความแปรผันทางการเมืองและความไร้ประสิทธิภาพของฝ่ายบริหารก็ตาม

ในท้ายที่สุด กระบวนการทางการเมืองตามวิถีประชาธิปไตยจำเป็นต้องหาจุดสมดุลระหว่างความขัดแย้งกับฉันทมติ ความขัดแย้งมากเกินไปทำให้กระบวนการตัดสินใจกลายเป็นอัมพาตและอาจเลวร้ายลงจนกลายเป็นการเผชิญหน้ากันด้วยความรุนแรง ฉันทมติมากเกินไปก็ปิดกั้นการถกเถียงและความคิดสร้างสรรค์ อีกทั้งอาจนำไปสู่การยึดติดกับวิถีประวัติศาสตร์ในอดีต ความสุดขั้วทั้งสองด้านเป็นอันตรายในช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกอย่างรวดเร็ว สังคมไทยต้องมีความมั่นใจมากพอในความเข้มแข็งและอัตลักษณ์ของตนเองเพื่ออำมหันรับการเปลี่ยนแปลงอย่างสม่ำเสมอ ในส่วนหนึ่ง ความมั่นใจนี้ได้มาจากการพิสูจน์ให้เห็นความสามารถในการแก้ปัญหาและการแสวงหาหนทางแก้ไขอย่างสร้างสรรค์ ในอีกส่วนหนึ่ง การมีส่วนร่วมในชีวิตทางการเมืองที่เปิดกว้างแก่ทุกภาคส่วนสามารถช่วยสร้างความเข้มแข็งให้ความเหนียวแน่นทางสังคม ชุมชนนโยบายสามารถสร้างคุณูปการแก่เจือไนซ์จำเป็นทั้งหมดนี้

หมายเหตุ

- ^a Saxer, Marc. "Utopia, Technocracy and Struggle: Ways Out of the Crisis of Social Democracy." *Social Europe Journal*. 4.11.2013. <http://www.social-europe.eu/2013/11/utopia-technocracy-and-struggle-ways-out-of-the-crisis-of-social-democracy/>.
- ^b อมาตยา เซน (Amartya Sen) และ มาร์ธา นุสส์บอม (Martha Nussbaum) กล่าวถึงกลุ่มสร้างพลังความสามารถอย่างน้อย 10 กลุ่ม ซึ่งจะเสริมสร้างพลังอำนาจแก่ปัจเจกบุคคลในการมี "ชีวิตที่ดี" ประกอบด้วย ชีวิต; สุขภาพกาย; ร่างกายที่สมบูรณ์; ประชาสัมพันธ์ จินตนาการ และความคิด; อารมณ์ความรู้สึก; เหตุผลเชิงปฏิบัติ; สายสัมพันธ์; สิ่งมีชีวิตชนิดอื่น; การเล่น; ความสามารถในการควบคุมสิ่งแวดล้อมของตัวเอง
- ^c Saxer, Marc. "Fighting Corruption in Transformation Societies." Friedrich-Ebert-Stiftung, Bangkok/Berlin, 2014. <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/thailand/10744.pdf>.
- ^d Saxer, Marc. "The Economy of Tomorrow: How to Produce Socially Just, Resilient and Green Dynamic Growth for a Good Society." Friedrich-Ebert-Stiftung, Bangkok/Berlin, 2013. <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/thailand/10550.pdf>.
- ^e Third Industrial Revolution หรือบางครั้งเรียกกันว่า Digital Revolution หมายถึงการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีจากระบบอนาล็อกไปเป็นเทคโนโลยีดิจิทัล ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงปลายทศวรรษ 1950-1970 และกลายเป็นจุดเริ่มต้นของยุคสารสนเทศ (Information Age) อนึ่ง การปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 1 เกิดขึ้นในอังกฤษเมื่อศตวรรษที่ 18 เมื่อมีการค้นพบเครื่องจักรไอน้ำ อันนำไปสู่การผลิตในโรงงานที่ใหญ่กว่างานฝีมือในครัวเรือน เช่น อุตสาหกรรมทอผ้า เป็นต้น ส่วนการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 2 เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกาช่วงศตวรรษที่ 20 เมื่อ เฮนรี ฟอร์ด (Henry Ford) คิดค้นระบบการผลิตด้วยสายพานในอุตสาหกรรมรถยนต์ ทำให้เกิดการผลิตแบบจำนวนมาก เพื่อตอบสนองตลาดขนาดใหญ่ (mass production) - ผู้แปล
- ^f แนวคิดของ จอห์น รอลส์ (John Rawls) เป็นวิธีการกำหนดจริยธรรมทางสังคมด้วยการทดลองทางความคิด กล่าวคือ หากต้องการสร้างสัญญาประชาคมว่าสังคมแบบใดเป็นสังคมที่พึงปรารถนา ก็ให้สมาชิกในสังคมนั้นจินตนาการว่า ถัดตนเองอยู่หลัง "ม่านแห่งความไม่รู้" ว่าตนเองจะเกิดมาในสังคมในสถานะไหน ตนจะกำหนดจริยธรรมทางสังคมอย่างไร เช่น หากไม่มีทางรู้ว่าตนจะเกิดมาเป็นทาสหรือไม่ คนส่วนใหญ่ก็คงไม่ต้องการให้สังคมของตนเป็นสังคมที่มีระบบทาสเป็นต้น - ผู้แปล

อ้างอิง

- ¹ Sopranzetti, Claudio. "Political Legitimacy in Thailand." *Fieldsights - Hot Spots, Cultural Anthropology Online*. 23.9.2014. <http://www.culanth.org/fieldsights/578-political-legitimacy-in-thailand>.
- ² Meyer, Thomas. *Theorie der Sozialen Demokratie*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2005. Askew, Marc (ed.). *Legitimacy Crisis in Thailand*. King Prajadhipok's Institute Yearbook No. 5, Bangkok: Silkworm Books, 2010.
- ³ ผาสุก พงษ์ไพจิตร (บก.). *สู่สังคมไทยเสมอหน้า: ชำแหละความมั่งคั่ง ดีแต่โครงสร้างอำนาจ สู่วิถีการปฏิรูป*. กรุงเทพฯ: มติชน, 2557.
- ⁴ Pongsudhirak, Thitinan. "Thailand's Uneasy Passage." *Journal of Democracy*. Vol. 23, No. 2, 2012, pp. 47-61.
- ⁵ Diamond, Larry. *The Spirit of Democracy: The Struggle to Build Free Societies throughout the World*. Times Books/Henry Holt, 2008.
- ⁶ World Bank. *Improving Service Delivery: Overview*. 2012, p. 7.
- ⁷ Rifkin, Jeremy. *The Third Industrial Revolution: How Lateral Power Is Transforming Energy, the Economy, and the World*. Palgrave Macmillan, 2011.
- ⁸ Eoseewong, Nidhi. "The Thai Cultural Constitution." english translation. *Kyoto Review of Southeast Asia*. Issue 3: Nations and Other Stories, 2003. <http://kyotoreview.org/issue-3-nations-and-stories/the-thai-cultural-constitution/>.
- ⁹ Sivaraksa, Sulak. *A Socially Engaged Buddhism*. Thai Inter-Religious Commission for Development, 1975.
- ¹⁰ Rawls, John. *A Theory of Justice*. Harvard University Press, 2009.
- ¹¹ Robeyns, Ingrid. "Is Nancy Fraser's Critique of Theories of Distributive Justice Justified?" In *Adding Insult to Injury: Nancy Fraser Debates Her Critics*. Kevin Olson (ed.). New York: Verso, 2008, pp. 176-195.
- ¹² Streckfuss, David. "The End of the Endless Exception?: Time Catches Up with Dictatorship in Thailand." *Fieldsights - Hot Spots, Cultural Anthropology Online*. 23.9.2014. <http://www.culanth.org/fieldsights/567-the-end-of-the-endless-exception-time-catches-up-with-dictatorship-in-thailand>.
- ¹³ Münkler, Herfried. *Die Deutschen und ihre Mythen*. Rowohlt Berlin, 2009.
- ¹⁴ Denkwerk Demokratie (eds.). *Sprache. Macht. Denken. Politische Diskurse verstehen und führen*. Frankfurt am Main: Campus, 2014.

รู้จักผู้เขียน

มาร์ค คักซาร์ (Marc Saxer)

มาร์ค คักซาร์ เป็นนักวิเคราะห์การเมือง นักสื่อสารสาธารณะ และปัญญาชน
สาธารณะชาวเยอรมัน ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการมูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท
สำนักงานประเทศไทย (มิถุนายน 2553 - มกราคม 2558) ในเดือนกุมภาพันธ์ 2558
มาร์คเข้ารับตำแหน่งผู้แทนมูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท ณ กรุงนิวเดลี ประเทศอินเดีย

ผลงานเขียนของ มาร์ค คักซาร์ ให้ความสำคัญกับประเด็นว่าด้วยกระบวนการ
เปลี่ยนผ่านและกระบวนการสร้างประชาธิปไตย ในฐานะนักวิเคราะห์การเมือง ผลงาน
เขียนของเขาได้รับการตีพิมพ์รวม 9 ภาษา และได้รับเชิญให้ร่วมแสดงความคิดเห็น
ตามสื่อสารมวลชนชั้นนำทั่วโลกหลายแห่ง

ในประเทศไทย มาร์คทำงานร่วมกับผู้กำหนดนโยบาย นักวิชาการชั้นนำ
นักเคลื่อนไหวภาคประชาสังคม สื่อมวลชน สหภาพแรงงาน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
ในภาคความมั่นคง และนักการศึกษาที่ให้ความสนใจด้านการสร้างความเป็นพลเมือง
ในระบอบประชาธิปไตยของไทย (Thai Civic Education) มาร์คทำหน้าที่ผู้ประสาน
งานระดับภูมิภาคของเวทีเสวนาร่วมเอเชีย-ยุโรปว่าด้วยเศรษฐกิจแห่งวันพรุ่งนี้ และ
เวทีรัฐสภาอาเซียนว่าด้วยธรรมาภิบาลในงานความมั่นคง

มาร์ค คักซาร์ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโทด้านกฎหมายจาก
มหาวิทยาลัยฮัมบูร์ก และปริญญาโทด้านรัฐศาสตร์จากมหาวิทยาลัยเสรีแห่งเบอร์ลิน

รู้จักผู้แปล

ภัทรวดี วีระภาสพงษ์

เกิดและโตในกรุงเทพฯ แต่หลังจากนั้นกว่าครึ่งชีวิตอาศัยอยู่ในต่างจังหวัด ทำงานแปล ทั้งงานวรรณกรรมและวิชาการ เขียนบทความบ้างประปราย ผลงานแปลที่ผ่านมามี อาทิ *สมัญญาแห่งดอกกุหลาบ* ของ อุมแบร์โต เอโก, *ความเบาหวิวเหลือทนของชีวิต* ของ มิลาน कुन्दอรา, *บรรษัท* โดย โจเอล บาคาน, *ประวัติศาสตร์ฉบับย่อของลัทธิเสรีนิยมใหม่* ของ เดวิด ฮาร์วี, *ไม่สงบจึงประเสริฐ* โดย พอล ฮอว์เกน รวมทั้งชุดนวนิยายของ ปราโมเตีย อนันตา ตูร์ และชุดนิยายนักสืบของ เรย์มอนด์ แชนด์เลอร์ เป็นต้น

สฤณี อาชวานันทกุล

จบปริญญาตรีด้านเศรษฐศาสตร์จากมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด และปริญญาโทด้านบริหารธุรกิจจากมหาวิทยาลัยนิวยอร์ก ปัจจุบันเป็นนักเขียน นักแปล และกรรมการผู้จัดการด้านการพัฒนาความรู้ บริษัท ป่าสาละ จำกัด รวมทั้งเขียนบล็อกส่วนตัวที่ <http://www.fringer.org/> งานเขียนและงานแปลส่วนใหญ่สะท้อนความสนใจอย่างต่อเนื่องในกิจการเพื่อสังคมและการเงินเพื่อสังคม อาทิ *พลังของคนหัวรั้น* โดย จอห์น เอลคิงตัน และ *พามาเลา ฮาร์ติแกน, สร้างโลกไร้จน* โดย มูฮัมหมัด ยูनुส, *ล่องคลื่นโลกาภิวัตน์* และ *ทุนนิยมที่มีหัวใจ: ทางเลือกใหม่แห่งการพัฒนา* เป็นต้น

ธรร ปิติติล

เกิดที่กรุงเทพฯ เรียนจบปริญญาโทและเอกด้านการพัฒนาและด้านนโยบายสวัสดิการสังคมจากมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีความสนใจด้านเศรษฐศาสตร์การเมืองและประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย

ภูมิ น้าวล

จบปริญญาตรีคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปัจจุบันเป็นบรรณาธิการประจำสำนักพิมพ์ openworlds นักวิชาการอิสระ และนักแปลอิสระ รวมทั้งเป็นนายกสมาคมศิษย์เก่าและที่ปรึกษาชมรมวรรณศิลป์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สนใจด้านวรรณกรรมวิจารณ์ จิตวิเคราะห์ ปรัชญา และทัศนศิลป์ตะวันออกร่วมสมัย ผลงานแปลที่ผ่านมา เช่น คาร์ล จุง (*Introducing Jung*) โดยสำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก

ฐณฐ จินตานนท์

จบปริญญาตรีเกียรตินิยมอันดับ 2 จากคณะเศรษฐศาสตร์ (ภาคภาษาอังกฤษ) เอกเศรษฐศาสตร์การเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เคยเป็นนักศึกษาแลกเปลี่ยนที่มหาวิทยาลัยลุนด์ ประเทศสวีเดน เป็นเวลา 1 ปีการศึกษา มีความสนใจด้านเศรษฐศาสตร์การเมือง การพัฒนา และประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ ปัจจุบันเป็นบรรณาธิการประจำสำนักพิมพ์ openworlds